ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1
JEUDI
1er OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատ : 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.006

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.006

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 18–28)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ԿԻԵՒ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան գարնի մրցաշարքին, «Արարատ», իր դաշտին վրայ, Սեպտ. 26–ին կ'ընդունէր Կիեւի «Դինամօ»ն: Խաղը մեծ նշանակութիւն ունէր Երեւանցիներու համար, որոնք դասաւորման 14–րդ տեղը կը գրաւէին: Առաջին կիսախաղին, կողմերը ոչ մէկ կոլ կրցած են նշանակել: Երկրորդ կիսախաղին, երկուստեք ան - գամ են գրոհի: Ալեքսանդր Քերոբեանի մէկ հարուածը հաղիւ կրցած է կասեցնել Կիեւցիներու բերդապահը: Այնուհետեւ, Սէրգէյ Հայրբարմեան գլուխի գեղեցիկ հարուածով մը դժուար կացութեան մատնած է հիւրերու բերդապահը, սակայն, կիեւցի Օլէխ Բլոխինն է, որ յաջողած է նշանակել խաղին առաջին կոլը: Երեւանցիները անցած են հակառակորդի գրոհի եւ խաղի տաք մէկ պահուն՝ Անդրանիկ Խաչատրեան հակառակորդի թերդի հրապարակին վրայ դեռին ընկած է, եւ իրաւարարը Երեւանցիներուն փէնալթի մը չնորհած է: Արտիւշա Մով - սէսեան փէնալթին կոլի վերածած է եւ խաղը վերջ դուած՝ հաւասար արդիւնքով (1 – 1): «Արարատ»ի յաջորդ խաղը եւս տեղի կ'ունենայ՝ Երեւան, Հոկտ. 11–ին, Օդէսայի «Զէրնոմորէց»ին հետ:

(*) Սեպտ. 30-ի թիւով, մեր տուած արդիւնքը տարբեր է: Առած էինք, բացատրար, էքիփ–էն...:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. Դասակարգի 9–րդ խմբակի առաջին ութ ախումբերու մրցաշարքին, Աբովեանի «Կոտայք»ը, իր դաշտին վրայ ընդունած է Սամարգէնդիայի «Լոկոմոտիւ»ը, որ դասաւորման մէջ կը հետեւէր Աբովեանցիներուն: Խաղը անցած է սուր պայքարի միջոցի մը մէջ, եւ 35–րդ վայրկեանին՝ Սամուէլ Այվազեան կոլ մը նշանակելով ապահոված է «Կոտայք»ի յաղթանակը: Նոյն օրը, միւս խաղերու արդիւնքները եղած են.–

Գոլոսզէի - Ղարաբաղ 1–1, Շիրակ – Խարար 2–1, Դինամօ – Սպարտակ 3–1:

Այս խաղերէն ետք, խմբակի դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուի՝ «Կոտայք»ը, 58 կէտով, որուն կը հետեւին՝ «Լոկոմոտիւ»ը 52, «Կոլխոզչի» եւ «Դինամօ» 41–ական, «Խազար» եւ «Ղարաբաղ» 40–ական, «Սպարտակ» 39, եւ «Շիրակ» 38 կէտերով:

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՄԸ 3–ՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՅԱԾ, ԻՆՔՆԱՇԷՆ ԿԱՌՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Ինքնաշէն կառքերու համամիութենական մրցաշարքը վերջ դուած է: Գլխաւոր մրցանակին արժանացած է՝ Խարքովցի 22–ամեայ ճարտարագէտ Ալեքսանդր Սպիվաչուկ. առաջին մրցանակը շահած է Ժիտոմիրցի Սէրգէյ Ժիվոտով, երկրորդը՝ Կրասնոդարցի Վիկտոր Ուտանի, իսկ պիոր կառքերու մրցանակը տրուած է՝ Երեւանցի ճարտարագէտ Հենրիկ Մաթեւոսեանի: Կառքերը ութ հազար քմ. ճամբայ կտրած են, անցնելով՝ Մոսկուայէն, Ուրալի եւ Արեւմտեան Սիպերիոյ 35 քաղաքներէն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Քուպայի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քաղաքական բիւրոյի անդամ, պետական եւ նախարարաց խորհուրդներու նախագահի տեղակալ՝ Քարլոս – Ռաֆայէլ Ռոտրիկէզ, ընդունած է Խորհ. Միութեան խորհրդականներու պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Հայաստանի նախագահը՝ Բաբկէն Սարգիսով: Խորհրդային պատուիրակութիւնը Քուպա գացած է, մասնակցելու՝ մէջ – խորհրդարանական միութեան 68–րդ համագումարին:

×

ԵՐԵՒԱՆՑԻՆԵՐԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի բարձրագոյն խումբերու կողքին գործող պատանեկան խումբերու համամիութենական ախոյենութեան եզրափակիչ մրցումները, որոնք տեւած են ինը օր: Մասնակցած են՝ Մոսկուայի, Կիեւի, Թիֆլիսի «Դինամօ»ները, Դնէպրոպէտրովսկի «Դնէպր», Լվովի «Կարպատներ» եւ Հայաստանի ոտնագնդակի դպրոցի խումբերը: Առաջնութիւնը շահած են Երեւանցիները, որոնք հինգ հանդիպումներն ալ աւարտած են յաղթանակով: Երկրորդ հանդիսացած է Կիեւի «Դինամօ»ն:

×

ԻՏԱԼԱՑԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան այցելած են իտալացի մասնագէտներ, գլխաւորութեամբ՝ Ծերակոյտի Առողջապահական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Պէլլինճոն Ճովաննիի: 180 հոգիէ բաղկացած խումբը այցելած է Երեւանի առողջապահական կեդրոնները եւ ծանօթացած՝ տարուած աշխատանքներուն, եղանակներուն եւ հանդիպումներ ունեցած է բժիշկներու հետ: Սրտի հիւանդութիւններու իտալացի մասնագէտները, այցելած են նաեւ՝ Հայաստանի Սրտաբանութեան Կեդրոնը, եւ հանդիպում ունեցած՝ Փրոֆ. Զաւէն Դոյլաբջեանի հետ:

×

ԳԱՌՆԻ ԳԻՒՂԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի շրջագիծէն ներս, Գառնի գիւղի մօտերը հիմնուած է երկրաշարժերու կանխատեսման եւ տիեզերական համակարգի ուսումնասիրութեան յատուկ կեդրոն մը: Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի որոշումով բացուած կեդրոնը ունի գիտական զանազան սարքաւորումներ, աշխարհագրական եւ երկրաշարժաբանական հետազօտութիւններու համար, ինչպէս նաեւ՝ ինքնաշխատ համակարգեր՝ երկրաշարժերու կանխատեսման համար:

×

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹ ՄԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի օրկանական քիմիայի հիմնարկի մասնագէտները պատրաստած են նիւթ մը, որ կարելիութիւն կու տայ քանի մը անգամ երկարացնելու մետաղէ առարկաներու կեանքը: Նոր նիւթով մը շակուած մակերեսը զերծ կը մնայ մաշումէ, նոյնիսկ թթուներու ներգործութեան պարագային, ինչպէս նաեւ՝ կը դիմանայ տաքութեան: Նոր նիւթը կը պատրաստուի քիմիական արդիւնաբերութեան աւելցուքներու բաղադրութեամբ:

ՀԱՅԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռս ուրախութեամբ հաղորդում է, որ Օգոստոսի 16-ին Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, հաւատացեալների խուռներամ բազմութեան ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Հրազդանի նորաբաց Ս. Աստուածածին եկեղեցու օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը՝ ձեռամբ Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գերշ. Տ. Արսէն Եպս. Բէրբէրեանի:

Նորաբաց եկեղեցու օծումը ջերմ խանդավառութիւն ստեղծեց շրջանի հաւատացեալ ժողովրդի մէջ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

Սեպտեմբեր 16

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ, առաջին անդամ ըլլալով առաջարկեց Թայվանի, որ բանակցութիւններու ձեռնարկեն, Չինաստանի վերամիացման համար:

ՀԱՐԱՒ - ԼՀԲԱՆԱՆԻ շրջանը պատահած եղեռնափորձը, որու արձագանգ հանդիսացած էինք, մեր նախորդ թիւով, շատ աւելի զոհ պատճառած է, քան ինչ որ յայտարարուած էր նախապէս: Պայթումներու ամբողջ շարք մը տեղի ունեցած է արդէն՝ պաղեստինեայառաջնորդական շրջանը, ու 50 մեռեալի եւ 250 վիրաւորի մասին կը խօսուի:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց, առջի օր, միաձայնութեամբ՝ օտար աշխատաւորներու վերաբերեալ աշխատանքի օրինագիծը: Այս օրէնքը, կը ծանրացնէ այն պատիժները, որոնց ենթակայ են այն գործատէրերը, որոնք ապօրինի ձեւով օտար բանուոր կ'աշխատցնեն: Այսպէս, այդ պայմանին մէջ եղող գործատէր մը կրնայ՝ 2 ամիսէն 1 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ, եւ 2·000–էն 20·000 Ֆ. տուգանքի:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ մէջ, Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան արտաքին նախարարները 9 ժամ խօսած են, բայց չի կարծուիր, որ այս տեսակցութիւնը մեծ արդիւնք մը տայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԷԿԸՆ, բացումը կատարեց միջազգային դրամական Հիմնարկի ընդհ. ժողովին, որու կը մասնակցին հարուստ երկիրները:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Կասթոն Տէֆիէ, Ալժէ գնաց – եկաւ, մէկ օրուան մէջ, Ալժերիոյ իր պաշտօնակիցին հրաւէրին ընդառաջելով:

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ» օրաթերթի խմբագրատունը դրաւած են, առջի օր, «քաղաքական բանտարկեալներու զօրակցութիւն՝ միասնական կոմիտէ»ի անդամներ, տնօրէնութենէն պահանջելով զեկոյցի մը հրատարակութիւնը, ինչ որ խմբագրութիւնը ըրած է: Այդ արարքով, կ'ուզեն հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրել՝ կամաւոր ծոմ բռնող իրենց բանտարկեալ ընկերներուն վրայ: Մաքս Քլօ, Ֆիկարօ–ի մէջ, անընդունելի կը գտնէ մեթոտը:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ, կէս դարէ ի վեր, առաջին անդամ ըլլալով, գործազուրկներու թիւը 3 միլիոնի հասած է:

ԶՈՐՍ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԵԼԻՆ ԵՏՔ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԿԵՂԾ» ԿԸ ԿԱՐԾԷ ԱՆՈՆՑ ՏՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՅԱՒԱԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի առաւու, մեր տեսած օրաթերթերուն մէջ, միայն Ինքէռնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն–ն էր, որ քանի մը տողով կ'անդրադառնար, յայտնելով թէ՝ ըստ Ֆրանսական աղբիւրներուն, երբ հայկ. խումբին անդամները ամբաստանուեցան, «շինծու», անուններ եւ բնակութեան հասցէներ տուին, մերժելով նաեւ՝ փաստաբաններու անմիջական օժանդակութիւնը:

Կը կարծուի, կ'աւելցնէ թերթը, որ ամբաստանեալներու ինքնութիւնը կը պարզուի փաստաբաններու նշանակումէն ետք: Ամբաստանեալները ըսած են, որ ատիկա կ'ըլլայ աւելի ուշ, Փարիզի հայկ. խումբերու կողմէ:

×

Խորագրեցինք՝ «Յաւալի Արձագանգներ Թուրք Թերթերուն մէջ», վասնզի, կը թուի որ, անգամ մը եւս, պիտի ցուցաբերենք մեր տհաճութիւնը այս առթիւ:

Հասկնալի պատճառներով, չէինք ուզած անդրադառնալ կարգ մը անախորժ միջադէպերու եւ վիճաբանութիւններու, որոնք տեղի ունեցան, Կիրակի առաւու, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ առջեւ: Ո՛չ մէկ շահ ունինք նման բաներէ, եւ նախընտրելի էր, որ ոչ մէկ տեղ շարձանագրուէր: Բայց, արձանագրուած է, ան ալ՝ թուրք թերթերու մէջ (Սեպտ. 29), որոնք մեծ հրճուանքով անշուշտ կը նկարագրեն եղած վիճաբանութիւնները, ըսելու համար պարզապէս, թէ՝ Հայերը երկուքի բաժնուած են...: Եթէ մեր վրայ խընդալ տալու գաղափարը չունինք, կը մնայ մեզի շարունակել հրապարակաւ պարզել մեր «ներքին ցաւերը», այն ատեն, անկասկած, նպաստած կ'ըլլանք դատի մը, բայց ատիկա այլեւս՝ Հայկ. Դատ չըլլար...:

×

Վալէօր զ'Աֆթուէլ շաբաթաթերթը, իր վերջին թիւին մէջ (Սեպտ. 28 / Հոկտ. 4), «Փոքրամասնութիւնները» գլուխին տակ եւ «Հայաստանի քոմանտոները» խորագրով, ու «Եղեռնափորձ, սպանութիւններ, այսօր՝ պատանդ բռնել. հայ գաղութը ցնցուած է ահաբեկչութեամբ» ենթախորագրերով կ'անդրադառնայ Հայերուն:

Ի դէպ, անգամ եւս փաստը կ'ունենանք, որ ահաբեկչութեան ամէնէն աւելի քաջալերը կը հանդիսանայ՝ մամուլը: Արդարեւ, այս թերթին թղթակիցը, Փարիզի հայ գաղութի անդամներուն հետ (ինչպէս նաեւ՝ «Յառաջ»), տեսնուեցաւ Ցունիսին եւ յայտնեց թէ իր «անֆէթը» լոյս կը տեսնէ Յուլիսին: Այսօր կը պարզուի որ, այդ անֆէթ–ը բարձի թող եղած էր երեք ամիս է, սպասելով որ «այժմէականանայ», այլ խօսքով՝ ահաբեկչական արարք մը պատահի, հրատարակելու համար...: Այս է, արդէն, մեր եւ շատերու ընդվզումը:

Գալով հոն տրուած տեղեկութիւններուն, ոչ միայն ընդհանուր պատկեր մը չեն տար գաղութին, այլեւ՝ սխալներով լեցուած են: Չենք կարծեր որ ՀԲԸՄ–ի փոխ - նախագահ՝ Տոքթ. է. Ադամեան, ըսած ըլլայ որ՝ «Բարեգործականը Ֆինանսէ կ'ընէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանը», կամ թէ՝ «երկու մանկապարտէզ բացած ըլլայ, մէկը՝ Մարսէյլ, միւսը՝ Ալֆորվիլ»:

ՀԱՅՈՑ (ՆՈՐ) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Երբեմն առօրեան մեզ կը ցնցէ, յանկերգի վերածուած ընդհանուր ճշմարտութիւնները խառնելով ու փոքր դէպքի մը մէջ տեղաւորելով։

Համալսարանի դրասենեակս էի։ Հեռաձայնը հնչեց։ Հեռախօսողը անգլերէնով հարց տուաւ թէ Փրոֆ. Թէօլէօլեա՞ն է խօսողը։ Հաստատական պատասխանէս ետք, շարունակեց խօսիլ անգլերէն, գռեհիկ առոգանութեամբ մը (թող Ցառաջ-ի ընթերցողները ներեն ինծի այս լեզուական սնոպիզմ-ը)։

«Ես ...ինչեան քահանան եմ», ըսաւ, « այնինչ քաղաքէն։ Կը յիշէ՞ք մեր հանդիպումը, տարի մը առաջ։ Մեր քաղաքը եղած ատեն, մեր փոքր եկեղեցին եկաք »։ Ցիշեցի։

« Լսած եմ », շարունակեց, միշտ ըզդաղրդիռ իր անգլերէնով, « որ թէեւ պրրականութեա՛ն փրոֆէսէօր էք, սակայն յաճախ Հայոց Պատմութեան մասին դասախօսութիւններ կուտաք։ չիտա՞կ է »։ Այդպէս է, ըսի։ (Թէեւ անշուշտ մասնագէտ չեմ Հայոց Պատմութեան, սակայն միշտ սիրող – ամաթէօր եղած եմ, այդ նիւթով հետաքրքրուած, եւ քանի որ կոյրերու աշխարհին մէջ միականիին համար ալ տեղ կայ, յաճախ ունեցած եմ դասախօսութեան նմանող ելոյթներ»։

« Այդ պարագային », ըսաւ անգլիախօս քահանան, « պիտի խնդրէի որ դայիք մեր մօտ եւ խօսէիք պատմական նիւթի մը մասին։ Գիտէ՞ք, մեր եկեղեցին ու Թաղ. Խորհուրդը ամէն տարի « Մշակոյթի Օր » մը ունին։ Պատարագէն ու քարոզէն ետք, մեր Տիկնանց Օժանդակը ճաշ մը կու տայ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ու անկէ ետք՝ դասախօսութիւն մը կը հրամցնենք ներկաներուն»։

Մոքէս անցուցի որ անուշեղէն կամ յետ – ճաշի տէսսէր չէի նկատած ինք – զինքս, բայց խնդիր չէ, ամերիկեան կեանքը յաճախ կը պահանջէ որ նոր բարքերու յարմարիլ սորվինք, եւ (ինչ մեղքս պահեմ) ես ալ արդէն գտնուած եմ նման ճաշ – դասախօսութիւններու, իբրեւ ունկնդիր։

« Լաւ, Տէր (Ֆատհըր, անգլերէնով՝ Հայր) ...ինչ-եան», ըսի...։

« Կը ներէք », միջամտեց, « ես կը նախընտրեմ որ իմ պզտիկ անունս գործածէք », ու տուաւ այդ անունը։ « Գիտէք, իբրեւ հովիւ պէտք է պատանիներուն հետ աշխատիմ, իսկ մեր ներկայ ընկերային կառոյցին մէջ պատանիները պաշտօնական եւ ծիսական բաներ շատ չեն սիրեր »։

Մոքէս անցաւ որ իսկապէս, ես « Տէր Թորգոմ » կը կոչեմ մեր քահանան, ինչո՞ւ այսքան պաշտօնական կ'ըլլամ։ « Շատ լաւ, Տէր պզտիկ – անուն... » սկսայ նորէն։

« Ո՛չ, ո՛չ », միջամտեց։ « Կը խընդրեմ, մենք զրեթէ նոյն տարիքն ենք »։ Ցիշեցի թէ այո՛, անմօրուս, հաղիւ քառասուն տարեկան մարդ մըն էր։ «Խընդրեմ, միայն պզտիկ անունս գործածեցէք ...Խաչի՛կ »։

Քիչ մը զարմացայ։ Այսպիսի դէպքերը մարդուս պահպանողականութիւնը մէջտեղ կը հանեն։ Թէ ինքը զիս « Խաչիկ » կը կոչէր, այդ ոչինչ։ Բայց թէ ես քահանայ մը իր պզտիկ անունով կոչեմ...։ Մոքէս անցուցի որ այս մարդը անկասկած այն կղերականներէն է, որ կը հաւատայ թէ պատանիներուն կեղծ անպաշտօնութիւն մը ծախելով ու Պատարագը անգլերէնով մատուցանելով՝ պիտի սատարէ հայապահպանումին։

Պզտիկ անունը փոքր վարանումով մը գործածելով, հաստատեցի թէ այո՛, եթէ նիւթի ու թուականի հարցերու շուրջ համաձայն դտնուինք, կու գամ դասախօսութիւն մը տալու պատմական նիւթի մը շուրջ։

«Մենք ճանճրացած ենք», ըսաւ «միշտ նոյն բաները լսելէ։ Մեր ծխականները ուսում ունեցող մարդիկ են,– վաճառականներ, գործի տէր մարդիկ, փաստաբաններ, բժիշկներ, պետական պաշտօնեաներ։ Խնդրեցին որ մէկը ճարեմ, որ նոր մօտեցումով խօսի»։

Թամա՛մ, ըսի ինքնիրենս։ Ըսել է նորին խօսնակը եղայ։ Գրիգոր Պըլտեանը լսէ, պիտի ժպտի։ Արդեօք այս կղերականը Թէքէեանէն ետք գրող – բանաստեղծի անունը պիտի դիտնա՞ր...։

Ըսի Տէր – Հօր, որ նոր աւարտած էի վերընթերցումը՝ շատ հետաքրքրական տոքթորայ-ի աւարտաճառի մը, որուն հեղինակը, Յակոբ Պարսումեան, համադրած է Պոլսոյ ամիրաներուն մասին գտնուող այլազան ընկերընկերներ, ու զանոնք ենթարկած հետաքրքրական վերլուծումի, « թէ ի՛նչպէս դրամը միշտ քաղաքական ուժ չի կրնար դնել » ընդհանուր հարցադրումի լուսարձակին տակ։ Թելադրեցի որ Պարսումեանի այս թանկագին աղբիւրը օգտագործելով կրնամ դալ ու Տէր – Հօր պիզնիսմէն – գործի մարդ հօտին խօսիլ... հայկական անցեալի մեծ պիզնիսմէն – ամիրաներու մասին։

« Ամիրանե՞ր », ըսաւ, քիչ մը կասկածոտ։ « Չեմ գիտեր, չեմ լսած այդ բառը »։ Փոքր լռութիւն մը։ « ԻՑ ՆԱԹ Է ՎԷՐԻ ԹՐԱՏԻՇԸՆԸԼ ՍԱՊՃԷՔԹ, ԻԶ ԻԹ... շատ աւանդական նիւթ մը չէ, այնպէս չէ՞ »։ Ու ձայնը պայծառացաւ։ « Բայց արդէն աւանդութիւն չեն ուզեր հիմա, պատմութիւն կ'ուզեն մեր ծխականները։ Կարծեմ կ'ըլլայ։ Եկէ՛ք դասախօսելու »։

×

Կը պատմեմ այս դրուագը, որ իմ առօրեայիս կը բխի, որովհետեւ մեր ցաւե՛րն ալ հոն կը գտնեմ, մեր յոյսե՛րն ալ։ Ցաւ, որովհետեւ ահա 40-ամեայ ամերիկածին կղերական մը, որ կը նախընտրէ անգլերէն խօսիլ հետս, քան թէ հայերէն (գիտէ որ հայախօս եմ)։ Քահանայ մը, որուն հայերէն աղօթքները ջարդ – ու – փշուր ընելը կը յիշեմ։ Քահանայ մը, որ ամիրա բառը չէ լսած։ Մեր քահանաներուն ստացած (եւ չստացած) ուսումը ինքնին դայթակղութիւն մըն է։ «Արդեօք», վերջը հարց տուի ես ինծի, « Պոլսոյ Պատրիարքներուն ինչ ըլլալը գիտէ՞։ յայտնօրէն գաղափար չունի թէ ի՛նչ էին Պատրիարք-ամիրա պայքարները »։

Իսկ յո՞յսը։

Յոյսը այն ծխականներն են, որոնք կ'ըսեն,– « Աւանդական նիւթերէն ճանճրացանք ալ։ Հայոց Պատմութի՛ւն տուէք մեզի »։

Ես կրնամ յուսալ միայն, որ այդ քահանան իր ծխականներէն բան մը պիտի սորվի։ Պիտի գիտնայ պահել մեր ծիսական սրբազան աւանդութիւնները, այնպէս՝ ինչպէս են, հո՛ն՝ ուր պէտք է մնան, խորանին առջեւ։ Եւ որ պիտի սորվի քիչ մը Հայոց Պատմութիւն, մեզի աւանդուած ֆլիշէ-ները մէկ կողմ դնելով։

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ։–

ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՕՇԱԿԱՆԸ

Այստեղ, Արագած լերան սառորոսին, պղնձացած ժայռերի գրկում կայ մի հինաւուրց գիւղ եւ այդ գիւղում՝ 154 տարեկան, նուիրական, սրբազան մի շիրիմ։

Այստեղ է անթեղուած հայ ժողովրդի հանճարի, ամենամեծ Հայի՝ Մեսրոպ Մաշտոցի մարմինը։ Նա իր գիւտով մի հին ու քաջարի ժողովրդի պահպանիչը դարձաւ։ Անմահ է նրա գործը, անմահ է ինքը։ Եւ Օշականը ներծծուած է ասես նրա վեհութեամբ։ Ամէն ինչ այստեղ կարծէք յիշեցնում է Մեսրոպ Մաշտոցին, նոյնիսկ ինքը, Օշականցին՝ իր ազնըւութեամբ, անհասանելի հիւրասիրութեամբ։

Գարունը գալիս է եւ հեռը հաղարեռանդ ծաղիկներ է բերում Օշականին։ Ամրան տաք, ջերմ օրերին հիւթակալում են մրգերը։ Արծիւներն ու բազէները մեծ ու փոքր թռիչքների են հանում իրենց ճագերին, արծաթասէր կաչաղակները լցուում են այդ-ներով։ Քասախի ջրերում խայտում են ճանառն ու այլ տեսակի ձկներ։ Լուսաբացներն աւետում են հրդեհի նման կարմիր աքաղաղները։ Եւ համեստ, ժպտադէմ Օշականցին էստոցը խրում է գոտկատեղին եւ լուսադէմին ուղեւորուում այդ-ները։ Ողջ ամառը մեղուի ժրաջանութեամբ աշխատում է Օշականցին՝ թուփը – թուփին, ջուրը – ջուրին, կոշտացած ձեռքի ափով սրբում է ճակատի քրտինքը, փառք է տալիս Տիրոջը եւ գոհունակութեամբ արեւից վառուող երեսը դէմ է տալիս Արագածից եկող հովերին ու ծիծաղում մեղմօրէն։

Աշունը նրան բերկրանք է բերում, գոհացում եւ անսահման ուրախութիւն։ Աղբիւրի սառը ջրով լուանում է ձեռքերը, կոշտացած դէմքը, խմում է մանառի առաջին գաւաթը եւ աչքը ճամբին պահած սպասում է առաջին հիւրերին։

Գիւղի փողոցներով հոսող քէջէան առուներն իրենց հետ ընկոյզներ ու փշաստ են բերում։ Ամէն ինչ քաղցրացել ու բուրումնալից է դարձել։ Իմ նոնս մօրաքրոջ վրայից սուճուխի ու պանու հոտ է գալիս, նրա եփած ճաշերն այնպիսի համ – համ ունեն, որ յատուկ են միայն այդ օրերին, քնքշացել է մօրաքոյրս, մեղմացել, ուրախութիւնից երբեմն լաց է լինում։

Հրաշքներ կան Օշականում, սքանչելի հէքեաթներ, գեղեցիկ աղջիկներ, ոսկեձեռք կանայք, քաջարի, բարի ու հիւրասէր տղամարդիկ։ Մի անհաւատալի, ըսքանչելի աշխարհ է սա եւ դուցէ հէնց դրա համար է, երբ հողին պէտք է յանձնուէր հայ հանճարի դին՝ ընտրեցին այդ վայրը՝ երկնամերձ, արծուանիստ եւ փառաւոր։ Այստեղ թռչունները երգում են օրնիրուն, գիշերները մարդու նման սուլում են, երբ մարդ է անցնում ճանապարհով։ Այստեղ Արագածի հովերն են քաւում ժայռերին, լցուում ձորերը, խաղում արծուի բների նման ժայռերին կպած տների-պատշգամբների վրայ։ Այստեղ յոյզ կայ, երգ, խրախճանք եւ անսահման սէր ու լուսաւոր հաւատ։

Այստեղ է հրաշագործ Հայի սուրբ գերեզմանը։ Օշականցին լռութեամբ է անցնում նրա կողքից, գլխարկը հանած խոնարհում է մի պահ, նրա արեան մէջ է սէրը։

Դարեր եկան, դարեր գնացին, արհաւիրքներ անցան նրա գլխի վրայով եւ ոչինչ չսասանեց Օշականցու սէրը մեծ ուսուցչի նկատմամբ։ Եւ քանի գնում է նա աւելի է մօտենում իր ուսուցչին։ Քանի գնում այնքան աւելի է մեծանում եւ բարձրանում այդ սուրբը շիրիմը նրա սրտում եւ դառնում յաւերժանիստ ու անմահ։

Ուշ աշուն է։ Լցուած են մառանները, հանգիստ է Օշականցին, ամեռուայ պաշարները տանն են՝ սուճուխ, փշատ, խող ու պանիր, ապխտած միս եւ ոսկեղոյն, մեռոնի պէս մաքուր գինի։

Իսկ երբ գալիս է ամեռը եւ գեան այլեւս չի աղմկում, Օշականցիները սեղան են բացում եւ նստում երկար զրոյցի։ Ծուխ է բարձրանում ծխնելոյզներից։ Այո, այստեղ, Օշական գիւղում գեռ

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1 9 3 2)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

– Աղջիկ դուն խե՞նթ ես, յիմա՞ր ես, թէ չէ դիտմամբ ընել սկսար։ Ա՛ս երրորդ անգամն է որ քու տխմար պատասխանները ներողդ իմ յաճախորդներս կը փախցնես։ Երէկ նոյն բանը ըրիր, առջի օր՝ նոյնը։ Մինչեւ այսօր խնայեցի քեզ, բայց հիմա փառաւոր ապտակի մը արժանի ես։ Արժանի ես ըսի՝ լռէ։ Ո՞ւր տեսնուած է որ 19 տարեկան աղջիկ մը յաճախորդին պատասխանէ – « Վերջը չէ՞ք կրնար դալ ... ո՞ւր կը բնակիք... հեռո՞ւ կը բը – նակիք... ձեր բոնսիէրժ-ն այ ձեզի հե՞տ կը բնակի »։ Բերանդ չբանա՝ ինքնիրմէս կ'ելլեմ...։ Մտիկ ըրէ եւ սորվէ թէ ի՛նչպէս կը խօսին Փարիզի մէջ։

Եւ դառնալով դպրապետին որ Ֆրանսերէն բա՛ռ մը իսկ չէր հասկնար, արտասանեց հետեւեալը։

– Այո՛ պարոն, երկու հոգինոց սենեակ մը ունինք։ Գինը 200 Ֆ։ է։ Անմիջապէս կրնաք այցելել զայն եթէ կը փափաքիք։

Տագէս աղա արդէն յոգնած ու դժգոհ՝ քիթը բերանը ծամածռելով հարցուց։

– Ծո Տիրան, ինչ ի՞նչ կ'ուզէ կոր աս պաշչաւուշը։

– Բայց չե՞ն կրնար այցելել, ներսը մարդ կայ, առարկեց աղջիկը վախով։

Պանդոկապետուհին աւելի կատղեցաւ, բայց վիճաբանութեան ամէնէն տաք կէտին վրայ՝ յանկարծ դուրս նետուեցաւ դրասենեակէն, առարկելով թէ բոպէ մը իսկ եթէ աւելի մնայ հոն, ձեռքէն դըժբախտութիւն մը պիտի ելլէ։ Դրան բռնիչը որ ահաւասիկ՝ աղջկան քթին բերնին պիտի նետէ։ Եւ երկու Հայերը եւ տեւէն քաշելով սկսաւ սանդուխները բարձրանալ։ Վեր կ'ելլէր սանդխամատերը սարսափեցնելով, թեղանիքները վար կ'առնէր, գոգնոցը կը նետէր իւղոտ բաղրիքին վրայ, շարունակելով պոռպռալ։ Այդպէս դրդռուած վիճակով հասաւ թիւ 11 սենեակին առջեւ ու զարկաւ։

Երրորդ եւ գօրաւորագոյն հարուածէն վերջ՝ խորունկէն եկող ձայն մը պատասխանեց։

– Բայց տիկին Ժատու, չե՞մ կրնար բանալ... բարեկամիս հետն եմ...։

– Ինծի հետ ըլլալու չէի՞ր եա, բացականչեց միւսը։ Հա՛րկաւ բարեկամիդ հետ պիտի ըլլաս.... ինծի նայէ մա փըթիթ Լուլու, կարծեմ դուն չափը անցուցիր։ Ամէն օր կու գաս ինձմէ սենեակ կը վարձես մէկ ժամուան համար, եւ փոխանակ ըստ ընդունուած սովորութեան մէկ ժամը եօթանասունհինգ վայրկեան հաշուելու, երեք ժամ կը փակուիս ներսը։ Մինչեւ հիմա ժանքիյ դտնուեցայ հետդ եւ դիտողութիւն չըրի, բայց եթէ խելացի աղջիկ ես, պիտի ջանաս որ հետդ չաւրուիմ։ Որովհետեւ հետդ պիտի աւրուիմ եթէ այսպէս տեւէ։

– Բայց Տիկին Ժատու՞, առարկեց ձայնը, միայն կէս ժամ եղաւ մեր սենեակ մտնելը...

– Կէ՞ս ժամ։ Երբե՛ք։ քառորդ մը միայն եղաւ, բայց հակառակ ատոր կ'ուզեմ որ դուռը բանաս։ Լուրջ յաճախորդներ ունիմ հոս, եւ երէկուան պէս զանոնք կրկին քու պատճառաւդ կորսնցնելու բնա՛ւ տրամադիր չեմ։ Լո՛ւրջ յաճախորդներ ունիմ հոս, օտարականներ, որոնք ամսուան համար պիտի վարձեն...։

Լռութիւն մը տիրեց եւ յետոյ վերսկսաւ փոխատացութիւնը։ Երրորդ պանդոկապետուհին բառնցքի հարուածները սաստկացուց դրան վրայ, Լուլուն աղերսեց ներսէն։

– Բայց Տիկին Ժատու, մեր ա՛յս վիճակով... ա՛նմիջապէս...։

– Անմիջապէս ձեր այդ վիճակով դուրս ելէք ըսած չունիմ։ Ցիրանսերէն է խօսածս։ Անկողին մտէք եթէ դուրսն էք, վերմակով ծածկուեցէք ամբողջութեամբ, եւ մնացէք անշարժ՝ մինչեւ որ մենք մեկնինք։ Արդէն ակնարկ մը միայն պիտի նետենք եւ դուրս ելլենք։ Այդպէսով դուք իմ առեւտուրիս արդելք եղած չէք ըլլար, եւ ես ալ... անհոդ եղէք՝ երկու ծեր պարոններ են։

– Բայց Տիկին Ժատու, հաւատացէք որ չենք կրնար հիմա...։

– Սափրիսքի՛ պատճառը շատ աղէկ գիտեմ։ Անպայման նորէն վերմակը կորզիտեմ։ Անպայման նորէն սընցուցած էք։ Ով գիտէ ուր նետեցիք։ Մահճակալին տակ աղէկ նայեցէք...։

Բանակցութիւնները աւելի տաքցան, մօտակայ դռներ բացուեցան հետաքրքրութեամբ, երկու կիները լրջօրէն ադբրութեամբ, երկու կիները լրջօրէն ադբրութեամբ – տուին, իսկ Տիրան ըսաւ վարպետին – տուին, իսկ Տիրան ըսաւ վարպետին ականջն ի վար – « ասանկ դռնբացէ դուն տեսա՞ծ էիր »։ Վերջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ, Նիզը բացուեցաւ, մինչ աղջկան ձայնը միաժամանակ կը հրամայէր։

– Մինչեւ որ « ներս մտէք » չըսեմ, մի՛ մտնէք։

(Շար.– 4)

ՆՇԱՐՆԵՐ ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Ինտոնէզիոյ մէջ կազմակերպուած հայկ. համայնքի մասին առաջին տեղեկութիւնը տուած է ռուս գիտնական՝ Ի. Բակու – նին, ըստ որուն, ԺԷ. դարուն Ճավա կղզիին մէջ ապրած են երկու հազար Հայեր: Այս իրողութիւնը հաստատած է նաեւ կոստանդ Զուղայեցի՝ « Առեւտրական Մատեան » -ին մէջ: Հոլանտական Արեւելա - Հնդկական Ընկերութեան, 1656-ի արձանագրութիւններէն մէկուն մէջ, յիշուած է Մաքասար բնակութիւն հաստատած Խոջա Սօլիմա անուն հայ վաճառականը, իսկ 1747, Մարտ 21-ի հրովարտակով, Հոլանտացիները Ինտոնէզիոյ Հայերուն շնորհած են Եւրոպացիներու հաւասար « ազատ քաղաքացի »ի իրաւունք:

Հայերը Ինտոնէզիա դաղթած են գլխաւորաբար Նոր – Ջուղայէն եւ Հընդկաստանէն (Մատրաս), որոնք բնակութիւն հաստատած են Պաթաւիա (Ներկայիս՝ Ճաքարթա), Սեմարանկ, Սուրապայա, Ճափարա, Զէրիպոն, Թէկալ, Պանտանկ, Սուրաքարթա, Մաքասար, եւ այլուր: Անոնք զբաղած են վաճառականութեամբ եւ մասամբ՝ արհեստներով:

Համայնքի ազգային կեանքը աշխուժացած է ԺԹ. դարուն: 1831-ին, Պաթաւիոյ մէջ կառուցուած է հայկ. փայտաշէն մատուռ մը, իսկ 1852-ին՝ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին (1927-էն ի վեր, Սուրապայայի մէջ կը բանի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, որ համայնքի հոգեւոր եւ մշակութային կեդրոնն է): 1855-ին, Պաթաւիոյ մէջ, Գէորգ Մանուկ Մանուչարեանի կը-տակած գումարով, անոր քոյրերը բացած են « Մանուկ եւ Ցարութիւն » երկսեռ վարժարանը (դիշերօթիկ բաժինով), որ գոցուած է 1872-ին, եւ վերաբացուած՝ 1923-ին: Ինտոնէզիոյ Հայերու ներքին կեանքը (դպրոց, եկեղեցի, մի-ութիւններ) կարգաւորելու համար կազմուած է կանոնագրութիւն մը (27 կէտերով), որ « Սահմանադրութիւն եւ կարգաւորութիւն ժողովրդեան Հայոց ի Ճավա » խորագրով հաստատուած է կառավարութեան կողմէ, 1880, Յունուար 6-ին: Կարիքաւոր հայրենակիցներուն (Ինտոնէզիոյ եւ Նոր – Ջուղայի) օգնելու, ինչպէս նաեւ՝ հայ մշակոյթին սատարելու նպատակով, Ինտոնէզիոյ Հայերը հիմնած են կազմակերպութիւններ՝ 1852-ին՝ « Հայկական Միաբանութիւն », 1854-ին՝ « Գանձակ Գրաւոր Աշխատասէրաց », որու նիւթական օժանդակութեամբ՝ Նոր - Ջուղայի մէջ, Կալկաթա, Երուսաղէմ եւ այլուր, տպագրուած են տասնեակ մը հայերէն գիրքեր, հիմնուած դպրոցներ, 1858-ին՝ « Գանձակ Ջուղայու Ցնանկաց »-ը, (որ մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր գործունէութիւնը), եւայլն: 1917-էն ի վեր գոյութիւն ունի՝ Հ. Բ. Ը.Մ.-ի մասնաճիւղը:

Ինտոնէզիոյ հայկ. համայնքը, ծանօթ է հայրենասիրական իր գործունէութեամբ: Երբ 1828-ին, Արեւելեան Հայաստանը ազատագրուեցաւ պարսկական լուծէն, Ինտոնէզիոյ Հայերէն շատեր իրենց ծառայութիւնները առաջարկեցին, շատեր ալ որոշեցին՝ վերադառնալ հայրենիք: Ինտոնէզիոյ Հայերը նիւթապէս աջակցած են Արեւմտեան Հայաստանի ԺԹ. դարու հայկ. ազգային - ազատագրական շարժումին: Այդ նպատակով, 1891-ին կազմուած է « Հայոց Խրախուսական Միութիւն »ը, (հիմնադիր՝ Օ – Օհաննէս Քիւրիչեան): 1894-ին, դրամ հանգանակուած է ի նպաստ Սասունի ազէտեալներուն, 1905 – 1906-ին՝ Կովկասի հայ սովեալներուն համար: 1915 – 1917-ին, Ինտոնէզիոյ Հայերը միջոցներ չեն խնայած՝ Եղեռնէն ազատած հայրենակիցներուն օգնելու համար: Հայկական համայնքը փոքրաթիւ ըլլալով՝ գրական ու մշակութային աշխոյժ կեանք գոյութիւն չէ ունեցած: Գործած են՝ Ճավա կղզիի « Հայ Կանանց Բարեգործական Միութեան » թատերախումբը, « Հայկ. Ցուիթպոլի Ակումբը » (1900-էն), « Հայկական Մարզական Ակումբ »ը (1922-էն), պէյզպոլի, ոբկպիի խումբեր, եւայլն:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, Ինտոնէզիոյ Հայերէն շատեր տեղափոխուած են Մ. Նահանգներ, Աւստրալիա եւ այլ երկիրներ: 1976-ին, Ինտոնէզիոյ մէջ կային՝ մօտ 300 Հայեր, գլխաւորաբար վաճառական ընկերութիւններու տէրեր:

չատ բան է պահպանուել աւանդականից, խելացիօրէն ու զգեցկութեամբ զուգակցուել է նոր կեանքին ու դարձել սրբութիւն: Ահա երեխաները դպրոց են գնում, նրանց թեւերի տակ մաշտոցեան գրքերն են, տեսարակներում մաշտոցեան տառեր, հոգիներում իրենց հեռաւոր հանճարի մաքրութիւնն է ու սէրը: Այստեղ ամէն ինչ կապուած է Մաշտոցի հետ, նոյնիսկ այս հին փողոցը, որի քարերը կարող են այն ժամանակներից մընացած լինել, երբ Մաշտոցի մարմինը բերեցին Օշական՝ մայր հողին յանձնելու: Օշականն այդ մեծ, հանճարեղ Հայի մշտական տունն է, նրա հանդստարանը, մեր սրբավայրը, եւ որքան շատ բան պահպանենք հնից, այնքան աւելի սիրելի եւ հարազատ կը լինի նա եկող սերունդներին: Օշական գիւղը մի մեծ յուշարձան է դարերից եկող, նրան դիպչել չի կարելի:

Ձմեռ է: Ցուրտ է դրսում: Օշականցին իր երեխաներին պատմում է Մաշտոցի մասին, պատմում այնպէս, կարծես ինքն է տեսել նրան, մասնակցել է նրա թաղմանը, ինքն է իր ուսերի վրայ էջմիածնից մինչեւ Օշական բերել իր առաջին ուսուցչի դին եւ հողին յանձնել:

Թող պատմի Օշականցին, թող ակնատեսի պէս պատմի, դրա մէջ է մեր ուժը, մեր հաւատքի զեղեցկութիւնը եւ մեր անմահ սէրը մեր մեծագոյն հօր, մեր հանճարեղ նախորդի նկատմամբ:

ՎԱՂԷՐ ԱՐԱՄԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ 6-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ, Սեպտ. 17 –18, տեղի ունեցած է Հայաստանի Թատերական Ընկերութեան 6-րդ Համագումարը: Վարչութեան նախագահը՝ Հրաչեայ Ղափլանեան, հաշուետու զեկուցումով մը վեր առած է թատրոնին առաքելութիւնը, շեշտելով որ՝ խորհրդահայ թատրոնը վերջին տարիներուն ձեռք ձգած է նոր յաջողութիւններ, արժանանալով նաեւ՝ համամիութենական եւ միջազգային ճանաչումի: Ասոր վկայութիւնն են, ըսած է ան, Գ. Սունդուկեան թատրոնի ելոյթները՝ Պուլկարիա, Չեխոսլովաքիա, Արեւելեան Գերմանիա, Դրամատիկ Թատրոնինը՝ Ֆրանսա, Խամաճիկներու Թատրոնինը՝ Հունգարիա: Անցեալ ժամանակաշրջանին բեմականացուած են՝ արդի հայ թատերագիրներու շուրջ 100 թատերախաղեր: Խորհրդահայ թատրոն են խաղացանկը, նպաստելով անոր զարգացումներ, որոնց երկերը հարստացուցած են խաղացանկը, նպաստելով անոր զարգացման: Կարեւոր տեղ տրուած է նաեւ՝ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու, յատկապէս՝ ռուս թատերագրութեան, որ հայկ. թատերական արուեստին բերած է «ոչ միայն նոր թեմաներ, սիւժէներ ու կերպարներ, այլեւ՝ ժանրային լուծումներուն ու ոճական ուղղութիւններուն առատութիւն»: Այս տեսակէտէն, մեծ դեր խաղացած է « Բարեկամութիւն » Թատրոնը:

Համագումարին զեկուցումներ կարդացած են կամ խօսք առած՝ Երեւանի Պատանի Հանդիսատեսի Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր՝ Ե. Ղազանչեան, նկարիչ՝ Ս. Արուտչեան, Լ. Սամուէլեան, Գ. Սունդուկեան Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր՝ Խ. Աբրահամեան, Կ. Ստանիսլաւսկի, ռուսական Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր՝ Ա. Գրիգորեան, Մ. Մկրտչեան, Օփէրայի տնօրէն՝ Ս. Մէքինեան, Լենինականի Դրամատիկ Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր՝ Գ. Մկրտչեան եւ Մշակոյթի փոխնախարար՝ Մ. Խարազեան, որոնք քննարկած են այն հարցերը, որ ներկայիս ծառացած են Հայաստանի թատերական արուեստի եւ թատերական մշակներու առջեւ, եւ որոնց յաջող լուծումը արուեստի այդ ճիւղը կը բարձրացնէ նոր մակարդակի: Մարդու բարոյական ձեւաւորման մէջ, մեծ է թատրոնին դերը, դիտել տուած են խօսք առնողներ, եւ շեշտած՝ որ թատրոնը իր այդ պատուոյ կոչումը կրնայ արդարացնել միայն այն պարագային, երբ հանդիսականին ներկայացնէ ժամանակի հարցերը արծարծող արժէքաւոր գործեր՝ բեմադրական եւ դերասանական բարձր վարպետութեամբ: Այդ տեսակէտէն ալ, Հայաստանի թատրոններու գործունէութիւնը մտածումի կը մղէ: Զեկուցանողները շեշտած են, որ « վերջին տարիներին, անշուշտ, սովետահայ դրամատուրգիայի աշխատանքում նկատելի է որոշակի տեղաշարժ: Բայց դա չի նշանակում, թէ նրան ուղեկցում է անփոփոխ յաջողութիւնը: Քիչ չեն այն ստեղծագործութիւնները, որոնք չեն շօշափում կենսական հարցեր, չեն թափանցում երեւոյթների խորքը, տառապում են կերպարների մակերեսայնութեամբ, ոչինչ չեն տալիս հանդիսականի մտքին ու սրտին »: Անդրադառնալով թատրոնի դաստիարակչական դերին, խօսք առնողներ շեշտած են, որ « երեխաների համար դրամատիկական գրականութեան որակի պրոբլէմը շարունակում է մտահոգել թատերական գործիչներին: Կեանքը ցոյց է տալիս, որ երիտասարդ սերընդի համար արուեստին չի կարելի մօտենալ հին չափանիշներով: Դրամատիկական երկերի ընտրութեան եւ նրանց բեմական մարմնաւորման հարցում պէտք է հաշուի առնել երեխաների հոգեւոր արագ զարգացման պրոցէսները: Մինչեւ Հանրապետութեան առաջնատար թատրոններն անգամ դեռեւս հարկ եղած աշխատանք չեն կատարում մատաղ սերնդի համար անհրաժեշտ խաղացանկի ստեղծման ուղղութեամբ »:

Համագումարի ընթացքին, խօսուած է նաեւ՝ դերասանական վարպետութեան կատարելագործման, տաղանդներու զարգացման, նոր դերասաններու պատրաստութեան եւ այլ հարցերու մասին: Ողջոյնի խօսք արտասանած են՝ Դաշնակցային Ռուսիոյ Թատերական Ընկերութեան նախագահի տեղակալ՝ Լ. Թոփչիեւ, Ուկրանիոյ, Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ Ղազախստանի Թատերական Ընկերութիւններու նախագահները, ինչպէս նաեւ՝ Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէն եկած բեմադիրներ ու դերասան - արուեստագէտներ:

Համագումարի աւարտին, ընտրուած է նոր վարչութիւնը, որուն նախագահ վերընտրուած է՝ Հրաչեայ Ղափլանեան: Համագումարի աշխատանքներուն մասնակցած են կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար՝ Կ. Դալլաքեան եւ Մշակոյթի բաժնի վարիչ՝ Ս. Աւետիսեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

– Անկից ի վեր այլեւս չերեւցաւ: Ընդսին որ խանդմի խումբին հետ մեկնած է՝ ըսաւ պահակը:

Ցետոյ Սէլիմ պինպաշին կապոյտ վերանին մօտեցաւ: Այնտեղ չկային ոչ պահակներ եւ ոչ ալ ծառաներ: Կարծես շրջայլ լոյսերով ջահը կոտրած, վրանը հովի ձայն տուող մութ քարայրի մը երեւոյթն առած էր: Երբ ներս մտաւ, վրանի ամայութենէն սոսկաց: Աւերակի մը պէս անկանոն դրուած էին իսկէմպէները, խալիին յատակին վրայ շրջուած, մէջտեղ ձգուած էր սինին, տիվանը առանց բարձերու էր, կարծես դեւի նման ոգի մը վրանէն ներս էր մտած, առարկաները խախտած ու աւերչկած էր տեղերէն: Զարէ իր հետ տարած էր յատակին վերայ փռուած նռազոյն փոսթը: Կարծես փոթորիկ մը աւերակ դարձուցած էր պարսկական գեղեցիկ գոյներով պարտէզը ու ցամքեցուցած էր շատրուանը: Այդ բոլորին մէջ գեղեցիկ յիշատակի մը նման տակաւին կը դանդաղէր վարդագոյն հոտը, որ կ'արթնցնէր Սէլիմ պինպաշուն մէջ թաքնուած Զարէի մարմնին հեշտանքը:

Իր զայրոյթին մէջ պինպաշին ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ինչո՞ւ ծռեցաւ ու երկու իսկէմպէներուն տակէն վերցուց Զարէի կարմիր մուճակներէն մէկը: Միւս մուճակը պինպաշիէն առաջ զինուոր մը մըտած՝ վերցուցած էր տիվանին վրայէն ու պահած էր իր մերկ մարմնին վրայ:

Զարէն մեկնած էր՝ իր հետ առնելով հայ կալանաւորը:

Նոյն առաւօտ, հայ կալանաւորը աւելի կանուխ արթնցած էր: Ինչքա՜ն ուրախ էր, որ արթնցած էր եւ կարծես ուրախ էր, որ ինքզինք զնտանին մէջ զըտած էր ու կ'ապրէր տակաւին Զարէի մասին մտածելու գեղեցիկ չարչարանքին համար:

Կալանաւորը համբերանքով տարած էր բոլոր չարչարանքները. ոչ մէկ ձայն, ոչ իսկ արցունքի կաթիլ մը: Զարէի բանտայցելութենէն ի վեր չարչարանքը դադրած էր, եւ սակայն այս անգամ անոր հոգին էր, որ կուպրի բոցերով սաստկացած տանջանքներու մէջ ինկած էր: Այդ տանջանքներուն մէջ ձայն մը կար՝ որոտին մէջէն լսուող պրոնզ հագած մարգարէի ձայն մը, որ լեռնէն կու գար: Աւելի շատ Քեռի Սաքօն, Արջ Սաքօն էր որ բոցերուն մէջէն մեղաւորին երեւցող աններող քերովբէի մը պէս անոր դէմ կը կենար:

Քեռի Սաքոյի կերպարանքը կը հալածէր զինքը մութին, զնտանին մէջ: Անոր ձայնը ամէն կողմ էր, նոյնիսկ դուրսէն լսուող ձիու խրխինջին մէջ: Քեռի Սաքոյի չափ անողոք դարձած էին իր բարի մայրն ու հայրը, նոյնիսկ բարի դէմքով մայրը: Բոլորը, բոլորը կրակէ խիստ աչքեր առած՝ իր հոգին կը մտրակէին:

Կը լսէր Ա. Բ. Գ. սորվեցնող ուսուցիչին ձայնը վանքի դպրոցէն: Բուրվառին մէջ ծխացող խունկը օձի կերպարանք առած՝ կը սպառնար իրեն՝ « դաւաճան, դաւաճան »:

Բայց ի՞նչպէս ազատէր Քեռի Սաքոյէն: Տեսնես՝ կը խօսէր հանդարտ: Այո՛, այո՛, կը սիրէր զինքը, կարծես կատակներ կ'ընէր՝ « սատանի դպիր, սատանի դպիր »: Բայց Քեռի Սաքօն աւելի ահաւոր էր իր կատակներուն մէջ:

Կալանաւորը կ'ուզէր որ խարազանէին իր մարմինը, ժիր, աւելի ժիր խարազանէին, որպէսզի չզգար այդ բոլորը, նոյնիսկ չզգար Զարէն, կինը, որ բռնած էր իր արիւնը, ուղեղը:

– Եթէ խօսիս, այլեւս քեզի պիտի չչարչարենք: Սէլիմ պինպաշին առանձինն խօսեցաւ ինձ, որ քեզ ազատ պիտի արձակէ: Այն ատեն դլուխդ ուսերուդ վրայ ողջ բռնած՝ պիտի երթաս բարեկամներուդ մօտ, պիտի իջնես քաղաք: Իրաւ որ, ես ալ կ'ուզէի քաղաք իջնել: Ինտեղ զինետուներ կան, մանաւանդ՝ կիներ կան, կիներ,– բարի տը – բամադրութիւնով ըսած էր այն ժանտարմը, որ աւելի անգութ կերպով չարչարած էր կալանաւորը:

(Շար.– 411)

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Խտուար Սարգսեան եւ զաւակները, Տիկին Անիթա Սարգսեան եւ աղջիկը, Այրի Տիկին Զիլճեան եւ զաւակները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր, մեծ – մօր եւ խնամիին՝

Այրի Տիկին ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Արուսեակ Սէտէֆնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 28-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ՝ Շաբաթ, Սեպտ. 30, ժամը 10-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չսատցողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները՝ Խտուար եւ Անիթա Սարգսեանի:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՍԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Ազգ. Միութեան Վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Տնտեսական Յանձնախումբ մը, գլխաւորութեամբ՝ Պր. Կարպիս Ճնկտրբեանի, վերանորոգելու համար Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին եւ անոր յարակից շէնքի որոշ մասերը:

Այս առթիւ, ի նպաստ այդ նպատակին բացուած է հանգանակութիւն մը, որուն իրենց առաջին մասնակցութիւնը բերած են արդէն հետեւեալները.–

Մի ոմն՝ ստացագիր թիւ 25, Ազբլեան ընտ. 20.000-ական, Փափազեան եղբ. 12.500, Տէր եւ Տիկին Ժաք Թերզեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սանճեան 10.000-ական, Կորիզեան եղբ., Տէր եւ Տիկին Խտուար Զօպանեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Կազարեան 5.000-ական, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Պր. Լեւոն Մարկոսեան 3.000-ական, Տիկին Եազուպեան, Մասս – Ֆէլլէ Հաստատութիւն, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան, Փոլ Նիկողոսեան, Պր. Նազարէթ Սանճեան 2.000-ական, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կոստանեան 1.500 Ֆ.: (Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, Սիրանոյշ Փափազեանի (ծնեալ՝ Թերզան) Թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Յակոբ Փափազեան եւ իր զաւակները 1.000 ֆ.պ., 2.000 Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին, եւ 500 Ֆ. «Ցառաջ» օրաթերթին: Տէր եւ Տիկին Ա. Պապայեան Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 200, Պր. Վարուժան Պօղոսճեան ֆ.պ. 200, Տիկին Մ. Ապրիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Ս. Էքսէրճեան, Պր. Ժ. Ճնտիկեան Սամուէլ – Մուրատեան Վար.ին 100-ական, Տէր եւ Տիկին Զ. Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քէչէեան ֆ.պ. 100-ական, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 100, Պր. Օտապամեան աղքատներուն 100, Պր. Գ. Ահարոնեան ֆ.պ. 50, դպրոցին 50 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարանների ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Լեւոն Քանարեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 4-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՔԱՆԱՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Հանըմեան)

մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ:

×

Այս առթիւ, ողբացեալի յիշատակին կը նուիրեն.–

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Դպրոցական Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն 100-ական Ֆ. (ստանալ՝ «Ցառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ, Լիոնէն խումբ մը Դաշնակցական հին ընկերներ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած՝ հետեւեալ ընկերներու յիշատակին, Հոկտ. 4, Կիրակի առաւօտ, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյն մէջ.–

Թ. Այվազեան, Մ. Գէորգեան, Ղ. Քէնտէրեան, Ա. Հարէլեան, Ս. Փողհարեան, Խ. Գալուստեան, Մ. Դերձակեան, Ա. Սիմոնեան, Կ. Կէնճեան, Ս. Կէնճեան, Յ. Ռուբէնեան, Յ. Այտընեան, Կ. Մանուկեան, Ս. Նաճարեան, Կ. Խրիմեան, Լ. Ալէմեան, Կ. Զէմլէքեան, Յ. Ներսէսեան, Յ. Պիչաքճեան, Վ. Փանոսեան, Ս. Թիւրքմէնեան, Ս. Սիրականեան, Գ. Քիլէրճեան, Ա. Մարտիրոսեան, Գ. Աճէմեան, Գ. Առաքելեան, Կ. Պետրոսեան, Հ. Վարդանեան, Պ. Ալթունեան, Կ. Գամպէրեան, Ո. Գալուստեան:

Առ ի գիտութիւն՝ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, եւ անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի Վարչ.ը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ ընդհ. ժողովի, գաւաթ մը թէյի շուրջ: Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Ազգ. Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն՝ ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Վարչ.ը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 18-ին, Մշակոյթի Տունը: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի՝ ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

Ինչպէս յայտարարած էինք Յուլիս 3-ի մեր թիւով, «Ցառաջ» անկարելիութեան առջեւ կը գտնուէր աւելի երկար ատեն անփոփոխ պահելու բաժանորդագրութեան իր սակերը: Բացառիկ պատեհութիւն մը տալու համար մեր հաւատարիմ բաժանորդներուն, իրենց առկախ հաշիները փակելու կամ կանխիկ բաժանորդագրութիւնը վճարելու, օգտուելով ներկայ սակէն, յաւելման թուականը յետաձգած էինք Հոկտ. 1-ին:

Այդ թուականէն սկսեալ, ուրեմն, «Ցառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.–

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 340 Ֆ.
Վեցամսեայ 180 Ֆ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան 400 Ֆ.

Օդանաւային առաքման սակերու համար, դիմել՝ վարչութեան:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Դպրոցաց Դասը կազմակերպած են՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Շաբաթ, Հոկտ. 3, ժամը 21-էն սկսեալ
Salle Cévennnes de la Foire - Exposition
Ave. Georges Clémenceau - Valence
Avec: Roger Blanchard et son orchestre
Մասնակցութեամբ՝ Արծիւ Պարախումբին (Լիոն – Տէսին), եւ երգիչ՝ ՎԱՐԴԳԷՍԻ:

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE - PARIS

Sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB
Et la Présidence Effective de
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'honneur du Comité Régional de France de l'UGAB

Grand Dîner et Bal de Nuit

Dans les salons de l'Hôtel SOFITEL — 8, Rue Louis Armand - Paris 15e
Le Samedi, 3 Octobre, à 20 h. 30

PARTIE ARTISTIQUE
Avec la participation du Groupe Folklorique SAYAT - NOVA
Et le Chanteur VICKEN

orchestre Bernard Dededjian

Participation: Dîner et Bal 300 F. — Bal seulement 50 F. (après 23 h.)
Réservation des billets et des tables:
Bureau de l'UGAB — 11, Square Alboni - Paris 16e Tél.: 520. 03. 18

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇ. ԿԵԴՐՈՆ

ԿՈՉ՝ ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

4 – 8 տարեկան զաւակներ ունիք, կ'ուզէք որ ուրիշ հայ երախաներու հանդիպին եւ միասին ծանօթանան՝ հայկ. Փոլքլորի եւ աւանդութեանց զանազան երեւոյթներուն. այն ատեն, մի՛ վարանիք, բերէք ձեր երախաները, ամէն Շաբաթի, Սեպտ. 30-էն սկսեալ, ժամը 14-ին:

Պիտի սորվին երգել, պարել, ճանչնալ Հայաստանը, անոր պատմութիւնը, դիւցազներգութիւնները, եւ անշուշտ, այս ամբողջին կ'ընկերանայ՝ նախընթրիք մը:

ՎԵՐԱԼՄՈՒՏ

ՍԷՆ – ԺԷՌՈՄ

Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան հովանաւորած դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին՝ Շաբաթ, Հոկտ. 3, ժամը 14-ին: Դպրոցը երկօրեայ է պզտիկներուն համար, Շաբաթի օրեր ժամը 10-ին եւ Շաբաթ օրեր ժամը 14-ին, իսկ մեծերուն համար՝ Շաբաթ օրեր ժամը 14 - 17:

Պզտիկներուն ուսուցչուհին է՝ Տիկին Մայտա Կարապետեան: Իսկ մեծերուն՝ Պր. Խաչիկ Եղլմագեան:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան մօտ:

×

ՆԻՍ

Հայաստեանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան հովանաւորած հայկ. միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին՝ Շաբաթի, Հոկտ. 14, ժամը 14-ին, Օշական սրահին մէջ: Այժմէն՝ ծնողքները թող արձանագրեն իրենց զաւակները Տիկնանց Միութեան Վարչ. անդամուհիներուն մօտ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին՝ Հոկտ. 7-ին, Շաբաթի օր, ժամը 10 – 18: Ըստ առաջնոյն, աշակերտներուն յատկացուած փոխադրակառքերու սպասարկութիւնը ապահովուած է, ինչպէս նաեւ՝ կէսօրուան ճաշը: Արձանագրութեան համար դիմել Բարեգործականի քարտուղարութեան.– Հեռաձայն՝ 37. 75. 97: Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան.– Հեռաձայն՝ 77. 84. 70, եւ կամ, ուղղակի ներկայանալ երկու հաստատութիւններէն մէկին կամ միւսին:

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Զեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

SEVAN

Direction : M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian
AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2
VENDREDI
2 OCTOBRE
1981

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.007

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.007

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

1982

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՅԸ՝ ՄՐՑԱՆԻՇ ԿԸ ԿՈՏՐԷ

ՈՍԿԻԻ ԱՌՈՒԾԱԽԻՆ ՀԱՄԱՐ, ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է՝ ԱՆՈՒՆ – ՄԱԿԱՆՈՒՆ

—o—

Նուիրական բան մը կար Ֆրանսայի մէջ, ոսկիի անանուն առուծախն էր, եւ անոր ընդումը բաւական մեծ իրարանցում կը ստեղծէ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ այդ ձեւով առաջքն առնել հարստութիւնների փախուստին (բայց, հաւանական է որ բուն հարուստները արդէն իրենց գըլխուն ճարը տեսած են եւ կրկին փոքր ինայողին վրայ կ'իյնայ փորձանքը...): Հարցը ա՛լ աւելի փափուկ է, վասնզի Ֆրանսացիները ոսկի դիզելու մարդին մէջ ախոյեան են աշխարհի մէջ եւ իրերայաջորդ բոլոր կառավարութիւնները խուսափած էին ցարդ՝ ոսկիին դպչելէ:

1982-ի Պիւտճէին բացը, որու օրինագիծը վաւերացուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ, 95,4 միլիառ է եւ հանրային ծախքերն ալ՝ 27,6 առ հարիւր յաւելում կը կրեն: Ուրեմն, պէտք է դըրամ գտնել: Գլխաւոր ծախքերն են.-

- 61·000 պետական պաշտօնեայի գործ ստեղծել:
- Ուղղակի օժանդակութիւն աշխատանքի՝ 18,6 միլիառ (յաւելում 45%):
- Քաղաքացիական հետազօտութիւն (յաւելում 29,4%):
- Ճարտարարուեստի օժանդակութիւն (յաւելում 52,4 %):
- Մերութեան նուազագոյն թոշակ (յաւելում 40 %):
- Մշակոյթ՝ պիւտճէն կրկնապատկուած է:
- Ազգ. պաշտպանութիւնը կը պահպանուի նոյն ձեւով:

Կը մնայ, ուրեմն, դրամը գտնել եւ հոն կը թուի, որ ընկերվարական վարչակարգը պիտի չկարենայ միայն հարստութիւններէն առնել, քանի որ կառավարութեան տուած որոշումները միջին եւ վերին խաւերուն ալ կը վերաբերին:

Արդարեւ, բացի մեծ հարստութեանց վրայ տուրքէն, կայ 10 %-ի բացառիկ յաւելում մը՝ 15·000-էն վեր տուրքերու վրայ (միայն տարբերութեան վրայ, այսինքն՝ մէկը որ 20·000 կը վճարէ, 10%-ը պիտի վճարէ տարբերութեան վրայ՝ 5·000 Ֆ.-ի):

30 % տուրք գործազրկութեանց ընդհ. ծախքերուն վրայ (Ֆոէ-ժէնէռօ), յաւելում տուրք՝ դրամատուներու եւ քաղաքացիական ընկերութեանց վրայ:

Կառքերու վինիէթ՝ 15 – 25 % յաւելում:

Նաեւ, հաւանաբար՝ 18 սանթիմ աւելի: Դեռ կան անուղղակի տուրքերը՝ պզելից ըմպելի, ծխախոտ, եւլն. եւլն.:

Պարզ է, որ ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ, քննադատութիւնները չեն պակսիր, քանի որ, անհատական նախաձեռնութիւնն իսկ չի քաջալերուիր, տըրուած ըլլալով որ՝ այլեւս Պետութեան համար պիտի աշխատի ենթական, եւ ուրեմն՝ յառաջդիմելու փափաք պիտի չունենայ:

"La Vie"

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

«ԼԱ ՎԻ» «Այժմէականութեան քրիս – տոնեայ շաբաթաթերթը» իր վերջին թիւին մէջ (Հոկտ. 1) լայն տեղ տուած է Հայերուն, ծանրանալով ցեղասպանութեան վրայ:

Յօդուածը ստորագրած է՝ Ժան – Փիէռ Ռիշարսօ (Մոնտ–ի աշխատակից, որ ներկայիս հատոր մը կը պատրաստէ Հայերուն վրայ):

«Հայերու ծանր յիշողութիւնը» խորագրին տակ, հեղինակը համակրանք ցոյց կու տայ հայ ժողովուրդին եւ անոր ողբերգական պատմութեան նկատմամբ, բերելով ձեռնհաս վկայութիւններ, ճոխացած՝ ցնցիչ նկարներով: Յօդուածագիրը, կը թելադրէ նաեւ՝ կարդալ «երկու բացառիկ գիրքեր»՝ Լա Սոլիթիւտ տէ Մասաբր եւ «Էօն Փուանեաւ տան սը ժառտէն» (Բարդէն Ինճէարապետեան եւ Վահէ Քաչա):

× Հինգշաբթի օր, Հայերով կը ըզբաղէին նաեւ՝ «Վի. Էս. Տի.» եւ «ԼԱ Վի ՔԱԹՈԼԻՔ» (կ'անդրադառնանք առանձին):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԼՅՐՈՒԹԻ մէջ, եղեռնափորձ մը կատարուած է ոստիկանատունի մը դէմ: Մէկ ոստիկան մեռած է, երեք ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած: Արարքին տէր եղած է, այս անդամ ալ, «Լիբանանը Օտարներէ Ազատագրելու Ճակատը»:

ԻՐԱՆԻ մէջ, երեք օրուան ազդ. սուգ հռչակուեցաւ՝ չորս բարձրաստիճան զինուորականներու մահուան առթիւ, օդանաւի խորհրդաւոր արկածի մը ընթացքին: Այս անգամ, բանակն է որ դըլխատուած է, քանի՝ չորս զոհերն են՝ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Գնդ. Նամճու, Սպայակոյտի ընդհ. պետը՝ Զօր. Վալի Ֆալլահի, Պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Գնդ. Ճաւատ Ֆաքուրի, եւ յեղափոխութեան պահապաններու հրամանատարին կցորդը՝ Քոլահտուզ: Անկարելի չի նկատուիր որ, արկածը՝ արկած չըլլայ, այլ՝ ոճրային արարք մը: Այս չորս բարձրաստիճան ըսպաներէն զատ, 40 մեռեալ եւս կայ: Խոմէյնի, յայտարարած է այս առթիւ.- «Հակառակ անոր որ քաջարի ընկերներ կորսնցուցինք, կը յարատեւենք դէպի մեր նպատակը: Հիմա, իրանցի ժողովուրդը եւ մանաւանդ՝ բանակը պէտք է շարունակեն սուրբ պատերազմը, կըրկնապատկելով ճիգերը, նոր յաղթանակներ ստեղծելու համար, ճակատին վրայ եւ ճակատին ետեւ»:

ԱԶԳ. ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ, բացարձակապէս մերժեց համայնավար Չինաստանի բանակցելու հրաւէրը: Ֆորմոզի համար, քարոզչութիւն է, պարզապէս, եւ վերամիացման համար մէկ ձեւ կայ միայն՝ հրաժարում համայնավար վարչակարգէն, զոր չին ժողովուրդը չուզեր:

ԵԱԿԱԹՈՒՂԻԻ եւ Է.Ռ.Ը.Է.Ռ.-ի երկու կառախումբեր բախում ունեցած են՝ Պուլվառ Վիքթոռ կայարանին մօտ (Վէրսայլ – Էնվալիտ գիծ) եւ 26 հոգի վիրաւորուած է: Կը կարծուի որ՝ մարդկային սխալի մը հետեւանքն է:

ԾԵՐԱԿՈՑՆ ալ քուէարկեց մահապատիժը, առանց փոփոխութիւն մտցնելու: Անոնք, որոնք կողմնակից էին հանրաքուէի մը, տեղի տուին: Ուրեմն, այլեւս մահապատիժը վերջնապէս ջնջուած է Ֆրանսայի մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՑ բանտերուն մէջ, 6600 հոգի կամաւոր ծոմի դիմած է, բողոքելու համար՝ իրենց պայմաններուն դէմ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

—o—

Հայը մը սապէս կը գրէ իր զաւկին.

– Տղաս, ես կեանքի մէջ չյաջողեցայ, կ'ուզեմ որ դուն յաջողիս:

Ուրիշ մը սապէս կը դանդատի իր բարեկամին.

– Ես բախտ չունիմ, ձախողած մըն եմ, ինչ որ ընեմ պիտի չյաջողիմ:

Այսպիսի դանդատներ կը բարձրանան ամէն կողմէ: Մեր շուրջը կը վխտան մարդիկ, որոնք կը նային խոժոռ ու մըտածկոտ նայուածքներով, որոնք գլուխ կը ճօճեն կամ ծունկ կը ծեծեն աւաղելով իրենց այս կամ այն ձախողութիւնը, կամ անիծելով իրենց չար բախտը:

Անկարելի է չտեսնել թէ անոնք բարի կամ չար նախանձի ինչպիսի զգացումներով կը տուայտին երբ կը նային շուրջբոլորի «յաջողած» մարդոց: Երբեմն անկարելի է նոյնիսկ չմտահոգուիլ տեսնելով այս ձախողածներուն անհանգստութիւնը: Զախողած մարդուն ներաշխարհը օր մը ուժանակի նման կրնայ պայթիլ, շատ բան օդը հանելով իր շուրջէ:

×

«Ոչինչ այնքան նուաստացուցիչ է, որքան տեսնել թէ ապուշներ կը յաջողին հոն ուր մենք ձախողած ենք» կ'ըսէր Ֆըլօպէրէ:

Բայց կ'արժէ անդամ մը հարցնել. քանի՞ներ արդեօք նախանձեցան նոյնինքն Ֆլօպէրէ, քանի՞ներ չուզեցին անոր նըման ականաւոր գրագէտ մը դառնալ:

Ճիշդ է որ մեր աշխարհը կը վխտայ ձախողածներով, բայց սխալ է միաժամանակ կարծել որ ուրիշներ յաջողած մարդիկ են ամէն կերպով: Աշխարհի վրայ կարելի չէ գտնել նոյնիսկ մէկ հոգի որ իր կեանքին մէջ չահած ըլլայ կեանք մը լեցնող բոլոր ճակատամարտերը: Կը տեսնենք մեր շուրջիններուն յաղթանակները, բայց չենք անդրադառնար անոնց պարտութիւններուն: Որովհետեւ համայնապատկերին մէջ միայն լեռներն են, բլուրներն են որ մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն իրենց պատկառելի բարձրութեամբ: Մէկը յաջողած է հսկայ ճարտարարուեստ մը հիմնել, միլիոններ շահիլ, բայց չէ յաջողած երկու գիրք կարդալ ծայրէն մինչեւ վերջը: Մէկը քառասուն հատ գիրք գրած է կեանքին մէջ, մէկը միւսէն զգայուն, բայց չէ կրցած ջերմ համբոյր մը տալ իր շուրջիններուն: Մէկը ամբողջ աշխարհ մը ցնցելու չափ խոշոր գիւտ մը ըրած է իր լապօրաթուարին մէջ, բայց չէ կրցած քանդել առանձնութեան բարձր պատը, որով շրջապատուած է, որուն մէջ մնացած է առանց կեանքի ընկերոջ, առանց զաւակի: Այսօր, երբ կը լսենք Պէթհովէնի հոյակապ մէկ սէնֆոնին, երբ կը կարդանք Շէյքսփիրի Համլէթ–ը, կամ կը վայելենք այս կամ այն մեծ մարդէն ժառանգուած հրաշագործութիւն մը, երբեք չենք հետաքրքրուիր թէ այդ «յաջողած»ները ինչպիսի ձախողութիւններ ունեցած էին իրենց կեանքին մէջ: Ո՞վ մեզ կրնայ վստահեցնել թէ ձախողութիւնը յաջողութեան մը համար վճարուած գին մը չէ: Մարդը հոս պէտք է ձախողի, որպէսզի հոն յաջողի: Իսկ եթէ ան հոս ձախողած կը նկատէ ինքզինքը, թող իր հոգիին մէջ գտնէ այն կալուածը, ուր յաջողած է առանց որ նոյնիսկ նշմարած ըլլայ: Աշխարհի ամէնէն ձախողած ու անբախտ մարդուն կեանքին մէջ իսկ անպայման չահուած ճակատամարտ մը կայ: Բայց մարդիկ չեն տեսներ իրենց յաղթանակները ու կարօտով կը նային ուրիշներու արձանագրած յաջողութիւններուն: Բնութեան օրէնքն է այս: Եթէ այդպէս եղած չըլլար, աշխարհի բոլոր յաջողած մարդիկը ամէնէն երջանիկները կ'ըլլային միաժամանակ...:

×

Ֆլօպէր իրաւունք ունի. հաճելի չէ տեսնել թէ ապուշներ կը յաջողին հոն ուր մենք ձախողած ենք: Բայց նախադասութիւնը կարելի չէ՞ր շրջել եւ ըսել. չկայ այնքան երջանիկ անդրադարձում մը, որքան տեսնել թէ ինչ – ինչ խելացիներ կը ձախողին, հոն ուր մենք յաջողած ենք...:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 18–28)

ՆԿԱՐԻՉ՝ ՍՈՒՐԷՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է Սուրէն Ստեփանեանի (մեռած՝ 1971-ին) գործերուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են շուրջ 300 աշխատանքներ: Արուեստագէտը փորձած է կերպարուեստի գրեթէ բոլոր ճիւղերը՝ նկարչութիւն, քանդակ, գծագրութիւն, ծաղրանկար, թատերական նկարչութիւն, եւայլն, ստեղծելով՝ աւելի քան հազար գործեր, որոնցմէ նմոյշներ կը գտնուին Հայաստանի պետական պատկերասրահը, կարգ մը թանգարաններու, ինչպէս նաեւ՝ անհատական հաւաքածոներու մէջ: Արուեստագէտին սրտին խօսող ճիւղը եղած է գիրքերու ձեւաւորումներն ու նըկարազարդումները, որոնց մէջ ցայտուն կերպով կրցած է արտայայտել իր վարպետութիւնը: Սուրէն Ստեփանեան, ըստեղծած է հայ եւ այլ ժողովուրդներու հէքեաթներու՝ Քաջ Նազար, Կարմիր Գլխարկը, Ալատտինը եւ Կախարդական Լամպը, դասական գրողներու բազմաթիւ գործերու՝ Պաղտասար Աղբար, Շունն ու Կատուն, Զախարդ Փանոսը, Ֆարհատ եւ Շիրին, Մկների Ժողովը, Հեղնար Աղբիւր թեմաներով նկարներու, ծաղրանկարներու շարքեր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

—o—

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԿԱՄՐԱՊՆԴԻ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի 9-րդ խմբակի առաջին ութ ակումբներու մրցաշարքի դարձի խաղերու արդիւնքներն են.–

Հոկտեմբերեանի Սպարտակ – Աբովեանի Կոտայք 1–2, Լենինականի Շիրակ – Աշխարագի Կոլխոզչի 3–2, Սուխումի Դինամօ – Սամարքէնդիայի Լոկոմոտիւ 1–0, Լէնքորանի Խազար – Ստեփանակերտի Ղարաբաղ 3–2:

Տեղին է նշել, որ Սեպտ. 2–ին, Լէնքորանի «Խազար»ի եւ Աբովեանի «Կոտայք»ի խաղը առաջինի յաղթանակով (2-1) վերջ գտնելէ ետք, պարզուած է որ, Լէնքորանցիները չեն յարգած խաղացողներու տարիքի սահմանումը, հետեւաբար համամիութենական Դաշնակցութիւնը հարցը քննելով չեղեալ համարած է արդիւնքը եւ յաղթանակը շնորհած՝ «Կոտայք»ի:

Ուստի, վերջին խաղերէն ետք, դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուի Աբովեանի «Կոտայք»ը 62 կէտով, որուն կը հետեւի Սամարքէնդիոյի «Լոկոմոտիւ»ը, 10 կէտի տարբերութեամբ:

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ա.

Ծանօթ է, որ Հայերը պալքանեան երկիրներու մէջ բնակած են վաղ միջնադարէն սկսեալ: Պատմական աննպաստ պայմաններն ու ընկերային անապահով կեանքը ստիպած են Հայերը, քիչ կամ շատ խումբերով հեռանալ հայրենիքէն՝ օտար երկնքի տակ ու օտար հողի վրայ ապահով անկիւն մը գտնելու յոյսով: Ուր որ ալ անոնք հաստատուած են, սկսած են կառուցանել: Բացառութիւն չկազմեցին նաեւ՝ պալքանեան երկիրները: Պէտք է նշել կարեւոր փաստ մը եւս. Հայերը կը կառուցանէին ոչ միայն իրենց, այլեւ՝ այն ժողովուրդներուն համար, որոնց մէջ կ'ապրէին անոնք, ինչպէս նաեւ այն երկիրներուն համար, որոնք դարձած էին իրենց երկրորդ հայրենիքը:

Որքան ալ որ Հայերը հաւատարիմ մընային կառուցողական արուեստի իրենց ազգային ոճին, բնականաբար, անոնց կառոյցները կրեցին տեղական տարրերու ազդեցութիւնները եւ պալքան երկիրներու եւ միջնադարեան Հայաստանի ճարտարապետութեան մէջ երեւան ելան ընդհանուր դիծեր:

Ժամանակագրական տեսակէտէ, այս ընդհանրութիւնները սկսան երեւնալ տակաւին ԺԱ. դարէն, օրինակ՝ Աթէնքի Ս. Առաքելոց Եկեղեցւոյ յօրինուածքին մէջ, որ ըստ Ն. Պառնովի, առընչութիւն ունի էջմիածնի հռիփսիմէատիպ շէնքերուն հետ: Արուեստաբանները կը նշեն, որ երեք – չորս խորան ունեցող եկեղեցիները, ինչպէս՝ Աթէնքինը, արեւելեան են, կամ, աւելի ճիշդ, հայկական: Ճարտարապետական այդ ձեւը շատ տարածուած էր Հայաստան, տակաւին վաղ միջնադարէն: Ըստ աւանդութեան, այս եկեղեցին կառուցանած է Բիւզանդիոնի հայ կայսրը՝ Վասիլ: Կ'ենթադրուի, որ ճարտարապետը Պոլսեցի հայ մը եղած է: Այս ժամանակաշրջանին կը պատկանի Յունաստանի Աթոս լերան վրայ գտնուող Իվիրոն վանքը, զոր կառուցանած է Թոռնիկեան հայ ազնուական ընտանիքի անդամներէն մէկը: Հոն, Տրապիզոնի մեծահարուստ Հայերէն մէկն ալ, կը կառուցանէ հռչակաւոր Լաւրայի եկեղեցին, որ, ինչպէս Իվիրոնի վանքը, երեք խորան ունի, ձեւ մը՝ որուն կը հանդիպինք Հայաստան եւ Վրաստան: Կը կարծուի նաեւ, որ Աթոսի այս երկու եկեղեցիներուն համար նախատիպ հանդիսացած է Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի յօրինուածքը:

Յունաստանի եւ Հայաստանի ճարտարապետութեան ընդհանուր դիծերէն է նաեւ այն՝ որ աւանդատունները գլխաւոր խորանէն կը բաժնուին պատերով, կ'օգտագործուին կոնաձեւ առագաստներ, թմբուկներու եւ պատերու երկթեք վերջաւորութիւն եւ անոնց քիւերը: Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան, դիտել կու տայ, որ Յունաստանի Ժ.–ԺԱ. դարերու խաչքարերը շատ կը նմանին՝ հայկ. խաչքարերուն:

Պուլկարիոյ, հռչակաւոր Պաչքովոյի վանքի հիմնադիրը եղած է, ԺԱ. դարու մեծ զօրավար, Բիւզանդիոնի փայլուն դէմքերէն մէկը՝ Գրիգոր Բակուրեան: Հոն կառուցանած է երկյարկանի դամբարան – եկեղեցի մը, որուն բազմաթիւ դիծերը կը յիշեցնեն Տայքի ճարտարապետական յուշարձանները: Ասիկա կը բացատրուի անով, որ Բակուրեան՝ ինք Տայեցի ըլլալով, իր հայրենիքէն կը հրաւիրէ շինարարներ եւ Պաչքովոյի մէջ կառուցանել կու տայ կարգ մը շէնքեր, որոնց մէջ ամէնէն հինը՝ այս երկյարկանի եկեղեցին է: Հայաստան, այս տեսակ շէնքի նախատիպը կար, տակաւին Դ. դարուն, Արշակունիներու դամբարանին մէջ:

Պուլկար դիտնականները, այս յուշարձանի մէջ հինէն նկատած են հայկ. դիծեր: Հայկ. ճարտարապետութեան կնիքը կը կրէ Քուլաթայի եկեղեցին, որմէ հետքեր մնացած են միայն: Այս կարծիքը յայտնած է Ակադ. Կ. Միատեւ:

Անիկա ուղղանկիւն կառոյց մըն է, որուն մէջ ընդգրկուած են երեք խորաններ եւ չորս աւանդատուներ: Այս ձեւը գոյութիւն ունեցած է տակաւին՝ Է. դարուն եւ աւելի ուշ շրջանի ճարտարապետութեան համար հանդիսացած է հիմնական եկեղեցական շինութեան ձեւ: Պաչքովոյի յիշեալ վանքի համադրոյթի՝ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու կառոյցներէն է՝ երկյարկանի Փոքր Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցին, որուն երկրորդ յարկը իր զուգահեռները ունի Զ. – Է. դարերու հայկ. ճարտարապետութեան մէջ (Պրաղընի, Արուճ, եւայլն): Երկրորդ յարկը կը յենու, բաց կամարակապ առաջին յարկին վրայ, որուն օրինակը կարելի է տեսնել նաեւ՝ Վրաստան (Կէլաթիի վանքը, ԺԳ. – ԺԴ. դարեր): Մօտաւորապէս նման յօրինուածքի կարելի է հանդիպիլ նաեւ այլուր: Օրինակ, Ռումանիոյ Զամկա հայկ. վանքի կառոյցին մէջ, Ուկրանիոյ «Ոսկեայ Դարպաս»ին վրայ, եւայլն: Հայաստան, այսպիսի օրինակ (եկեղեցին կամ մատուռը՝ կը գտնուի վանքին անմիջական մուտքին մօտ) կը տեսնենք Ցախաց–Քար վանքին մէջ, ուր մատուռը տեղաւորուած է գլխաւոր մուտքի թագին վրայ: Ասոր պէս է նաեւ Աստուածածին երկյարկանի եկեղեցին, որ, ըստ մեզի, տայեցի ճարտարապետի գործ է: Ասկէ այն եզրակացութիւնը, որ Պուլկարիոյ ԺԱ. – ԺԳ. դարերու յուշարձաններուն ճարտարապետութիւնը ընդհանրութիւններ ունի Տայքի հայկ. ճարտարապետութեան հետ:

Հայկական ճարտարապետութեան շատ մը զուգահեռներ կարելի է տեսնել Մոլտաւիա, ուր ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն կազմաւորուած եւ զարգացած է հայկ. գաղութ մը: Մոլտաւիոյ, այսինքն՝ Ներքին Դանուբեան եւ Պրուտ գետերու միջեւ եղած տարածութեան վրայ, Կոստէշտ բնակավայրին մէջ, խորհրդային հնախոյզներ յայտնաբերած են կիսագետնափոր խեցեգործի արհեստանոց մը: Արհեստանոցին յօրինուածքը, մասնաւորաբար՝ թոնիրներու գոյութիւնը, յատուկ են հայկ. գլխատան, զոր մինչեւ այժմ ալ կարելի է տեսնել Հայաստանի հեռաւոր գիւղերուն մէջ: Այս տեսակ տուներ նկարագրած է Քսենոփոն, իր ճամբորդութեան ընթացքին: Այդ ժամանակի կառոյց է նաեւ՝ Հին – Օրհէյի բազմապրիթ բաղնիքը, որուն նոյնը աւերակ վիճակի մէջ կարելի տեսնել քանի մը հին հայաբնակ վայրերու մէջ՝ Վէլիկի Բոլդար քաղաքը (Կոյբիշեւի մօտ), Խըրիմ, եւ վերջապէս, Անի: Նման բաղնիքի մասին կը յիշատակուի Անիի Տիրան Հոնէնցի եկեղեցւոյ 1215–ի արձանագրութեան մէջ: Հին – Օրհէյի մէջ պահպանուած երկու փոքր բաղնիքներէն մէկը՝ շատ կը նմանի Հայաստանի Սարբերդի բաղնիքին (ԺԳ. դար):

Բէլգորոդ – Դնէստրովսկի դղեակը, որ կայի Դնեստր եւ Պրուտ գետերու միջեւ եղած տարածութեան վրայ, Կոստէշտ բնակավայրին մէջ, խորհրդային հնախոյզներ յայտնաբերած են կիսագետնափոր խեցեգործի արհեստանոց մը: Արհեստանոցին յօրինուածքը, մասնաւորաբար՝ թոնիրներու գոյութիւնը, յատուկ են հայկ. գլխատան, զոր մինչեւ այժմ ալ կարելի է տեսնել Հայաստանի հեռաւոր գիւղերուն մէջ: Այս տեսակ տուներ նկարագրած է Քսենոփոն, իր ճամբորդութեան ընթացքին: Այդ ժամանակի կառոյց է նաեւ՝ Հին – Օրհէյի բազմապրիթ բաղնիքը, որուն նոյնը աւերակ վիճակի մէջ կարելի տեսնել քանի մը հին հայաբնակ վայրերու մէջ՝ Վէլիկի Բոլդար քաղաքը (Կոյբիշեւի մօտ), Խըրիմ, եւ վերջապէս, Անի: Նման բաղնիքի մասին կը յիշատակուի Անիի Տիրան Հոնէնցի եկեղեցւոյ 1215–ի արձանագրութեան մէջ: Հին – Օրհէյի մէջ պահպանուած երկու փոքր բաղնիքներէն մէկը՝ շատ կը նմանի Հայաստանի Սարբերդի բաղնիքին (ԺԳ. դար):

Բէլգորոդ – Դնէստրովսկի դղեակը, որ ըստ մեր ուսումնասիրութիւններուն, պէտք է կառուցուած ըլլայ ԺԴ. – ԺԵ. դարերուն, կը պարունակէ քանի մը դիծեր, որոնք յատուկ են միջնադարեան հայկ. ճարտարապետութեան: Օրինակ, աշտարակներէն մէկուն պատուհանի զարդին հիւսուածքը շատ տարածուած է հայկ. ճարտարապետութեան զարդաքանդակներու մէջ: Հաւանական է, որ այս դղեակի պատերուն վրայ ամրացած էր 1440 թուականը կրող, յունարէն արձանագրութիւն ունեցող խաչքարը, որուն նոյնը եւ մեծ քանակով կարելի է գտնել Հայաստանի ԺԳ. – ԺԴ. դարերու խաչքարերուն վրայ: Այս փաստին վրայ յենլով, ռումանացի դիտնական՝ Վ. Վէթէշիանու, կը հետեւցնէ, որ դղեակը պէտք է հայ վարպետի գործ ըլլայ: Աւելցնենք, որ հայկ. ճարտարապետութեան տարրեր կ'երեւին՝ ոչ միայն դղեակին, այլեւ՝ բերդի ուրիշ մասերուն վրայ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ե Ի

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ա.

Օգոստոսի 13 – 26–ի ժամանակամիջոցին, Արեւելեան – Գերմանիոյ Տրէզտէն քաղաքին մէջ գումարուեցան Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Մարմիններու տարեկան հերթական ժողովները: Երկու ժողովներուն իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, որպէս փոխ – Ատենապետ այդ երկու ժողովներուն, որոնց կը մասնակցէին աւելի քան 500 հոգիներ, որոնցմէ 136 քուէարկու անդամներ, շուրջ 100 երկիրներէ եկած:

Եկեղեցւոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ կարեւոր թուականներ են այս ժողովները, որոնց մէջ համայնական քննութեան կ'ենթարկուին Ե. Հ. Խ.–ի գործունէութեան այլազան երեսներն ու արդիւնքները, կը մշակուին նոր ծրագիրներ, սեւեռումի տակ կը բերուին մարդկութեան կեանքը յուզող հիմնական հարցեր եւ միասնական ճիգ կը թափուի քրիստոնէական ներդաշնակեալ վերաբերում ցոյց տալու այդ հարցերու նկատմամբ եւ զօրացնելու եկեղեցիներու փոխադարձ մերձեցման եւ գործակցութեան ընթացքը:

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎ.–

Տեղի ունեցաւ Գերմանական Լուտերական եկեղեցւոյ պատկանող Սարկաւագուհեաց կեդրոնատեղիին մէջ, ուր ժողովականներ գեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցան անձամբ տեսնելու եւ վկայելու այն սքանչելի ոգին, որով սարկաւագուհիները նուիրուած են եկեղեցւոյ ծառայութեան, յատկապէս՝ հիւանդներու եւ անկարողացեալներու մատուցուած խնամատարական սպասաւորութեամբ:

Գործադիր Մարմնի նիստերը տեւեցին լրիւ երեք օրեր՝ Հինգշաբթի, Օգոստոս 13-ի երեկոյէն մինչեւ Օգոստոս 16, կիրակի կէսօր:

Մատրան մէջ կատարուած բացման պաշտամունքէն ետք առաջին հերթին Ընդհ. Քարտուղարը՝ Տոքթ. Ֆիլիպ Փոթթը տուաւ իր զեկուցումը, առանձնապէս շեշտելով այն կենսական հարցերը, որոնք վերջին չորս – հինգ ամիսներու ընթացքին իր եւ իր օգնականներու զբաղման առարկան էին դարձած:

Այդ առիթով յիշատակեց այն զոյգ յայտարարութիւնները, զորս կատարած էին Եկեղեցիներու Միջազգային Գործադիր յատուկ Յանձնախումբը եւ ինք անձնապէս որպէս Ընդհ. Քարտուղար, անցնող Ապրիլին, Լիբանանի մէջ վերարծարծուած նոր կռիւներուն եւ սուր հանդամանք ստացած տագնապին առիթով: Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետը, յատենի ժողովին, շնորհակալութիւն յայտնեց Ընդհ. Քարտուղարին եւ Ե. Հ. Խ.–ին, անոնց ցոյց տուած դրական հետաքրքրութեան համար, հանդէպ Լիբանանի կացութեան, եւ նախանձախնդրութեան՝ Լիբանանի միութեան, ամբողջականութեան

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

—o—

Բոպիկ ոտքերը փախան, մահճակալը երկու անգամ հազաց, կտաւներ բացուեցան, պրկուեցան, եւ յետոյ հեռուէն, կարծես հորի մը խորէն եկող ձայնը ըսաւ. – մէ՛ք:

. . . . . .

Երկու մեռել՝ պատանքուած:

Վերմակը երկու հոգինոց վերմակ չէ, ոչ ալ բաւականին թանձր. այդ պատճառաւ երիտասարդները քաշեր ու պրկեր են զայն լաւ ծածկուելու համար, տուեր են պարզապէս իրենց մերկ մարմնին կապարը: Վերի երկու գունդերը անշուշտ երկու գլուխներն են, յետոյ կու գան ուսերը, յետոյքները եւ սրունքները: Ո՛չ, ո՛չ, աղջիկը այս կողմինը պէտք է ըլլայ, որովհետեւ...: Տեսէ՛ք, մեծ պատուհան մը ունիք հոս, որուն վարագոյրը եթէ բանաք՝ փողոցը կ'երեւայ ամբողջութեամբ: Դիրքերնիս շատ լաւ է քանի որ արեւ կը ստանանք առաւօտները: Իսկ հոս ունինք տաք ջուր եւ պաղ ջուր: Կայ նաեւ... ի զուր կինը սենեակ մտնելուն պէս սկսած էր իր այս դասական խօսքերուն՝ Տիրանին եւ վարպետին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար մեծ պատուհանին վրայ ուրիշ տաք ջուր եւ պաղ ջուր կը վազէ, կամ վարագոյրներուն վրայ որոնք հանդստաւէտ են... երկու Հայերը իրենց ակնարկը անմիջապէս դարձուցած էին նախ դէպի մահճակալը, եւ յետոյ աթոռները: Անոնցմէ մին կը կրէր կնոջ հագուստ մը, կարմիր բոմպինէզոն մը, սեղմիրան մը, իսկ միւսին վրայ կային այր մարդու զգեստներ, ճերմակեղէններով հանդերձ: Շը – մինէ–ին վրայ էին Փըթի Փարիզիէն մը, ակնոց մը եւ երկու գլխարկ: Այր մարդուն գլխարկին վրայ ոսկեհիւս տառերով գրուած էր.–

Chaussures RAOUL

Բայց երբ Տիրան շըմինէի ծայրը նշմարեց շատ աւելի մտերիմ եւ աղտոտած առարկայ մը, գլուխը անմիջապէս դարձուց վարպետին: Եւ տեսնելով անոր արտայայտութիւնը, իր երկու ափերովը մէկէն խփեց իր քիթին ու բերանը՝ խընդուքին ժայթքումը կասեցնելու համար: Շառաղունեցաւ, աչքերը բացուեցան, կասկած չունեցաւ որ մարդը նշանաւոր բան մը պիտի ըսէ... ահա որ վարպետը իր ձեռքը երկարեց դէպի մահճակալը... ահա որ բերանը բացաւ... ճառաւ: Մինչդեռ երկու Հայերը կը նայէին անշարժ պառկողներուն, ստացան այս պատասխանը – ճառաւ...

Պարզապէս շատ պրկուած հին սաւանն է որ պատռած էր վերէն վար, մեծ աղմուկով:

Անկողնին մէջ երկու մարմինները ցընցուեցան, Լուլուն սուր ճիչ մը արձակեց, իսկ «կոշիկ Ռաուլ»ը ըսաւ. – մէրտ: Խեղճերը կը կարծէին որ ծածկոցն ալ սաւանին հետ պատռելով իրենց մերկութիւնը մէջտեղ էր ձգած:

Պանդոկապետուհին երեք անգամ պոռաց թէ աղէտը մեծ չէ, անմիջապէս երկու Հայերը դուրս հրեց սենեակէն եւ անոպասելի ձայնով մը սկսաւ խնդալ սաստի՛կ, սաստի՛կ: Տիրան փլաւ տեղն ու տեղը, ինկաւ ըստ բախտի սանդուխի մը վրայ, երկուքի ծալուեցաւ եւ կոկորդը պատռեց խնդալով: Յետոյ դինովի մը պէս իջաւ սանդուխներէն, դէպ պանդոկին դրան մէջ գտաւ վարպետը եւ նիհար աղջիկը, ու փափաքեցաւ համբուրել զանոնք երկուքն ալ: Իր աչքերուն մէջ արցունքները այնքան առատ էին որ չէր տեսներ ո՛չ Տաղէս աղայի խոժոռութիւնը եւ ոչ ալ աղջկան գոհունակութիւնը, այլ միայն կը փափաքէր համբուրել զանոնք երկուքն ալ:

. . . . . .

Երբոր տեղատարափին կործանումը աւարտեցաւ, վարպետը ուզեց մեկնիլ իրենց ապաստանած սրճարանէն, որովհետեւ ջղայնացած էր եւ չէր կրնար տեղմը նստիլ: Բայց վերջին նորաձեւութեամբ հագուած Տիրանը իր հագուստներուն խնայեց, մանաւանդ որ մէթրոյին ծակը բաւական հեռու էր: Քիչ մը եւս մնացին կաթնասուրճի իրենց պարապ գաւաթներուն դիմաց եւ Տիրան շարապ գաւաթներուն դիմաց եւ Տիրան շարապ գաւաթներուն դիմաց եւ Տիրան շ

պահպանումին եւ խաղաղութեան վերահաստատումին ի խնդիր:

Երեք օրերու ընթացքին նկատի առնուեցան բոլոր այն օրակարգերը, որոնք դիտի քննարկուէին Կեդր. Մարմնի կողմէ: Ժողովը երեք ենթայանձնախումբերու բաժնուեցաւ.–

ա) Տնտեսական
բ) Պաշտօնէութեան
գ) Ծրագրի

Վերջինին առենապետութիւնը վարեց Գարեգին Բ. Աթոռակից Վեհափառը: Այս յանձնախումբին մէջ էր, ուր ի շարս այլ հարցերու, քննարկուեցան Օրթոդոքս եկեղեցիներու էկիւմէնիկ շարժումին նը-կատմամբ յարուցուած խնդիրները, այն դիմունքներուն վրայ, որոնք ճշդուած էին անցնող Մայիսին, Սոֆիայի (Պուլկարիոյ) մէջ տեղի ունեցած միջ-օրթոդոքս եկեղեցիներու խորհրդակցական գարեւոր ժողովին: Յանձնախումբը լրջօրէն նկատի առնելով Խորհրդակցական այդ ժողովէն ելած յանձնարարութիւնները, որոշեց անոնցմէ ոմանք անմիջական գործադրութեան դնել յատկապէս անոնք որոնք կապ ունէին օրթոդոքսներու աւելի գործօն մասնակցութեան յաւաջիկայ ընդհանուր համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ Վանքուվրի մէջ, ի Քանադա:

Գործադիր Մարմինը զբաղեցաւ նաեւ «Փրկութեան Բանակ»-ի Ե. Հ. Խ.-ի անդամակցութենէն քաշուելու հարցով եւ որոշեց առաջարկել Կեդր. Մարմնին որ նոր առաջէ «Փրկութեան Բանակ»ի փոխարէն՝ անոր քաշուելու որոշումը բացատրելով որպէս Ե. Հ. Խ.-ի գործունէութեան ուղղութեան միակողմանի մեկնաբանութիւն:

Գործադիր Մարմնի այս նիստը, խորհրդի մէջ, նախապատրաստութիւն մը ընդունեցաւ Կեդր. Մարմնի Ժողովին, որ անոր դիտի անմիջապէս յաջորդէր:

Շաբաթ, Օգոստոս 15-ի երեկոյեան, Արեւելեան – Գերմանիոյ Կրօնից նախարարը ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ Գործադիր Մարմնի անդամներուն եւ յայտնեց անոնց իր գնահատանքը աշխարհի խաղաղութեան եւ արդարութեան ի նպաստ անոնց տարած դրական աշխատանքներուն համար:

ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎ.–

Ա) Բացում.–

Կիրակի, Օգոստոս 16-ի երեկոյեան ժամը 7.30-ին Կեդր. Ժողովը բացուեցաւ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, եկեղեցական տպաւորիչ արարողութեամբ մը, որուն լուսերական եկեղեցւոյ ծէսին: Աւելի քան 3000 հաւատացեալներ ներկայ եղան: Քարոզիչն էն Ինտոնէզիոյ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը եւ Ե. Հ. Խ.-ի վեց նախագահներէն մէկը՝ Զօր. Թ. Պ. Սիմթուպանկ, որ անդրադարձաւ քրիստոնէական հաւատքի վերակենդանութեան անհրաժեշտութեան ներկայ աշխարհի մէջ, որ յատկանշուած է կրօնական, զաղափարական եւ մշակութային բազմազոյն այլազանութեամբ եւ երբեմն հակամարտ շարժումներով:

Ժողովական աշխատանքները սկսան յաջորդ առաւօտ ուրիշ եկեղեցիի մը մէջ՝ Քրիսթուսքիրխէ, ուր նախ յանուն Արեւելեան – Գերմանիոյ եկեղեցիներու, Ա. Շէօնհէր Եպս. ողջոյնի ջերմ խօսքերով բարի գալուստ մաղթեց Ժողովականներուն եւ վստահեցուց զանոնք գերմանական տեղական եկեղեցիներու գործակցութեան մասին: Միանգամայն շնորհակալութիւն յայտնեց որ Ե. Հ. Խ.-ը ընդառաջած էր իրենց հրաւէրին եւ Տրէզդէնը ընտրած էր որպէս ժողովավայր:

Ողջոյնի երկրորդ խօսք մը ժողովականներուն ուղղեց Սաքսոնիոյ նահանգի Եպս.ը՝ Հէմփէլ, որուն թեմի սահմաններուն մէջ տեղի կ'ունենար այս ժողովը:

Երրորդ խօսքը Կրօնից Պետական Նախարար Պրն. Քրիսիի կը պատկանէր:

Ան ալ իր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք, անդրադարձաւ այն իրողութեան թէ Ե. Հ. Խ.-ը իր գործունէութեան շրջագիծին մէջ ներառած է այն մտահոգութիւնները, որոնք կը յուզեն մարդկային ընկերութիւնը, յատկապէս՝ մարդոց կեանքերուն սպառնացող պատերազմի սպառնալիքները, զինաթափումի անհրաժեշտութիւնը եւ ազգերու շահագործման դժբախտ երեւոյթը:

(Շար. 1)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց առաջնորդը՝ Արամ Եպս. Քէշիշեան, Օգոստոսի վերջերը այցելած է Լոնտոն, Նիւ-Եորք, Լոս-Անճելըս եւ Ժընեւ, դասախօսութիւններ տալով հայ Եկեղեցւոյ եւ էքիւմէնիք շարժումին մասին: Արամ Եպս., հանդիպումներ ունեցած է թեմական առաջնորդներու, օտար հոգեւորական ղեկավարներու, Ազգ. Իշխանութեան ներկայացուցիչներու եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի բարձրաստիճան պատասխանատուներու հետ: Առաջնորդը Պէյրութ վերադարձած է Սեպտ.15-ին:

×

ՈՒՈԹԸՐԹԱՈՒԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Սեպտ. 15-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Հրաչ Տասնապետեան (Պէյրութէն), նիւթ ունենալով՝ «Մեր ազգային – ազատագրական պայքարի ռազմավարութեան հիմքերը»: Երեկոյթի կազմակերպիչ՝ «Հայրենիք» հրատարակչութեանց կողմէ բացումը կատարած է Վահէ Աղապէկեան: Դասախօսը, ազգային – ազատագրական պայքարի սահմանումները տալէ ետք, պատմական հակիրճ ակնարկով մը անդրադարձած է Հայութեան մօտ ԺԹ. դարու առարկայական եւ ենթակայական պայմաններու հոլովոյթին, ծանրանալով ներկայի ռազմավարութեան հիմքերուն վրայ՝ նպատակ, ծրագիր, գաղափարախօսութիւն, աշխարհագրական դիրք, միջավայր, արտաքին ուժեր եւ անոնց վարքագիծը: Դասախօսութեան աւարտին, Հրաչ Տասնապետեան պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն:

×

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ մեռած է ընկ. Արմէն Էնկոյեան, կառքի արկածով: Ծնած էր 1929-ին, Տիթրոյթ, ուր ստացած էր երկրորդական ուսումը, իսկ բարձրագոյնը՝ Ուէյն – Սթէյթ Համալսարանը: Պատասխանատու պաշտօններ վարած է Տիթրոյթի Հ. Ց. Դ. շարքերուն մէջ. եղած է՝ Կոմիտէի անդամ:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տունը, Սեպտ. 13-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տոքթ. Լիւսի Տէր – Մանուէլեան (Ամերիկայէն), կազմակերպութեամբ՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Գեղարուեստական Յանձնախումբին: Դասախօսութեան նիւթը եղած է՝ «Արքաներ եւ Սուրբեր – Հայկ. Ճարտարապետութեան Պատմութիւնը»:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՑԻ (Արժանթին) Ազգ. Սահակ – Մեսրոպ Վարժ.ի անօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմին նախաձեռնութեամբ, Օգոստոս 20-ին, տեղի ունեցած են միջդասարանային արտասանութեան, ընթերցանութեան եւ երգի մրցումներ: Բացման խօսքը արտասանած է անցեալ տարուան շրջանաւարտներէն՝ Կ. Վարդավառեան: Իրաքանչիւր ճիւղի Ա. Բ. եւ Գ. հանդիսացողներու մրցանակաբաշխումէն ետք, աշակերտները մեկնաբանած են «Արմենիան հոգ ա»: երգը: Փակման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան, որ նոյն ատեն գաղութին հոգեւոր հովիւն է:

×

ՄՈՆԹԻՎԻՏԷՈՅԻ ամերիկեան դեսպանատան սրահին մէջ, Սեպտ. 11-ին տեղի ունեցած է Ուիլիըմ Սարոյեանի նուիրուած գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան եւ հովանաւորութեամբ Դեսպանատան Մշակութային բաժնին: Դասախօսը՝ արժանթինահայ բանաստեղծ Ակուսթին Դաւիթեան, ներկայացուցած է Սարոյեանի կեանքն ու գործը, վեր առնելով անոր գրական արժանիքները:

×

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Համազգայինի «Պետրոս Ադամեան» թատերախումբը, բեմադրութեամբ Ժորժ Սարգիսեանի (Պէյրութէն), ներկայացուցած է Ժաք Ս. Յակոբեանի «Կռունկը կը կանչէ» թատերախաղը, Ժան տը Պրըպէօֆ սրահին մէջ: Ներկայ եղած է նաեւ՝ թատերախաղին հեղինակը: Ներկայացումները տեղի ունեցած են Սեպտ. 12, 13, 19 եւ 20-ին:

×

ՕԹԱՎԱՑԻ Մեթրոփոլիթէն սրահին մէջ, Սեպտ. 18 – 26, տեղի ունեցած է լիբանահայ նկարիչ՝ Գրիգոր Յակոբեանի ցուցահանդէսը: Նկարիչին գործերը կը ցուցադրուին նաեւ՝ Թորոնթօ եւ Մոնրէալ, Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Հոկտեմբերին եւ Նոյեմբերին:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան «Տիրան Եաղոպեան» սրահին մէջ, Օգոս. 28-ին, բացուած է Համազգայինի Վալէնթին Ալսինայի մասնաճիւղի կազմակերպած արժանթինահայ նկարիչներու ցուցահանդէսը: Մասնակցած են 19 նկարիչներ: Ցուցահանդէսը տեւած է մինչեւ Սեպտ. 6: Փակման պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Խօսք առած են Վալէնթին Ալսինայի մասնաճիւղին կողմէ Ռուբէն Մոզեան, Շրջ. Վարչութեան առենապետ Վարուժան Գէորգեան, նկարիչներու անունով՝ Մանուկ Ղրդեան եւ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան երկրորդական բաժնի տնօրէնուհի՝ Ֆարիքա Դաւիթեան, որոնք շեշտած են մշակոյթին դերը եւ մշակութային ձեռնարկներու կարեւորութիւնը՝ մեր ժողովուրդի գոյատեւման մէջ:

Նոյն ձեռնարկի շրջագիծին մէջ, Օգս. 29-ին, Սարգիս Աշճեան դասախօսութիւն մը տուած է լուսապատկերներու ցուցադրութեան առընթեր, անդրադառնալով Հայկական Բարձրավանդակին վրայ քարէ դարէն մինչեւ ժամանակակից շրջանը թաւալող տարիներու ընթացքին յայտնաբերուած մշակութային դէմքերու եւ անոնց գործերուն:

Սեպտ. 5-ին, նկարչուհի Ալիսիա Սինանեան, խօսած է «Տեսակէտը՝ Արուեստին մէջ» նիւթին շուրջ, պարզելով արուեստի զանազան ճիւղերու տարբերակները:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տունը, Սեպտ. 5-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի: Հարց – պատասխանի ձեւով հաւաքոյթը վարած է՝ Մանուէլ Քէօշկէրեան: Խօսք առած են՝ Յարութիւն Այվազեան, Անահիտ Կորկոտեան, Յովսէփ Յովսէփեան, Ռիթա Գունտուրճեան եւ Տիգրան Որբերեան, պատասխանելով հետեւեալ երեք հարցումներուն.– արուեստը պերճա՞նք է թէ անհրաժեշտութիւն, մեծ մա՞րդը կը շինէ իր ժամանակաշրջանը թէ ժամանակաշրջանը կը ստեղծէ մեծ մարդը, եւ վերջապէս, եթէ բարի պարիկ մը խոստանայ կատարել երեք փափաքներդ՝ հայ ժողովուրդին համար ի՞նչ պիտի խնդրէիր իրմէ: Հաւաքոյթին փակման խօսքը արտասանած է Կարպիս Եսայեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Ժանտարմը՝ կեանքը խոստանալով՝ ուզած էր խօսեցնել զայն, սակայն բոլոր փորձերը անօգուտ էին անցած ու աւելի շարչարած էին զինքը:

Ժանտարմը չէր գիտեր, որ կալանաւորը շարչարուիլ կ'ուզէր, միայն թէ չսպանուէին, միայն թէ ապրէր զգալու համար իր սակրներուն եւ մտերուն խուլ ու ցաւոտ երաժշտութիւնը:

Ճամբուն վրայ երբ զինք ծեծի տակ բանտ կ'առաջնորդուէին, տեսած էր Զարէն՝ իր մարմնի խլրտանքն արթնցնող եւ ուղեղէն բոցէ պատկերներ դուրս բերող այդ էակը: Այլեւս չէր կրցած քալել, գետինը կ'ըսես բռնած էր իր ոտները: Ան էր, ան, որ զինք կախարդական ձայնի մը պէս վար կանչած էր: Զըզդած Արջ Սաքօն, իր զէնքի ընկերները, ձգած իրական ու մտածող աշխարհը՝ ան երազի հովիտներուն մէջ ինկած էր: Այլեւս չէր գիտեր, թէ ո՞րն էր իրականը, երա՞զը թէ իր լքած աշխարհը:

Կալանաւորը նման էր այն հովիւին, որ հօտը լերան վրայ ձգած՝ կը հետեւի գարունի շունչին պէս անցնող փէրիի մը, որ մերթ կը կորսուի, մերթ երեւան կու գայ եւ ձայն կը ձգէ հեռուէն, մօտէն: Հովիւը կը քալէ անծանօթ մղումով մը ու ինքզինք յանկարծ վիշապներու անտառին մէջ կը գտնէ:

Բանտի շարչարանքներէն մարած, ծեծուած մարմնով՝ կալանաւորը մոռացումի մէջ ինկած էր. վիճակ մը, որ մարդիկ կը զատէ կեանքէն՝ յաւիտենականութեան մէջ լուծուելու հաճելի կորուստով մը. չի յիշեր, չի զգար, կարծես բնաւ ապրած չէ կեանքին մէջ, թեթեւցած է մը-տածումի ու միտքերու ծանրութենէն:

Այդ վիճակին մէջ էր, երբ ձայն մը զինք կեանքի կանչեց: Զայնը այնքա՞ն խորունկէն կու գար ու հեռզհեռէ կը մօտենար լսելի ըլլալու աստիճան: Կալանաւորը ճանչցաւ զայն: Գլուխը վեր առած՝ աչքերը աւելի լայն բացաւ, երբ տեսաւ Զարէն, ֆէնէրի լոյսով գեղեցիկ հասակը իր վրայ ծռած: Ինչքա՜ն ուրախ էր, որ այդ ձայնը նորէն զինք կարմիր թելի մը պէս կեանքին կը կապէր:

Կալանաւորը ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ուրախութենէ՞ն, թէ հաճելի յաւիտենականութենէն կանչուած ըլլալու տրտմութիւնն էր, որ փլաւ լացի մը մէջ: Ժիր բռնեց Զարէի ձեռքը՝ գերեզմանէն դուրս գալու համար: Չէր ուզեր մեռնիլ, դեռ շատ ճահիլ էր:

Իր կրքոտ լացին մէջ չկրցաւ խօսիլ: Եթէ ձեռքը թոյլ տար, կարծես նորէն ահաւոր պարապի մը մէջ պիտի իյնար: Իր արցունքներուն մէջ ան իմացաւ, երբ Զարէն դուրս ելաւ բանտէն: Կ'ուզէր պոռալ անոր տեւէն: Կը վախնար մինակութենէն, երբ մայրն իսկ անողոք դարձեր էր: Կ'ուզէր Զարէին ծառան ըլլալ՝ անոր ձայնին ու ժպիտին ներքեւ պաշտպանուելու համար: Կ'ուզէր պաշտպանուիլ Արջ Սաքոյէն, որ կ'ըսես Հայոց Աշխարհի կերպարանքն առած՝ կը նայէր իր վրայ աններող ու կրակէ աչքերով:

Լեռներու պէս կուտակուած լռութիւնն էր, որ կալանաւորին մէջ կը փլէր յանկարծ կրքոտ լացով մը:

Երբ հանդարտեցաւ, անցեալի շատ գեղեցիկ յուշի մը պէս զգաց վարդաւուշի հոտը: Այո՛, այո՛, նոյն հոտն էր, որ առած էր Պէքիրի գլխատման գիշերը, երբ Զարէի մեր մարմինը իր թեւերուն մէջ առած էր: Այժմ կարծես զգաց, որ նոյն հոտը միշտ ալ մնացեր էր իր գլխին մէջ:

Հանդարտելէ յետոյ, կալանաւորը ուզեց յիշել Զարէի խօսածները: Իրեն այնպէս թուեցաւ, որ իր կեանքը այդ յուշերով միայն կազմուած էր:

– Գիտե՞ս, այլեւս պիտի չչարչարեն քեզ,– ըսաւ քիւրտ բանտարկեալ մը:

– Ըսէ՛, ըսէ՛, ուրիշ ի՞նչ խօսեցաւ ան,– հարցուց կալանաւորը:

Քիւրտ ու Թուրք զինուորներու դէմ վրէժխնդիր՝ կալանաւորը կռուած էր միշտ, սակայն այդ պահուն միայն ըզգաց, որ իր ձայնը փոխուած էր, աւելի մարդկային երանգ մը առած: Կարծես բնաւ թշնամի եղած չէր անոնց հետ:

(Շար.– 412)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սահակեան եւ զաւակները (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Արշակ Միրոյեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Օհանեան եւ Անտոնեան ընտանիքները, իրենց հանգուցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ (Տարօնցի)

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի, Հոկտ. 4–ին, Պուլվառ–Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՍԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Մակազէն Վիդէն, Ն. Թիւթիւնճեան, ՊՊ. Քիւրէճեան, Աւետիս Վանէսեան, Արման Մկրտիչեան, Ժէռար Աճէմեան, Ա. Տ. Է. Լ. Հանոֆ, Սեպուհ Տօնիքեան, Ժօհան Տէր - Յակոբեան, Լեւոն Զիլինկիրեան, Էտուար Մարկոսեան, Տիկին Գրիգորօֆ, Յակոբ Թօփալեան, Դանիէլ Տիւմէճեան, Ժաք Դաւիթեան, Օր. Թամինէեան, Գէորգ եւ Հրանդ Գարապիւլահեան, Հրանդ Յարութիւնեան, Թամիանեան, Յովհաննէս Հարէլեան, Օհաննէսեան 1·000-ական, Մ. Միլճեան, Ա. Պասմաճեան, Սէրժ Սօղոնեան, Ռոզ Թերզիեան, Էտուար Այվազեան, Արիստակէս Խաչատուրեան, Տ. Խաչատուրեան, Հայկ Գասպարեան, Գէորգ Հաւկուտուքեան, Կարապետ Պոյաճեան, Պ. Երէմեան, Վ. Կոստանեան, Վաղինակ Միսքճեան, Պալեան, Սահակ Սուքիասեան, Ժորժ Ասատուրեան, Օհանեան, Ռստանիկ Մըկրտչեան, Նազարճեան, Լեւոն Կէւիքեան, Ժորժ Զարուկեան, Անդրանիկ Պոյաճեան, Կապրիէլեան, Ստացագիր թիւ 171, Հայրիկ Մարթայեան, Թադուհի Փէթրաքեան 500–ական Ֆ.: (Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի Վարչ.ը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ ընդհ. ժողովի, գաւաթ մը թէյի շուրջ: Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին, Ազգ. Տան սրահը: Կը խընդրուի բոլոր ընկերուհիներէն՝ ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Վարչ.ը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 18–ին, Մշակոյթի Տունը: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի՝ ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Քէօլէեան, իր կնոջ՝ Մարկրիթ Քէօլէեանի (ծնեալ՝ Ճէրահեան) մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ, եւ Տէսինէն՝ Տիկին Այկիւն Զէյթունցեանի (ծնեալ՝ Քէօլէեան) մահուան քառասունքին առթիւ, 75–ական Ֆ. կը նուիրէ՝ Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվառ – Օտտոյի մասնաճիւղը, ցաւակցութիւն կը յայտնէ նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Արշակ Միրոյեանի, Պետրոս Սահակեանի մահուան առթիւ: (Սեպտ. 23–ին լոյս տեսած ցաւակցութեան մէջ, կը պակսէր՝ վերոյիշեալ անունը):

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

1. ECOLE ARMENIENNE DE MUSIQUE
   Prof.: Hasmig Surmélian
2. EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE ARMENIENNE
   Animatrices:
   Hasmig Kévonian - Clara Kouyoumdjian
3. ECOLE ARMENIENNE DE DANSE
   Prof: Jirair Madilian
4. EXPRESSION THEATRALE (*)
   Prof.: Martine Hovanessian
5. ATELIER DE MUSIQUE TRADITIONNELLE (*)
   Animateur: Jirair Der- Haroutiounian
6. ATELIER D'ARTS POPULAIRES
   Prof.: Zarouhie Torossian
7. COURS DE CIVILISATION ARMENIENNE
   Animatrice: Hasmig Kévonian
8. ATELIER DE KOTCHARI (*)
   Animatrice: Koharig Margarian
9. ATELIER DE MIME (*)
   Animatrice: Hasmig Papazian
10. ATELIER DE DANSE CONTEMPORAINE (*)
    Animatrice: Hasmig Papazian
11. LABO - PHOTO (*)
    Animateurs:
    Siran Kizirian - Christapol Kouyoumdjian
12. GROUPE DE THEATRE «APELIAN»
    Mise en scène:
    Georges Badolian - Roupen Hovaguimian
13. SAMEDIS M. C. A.
    Animateurs:
    Arto Kouyoumdjian-Edmond Zorapapilian
14. ACCUEIL AUX ANCIENS
    Animatrices:
    Mme. J. Gallon - Hasmig Kévonian

(*) *Nouvelles activités. Début des cours le 7 Octobre 1981*

Pour tout renseignement s'adresser à la Direction de la M. C. A.
— Tél.: 376. 55. 89 —

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Դըպրաց Դասը կազմակերպած են՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Շաբաթ, Հոկտ. 3, ժամը 21–էն սկսեալ
Salle Cévennnes de la Foire - Exposition
Ave. Georges Clémenceau - Valence
Avec: Roger Blanchard et son orchestre

Մասնակցութեամբ՝ Արծիւ Պարախումբին (Լիոն – Տէսին), եւ երգիչ՝ ՎԱՐԴԳԷՍԻ:

U. G. A. B.

33, Cours Pierre - Puget
13006 - MARSEILLE

Présente les Toiles de:

B. ASLANIAN

— Exposition de peinture —
du 2 au 11 Octobre
Ouverture: de 15 h. à 19 h.
Samedi, Dimanche toute la journée

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE - PARIS

Sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB
Et la Présidence Effective de
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'honneur du Comité Régional de France de l'UGAB

Grand Dîner et Bal de Nuit

Dans les salons de l'Hôtel SOFITEL — 8, Rue Louis Armand - Paris 15e
Le Samedi, 3 Octobre, à 20 h. 30

PARTIE ARTISTIQUE
Avec la participation du Groupe Folklorique SAYAT - NOVA
Et le Chanteur VICKEN

orchestre Bernard Dededjian

Participation: Dîner et Bal 300 F. — Bal seulement 50 F. (après 23 h.)
Réservation des billets et des tables:
Bureau de l'UGAB — 11, Square Alboni - Paris 16e Tél.: 520. 03. 18

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի եւ երաժշտութեան դասընթացքը կը վերսկսի, Շաբաթ, Հոկտ. 7, ժամը 14·30–18·00, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9–րդ:

Ծնողքները պարտին առաջնորդել իրենց զաւակները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ - ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մշակութային եւ Գեղարուեստական
ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ
Նուիրուած՝ ՍԻՊԻԼԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25–ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, ժամը 15·30–ին, Վասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ դրագիտուհի՝ ԷՏՄՈՆՏ ՇԱՐԼ–ՌՈՒ–ՏԷՖԷՌ
խօսք կ'առնեն.–
ՔՈՆՍԹԱՆ ՎՕԹՐԱՎԷՌ (Մարսէյլի Գրականութեան Ակադեմիայէն)
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւն)
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արտասանութիւն – Երաժշտութիւն – Պար

Journée de la Culture Arménienne

Sous la Présidence de: Mme. EDMONDE CHARLES-ROUX
Prendront la parole:
CONSTANT VAUTRAVERS
Père NERCES DER-NERCESSIAN
et GARO HOVSEPIAN

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES

LES 9 ET 11 OCTOBRE
avec
ONNIG DINGDJIAN

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

RESTAURANT EREVAN — ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝

Վ Ի Գ Լ Ը Դ.

Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ

Ժամը 21·30–էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
3
SAMEDI
3 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.008

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.008

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

"ATROCE CARNAGE"

ԿԸ ԿՈՐԱԳՐԷՐ «ՕՈՒԱՆ-ԼԸ-ԺՈՒՌ»Ը ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ

85 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 225 ՎԻՐԱՒՈՐ

Անգամ մը եւս, նոր «բուսած»՝ Լիբանանը Օտարներէ Ազատագրելու Ճակատ-ն է, որ տէր եղած է այն ահարկու եղեռնագործին, որու հետեւանքով 85 հոգի մեռած է եւ 225 հոգի ալ՝ վիրաւորուած։

Ուրբաթ օր, Լ'Օրիան – Լը Ժուռ, վերոյիշեալ խորագրին տակ, կը նկարագրէր դէպքը։– կառք մըն է, որ պայթած է Արեւմտեան – Պէյրութի մէկ նեղ փողոցը, եւ աղէտը աւելի մեծ եղած է, քան Յուլիս 17-ի իսրայէլեան ռմբակոծումը։

Ընդհանրապէս, չինծու կը նկատուի այդ «ճակատ»ը, որ տէր կ'ելլայ նման արարքներու վերջերս, եւ իսրայէլեան գաղտնի սպասարկութեանց մատը կը տեսնուի։ Քանի՝ հարցումը միշտ նոյնն է՝ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը եւ պատասխանն է.– Թէլ – Ավիւ։

Ուրբաթ առաւօտ, հեռաձայնեցինք Պէյրութ, եւ հաստատեցինք թէ՝ զոհերուն մէջ Հայ չկայ, բայց մթնոլորտը լարուած է եւ անմիջական բռնկումի մը վախը կայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԻ – ՍԱՏՐ, կառավարութիւն մը կազմեց՝ Ֆրանսա, մինչ Իրանցիք կ'ընտրէին նախագահ մը եւս։ Այս անգամ, 15 տարեկանին իսկ կարելի էր քուէարկութեան մասնակցիլ, ընտրելու համար միակ թեկնածուն՝ Խամէնէի։ Պանի – Սատրի որոշումը նեղը կը դնէ Ֆրանսան, որ քաղաքական ապաստան տուած է իրեն եւ ինք ալ պարտի քաղաքականութիւն չընել։ Պախթիար, շատ «զուարճալի» կ'ուզէ որակել այդ որոշումը, եթէ կացութիւնը այսքան ողբերգական չըլլայ։ Վարկ չունեցող մարդիկ են, կ'ըսէ Պախթիար, եւ թող չըսեն թէ ներկայիս Իրանի մէջ միայն Մուճահէտտինները կը սպաննուին. ցանկեր կը ստանամ, ուր այլ հոսանքի պատկանող անձեր կան։

ԿՈՊԵՌՆԻԿ փողոցի սինակոկին եղեռնագործին առաջին տարելիցին առթիւ, տողանցք մը տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի երեկուն, որու «անձնական հանդիսան»ով մասնակցեցաւ նաեւ Արտաքին Նախարարը՝ Քլօտ Շէյսոն։ Նախագահ Միթերան ալ Կիրակի առաւօտեան արարողութեան ներկայ պիտի ըլլայ։ Ցաւակցական նամակներ ալ ղրկած են՝ Փիէռ Մօրուա եւ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէն։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ տարեկան տուրքը նոր յաւելում մը պիտի կըլլայ։ Սեւ – ճերմակը՝ 238 Ֆ.էն կ'անցնի 280 Ֆ.-ի, իսկ գունաւորները՝ 358-էն 424 Ֆ.ի։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ

—o—

Ինչպէս յայտարարուած էր, «Հայկ. Ազատագրութեան» հրաւէրով, ցոյց մը կազմակերպուած էր՝ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 18.30-ին, Փարիզի եկեղեցւոյ կից հրապարակը՝ Ֆրանսուա Ա.։

Ցոյցին առաջին արձագանգ մը կու տար հեռատեսիլը, ժամը 19.20-ի Իլ – տը – Ֆրանս-ի յայտագրին մէջ, եւ Ուրբաթ առաւօտ ալ՝ Քոթիտիէն տը Փարի։ Այս վերջինը, կը յայտնէր թէ՝ շուրջ 1.000 Հայեր հաւաքուած են, պահանջելու համար Հ. Գ. Բ.-ի քոմանտոյին չորս անդամներուն ազատ արձակումը։ Ցոյցը, ոչ մէկ միջադէպի տեղի տուաւ, կ'ըսէ թերթը, աւելցնելով թէ՝ չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը Էլիզէ գացած էր, յանձնելու համար դիմումնագիր մը՝ նախագահ Միթերանի, պահանջելով անմիջական ազատ արձակումը չորս հայ ահաբեկիչներուն։

×

Ցուցարարներու թիւը շատ աւելի մեծ էր, քան՝ Քոթիտիէն-ի տուածը, եւ ահաբեկչութիւնը կը տիրապետէր։ Մինչ ցոյցը տեղի կ'ունենար, պատուիրակութիւն մը կ'ընդունուէր Էլիզէի պալատը, գնդապետի մը կողմէ, որ կը խոստանար՝ նամակը անձամբ յանձնել նախագահ Միթերանի։ Նամակը, չորս երիտասարդներուն անմիջական ազատ արձակումը կը պահանջէ, եւ՝ քաղաքական ապաստանի իրաւունք։

Լողունգներ եւ պաստառներ կային, «Նացի Թուրքիոյ դէմ», «Ֆրանսա մե՛ր կողքին», եւն., եւն.։

×

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Սեպտ. 25-ին, Թրքական հեռատեսիլի լուրերու բաժնէն ետք, «Օլայլարըն Ի-չինտէն» խորագրեալ յայտագիր մը սրիռուած է, նուիրուած՝ հայկ. ահաբեկչութեան եւ Անգարայի հայ ընակչութեան։

Թուրք թերթերն ալ, արձագանգ կը հանդիսանան, Շնորհք Պատրիարքի տրուած այցելութեան՝ կուսակալութեան, ընկերակցութեամբ Շահան Եպս.ի եւ Տոքթ. Կարապետ Արմանի, ցաւ յայտնելու համար՝ Փարիզի հիւպատոսարանի դէպքին առթիւ։ Նախապէս ալ, Զայն-Հեռատեսիլի եւ մամուլի բազմաթիւ թղթակիցներ փութացած են Պատրիարքարան, հարցումներ ընելու Շնորհք Պատրիարքին։

×

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Քեամրան Կիւրիւն, խստիւ քննադատած էր Ֆրանսան ու նաեւ՝ Ֆրանսական հեռատեսիլը, որու յայտագիրը «կ'արդարացնէր կարծես Հայերուն արարքները»։ Այսպիսի ընթացք մը, կ'ըսէ Թուրքը, վայել չէ բարեկամ երկու երկիրներու։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳ, ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳ

—o—

Երբ մանուկ էի, մեր քաղաքին պոզոտաներուն վրայ կը շրջագայէին երկու տեսակ հանրակառքեր։ Առաջին կարգ, եւ երկրորդ կարգ։ Տարիքս չէր թոյլատրեր որ նշմարէի ընդվզեցուցիչ այն անհաւասարութիւնը, որ այս կերպով կը հռչակուէր շատ եւ քիչ դրամ ունեցող մարդոց միջեւ։ Արդարեւ, հարուստնե-րը կը ճամբորդէին առաջին կարգով, իսկ աւելի խոնարհները կը նախընտրէին երկրորդ կարգը։ Երկու կարգերը տարբեր գոյներ ունէին։

Տարիներ վերջ, երբ արդէն հանրակառքերը վաղուց վերցած էին մեր քաղաքէն, ուրիշ փոխադրամիջոցներու վրայ ալ տեսայ գոյներու այդ տգեղ տարբերութիւնը։ Եւ ես զիս անհանդիստ զգացի, ամէն անգամ որ տեսայ առանձնաշնորհեալ մարդոց հանդստաւէտութիւնը հանրային վայրերու մէջ։ Առանձնաշնորհ մը՝ որուն ապահովութիւնը միայն քիչ մը աւելի դրամէ կախեալ էր։ Երբեք չուզեցի առաջին կարգի ուղեւորներուն մէջ դասուիլ, որովհետեւ չէի ուզեր երկրորդ կարգիններուն արհամարհական կամ թշնամական նայուածքներուն նշաւակ դառնալ...։

×

Երէկ կարդացի որ Ֆրանսայի Հանրային Փոխադրութեանց նորընտիր համայնավար նախարարը որոշեր է ջնջել Փարիզի համբաւաւոր մէթրոյին առաջին կարգը։

Երբ կարդացի այս լուրը, աչքերուս առջեւ կենդանացան վարիզեան ինչ – ինչ պատկերներ։ Տեսայ տարիքոտ կին մը, որ իր բուրդը կը հիւսէր մէթրոյի ճամբորդներուն մուտքի տոմսերը ծակելու իր պարտականութեան առընթեր։ Տեսայ այն զունագեղ հսկայածաւալ ծանուցումները, որոնք այնքան գեղեցկօրէն կը զարդարեն փապուղիի կայաններուն քովինի պատերը։ Տեսայ մարդկային բազմութիւններ, որոնք կատղած գետի մը նման կը յարձակին մէթրոյի կայաններէն ներս, երթեւեկի խճողեալ ժամերուն։ Եւ տեսայ նաեւ այն քանի մը առանձնաշնորհեալները, որոնք նոյնիսկ խճողումի ժամերուն հանդստօրէն կը ճամբորդեն առաջին կարգի ամայի վագոններուն մէջ...։

Համայնավար նախարարի մը համար ի՞նչ բան աւելի բնական պիտի ըլլար, քան ջնջել կարգերու տարբերութիւնը եւ հռչակել մարդոց հաւասարութիւնը։ Այսուհետեւ, Փարիզի մէթրոն առաջին կարգ պիտի չունենայ ուրեմն։ Փարիզի Հանրային Փոխադրութեանց վարչութիւնը տարեկան 50 միլիոն Ֆ. պիտի կորսընցնէ, բայց ամէն մարդ հաւասար պիտի ըլլայ, երկրորդ կարգի մէջ ճամբորդելով։

×

Մարդիկ կրնա՞ն սակայն հաւասարիլ իրարու։ Ես չեմ հաւատար։ Որովհետեւ կը խորհիմ թէ ատիկա մարդուն բնութեան դէմ է։ Աւա՜ղ, մարդը մարդուն հաւասարիլ կ'ուզէ այն ատեն միայն երբ ուրիշէ մը աւելի ցած կը զգայ ինքզինքը։ Իսկ եթէ անդամ մը վեր բարձրանայ, ուրիշներէ աւելի բարձր դիրք ունենալու անհաւասարութիւնը զինքը այնքան անհանդիստ պիտի չընէ այլեւս։

Կը հաւատամ որ աշխարհի վրայ միշտ պիտի գտնուին առաջին կարգեր եւ երկրորդ կարգեր։ Պիտի գտնուին նաեւ դեկավարներ, որոնք պիտի կարծեն թէ մարդիկը հաւասարեցնելու միակ միջոցը առաջին կարգերը ջնջել եւ զանոնք երկրորդ կարգի վերածել է։ Ահա՜, այդպէս կ'ընէ նաեւ Ֆրանսայի նորընտիր նախարարը։ Ոչ մէկ դեկավար սակայն պիտի մտածէ երկրորդ կարգերը ջնջելու եւ բոլորն ալ առաջին կարգի վերածելու մասին։

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՎԱՂԸ՝

«ՑԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը (54-րդ), որու իրենց աշխատակցութիւնը բերած են.–

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Հ. ՍԱԳԱՑԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 18-28)

«ԱՐՏԷՄ ՄԻԿՈՅԵԱՆ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Սանահինի լեռնային գիւղի Արտէմ Միկոյեան թանգարանը ստացած է օգնաւ չինող ճարտարագէտ – գիտնականի մօր կողմէ՝ անցեալ դարու վերջերուն՝ հիւսուած գորգը։ Թանգարանը կը գտնուի այն գպրոցի շէնքին մէջ, ուր յաճախած է ան։ Ցուցադրուած են Արտէմ Միկոյեանի (1905-1970) անձնական իրերը, նամակներ, ազգականներու եւ բարեկամներու յուշեր՝ անոր մասին, եւ նկարներ՝ որոնք կը ներկայացնեն գիտնականին կեանքն ու գործը։ Թանգարանը հիմնած են գպրոցին պիոնէրները։

×

ՆԿԱՐԻՉ ԴՄԻՏՐԻ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՆՈՒՐՈՒԱԾ ՑԱՑՏԱԳԻՐ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Նրեւանի հեռատեսիլը մէկ ժամուան յայտագիր մը սփռած է Խորհ. Միութեան Գեղարուեստից Ակադեմիայի անդամ՝ Դմիտրի Նալբանդեանի մասին։ Նկարիչը, ծանօթ է Հնդկաստանի նուիրուած իր նկարներու շարքով, բնանկարներով, դիմանկարներով եւ այլ ինքնատիպ գործերով։

V. S. D.
ԵՒ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

Շաբաթավերջի այս թերթը (Ուրբաթ – Շաբաթ – Կիրակի) «Հայերը» հսկայ խորագրով մը, յօդուած մը հրատարակած է Խորհ. Հայաստանի մասին։ Թէեւ, իր թղթակիցը՝ Ժան – Քլօտ Կրընիէ, նոր վերադարձեր է Երեւանէն, բայց պարզ է, որ նիւթը «այժմէականացած» է հիւպատոսարանի գրաւման հետեւանքով։ Արդէն, յօդուածին կողքին, նեղ սիւնակով մը, թերթը կ'անդրադառնայ արարքին։ Գալով յօդուածին, կը ձգտի առաւելաբար, ցոյց տալ թէ՝ Խորհ. Հայաստանի մէջ, թշնամին՝ Մոսկուայի իշխանութիւնն է, ու կը պատմէ կաշառակերութեան եւ այլ պատմութիւններ, նկարագրելու համար՝ վարչակարգի մը թերիները։ Ամէնէն ցաւալին, սակայն, այն է, երբ Երեւանցին կ'ըսէ իրեն թէ, աշխարհէն լուր առնելու համար, անթէն մը հաստատած է, որպէսզի կարենայ թրքական հեռատեսիլը դիտել..., վա՜յ մեզ։

×

Ճշդենք թէ, Լա-Վի, որու մէջ լոյս տեսած էր Ժ. – Փ. Ռիշարտոյի յօդուածը, նախկին Լա Վի Ֆրանսէզ-ն է այսինքն՝ երկու թերթ չէ, այլ՝ մէկ։

"ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ" (*)

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Շքեղ հրատարակութիւն մը՝ որուն գաղափարը յղացումն է Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.-ի, իսկ հեղինակութիւնը կը պատկանի բանաստեղծ Եղիվարդին. Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան:

Հատորը կը բաղկանայ Աստուածաշունչէն եւ մեր ազգային աւանդութենէն վերպատմուած յիսուն դրուագներէ՝ որոնց բնաբանները ընտրած է Ամենայն Հայոց Հայրապետը ինք: Իւրաքանչիւրին կ'ընկերանայ պատումը խորհրդանշող գունաւոր գեղեցիկ նկար մը որ գործն է Հայաստանի նկարիչներէն Ալբէրտ Եաբլեանի: Աքանչելի են մասնաւորաբար մեր ձեռագիր մատեաններու մանրանկարային ոճով յղացուած թռչնագիր սկզբնատառերը:

Հեղինակին բացատրութեամբ « հոն մէկտեղուած են Հին ու Նոր Կտակարաններէն դրուագներ... որոնց կազապարիչը... փորձած է ներկայացնել գանոնք սովորականէն քիչ մը տարբեր, առանց զգելու անոնց անփոխարինելի ճշմարտութեան »:

Ինչո՞ւ այս հատորը սակայն երբ գիտենք թէ Աստուածաշունչին մէջ ամէն բան ըսուած է լեզուի եւ ոճի կատարելութեամբ:

« Որովհետեւ Սրբազան մատեաններէն առնուած այս դրուագները անդերազանցելի ըլլալով հանդերձ պէտք ունին մեր օրերու յատուկ հանդերձանքին »:

Դարերէն եկող ու յաւերժութեան նայող գիրքեր կան որոնց մասին կը լսենք յաճախ, ամէն օր, կը պահենք զանոնք մեր սեղաններուն վրայ կամ դարակներուն մէջ, հիացումով կը խօսինք անոնց մասին երբ պէտք ըլլայ՝ առանց սակայն հաղորդ ըլլալու անոնց բովանդակութեան, ներքին արժէքին: Մեզմէ քանի՞ հոգի կարդացած է Աստուածաշունչը – կամ «Նարեկ»ը – ամբողջութեամբ ու ծանօթ է անոր պարունակած չհնացող ճշմարտութիւններուն:

Շուրջ երկու հազար տարի վերջ ալ այդ ճշմարտութիւնները կը պահեն իրենց այժմէականութիւնը մեր օրերու մարդուն համար: Զուր տեղ չէ որ ըսուած է թէ լոյսին նման՝ ճշմարտութիւնն ալ կարելի չէ թաղել:

Ինչպէս ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ-ի հեղինակը գիտել կու տայ հատորին «Նախամուտ»ին մէջ, «Անոնք որ դուրսէն կը նային այս բոլորին կը նմանին չէնքին արտաքին քարերը համբողներուն, որոնք չեն ուզեր մտնել տաճարէն ներս, այլ անոր շուրջ կը դառնան միայն: Այս հատորը հրաւէր մըն է տաճարի կամարին տակ ամփոփելու՝ բայց խօսուն ճշմարտութիւններ »:

Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան տիպական զէմքերէն մէկն է Եղիվարդ որ յայտնուեցաւ ու ծաղկեցաւ մանաւանդ 1940 – 1950 երկարող տարիներուն: Ցաջորդող տասնամեակներուն լոյս տեսած իր քանի մը հատորները եկան հաստատելու որ բանաստեղծը իր ըսելիքներէն չէր պարպուած տակաւին:

Եղիվարդ նոր երակ մը կը բանար ըՍփիւռքահայ գրականութեան մէջ: Իր ներշնչումները կու գային Սուրբ Գրական եւ ազգային զէմքերէ, դէպքերէ եւ պատկերներէ: Բանաստեղծը դուրս կը բերէր ասոնք աւանդութեան տարատամ հեռուներէն ու հոգեշունչ մթնոլորտի մը մէջ կը վերակենդանացնէր զանոնք ու կը ներկայացնէր մարդկայնական շեշտուած գիծերով: Եհովան, Սողոմոն Իմաստունը, Յիսուս, Յուդան, Մագդալինէն, Մահերը, Արտաւազդը « պատրուակներ » էին իրեն համար պարզապէս, բառին հմայքէն անդին՝ հասնելու յաւերժական ճշմարտութիւններու խորհուրդին: Փորձեր, եթէ կ'ուզէք, գիրքերու կապանքներէն արուեստով ազատագրելու զանոնք ու ճանչնալու, հասկնալու մարդկային հոգի'ն մանաւանդ՝ իր անխուսափելի տագնապներով որոնք բոլոր ժամանակներուն են:

Նոյն այդ փորձն է ահա որ կը կատարուի ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ-ի մէջ:

Բազմահարիւր տարիներ արդէն գրած են իրենց կնիքը զէմքերուն ու դէպքերուն վրայ որոնք մարմին կու տան հատորը կազմող պատումներուն: Այնտեղ են Կայէնը, Մովսէսը, Սամսոնը, Դաւիթը ու Գողիաթը, Յիսուս, Առակին Սամարացին, Յուդան, Լուսաւորչի տեսիլքը եւայլն, բոլորն ալ քալած պատմութեան հետ ու բիւրեղացած ժամանակի ընթացքին:

Եղիվարդ կը փոխադրէ այս բոլորը մեր օրերուն և զանոնք կը տեսնէ ,կը զգայ մեր օրերու տաղնապներով, զգայնութեամբ: Զէ՞ որ մարդը քիչ բան ունի փոխուած իր հիմնական ապրումներուն մէջ, հակառակ կրած արտաքին, երեւութական փոփոխութիւններուն: Այսօր ալ, ինչպէս հազարաւոր տարիներէ ի վեր, մեր, մարդոց կեանքերը կը կամարուին նոյն հիմնական ապրումներով.- սէր, նախանձ, ատելութիւն, փառասիրութիւն, գուրգուրանք, տիրելու ցանկութիւն, ազատութեան տենչ, եւայլն:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ-ին հեղինակը մարդուն շարժումները, կեանքը վարող հիմնական այդ զգացումներն է որ բանաստեղծական շունչով մը «կը նորոգէ», կը փոխադրէ մեր օրերուն եւ մեզի կը մատուցանէ հոգին խռովող թրթիռով: Աստուածաշնչական այդ զէմքերն ու դէպքերը կը դադրին կարծէք մեզմէ դարեր առաջ ապրած ու տեղի ունեցած՝ կամ աւանդութեան մշուշին մէջէն յայտնուող երեւոյթներ ըլլալէ ու կը վերածուին մեզի նման, մեր ապրումները, տաղնապները, առաքինութիւններն ու տկարութիւնները ունեցող հոգիներու: Մեզի նման բայց անպայման կեանքէն մեծ, աւելի մեծ: Ադամ եւ Եւա ապերջանիկ չեն զգար դրախտէն վտարուելով՝ որովհետեւ « կը հաւատային կեանքին ու կը սիրէին զիրար »: Անառակ որդիներուն « Մեծութեան փառքը անկումէն բարձրանալուն մէջ է »: Մեզմէ ո՞վ չէ այցուած տիրական ըլլալու զգացումէն, մարմաջէն « որ անհատները կը մնուցանեն Աստուծոյ նախանձելու աստիճան »: Քանի՞ անգամ կ'անդրադառնանք մեր կեանքի տեւողութեան թէ « Տալը ապրելու կերպ մըն է »: Յուդա իր Տէրը մատնելէ ետք չի հետեւիր ձերբակալողներու թափօրին.- « Երկար ատեն մնաց գամուած իր տեղը, ինչպէս սպաննուած մահը »:

Արդար պիտի չըլլար նեղ այս սիւնակներուն մէջ աւելի երկարել մէջբերումներուն շարքը: Հատորին ընթերցումը մեզ անպայման պիտի մղէ խորհրդածութեան՝ մեր եւ մեր շուրջիններու ապրած կեանքին, մեր ապրումներուն եւ անանցանելի ճշմարտութիւններու մասին: Ճշմարտութիւններ՝ որոնց հանդէպ այնքան անտարբեր ենք յաճախ, ամէն օր, ամէն վայրկեան միասին ապրելո'վ հանդերձ:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ-ը պէտք է կարդալ ամբողջութեամբ՝ վայելելու համար բանաստեղծ հեղինակին ոճին դեղեցկութիւնը, թարմութիւնը, ինքնատպութիւնը, պատկերներու թելադրականութիւնն ու գիւտերու Օսկար Ուայլտեան կենսունակութիւնը որոնք դրուագները կը դարձնեն ուժեղ, տպաւորիչ եւ ընթերցումը կրկնապէս հաճելի:

ԼԻԶՊՈՆ

(*) Հրատարակութիւն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի: Հեղինակ՝ Եղիվարդ. նկարիչ՝ Ալբէրտ Եաբլեան. 1980 Բրիւսէլ. Գին 150 Ֆ.: Վաճառման կեդրոն՝ Փարիզի Հայոց Առաջնորդարան: Հասցէն՝ պիտի յատկացուի Մայր Աթոռին:

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Մոլտաւիոյ ԺԹ. դարու ճարտարապետութեան մէջ, ուշադրութեան առարկայ է Քիշնեւի յունական եկեղեցւոյ ձեւը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ խաչաձեւ դըմբէթաւոր չէնք մը: Այս չէնքը, մեր կարծիքով, Աթէնքի Ս. Առաքելոց Եկեղեցւոյ ընդօրինակութիւնը պէտք է ըլլայ: Անկասկած, արեւելեան կամ հայկ. ազբիւրներ ունին Քիշնեւի եկեղեցւոյ զոյգ խաչուող կամարները, որոնք լայնօրէն կը կիրարկուէին միջնադարեան Հայաստանի զանազան մասերու, սեղանատուներու կառոյցին մէջ:

Ռումանիոյ Կուրտիա տէ Արճէշի եպիսկոպոսական եկեղեցին (1512 – 1517), զոր կառուցանած է Վալախիոյ իշխան՝ Նիկոյէ Պէսարապ, իր զարդաքանդակներուն մէջ կը ցոլացնէ հայկ. ճարտարապետութեան յատկանիշները: Ռումանացի պատմաբան Բ. Մաժդէու, կը հաստատացնէ, որ Արճէշ տեղանունը կապուած է Արեւմտեան – Հայաստանի Վանայ լիճի շրջանի նոյնանուն բնակավայրին հետ: Հեղինակին կարծիքով, այս հռչակաւոր եկեղեցին ԺԳ. դարուն կառուցանած են տեղւոյն Հայերը, իսկ իշխանը վերակառուցանած է զայն: Ճարտարապետութեան մասնագէտ – պատմաբան՝ Օկիւսթ Շոազիէ, մեկնելով Դանուպի դաշտավայրի յուշարձաններուն ճարտարապետական զարդաքանդակներու բնոյթէն, այդ դաշտավայրը հայկ. դարուն կը համարի: Ան կը դէմ նաեւ, որ Կուրտիա տէ Արճէշի, Տրոովիշտէի եւ Դրաղոմիրնայի (վերջինը, կը գտնուի Ռումանիոյ մոլտաւական մարզին մէջ) եկեղեցիներու զարդաքանդակները բացարձակապէս հայկական են: Մեր ուսումնասիրութիւնները թոյլ տուին պարզել, որ յարդելի պատմաբանի կարծիքին մէջ որոշ չափազանցութիւն չկայ: Կարծիքներ կան, թէ Կուրտիա տէ Արճէշի եւ Դէպալուի եկեղեցիները կառուցանած վարպետ մը կամ քարագործ վարպետներու նոյն խումբը, որ ծանօթ էր հայկ. ճարտարապետութեան զարդաքանդակներուն:

Ընդունուած է նաեւ այն կարծիքը, որ վարպետները կրնային Կ. Պոլսէն եկած ըլլալ, ուր, ինչպէս ծանօթ է, կային բազմաթիւ չինարար – ճարտարապետներ: Հայկ. ճարտարապետութեան զուգահեռները կարելի է տեսնել Մոլտաւիոյ մարզի ԺԷ. դարու կարգ մը յուշարձաններուն մէջ, ինչպէս՝ Դրաղոմիրնայի եւ երեք լուսաւորիչներու եկեղեցիներու: Զարդարական մոթիվը՝ չէնքի ճակատները երկու մասի բաժնող հիւսուածքը, որ կ'օգտագործուի նաեւ չէնքին ներսը, այդ դարու ամէնէն տարածուած մոթիվներէն է: Անոր կարելի է հանդիպիլ մինչեւ իսկ Դնէպրոս – Պրուտ միջագետքի տարածութեան մէջ, օրինակ՝ Դմիտրիի նախամուտքի (Օրէհէյ, ԺԷ. դար) եւ կարգ մը չէնքերու վրայ ((ԺԹ. – Ի. դարեր): Հայաստանի մէջ այս մոթիվը կը տեսնենք Էջմիածնի Մայր Տաճարի գլխաւոր խորանի կամարին շուրջը. իսկ Արեւմտեան – Եւրոպա՝ Փարիզի Սէնթ – Շափէլ (ԺԳ. դար) եկեղեցւոյ երկրորդ յարկի որմնասիւնին վրայ: Ռումանիոյ ճարտարապետութեան անուանի պատմաբան՝ Գ. Իոնէսքու, կը նշէ, որ այդպէս կոչուած մոլտաւեան զմբէթները կամ թաղը (ԺԵ. դար), ունին իրենց զուգահեռները, կարգ մը հայկական յուշարձաններու վրայ՝ Սանահինի գրադարան, խորանաշատ եւ Արզականի գաւիթներ:

Եուկասլաւիոյ միջնադարեան ճարտարապետութեան մէջ, ըստ մասնագէտներու, կ'երեւին գիծեր, որոնք շատ կը նմանին հայկականին, կամ, կարծէք ուղղակի ընդօրինակութիւններ են:

Աւելորդ չէ նշել, որ Վիսոմնիցայի սիրէին գիրար »: Անառակ որդիներուն « Մեծութեան փառքը անկումէն բարձրանալուն մէջ է »: Մեզմէ ո՞վ չէ այցուած տիրական ըլլալու զգացումէն, մարմաջէն « որ անհատները կը մնուցանեն Աստուծոյ նախանձելու աստիճան »: Քանի՞ անգամ կ'անդրադառնանք մեր կեանքի տեւողութեան թէ « Տալը ապրելու կերպ մըն է »: Յուդա իր Տէրը մատնելէ ետք չի հետեւիր ձերբակալողներու թափօրին.- « Երկար ատեն մնաց գամուած իր տեղը, ինչպէս սպաննուած մահը »:

Արդար պիտի չըլլար նեղ այս սիւնակներուն մէջ աւելի երկարել մէջբերումներուն շարքը: Հատորին ընթերցումը մեզ անպայման պիտի մղէ խորհրդածութեան՝ մեր եւ մեր շուրջիններու ապրած կեանքին, մեր ապրումներուն եւ անանցանելի ճշմարտութիւններու մասին: Ճշմարտութիւններ՝ որոնց հանդէպ այնքան անտարբեր ենք յաճախ, ամէն օր, ամէն վայրկեան միասին ապրելո'վ հանդերձ:

ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ-ը պէտք է կարդալ ամբողջութեամբ՝ վայելելու համար բանաստեղծ հեղինակին ոճին դեղեցկութիւնը, թարմութիւնը, ինքնատպութիւնը, պատկերներու թելադրականութիւնն ու գիւտերու Օսկար Ուայլտեան կենսունակութիւնը որոնք դրուագները կը դարձնեն ուժեղ, տպաւորիչ եւ ընթերցումը կրկնապէս հաճելի:

ԼԻԶՊՈՆ

(*) Հրատարակութիւն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի: Հեղինակ՝ Եղիվարդ. նկարիչ՝ Ալբէրտ Եաբլեան. 1980 Բրիւսէլ. Գին 150 Ֆ.: Վաճառման կեդրոն՝ Փարիզի Հայոց Առաջնորդարան: Հասցէն՝ պիտի յատկացուի Մայր Աթոռին:

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Տագէս աղա անգամ մը եւս ըսաւ թէ դուն անամօթին մէկն ես, թէ ինծի պէս հօրդ տեղ մարդ մը այդ տեսակ պանդոկ տարիր եւ հիմա անպատկառօրէն... աւելի շատ սկսաւ խնդալ Տիրան ըսելով թէ վարպետը ամուսիններ կարծած էր սիրահարները:

– Ի՞նչ կարծեցի... ի՞նչ, ի՞նչ, ըսաւ վարպետը որ բնաւ այդ մտածումը չէր ունեցած, եւ չուզելով արտասանել այն ծանր խօսքը որ շրթներուն վրայ կը դողար, դուրս ելաւ սրճարանէն:

. . . . . .

Տագէս աղա մէքրոյին մէջ տեսաւ սեւ ծրար մը եւ Տիրանը արմկահարելով անոր հասկցուց թէ ուրիշ արհեստակից մըն ալ կար որ գործ կը տանէր յանձնելու: Ապահովաբար: Տիրան նայեցաւ գեռնի ծրարին, յետոյ անոր տիրոջ կրոնակին ու բացագանչեց: Ճանչցած էր Պարոյրին կռնակը: Սկսան խօսիլ առատօրէն եւ ներկայացուեցաւ վարպետը: Այդ խօսակցութեան ընթացքին է որ տարուին կարեւոր որոշում մը, այսինքն Պարոյր իր բարեկամի գործի խընդրանքին պատասխանելով ըսաւ թէ դուք կրնաք հիմա անմիջապէս իրեն հետ գալ Պէլ – Ժարտինիէր որպէսզի ես ձեզ ներկայացնեմ մարդուն եւ ձեզի ալ գործ տայ: Քուփէօր-ներէն մէկը Հունգարացի մըն է որուն հետ ես շատ լաւ եմ եւ երբոր ըսեմ թէ դուք լաւ աշխատողներ էք... կուտա՛յ, կուտա՛յ, գործը շատ է: Տագէս աղա առաջարկեց ուրիշ օր մը երթալ քանի որ այժմ յոգնած էր ինք, բայց Պարոյր՝ իր ականջին եռեւէն վերցընելով սիկարէթի ագտոտ կտոր մը գետինը նետեց, եւ խստօրէն հասկցուց որ Փարիզ է հոս, ձգձգել չըլլար հոս, երկաթը տաք-տաք կը ծեծեն հոս: Նայէ՛, այսօր Շաբաթ է, եթէ այսօր չգաս, անգամ մըն ալ յաջորդ Ուրբաթ միայն կըրնամ քեզ մարդուն տանիլ: Իսկ նայիմ, դուք ի՞նչ պիտի ընէք ամբողջ շաբաթ մը: Սա ալ ըսեմ որ՝ ձեր գիտնալիք բանն է: Պարապ նստեցէք:

Խիստ եղած՝ երեք գերձակները հասան Պէլ – Ժարտինիէր: Այդ աշխարհը տեսնելով (մանաւանդ գարշելի պանդոկներէ վերջ) իսկապէս զարմացաւ ու հիացաւ Տագէս աղա: Անվերջանալի սանդուխներ, լափիւրինթոս նրբանցքներ, լեռնակուտակ պատատներ, եւ յետոյ վերելակներ, պաշտօնէութիւն, կիրթ հեղեղ: Մինչ կը սպասէին իրենց կարգին, Տիրան իր ընկերոջ պատմեց ժամուկէս առաջուան պանդոկի դէպքը: Երկու երիտասարդները չափազանց խնդացին, մէկը կըզմէկ հրմշտկեցին, «է՛յ ըլլալիք բան չէ» ըսելով, «աչքդ խաղա վարպետ» ըսելով եւ Պարոյր ճչաց թէ այս դէպքը գրուելու արժանի բան է: Այո՛, անպայման պիտի գրէ Կավռօշ-ին մէջ: Թէեւ գժտուած էր խմբագրին հետ, բայց դարձեալ հաշտուեցան եւ արդէն իսկ նիւթ մը տուաւ դալ շաբթուան թիւին համար: Եթէ առնես, կը տեսնես: Եւ որովհետեւ կրկին Տիրան կ'ըսէր թէ վարպետը ամուսիններ կարծած էր երկու սիրահարները, Տագէս աղա բարկացաւ: Ինք ինա՛ւ այդպիսի մտածում չէր ունեցած:

– Հոգ չէ՛ վարպետ, ըսաւ Պարոյր, կարծեր ես, չես կարծեր՝ կարեւորը այդ չէ: Կը բաւէ որ գրութեանս մէջ լաւ կը փախի... ես կը գրեմ:

Բնականաբար Տագէս աղա շատ աւելի ներողամտութիւն ունէր Տիրանին հանդէպ քան թէ այս օտարին՝ որ կը համարձակէր այսքան քիչ ակնածանքով խօսիլ իրեն հետ: Գունատեցաւ վարպետը եւ բերանը բացաւ: Անչուշտ պիտի գժտուէին՝ եթէ չուտով չկտրուէր իրենց խօսակցութիւնը: Ստիպուեցան Հունգարացիին մօտենալ ճամպարանօք, քանի որ իրենց կարգը եկած էր:

Երբ ամէն ինչ կարգադրուեցաւ այնպէս ինչպէս որ կը փափաքէին եւ փողոց ելան երեք Հայերը, պատահեցաւ դէպքը եւս: Տագէս աղա չկրցաւ իր զլխարկը գլուխը անցընել: Զայն ձեռքերուն մէջ դարձուց քանի մը անգամ եւ ըսաւ որ սխալած էր, ուրիշ մէկուն գլխարկը առած էր դուրս ելած ատեն: Բնաւ երբեք. նոյն իր խեղճուկ գլխարկն էր, միայն թէ դերձակը ներսը եղած ատեն զայն դրած էր անկիւն մը, ապահովաբար շատ տաք խողովակի մը կամ ջեռուցիչի մը վրայ եւ թաց գլխարկը քաշուած, կծկուած էր:

(Շար. 6)

վանքին մէջ յայտնաբերուած է 1218 թուագրուած հայ – սերպերէն արձանագրութիւն մը, որմէ կարելի է եզրակացնել, թէ այդ ժամանակէն հոն ապրած են Հայեր եւ անոնք կամ աւելի ուշ եկած հայ շինարար – քարագործ վարպետներ իրենց հետ բերած են զանազան մոթիֆներ, այդ կարգին՝ նաեւ զարդահիւսուածքը: Այդ մոթիֆները գործածուած են՝ ոչ միայն յիշեալ ժամանակաշրջանի շէնքերուն մէջ, ոչ միայն Եուկոսլաւիոյ, այլեւ՝ Արեւելքի ու Արեւմուտքի ճարտարապետութեան մէջ:

Գրականութեան մէջ, նշուած է, որ Մակեդոնիոյ Մլադօ – Նագորիչինէի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ցած դմբէթը, շէնքին բարձր շքլլալը, մեծ քարերով շարուածքը՝ յատուկ են հայկ. ճարտարապետական շինարարական արուեստին: Այս տարրերը կարելի է տեսնել նաեւ Եուկոսլաւիոյ այլ յուշարձաններու մէջ. օրինակ՝ Զէտլինայի եւ Դորբաչայի եկեղեցիներուն վրայ: Շատերու կարծիքով, Մորաւիոյ ԺԴ. – ԺԵ. դարերու յուշարձաններուն վրայ երեւցող մոթիֆներ, մասնաւորաբար՝ խուլ յարդարական կամարաշարքը գործածուած են Կրուշեւաց, Լէսնովօ յուշարձաններուն վրայ, իսկ այլ մոթիֆներ թափանցած են, Բիւզանդիոնի ճամբով, կամ որպէս՝ Մորաւիոյ հայկ. դաղութին մէջ ապրող հայ վարպետներու գործունէութեան հետեւանք:

Ֆրանսացի արուեստաբան՝ Կ. Միէ, կը նշէ որ, հայկ. ճարտարապետական դրոշին յատուկ է չորս սիւնանոց դաւիթը (կէչառիս, Ամադու, Գեղարդ), որուն օրինակը կարելի է տեսնել Զիչա եկեղեցւոյ դաւիթի կառոյցին մէջ: Մորաւիոյ ճարտարապետութեան մէջ տարածուած է երեք խորաններով եկեղեցիներու, ձեւը, որ, ըստ մասնագէտներու, արեւելեան է, ներմուծուած Անդրկովկասէն, ուր ան գործածուած էր տակաւին Զ. – Է. դարերուն: Ժ. դարու առաջին կէսին, Նովի Բազար քաղաքին մօտ գտնուող Ս. Պետրոս կլոր եկեղեցին ընդհանրութիւններ ունի Նոյնանման հայկ յուշարձաններու հետ, որոնք գոյութիւն ունեցած են Է. դարուն:

Նկատուած է նաեւ, որ կարգ մը ընդհանրութիւններ կան՝ հայկական, վրացական եւ եուկոսլաւ տապանաքարերու յօրինուածքներուն մէջ: Այս մասին կը յայտնէ եուկոսլաւ լրագրող՝ Նուսրէտ Իդրիզովիչ, որ տարիներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ այդ հարցը: Ան կը պնդէ, որ տապանաքարերու մէջ հնագոյնները՝ հայկականներն են:

Ահա ասոնք են այն քանի մը ընդհանրութիւնները, որոնք բնորոշ են Հայաստանի եւ Եւրոպայի հարաւ – արեւելեան երկիրներու ճարտարապետութեան համար, յատկանիշներ՝ որոնք կը վկայեն այդ երկիրներու եւ Հայաստանի պատմա – մշակութային առընչութիւններու եւ ժողովուրդներու դարաւոր բարեկամութեան մասին:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ե Ի

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Բ.

Բ) ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.–

Պաշտօնական ողջոյնի այս խօսքերուն յաջորդեցին ժողովականներու ստուգման, անձնափոխանորդներու ընդունման, օրակարգի իւրացման եւ յանձնախումբերու նշանակման արարքները: Առաւօտեան երկրորդ եւ յետ – միջօրէի առաջին նիստին՝ Ատենապետը եւ Ընդհ. Քարտուղարը ներկայացուցին իրենց տարեկան տեղեկագիրները եւ կատարեցին որոշ խորհրդածութիւններ Ե. Հ. Խ.–ի գործունէութեան ուղղութեանց եւ յառաջիկայի հեռանկարներուն մասին: Գլխաւոր, մայր դաղափարը, յատկապէս Ընդհ. Քարտուղարի ուղերձին մէջ, եկեղեցւոյ բուժիչ դերին մասին էր: Տեսակ – տեսակ տաղնապներու մատնուած եւ տեսակ - տեսակ հիւանդութիւններէ տառապող մարդկութեան մէջ ի՞նչ բուժարար դեր կրնար կատարել եկեղեցին՝ վերականգնելու համար մարդկութեան առողջութիւնը, իր բուն, հարազատ նը – կարագրին վերաբերեղացումը: Օրուան վերջին նիստը յատկացուեցաւ տրուած տեղեկագիրներու մասին ժողովականներէ եկած հարցումներուն, մեկնաբանութիւններուն եւ յաւելեալ լուսաբանութիւններու: Այսպէս, ժողովը մտաւ իր գործունէութեան հունին մէջ:

Յաջորդ ութ օրերու ընթացքին, ժողովը երբեմն բաժնուելով չորս ենթայանձնախումբերու, երբեմն լիակատար նիստերով, զբաղեցաւ որդեգրուած օրակարգերու հարցերով, որոնց մէջ առանձնապէս յիշատակելի են հետեւեալները.–

1.– Պատրաստութիւն 1983 թուին Քանատայի Վանքուվրը քաղաքին մէջ գումարուելիք 6–րդ ընդհ. համագումարին, որուն ներկայ պիտի ըլլան աւելի քան երեք հազար անձեր, որոնցմէ շուրջ հազարը՝ Ե. Հ. Խ.–ի անդամ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Յատուկ Յանձնախումբ մը տարիէ մը ի վեր աշխատանք կը տանէր լաւագոյն ձեւով ծրագրելու համար համաժողովը: Որպէս կեդրոնական նիւթ ընտրուած էր հետեւեալ ճշմարտութիւնը՝ « Քրիստոս՝ Կեանք Աշխարհի »: Համագումարին կեդրոնական առանցքը պիտի ըլլայ համայնօրէն ջանալ ըմբռնել կ ե ա ն ք ի ն ի մ ա ս տ ը Քրիստոսի ո ւ ս ո ւ ց ո ւ մ ն ե ր ո ւ լոյսին տակ: Արդի աշխարհի պայմաններու եւ հարցերու, տագնապներու եւ կարելիութիւններու լոյսին տակ ի՞նչպէս կարելի է հասկնալ կեանքը եւ ի՞նչ ձեւով ապրիլ զայն, ի՞նչ միջոցներով պահպանել անոր նուիրական հանդամանքը, առաջքն առնել անոր դէմ ըսպառնացող վտանգներուն, յատկապէս մարդկային կեանքի խաղաղութիւնը եւ բնական զգացումը արդիլող մարդահարներ եւ չարակամ փորձերուն: Ի՞նչպէս չքացնել այն պատճառները, որոնք աղքատութեան, տգիտութեան, ֆիզիքական հիւանդութիւններու տուն տալով կը մթագնեն կեանքը եւ զայն կը դարձնեն անհրապոյր, հակառակ այն էական, անժխտելի իրողութեան որ կեանքը տուր – քըն է Աստուծոյ եւ իրաւունքն է մարդուն՝ իրաւունքէն յառաջացող պարտաւորութիւններով միասին:

Այս հարցերու քննութեան առիթով էր որ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս խօսք առնելով դիտել տուաւ որ « Մարդկային կեանքի սպառնացող վտանգներու, սպառնալիքներու եւ չարիքներու մէջ չէ յիշատակուած այն մէկը, որուն նպատակն է ոչ թէ վճռացումը անհատի մը կեանքին կամ անմարդկայնացումը կեանքի հարազատ բնութեան, որակին եւ ընթացքին, այլ՝ բընաջնջումը ցեղի մը կամ ազգի մը: Բընաջնջումը՝ ըլլայ սուրով կամ զէնքով եւ կամ ըլլայ այլ, խաղաղասիրական երեւոյթի տակ, մշակութային եւ ազգային մաշումի, այլասերման եւ հիւծումի ընթացքով: Միացեալ – Ազգերու կազմակերպութիւնը ճանչցած է այս երեւոյթը եւ անոր տուած է անուն մը – ցեղասպանութիւն: Ասիկա անցեալի պատկանող երեւոյթ մը չէ, ներկայիս ալ գործադրուող չարիք մը՝ մանաւանդ Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ »:

Վեհափառը շարունակեց իր խօսքը աւելցնելով. « Գիտէ՛ք, հաւանաբար, թէ ինչու ե՛ս կը յիշեցնեմ այս պարագան այս պատկառելի ժողովի անդամներուդ: Որովհետեւ իմ ժողովուրդը, հայ ազգը եղաւ առաջին զոհը ցեղասպանութեան փորձին՝ գործադրուած Թուրքերու կողմէ, Համաշխարհային Ա. Պատերազմին (1914 - 1918): Աշխարհի մէջ մոռացութեան տրուած ցեղասպանութենէն ետք Համաշխարհային Բ. Պատերազմին, այստեղ Գերմանիոյ մէջ, Նացի իշխանութեան օրով փորձուեցաւ ցեղասպանութիւնը հրեայ ժողովուրդին: Եւ դեռ կը շարունակուի այդ վտանգը մարդկութեան գլխին: Ուստի, կ'առաջարկեմ որ մարդկութեան կեանքին սպառնացող մերօրեայ վտանգներու շարքին նկատի առնուի ցեղասպանութեան երեւոյթը եւ եկեղեցիներու կողմէ ամէն ջանք թափուի անոր առաջքն առնելու »:

Այս եւ այլ առաջարկներ յղուեցան Վանքուվրրի համաժողովի պատրաստութեան Յանձնախումբին առ ի նկատառում:

Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ Վանքուվրրի համաժողովին լաւագոյն պատրաստութեան համար այցելութիւններու կազմակերպութեամբ, աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, որպէսզի անդամ – եկեղեցիները կարենան լսել եւ ապա իրենց տեսակէտները յայտնել համաժողովի նիւթին եւ անոր բաղկացուցիչ հարցերու մասին:

2.– Երկրորդ կարեւոր հարց մըն էր այր եւ կին անձերու գործակցութեան հարցը եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: 1981–ի Յուլիսին, Անգլիոյ Շեֆֆիլտ քաղաքին մէջ գումարուած խորհրդակցութեան մը եզրակացութիւնները ներկայացուեցան Կեդրոնական Ժողովին: Անոր մէջ յստակ եւ նպաստաւոր արտայայտութիւն կար կանանց ձեռնադրութեան մասին: Երկրորդ, կ'առաջարկուէր որ Ե. Հ. Խ.–ի ընդհանուր համագումարին եւ յետագային անկէ բխելիք Մարմիններու եւ Յանձնախումբերու անդամակցութեան մէջ կէս առ կէս ըլլար այրերու եւ կիներու մասնակցութեան թիւը, տրուած ըլլալով որ աշխարհի բնակչութեան կէսէն աւելին կին անձեր են: Շատեր, մանաւանդ Օրթոտոքս եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, վերապահութիւններ եւ առարկութիւններ ըրին արտայայտուած այս տեսակէտներու մասին: Ժողովը չիւրացուց զանոնք. որոշուեցաւ որ Ընդհ. Քարտուղարը յղէ զանոնք անդամ եկեղեցիներուն առ ի տեղեկութիւն մասնաւոր նամակով մը, որուն մէջ յիշուած պիտի ըլլան ժողովի խօսակցութեանց մէջ ի յայտ եկած առարկութիւնները, յատկապէս Օրթոտոքս եկեղեցիներու կեցուածքը:

3.– Մարդկային ընկերութեան այն անդամները, որոնք գլխաւորաբար ֆիզիքական պատճառներով ի վիճակի չեն իրենց մարդկութիւնը լիովին արտայայտելու (կոյր, կաղ, հաշմանդամ, եւլն.) մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձան այս ժողովին: Միացեալ – Ազգերու կազմակերպութիւնը 1981 տարին հռչակած էր Անկարողացեալներու յատկացեալ Միջազգային Տարի: Ե. Հ. Խ.–ը տարիներէ ի վեր յատուկ նկատառման կեդրոն դարձուցած էր մարդկային կեանքի մէջ զրկուածներու այս պարագան: Կեդր. Մարմնի այս ժողովին հրաւիրուած էին նաեւ կոյր մը, խուլ մը եւ հաշմանդամ մը, որոնք բեմէն խօսեցան եւ իրենց զգացումները արտայայտեցին: Որոշուեցաւ անդամ եկեղեցիներու մտածողութեան եւ գործունէութեան մէջ տեղ տալ անկարողացեալներուն, զանոնք նկատել ընկերութեան լիիրաւ անդամ եւ մասնակից դարձնել եկեղեցւոյ կեանքին: Անոնց մօտենալ հաւասարէ – հաւասար, զանոնք չդասել լուսանցքին վրայ եւ անոնց չնայիլ վերէն եւ միայն դութի ըզգացումէն թելադրուած չվերաբերիլ անոնց հետ – ահա՛ որդեգրուած գլխաւոր ուղղութիւնը:

4.– Յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձաւ նաեւ մանուկներու պարագան: Եկեղեցին որքա՞ն հաւատարիմ է Քրիստոսի՝ մանուկներու հանդէպ իր վերաբերումին մէջ: Մանուկներու աշխարհը որքա՞ն տեղ գրաւած է եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Ամէնէն տպաւորիչ պահերէն մէկը ժողովական կեանքի մէջ՝ եղաւ այն պահը երբ մանուկները չորս խումբերու բաժնուած եւ կարմիր, կանանչ, դեղին եւ կապոյտ գոյներով զանազանուած՝ թատերական ներկայացում մը տուին մարդկային ընկերութեան այլազանութեան, ներքին հակամարտութեանց եւ այս բոլորէն վեր՝ անոր խոր, անջնջելի, աստուածատուր միութեան մասին:

5.– Ժողովը չորս գլխաւոր ենթայանձնախումբերու բաժնուելով մանրազրնին քննութեան եւ գնահատութեան ենթարկեց Ե. Հ. Խ.–ի չորս գլխաւոր բաժանմունքներու տարեկան գործունէութիւնները, այսինքն՝

– Ընդհանուր Քարտուղարութեան
– «Հաւատք եւ վկայութիւն» բաժանմունքի
– «Արդարութիւն եւ Ծառայութիւն» բաժանմունքի
– «Դաստիարակութիւն եւ Վերանորոգում բաժանմունքի

Տասը նիստերով, անոնք երբեմն աւելի փոքր խումբերու բաժնուելով, մանրազրնին քննութեան բովէն անցուցին ներկայացուած տեղեկագիրները եւ յանգեցան որոշ եզրակացութիւններու մասնաւորաբար յառաջիկայի գործունէութեան կայուածքէն ներս եւ ժողովի վերջին երեք օրերուն մաս առ մաս ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրները լիակատար նիստերուն առ ի վաւերացումն:

(Շար.– 2)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Այդ առաւօտ, կալանաւորը երբ արթնցաւ, արեւը ախոռի պատուհանէն արդի թելերուն մէջ ինկած էր:

Դուրսը, կեանքոտ բան մը կար: Կար արեւը, երկինքը, ձիերով ու կանանչով լեցուն աշխարհը: Անտարակոյս, այդ բոլորը կապուած են Զարէի շարժումներուն, ինչպէս տունկերը՝ արեւի փէշերուն. մտածեց կալանաւորը ու աչքը դրաւ՝ կենդանիի մը նայուածքով նորէն Զարէի մուտքին սպասեց:

Մանուկի մը չափ երկչոտ էր դարձեր: Վարդաձորի լեռը կարծես մինչեւ ախոռի պատուհանին քով եկած՝ ներս կը նայէր:

Ծերուկ քիւրտ պահակ մը ներս մտաւ ախոռէն, մի քանի անգամ հայ կալանաւորին նայեցաւ եւ դուրս ելաւ, կարծես բան մը ունէր ըսելիք ու չըսաւ: Հազիւ կէս ժամ անցած՝ նոյն պահակին հետ ներս մտան երկու քիւրտ զոլամներ ու կալանաւորը իրենց հետ առած՝ դուրս եկան:

Կալանաւորը չէր գիտեր, թէ զինք ո՞ւր կը տանէին: Պահակը լուռ էր, դէմքը դաղտնիքով մը կարծրացած: Կալանաւորին այնպէս կը թուէր, որ ան չարաշուք բան մը ունի: Պահ մը զգաց, որ զինք մահուան կը տանին ու նորէն հաւաքուեցան իր հոգին մտրակող ծանօթ կերպարանքները: Ո՛վ գիտէ, թերեւս ներէին իրեն, ներէր իր մայրը, հայրը, ներէր մանաւանդ Քեռի Սաքօն, երբ օր մը իմանային, որ թշնամիին կողմէն հրացանազարկ եղած էր: Այն ատեն թերեւս մայրը արցունք մը կը թափէր: Կալանաւորը պիտի ուզէր մեռնիլ այդ կաթիլ մը արցունքին համար:

Սակայն, հոգին մէջ լուռ աղաղակող սերմին նման իր մէջէն կը լսէր աղաղակ մը: Սերմին նման հոգէն դուրս գալ, ապրիլ կ'ուզէր: Այդ աղաղակը զինք այնքա՞ն երկչոտ ըրաւ, որ կ'ուզէր խօսիլ իր պահակին հետ:

Պահակին մէջ փութկոտ բան մը կար, կարծես կը խուսափէր մարդոց երեւնալէ: Հաղարապետի վրանին կողմը չէր թալու համար, գիւղամէջի ճամբան բռնեցին: Կալանաւորը կը տանէին Վարդաձորի ամայի փողոցէ մը, ուր կային կրունկներու վրայ չրջուած եւ բաց մնացած դռներ, կոտրած սայլեր, սատկած շուն մը, ցեխին մէջ ինկած Աւետարան մը՝ թափուած դեղին թերթերով:

Կալանաւորը կ'ուզէր, որ շուտ անցնէին այդ փողոցէն. այնքա՞ն կը վախնար այդ բոլորէն: Անոր համար այլեւս երկու ապաստարան կային, երկուքն ալ հզօր, իր երկչոտութիւնը պաշտպանելու համար: Մէկը մահն էր, իսկ միւսը՝ Զարէն: Կալանաւորը չէր գիտեր, թէ երկուքէն որո՞ւն կ'առաջնորդէին զինք:

Գեղի փողոցէն անցան ու մտան թթենիներուն մէջ, ուրկէ կը տեսնուէին Զարէի կապոյտ վրանները:

(Շար.– 413)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իր անմոռանալի եւ սիրեցեալ զաւկին՝

ՏԻԿ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Թերզեան)

մահացած Մարսէյլ, Սեպտ. 12-ին,

Լիոնէն՝ Տիկին Քնար Թերզեան, կը նուիրէ՝ 250 Ֆ. Լիոնի Հայոց Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ և 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

ԼԻՈՆԷՆ, նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Աչատուրեան կը նուիրեն՝ 250 Ֆ. Լիոնի Հայոց Եկեղեցիին եւ 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

ՓԱՐԻԶԷՆ, Տէր եւ Տիկին Մոնթէլէոն, կը նուիրեն՝ 250 Ֆ. Լիոնի Ս. Ցակոբ հայկ. եկեղեցւոյ եւ 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

ԼԻՈՆԷՆ, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան, կը նուիրեն՝ 250 Ֆ. Լիոնի Հայկ. եկեղեցիին եւ 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

ՓԱՐԻԶԷՆ, Օտէթ, Անոյշքա, կը նուիրեն՝ 150 Ֆ. Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ եւ 150 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

Ռոպէր Աչատուրեան, կը նուիրէ՝ 100 Ֆ. Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԷՆ, Տիկին Տիվրիկեան կը նուիրէ՝ 100 Ֆ. Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

(Ստանալ՝ «Ցառաջ»էն)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Բերկրուհի Հայոցեան, իր ամուսնոյն՝ Գեղամ Հայոցեանի յիշատակին, հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.– Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին 250, Կապոյտ Խաչին 250 (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

Տէր և Տիկին Նշան Մարկոսեան կը նուիրեն 100ական Ֆ. Կապ. և Կարմիր Խաչին, Աղքատախնամին (ստանալ «Ցառաջ»էն), եւ «Ցառաջ»ին, իրենց մեծ – մօր՝ Տիկին Տիրուհի Կիրակոսեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Գրիգոր Փիլիկեանի յիշատակին, անոր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Պր. Միհրան Նագդաշեան 50 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, նոյն առթիւ եւ նոյն նպատակին՝ Տէր եւ Տիկին Կարօ Ցովսէփեան՝ 100 Ֆ.:

à Lyon

au Casino

de Charbonnières...

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թղթատարական սխալի մը հետեւանքով, Կրթաթոշակներու Յանձնախումբին ձեռքը չեն հասած բազմաթիւ ուսանողներու խնդրագրերը: Հետեւաբար, երկարաձգուած է պայմանաժամը: Թեկնածու ներկայանալ փափաքող ուսանողներէն կը խնդրուի դիմել Միութեան Կեդրոնատեղին, ստանալու համար հարցաթերթերը:

ՄԻՆՉԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN

32, Rue de Trévise - 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մալվինէ Էսապալեան, իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք աղօթակից եղան, ներկայ գտնուելով իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԷՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

հոգեհանգստեան արարողութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր սիրեցեալ քրոջ՝ Տիկին Արտէմ էրմէքճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Զարուհի Նշանեան (Քանն) փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Կօշկարեան (Վիէն, Փոն թ'Էվէք) 100 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, իրենց զաւկին՝ Ժան – Նոէլ Յովհաննէս Կօշկարեանի բժշկական աւարտաճառին փայլուն ներկայացման առթիւ (Լիոնի համալսարան, Սեպտ. 16) հետեւեալ նիւթին մասին.–

« Les Metastases Pleuro Pulmonaires et Médiastinales du Cancer du Rein de l'Adulte à propos de 46 cas en milieu Pneumologique,

et ayant pour resultat après délibération du Jury - présidé par le Prof. J. BRUNE, la mention très honorable avec éloges échange avec les facultés.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Վարչ.ը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 18-ին, Մշակոյթի Տունը: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի՝ ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻՈՆԻ Ս. ՑԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ՄԱՍԵՐՈՒ
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Պ. Պարպարեան, Ռոպէր Մալէյսոն, Ժոզէֆ Կալոստեան, Սրբուհի Պիրամեան, Կարապետեան, Զորժալեան, Ժանիք Ս. Ա. 300-ական, Մ. Մուրատեան, Է. Փափազեան, Անժէլ Մկրտիչեան, Աստուր Մարգոյեան, Կ. Աւագեան, Գ. Զալիքեան, Պր. Զարուկեան, Ռէմոն Մինասեան, Լուսաբեր Փափազեան, Վիրժինի Նշանեան, Արթիւր Գալուստեան, Ժան Զօլէմեան, Ժան Քօլոն, Արաքսի Թադէոսեան, Անժէլ Ակապալեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտիքեան, Ն. Ֆրունճեան, Ժ. Եուսուֆեան, Զատիկ Գարբրիէլեան, Սոնիա Հաճըմեան, Պասմաճեան, Արամ Ռաֆաէլեան, Կոստանդին Գարբրիէլեան, Ժորժ Թիլպեան, Վարդգէս Զալիքեան, Ժան Զաղոյեան, Շառլ Միքայէլեան, Նազենի Զալիքեան, Արաքսի – Ռոզ Արահամեան, Ստեփան Հօչուրեան, Շօսիւր ՍԱՐԼ–ՀԷՔԻՄԵԱՆ, Ռուբէն ԵԷՄԷՆԻՃԵԱՆ, Տիկին Գաղազեան, Ժոզէֆ Պէյլէրեան, Մօնիք Քիլարճեան, Հանրի Զամօկլուեան, Զօլէմեան, Պրուսալեան, Զօլէմեան Պէյպի – Սիքի 250ական Ֆ.: (Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ – ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մշակութային եւ Գեղարուեստական

ՑԵՐԵԿՈՑԹ – ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Նուիրուած՝ ՍԻՊԻԼԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի

Տարեկան Պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14-ԻՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
1931 – 1981

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ.– Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան եւ Հիմնարկութեան 50-ամեակի կրկնակի հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան համանուն եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ.–
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի:

Կը կատարուի նաեւ՝ աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս ծառայող վախճանեալ՝

Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Մաշտոց Քհնյ. Թիւփէֆճեանի, եւ այցելու բոլոր հոգեւորականներու, ինչպէս նաեւ՝ հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ սատարողաց հոգիներուն ի հանգիստ:

Ցաւարտ Պատարագի, հաւաքոյթ սիրոյ սեղանի մը շուրջ, արծարծելու համար յուշերը անցնող յիսուն տարիներու:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի « ԱՆԻ » Երգչախումբը, իր ժողովրդական երգերով, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Աճէմեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին՝ Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Սէվրանի եւ Անկէնի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու Հայց. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Սկիզբ ժամերգութեան.– 9.30
Ս. Պատարագ.– 10.30

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hautevilie — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

U. G. A. B.

MAISON
DES ETUDIANTS ARMENIENS
FONDATION MARIE — NUBAR
Année académique 1981 - 1982

Les étudiants d'origine arménienne de 2ème ou 3ème cycle d'études universitaires, peuvent être hébergés à la Fondation Marie - Nubar de la Cité Internationale Universitaire de Paris.

Pour tous renseignements, téléphoner au Secrétariat: Tél. 589. 55. 53

Les dossiers de candidature peuvent être retirés jusqu'au 12 Octobre 1981 au bureau de l'UGAB

11, Square Alboni - 75016 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի եւ երաժշտութեան դասընթացքը կը վերսկսի, Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7, ժամը 14.30–18.00, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9-րդ:

Ծնողքները պարտին առաջնորդել իրենց զաւակները:

×

ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղին միօրեայ վարժարանի բացումը Հոկտ. 7, Զորեքշաբթի, ժամը 14 – 17-էն սկսեալ, ամէն Զորեքշաբթի: Արձանագրութիւնները կ'ընդունուին նոյն օրը, տեղւոյն վրայ, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի:

×

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի դպրոցին 1981 - 1982 տարեշրջանի դասընթացքները կը սկսին նոր շէնքի մը մէջ, 9, Ռիւ տիւ Սիոֆ, Հոկտ. 10, Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին:

×

ՔԱՄՓԱՆԵՐ – ՖՐԷՋ

Քամփաներ – Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ զոյգ դպրոցներու հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7, ժամը 14.30 - 17.00, եկեղեցւոյս կից ՎԱԶԳԷՆ Ա. սրահին մէջ:

Իսկ էքս – ան – Փրովանսի մէջ, Շաբաթ օր, Հոկտ. 10, ժամը 14.30 - 17.00: Հասցէ.– Գուտ Միռապօ, Շօսիւր Սիլվի, 3-րդ յարկ: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, առաւօտները, եկեղեցւոյս դրասենեակին մէջ, կամ հեռաձայնով.– 51. 28. 06:

Կը դասաւանդեն, եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւը՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեան եւ երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեան:

×

ՊՈՒՎՎԱՌ – ՕՏՏՕ

Պուլվառ – Օտտոյի Եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները սկսան Սեպտ. 30-ին եւ կը շարունակուին ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 14 – 17: Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի հայկ. դպրոցը կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտ. 30-ին եւ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին:

Արձանագրութիւնները՝ Տէսինի Մշակոյթի Տունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան եւ Ֆոնպարլէթ դպրոցի աշակերտութեան արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7-ին:

Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնը ժամը 9-էն սկսեալ.–

6, Allée Jolland, Bourg-lès-Valence

Իսկ, Ֆոնպարլէթ դպրոցի արձանագրութիւնը՝ կէսօրէն ետք, ժամը 14-էն սկսեալ, Լուիզ – Միշէլ դպրոցին մէջ, նոյն օրը:

×

Լիոնի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ գտնուող Հայկազեան Վարժ.ին ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ կը վերսկսին՝ Զորեքշաբթի, Սեպտ. 30-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, ժամը 15.30-ին, Վասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ դրագիտուհի՝ ԷՍՄՈՆՏ ՇԱՌԼ–ՌՈՒ–ՏԷՖԷՌ
խօսք կ'առնեն.–
ՔՈՆՍԹԱՆ ՎՕԹՐԱՎԷՌ (Մարսէյլի Գրականութեան Ակադեմիայէն)
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւն)
եւ ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արտասանութիւն – Երաժշտութիւն – Պար

Journée de la Culture Arménienne

Sous la Présidence de: Mme. EDMONDE CHARLES-ROUX

Prendront la parole:
CONSTANT VAUTRAVERS
Père NERCES DER-NERCESSIAN
et GARO HOVSEPIAN

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
4
DIMANCHE
4 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՐԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 54

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.009

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.009

„ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ"

ԵՂԻՎԱՐԴ

Նախ՝ մէջբերումներու խճանկար մը:

«Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք՝ Եղիվարդի հեղինակութեամբ լոյս տեսած է Լուսամատեան հատորը, հայրենի նկարիչ Ա. Եարալեանի 52 գունաւոր ինքնատիպ նկարներով զարդարուած» (Մայր Դիւանի ծանուցում):

«Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռը երախտագիտութեամբ կը յիշատակէ այստեղ, ազգային բարերար մեծայարգ Տիար Կէք Մանուկեանի պայծառ անունը, որուն բերած նիւթական կարեւոր նպաստը կարելի ըրաւ Լուսամատեան-ի հրատարակութիւնը» (Հատորի սկիզբը, ձախին):

Գրքին վերջը. «Լուսամատեան» այս հատորս յղացումն է Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, որ ընտրեց բնաբանները, Իր ներշնչումով առաջնորդեց արուեստագէտը եւ Իր նրբազգացութեամբ ոգեւորեց հեղինակը»:

Եւ «նման հին իշխաններուն եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներուն որոնք Թոսլինի կամ Պիծակի նման նկարիչներու ձեռքով ծաղկել կու տային իրենց Աստուածաշունչը կամ Մաշտոցը, գեղեցիկ գրքին նոյն սէրն է որ, հայկական ուսանողութիւն դարձած, մղեց Նորին Սրբութիւնը Լուսամատեան-ի գաղափարին, որ է ներկայացնել Աստուածաշունչը թարմ վրձինի մը գոյներով եւ բառաստեղծական շունչի մը ջերմ հաղորդականութեամբ» (Ցառաջաբան Շահէ Արքեպիսկոպոսի):

Այս խճանկարը պատկերացում մը կու տայ մասամբ գրական – ընկերային մեր գործերէն, ուր, որեւէ առիթով, առանց նպատակ առնելու հանդամանքն ու պատճառը, հեշտալուր գովեստներ կը թափուին հրապարակ: Այստեղ աւելցողը ծանուցումային ակնյայտ տրամադրութիւնն է: Ընթերցողը կը նշմարէ այն երախտագիտութիւնը, որ Մայր Աթոռի իշխանութենէն կ'ներթայ դրամի մանր իշխանութեան, այսպէս խաբէական հայ իշխանութեան մը տպաւորութիւնը տալու: Իսկ ինչ կը վերաբերի գրքին վրայ արձակուած վերին հովանաւորութեան, չեմ գիտեր ի՞նչի կը ձգտի ան: Արդարաւ առաջուց կորսուած դատ մը շահելու միտումն մը: Բայց ամէն մարդ գիտէ, որ ո՛չ մէկ հեղինակութիւն կրնայ արդարանումէ փրկել ձախող արտադրութիւն մը, ոչ ալ յաջողը կործանել: Զե՞նք տակցած դեռ որ այս կալուածին մէջ, միակ հովանաւորութիւնը որ հատոր մը կրնայ վայելել, ան ալ իր բերածինն է: Գրքերը մինակ են ընթերցողին առջեւ, անակ մը բացարձակ անապատանումի մը մէջ, եւ ո՛չ մէկ իշխանաւոր կրնայ անոնց ապահովել վարկ մը կամ համբաւ մը, որ չի դար միջուկէն: Կը հասկցուի ուրեմն ինչու, հակառակ ինքնահաճ ու վանդալոր շեշտումին, չուզեմ հատուցին շուրջ տեսնել ամբո՛ղջ Հայաստանեայց Եկեղեցիին մէկ յանձնանձնումը:

Չեմ մոռնար սակայն հատորին ընծայուած այս կարեւորութիւնը եւ ան է որ կը մղէ քննութեան ենթարկելու քիչ մը ամէն բանի նմանող աննման այս գիրքը: Որքա՛ն սուրբ գրական հարցերու վերաբերող հրատարակութիւն, մեր արդէն նշեմ եթէ ոչ անգոյ աստուածաբանական գրականութեան մէջ, անիկա կը բերէ մասամբ Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ «հոգեկանութեան» մէկ պատկերը: Կարելի է զայն կարդալ իբրեւ զուտ վկայութիւն մը, ներկայի արխիւարանութեան մէջ:

Ինչպէս ծանուցումը կ'ըսէ. «Լուսամատեան-ը սուրբ գրական պատումներու մատեան մըն է, գրուած բանաստեղծական առինքնող ոճով»: Զգենք առիթը նողը վաճառականական շրջանակին մէջ: 52 բնաբաններու առիթով Եղիվարդ կը փորձէ պատմել Հին ու Նոր Կտակարաններէն վերցուած դէպքեր, յանդելու համար Քրիստոնէութեան մուտքին Հայաստան եւ Էջմիածնի հիմնումին: Բայց Եղածը միայն Աստուածաշունչին «բանաստեղծական առինքնող ոճով» վերստեղծումը չէ – ինքնին հսկայ անհեթեթութիւն մը՝ Աստուածաշունչը ըլլալով, ի միջի այլոց հզօրապէս բանաստեղծական: Եղիվարդ Նախամուտ-ին մէջ կը գրէ. «Այս հատորը հրաւէր մըն է տաճարին տակ ամփոփելու լուռ՝ բայց խօսուն ճըշմարտութիւններ՝ որոնց միջոցաւ երկինքը կը սիրէ յայտնել ինքզինք եւ ըսելի ընելու յաւիտենական մրմունջը Աստծոյ ուղղուած մեր միտքին եւ խղճմտանքին»: Ցանդուդն հաստատում, որուն չի պակսիր խիզախ պարզամտութիւն մը: Լուսամատեան-ը հրաւէր մըն է մեզ տանող Աստծոյ հաղորդութեան: Բայց այն տեն ինչո՞ւ Աստուածաշունչ մը չտպել: Պարզապէս «որովհետեւ սրբազան մատեաններէն առնուած այս դրուագները՝ անդերազանցելի ըլլալով հանդերձ, պէտք ունին մեր օրերու յատուկ հանդերձանքի, վայելչօրէն ներկայացնելու զանոնք վերծանողներու ընկալչութեան»: Չեմ ուզեր ընդդծել ոսկեճամուկ այս տողերը եւ ոճը որ հոս կը պահանջէ վերծանող-ը կարդալ իր հին իմաստով: Կարեւորը, առ այժմ, «մեր օրերու յատուկ հանդերձանքն»ն է, անհրաժեշտ նկատուած «անդերազանցելի» դրուագներուն: Ի՞նչ է այս հանդերձանքը, երբ ամէն սուրբ գրական մեկնութիւն կը սահմանուէր ատենին իբրեւ պարզում, բացայայտում, այսինքն՝ հանդերձանքի զանցում: Իսկ հոս ան կը յղուի յաւելումի աշխատանքի մը, որ կը ձգտի հին ու նոր «Ուխտին պատգամը» խօսեցնել «դարձեալ տարօրինակ այժմէականութեամբ» ինչպէս կ'ըսէ Ցառաջաբանը: Այսինքն, հանդերձանքը կը միտի «լուռ բայց խօսուն ճըշմարտութիւնները» այժմէականացնել, առընչել ներկային: Մէկ խօսքով՝ ի՞նչ կ'ըսէ Աստուածաշունչը զայն հայերէնով կարդացող մարդուն: Նման հարցումի պատասխանել կը նշանակէ ո՛չ միայն որոշադրել «մեր» եկեղեցիի դիրքը իրականութեան հանդէպ, այլեւ անոր իսկ ներկայի «հոգեբանութիւնը» ճշդել, ասոր թելադրելիք «պատգամը» սահմանել:

Բոլոր հին ու նոր սուրբ գրական մեկնութիւններու հորիզոնը կը կազմէ ներկան, ոչ այնքան առօրեան, քան որոշ ժամանակի մը ինկող մարդկութեան գոյավիճակը, իր հարցերով, տագնապներով, մահն ու կեանքը ապրելու իւրայատուկ ձեւերով: Հայերէնով գրուող այս ձեռնարկին համար ի՞նչ աւելի այժմէական քան Սփիւռքը: Սփիւռքը եւ հաւատքի հարցը, Սփիւռքը եւ Աստուած: Աղէտը եւ սրբութիւնը: Ո՛ւր աւելի սուր, տարտղնող ու այրող կերպով կը յայտնուի մեր ժամանակը քան նման իրականութեան մէջ, որուն համար որեւէ պատգամ, որեւէ օրէնք նոյնքան ցանկալի է որքան զանցելի: Ի՞նչ կ'ըսէ Աստուածաշունչը նման կացութիւն ապրող ամիսատարը ժողովուրդի մը համար, որ «Բանին», իշխանութեան ու հիմնաւորող խօսքի տագնապը, գաղափարախօսութիւններու սնանկութիւնը կ'ապրի այնքան աղիտալի չափերով: Կը կարծեմ որ «յաւիտենական» ին պատկանող դիրքեր կրնան պատասխանել նման հարցերու, եթէ զանոնք կարդացողը կը ճանչնայ իրականութիւնը եւ հարցադրութիւն ունի: Այսինքն՝ հեռանկար: Հոս է Եղիվարդի հիմնական պակասը. Լուսամատեան-ի ընթերցողը ո՛չ մէկ տեղ կը հանդիպի հարցադրութեան, ինչ որ բոլորովին տարբեր բան է գաղափարներու ճամարտակութենէն:

Կ'ենթադրեմ, որ ընթերցողը կարդացած է անգամ մը Աստուածաշունչը, որպէսզի հետեւեալ տողերուն առջեւ կանգ առնէ. «Տիեզերքը իր գոյութենէն առաջ երազ մըն էր անտարակոյս Աստծոյ միտքին մէջ, որ նիւթացուց զայն իբրեւ արիտուր յաւերժական իր տենչանքին, դեղեցիկ հրաշավէպի մը նման: Երազները հրեղէն նետերն են հոգիին, սլաքուած ապագայի դոց դրան, ծիածան կամուրջը ժամանակին, որուն վրայէն իրարու կու գան Աստուածն ու մարդը»: Աստուածաշունչի վսեմ պատումէն, ո՛չինչ մնացած է հոս, ոչ ալ հետեւող էջերուն մէջ. յայտնի է Եղիվարդի աշխատելու եղանակը. արարչութիւնը հոգերանականացնել եւ գաղափարներ յորինել, «պատկերաւոր» ոճի մը ընդմէջէն: Կը խնայեմ ընթերցողին մնացեալը, բայց ի՞նչպէս մոռնալ սա անճառելի նախադասութիւնը. «Ստեղծիչը երկարեց յեսոյ իր ամենազօր ձեռքը քաոսին, եւ զատորոշեց ջուրերն ու ցամաքը իրարմէ: Ջուրերը հաւաքեց ծովերու մեծ կոնքերուն մէջ, իրենց յաւիտենական ալեկոծումով, եւ անոնց շուրջը շարեց լեռներ, իբրեւ թումբ եւ պատուար: Կախեց արեւը երկինքէն, իր մեծ սկաւառակովը, իբրեւ աչք ցերեկուան, եւ լուսինը՝ իր մելանոյշ եւ կաթնագոյն լոյսով՝ իբրեւ աչք գիշերուն» (էջ 3): Արարիչը այսպէս ծովափին աւազներով երկիր շինող մանուկի դիրքին մէջ տեսնելը խակական աստուածաբանական յաղթանակ մըն է ի հարկէ, ամենայն լրջութեամբ պատմուած, մոռնալով պահ մը ծփծփուն ու ծաղկաւոր բառերու խաժամուժը:

Կ'անցնիմ նկարագրութեանց տարափին ու բառակոյտերուն վրայէն, մտնելու համար դրախտ, ուր Աստուած մարդը կը ստեղծէ եւ անոր կողէն ընկերուհի մը կը հանէ, որ մինակ չմնայ. «Աստուածները միայն կրնային մինակ ապրիլ» կը գրէ Եղիվարդ, առանց անդրադառնալու յոդնակիի անհեթեթութեան: Արդարեւ՝ ի՞նչ գործ ունին աստուածները միաստուածեան համակարգի մը մէջ, եւ ի՞նչ հարկ ամենանոց բայց նաեւ նման սխալ «մտածումի»:

Կը հետեւի երիտասարդ զոյգի հանդիպումը: Եղիվարդի դրախտին մէջ Ադամ եւ Եւա կը շրջին «պարտէզի մութ շուքերուն սիրտը» եւ անշուշտ կը խրմեն «քաղցրութիւնը մեղքին եւ դինին հեշտութեան» (էջ 8): Նորէն խաչած փոխաբերութիւն մը: Այս բոլորը Աստծոյ ամենատես աչքին առջեւ: Աւելի վերջն է որ տեղի կ'ունենայ օձի եւ դիտութեան ծառին դէպքը: Այլ խօսքով՝ մեղքէն առաջ մեղքը գործուած էր արդէն, կամ մեղք չէր, ինչ որ յետագայ աստուածային արդելքը կը դարձնէ ծիծաղելի: Եւ ամոլը դուրս կը վտարուի դրախտէն. «Ապերջանիկ չէին զգար ինքզինքին սակայն, որովհետեւ կը հաւատային կեանքին և կը սիրէին զիրար (էջ 9): Գրողը, ըստ երեւոյթին, կը միտի դրական մեկնաբանութիւն տալ վտարումին: Ո՛չ մէկ արդելք, պայմանով որ պատումին բոլոր տարրերը նկատի առնուին, ի միջի այլոց, աշխատանքին վերաբերող անէծքը: Այս մէկը ջնջուած՝ պատումը կը կորսնցնէ ամէն պրկում ու իմաստ, կը դառնայ սովորական ու հասարակ հէքեաթ մը, որուն գլխաւոր թելադրանքը սա է «կեանքին հաւատալն ու զիրար սիրել»: Անշուշտ, Եղիվարդ աշխատանքն ալ կը դրականացնէ. «Երջանիկ էին, կը զգային թէ քրտինքով թրջուած հացը աւելի քաղցր էր քան անաշխատ կեանքին առատահոս պարգեւը» (էջ 11) Ընթերցողը կը նշմարէ որ շեշտը կը դրուի երջանկութեան վրայ եկող աշխատանքէն, ինչպէս վերը սիրոյ եւ կեանքի հաւատքէն: Այլ խօսքով՝ Աստուածաշունչը կը մեկնաբանուի բոլորովին «աշխարհիկ» դարձած մտածումի ծիրին մէջ: Այլ հարց՝ որ աշխատանքի նման գովեստ չեմ գիտեր որո՞ւն կրնայ ուղղուիլ, արդեօք 45 ժամ շաբաթական աշխատող մարդոց ու բանուորներու, թէ թանգարանի մուկերուն: Ի վերջոյ ի՞նչ հարկ գիմելու Աստուածաշունչին, հոն վերակարդալու համար ինչ որ բոլորս գիտենք, փոխանակ այնտեղէն բերելու մեր գիտցածներն ու ապրածները սարսող, խախտող «ճշմարտութիւններ»:

Եղիվարդի դրչին տակ Աբրահամ կը դառնայ «հաւատքի մեծ ասպետ» մը, ինչպէս իր Եսայեայ մարգարէն դրեթէ քաղաքական մարդ մըն է. «Քաղաքական կեանքի ուղղութիւնը ընդդրկող եւ միջազգային դիւանագիտութեան մէջ տեսութիւններ յայտնող մտաւորականն էր ան: Իր տեսիլքներուն պայծառութիւնը պիտի ընէին զինքը բոլոր ժամանակներուն խիղճը» (78): Նման ընդհանրութիւններ մարգարէի մասին անխնայ ենթադրեալ են անշուշտ, ոչ անոր հոգեբանութիւնը բացող մեր առջեւ, ոչ ալ զայն անջատող սանկ ու նանկ տեսութիւններ յօրինող «դիւանագէտներէն»: Իսկ Եսայեայ մարգարէի յայտնութենական հորիզոնը, անոր ներքին խտութիւնը լաւ է երթալ փնտռել իր մարգարէութեանց մէջ: Վերադառնալով Աբրահամին, զոհագործումի ծանօթ դրուագէն վերջ, լեռնէն ան կ'իջնէ «Քայքայուած, տրտում... Տարած էր իր սէրը երկնքի կանչին, մերժուած չարաչար, խոյ մըն էր մորթած փոխան իր զաւկին» (25), այլ խօսքով՝ Աբրահամի սէրը կը պահանջէ որ իսկապէս զոհէ որդին, երկար անապատէ մը, ամլութենէ մը ծնած: Արդ՝ Եղիվարդ չանդրադառնար որ զոհուած խոյը խորհրդանշական համարժէքն է որդիին, եւ թէ հայրութեան, զոհաբերումին, աքսորին եւ աւետեաց երկրին միջեւ յարաբերութիւններ ըլլալու են, այսօր ալ մեզ հետաքրքրող: Իսկ դրուագը մեր ժամանակին մէջ փոխադրուած՝ ի՞նչ կը նշանակէ որդի զոհել. արդեօք չարունակել ծերաստա՞ն մը ըստեղծելով, թէ այլ բան: Ի վերջոյ այժմէացումը հարցերու եւ կացութիւններու փոխադրումն է ներկայի մեկնաբանութեան համար եւ ո՛չ հնաբանական պեղում կամ մանկապատում: Անկասկած որ դժուար ձեռնարկ է եւ կը պահանջէ «բանաստեղծական» ներշնչումէ աւելի աստուածաբանական լայն ծանօթութիւններ, ո՛չ միայն ծանօթութիւններ, այլեւ անձնական յանձնառութիւն: Լուսամատեան-ը իր նախորդին պէս՝ Օտարականը-էն, չի մատներ նման մտահոգութիւն:

Եղիվարդ չի վարանիր այսպէս թուղ-

Գրեց՝
Գ. ՊՐԼՏԵԱՆ

●▶

թէ ու մելանէ հերոսներ կերտել։ Իր Մովսէսը՝ ուրիշ խրտուիլակ։ Կարմիր Ծովու անցքը կը կարդացուի սապէս. « Իր ազատութեան դացող ժողովուրդին առջեւ ծովերը կրնան ցամքիլ եւ լեռները դաշտանալ » (47), եւ Աստուածաշունչը տափակնալ։ Տասնաբանեան պատուիրաններէն կը մնայ միայն « մի՛ ըսաններ » ը, վերածուած այլասիրութեան հանգանակի. «Մովսէս գիտէր թէ կեանքը պայքար է, եւ թէ մարդուն պահանջքները եւ անոնց գոհացում տուող կարիքները քիչ անգամ կը ներդաշնակուին։ Առելութիւն, կռիւ, յափշտակութիւն ,արարքներ են մարդկային այդ ըզգացումէն։ Այլասիրութիւնը ծաղիկն է հոգիին եւ փաստը քաղաքակրթութեան » (51)։ « Մի՛ սպաններ » են մէջ Եղիվարդ կը ընէ բոլորովին օրէնքի հարցը, կարդալով միայն անոր մակերեսային առաջին իմաստը։ Իսկ այլասիրութիւնը Եղիվարդի սիրելի նիւթերէն մէկն է, կըրկնուող Յովսէփ Գեղեցիկի դրուագին մէջ. « Առաջին տիպարն է, որ ցեղային շըրջանակէն վեր՝ ժողովուրդներու եղբայրութեան զգացումով կատարեց իր գործը »։ Նման հաստատումով՝ լռութեան կը մատնուի դրուագին ամբողջ բարդութիւնը, վերաբերող օտարութեան, օտարի հետ յարաբերութեան, անոր ձգումին ու մերժումին։ Հարցեր անշուշտ որ կրնային հետաքրքրել Աստուածաշունչի հայ ընթերցողը, ինչպէս հետաքրքրած է անոր հրեայ մեկնաբանները։ Բայց ոչ՝ Եղիվարդի Մովսէսը ռոմանթիք, լացակումած, կարմիր – վարդանային անուն մըն է, կրկնող Վիկտի խօսքը «թոյլ տուր այլեւս որ քնանամ քունը երկրին » (54)։ Եւ անոր մահուն՝ Աւետաց երկրի սեմին (թէմա որուն չի իսկ մօտենար հեղինակը) Եղիվարդ կը դրէ սա իմաստալի՛ց տողերը. « մենք կու լանք մեր եբաղը երբ մատնուած ենք ալ իրմէն », կամ « Ո՞ր Աստուածը պիտի կրնար բանալ իր երազէն խաբուած մարդուն դոց աչքերը » (55)։ Միայն օշականեան մագաղաթէ « իմաստուն » մը կրնայ նը – ման բան մտածել մահուան սեմին։

Այս « լուռ բայց խօսուն » ճշմարտութիւնները ուրիշ բաներ չեն եթէ ոչ հասարակ տեղիք թափթփուքներ, կապկը – պումը իսկական մտածումին։ Գոհարներ կան, որոնցմէ կ՚արտագրեմ սա մէկը. « Կինը աշխարհ մը ողբերգութիւն է յաճախ, կալանաւոր պահելու չափ մտքի եւ գործի հերոսները» (66) որը զուտ դասաբերքային փորձառութիւններէ կը բիւր, չեմ խօսիր աւելի տրտում եւ անխոստովանելի փորձառութիւններէ։ Իսկ Սողոմոնի Իմաստութիւնն ու Դատաստանը գլուխները առիթ են ամէն տեսակ տեղի անտեղի, դրեթէ միշտ անտեղի նկարագրութեանց, շողշողուն բառերու եւ կի - սատ – պրատ ու յոգնած մտածումներու։ Սողոմոնի պատմուճանը ուրիշ բան չի թելադրեր եթէ ոչ « կարմրած կարծես արիւնի մէջ մորթուած աղջիկներուն » (69) պատկերը։ Իսկ երբ մեզի կը նը – կարագրուի Սաբայի թագուհիին հետ հանդիպումը, ի՞նչի մասին կ՚ուզէիք որ խօսուէր. « Երբ թագուհին Սողոմոնի ունկնդրութեան ելաւ, այս վերջինը կանգնած իր գահին առջեւ, առանց նոյնիսկ նայելու բերուած նուէրներու արկղներուն », ողջագուրեց զայն ի ներկայութեան բոլորին » (81)։ Ինչ փոյթ թէ ակնարկութենէն ոչինչ կը շահի պատումը, հերոսը եւ ընթերցողը, կարեւորը արկղն է, դանձը, կարծէք Սողոմոնը ըլլար մթին դարերու արծաթասէր քահանայ մը, խաչը աջին, մամոնան ահեակին։ Եւ այն ատեն ինչպէս չժպտիլ Յուդայի առիթով ըսուած սա տողերուն առջեւ. « Արծաթի այդ կտորները անհունօրէն շատցեր են այսօր, հազարաւոր յուդաներ մատնութեան եւ ոճիրի առաջնորդելու համար » (177)։ Ափսո՜ս որ մատնութենէն ու ոճիրէն անդին չերթար ըսուածը։

Իսկ երբ հարցը կը վերաբերի, Սողոմոնի բառային իմաստութենէն անդին, գործնականին, այսինքն՝ անոր հռչակաւոր դատաստանին, Եղիվարդ երկու պարբերութեամբ կը փաստէ Աստուածաշունչը վերծանելու իր անկարողութիւնը. « Երկինք երբեմն մարդուն աչքերը կը բանայ փայլակի մը լոյսով դարմանելու համար աղէտները կեանքին » (71)։ Դատաստանի բուն նիւթին մասին, ոչինչ։ Ոչ մէկ անդրադարձ՝ որ հարցը կը վերաբերի մօրենական երկու սէրերու, մայր – որդի կապերու։ Թէ մայրերէն մէկը պատրաստ է սպաննուած տեսնել իր որդին, քան անջատ, ուրիշին դացող (օրինակ ամուսնացող), իսկ թէ միւսը կը կտրէ պորտակապը, որպէսզի որդին ապրի, նոյնիսկ Ուրիշին հետ։ Այժմէական՞ն են ասոնք։ Չեմ ծանրանար։ Եղիվարդի այժմէականը լաւ մը հանդերձուած, ոճաւորուած, տարտամ վերացականութիւն մըն է, եկող տեսակ մը հանդերձեալ կեանքէն։ Իր ամէնէն կըրկնուած նիւթերն անգամ, ինչպէս ազատութիւնը օրինակ, Յութիդի եւ Մակաբայեցւոյ եղբայրներու առիթով աւելի Եղիշէ կը բուրեն քան ապրուած պատմութիւն, որմէ զուրկ չէր մեր ժողովուրդը։

Եղիվարդի հեղինակութեամբ Քրիստոս կը դառնայ խաղաղութեան մարտիրոս մը, տեսակ մը Կանտի մը, կամ աւելի ճիշդ՝ քաղաքական քարոզչութեան մը հրացանակիրը, հեշտալո՛ւր բառով մը՝ « խաղաղարար » մը։ Լերան Քարոզը (137 – 39) այդ դաղափարախօսութեան ընդլայնումն է, իսկ Կալիլիոյ լիճին Փոթորիկի խաղաղեցումը անոր այլաբանութիւնը։ Նման մեկնաբանութիւն ոչ անկարելի է, ոչ ալ ի յառաջադունէ մերժելի։ Անտանելին մեզի տրուած թերթային լրագրութիւնն է, սա տեսակէն. « Յիսուս մեծագոյն խաղաղարարն է։ ...Մինչեւ որ չմեղմանան անհատներու մէջ եսապաշտութեան եւ նիւթապաշտութեան այրող տենչերը, խաղաղութիւնը պիտի մնայ ձայն մը միայն՝ բարձունքներու մէջ օրօրուող։ Աստուծոյ հայրութեան եւ մարդերու մէջ եղբայրութեան տաք ու իրական զգացումը միայն կըրնայ լուսաւորել աշխարհի ճակատագիրը, մեզի տալու համար Յիսուսի իրական խաղաղութիւնը։ Խաղաղութեան ըզգացումը լոյծ, տարտամ, վերացական յղացք մը չէ, այլ անամպ կապոյտ մը ինչպէս բնութեան, այնպէս ալ մարդոց հոգիներուն վերեւ։ Կարելի թեթեւացումը, անհունաբաղձ թրթռումը մեր խոնջած մարմիններուն եւ հոգիի դալարումներուն, տանելու մեզի գերագոյն երջանկութեան ... Խաղաղարարները մարդեր են, որոնք դիտեն պատերազմը շահիլ պատերազմէն առաջ » (150 – 51)։ Այսքան շեշտուած, փչուած այս խաղաղութիւնը ի՞նչ բովանդակութիւն ունի, այսինքն՝ ի՞նչ շրջապատի մէջ կ՚արձանագրուի, ի՞նչ է անոր սահմանումը։ Ընթերցողը նշմարեց արդէն, որ անիկա շատ – շատ « անամպ երկինք » մըն է մարդոց հոգիներուն վրայ, պատկերը ակնյայտօրէն գրուած է ծածկելու սահմանումի անկարողութիւնը։ Եղիվարդի պատկերացուցած Քրիստոսը ամէն առիթով, ամէն տեղ կը խօսի, կը կրկնէ խաղաղութեան այս պատգամը, կարծէք ուրիշ բան չունենար ըսելիք մեզի, կարծես հետեւէր իր անունը չըսող քարոզչութեան մը, քաղաքական իմաստով։ Անոր բերանին մէջ դրուած խօսքերը, ամէն տեսակի վարդապետութենէ բերուած բառեր են, չեմ ըսեր յղացքներ, այնքան յղացքն ու Լուսամատեան–ը հակադիր են իրարու։ Հարց կը ծագի անշուշտ, թէ « բարձրաստիճան եկեղեցական » մը բան մը չունի՞ ըսելիք մեզի ներկայ մարդկութեան այլազան տագնապներէն, արդեօք մարդու իրաւանց հարցերը չե՞ն հետաքրքրեր զինք։ Արդեօք մտածում ըսուած բանը սնանկացա՞ծ է։ Ի՞նչ է ի վերջոյ Եկեղեցւոյ պատգամը։ Եթէ անոր լեզուն չէ «կորուած», ինչպէս կը թելադրէ վերջին էջը։ Ի՞նչ է Լուսաւորչի տեսիլքը այսօրուան մարդոց համար։ Գիրքը աւարտող գլուխը պարզապէս յաւիտենական ծէսն է, որով կը հիմնուի « անսասան Եկեղեցին Հայաստանի »։ Լուսաւորչի խօսող Աստուածը կ՚ըսէ. « Ու մի՛ վախնար, ոչ դժոխքի ուժերը ժանտ, ոչ ալ մաշումը դարերուն՝ պիտի կրնան ազդել անոր ուժին եւ ամբութեան » (214)։ Այսինքն՝ առանց թարգմանելու նոյն թերթային ճառը, ճիշդ այն որուն կարելի է հանդիպիլ մեր թէ կրօնական պաշտօնաթերթերուն թէ մամուլին մէջ։ Անխախտ, անսասան։ Պարապ։ Զարմանալի չէ։ Վանդի, ի՞նչպէս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը կրնայ որեւէ պատգամ տալ, երբ անկարող է մտածելու մեր ներկան ու ապագան, մեռեալները տեղաւորած ըլլալով « նահատակներու » շարքին։ Կը հակցուի ինչու Եղիվարդի դրչին տակ Եբէմիա Մարգարէ մը, Եզեկիէլ մը, այնքան մօտիկ իրենց ժողովուրդի աղէտներուն՝ անշուշտ Աստուածաշունչին մէջ, Լուսամատեան–ին մէջ բառակոյտէ ու գաճէ արձաններու կը նմանին, սա եզրերով. « Ան որ կենդանի հաւատքը եղաւ իր ժողովուրդին, կեցած հայրենի աւերակներուն մէջ, բանտած արցունքները իր սրտին խորը՝ սպասելով վաղուան հրաշքին։ Հաւատաւոր եւ հայրենասէր, երկաթէ սիւնն ու պատը եղաւ ժամանակի անազորոյն ողբերգութեանը դիմաց » (89)։

Առանց սկզբունքի, առանց մասնաւոր հարցադրութեան, առանց առաջնորդող մտածումի, Լուսամատեան–ը հեռու է Աստուածաշունչը խօսեցնելէ, որեւէ այժմէութեամբ, բացի թերթայինէն։ Հոն տիրող դաղափարներու գումարը ոչինչ ունի « հոգեկան »։ Դրուագները սուրբդրական են, բայց ոչ ամենեւին սրբութիւն թելադրող։ Ոչ յարատեւութիւն է եղածը, ոչ ալ ընթերցումի նոր կարելիութիւններու արտաբերում։ Նոր, ըսել կ՚ուզեմ կենդանի, մեր մարմնին ու մըտքին առընչուող։ Թերեւս կարծուի որ հանդերձանքը, պաճուճանքի իմաստով, բաւ է փրկելու այս արտադրութիւնը։

Իսկ այդ հանդերձանքը կը դիմանա՞յ քննութեան։

Նախ՝ կը տարակուսիմ, որ Եղիվարդ «Ս. Գիրքը պատմելու իր ծանօթ արուեստը կը հասցնէ դաղթնակէտին » (Յառաջաբան)։ Ընդհակառակն, հեղինակը անկարող է չէնք – չնորհքով արդէն պատրաստ պատումը վարելու։ 52 գլուխներէն ոչ մէկը մեզ կը համոզեն, պահ մը պատրանքը կու տան պատմուածի իրականութեան։ Հոն ուր Աստուածաշունչը կը պատմէ առանց ծէսի ու ծեքծեքումի, Եղիվարդ մանրամասնութիւններ կ՚աւելցնէ, որոնք ոչինչով դրուագը կը վերանորոգեն կամ կ՚արդիացնեն։ Կայէնի եւ Աբելի դրուագին մէջ, երկարապատում մուրքէ մը վերջ, երբ կը հասնինք բուն նիւթին, ընծայումի տեսարանին, Աստուած մեզի կը ներկայանայ սապէս. « Աստուած կապոյտ ամպի մը վրայ նստած եկաւ » (12), չեմ գիտեր ինչո՞ւ թռչող գորգի մը վրայ նըստած չեկաւ, վասնզի գորգը աւելի արժէքաւոր առարկայ է եւ վայելուչ։ Կը հետեւի Աբելի սպանութիւնը, զոր հեղինակը կը մերժէ պատմել։ Բայց չի վարանիր իյնալու անտեղի մանրամասնութեանց մէջ, որոնց պատճառով կ՚արդիլուի ընթերցողին տարուիլ պատումի կախարդանքէն։

Աւետարաններուն մէջ դրուագները յաճախ շատ կարճ ու սեղմ դէպքեր են։ Եղիվարդ կը սիրէ ընդլայնել։ Ինչո՞վ։ Սա տեսակի նախադասութիւններով.– « Յիսուս կը սիրէր բարձունքները, որոնք մօտ են երկնքին (երկրորդական նախադասութիւնը աւելորդ է)։ Սինան եւ Քորեբ, Հին Ուխտին մէջ, երանութեան, Թափորի, Գողգոթայի եւ Համբարձման լեռները Նոր Ուխտին մէջ, Հիմալայեան եւ Զիմավէստան, հնդիկ եւ պարսիկ կրօնքներու պարագային, աշխարհը երկնքին հետ հաղորդակցութեան մէջ դնող կատարներ են եղած։ Բարձունքներու վրայ կը մեղմանայ փոքր կիրքերու տենդը, վասնզի փոքրութիւնները մինչեւ լեռ չեն կրնար բարձրանալ.. » (167)։ Թերեւս, բայց կրնան թռչիլ օդանաւով։ Նման մանրամասնութիւններ, շեղումներ դէպի պատկեր, ածական ու հեշտութիւն միայն պատումը կը կասեցնեն, առանց զայն հարստացնելու իրենց խառնուրդ անաքրոնիզմներով։ Պատումին ձախողութիւնը կատարեալ է Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալներու գործունէութեան Հայաստան։ Այս մարդիկը կը նետուին Հայաստանի լեռներուն վրայ, ընթերցողին պէս վայելելու համար Հայաստանի աշնան գեղեցկութիւնը, յետոյ նահատակուելու. « Ժպիտ կար առաքեալի շրթներուն՝ փայլատակող դանակնե – րուն ներքեւ դահիճներուն։ Շուրջը աղմուկ եւ ծիծաղ ամբոխին, սակայն ինքը դուրս էր այս բոլորէն։ Իր առջեւէն կը վազէր անցեալը... » (210)։ Այսինքն՝ շարժանկար, թատրոն ու պատկեր։ Կը բաւէ կարդալ Սանատրուկի, Սանդուխտի եւ առաքեալներուն յատկացուած այդ էջերը, մեր ռոմանթիք թատրոնը ափսոսալու համար։

Պատումը ինքնին անբաւարար է առանց մարդոց, որոնք հոս միշտ անսովոր եղերը ունին կամ ունենալու էին. մարգարէ, սուրբ, Աստուածորդի, եւայլն։ Աբրահամ, թէ Սողոմոն, Եզեկիէլ թէ Յիսուս պարզ անուններ են, իսկական խրտուիլակներ, առանց խտութեան, առանց մարմնի, խռովքի ու միսի։ Հոգեբանութի՞ւն. «Խորունկ էին աչքերը՝ մեծ երազի մը տրտմութեամբ օծուն։ Անիսօ բայց խորհրդաւոր, մահուան եւ կեանքի ասպետի մը նման » (42)։ Կամ սա՞, որ կը վերաբերի Մարիամի. « Երազի մէջ էր կարծես։Անոյշ դողով մը կը յորդէր իր ամբողջ էութիւնը։ Կը զգար թէ նոր աշխարհի մը մէջ էր. իր շուրջը ամէն ինչ ոսկեղոյն կը թուէր ըլլալ, որովհետեւ Տէրը անոնց մէջէն կը ժպտէր։ Երկինքը հասած սալորի գոյն ունէր, մեղմ հով մը կը փչէր լեռներէն, վարդի եւ յասմիկի բոյրերով, իսկ իր աչքերուն կը կրկնուէր անդադար հրեշտակին պատկերը, որ ձեռքերը ծալած կը խոնարհէր իր առջեւ » (106)։ Ընթերցողը կը նշմարէ արագ մուտքը նկարագրութեան, կարծէք դրողը անկարող ըլլար կենալու մարդոց ջիղերուն, մարմնին, մտածումին վրայ եւ այդ պակասը գոցել ուզէր պատկերի « ոսկի շղարշ »ով։

Մագտաղինէի երեւցող Քրիստոսը Աւետարանին մէջ կ՚ըսէ. « Մի՛ մերձենար յիս, զի չեւ ելս ելեալ եմ ի հայր իմ. այլ երթ դու առ եղբայրսն իմ եւ ասա ցնոսա, ելանեմ ես առ հայրն իմ եւ առ հայր ձեր, եւ Աստուածն իմ եւ Աստուած ձեր » (Յով. Ի., 17 – 19)։ Եղիվարդի հերոսը կ՚ըսէ. « Մի մօտենար, Մագտաղինէ, ըսաւ « դերեզմանէն դեռ նոր բուսած ծաղիկին եւ մահուան յոգնած յաղթականին չեն հպիր » (188)։ Աւետարանի Քրիստոսը շատ աւելի խրոնկ ու մեկին բան կ՚ըսէ, երբ կը յըղուի Հայրութեան, քան Եղիվարդի «նոր բուսած ծաղիկը »։ Այլ հարց անշուշտ, թէ մեզի ոչինչ կը թելադրուի նման փորձառութեան հոգեբանութենէն։ Թերեւս միայն այն, որ կը մրմնջէ Մարիամ. « Ի՞նչ քաղցր է մեռնիլ, վերստին ապրելու համար » (188)։ Ըստ երեւոյթին՝ ծիծաղելին չի սպաններ, այլ կ՚ապրեցնէ։

Վերջապէս « բանաստեղծական » հանդերձանքը Եղիվարդի մօտ դրեթէ միշտ նկարագրական է, գործածուած յաճախ նեղացուցիչ առատութեամբ։ Զկայ էջ մը ուր չհանդիպիլք « նման »ի, « պէս »ի, եւ ասոնց բերած բաղդատութիւններու փաղանդին։ Եւայլ նկարագրութիւնը սա է որ կու տայ. « Հասակը մարմարի բոց էր, ներդաշնակ ու պերճ։ Անոր թափանցիկ կուրծքին վրայ զոյգ մը աղաւնիներ իրարու կը նայէին իրենց թիորակ կուսցներով » (8)։ Մոռնանք պահ մը աղաւնիներու տափակ փոխաբերութիւնը, բայց ի՞նչպէս արդարացնել երիտասարդ կնոջ մը այս « թիորակ » ծիծերը, « իրարու նայող » թերեւս տարիներու հեռաւորութենէն։ Կարելի է հարցնել, արդեօք անոնք իրարու « ծո՞ւռ կը նայէին » թէ չիտակ։

Ահա նկարագրութիւնը մարդոց առաջին բնակավայրին. « Ադամ եւ Եւա Եդեմական դրախտէն աքսորուելէն յետոյ, բնակեցան մեծ լերան ստորոտը որ կապոյտին մէջ կը բարձրանար։ Կարմիր ամպեր, խաղողի ողկոյզներու նման կը կախուէին լերան վրայ։ Հովիտի մեծ կաթսային մէջ, կրակի գոյնով ժայռեր իրարու քով պառկած կը խմէին արեւը առտուան ցօղերով տամկացած » (11)։ Գոյներու այս շռայլանքը, անոնց անտեղի գործածութիւնը, անոնց անիմաստ կիրարկումը կը մատնէ պարզապէս խորքի պարապը։ Մի՛ սպասէք որ կարմիր ամպերը որեւէ կարկուտ թելադրեն, ոչ ալ կաթսան որեւէ « խոհանոց »։ Զարդ են, ինչպէս են բոլոր բաղդատութիւնները. « իրիկուն էր, վերջալոյսը բոցուեր էր լերան վրայ հսկայ ամպհովանիի մը նման, որուն շողերը մետաքս թելերով կ՚իջնէին վար։ Ոսկի ամպ մը, նաւակի նման կը ծփար երկնքին մէջ » (75)։ Ոսկի, մետաքս, մշուշ ու փայլ կը թափառին այսպէս էջէ էջ, կը կանչուին ըստ կամս, առանց որեւէ բացատրութեան։ Տեսէք երեք մոգերու վայելչութիւնը. « Անոնց հեծած ուղտերը արտակարգօրէն մեծ էին, իսկ գլուխները զարդարուած էին մարգարիտներով եւ թումբերը՝ արծաթով։ Փոշին ծածկած էր զիրենք, նշան թէ հեռաւոր երկիրներէ կու գային». իսկ ի՞նչ կը բերեն իրենց հետ, եթէ ոչ՝ այժմէական « խորհրդաւոր նուէրներ » ոսկի, խունկ եւ զմուռս » (111)։

Անտեղի է այստեղ արտադրել պատկերները, որոնց կը պակսի ճշդութիւնը, իւղոտած փոխաբերութիւնները, բաղդատութիւններու կրկնութիւնը, նոյն բառերու վերադարձը, (ինչպէս՝ Հերոդէսի դիմանկարին մէջ. « վաւաշոտ, կասկածամիտ, անհաւատարիմ... » եւ կասկածամիտ » (113)։ Զանց կ՚առնեմ « ծուռ նայիլ » ները (4 եւ 7), կամ նախադասութեան կրկնութիւնը (156 եւ 167)։ Զանց կ՚առնեմ հետեւողական կերպով կիրարկուած յատկացուցիչ յատկացեալի շրջումները, արձակին ապահովելու համար իբրեւ թէ երաժշտական դնացք։

Կշռութաւոր արձակ ստեղծելու մի - ջոցով՝ հաւանաբար նախապէս տաղաչափուած կտոր մը պարզապէս արձակի

ICOM 81: libres propos

LES AVENTURES DE L'ABSENTE

« Ne faites pas de la maison de mon Père une maison de trafic ».

par

Hamazasb SAKAYAN

Quatrième grande manifestation de l'institut ICOM, après Milan 78, Paris 79 et Aix-en-Provence 80, le congrès - séminaire international : L'Aventure de l'Eglise arménienne s'est tenu à Milan, du 17 au 19 juillet 1981.

Dans le monde arménien il y a une grande maison de trafic, de trafic de tapisseries, d'immeubles... calices et autres objets de culte... manuscrits... bijoux et pierres précieuses... Vêtus de soutane, concevant leur vocation comme une carrière, des commerçants, des ar - rivistes s'y promènent.

Cet aspect central et toujours tu de l'Eglise, des Eglises arméniennes, fut abordé lors du débat général du dernier jour. Le 19 Juillet 1981 fut-il une pre- mière victoire de la santé sur l'occul - tation, sur la sacralisation du tabou, sac- ralisation utile aux transactions (1) de certains? Cela se peut.

LES AVENTURES

Quelques mots des treize intervenants: Fidèle à un usage, institué avec Paris 79, ce seminaire - congrès accueillit univer- sitaires - 10 - et non - universitaires - 3 -, ces derniers étant, pour reprendre l'allo- cution d'ouverture de M. Manoukian, « *delle singole persone* », de simples par- ticuliers s'adonnant à des recherches dans le champ national. Cette coexistence n'alla pas sans frictions, frictions qui s'exprimèrent hors des sessions. Un spectre hante le monde arménien: l'A- mateurisme. Deuxième coexistence, celle d'intervenants italiens - 4 - et non ita - liens. Les interventions peuvent être classées en quatre groupes:

1) *INTERVENTIONS « PHILOLOGIQUES »* :

Avant Mme. Finazzi (2), G. Bolognesi (3) presenta une intervention faite moins d'analyse que d'accumulation de re- marques étymologiques touchant à la ter- minologie religieuse arménienne antique (terminologie originellement arménienne / terminologie acquise).

Quel est le pourquoi profond du mi- racle arménien, de la survie de la nation? Cette question posée en introdution, l'in- tervenant avança deux facteurs d'un tra- ditionnalisme éculé : L'invention de l'al- phabet (« l'arme de l'alphabet sauva la nation arménienne... »), l'adoption du Christianisme, et conclut en une for - mule mémorable, dont le fracas résonne encore au-dessus de Milan: « Quand la culture est sauvée, tout est sauvé ». Sauve-t-elle l'homme arménien du Bour- reau, de ces monstres froids, les Etats de ce dernier quart de siècle? Le mys- tère reste entier, le mystère d'une étrange survalorisation (4).

II) *INTERVENTIONS HISTORIQUES:*

Mme. Dadrian - Tenekedjian (5) s'in- teressa à la contradiction originelle pro- pre au haut-clergé dans le cadre otto - man, contradiction redoublée à la fin du XIXème siècle : En introduction, elle lut des extraits d'une nouvelle d'A. A- haronian (« Cesse donc de pleurer ») puis exposa la situation avant 1885 du Patriarcat de Constantinople fondé en 1461, par décision de Mahomet II, une des motivations de ce dernier étant d'oc- troyer un pouvoir temporel et, en retour, de bénéficier d'une instance représentant « l'Ermeni Millet » (Les Armé- niens ottomans). Quant à la fonction communautaire du Patriarcat, elle était de protéger les mêmes Arméniens, c'est- à-dire de protester contre les agissements du pouvoir ottoman en Arménie turque. A partir de 1885, débuta l'action pro - testataire puis défensive des partis ré - volutionnaires (Parti Arménakane, Parti S. D. Hentchak, Fédération Révolution- naire Arménienne). L'intervenante mon- tra que l'existence et l'action des par - tis mirent en demeure le Patriarcat cons- tantinopolitain d'assumer soit sa fonction protectrice, en n'entrant pas en contra - diction avec les premiers, soit une fonc- tion de contrôle au bénéfice du pouvoir ottoman et que, dans la seconde moitié du XIXème siècle, le haut-clergé « pat- riote » fut un phénomène marginal.

La modification des rapports existants entre la société civile arménienne au Cau- case, l'Eglise apostolique, les partis ré- volutionnaires et l'Etat russe, ceci de 1903 à 1914, tel était l'objet de l'inter- vention d'A. Ter-Minassian. Pour expli- quer cette « révolution sociale », c'est- à-dire les efforts de la société arméno- russe pour se défendre puis se gérer elle-même, l'intervenante « avec son brio habituel » / « avec la passion et le ni- veau de connaissance qui la caracté - risent » (6), (7), avança trois facteurs: Le décret de confiscation des Biens ec- clésiastiques de Juillet 1903, décret suivi de manifestations populaires spontanées, d'une répression meurtrière et d'attentats, ce d'Octobre 1903 à 1906. Deuxième et troisième facteurs, la première révolution russe et la guerre arméno - tatare (Février - Août 1905). Furent également évoquées les deux formes du combat des partis ré- volutionnaires contre l'Etat russe: formes violente et organisationnelle, avec la cré- ation du Comité Central de l'Auto-Dé- fense Arménienne (1903), de l'Assemblée Centrale des Arméniens d'Arménie Russe (Août - Septembre 1906), bien que cette dernière ait été précédée par une Bulle constituante du Catholicos Khrimian (Haïrig).

Le rôle de l'Eglise apostolique durant et après 1914 - 1918 étant traité par R. Hovhannessian (8), D. Kouymjian (9) retraça la période comprenant l'élection comme Catholicos de la Grande Maison de Cilicie de l'évêque d'Alep, Mgr. Za- reh (20 Février 1956) et les dissensions consécutives entre les deux sièges de Ci- licie et d'Etchmiadzine. En introduction, l'intervenant rappela que le phénomène de la pluralité des Catholicossats dans l'Eglise apostolique remontait au VIème siècle. « Mais seul le Catholicossat d'Aghtamar (au XIIème siècle) fut le premier patriarcat local durable à se conférer la dignité suprême. Plus tard, une division pérmanente dans la haute hiérarchie ecclésiastique fut inaugurée par l'élection d'un Catholicos en 1441, à Etchmiadzine, après plus de cinq cents ans de vacance, alors que le Catholicos- sat de Cilicie se maintenait à Sis. Il n'y avait pas de différences doctrinales entre les Catholicossats d'Etchmiadzine, de Cilicie et d'Aghtamar (disparu en 1915) ; les questions et raisons qui les séparaient étaient d'ordre géogra - phique ou administratif » (10). Ces vingt- cinq dernières années, des tentatives de réconciliation (dont le Synode d'Etch - miadzine, en Octobre 1979) ont été en- treprises) tentatives sans succès jusqu'à maintenant.

III) *INTERVENTIONS CONTEMPORAINES* :

Délibérement informative, l'interven - tion de J. Koutcharian (11) avait pour objet la situation actuelle de la commu- nauté arménienne de Turquie (70.000 personnes, selon le Patriarcat) et du Pat- riarcat de Constantinople. « Le Patriarcat n'a à présent de pouvoir qu'à Constan - tinople et dans les quatre vicariats (12) d'Iskenderun, Césarée (Kaiseri), Diarbe- kir et Rumeli-Hissar. Il n'a en sa pos- session que quarante églises ou chapelles, six étant hors de Constantinople. Plus de la moitié des Arméniens vivant en Ana- tolie sont privés des secours de la Re- ligion. Depuis 1970, les activités du Pat- riarcat contre la turquification ont tou- jours été entravées par le Gouvernement turc. Ainsi que les autres nations chré - tiennes en Turquie (Syriens, Grecs Catho- liques Arabes) les Arméniens sont su- jets à des mesures de discrimination. (...) Deux religieux arméniens ont été arrêtés ou ont disparu en 1980 (Yergatian, prêtre de Jerusalem, en 1980, Gooselian, pasteur à Constantinople, en 1981). Comme à l'ordinaire, le Gouvernement turc déclara que Yergatian était un ter- roriste arménien et que Gooselian avait mené une action en vue de ré-arméniser les Arméniens.

Du fait de la répression, de la crainte du massacre / du Pogrom, un nombre considérable d'Arméniens ont quitté le pays et demandé le droit d'asile aux pays occidentaux. Etant considéré les excel- lentes relations entre les Etats ouest-alle- mand et turc, la majorité des Arméniens ne bénéficiera pas à priori en Allemagne fédérale du droit d'asile» (13). Bien qu'ap- parement historique, la communication de Mme. King-Underwood (14) était con- temporaine. En ce sens qu'elle appré - henda l'Eglise en tant qu'institution sco- larisant la jeunesse, ce par la médiation de ses écoles hebdomadaires, domini - cales, de ses cinq Seminaires, des sept écoles secondaires de la Congrégation des Mekhitaristes de Saint Lazare et Vienne.. Que continue-t-elle de transmettre pour tout savoir, pour toute conception du monde social? Si ce n'est l'idéologie de la « conservation de l'arménité » (15). L'idéologie de conservation définie com- me un discours exhortant à la pré - servation d'un fonds culturel don - né, à vivre un attachement morbide, in - hibiteur à la Tradition, l'intervenante énuméra les deux conséquences majeures de sa propagation en Diaspora: l'absence de rapport avec le contexte environnant, la folklorisation de la culture nationale. La finalité dernière de l'idéologie de conservation mise en question, l'interve- nante indiqua qu'il s'agissait présente - ment non de transmettre une «identité arménienne fallacieuse» mais de «créer un esprit», une conscience d'appartenir à une entité nationale...

Dernière intervention contemporaine, d'ordre théologique ou ecclésiologique, l'intervention de M. Giuggerotti (16) trai- ta de l'attitude nouvelle de l'Eglise Ca- tholique depuis le Concile Vatican II (17) et de la contribution de l'Eglise aposto- lique arménienne au mouvement œcu - ménique. Dans une première partie, l'in- tervenant présenta le cadre théologique, fixé au dernier Concile, en vue d'instau- rer l'Unité des églises chrétiennes:

1. Les « églises orientales » se caractérisent par une conception de la Com- munion comme Communion eucharis- tique, par la mise en valeur de la col- legialité épiscopale (omnipotence du col- lège) et du concept d'«église locale».

2. La confrontation entre les diverses églises doit s'effectuer en termes non pas idéologiques mais théologiques.

3. l'Unité est conçue comme un objec- tif,dont le modèle serait le mystère de la Trinité: Une Unité dans la pluralité.

En deuxième partie, furent abor- dées les stratégies et méthodologies appropriées afin de parvenir à l'uni- té des «frères séparés». La confrontation s'effectue d'abord sous forme de contacts officiels, entre des dignitaires de l'église apostolique et les papes de l'Après - Vatican II (Paul VI, Jean-Paul II). A l'une de ces occasions, le premier Pape définit l'Eglise aposto - lique comme une église-frontière, « une église héroïque et fidèle ». Un travail théologique n'en est pas pour autant su- perflu. Il est, toutefois, une unité-déjà- existante, l'Unité sacramentale.

IV) *INTERVENTIONS « MARGINALES »*:

Lire un Grand Oeuvre de la littéra - ture religieuse arménienne, « Le Livre des lamentations » ou, plus justement, « Le Livre tragique » de Krikor de Na- reg (18), ainsi pourrait être resumé la visée de l'intervention de M. Beledian. Une lecture, en premier lieu, de l'intro- duction du « Livre tragique », ou plu- tôt une relecture, du fait qu'elle vient après et contre les lectures traditionnelles (lecture arménologique, lecture d'éru- dit..) et humaniste, cette dernière étant effectuée par la critique arménienne-so - viétique. Dès l'introduction, l'intervenant

---

կը վերածուի եւ կը տեղաւորուի գրքին նախաւերջին, որ է. « Ամէնէն վերջ իր աւարտին / բերին / անձեռագործ կա - ղոպկէն էջմիածնի, / ձեւուած հրաշք գրիչին դէմ, / ըղձանքն ինչպէս հայ գիրտերուն, / Հայոց Երկրին: / Դարերն վեր ան կը մնայ / խարսխուած մեր ազգարհի ամուր սիրտին: / Ան կը մնայ նման ջահին Լուսաւորչի... » (214 – 215) (*): Պատահական կամ կամաւոր՝ այս տողերը զուտ հռետորական արժէք ունին, օշականեան հռետորութեամբ մը: Արցը սակայն այն է որ արձակի վե - րածուած ոտանաւո՛րը կշռութաւոր ար - ակ չարտադրեր բնաւ: Նարեկացիի մը, Նարայի մը ընթերցողը լսած է անշուշտ անոնց արձակին յատուկ մեծ բայց միշտ արժուն անկանոն ռիթմերը: Եղիվարդի արձակը կա՛մ քառամբակ ու գետնա - յարշ կիրակնօրեայ քարոզներու ընթաց- ք ունի, շեշտող բառերու վրայ որոնց դրայէն լաւ պիտի ըլլար արագ անցնիլ, կամ ալ ունի վանկային միաւորներու մի- ապաղաղ դիմեցումը:

Լուսամատեան–ը շքեղ հրատարակու- թիւն մըն է, ըսենք « շիք » է, բայց ան- բովանդակ: Կը ձգտի այժմէութեան եւ Կիլիկայ հասարակ տեղիքներու մէջ: Իբ- րեւ մոռացում հանդիսավայրն է բոլոր տարակութեանց, իբրեւ հանդերձանք՝ ցուցասրահը գրական հաշմումներու: Հե- աքքրքրական ձեռնարկ մը կրնար ըլ - լալ, բայց մեզ Աստուածաշունչի լոյսե - ան բանալու տեղ կը յանձնէ խաւարին: Թերեւ այդ՝ թելադրանքներ ունի Եկե- ղեցիի մեծաշունչ դատարկութենէն, զոր արդէն նշմարած էր Շահնուր Նահանջ–ի իսկ օրերուն: Լուսամատեան–ը եթէ տը- խուր վկայութիւնն է նորոգումէ զուրկ գրողի մը, է նոյն ատեն ողբալի փաս- տը « հոգեկանութեան » պարապին: Աստ- ուածաշունչի արդիական մեկնութիւն մը անհրաժեշտ է անկասկած, նոյնիսկ պար- տադիր, եթէ ծէսով ապրող Հայաստան- եայց Եկեղեցին կ'ուզէ բառնալ իր ամ - լութիւնը եւ խօսիլ մարդոց վերջապէս՝ սրբութեան լեզուով:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Յ.Գ.– Լուսամատեան–ը նկարազար - դուած է 52 գունաւոր պատկերներով, գործ Ա. Եարալեանի: Նկարիչը կը փոր- ձէ բնաբաններուն համապատասխան նը- կարներ ստեղծել, ի գործ դնելով ման - բանկարչութենէն վերցուած որոշ տար - բեր եւ զանոնք միացնելով արդի արեւ- մըտեան սկզբունքներու: Խառնուրդ ար- ուեստ: Արդիւնքը ապշեցուցիչ է: Նկար- ներէն ոչ մէկուն մէջ կարելի է հանդիպիլ հիմնականին, սրբութեան: Ամէն ինչ կայ այնտեղ, գոյն թէ միտում, երբեմն բը- նաբանին տառացի պատկերում, բայց բացակայ է հիմնականը, պատկերը զան- ցող անդրափոխումը, ներկայ՝ ամէնէն անարժէք մանրանկարի մէջ: Հոս ալ վը- րիպանքը մեծ է եւ գովեստը՝ աշխարհա- սասան:

(*) Չափի գիծը իմ կողմէս է անշուշտ:

---

indiqua les deux bornes entre lesquelles il lirait: Le passage dans « Retraite sans musique » de Chahnour proclamant que le Livre tragique aurait été pernicieux et la parole antagonique de Naregatsi: Mon livre est un « remède pour vivre ». Après l'exposé de cinq difficultés rencontrées lors de sa lecture, l'intervenant poursuivit par l'examen du premier paragraphe du Chapitre I, longue adresse au « (Tout) Puissant » composée de sept phrases ou périodes définisssant, pour certaines, métaphoriquement ou non le Livre tragique. A partir de l'équivalence Livre tragique - Langage humain, l'intervenant développa la question centrale de la possibilité d'un rapport langagier à la Divinité, du conflit entre le langage et son Destinataire. La parole est encens qui s'élance vers la transcendance. Transcendance et langage demeurent néanmoins, l'une sans bornes, indicible et le second l'instrument mensonger de l'homme vivant la limite de la déréliction. La stratégie de Naregatsi consista à assumer la limite, le morcellement du langage, en bâtissant une œuvre basée en partie sur cet infini du langage: la récurrence, le principe de la répétition.

Enfin, M. Nichanian communiqua l'introduction à un triptyque interpretatif:

1. « Désocculter la rupture » dans le statut de l'intellectualité, rupture apparue vers 1850 comme substitution de la littérature au concept porté précédemment par l'Eglise, le concept pouvant se définir comme la « tradition religieuse arménienne ».

2. Lire d'une manière circonstanciée le Manifeste (19) de la revue Méhiane, en vue de questionner l'autonomie du projet artistique de cette dernière, en regard à la preface des « Plaies de l'Arménie » (20) qui constitue le Programme de la littérature arménienne moderne. Lors du débat consecutif, après explicitation des trois projets du Programme des « Plaies de l'Arménie » (Recueillir la production populaire, recueillir le passé propre, écrire dans la langue du peuple / en arménien moderne) il fut précisé que tout travail intellectualo-universitaire était jusqu'à présent un travail à l'intérieur du Programme... travail programmé.

Définition d'une Eglise en 1981:

L'ensemble des interventions réporté, il est assez remarquable de constater qu'aucune de ces dernières ne s'attacha à déterminer, dans une certaine généralité, l'ensemble des attributs propres aux Eglises arméniennes, c'est-à-dire aux clergés des communautés arméniennes catholique, protestante et à l'Eglise apostolique / grégorienne.

Aujourd'hui, dans le cadre diasporique, l'Eglise est une institution religieuse et nationale. Elle est (devenue) de fait l'institution immorale: Celle qui sermonne le peuple et qui transgresse ses vœux monastiques, les Lois mosaïque et évangélique. Immorale? Ou pécheresse, celle qui ajoute au sacrilège les fausses dévotions, qui présente chaque semaine l'élévation du pain et de la coupe. Grand spectacle pharisaïque, joué sur la scène de l'autel par de médiocres théâtreux, ânonnants, essouflés. Histrions de province. Avec un commencement de foi, ou le désir véritable, naissant de cette dernière, des pratiques religieuses peuvent certes présider au développement, à l'affermissement de la Foi des ministres du culte (21). Où y a-t-il commencement de foi?

Foncièrement ritualiste, intensèment incroyante, l'Eglise arménienne est une « structure vide » (22), un réceptacle d'une absence de foi. La Reine est nue.

Avant de poursuivre, deux remarques accessoires à propos de cette même absence de spiritualité.

L'auteur (16) de l'intervention sur les rapports entre Rome et Catholicossat d'Etchmiadzine fut un universitaire non-arménien. Seul l'Etranger a postulé que l'Eglise Officielle arménienne était habitée par une foi, possédait un certain savoir théologique, constituait en dernière analyse un interlocuteur pour Rome. Dans une grande mesure, cette intervention s'appuyant sur un discours externe, fut un simple modèle théorique, une projection.

Deuxième remarque, en vue de souligner la necessité de deux interventions marginales présentées: L'approche dominante du congrès - séminaire étant une approche descriptive, ce qui fut tu - le sera du sacré - ne pouvait être abordé qu'ailleurs, en tant que donnée relevant du passé (Aux âges médievaux, l'Eglise était chrétienne...), en tant que possibilité: Il faut la rechristianiser... Ailleurs pouvait être également le champ littéraire. MM. Beledian et Nichanian présentèrent des intervention excentrées, parce que le Sacré fut recherché dans un Manifeste para-religieux, tendu « vers un objet indéfini ». Ou dans un livre qui, quoique sanctifié, presque liturgique, est de statut littéraire.

L'Eglise arménienne, institution nationale? Cette qualité se manifeste, entre autres, par une tradition de représentation des communautés auprès du Pouvoir souverain non-arménien. L'Eglise assure également la gestion d'un appareil scolaire. Le travail de catéchèse qui y serait effectué ne peut qu'être questionné. Que peut transmettre un corps sans âme? Elle est, en troisième lieu, une des composantes (23) du « pouvoir » traditionnel diasporique, ce avec les 53 millions 450.000 dollars de l'UGAB / Ramgavar - Azadagane, les résidus du Parti S.D. Hentchak et la Fédération Révolutionnaire Arménienne. Une dernière caractéristique de l'institution ecclésiastique a toutefois été omise jusqu'ici. Il suffit de mettre en avant deux faits: l'organisation par un institut laïque du congrès - séminaire qui nous interesse. Et la non-organisation par et pour la Hierarchie ecclésiastique arménienne de réunions, d'assemblées de statut religieux (fixer des points doctrinaux, théologiques...) . En cette seconde moitié de siècle, trois conciles nationaux se sont en effêt déjà déroulés. Quelle fut toutefois la nature de leurs résolutions, si ce n'est pour le premier (24) l'élection du Catholicos Kevork VI et le vote d'une « Constitution provisoire de l'Eglise arménienne apostolique », l'élection des Catholicos Vasken Ier, Zareh Ier, pour les second et troisième (25)(26). Il est nécessaire de remonter jusqu'en 1179 (27) pour retrouver un concile dont l'enjeu, les débats, les conclusions furent d'ordre religieux. Certes, depuis 1375, la collectivité arménienne ne constitue plus un pas indépendant, souverain. Ce facteur externe n'explique par totalement qu'une église se limite depuis des siècles à l'Administratif.

ICOM 81 et le concile sans suite de 1179 sont les symptômes d'une institution fragile parce qu'intellectuellement stérile, en ce sens que l'Eglise arménienne ne se préoccupe pas de mettre « tout l'Evangile dans toute la vie », dans le monde arménien, d'élaborer une conception chrétienne specifique du monde social, d'actualiser les « sciences intérieures », les sciences sacrées. Les modalités de diffusion du message évangélique n'étant plus celles du temps de Yeznik Koghpatsi, de Nerses Chnorhali, l'actualisation des sciences sacrées lui est pourtant une condition pour l'exercice de son pouvoir de Magistère. A-t-elle également, en institution nationale conséquente, énoncé les fondements théologiques de l'idéologie de conservation, de l'interdit, par exemple, du mariage mixte?
L. Bazil le rappela, lors du débat général du 19 Juillet: le clergé arménien refuse le travail intellectuel. Alors même que la production intellectuelle (et artistique, dans une moindre mesure), la reproduction d'une intelligentzia clericale fut toujours un des fondements de l'autorité ecclésiastique arménienne.

Sans pensée, ne produisant plus qu'une intelligentzia stérilisée, comme décérébrée, l'Eglise arménienne est une institution diminuée, nationale et auto-déchristianisée.

L'ABSENTE

Durant trois jours, l'Eglise arménienne n'ayant délégué ni participants ni observateurs fut la grande Muette du quatrième congrès - séminaire. L'Eglise, les Eglises arméniennes avaient opté pour un « boycottage ». Un boycottage sensé. Il ne fut certes pas judicieux, mais il s'interprète, se déplie comme une révélation prodigieuse.

Car quoi, la Hierarchie ecclésiastique a boycotté un lieu ouvert, réunissant des individus arméniens, non-arméniens. Boycotter était rendre manifeste son mépris. Quelles que soient les préventions contre un congrès - séminaire, contre les propos, qui s'y tiendraient et les conclusions, ce mépris était-il, serait-il une position appropriée? Mépriser une assemblée de fidèles arméniens et vivre la vertu de Charité, ne faire aucun cas d'une parcelle de l'Eglise enseignée, réunie en Juillet 1981, et aimer autrui comme soi. cela serait possible? Qui peut être chrétien et méprisant? La Hiérarchie aurait-elle eu l'institution que les congressistes étaient hors de l'Eglise, en étaient retranchés par l'hérésie, le schisme, ou par l'impiété, l'apostasie..? Comptait-elle rassembler les enfants séparés d'Elle, annoncer la Bonne-Nouvelle, assumer sa mission évangelisatrice par sa seule absence? Estima-t-elle faire sienne la parole christique: « ...je ne suis pas venu appeler des justes, mais des pécheurs» (28). Hiérarchie d'Arménie, aimes-tu, L'aimes-tu? La Hiérarchie médite en définitive un autre livre saint qui proclame: A ceci, tous reconnaîtront que nous ne sommes pas des disciples du Seigneur, car nous n'avons que du mépris pour nos fidèles, les Arméniens (29).

Assurément, le boycottage ne se réduit pas à une seule position méprisante. Il corrrespond parallelement à un refus d'une confrontation avec ceux qui auraient pu être, pour un temps les sept anges, ces instruments de la vérité, qui trompètent, qui mettent à nu. Ici pas d'autre allusion qu'aux congressistes, participants et non-participants, c'est-à-dire à un ensemble d'operateurs culturels et et de chercheurs dans le monde arménien, chercheurs retribués ou non, appartenant ou non à l'institution universitaire de l'Ouest, concevant l'institut ICOM comme un lieu de présentation de leurs travaux (30). L'Absente a refusé de se mettre en présence des diseurs en puissance de sa fragilité, de ses errements. L'Absente a refusé *que soit dite* sa fragilité. Qu'est-ce que l'absence, sinon une absence de force même à paraître fort, une incapacité à entendre, à reconnaître (31) sa fragilité, à se re-penser, à penser la nécesssité du sursaut, de la vraie réforme, en soi, pour soi. Sinon un aveu criard, un irrépressible aveu de faiblesse.

Absence, dénégation, fermeture à la notion de « crise salvatrice » (32). Que ces trois éléments soient, ou ne soient pas, les vraies marques d'un Semblant d'église agonisant interminablement, il incombe à l'Absente de se poser les questions, de se poser comme question. Aurait-elle oublié que tout arbre qui ne produit pas de bon fruit est coupé et jeté au feu? (33).

NOTES:

(1) *« Vous ne pouvez servir Dieu et Mammon », Evangile selon Matthieu,* 7 - 24.

(2) *Universitaire italienne: « Problèmes lexicaux dans la traduction arménienne de la Bible » (en italien). Cette intervention ayant été inaudible, toute restitution de son contenu est impossible. Les interventions de MM. Alzati («Quelques notes sur la Diaspora arménienne en Moldavie, dans la seconde moitié du XVIème siècle », en italien) et Bazil (« La forme et le développement de la musique religieuse arménienne» en arménien n'ont également pas été reportées.*

(3) *Universitaire italien.*

(4) *Il peut être rappelé un ancien article, sur la question voisine de la langue: « ...que peut un peuple avec la seule ressource de la langue? Est-ce avec une langue que l'on répare les injustices? Que l'on va à la conquête des instances internationales et que l'on recouvre les droits nationaux sur ses terres historiques... », dans « Congrès de la JAF ». mensuel Hay-Baykar, N° 5, p. 9.*

(5) *Londres. Journaliste.*

(6) *Voir « Un symposium International sur la culture arménienne à Lyon - Décines », dans le N° 418-419 de la revue Haïastan, p.* 12.

(7) *Voir article « ICOM* 81 », *dans le N°* 148 *de l'hedomadaire Azadamard.*

(8) *Titulaire de la chaire d'arménologie de l'Université de Californie, Los Angeles (UCLA).*

(9) *Directeur du Département des Etudes Arméniennes à l'Université d'Etat de Californie, Fresno.*

(10) *Traduction du résumé de l'intervenant, extrait.*

(11) *Berlin.*

(12) *Aratchnortarane.*

(13) *Traduction du résumé de l'intervenant.*

(14) *Londres. Journaliste.*

(15) *« ...La seule arme qu'on nous fournissait pour comprendre et transformer une situation existentielle - c'était un pathos primitif. Un pathos... au lieu d'un instrument intellectuel... », p.* 102 *de L'Essai Sur L'Exil, de H. Kurkjian, N°* 1 *de la collection Diaspora Arménienne, Paris* 1978.

(16) *Universitaire italien.*

(17) 1962 - 1965.

(18) 950 - 1010, *ou encore* 941 - 1011.

(19) *Le Manifeste / « Notre Credo » fut publié dans le N°* 1 *de Méhiane, datant du* 1er *Janvier* 1914. *Il y était écrit notamment: « Il fallait ériger un temple. Nous voulons aider à sa fondation... Il fallait qu'un temple soit créé. Nous voulons le créer... » (p.* 3).

(20) *Roman de Khatchadour Apovian, écrit vraisemblablement entre* 1839 *et* 1841, *publié en* 1858.

(21) *« Vous voulez aller à la foi, et vous n'en savez pas le chemin; vous voulez vous guérir de l'infidélité, et vous demandez les remèdes: apprenez de ceux qui ont été liés comme vous (...); ce sont gens qui savent le chemin que vous voudriez suivre, et guéris d'un mal dont vous voulez guérir. Suivez la manière par où ils ont commencé: c'est en faisant tout comme s'ils croyaient, en prenant de l'eau bénite, en faisant dire des messes, etc... Si ce discours vous plaît et vous semble fort, sachez qu'il est fait par un homme qui s'est mis à genoux auparavant... », Pensées, de B. Pascal, pages* 1215 - 1216, *Oeuvres complètes, Bibliothèque de la Pléïade.*

(22) *Dernière page du « Nation et Religion », d'A. Ter-Minassian, volume* 1 *de la collection Kamar, et p.* 55, *dans le Volume des Actes du 2ème congrès - séminaire de l'ICOM (Paris* 79).

(23) *Une question non-résolue: En est-elle la composante principale? Ou secondaire. Ou est-elle égale aux autres composantes.*

(24) *Du* 16 *au* 25 *Juin* 1945, *à Etchmiadzine.*

(25) *En Septembre* 1955, *à Etchmiadzine.*

(26) *En Février* 1956, *à Antelias.*

(27) *Le concile national de Hromkla / Hrom-gla, convoqué par le Catholicos Krikor IV, dit Krikor Degha, en vue d'établir l'union entre les églises grecque et arménienne.*

(28) *Evangile selon Matthieu,* 9. 13.

(29) *Voir Evangile selon Jean,* 13.35

(30) *Cet ensemble pourrait être désigné, plus concisement mais sans nuance, comme une certaine « intelligentzia » de la Diaspora occidentale.*

(31) *Reconnaître sa réalité n'est pas cautionner.*

(32) *Dans « Cette génération », texte de N. Sarafian, N* 1 *de la revue Menk,* 1931, *p.* 41.

(33) *Evangile selon Matthieu,* 7.19.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
6
MARDI
6 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.010

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.010

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ՝
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒ ԳԱՑ

ՖՐԱՆՔԸ՝ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ ՄԱՌՔԸ՝ ԿԸ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒԻ

—o—

Ինչ որ անխուսափելի էր, պատահե – լու կիրակի օր, Պրիւսէլի մէջ, ուր եր– կար սակարկութիւններէ ետք, Եւրոպա– գիները համաձայնեցան՝ իրենց դրամնե– րու նոր սակերուն շուրջ։ Իրականին մէջ, հարկ էր օգնել Ֆրանսայի, որ չէր կըր– նար կեղծ սակ մը պահել իր դրամին համար, երբ տարեկան դրամահոսութի– ւնը (էնֆլասիոն) հասած էր 14%-էն աւե– լի, մինչ Գերմանիա՝ միայն 6% յաւե – լում արձանագրած էր։ Հարկ էր, որ Գերմանիան համակերպի վերարժեւորելու իր մարքը, ինչ որ պարզ է՝ գործին չէր գար, բայց եւ այնպէս, ուրիշ ելք չու– նէր։ Ուրեմն, մարքը կ'արժեւորուի 5,5%, մինչ Ֆրանքը կ'արժեզրուկի 3%, մինչ որ կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանքը 8,5% կը կորսնցնէ մարքի նկատմամբ։

Ֆրանսայի Ելմտական նախարարին հա– մար, պէտք էր ժամացոյցները նոյն ժա– մուն վրայ լարել։ Ուրեմն, Ֆրանսայի հետ, 3% արժեզրկուեցաւ իտալական լի– ր, մինչ հոլանտական Ֆլորինը 5,5% կը վերարժեւորուի։

Ներքին դետնի վրայ, բան չի փոխուիր Ֆրանսացիին համար, եթէ կարելի ըլ – լայ յաւելումներու առաջքն առնել։ Գըլ– խաւոր մտահոգութիւնը այդ է, քանի՝ ամէն արժեզրկումի կը հետեւին յաւե – լումներ, մանաւանդ՝ ներածուած օտար ապրանքներու վրայ։ Արտաքին ճակատի վրայ, կարգադրութիւնը կը նպաստէ Ֆը– ր անսայի, քանի որ՝ աւելի «ժան» կը նախէ, եւ ուրեմն զարկ կը տրուի ար – տածումներու։ Ճիշդ հակառակը կը պա– տահի Արեւմտեան – Գերմանիոյ համար, եւ անշուշտ, ճարտարարուեստի մեծերը դոհ չեն։

Ֆրանսայի համար, արտածումի եւ ընդ– հանրապէս տնտեսութեան զարկ տալէ դատ, այս արժեզրկումը պէտք է դադ– րեցնէ նաեւ՝ Պանք տը Ֆրանս–ի պա – հեստներու մսխումը։ Արդարեւ, միայն Սեպտ. 18–ին, մէկ օրուան ընթացքին՝ 8,6 միլիառ Ֆրանք հրապարակ հանած է, կարենալ պաշտպանելու համար Ֆրանքը։

Եթէ կառավարական շրջանակները եւ մեծամասնութիւնը դոհ է ձեռք առնուած միջոցէն, ընդդիմութիւնը չի ծածկեր ան– կուշտ՝ այլ տեսակի գոհունակութիւն մը, որ տեսակ մը «մենք ձեզի չըսի՞նք, որ ելքը ելլեր» մըն է։

Եթէ ներքին ճակատի վրայ բան չի փոխուիր Ֆրանսացիին համար, կը փոխ– ուի սակայն՝ եթէ արտասահման ճամ – բորդել ուզէ, կամ օտար կառք մը գը– նել, քանի որ այդ ամբողջը աւելի սուղ կարժէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՎ

ԻՐԱՆՏԱՑԻ բանտերուն մէջ կամաւոր ծոմերը դադրեցան։ Ծանօթ է, որ Պոպի Սանտոս առաջինն եղաւ այդ միջոցին դի– մելու, որպէսզի Անգլիա քաղաքական

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 18–28)

ԱՄԱՂՈՒ ՆՈՐԱՎԱՆՔԸ ՍԿՍԱԾ Է ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻԼ

Հայկական ճարտարապետութեան ծա– նօթ յուշարձաններէն մէկը՝ Ամաղու Նո– րավանքը (ԺԳ. – ԺԴ. դարեր), սկսած է վերանորոգուիլ։ Անոր շէնքերու փլա– տակներուն մէջ, հնախոյզները սկսած են պեղումներ կատարել։ Հողի շերտերէն դուրս կը հանուին՝ պատերու եւ ծած – քերու քարերը, կը համրուին, կ'ուսում– նասիրուին խոյակները, սիւներու բեկոր– ները, խարխխները։ Ճարտարապետական այդ հանդոյցները, հիմք կը ծառայեն յուշարձանի վերհաստատման նախագիծի համար։ Համադրոյթի ամէնէն ուշագրաւ չինութիւնը՝ ճարտարապետ Մոմիկի հիմ– նած եկեղեցի – տապանատունն է։ Ցատ– կանշական են բարձրարուեստ քանդակ – ները, որոնք կը զարդարեն մուտքերը, պատերը, դմբէթը, յարկերը իրարու կա– պող քարէ աստիճանները, վիմագիր ար– ձանագրութիւնները։ Ամաղու գիւղը կը գտնուի Եղէգնաձորի շրջանը։ Անցեալին, ան մտած է Օրբէլեան իշխաններու տէ– րութեան մէջ։ Իսկ Նորավանքը, անոնց օրով եղած է Սիւնիքի հոգեւոր կեդրոնը։

բանտարկեալի հանդամանք տայ՝ ԻՐԱ–ի բանտարկեալներուն. բայց, Տիկին Թա– չըր տեղի չտուաւ եւ այսօր, երբ 10 մեռ– եալէ ետք մնացեալ ուժը՝ կը հրաժարին շարժումը շարունակելէ, «յաղթանակ» մը կը նկատուի Տիկին Թաչըրի համար։ 10 երիտասարդներու աւելորդ մահերը՝ որ– եւէ ձեւով յաղթանակ կարելի չէ նկատել։

ՁԱԽ – ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նախագահ ընտրուեցաւ՝ Փրոֆ. Շվարցընպէրկ (ա– ւելի ծանօթ՝ Շվարցի)։ Փոքրամասնու – թիւն մը կար, որ կ'ուզէր լուծել կու – սակցութիւնը, եւ լուծուիլ ընկերվարա – կաններու մէջ, ինչպէս՝ երեսփոխան Ֆ. Լոնքլը, բայց չյաջողեցաւ։ Լոնքլը, սա– կայն, յայտարարեց թէ՝ ընկերվարա – կաններու կ'երթայ։

ԻՐԱՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչ – պէս կ'ակնկալուէր՝ Խամենէի, ձայներու 95,67% մեծամասնութեամբ, բայց մաս– նակցողներուն թիւը չէ հաղորդուած։ Առաջին անգամն է, յեղափոխութենէն ի վեր, որ կրօնաւոր մը նախագահ կը դառնայ։ 70 «կեղծաւոր» եւս գնդակա – հարուած են, զանազան քաղաքներու մէջ։

ԼԻԾ ՎԱԼԷՋԱ, Սոլիտառիթէի նախա – գահ վերընտրուեցաւ։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութենէն 30 հոգի արտաքսուեցան, որոնց մէջ է՝ Ան– րի Ֆիզպէն։ Սեպտ. 18–ին, առաջար – կուած էր իրենց՝ «իրենք զիրենք ինք – նաբերաբար դուրս դնել կուսակցութե – նէն», բայց մերժած էին։ 30–ն ալ, հիմ– նադիրներն էին «Համայնավար Հանդի – պումներ»ու։ Ենթականները կը բողոքեն, շեշտելով թէ՝ իրենց արտաքսումը դէմ է ծրագիր – կանոնագրին։

ԿՈՊԷՌՆԻԿ փողոցի սինակոկին եղեռ – նափորձին տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ՝ նոյն սինակոկին մէջ։ Ներկայ էին Հան– րապետութեան նախագահին ներկայա – ցուցիչը, Ժաք Շիրաք, բազմաթիւ նա – խարարներ։

ՍԹՐԱՍԲՈՒՐԿ հաւաքուած խորհրդարա– նականները դատապարտեցին՝ Թուրքիոյ Սահմանադրական Ժողովին կազմը։ Ֆը– ր անսացի, հոլանտացի եւ անգլիացի ըն– կերվարականներն ու համայնավարները յայտարարած են թէ՝ Ժողով մը, որու անդամները պիտի ընտրուին զինուորա – կաններու կողմէ, ոչ մէկ կապ ունի Ժո– ղովրդավարութեան հետ։

Հետազօտողները, յուշարձանի աւերակ – ներէն, այլ նիւթերու շարքին, դուրս հանած են եղնիկի մը ճանկած արծիւի աւելի քան 1,5 մեթր բարձրութեամբ քանդակ մը, որ մասնագէտներու ենթա– դրութեամբ, կը կրկնէ այդ ծանօթ տոհ– մի զինանշանը։ Վանքին մէջ, ձեւաւոր– ուած է հայկական գրչութեան առաջնա– եարդ դպրոցներէն մէկը, ուր ձեռագիր մատեաններ գրուած են։ 1279–ին, Ստե– փանոս Օրբէլեան, հոն աւարտած է իր «Պատմութիւն Տանն Սիսական» ծանօթ աշխատութիւնը։ Եկեղեցին կանգուն մը– նացած է՝ աւելի քան 500 տարի։ ԺԹ. դարուն տեղի ունեցած զօրաւոր երկրա– շարժերէն մէկուն ընթացքին՝ անոր գմ– բէթը փլած է։

×

ԱԼԲԷՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Բեմադիր Ալբէր Մկրտիչեան, «Հայ – Ֆիլմ» արուեստանոցին մէջ սկսած է պատրաստել՝ «Ներկայացումը կը կայա– նայ» շարժանկարը, որուն սէնարիո–ն ալ ինք գրած է։ Ժապաւէնը, կը ներկայա– ցնէ՝ կեանքը թատերական փոքր խում– բի մը դերասաններուն, որոնք Բ. Աշ – խարհամարտին ցրուած են զանազան ռազմաճակատներ եւ պատերազմի աւար– տին, վերադառնալով հայրենիք՝ ձեռ – նարկած են իրենց սիրած աշխատանքին։ Բեմադիրը, ասկէ առաջ պատրաստած է կարգ մը ժապաւէններ՝ «Կեանքի լաւա– գոյն կէսը», «Քարէ հովիտ», «Խոշոր շահում», եւայլն, եւ արժանացած՝ մըր– ցանակներու։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՐՏԱՐԱՆ

Հայ մասնագէտներ, աւարտած են աշ– խարհի թանգարաններուն մէջ գտնուող հին եւ արդի ժողովրդական նուագարան– ներու քարտարանը պատրաստելու աշխա– տանքը։ Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են՝ Ալեքսանդր Յովհաննիսեանի, թառ նուագող Ներսէս Ղորղանեանի եւ Աշուղ Շերամի նուագարանները։ Արժէքաւոր են 300 տարուան քամանչայի նմոյշները, ինչպէս նաեւ՝ Կոմիտասի պատկանած սը– րինգներու հաւաքածոն։ Եզակի է այն ջութակը, զոր պատրաստած է շամչա – դինցի վարպետ՝ Շաքար Ներսիսեան։ Ջութակը, իր ձեւով ու հնչողութեամբ շատ կը տարբերի ծանօթ ջութակներէ։

×

ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՂ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՈՒԻՆ ԹԵԹԵԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Թեթեւ – Արդիւնաբերու– թեան նախարարութեան մէջ, արմատա– ւորուած է գործերու ինքնաշխատ համա– կարգը, որով, մեքենաներով կը կատար– ուին՝ հումքի, նիւթերու հաշիւը, գա – նոնք գործատուներու մէջ բաշխելը եւ պահանջներու ուսումնասիրութիւնը։ Թե– թեւ – արդիւնաբերութիւնը, Հայաստանի տնտեսութեան զարգացած ճիւղերէն մէկն է, հետեւաբար՝ համակարգող մեքենա – ներու գործածութիւնը անհրաժեշտու – թիւն մըն էր։ Այդ մեքենաներէն կը գոր– ծածուին՝ «Գարուն» կարի, եւ «Մասիս» կօշիկի գործատուներու մէջ։

×

ՀԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՄԱՐՏՈՒՆԻ ԳԻՒՂԻՆ ՄՕՏ

Կռունկավարները, զգուշութեամբ կը քանդեն Սեւանի ափը գտնուող Մարտու– նի գիւղի մօտ կառուցուած երկաթ – կրաձոյլէ կամուրջը, որ պիտի տեղա – փոխուի քանի մը հարիւր մեթր հեռու։ Իսկ դէպի կամուրջը երկարող ճամբան,

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

—o—

ՓՈՓՐԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթօրեայ մամուլի մէջ, կը խոր – հէինք էջեր գտնել, օրինակ՝ Էքսփրէս–ի կամ Նուվէլ Օպսէրվաթէօր–ի մէջ, բայց գտանք՝ Ֆրանս – Սուար Մակազինի եւ Ժուռ տը Ֆրանս–ի մէջ։

Առաջինը, որ արդէն լայն տեղ տուած էր՝ իր ամենօրեայ հրատարակութիւնե– րուն մէջ եւ համակրական տողեր նուիր– ած՝ Հայերու ցեղասպանութեան, այս անգամ «Ոստիկանները կը պատմեն իրենց վախը» խորագրին տակ, կը պատմէ խո– սակցութիւններն ու բանակցութիւնները զորս ոստիկանները փոխանակած են քո– մանտոյի անդամներուն հետ։

×

Ժուռ տը Ֆրանս, քիչ բան կը գրէ, բայց ուժ էջերու երկայնքին նկարներ կը հրատարակէ։ Հակիրճ նախաբանի մը մէջ, կ'ըսէ սակայն.– «Շնորհիւ Ֆրան – սական ոստիկանութեան պաղարիւնին, աւելի մեծ ողբերգութեան մը առաջքն առնուեցաւ։ Բայց, զոհեր եղան եւ ան– մեղներու համար՝ սարսափի երկար ժամեր։ Ի վերջոյ, շատ – շատ է հան– րային ուշադրութիւնը հրաւիրելու հա – մար՝ դատի մը վրայ, եթէ նոյնիսկ, խորքին մէջ որոշ արդարացումներ ունի»։

×

Լիպէրասիոն օրաթերթը, Շաբաթ առաւ– օտ, կ'անդրադառնար Հինգշաբթի օր – ուան ցոյցին, նշելով թէ՝ հազար Հայեր ցոյց ըրած են առանց միջադէպի. կը յի– շէր լոզունգները՝ «Հայաստան, զինեալ պայքար», «Ֆաշիստ Թուրքիա, Ֆրանսան մեզի հետ», «Դէպի ժողովրդական պա– տերազմ, մեր իրաւունքներուն եւ մեր հողերուն համար»։

×

Կիրակի իրիկուն, հեռատեսիլի Ա. Կա– յանի լրատուութեան բաժնի վերջին մա– սին մէջ, կը տրուէր Ժան Փոփրէնի յայ– տարարութիւնը։ Ընկերվարական երես – փոխանը, կ'ըսէր թէ՝ Հայերու ցեղաս – պանութիւնը պէտք է ճանչցուի եւ այդ ուղղութեամբ՝ պէտք է Ֆրանսա աշխա– տանք տանի։ Զաղկեց եւ դատապարտեց՝ Ֆրանսայի դէմ Թուրքիոյ բողոքները, յայտնելով թէ՝ ի վերջոյ պէտք է ըն – դունի Ցեղասպանութիւնը, քանի, երբ նման դէպքեր կը պատահին՝ պատճառ մը կայ։

կը շեղի, նախատեսուած ուղիղ գիծի փոխարէն։ Այդ ուղղումը նախագծող չի– նարարները կատարած են անոր համար, որ հոն յայտնաբերուած են հին քաղաք– կըրթութեան նոր վկայութիւններ, Ն.Ք. 2–րդ եւ առաջին հազարմեակներուն վե– րաբերող։ Հայաստանի տարածութեան վրայ պահպանուած են զանազան ժամա– նակաշրջաններու բազմաթիւ յուշարձան– ներ՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարէն սկսեալ, մինչեւ՝ ԺԶ. – ԺԷ. դարերուն կառուցուած քաղաք – ամրոցները։ Հին դարաշրջաններու այդ վկաներէն շատե – րը, ներկայիս իրենց երկրորդ ծնունդը կ'ապրին։ Տասնեակ եկեղեցիներ վերա – նորոգուած են լեռնային Զանգեզուրի, Շիրակի, Լոռիի եւ Արարատեան դաշտին մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍ՞Տ...

Դուրսը նոյնքան մարդ կայ, որքան եկեղեցիին մէջ։ Հանդիպակաց երկու մայթերը լեցուած են բազմութեամբ – խումբ խումբ, քիթ քթի, բերան բերնի։ Առիթ՝ ձեռք սեղմելու, համբուրուելու...։ Բաւական ատեն է որ զիրար չեն տեսած եւ ահա՛, հոգեհանդիսաը զիրենք միացուցած է իրարու։

Փարիզի անկիւններուն մէջ ծուարած Հայեր ի՞նչպէս զիրար պիտի դտնէին, եթէ մահեր չպատահէին, եթէ հոգեհանդիսաներ տեղի չունենային...։ Ամէն ոք «կը տապկուի իր իւղով», իր հրճուանքը կը յորդի հեռատեսիլի պատկերներէն, սինէմաներու մէջ կատարուած հեթանոսական սիրաբանութիւններով... կամ սուրացող կառքերու ռիթմով։

– Շատ փոքր է այս եկեղեցին, կ՚ըսէ եկեղեցի չգացող ծանօթներէս մին։

Կը զարմացնէ զիս ծանօթիս առարկութիւնը։ Ես ալ եկեղեցի գացող չեմ եւ կը սկսիմ խորհրդածել թէ քանի՞ հոգի եկեղեցի պիտի երթար, եթէ հոգեհանդիսաներ չըլլային։ Աւանդապաշտ այս արարողութիւնն է որ կը լեցնէ եկեղեցին՝ իր բացակայութեամբ չվիրաւորելու համար մեռնողին ազգականը, կամ իր դէմ կարծիք չստեղծելու համար։ Չէ՞ որ դըրամ կը ծախսուի մեռնողին անունը դոնէ տարին մէկ անգամ, եկեղեցիի բեմէն յիշատակելու համար։

Դուրսինները կը լսե՞ն. ո՛չ. բայց ի՞նչ պէտք կայ. տեսած են անունը թերթերու մէջ եւ գիտեն որ քահանան բարձրաձայն պիտի յիշատակէ ամբողջ դերդաստանին անունը։ Եւ քիչ յետոյ, երբ վերջնայ եկեղեցին, պիտի երթան մխիթարական խօսքեր արտասանել իրենց բարեկամին, կամ... սիրելիին։ Առայժմ, ժամանակ կայ դեռ եւ պէտք է օգտուիլ առիթէն։

– Եղբայր, այսքան մեծ տարբերութիւն կ՚ըլլա՞յ մէկ տպարանէն միւսը... մին 2·000 Ֆ.էն պակաս, միւսը՝ 4·000 Ֆ. կը պահանջէ նոյն գործին համար...։

– Հայաստանը հատուածի չի պատկանիր, այլ բովանդակ Հայութեան...։

– Այս ի՛նչ վանողական քաղաքականութիւն... դիտումնաւոր կերպով կը հեռացնեն բոլոր պիտանի տարրերը...։

Անտարբեր երեւոյթով, ոստիկաններ կը շրջագային դիմացի մայթին վրայ՝ դաղտագողի ակնարկներ նետելով իւրաքանչիւր խումբին կամ նոր մօտեցողի մը։

– Բարեբախտաբար, կառավարութիւնը հսկողութիւն հաստատած է...։

– Դուն որո՞ւն համար եկած ես...։

Միւսը, քիչ մը մտածելէ ետք՝

– Նուպա՞ր էր անունը..., լաւ չեմ յիշեր...։

Ես կը սպասեմ որ դուրս ելլեն եկեղեցիէն եւ բարեւեմ բարեկամս, եւ ցաւակցութիւնս յայտնեմ, քանի չեմ կրնար ներկայ ըլլալ կնոջ թաղումին, այդ թուականին Փարիզէն հեռու գտնուելուս։

Գրեթէ քառորդ ժամ կը տեւէ եկեղեցիին պարպումը։ Յոգնած եմ արդէն եւ մէջքի զօրաւոր ցաւի մը տեղի տուած՝ երկա՛ր սպասումը։

Դրան առջեւ, աստիճաններէն վեր՝ կը տեսնեմ բարեկամիս բարձրահասակ եւ տխրադէմը երեսը։ Կը բարձրանամ իր քով։ Մինակ է, բոլորովին մինակ. կարծես չի գիտեր ո՛ր կողմ ուղղել դէմքը, որ ծանօթ մը նշմարէ։ Ժպիտի նմանող բան մը կ՚ուրուագծուի դէմքին՝ զիս տեսնելով։

Իննիսունը անցած մարդ է, բայց նեցուկի պէտք չունի քալելու համար։ Որքա՜ն պիտի ցանկար սակայն քովէն քալող մը ունենալ, քանի մը խօսք փոխանակել...։ Չկայ. մարդ չկայ։ Լքուած է այսքան բազմութեան մէջ։ Մինչդեռ ես գիտեմ, որ ան ունի ժառանգորդ, որ քիչ ատենէն տէր պիտի դառնայ անոր ունեցածին եւ կալուածին։ Ուրիշներ՝ թերթերու մէջ դարպասած են անոր կնոջ արժանիքները՝ մահուան առթիւ։

Հո՞ն էին թէ հոն չէին։ Չեմ գիտեր։ Կը տեսնէի սակայն զինք, բոլորովին միայնակ, դեղերուն նայուածքով, արցունքոտ աչքերով...։

Եւ այս մարդը ոեւէ մէկը չէր։ Միտք մըն էր. դիտող մը, փիլիսոփայութեան հասնող սեւեռումով։

Երբ տան ճամբան բռնեցի, յիշատակները սկսան իրարու բախիլ, զիրար հալածել, թարմութիւն պահանջել...։

Տակաւին չէի ճանչնար զինք, երբ օր մը յանձնեց ինձ իր առաջին հրատարակութիւնը։

Կարդացի, հիացայ, կրկին կարդացի եւ զարմացայ թէ ի՛նչպէս նման հեղինակ մը կրնար մեկուսացուիլ եւ մնալ անծանօթ՝ գրական հասարակութեան։

Բայց գրական հասարակութիւն գոյութիւն ունէ՞ր այդ շրջանին։ Կայի՛ն, անշուշտ կային հազուադէպ, իրենց արտադրութիւններով միայն գոհացող, իրենք զիրենք միայն կարդացող հեղինակներ։ Հետաքրքրութեան արժանի ըլլալու համար պէտք էր կ՚ամ ձախ հակիլ, կամ աջ։

Ի՛նչ ձախ, ի՛նչ աջ։ Մեր բարեկամը, գրականութեամբ կլանուած մարդ՝ կը դեղերէր մի՛այն իր մտասեւեռումներուն մէջ եւ ուրեմն զրկուած՝ խորհրդածութեան ենթարկուելիք անձ դառնալէ։ Ո՛չ ոք «իրաւունք» կը զգար զայն իր բարձրութեան վրայ պահելու նուազագոյն ճիգ ընել։

Ինչպէս բոլոր արժէքաւոր մարդիկ, համեստ նկարագրով, չէ՛ մտածած երբեք իր յոբելեանը կազմակերպել տալու, ինչպէս «օրէնք» դարձած է ամբողջ արտասահմանի մէջ։

Առաջարկեցի զրական հաւաքոյթ մը։ Ժպտեցաւ։ Ուրախ էր որ երկա՛ր ատենէ ի վեր դտած էր, վերջապէս, իր արուեստը հասկցող մէկը։

Իմ առաջարկը ըրած էի առանց ուրիշի ազդեցութիւնը կրելու։ Երբ իր խընդրանքին վրայ յանձն առի ներկայացնել իր արուեստը, ծանօթութիւններս ընդարձակելու մտօք, տրամադրութեան տակ դրաւ Ա. Ահարոնեանի եւ Խատիսեանի իր պատմուածքները բարձր գը – նահատող նամակները (կարծեմ 1923–ին գրուած, հիմա լաւ չեմ յիշեր)։

Տիկին Այվազեանն ալ համեմեց այդ գնահատանքները։

– Եթէ ռուսերէն գրած ըլլար, ինչպէս նախապէս կը մտածէր Եղիշէ, պիտի դառնար միջազգային դէմք։

Ես պէտք չունէի այդ նամակներուն եւ ո՛չ ալ իր կնոջ արդարացի հպարտութեան։ Ընկերկում մը յառաջացաւ հոգիս մէջ եւ զղջացի ըրած առաջարկիս։

Հոգիի ճղճիմութի՛ւն...։ Կարծես Այվազեան իմ սեփականութիւնս ըլլար եւ ուրիշներ «իրաւունք չունենային» իմ գըտած գանձովս հետաքրքրուելու...։ Ուրիշներու կարծիքը եղծանում մը կը թըւէր իմ մտածումներուս եւ գնահատանքիս։ Խորհրդածութիւններս, կարծես, կը կորսնցնէին իրենց հարազատութիւնը եւ պիտի խօսէի ուրիշներու գնահատանքներուն վրայ հիմնուած, ուրիշներու բերնով։ Ես, որ կը տրտնջամ թէ զայն գնահատող մարդիկ չկան։

Զարամիտներ ձախողեցուին այդ հաւաքոյթը, բայց Եղիշէ Այվազեան ինծի համար մնաց 1923-էն ասդին մեծագոյն հեղինակը, եթէ նկատի չունենանք խորհրդային դարձած Ա. Իսահակեանն ու Զապէլ Եսայեանը։

Թէեւ իրարու յաջորդող «աե – սէռի» արտադրութիւն չունի, բայց անոր գրականութիւնը մատնացոյց ընելիք գրականութիւն է։ Անոր իւրաքանչիւր պատմուածքը ամբողջ հատորի մը բովանդակութիւնն ունի։ Իւրաքանչիւր քերթուած՝ բանաստեղծական ամբողջ հատոր մը։

Տիկին Այվազեանի հետ ծանօթութիւնս աւելի ուշ եղաւ։ Ունեցանք բազմաթիւ ժամադրութիւններ, եւ տեսակցութիւն։ Գլխուն մէջ կը վխտային ծրագիրներ, որոնք կրնային իրագործուիլ Միջին – Արեւելք, բայց ո՛չ Փարիզ, կամ Ֆրանսա։ Կոպիտ ըլլալու ատիճան, վճռական էր որոշումներուն մէջ։ Իր տընօրէնութեան շրջանէն մնացած՝ հրամայական չեշտ մը, բայց ուշադրութեամբ մտիկ ընող՝ երբ զինք հակասող կարծիք մը յայտնուէր։ Հակառակ յառաջացած տարիքին եւ ֆիզիքական տկարութիւններու, կը ցուցաբերէր անտեղիտալի կամք, որ առյաւէտ թաղուեցաւ իրեն հետ...։

Որքա՞ն ծրագիրներ ու կամքեր կը թաղուին՝ թաղուողին հետ...։ Որքա՞ն միտքերով լեցուն գլուխներ մոռացութեան կը տրուին տակաւին հող ու մոխիր չդարձած, ինչպէս մեր մեծ եւ արժէքաւոր բարեկամը՝ Եղիշէ Այվազեան։

Զարժե՞ր հոգիի հանգիստ մըն ալ անոնց մատուցանել... մեռնելէ առաջ, քանի որ զրկուած ենք զանոնք գնահատելու կարողութենէն...։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ե Ի

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. և Վերջին Մաս)

Գ.– ԱՅԼ ԱՌԸՆԶԱԿԻՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

1.– Երկու առիթներով ժողովականներ նիստեր գումարեցին աշխարհագրական շրջաններու բաշխումի հիման վրայ։ Այսպէս, Ափրիկէի, Ասիոյ, կեդր. Ամերիկայի, Լատին Ամերիկայի, Հիւսիսային Ամերիկայի, Եւրոպայի, Միջին–Արեւելքի և Խաղաղականի շրջաններէն եկող ներկայացուցիչները երկու անգամ հաւաքուցան եւ առանձնապէս քննեցին իրենց պատկան շրջաններու կացութիւնները, հարցերը եւ առաքելութիւնները։

Միջին – Արեւելքի ներկայացուցիչներու հանդիպումներուն Ամենապատուելին վարեց Ն.Ա.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս։

Այս շրջադիծին մէջ յատուկ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ նաեւ իսլամական երկիրներէ եկող ներկայացուցիչներու։ Այլ խօսողներու կարգին, Գարեգին Վեհափառ խօսք առնելով ըսաւ.–

ա) Իսլամութեան հետ «տիալոգ»ը լոկ տեսաբանական, դիտական, ակադեմական հարց չէ, այլ նաեւ ու մանաւանդ կեանքի, միասնական ապրումի, ներդաշնակ համակեցութեան հարց։

բ) Այս մարդին մէջ գլխաւոր խօսակիցները պէտք է ըլլան իսլամական երկիրներու մէջ ապրող եկեղեցիները եւ

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Մարդը այնքան յուսահատական դէմք մը ունէր եւ իր գլխարկը այնքան ծիծաղելիօրէն կը թառէր գանկին դագաթը, որ երկու երիտասարդները սկսան խընդալ։ Պարոյր գլխանոցին երկու եզերքներէն բռնելով վար քաշեց, սատկացուց իր խնդուքը եւ ըսաւ թէ տակաւին շատ ձիւն պիտի դայ քու գլխուդ, այս Փարիզին մէջ։ Այնպէս չէ՞, խելքէդ չէր անցներ որ Մայիս ամսուն կրնայ տաք խողովակ ըլլալ ներսը։ Օհօ՛օ, այս քու կարծած աշխարհդ չէ... ահա որ քեզ այս վիճակին մէջ կը ձգէ եւ բնաւ փոյթը չընէր։ Քանի երիտասարդները կը խնդային, այնքան կը բարկանար Տաղէս աղա եւ զանոնք կ՚որակէր «չոշորթ»ի նըման ածականներով։ Երբոր տեսաւ թէ չուտով պիտի չհանդարտէին անոնք, գըլուխը առաւ ու գնաց։

Երկու ազգականները մէթրոյին մէջ կեցան իրարմէ հեռու։ Տիրան կոնակը դարձուց որպէսզի չտեսնէ գլխարկին ծիծաղելիութիւնը, կզակն ու ծոծրակը ճըզմեց անդթօրէն որպէսզի չխնդայ, բայց չկրցաւ քանի որ խնդուքը ջղային եղած էր այլեւս։ Ճամբորդներէն զինուոր մը մասնաւորաբար՝ զուշակած էր Հայուն ծիծաղին նիւթը, եւ կը նայէր մէյ մը Տաղէս աղայի գլխարկին, մէյ մըն ալ Տիրանին։

Մէթրոյի սանդուխներուն վրայ է որ վարպետը նետեց իր գլխարկը, բայց Տիրան հաւաքեց զայն, գիտնալով որ մարդը ուրիշ գլխանոց չունի։ Երբոր տուն հասան, տեսան որ Ալիս եւ իր ընկերուհին սենեակն են։ Աղջիկները մեծ ուրախութեամբ ընդունեցան երկու դերձակները, բայց շատ շուտով այլայլեցան, տեսնելով որ հայրիկը վճռականօրէն մէջտեղ կը քաշէ պայուսակները եւ մեկնելու խօսք կ՚ընէ։ Ուզեցին դոնէ տեղեակ ըլլալ անցուդարձերուն, «Աստուծոյ սիրուն՝ խօսեցէք» ըսին, եւ քանի որ բընաւ կարելիութիւն չէին տեսներ հայրիկը խօսեցնելու, կառչեցան երիտասարդին։

– Ի՞նչ, ի՞նչ... ըսել է պիտի պատմե՞ս... առանց ամչնալու պիտի պատմե՞ս եղածները...։

Նախկին դպրապետը Տիրանը լռեցուցած էր անոր առաջին բառերէն իսկ։ Այդ վարանոտ բառերը բոլորովին անվնաս էին եւ կը վերաբերէին միմիայն գլխարկի պատահարին, բայց պոռթկացած էր վարպետին բարկութիւնը։ Ան կ՚ըսէր թէ մարդ դոնէ աղջիկներէն կ՚ամչնայ եւ եթէ երեսը միւռոն չէ մնացած ու իր հօրը տարիքը ունեցող անձ մը չի յարդեր, դոնէ՝ աղջիկ զաւակներէ կ՚ամչնայ։

Եւ դառնալով Ալիսին, Տաղէս աղա խստօրէն ըսաւ որ փոխանակ ազէ արձան կտրելու՝ լաւ կ՚ընէր դալ իրեն օգնելու որպէսզի ժամ առաջ կապեն պայուսակները ու մեկնին։ Այո, անմիջապէս պիտի մեկնի ասկէ եւ վաղն իսկ մութն ու լուսուն թրքական հիւպատոսարան պիտի երթայ։ Ըսէ նայիմ, ո՞ւր է Տաճիկին հիւպատոսարանը։

– Խենթեցա՞ր վարպետ, ըսաւ Տիրան, կեցիր նայինք, ի՞նչ կ՚ըլլանք կոր...։

Եւ որովհետեւ դարձեալ երիտասարդը իր այս խօսքը ըսած էր Ժպիտով, աւելի եւս կատղեցաւ մարդը։ Ան ըսաւ թէ ինք խենթ չէր եւ քեզի պէս խելացիները եէյէկ–ին պզտիկ դրպանէն կը հանէր։ Ինք ըսաւ թէ այս երկրէն պիտի մեկնի՝ եւ պիտի մեկնի։ Այս տարիքը եկած էր եւ տակաւին օր մը օրանց ոեւէ մէկը չէր համարձակած իրեն հետ վերաբերուիլ այսքան անպատկառութեամբ, այսքան ծաղրանքով։ Ինք գիտէր յարգել ու յարգուիլ կթնավաճառէն եւ փաչային, հացագործէն եւ վէգիրէն։ Եւ դուն հիմա հետս կը զուարճանա՞ս Ժամերով որովհետեւ առաջուան Տաղէս էֆէնտին չեմ եւ նիւթապէս կարօտ եմ մնացեր, քու դուռդ եմ ինկեր...։

Խստօրէն բողոքեց Տիրան այս տարամարանութեան դէմ եւ երկու դերձակները բարձրացուցին իրենց ձայնը։ Վարպետը պնդեց իր ըսածին ճշմարտութեանը վրայ, աւելցնելով թէ Տիրան իր վրայ ծիծաղելու համա՞ր է որ միայն զինքը առաջնորդած էր այդ վատահամբաւ պանդոկը։ Ըսէ տեսնեմ, դուն որ ֆրանսերէն կը հասկնաս եւ ըմբռնեցիր թէ ներսը ովքեր կան, չէի՞ր կրնար առնել ու քալել։ Չէի՞ր կրնար ըսել – «վարպետս, այս քու մտնելիք սենեակդ չէ»։ Ինչո՞ւ վերջն ալ այս դէպքը պատմեցիր բարեկամիդ որ քեզի պէս էշուն մէկն է։ Եւ ան ալ պիտի ելլէ իմ վրաս յօդուած պիտի գրէ եղեր...։ Տաղէսին վրայ այդ պիտի բան գրե՞լ...։ Տաղէսին վրայ՝ որ մինչեւ այս տարիքը յարգուած է մեծէն ու պզտիկէն, սրբազանէն եւ պատրիարքէն...։

(Շար. 7)

քրիստոնեաները, որոնք դարերով միա – ին ապրած են իսլամ շրջանակներու մէջ:

Գ) Արեւմտեան քրիստոնեայ աշխարհին մօտեցումը պէտք է ըլլայ ապաքաղաքա– կան, այլապէս տիալոգը կը մեկնաբան– ուի որպէս Արեւմտեան աշխարհայնա – պաշտ քաղաքակրթութեան նուաճողական փորձ:

2. Տեղի ունեցան նաեւ դաւանակից ե– կեղեցիներու ներկայացուցիչներու հան – դիպումներ: Այսպէս, Անգլիքաններու, Լուտերականներու, Մէթոտիստներու, Բարեկարգեալներու, Բիւզանդական (քաղկեդոնական) Օրթոտոքսներու եւ Ա– րեւելեան (ոչ–քաղկեդոնական) եկեղե – ցիներու ներկայացուցիչներ հաւաքուե – ցան եւ նկատի առին իրենց դաւանա – բանական ընտանիքին պատկանող մաս – նաւոր հարցեր:

Օգոստոս 21-ին, Արեւելեան դաւանա– կից քոյր եկեղեցիներու (Ասորի, Ղպտի, Հայ եւ Եթովպական) ներկայացուցիչ – ները հանդիպում մը ունեցան Ե. Հ. Խ.–ի Առենապետին եւ Ընդհ. Քարտուղարին եւ իր օգնականին հետ եւ որոշեցին որ յառաջիկայ Յուլիս 30 – Օգոստոս 3–ի շրջանին հանդիպում մը տեղի ունենայ Ժընեւի մէջ, որուն ընթացքին միասնա– բար պիտի քննարկուին Վանքուվերի մէջ դումարուելիք ընդհանուր համագումա – բին մէջ արծարծուելիք հարցերը: Այս ժողովին պիտի մասնակցին Ե. Հ. Խ.–ի անդամ եղող բոլոր Արեւելեան դաւանա– կից քոյր եկեղեցիներէն 2–էն 3-ական ներկայացուցիչներ:

Գ.– ԾԱՆՕԹԱՑՈՒՄ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կեդր. Մարմնի ժողովը սքանչելի առիթ մը եղաւ մօտէն ճանչնալու Արեւելեան Գերմանիոյ եկեղեցիները եւ անոնց հա – ւատացեալները:

1. Ժողովականութեան ի պատիւ՝ տըր– ուեցաւ երգէոնի երեկոյ մը Ս. Խաչ ըն– դարձակածաւալ եկեղեցւոյ մէջ, ուր ա– ւելի քան 3000-ի հասնող հասարակու – թեան մը ներկայացուեցան դասական ե– ւաժշտական կրօնական կտորներ, սքան– չելի կատարմամբ: Գեղարուեստական վայելքի եւ վերացումի պահ մը եղաւ այս մէկը:

2. Արեւելեան Գերմանիոյ եկեղեցիներ– ը դասախօսական, երաժշտական եւ թա– տերական ելոյթներով ժողովականու – թեան ներկայացուցին իրենց կեանքն ու գործունէութիւնը, իրենց այլազան հար– գերով եւ երեսներով:

3. Շաբաթ, Օգոստոս 22–ին յատուկ նաւ մը տրամադրուած էր ժողովական – ներուն, որոնք Էլպ (Էլպա) գետի վրա– յով գացին մինչեւ Շանսօ գիւղաքաղա – քը, ուր հիւրասիրուեցան տեղւոյն եկե– ղեցւոյն եւ ժողովուրդին կողմէ: Գետի երկայնքին երկու ափունքներէն, ժողո – վուրդը կ'ողջունէր այցելութիւնը Ե.Հ.–Խ.–ի Կեդր. Մարմնի անդամներուն: Շանսոյի մէջ ժողովականներ առիթ ու– նեցան անձամբ ծանօթանալու հաւատաց– եալներուն եւ խօսակցելու անոնց հետ:

4. Օգոստոս 23–ին Կրօնից նախարարը մեծ ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ ժողովականութեան քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Արտասանուեցան փո– խադարձ ճառեր եւ եղան յաջողութեան եւ գործակցութեան մաղթանքներ:

5. Ամէնէն յատկանշական եւ օգտաշատ ձեռնարկը այս ուղղութեամբ՝ եղաւ Ժո– ղովականներու խումբ առ խումբ ցըր – ւումը Գերմանական եկեղեցիները, Կի – րակի Օգոս. 23ի առաւօտուն: Աւելի քան 85 խումբեր այցելեցին 85 եկեղեցիներ, քարոզեցին, մասնակցեցան համայնական սիրոյ ճաշերուն եւ զրոյցներ ունեցան ժողովուրդին հետ եւ պատասխա – նեցին հաւատացեալներէն եկող հարցում– ներուն: Հոգեկան հաղորդակցութեան, փոխադարձ ճանաչման եւ հոգեւոր զօ – բացման սքանչելի պահեր եղան այս պա– հերը:

Ե. ՓԱԿՈՒՄ

Ժողովը փակուեցաւ Զորեքշաբթի, Օ– գոստոս 26–ին յատուկ պաշտամունքով մը Մորավեան եկեղեցիի մը մէջ, ուր Ժողովականներէն շատեր հաղորդութիւն ստացան եւ միաբերան փառք տուին Աս– տուծոյ իրենց ընծայուած այս բացառիկ շնորհին եւ մեծապէս շահեկան հանդի – պումին համար:

×

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառ, վերադարձի իր ճամբուն վրայ, մէկ օ– րով, 27 – 28 Օգոստոս, հանդիպեցաւ Քո– փէնհակ (Դանիա) եւ հանդիպումներ ունեցաւ Քոփէնհակի Լուտերական եկե – ղեցւոյ պետին, միջ–եկեղեցական Մարմ– նին Բ. Մ. Ա. կազմակերպութեան ներ– կայացուցիչներուն հետ:

×

Ապա, չորս օրով ալ, Օգոստոս 29 – Սեպտեմբեր 1, անձնական այցելութեամբ հանդիպեցաւ Պրիւսէլ եւ Անվէրս, ուր զբաղեցաւ Նոր – Զուղայի Մանրանկար– չական գունազարդ հատորի հրատարա – կութեան հարցով, գործակցաբար, ան – ունի եգիպտարան, համալսարանի դա– սախօս եւ հայ մանրանկարչութեան մաս– նագէտ՝ Փրոֆ. Արբակ Մխիթարեանի: Առիթ ունեցաւ նաեւ տեսնուելու հայ բարեկամներու հետ, ինչպէս Մէլանկ – թոն եւ Հայկ Ասլանեաններու, Ժան Ա– պահեանի եւ այլոց հետ որոնք յատկա– պէս Լիբանանի տաղնապալի օրերուն բա– րեսիրական եւ ազգասիրական ազնիւ ըզ– գացումներէ առաջնորդուած՝ իրենց եղ – բայրական օժանդակութեան լայն բաժի– նը բերին Լիբանանի ազգային կրթական կեանքի վերականգնումին:

Վեհափառ Հայրապետը, Զորեքշաբթի, Սեպտ.2–ին վերադարձաւ Ս. Աթոռ:

ՄԻԱԲԱՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Թալլար

Թալլար, կը գտնուի Կափ քաղաքի մօտ, քաղաքին պաշտպանն է հայազգի Ս. Գրիգորը, որու մասին «Արմէնոյշ»ի հեղինակ՝ Պր. Թադեւոս Թադեւոսեան, լայն կերպով գրած էր «Ցառաջ»ի Սեպտ. 4–ի թիւին մէջ:

Տարիներէ ի վեր, աւանդութիւն դարձած է, մասնաւորաբար հարաւային եւ միջին Ֆրանսայի հայ գաղութին, իր լայն մասնակցութիւնը բերել՝ սոյն ուխ– տագնացութեան:

Այս տարի եւս, Սեպտ. 20–ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ կա – տարուեցաւ ոգեկոչումը Սուրբին:

Ժամը 10–ի սահմանները, հանրակառքե– րու եւ անհատական կառքերու հոսանք մը կը պարպուի Թալլար քաղաքի Քաղա– քապետարանին բակը, կարճ ժամանակի մէջ, արդէն 400–ի հասնող բազմութիւն մը կը փութայ պատմական եկեղեցին, ուր Յակոբ Եպս. Վարդանեան, շրջա – պատուած Մարսէյլի շրջանի քահանայ հայրերով, ինչպէս նաեւ՝ Կափի եպիսկո– պոսապետութեան ներկայացուցիչ Հ. Մա– թիէօի, Թալլարի Հովիւ Հայր Տավէնի:

Թափօրը կը կազմուի, շրջելու համար քաղաքի հին թաղամասը. հսկայ խաչի մը կը հետեւի Յակոբ Եպս., զգեստաւոր – ուած ոսկեճամուկ, թագը գլխուն՝ ող – ջունելով աջ ու ձախ: Իրեն կը հետեւին կաթողիկէ հիւրերը, քահանայից դասը եւ հաւատացեալները:

Թափօրը իր շրջանը աւարտելէն ետք, հանդիսաւորութեամբ կը մտնէր եկեղե– ցին, որու մուտքին ձախ կողմը փոքրիկ խորանի մը վրայ զետեղուած էին 1915–ի Եղեռնէն մասունք մը եւ «Արմէնոյշ»ին նուիրած իր միակ գանձը՝ հայերէն Աստ– ուածաշունչը, արդէն յուզուած սրտե – րուն՝ աւելի երկիւղածութիւն եւ պատ– կառանք կ'ազդէր. իսկ առջեւը վառած մոմերու բոցերուն մէջէն, մտքերը կը սաւառնէին դէպի հոն, ուր մեր նախնի– քը, դարեր շարունակ, ջերմ հաւատքով մոմ վառած էին, յոյսով եւ հաւատքով կառչած՝ մեր եկեղեցիին:

Թէեւ մեր սերունդին համար անծա – նօթ, սակայն՝ նախորդ սերունդին պատ– կանողներ, կսկիծով յիշեցին այն երա – նելի օրերը, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապե– տի եւ ուրիշ պատմական վայրերու ուխ– տատեղիները, ուր, ամէն տարի, ամէն կողմերէն կը փութային ուխտաւորներ՝ մուրազատուր սուրբերուն, ուր տեղի կ'ունենային բազմատեսակ խաղեր, լա – րախաղ, ձիարշաւ, գօտեմարտ. աշուղ – ներ, իրենց յօրինած երգերով կը մըր– ցէին: Նոյնիսկ այլակրօնները կը հաւա– տային սուրբերու ուժին եւ կարողու – թեան:

Այսօր, իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է. ուխտագնացութիւնն ալ օր – ուան պայմաններուն կը պատշաճեցուի, սակայն, կառչելիք լաստ մը կը փնտը– ռենք, մխիթարութիւն մը:

Այս փոքր քաղաքը, բոլորովին կեր – պարանափոխուած է. կարծէք թէ Հայաս– տանի մէկ անկիւնը կը գտնուինք: Հա– յերէն շարականներու հետ կը լսուէին՝ հայերէն խօսակցութիւններ, բուրվառ – ներէ ծխացող խունկին հոգեպարար բոյ– ը, մամիկներու ջերմեռանդութեամբ մօ– տենալը սուրբ մասունքներուն՝ համբու– բելու համար, անգամ մը եւս կու գար փաստելու՝ անխախտելի հաւատքը մեր ժողովրդին, հանդէպ իր կրօնքին:

Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը ,որպէս ծիսակատարութիւն ուրիշ պատարագնե – րէ չէր տարբերեր: Սակայն՝ պատմական անցեալ մը կը վերակենդանանար մեր մէջ: Ե. դարու մեր պատմիչներու, թարգմանիչներու հոյլէն մասնիկ մը ու– նէր որ գաղուելով եկած է Թալլար եւ տարիներ, վարած իր պաշտօնը որպէս հոգեւոր հովիւ յիշեալ քաղաքին: Իր ա– ճիւններէն մաս մը թաղուած է պատմա– կան եկեղեցւոյ աւագ խորանին տակը: Այս սուրբ խորանին առջեւն էր որ Յա– կոբ Եպս. Վարդանեան պատարագեց: Երգեցողութեան կը մասնացէր՝ Մար – սէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Երգչախում– բէն մաս մը:

Յաւարտ պատարագի, Թալլարի նորա– կառոյց հանդիսասրահին մէջ տեղի ու – նեցաւ ճաշ մը:

Քաղաքապետ՝ Պր. Պոնէ, փափաք յայտ– նած էր որ, սրահին բացումը կատար – ուի հայ ուխտաւորներու հացկերոյթով, որու ընթացքին եղան նուէրներու փո – խանակութիւն, դրծադրուեցաւ գեղար– ուեստական բաժին մը, մասնակցու – թեամբ երգչախումբի անդամներուն:

Յիշատակութեան արժանի է, Տրակին– եանէն մայրիկի մը ըրած արտասանու – թիւնը, նուիրուած՝ հայկ. արհաւիրքին, սորված՝ Պէյրութի որբանոցը եղած ժա– մանակ:

Ժամանակը կը յառաջանար. դժուար էր բաժնուիլ ստեղծուած ջերմիկ մթնո– լորտէն:

Փոխադարձ հրաւէրներ, մտերմիկ խո– սակցութիւններ, հայկ. տաքուկ եւ ջեր– միկ խօսակցութիւններ...:

Դժբախտաբար, հեռուէն եկողները ըս– տիպուած էին մեկնիլ. ամէն բան վերջ մը ունի, ստիպուած պէտք է ենթար – կուինք ժամանակի պահանջներուն:

Բաժնուեցանք, գալ տարի դարձեալ զի– բար վերադտնելու յոյսով:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Կապոյտ վրանը տեսնելէ յետոյ, կա – պուտորը կարծես մահէն խուսափելու եւ կեանքին կառչելու երկչոտ պոռթկու– մով մը հարցուց.

– Ո՞ւր կը տանիք զիս, հէմշէրիներ:

Իր ձայնը չճանչցաւ նորէն: Կեանքին փարող եղկելի թշուառականի մը ձայնն էր դարձեր: Կեանքը անգիտացող, կը – պիներու մէջ ճակատ բռնող Ֆէտայիէն բան չէր մնացեր: Եթէ բարեկամները տեսնէին, պիտի ճանչնային իր հասակը, գլխը, աչքերը, բայց իր հոգին պիտի չճանչնային, որովհետեւ իր հոգին իր համար ալ դարձեր էր անծանօթ կենդա– նի մը, շատ նման անտառին մէջ ապրող, այծի ոտքերով, կոտոշներ ունեցող, կէս– մարդ ու կէս–դեւ գահճի մը, որ իր սրինգին վրայ դիտէ ուժեղ եղանակներ յօրինել: Տգեղ էր այդ էլֆային էակը ու հզօր՝ անոր երաժշտութիւնը: Այդ երա– ժշտութեան մէջ է որ կը պարէ Զարէն բոցի մը պէս:

– Բան չկայ, մի՛ վախնար, գնա տուա ըրէ խանըմին: Խանըմը ուզեց ազատել բանտէն: Անոր վրանը կը տանինք քեզ:

Կալանաւորը պահ մը զարմացաւ, որ այդ մռայլ դէմքով ծերունի պահակը կրնար այդքան բարի խօսքեր ըսել: Եւ դահճաճ դեւուկը իր հոգու մէջ նստած՝ լորձունքոտ շրթներով աւելի ուժեղ ըս– կըսաւ նուագել իր սրինգը, որ կարծես կալանաւորի ոսկորէն շինուած ըլլար:

Վրանին շուրջ ձիեր կային: Զարէի զին– ուած զոլամները, վրանէն ներս – դուրս փութկոտ շարժումներ կ'ընէին: Ոմանք ձիերու թամբեր կը ժրեցնէին, ուրիշներ դետնէն ձիեր կապելու համար զարնուած ցիցեր կը քաշէին եւ Զարէի վրանէն դուրս կը հանէին ձիու կարմիր փոսթ մը:

Զարէն դուրս ելաւ վրանէն: Ան հա– դած էր իր լաւագոյն զգեստները: Ապա– բանջաններու ծանրութիւն մը կար անոր շքեղ մարմնին վրայ: Հեթանոս իշխա – նուհի մը, որ եղջերափողերով հին աստ– ուածներու տօնին մասնակցելու կ'եր – թար: Իր ձեռքին բռնած էր արծաթ կո– թով մտրակ մը ու դէր մարմնով տարեց զոլամի մը հետ կը խօսէր:

– Բայց կ'ըսեն, որ վտանգաւոր մէկն է կալանաւորը: Կ'ըսեն, որ Ֆէտայիներ– ու կողմէն զրկուած է: Նոյնիսկ կ'ըսեն, որ Ֆէտայի է...:

– Դուք բոլորդ ալ վախկոտներ էք: Ինչքա՜ն դժբախտ է այն տէրը, որ ձեզ նման վախկոտ զոլամներ ունի,– կ'ըսէր Զարէն զայրացած: Այո՛, այո՛, Մէմտուն լաւ էր բոլորէդ: Եթէ այդքան վախկոտ էք, զիս մինակ ձգեցէք: Դուք նոյնիսկ կը վախնաք այդ շատ ճահիլ կալանա – ւորէն, որ երախայի մը պէս լալ գիտէ: Իմ զոլամներուն կը ներեմ, երբ միայն Սպիտակ Ձիաւորէն վախնան: Բայց դուք Սպիտակ Ձիաւորի դէմ կռուի պիտի չեր– թաք: Դուք շատ փոքր էք՝ անոր դէմ կռուելու համար, շատ փոքր են նոյնիսկ բանակները:

– Զգիտե՞ս, խանըմ, որ այս առաւօտ Հաճի Մուսան վրան զարկաւ Կարմիր հո– ղերուն վրայ:

– Ինծի ի՞նչ Հաճի Մուսան: Ան Զա– րէի վրէժին համար չէ, որ կռուի դաշտ իջած է: Ճիշդ է, ան ատեն մը լեռները սարսափի տակ պահեց, սակայն այս օ– րերուն չկրցաւ չոպան աղջիկ մը տունը պահել: Ես կ'ուզեմ լերան վրայ ելլել, ու յաղթել Հաճի Մուսայէն առաջ: Չէ, նոյնիսկ դուք վեր պիտի չբարձրանաք, պիտի սպասէք հովիտներուն մէջ: Վեր բարձրանալու համար ինձ հետ պիտի առ– նեմ կալանաւորը միայն, որ անոնց հետ հայեվար պիտի խօսի: Միայն կ'ուզէի, որ գիտնար Սպիտակ Ձիաւորը, թէ Զա– րէն զինք տեսնելու եկած է:

– Աւելի լաւ է, որ ուրիշ Հայ մը վեր– ցընէիր, խանըմ: Հայերը ինչքան սիրեն իրենց ազգը, այնքան ալ ոսկին կը սի – րեն: Եթէ ոսկիներ խոստացուին, մօտա– կայ Ջրաւան գիւղէն Հայ մը գտնելը դժուար չէ:

(Շար.– 414)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր., Օր. Լօռա եւ Լիտիա Իշխալաց-եան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, իրենց սիրեց-եալ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷՍԹԵՐ-ՎԱՀԱԳՆ ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հոկտ. 11, Կիրակի, Եկեղեցւոյս Օծման 48-րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ, Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ կը կատարուի, Եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն եւ թաղիս ու շրջակայքի համայնքին նուիրեալոց հոգւոյն համար: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան.- 9.00

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Վարչ.ը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 18-ին, Մշակոյթի Տունը: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի՝ ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յ. Հիսայեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Գէորգ Քիրէճեանի եւ Սարգիս Եօթնեղբայրեանի մահերուն առթիւ:

CLUB DES COLLECTIONNEURS ARMENIENS

Un «Club de Collectionners Arméniens» a vu le jour, le 22 Septembre, à Paris.

Il est composé de collectionneurs de cartes-postales, gravures, photos, journaux, livres et documents divers arméniens ou ayant trait aux Arméniens.

Le Club a décidé de recenser tout ce qui était en possession des particuliers qui sont conviés à adresser une liste de leurs documents et leur photocopie, en vue de ce recensement.

Le fonds pourra, entre autre, servir à alimenter des projets importants de livres et de films.

Ecrire à:
- CLUB DES COLLECTIONNEURS ARMENIENS
- CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE
B.P. 538, 75067 PARIS - Cedex 02

ՆՈՒԷՐ

Ոմն, իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ՝ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

TERMINAL S.A.

Meubles, matériels, fournitures de bureau et informatique
PARIS 15e

RECHERCHE

20, RUE DE L'EGLISE

Une comptable experimentée,
Salaire annuel: 72.000 F.
Un préparateur de commande
Salaire annuel: 48.000 F.
écrire ou téléphoner
577 - 13 - 11

Vient de paraître aux Editions La Pensée Universelle

LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIXEME SIECLE

BEATRICE KASPARIAN-BRICOUT

Peinture originale et vivante, de la société arménienne du siècle dernier
En vente dans les Maisons de la Culture Arménienne et la Librairie Samuelian;
51, *Rue Monsieur le Prince - Paris 6°*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի Տարեկան Պարահանդէսը՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14-ԻՆ

... Une vaste fresque historique, qui permet de mieux comprendre le passage de l'arménité à l'intrégation dans la vie française.
(*Nice - Matin*)

... Mes compliments pour la ferveur et la qualité de votre roman.
(*Armand LANOUX, de l'Académie Goncourt*)

... Je l'ai lu avec joie et douleur, car tout ce qui touche à l'Arménie m'est cher.
(*Cardinal ETCHEGARAY*)

... Itinéraire d'amour et de douleur de l'Arménie antique à la terre de France.
(*Bibliographie, Livres-Hebdo*)

... Charles AZNAVOUR a préfacé cet ouvrage à l'aide de son chant «Ils sont tombés...»: il donne le ton à toute la poésie qui est contenue dans «Arménouch ou Pèlerinage d'amour».
(*Le Dauphiné Libéré*)

... Il s'agit d'un témoignage plutôt qu'un roman, parce que les faits sont véridiques et les personnages réels. La couverture est illustrée par une délicate et émouvante aquarelle d'Aline Etmekdjian.
(*Le Provençal*)

... La prise de conscience d'une mère offrira-t-elle, à Arménouch, le bonheur de vivre? Une histoire attachante.
(*Alpes - Midi*)

Vente en librairie: Prix 60 F.

AUPRES DES ASSOCIATIONS OU CHEZ L'AUTEUR:
Takvor TAKVORIAN
52, *Ave. J. Jaurès* - 05000 *GAP*

Grande Nuitée Arménienne

AU PALAIS D'HIVER SPECTACLES
149, bd. Stalingrad, Villeurbanne

Placée sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur CHARLES HERNU
Ministre de la Défense Nationale
Maire de Villeurbanne

SAMEDI 10 OCTOBRE de 21 h. à l'aube

— AU PROGRAMME —

Le Chanteur ONNIG (*spécialement invité des U.S.A.*)
Le Danseur ICHKHAN HAGOPIAN (*ex champion de France de Claquettes*)
L'Orchestre ANI (*de la Maison de la Culture Arménienne de Decines*)
L'Orchestre «PINK - PANTHERS» *du Palais d'Hiver*
Buvette — Buffet arménien — Tombola avec un grand prix et de nombreux lots

PRIX DES PLACES : 50 FRANCS

IL EST PRUDENT DE RESERVER LES PLACES DES MAINTENANT EN TELEPHONANT A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES AU (7) 849 - 42 - 97

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, ժամը 15.30-ին, Վասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ գրագիտուհի՝ ԷՏՄՈՆՏ ՇԱՐԼ-ՌՈՒ-ՏԷՖԷՌ
Խօսք կ'առնեն.-
ՔՈՆՍԹԱՆ ՎՕԹՐԱՎԷՌ (Մարսէյլի Գրականութեան Ակադեմիայէն)
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւն)
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արտասանութիւն - Երաժշտութիւն - Պար

Journée de la Culture Arménienne

Sous la Présidence de: Mme. EDMONDE CHARLES-ROUX
Prendront la parole:
CONSTANT VAUTRAVERS
Père NERCES DER-NERCESSIAN
et GARO HOVSEPIAN

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES

LES 9 ET 11 OCTOBRE

avec

ONNIG DINGDJIAN

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ 1931 - 1981

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ.- Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան եւ Հիմնարկութեան 50-ամեակի կրկնակի հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան համանուն եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ.-
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ ՏԷՎԷՆԵԱՆի:

Կը կատարուի նաեւ՝ աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս ծառայող վախճանեալ՝

Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Մաշտոց Քհնյ. Թիւֆէքճեանի, եւ այցելու բոլոր հոգեւորականներու, ինչպէս նաեւ՝ հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ սատարողաց հոգիներուն ի հանգիստ:

Յաւարտ Պատարագի, հաւաքոյթ սիրոյ սեղանի մը շուրջ, արծարծելու համար յուշերը անցնող յիսուն տարիներու:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի «ԱՆԻ» Երգչախումբը, իր ժողովրդական երգերով, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ ԱՆԷՄԵԱՆի:

Սիրով կը հրաւիրուին՝ Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Սէվրանի եւ Անկէնի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու Հայց. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Սկիզբ ժամերգութեան.- 9.30
Ս. Պատարագ.- 10.30

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
7
MERCREDI
7 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՃ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաց ա ա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատ : 2 Ֆ. 50

57ԴԱՐԻ — ԹԻՒ 15.011 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.011

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ՝
ԿԱՐԳ ՄԸ ԳԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՇԻՐԱՔ
ԱՆՁԻԱԶՈՂ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ'ՈՒԶԷ

Որպէսզի արժեզկումը իր դերը լաւ կատարէ եւ հետեւանքները նոր փորձանք չբերէն, կառավարութիւնը չարք մը միջոցներ ձեռք առաւ, որոնց կարեւոր դրդոյնն էր՝ կարգ մը գիներու «նշանակումը», մինչեւ Յունուար 1: Այսպէս, հացը, կարագը, հացը, մարկարինը եւ ուրիշ մը «նշանակովի» գիներ պիտի ունենան, առաջքն առնելու համար յաւելումներու, որոնք ընդհանրապէս անխուսափելի են, արժեզրկումի պարագային: Ելմտական նախարարը, որոշած է նաեւ հսկել աշխատավարձերուն վրայ: Հոկտ. 5-ին, ժաք Շիրաք մամուլի ասուլիս մը կու տար եւ ձեւով մը պաշտօնական մուտք կը գործէր, քաղաքական վերամուտը նշող շրջանին մէջ: Երբ մամուլի ասուլիսի թուականը կ'որոշուէր, շատ հաւանաբար չէր դիտեր թէ՝ այդ օրը պիտի զուգադիպէր կառավարութեան տուած երկու որոշումներուն՝ արժեզրկում եւ գիներու հակակշիռ: Շիրաք, կ'ուզէ նախ տեղաւորուիլ ընդդիմութեան պետի դիրքի մը մէջ եւ հասկցնել բոլոր համակիրներուն կամ դժգոհներուն (դեռ կան յուսախաբներ..) որ ինք 1988-ի միակ մարդն է եւ ուրեմն՝ այս 7 տարիները պէտք է օգտագործէ ոյժեր ներշնչելով բոլորին: Մամուլի ասուլիսին մէջ, սակայն, բոլորը նկատած են, որ Շիրաք նոր բան չըսաւ, այլ միայն մը կրկնեց ընտրապայքարի շրջանին գործածած պատճառաբանութիւնները:

Կառավարութեան որոշումները քննադատելով, Շիրաք ըսաւ թէ՝ 1982-ի պիւտճէն «դիւրութեան քաղաքականութիւն մըն է եւ կը մատնէ երեւակայութեան ամբողջական բացակայութիւն մը»: Ան իրեն, հարստութեան վրայ դրուած տուրքը 2 միլիառ Ֆրանք կրնայ բերել, եւ երբեք՝ 5: Շիրաք, ձաղկեց նաեւ, նոյն օրը, որոշուած գիներու հակակշիռը: Հ.Հ.Հ.-ի պարագլուխին համար, համայնավարներու մասնակցութիւնը կառավարութեան՝ «պատմական ծանրակշիռ սխալ մըն է Ֆրանսայի համար»:

X Նախկին նախագահ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, դուրս ելլելով իր լռութենէն, նոյն, երկուշաբթի օրը, յայտնեց թէ՝ յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, միայն արժեզրկումին մասին, որովհետեւ «ուշադիր կը մնայ այն ամէն ինչին, որ Ֆրանսայի շահուն կը վերաբերի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆի նոր նախագահին ընտրութիւնը պատճառ չեղաւ որ հալածանքն ու գնդակահարումները քիչ մը դադրին: Նոյն օրն իսկ, 61 «կեղծաւորներ» (Մուճահետիներու որակումն է) գնդակահարուեցան Թեհրանի մէջ իսկ եւ 39 ուրիշներ ալ զանազան քաղաքներու մէջ: Գնդակահարուածներուն մէջ ութ կիներ կային:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի մէջ, նոր հարց մը ծագած է՝ ծխախոտի գինին յաւելումին պատճառով: 100% յաւելումը մեծ իրարանցում ստեղծած է եւ Ելմտական նախարարին արդարացումներն ալ չկրցան համոզել Սոլիտառիթէի պատգամաւորները: Կտանօքի համագումարը, կը պահանջէ նախարարէն՝ որ ջնջէ տրուած որոշումը:

ՊՈԼՍՈՅ իրանեան հիւպատոսարանը 45 վայրկեան գրաւուած է, Երեքշաբթի առաւու, հակախոմէյնիստ պարսիկ ուսանողներու կողմէ: Մէկ թուրք ոստիկան մեռած է, եւ մէկ ուսանող՝ վիրաւորուած: Ի վերջո, ուսանողները, որոնք Պանի Սատրի ի նպաստ լոզունգներ կը պոռային, յանձնուած են:

Շաբաթ իրիկուն է, որ երկու պայթումներ տեղի ունեցած են՝ Ժընեւ, Արդարութեան Պալատը եւ Մոն – Պլանի թղթատարական դրասենեակը: Զուիցերական մամուլը, որ կ'արձագանգէ այս լուրերուն, կ'ըսէ թէ՝ հեռաձայնով, արբքներուն տէր եղած է անծանօթ մը՝ «յանուն Յունիս 9 Հայկ. Շարժումին», աւելցնելով թէ, Հայերու ստանձնած եղեռնափորձերու թիւը 8-ի կը հասնի:

Ժուռնալ տը Ժընեւ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար այս առթիւ.– Շաբաթ, ժամը 18·35-ին, ռումբ մը պայթեցաւ Պուռ – տը – Ֆուռ հրապարակը, Արդարութեան պալատին սանդուխին առջեւ: Բարեբախտաբար, ոչ մէկ զոհ կար եւ նիւթական վնասներն ալ մեծ չէն: Ընդհակառակն, դիմացի չէնքին ապակիները ջարդուփշուր եղած են, եւ հոն գտնուող կառքերն ալ մեծ վնասներ կրած են:

Տասը վայրկեան յետոյ, ժամը 18·45-ին, ուրիշ պայթում մը տեղի կ'ունենար՝ Մոն – Պլանի թղթատարական դրասենեակին, ուրիշ պայթում մը տեղի կ'ունենար՝ Մոն – Պլանի թղթատարական դրասենեակին դլխաւոր մուտքին առջեւ, հոս ալ դլխաւորաբար փշրելով ապակիները, բայց նաեւ ոստիկան մը, որ հոնկէ կ'անցնէր՝ վիրաւորուած է (ականջին թմբուկը պայթած է): Ժամը 19-ին, կը շարունակէ թերթը, Ա.Ֆ.Փ.-ի Ժընեւի գրասենեակը հեռաձայն մը կը ստանար՝ անծանօթէ մը, որ տէր կ'ըլլար պայթումներուն, յանուն «Յունիս 9 Հայկ. Շարժումին»: Ֆրանսերէն կը խօսէր, առանց որոշ շեշտի մը: «Ցիշենք որ, կ'ըսէ Ժուռնալ տը Ժընեւ, Յունիսը 9-ը այն թուականն է՝ երբ Թուրքիոյ հիւպատոսարանին մէկ պաշտօնեան սպաննուեցաւ փողոցը, ծագումով հայ Լիբանանցիի մը կողմէ:

Զորեքշաբթի է, որ այդ երիտասարդ Հայը՝ Մարտիրոս Ժամկոչեան, Ամբասանութեան ատեանին առջեւ պիտի ներկայանայ, որ իր դատը պիտի փոխանցէ Ոճրային Ատեանին: Դատախազը, յայտարարած է թերթին.– «Պր. Ժամկոչեան կը դատուի սպանութեան ամբաստանութեամբ: Արդարութիւնը, իր ընթացքը կ'ունենայ, առանց տեղի տալու սպառնալիքներու կամ եղեռնափորձերու: Մեր ողնայարը պիտի չծռենք՝ անոր առջեւ, որ կարելի է նկատել՝ որպէս մենատիրութիւն մը, որ կ'ուզէ մեզի իր որոշումները պարտադրել»:

Լա Սիւիս, Հոկտ. 4-ի իր թիւին մէջ, նոյն նկարագրութիւնը ընելէ զատ, շատ «տպաւորիչ» ձեւով կու տայ ցանկը հակազուիցերական ահաբեկչական ա – բարքներուն, երկրէն ներս, թէ արտասահմանի զուիցերական հաստատութեանց դէմ, 1976 Մայիս 28-էն ցայսօր՝ 23 հատ:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԿԱԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ 2 ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ

«ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՉՏԱՑ»
ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԴԱՏԱԽԱԶԸ

—o—

Շաբաթ իրիկուն է, որ երկու պայթումներ տեղի ունեցած են՝ Ժընեւ, Արդարութեան Պալատը եւ Մոն – Պլանի թղթատարական դրասենեակը: Զուիցերական մամուլը, որ կ'արձագանգէ այս լուրերուն, կ'ըսէ թէ՝ հեռաձայնով, արբքներուն տէր եղած է անծանօթ մը՝ «յանուն Յունիս 9 Հայկ. Շարժումին», աւելցնելով թէ, Հայերու ստանձնած եղեռնափորձերու թիւը 8-ի կը հասնի:

Ժուռնալ տը Ժընեւ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար այս առթիւ.– Շաբաթ, ժամը 18·35-ին, ռումբ մը պայթեցաւ Պուռ – տը – Ֆուռ հրապարակը, Արդարութեան պալատին սանդուխին առջեւ: Բարեբախտաբար, ոչ մէկ զոհ կար եւ նիւթական վնասներն ալ մեծ չէն: Ընդհակառակն, դիմացի չէնքին ապակիները ջարդուփշուր եղած են, եւ հոն գտնուող կառքերն ալ մեծ վնասներ կրած են:

Տասը վայրկեան յետոյ, ժամը 18·45-ին, ուրիշ պայթում մը տեղի կ'ունենար՝ Մոն – Պլանի թղթատարական դրասենեակին դլխաւոր մուտքին առջեւ, հոս ալ դլխաւորաբար փշրելով ապակիները, բայց նաեւ ոստիկան մը, որ հոնկէ կ'անցնէր՝ վիրաւորուած է (ականջին թմբուկը պայթած է): Ժամը 19-ին, կը շարունակէ թերթը, Ա.Ֆ.Փ.-ի Ժընեւի գրասենեակը հեռաձայն մը կը ստանար՝ անծանօթէ մը, որ տէր կ'ըլլար պայթումներուն, յանուն «Յունիս 9 Հայկ. Շարժումին»: Ֆրանսերէն կը խօսէր, առանց որոշ շեշտի մը: «Ցիշենք որ, կ'ըսէ Ժուռնալ տը Ժընեւ, Յունիսը 9-ը այն թուականն է՝ երբ Թուրքիոյ հիւպատոսարանին մէկ պաշտօնեան սպաննուեցաւ փողոցը, ծագումով հայ Լիբանանցիի մը կողմէ:

Զորեքշաբթի է, որ այդ երիտասարդ Հայը՝ Մարտիրոս Ժամկոչեան, Ամբասանութեան ատեանին առջեւ պիտի ներկայանայ, որ իր դատը պիտի փոխանցէ Ոճրային Ատեանին: Դատախազը, յայտարարած է թերթին.– «Պր. Ժամկոչեան կը դատուի սպանութեան ամբաստանութեամբ: Արդարութիւնը, իր ընթացքը կ'ունենայ, առանց տեղի տալու սպառնալիքներու կամ եղեռնափորձերու: Մեր ողնայարը պիտի չծռենք՝ անոր առջեւ, որ կարելի է նկատել՝ որպէս մենատիրութիւն մը, որ կ'ուզէ մեզի իր որոշումները պարտադրել»:

Լա Սիւիս, Հոկտ. 4-ի իր թիւին մէջ, նոյն նկարագրութիւնը ընելէ զատ, շատ «տպաւորիչ» ձեւով կու տայ ցանկը հակազուիցերական ահաբեկչական ա – բարքներուն, երկրէն ներս, թէ արտասահմանի զուիցերական հաստատութեանց դէմ, 1976 Մայիս 28-էն ցայսօր՝ 23 հատ:

ԵՐԵՒԱՆ <-> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Սեպ.25–Հոկ.1)

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԱՐՏԱԴՐԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ

Կիրովական այցելող զբօսաշրջիկներ, կրնան ձեռք ձգել ազգային տարազով տիկնիկներ, Լոռիի ընապատկերներով զանազան դրոշմաքանդակներ, կանացի զարդեղէն, մանկական խաղալիքներ, եւայլն, որոնք սկսած են արտադրուիլ գեղարուեստական գործատան մէջ: Տը – նօրէնը՝ Նիկոլայ Բէգոյեան, յայտնած է թէ՝ գործատունը 200 տեսակէ աւելի արտադրութիւն ունի: Մեր նկարիչները, ըսած է ան, ուշադրութեամբ ուսումնասիրած են Լոռիի ժողովրդական հին արհեստագործութեան յատկանիշները, հետազօտած են այն նիւթերը, որոնցմով կը պատրաստուին անոնք: Այս աշխատանքներու շնորհիւ, ծնունդ առած են՝ ազգային ինքնատիպ յիշատակի նուէրներ, որոնք կը ցոլացնեն Հայաստանի եւ մասնաւորաբար՝ Լոռիի պատմութիւնը, ու ցոյց կու տան անոր հին, ինքնատիպ մշակոյթն ու արուեստը:

×

«ՆԻՆԱ ՌԻՉԻ»Ի ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Լրագրողներու Տան մէջ բացուած է Ֆրանսական «Նինա Ռիչի» ձեռնարկութեան արտադրած անուշահոտներու ցուցահանդէսը: Ձեռնարկութեան տնօրէններէն՝ Տիկին Սօֆի լը Նոռ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտնած է թէ՝ հաստատութիւնը աւելի քան 20000 տեսակ անուշահոտ կ'արտադրէ: Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է՝ Հայաստանի Առեւտուրի եւ Արդիւնաբերութեան Պալատի նախաձեռնութեամբ:

×

ԵՐԳԻ ՓԱՌԱՏՕՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, տեղի ունեցած է երգի փառատօն մը, որու մասնակցած են Մոսկուայի, Վիլնիւսի, Ռիգայի, Աշխարհի, Գորկիի եւ Յոյհ. Միութեան այլ քաղաքներու ճաշի նուագախումբեր եւ երգիչներ: Բացումը կատարելով, Հայաստանի Մշակոյթի փոխ – նախարարը՝ Մ. Խարազեան, շեշտած է երգին դերը աշխարհի ժողովուրդներուն համախմբումին մէջ: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան եւ Դաշնակցային Ռուսիայէն՝ երաժիշտ Մ. Ֆրադկին:

×

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Նկարիչներու Տան մէջ բացուած է Սուրէն Սաֆարեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են երեսուն տարիներու ընթացքին ստեղծուած գործերէ նմոյշներ: Պաշտօնական բացումը կատարած է Յոր. Միութեան Նկարիչներու Միութեան քարտուղարը՝ Ա. Նիկիչ: Խօսք առած են՝ Դաշնակցային Ռուսիոյ Նկարիչներու Միութեան նախագահ Բ. Տալբէրգ, նկարիչ Ի. Աբասով, ինչպէս նաեւ՝ Հայաստանէն Գ. Ազատեան: Ցուցադրուած 80 գործերու մէջ, ուշադրութիւն կը դրաւեն՝ «Հարազատ Մեղեդիներ», «Որդուն տարան», «Եղիշէ Չարենց», ինչպէս նաեւ՝ Ռումանիա, Ֆրանսա, Սպանիա, Ճափոն կատարած ճամբորդութիւններու ընթացքին նկարած գործերը: Բացման ներկայ եղած են Հայաստանի նախագահը՝ Բարկէն Սարկիսով, մառէշալ Յովհաննէս Բաղրամեան, հրատարակչական պետական կոմիտէի նախագահ՝ Գ. Մուքնեցեան:

×

ՆԿԱՐԻՉ ԴՄԻՏՐԻ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ

Նկարիչ Դմիտրի Նալբանդեանի ծննդեան 75-ամեակին առթիւ, Մոսկուայի «Կերպարուեստ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Դ. Ա. Նալբանդեանի բնանկարներն ու նաթիւմորթները» ծաղկաքաղը, որու յառաջաբանին մէջ, վեր առնուած է նկարիչին արուեստը: Նալբանդեանի գործերուն մէջ, աւելի աչքի առնուած է նկարիչին արուեստը: Նալբանդեանի գործերուն մէջ, աւելի աչքի կը զարնեն բնանկարները: Ան, վարպետութեամբ կրցած է տալ՝ Հայաստանի, Կովկասի, Խրիմի ու մերձ-մոսկովեան բնութիւնը: Նկարիչը, գրեթէ ամէն տարի կ'երթայ Հայաստան եւ նոր կը տաւներ կը նկարէ: Ծաղկաքաղին մէջ տեղ գտած են՝ «Սեւանայ լիճը», «Փարիզ», «Սէն», «Սօրէնթօ», «Հռոմ», «Վատիկանի հրապարակը», եւ այլ գործեր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ
ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ.–

Մոսկուա տեղի ունեցած կռիւամարտի Համամիութենական 16-րդ Սպարտակիադին, Արարատ Խաչատրեան (Կիրովական) ախոյեան հանդիսացած է իր ծանրութեան դասակարգին մէջ (63,5 ք): Նոյնպէս, ախոյեանի կոչումը նուաճած է Բարկէն Սահրադեան, 67 ք. ծանրութեան դասակարգին մէջ:

×

ԼԱՐԱԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆ.–

Նոյն սպարտակիադի լարախաղացութեան մրցումները տեղի ունեցած են Տաշքէնդ, ուր Հայաստանի աղջիկներու զոյգը՝ Էմմա Կիրակոսեան եւ Հռիփսիմէ Մովսիսեան, արծաթէ մետալ շահած է, իսկ երբեակը՝ Ասիա Սիմոնեան, Ասիա Մելքոնեան եւ Աննա Յակոբեան, պրոնզէ մետալ:

×

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԻՒՆ.–

Մոսկուա տեղի ունեցած, Յոհ. Միութեան թեթեւ մարմնամարզութեան ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանի մարզիկներէն՝ Յովհաննէս Ստեփանեան 7·88 մ. ցատքելով 3-րդ հանդիսացած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի 9-րդ խմբակի առաջին ութ ակումբները մրցաշարքի դարձի հերթական խաղերու արդիւնքներն են.–

Արովեանի Կոտայք – Սամարէդիայի Լոկոմոտիւ 1–2, Հոկտեմբերեանի Սպարտակ - Լենինականի Շիրակ 1–3:

Հակառակ իր կրած պարտութեան, «Կոտայք» միշտ կը գտնուի դասաւորման գլուխը:

ՀԱՍԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Ա. ՏԱՐԻ)

Ա.

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանէն լոյս տեսաւ հայագիտական տարեգիրք մը՝ «Հասկ» տիտղոսով, որ անունն է Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթին: Նման նախաձեռնութիւն մը ինքնին յանդուգն քայլ մըն է, ընդհանրապէս լիբանահայ իրականութեան ներկայ պայմաններուն մէջ եւ յատկապէս՝ Կաթողիկոսարանին համար, երկրի անընպաստ կացութեան ստեղծած այլազան մտահոգութիւններու բերումով:

«Հասկ» հայագիտական տարեգիրքին անդրանիկ հրատարակութիւնը (1948) կապուած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեանցի անունին: Մեծանուն Հայրապետին առաջադրութիւնն էր, մեր ժողովուրդին փառաւոր անցեալը, հոգեւոր ու իմացական մշակոյթի գանձերը վերակենդանացնել, որովհետեւ՝ «պատմութիւնը դիտակցուած կեանքն է անցեալի պեղումներով՝ դարերի խորքից երեւան հանուած գանձերով զարդարուած»: Բ. տարուան թիւը (352 էջ), լոյս տեսաւ 1950-ին, աւելի ճոխ բովանդակութեամբ, իսկ Գ. տարուան թիւը պատրաստութեան մէջ էր, երբ 1952-ին, բազմերախտ Հայրապետը կը վախճանէր եւ հատորին հրատարակութիւնը կը յետաձգուէր: Զարեհ Ա. Կաթողիկոս կը հովանաւորէր հատորին հրատարակչական աշխատանքները եւ տարի մը ետք, կարելի կ'ըլլար անոր լոյս ընծայումը: Գիրքին քանի մը յօդուածները հաւաքուած եւ պատրաստուած էին տպագրութեան՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի օրով: Ատենին, յայտարարուած էր, որ հատորը նուիրուած պիտի ըլլար Վարդանանց 1500-ամեակին, սակայն, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումէն ետք, հրատարակութեան պատասխանատուներու անտարբերութեան հետեւանքով եւ յետագային՝ Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի ջանքերուն շնորհիւ լոյս տեսած հատորը (208 էջ) այդ ուղղութեամբ ո՛չ մէկ յօդուած ունեցաւ եւ բովանդակեց հայագիտական ա՛յլ նիւթեր: Բացի Գարեգին Ա. Կաթողիկոսէն, յօդուածներ ստորագրեցին՝ Ն. Վրդ. Ծովական, Հայկ Պէրպէրեան, Յ. Քիւրտեան, Եղիա Ս. Քասունի, Ս. Ճէվահիրճեան եւ ուրիշներ: Հակառակ անոր, որ ծրագրուած էր «Հայագիտական Հասկ-ը հրատարակել կանոնաւոր կերպով, գործակցութեամբ՝ մասնագէտ եւ ներհուն աշխատակիցներու», դժբախտաբար, 24 տարուան անջրպետ մը պէտք եղաւ տարեգրքին Դ. հատորը լոյս ընծայելու համար: Այս առթիւ, Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, նոր հատորին խմբագրական կազմի նախագահը, հետեւեալը կը գրէ «Յառաջաբան»ին մէջ.- «Կաթողիկոսական մեր ընտրութենէն ետք, փափաքեցանք վերստին կեանքի կոչել «ՀԱՍԿ» Հայագիտական Տարեգիրքը եւ նոր ծառայութեան առիթ մը ընծայել հայագէտներուն: Դժուար եղաւ անմիջապէս ձեռնարկել այդ աշխատանքին, մանաւանդ Լիբանանի մէջ տիրող կացութեան ստեղծած գործնական դժուարութիւններուն բերումով: Ուրախ ենք, սակայն, որ հակառակ բոլոր տեսակի խոչընդոտներուն, կարելի եղաւ ի լոյս ընծայել Հայագիտական Տարեգիրքը, «ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ» մը բանալով քսան-չորս տարիներու անջրպետէ մը ետք՝ Առաջին Շրջանի Գ. – եւ վերջին - թիւէն ասդին»:

Նոր Շրջանի առաջին հատորի (400 էջ) խմբագրութիւնը ջանացած է «Հայ Մշակոյթի այլազանութեան երեւոյթը պահպանուած տեսնել» Տարեգրքին մէջ, ուր տեղ գտած են՝ աստուածաբանական, եկեղեցապատմական ու մատենագրական նիւթերու կողքին, պատմական, լեզուաբանական, գրական բնոյթով յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ, (հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն), դրախօսականներ, մահագրութիւն, եւայլն:

Տարեգիրքը կը բացուի, Գարեգին Բ.-ի յոյժ շահեկան մէկ գրութեամբ՝ «Հայկ. շարականները աղբիւր՝ հայ աստուածաբանութեան», որ քաղուածք մըն է տարիներ առաջ կատարած մէկ ուսումնասիրութենէն, զոր ներկայացուցած է որպէս վարդապետական աւարտաճառ՝ «Հայց. Եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը ըստ հայ շարականներու» վերնագրով: Հայրապետը, վեց էջերու մէջ շեշտը դրնելէ ետք Հայց. Եկեղեցւոյ շարականներու գրական, դաստիարակչական, ուսուցողական, աստուածաբանական բնոյթին ու արժէքին վրայ, հակիրճ կերպով կու տայ Շարականոցի բովանդակութիւնը, գլխաւոր հինգ խմբաւորումներու բաժնելով զայն:

«Հայկական սրբազան բանաստեղծութիւնը» վերնագրով յօդուածին (Ֆրանսերէն) հեղինակը՝ Իսահակ Քէշիշեան, ակնարկ մը նետելէ ետք հայկ. տառերու գիւտէն ետք ծայր տուած թարգմանչական շարժումին եւ մեր եկեղեցւոյ Հայրերու գործերուն վրայ, կու տայ Քրանսերէն թարգմանութիւնը Ներսէս Շնորհալիի գրած Արեւագալի շարականներէն «Լոյս»ի, ինչպէս նաեւ՝ «Առաւօտ Լուսոյ»ի եւ «Տաղ Աստուածածնի»ի:

Անուշաւան Վրդ. Դանիէլեան, «Պարականոն շարականներ» խորագրով իր յօդուածին մէջ, կը խօսի Շարականոցէն դուրս մնացած շարականներու եւ անոնց շուրջ եկեղեցական Հայրերու կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւններու եւ յայտնաբերումներու մասին, ներկայացնելով կարգ մը պարականոն շարականներ, որոնց հանդիպած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Մերձաւոր – Արեւելքի Աստուածաբանական Ճեմարանի ձեռագիրները ցուցակագրելու ընթացքին:

«Հայց. Եկեղեցին իւրայատուկ նկարագիրը» ներկայացուցած է Արտաւազդ Արք. Թրթռեան, շեշտելով մեր եկեղեցւոյ ազգային, մշակութային եւ կրթական դերը: «Հայց. Եկեղեցին,– կը գրէ Արտաւազդ Արք.,– էապէս ազգային եկեղեցի մըն է, այսինքն՝ տարամերժորէն կը պատկանի հայ ազգի զաւակներուն եւ միայն հայ ազգի զաւակներուն: Ուրիշ խօսքով՝ իր ծոցին մէջ տեղ չունին ուրիշ ազգերու զաւակներ: Պարագան բոլորովին տարբեր է Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական Եկեղեցիներուն, որոնք ազգի, ցեղի խտրութիւն չունին: Հայոց Եկեղեցի կամ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կոչումն իսկ կը բացայայտէ իր պատկանելիութիւնը (ներկայիս, մօտաւորապէս Հայոց Եկեղեցւոյ պատկերը կը ներկայացնեն՝ Ղպտի եւ Եթովպիական Եկեղեցիները)»: Անդրադառնալով Հայց. Եկեղեցւոյ կառոյցին, յօդուածին հեղինակը կը նշէ, թէ «Հայց. Եկեղեցին ըլլալով հանդերձ էապէս նուիրապետական, սակայն չէ կղերապետական. այսինքն՝ կղերականութիւնը, կամ, ուրիշ բառով՝ հոգեւորականութիւնը միայն ինք չէ որ կը վարէ եկեղեցին ու կ'ուզէ ըստ կամս, այլ՝ եկեղեցւոյ վարչութեան մէջ լայն տեղ ունի ժողովուրդը իր ներկայացուցիչներով»: Խօսելով Հայց. Եկեղեցւոյ մշակութային դերին մասին, Արտաւազդ Արք. կը շեշտէ.– «Հայութիւնը իր Ազգ. Եկեղեցիին կը պարտի իր ամբողջ 17 դարերու քրիստոնէական քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը՝ արտայայտութեան իրենց բոլոր երանգներուն մէջ: – Գիր, գրականութիւն, երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, նկարչութիւն, մանրանկարչութիւն, քանդակագործութիւն, պարարուեստ սկիզբ առին ու զարգացան եւ գլուխգործոցներ արտադրեցին Հայ Եկեղեցիին մէջ, եւ շատ յաճախ առողջապահական, նիւթական ու քաղաքական չափազանց դժուարին պայմաններու տակ»: Ինչ կը վերաբերի՝ կրթական դերին, յօդուածագիրը յիշելէ ետք անցեալը, դիտել կու տայ, թէ «Հայց. Եկեղեցին իր կրթական - դաստիարակչական դերն ու առաքելութիւնը կը շարունակէ տակաւին այսօր, սփիւռքեան մեր կեանքին մէջ, Ազգ. Առաջնորդարաններուն հոգածութեան տակ եղող եւ ազգայի՛ն կոչումը կրող վարժարաններու լայն ցանցով»: «Հայկ. Մշակոյթի կրկնակի բնոյթի մասին» վերնագիրը կրող յօդուածը, թարգմանութիւն մըն է Հ. Լուի Մարիէսի 1946-ին Փարիզ կարդացած մէկ դասախօսութեան: Թարգմանութիւնը քաղուած է Ֆրանսացի հոգեւորականի կեանքին ու գործին նուիրուած ընդարձակ մենագրութենէ մը, զոր պատրաստած է Մարտիրոս Մինասեան: Գրութիւնը կը ներկայացնէ հայկ. մշակոյթի յատկանիշները, տառերու գիւտը, ապա՝ հայ գրականութեան զարգացումը, կրած ազդեցութիւնները, ծանրանալով՝ Եղնիկ Կողբացիի գործին վրայ:

Մուշեղ Իշխան, 12 էջերու մէջ կը ներկայացնէ Վահան Տէրեանի քնարերգութիւնը, վեր առնելով բանաստեղծին մէջ վշտի եւ մահուան, բնութեան եւ սիրոյ երգիչը, եզրակացնելու համար թէ «Վահան Տէրեան, մեր բանաստեղծութեան արուեստը վերանորոգող, թարմացնող կարեւորագոյն դէմքը հանդիսացաւ. այդ արուեստին ազդեցութիւնը մինչեւ այսօր կը շարունակէ ներգործել նորահաս սերունդին վրայ, մասնաւորաբար՝ Հայաստանի մէջ»:

Սիլվիա Ա.Էմէմեան, 1979-ին տոքթորայի տիտղոս ստացաւ Պուքրէշի Համալսարանէն, որպէս աւարտաճառ ներկայացնելով՝ «Հայկ. միջնադարեան մանրանկարեալ ձեռագիրներ՝ Ռումանիոյ հաւաքածոներուն մէջ» նիւթը, ուր կ'ուսումնասիրէ վեց ձեռագիր: Անոնցմէ երկուքը՝ Սուրխաթի (1346) և Կաֆայի (1351) մանրանկարեալ աւետարաններու ուսումնասիրութիւնն է (Ֆրանսերէն), որ տեղ գտած է «ՀԱՍԿ» Հայագիտական Տարեգիրքին մէջ:

ՀՐԱՆԴ Ա.ՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՇԵՐ ԶՈՒՆԵՑՈՂ ՄԱՐԴԻԿ...

Պատահա՞ծ է որ օր մը կանուխ, շատ, շատ կանուխ արթննաք եւ աչք մը նետէք դէպի փողոց:

Պիտի տեսնէք որ դուրսը կեանք կայ:

Պատահա՞ծ է որ առաւօտ մը, ստիպողական գործի մը բերումով սովորականէն երեք, չորս ժամ աւելի կանուխ փողոց ելլէք: Դուրսը մութ է տակաւին, կարծես կէս – գիշեր է, սակայն պիտի տեսնէք որ շարժում կայ փողոցին մէջ:

Այն ժամերուն երբ ուրիշ օրեր դուք եւ ձեզի նման ամբողջ աշխարհ մը քունի մէջ կ'ըլլայ, դուրսը մարդիկ, ուրեմն կէս – քուն, կէս – արթուն, յօրանջելով, դէշ ածիլուած, խոժոռադէմ, կը փութան դէպի տեղ մը: Կը զարմանաք թերեւս: Այս մարդիկը ի՞նչ գործ ունին այսքան կանուխ, ո՞ւր կ'երթան, ի՞նչ կը

սին» վերնագիրը կրող յօդուածը, թարգմանութիւն մըն է Հ. Լուի Մարիէսի 1946-ին Փարիզ կարդացած մէկ դասախօսութեան: Թարգմանութիւնը քաղուած է Ֆրանսացի հոգեւորականի կեանքին ու գործին նուիրուած ընդարձակ մենագրութենէ մը, զոր պատրաստած է Մարտիրոս Մինասեան: Գրութիւնը կը ներկայացնէ հայկ. մշակոյթի յատկանիշները, տառերու գիւտը, ապա՝ հայ գրականութեան զարգացումը, կրած ազդեցութիւնները, ծանրանալով՝ Եղնիկ Կողբացիի գործին վրայ:

Մուշեղ Իշխան, 12 էջերու մէջ կը ներկայացնէ Վահան Տէրեանի քնարերգութիւնը, վեր առնելով բանաստեղծին մէջ վշտի եւ մահուան, բնութեան եւ սիրոյ երգիչը, եզրակացնելու համար թէ «Վահան Տէրեան, մեր բանաստեղծութեան արուեստը վերանորոգող, թարմացնող կարեւորագոյն դէմքը հանդիսացաւ. այդ արուեստին ազդեցութիւնը մինչեւ այսօր կը շարունակէ ներգործել նորահաս սերունդին վրայ, մասնաւորաբար՝ Հայաստանի մէջ»:

Սիլվիա Ա.Էմէմեան, 1979-ին տոքթորայի տիտղոս ստացաւ Պուքրէշի Համալսարանէն, որպէս աւարտաճառ ներկայացնելով՝ «Հայկ. միջնադարեան մանրանկարեալ ձեռագիրներ՝ Ռումանիոյ հաւաքածոներուն մէջ» նիւթը, ուր կ'ուսումնասիրէ վեց ձեռագիր: Անոնցմէ երկուքը՝ Սուրխաթի (1346) և Կաֆայի (1351) մանրանկարեալ աւետարաններու ուսումնասիրութիւնն է (Ֆրանսերէն), որ տեղ գտած է «ՀԱՍԿ» Հայագիտական Տարեգիրքին մէջ:

ՀՐԱՆԴ Ա.ՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Վարպետը կը դողդողար: Թէ՛ աղջիկներուն միջամտութիւնը եւ թէ մանաւանդ Տիրանին հակաճառութիւնը գինքը աւելի կը բարկացնէին եւ ինք խոր յուզումով կը պնդէր թէ գլխարկ ըսուածը մարդուս պատի՛ւն է: Դժբախտութիւն մըն է պատահեցաւ՝ աղէկ. բայց դուք ի՞նչպէս այդ պատիւին վրայ կը խնդաք անվերջ: Ի՞նչպէս կը համարձակիս «Դոնբացէք» ըսել բողի դրան զարնելով...:

Պայուսակները կապուեցան, բայց Տիրան չթողուց որ անոնք մեկնին, որովհետեւ բարկացած էր ինքն ալ եւ չափազանց անարդար կը գտնէր վարպետը: Կ'ըսէր թէ ինք ամբողջ կարելին ըրաւ օգտակար ըլլալու համար եւ երբեք այսպիսի վարձատրութեան մը չէր սպասեր: Այո՛, անախորժ դէպքեր էին պատահածները, բայց ինք յանցանք չունէր անոնց մէջ: Խնդացած էր միայն, ան ալ հակառակ իր կամքին: «Անխելք եւ հին գըլուխ մարդու խօսքեր են ըսածներդ» ըսաւ վարպետին:

Տաղէս աղա որ մեծ դժուարութիւն կը քաշէր սիկառէթը վառելու համար, այնքան որ ձեռքը կը դողար, բնաւ չկրցաւ հանդուրժել այս խօսքերուն: Ըսաւ թէ եթէ երբեք մեր միջեւ տարբերութիւն մը կայ, ան ալ գլխին հնութիւնը չէ, այլ միւռոնը: Այսինքն կրթութիւնը, զգացումը ամօթին, դիտակցութիւնը մեղքին, պատշաճութեան: Մէկը որ իր մազն ու մօրուքը ճերմկցուցած էր այդ արժէքներուն մէջ, եւ նոյն արժէքներուն մէջ մեծցուցած էր իր զաւակները, չէր կրնար ապրիլ Փարիզ: «Ֆոէնիկ» ըսուածը ես նոր պիտի չճանչնամ» ըսաւ. անոնց ինչքան թեթեւսոլիկ, շոշորթ, չողոքորթ եւ մանաւանդ անբարոյ ըլլալը ինք շատոնց գիտէր: Եւ դուք ալ անոնցմէ բըներ առեր էք քանի որ հոս մեծցաք:

Տաղէս աղա Փարիզ հասած օրն իսկ այս իրողութեան դիտակցած էր: Հանդիպած էր էշու կտոր Հայ կառավարի մը որ առանց նկատի առնելու թէ ետին երիտասարդ աղջիկ մը նստած է իր հօրը հետ, ամենազզուելի երգ մը երգած էր: Եւ դեռ քանիներ իրեն հետ վերաբերուած էին արհամարհանքով կամ կողտութեամբ: Պանդոկապետը իր երեսն ի վեր կը պոռայ դիշերը լոյս վառած ըլլալուն համար, երբոր ստիպուած էին մլուկին պատճառաւ: Ճաշարանի ծառան կերակուրը իր առջեւ կը նետէ՝ որպէս շունի: Դուք կրնաք այս բոլորին հանդուրժել, բայց ինք, Տաղէս, չէր կրնար բնաւ, մանաւանդ որ լեզուի չգոյութեան պատճառաւ պիտի ստիպուէր լռել միշտ ու տանիլ: Ո՛չ, չէր կրնար, քանի որ ինք մարդ էր եւ կը նախընտրէր ապրիլ Պոլիս, հոգ չէ թէ չոր հացով, քան թէ ուրանալ ինքզինքը: Եւ Տաղէս աղա այնքան կը կրկնէր «ես մարդ եմ»ը որ յանկարծ բան մը յիշելով իր դրամապանակէն դուրս քաշեց թղթիկ մը եւ ըսաւ չափազանցեալ քծինքով.- «ես կը կոչուիմ Տաղէս Պալապանեան: Միւսիւ՛ս, կը խնդրեմ որ դիս տունս առաջնորդես ...»: Մինչ վարպետը կրցածին չափ փոքրը կտորներու կը վերածէր թուղթը, Տիրան թեւերը վեր առաւ, ըսաւ թէ անկարող է այս տեսակ մարդ մը հասկըցնալու, թէ դուն մարդ ես, ես ալ մարդ եմ, բայց Հայ ենք, Հա՛յ...:

Քանի որ փոխորիկը մեղմացնելու իր բոլոր ճիգերը ապարդիւն էին անցած՝ կու լար Սալիս: Ան գիտնալով որ իր հօր բարկութիւնը դէշ է, կը խնդրէր Տիրանէն որ չպատասխանէ բնաւ, բայց Տիրան չէր կրնար: Ան մեծ ջղայնոտութեամբ կը շրջագայէր սենեակին մէջ եւ պահ մը կենալով fnipէon-ին առջեւ, զօրաւոր ապտակ մը տուաւ գործիքին եւ ճամբայ հանեց զայն: Իր սուր ձայնով Աստղիկ ըսաւ վարպետին որ պէտք է նախ խաղաղիլ: Իրաւունք ունիս, շատ ճիշդ կը խորհիս, բայց պէտք է նախ խաղաղիլ:

– Ճիշդ չեմ խորհիր, պոռաց Տաղէս աղա. ես չա՞տ սխալ կը խորհիմ... բայց ասկէ պիտի երթանք ըսի՝ եւ պիտի երթանք:

Աստղիկ ինքն ալ տարուելով վիճաբանութենէն, ըսաւ թէ վերջապէս պէտք է տրամաբանել քիչ մը եւ մեղքնալ նաեւ իր շուրջիններուն: Ի՞նչ ըսել է քաշուած գլխարկի մը համար վիրաւորել ամէն ոք եւ մեկնիլ Փարիզէն, երբոր այդքան պարտք ըրեր էք մինչեւ հոս գալու համար: Տաղէս աղա պարտք բառը ապտակի մը պէս ընդունեցաւ եւ անմիջապէս խոյացաւ իր աղջկանը վրայ: Բայց իր բարձրացուցած բազուկը միայն օդը կըրցաւ ճեղքել որովհետեւ Տիրան նետուած էր իրենց միջեւ:

(Շար. 8)

բանին։ Դիմացի կայանը քանի մը հոգի օթոպուսի կը սպասէ ահա, եւ երբ օթոպուս մը կը ժամանէ, ան արդէն բաղմամարդ է։ Կը նայիք ուղեւորներուն, բայց չէք խորհիր թերեւս որ շարժավարը արդէն մէկ ժամէ ի վեր իր պաշտօնին գլուխն է։ Եւ աղբահաւաքն ալ գըրեթէ մաքրեր լմնցուցեր է պողոտան ու կը շաղակրատէ դիւերային պահակին հետ, որ անվերջ կը յօրանջէ։ Քանի մը երիտասարդներ, օրուան թերթերու հրապարակայ ծրարներ կը կրեն, զանոնք նետելու համար մերձակայ կրպակներուն առջեւ, որոնց ցուցափեղկերը փակ են տակաւին։ Փակ նպարավաճառի մը դրան առջեւ կողով մը լեցուն տաք հաց կայ...։

Այո՛, կարծես թէ կէս-գիշեր է, եւ սակայն փողոցը լեցուն է մարդոցմով, որոնք միլիոնաւոր ուրիշներու քիչ վերջ ապրելիք կեանքը կը պատրաստեն։

Այն տեսն կը նշմարէք որ ձեր ամէն նոր օրեայ կեանքը ահաւասիկ կախում ունի մութին մէջ աշխատող այդ մարդոցմէ։ Մինչեւ այդ օր չէիք խորհած թէ – թերեւ թէ ո՞վ եփած է այն տաք հացը, կամ ո՞վ բերած է այն թարմ կաթը, զոր ձեր դրան առջեւ պատրաստ դտաք անկողնէն ելլելով։ Չէիք խորհած թերեւս թէ ո՞վ մաքրած է այն սանդուխը, որմէ իջած երբ փառաւոր նախաճաշ մը բերիք թարմ հացով եւ կաթով։

Այո՛, մարդիկ կան որոնք կ'աշխատին երբ մենք կը քնանանք, երբ ժամը հանդիսի ժամ է։ Մենք չենք տեսներ զանոնք, բայց անոնք մէկ դաւառէն միւսը բանվարեղէնի կամ պտուղի բեռնակառքեր կը քշեն։ Պահակներ կան՝ որոնք փողոցը կը հսկեն։ Մամուլի ու տպարանի աշխատաւորներ կան, որոնք ամբողջ գիշերը կ'աշխատին թերթ մը խմբագրելով։ Լրատու գործակալութիւններու պաշտօնեաներ՝ որոնք տեւաբար ականջ կուտան ամբողջ աշխարհի ձայներուն։ Ձայնասփիւռի պաշտօնեաներ՝ որոնց ձայնը օդին մէջ կը հնչէ, եթէ պատահմամբ մենք գիշերը արթննանք եւ սրտնեղութիւն փարատելու համար ձայնասփիւռի կոճակին կոխենք։ Զինուորներ կան որոնք պահակ կը սպասեն եւ կամ բոյժ – քոյրեր՝ որոնք արթուն կը հսկեն հիւանդանոցներու մէջ։

Անոնք ալ ով գիտէ ի՞նչպէս պիտի ուզէին այդ ժամերուն տաք անկողնի մը մէջ ըլլալ, գոնէ իրենց գլուխը քիչ մը պէտք էր այդ ժամերուն տաք անկողնի մը մէջ ըլլալ, գոնէ իրենց գլուխը քիչ մը հանդչեցնել բարձի մը վրայ։ Բայց չեն կրնար։ Եթէ անոնք չաշխատին, մենք առաւօտուն պիտի չկարենանք ապրիլ։ Անոնք կը նմանին մեր սրտին, որ պէտք է աշխատի նոյնիսկ երբ մենք կը քնանանք ու չենք լսեր անոր զարկը։

Այս մտածումով է որ երբեմն, գիշերները անկողին մտնելէ առաջ, կամ առաւօտուն արթննալէ ետք, փառք պէտք է տանք մեր այն անհամար նմաններուն, որոնք իրենց տաքուկ անկողիններուն մէջ չեն այդ վայրկեանին, որոնք գիշեր չունին իրենց կեանքին մէջ...։

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԼՈՌԻ-ԲԵՐԴԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ՆԻՒԹԵՐ

Հայաստանի նախնադարեան մշակոյթի աչքի զարնող յուշարձաններէն է Սատ – փանաւանէն ոչ – հեռու՝ Լոռի – Բերդի դամբարաններու դաշտը, ուր Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկի կողմէ 1969–էն մինչեւ այսօր պեղումներ կը կատարուին։

Դամբարաններէն պեղուած հնագիտական հարուստ նիւթերը կը վկայեն Ն. Ք. 16 – 7-րդ դարերուն ապրող՝ մեր նախնիքներու նիւթական բարձր մշակոյթի, տնտեսութեան, զարգացած արուեստին մասին։

Գտնուած առարկաներու մէջ, հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ՝ Ն.Ք. 14–13-րդ դարերուն պատկանող եղջերուներու պըրոնզէ արձաններու խումբը, որ ամբացած է խարսխաձեւ պատուանդանին եւ կրնայ պտրտիլ իր առանցքին շուրջը։ Քանդակը, պատուանդանին հետ 33 սմ. բարձրութիւն ունի։ Պաշտամունքի առարկայ մըն է, եւ գործածուած է ծիսական արարողութիւններու ընթացքին։

Եղջերուն, հայկական ընիկ ցեղերու պատկերացումով կապուած եղած է տարերքի բարի ուժերուն հետ, համարուելով նաեւ՝ պտղաբերութեան, բերրիութեան, որսորդութեան ու դեղեցկութեան խորհրդանիշ։

Ուշադրութեան արժանի է նաեւ, հոն գտնուած զինուորի արձանիկը, որ պրոնզէ թասի կամ, այսպէս կոչուած, շերեփի բռնակ է։ Հայաստանի պրոնզէ – դարեան մարդակերպ արձանիկներուն մէջ ասիկա եզակի նմոյշ մըն է, որ կը զարմացնէ քանդակագործին հմտութեամբ, զինուորի մարմնի ձեւերուն յստակութեամբ, ռազմատենչ կերպարանքով ու դէմքի խիստ արտայայտութեամբ։

Զինուորը, ազդրերուն վրայ կը կրէ նախնադարեան արուեստի մէջ շատ տարածուած, արեւը խորհրդանշող՝ ճանկախաչեր, որոնք կը բնորոշեն զինք՝ իբրեւ արեւու մարդակերպ աստուածութիւն։

«Շերեփ»ը գտնուած է խեցեղէն, պըրոնզէ, արծաթէ ու ոսկէ առարկաներով հարուստ, քրմական դասու ներկայացուցիչի դամբարանին մէջ (Ն.Ք. 12–րդ դար), եւ գործածուած՝ պաշտամունքի արարողութիւններուն ժամանակ։

ՍԵԴԱ ՏԻՎԻՃԵԱՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

–Ցակոբիկ, ինչո՞ւ ամէն առտու ուշացումով դպրոց կուգաս։

– Ի՞նչ ընեմ, օրիորդ։ Երբ փողոցին անկիւնը հասնիմ, ցուցատախտակը կը զգուշացնէ այսպէս. «Ուշադրութիւն։ Դպրոց։ Դանդաղ ընթացէք»։

ԱՒԱՆԴԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՈՑ ԼԵՌՆԵՐԸ

ԽՄԲ.– Հայ ժողովուրդի բանահիւսութեան մէջ, յատուկ տեղ կը գրաւեն աւանդութիւններն ու զրոյցները։ Անոնք կը ցոլացնեն մեր նախնիքներու հերոսական պայքարը՝ գոյատեւելու համար, ապրելու համար, ժամանակի բարքերը եւ սովորութիւնները, հաւատալիքներն ու ծիսակատարութիւնները։ Ստորեւ, քանի մը պատառիկներ՝ Արամ Ղանալանեանի «Աւանդապատում» գիրքէն, արեւմտահայերէն։–

Կ'ըսուի, թէ, Հայոց լեռները հին ժամանակ յաղթանդամ ու հսկայ եղբայրներ եղած են։ Ամէն առաւօտ կանուխ արթննալով, անոնք սովորութիւն ունեցած են նախ՝ կապելու իրենց գոտիները եւ յետոյ միայն բարեւելու զիրար։ Ժամանակ մը ետք, երբ եղբայրները կը ծերանան, ալ չեն կրնար կանուխ արթննալ։ Օր մըն ալ, ուշ արթննալով, անոնք կը մոռնան կապելու գոտիները եւ, հակառակ իրենց սովորութեան, այդպէս կը բարեւեն զիրար։ Աստուած տեսնելով այդ՝ կը պատժէ եղբայրները, որոնք քարանալով լեռներ կը դառնան, գոտիները՝ կանանչ դաշտեր, իսկ արցունքներն ալ՝ անմահական աղբիւրներ։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՈՒՐՆԵՐ

Կը գտնուին Խոյէն դէպի հարաւ, Սալմաստի սահմանին մօտ։ Հոսկէ Վարդան Մամիկոնեան հրամաններ տուած է Տըղմուտ գետի ափերուն մօտերը կռուող իր բանակներուն։ Հո՛ս ինկած է ինք, Վարդան զօրավար։ Վարդանի և իր զինուորներուն արիւնով ներկուած են այս բըլուրները, անոր համար ալ կը կոչուին՝ Կարմիր Բլուրներ։

ԲԻՒՐԱԿՆ

Կը գտնուի Բարձր – Հայքի մէջ, Խըլնոսի մօտ։

Հոս գտնուող աղբիւրներէն մէկուն մէջ նետահար լոր մը, լուացուելու ժամանակ, կենդանացած եւ ֆոֆռալով թըռած, գացած է։ Երբ այդ մասին հարցուցած են ականատես հովուուհիին, ան չկարենալով գտնել կենսատու աղբիւրը, բացագանչած է՝ Բիւրակն, հազար ակն, ես ինչ գիտնամ, թէ որն այդ ակը։ Ասոր համար ալ, լեռը կոչուած է՝ Բիւրակն (Բինկէօլ)։

ԳԱՆՁԱՍԱՐ

Կը գտնուի Զանգեզուր, նոյնանուն լեռնաշղթայի ճիւղաւորումներէն մէկուն վրայ։

Կ'ըսուի, թէ, շատ դարեր առաջ, Հայոց Արտաւազդ թագաւորը հռոմէական բանակներէն իր գանձերը փրկելու համար կը հրամայէ զանոնք թաքցնել Բազաց աշխարհի լեռներէն մէկուն մէջ։ Գանձերը պաշտպանելու համար, նոյն լերան վրայ կը կառուցուի ամուր բերդ մը։ Ասոր պատերուն տակ, հռոմէական զօրքերու եւ խումբ մը հայ քաջերու միջեւ տեղի կ'ունենայ արիւնահեղ կռիւ մը։ Թշնամիները կը դրաւեն բերդը, կ'աւերեն զայն, բայց գանձերը չեն գտներ։ Անկէ ետք, ուրիշ բազմաթիւ նուաճողներ ալ կու գան հոս, բայց անոնցմէ ոչ ոք կը յաջողի գտնել գանձերը։ Եւ, լերան անունը, գանձերու պատճառաւ կը մնայ՝ Գանձասար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Աւստրիոյ Ընկերային-Ապահովութեան եւ Առողջապահութեան նախարարը՝ Ալֆրէտ Տամնիկէռ, պաշտօնական անձնաւորութիւններու ընկերակցութեամբ։ Նախարարը, ծանօթացած է բժշկական հիմնարկներու գործունէութեան եւ ընկերային ապահովութեան դրութեան։ Ընդունուած է Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ՝ Ռէմա Սվեսլովայի կողմէ, որ աւստրիացի նախարարին պարզած է տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ ձեռք ձրդուած յաջողութիւնները։ Հանդիպումին ներկայ եղած է Հայաստանի Ընկ. Ապահովութեան նախարարը՝ Ռուբէն Գալըստեան։ Երեւանէն մեկնելէ առաջ, աւստրիացի նախարարը իր տպաւորութիւնները յայտնելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, ըսած է.– «Առաջին անգամ 14 տարի առաջ գտնուած եմ Հայաստան եւ այժմ ապշեցուցիչ են կատարուած փոփոխութիւնները։ Երեւանը գեղեցկացած է ճարտարապետական նոր կառոյցներով։ Ձեր մօտ մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի շինարարութեան»։ Հիւրը դըրուատած է նաեւ՝ Արզնի առողջարանի եւ Աղուերանի քիմիագործ բանուորներու կացարանի աշխատանքները եւ Արփի – Սեւան ջրատարի կառուցումը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԵՄՊՐԻՃԻ (Մ. Նահանգներ) Համազգային կազմակարպութեամբ, Սեպտ. 5–ին, Անկլիքան Եկեղեցւոյ սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Ֆրէզնոյի հոգեւոր հովիւ՝ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկան, նիւթ ունենալով՝ հայ մշակոյթը։

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Կալանաւորը կը ճանչնայ լեռներու ճամբան։ Այդ լեռներուն մէջ շատ դիւրին է կորսուիլ եւ եօթն օր ճամբայ չը-գտնել՝ դուրս գալու համար։ Կալանաւորը լեռնէն իջած է, թերեւս կը ճանչնան, թերեւս ծանօթ է ֆէտայիներուն։ Ֆէտայիները պիտի վստահին անոր ու գիս որպէս բարեկամ պիտի ընդունին։

Տարեց Խըտրին շատ հասկնալի չէր, թէ ֆէտայիները ի՞նչպէս իրը բարեկամ պիտի ընդունին Պէքիրի կինը՝ Զարէն։ Զոլամը այլեւս չերկարցուց իր խօսքերը, մանաւանդ կը նկատէր որ այդ խօսքերէն Զարէն հետզհետէ անհանդիստ ու ջղային երեւոյթ մը կ'առնէր։

– Մեր կեանքը ձերն է խանըմ,– ըսաւ զոլամը ու խոնարհելով հեռացաւ Զարէի քովէն, երբ ծերունի պահակը, երկու զոլամներով կալանաւորին հետ վրանին կը մօտենային։

Զարէն, երբ տեսաւ կալանաւորը, իր անհանդիստ երեւոյթը ծածկելու համար՝ դէմքին վրայ հաճելի ու շատ կանացի ժպիտ մը ցուցուց։

Երիտասարդ կալանաւորը այնպէս կը նայէր, կ'ըսես երազի մէջէն կը քալէր։

Զարէն այդ պահուն նկատեց, որ անոր դեռ նոր մազուտած կուրծքին տակ, դէմքի եւ ուսերու թեթեւ մը ցցուած ոսկորներուն մէջ գարունի աւիշ կար։ Ու ձեռքը անոր երեսին տարաւ, այնպէս, ինչպէս մէկը մանուկի մը պիտի ժպտէր։

– Եկուր, ներս եկուր,– ըսաւ Զարէն,– այստեղ, ինձ մօտ նստէ։

Կապոյտ վրանին տակ էին։ Մարդ ինչպէս պիտի զգար, երբ երազը յանկարծ իրականութեան հետ խառնուէր ու ինքզինքը ուրիշ աշխարհի մը մէջ գտնէր, այդպէս զգաց կալանաւորը, սիրտը այնքան ուժեղ թփրտաց զարնուած թռչունի թեւերուն պէս։ Մարմինը հասունցած կոկոնի մը նման կ'ուզէր շալիկը պատռել՝ դուրսը արեւին գալու համար։ Կարծես կ'այրէր դէմքին այն մասը, ուր Զարէի ձեռքը դպած էր։

– Ես քեզ օգնեցի, քեզ ազատեցի բանտէն։ Թէ չէ՝ Սէլիմ պինպաշին հրամայած էր քեզ հրացանազարկ ընել,– ըսաւ Զարէն։

Կալանաւորը այդ չլսեց կարծես, նոյնիսկ չփոխեց իր դէմքի արտայայտութիւնը։ Անոր այնպէս թուեցաւ, որ հրացանազարկ ըլլալէ յետոյ իսկ՝ շատ բան պիտի չկորսնցնէր։ Թերեւս իր մէջ ըսպասնէին այն տեղ կերպարանքով դեւուկը, եւ սակայն ինք պիտի ապրէր ու իր ոսկորներուն մէջ պիտի մնար դեւուկի յօրինած երաժշտութիւնը՝ Զարէն։

– Դուն պիտի օգնես ինձ,– շարունակեց Զարէն։

– Ըսէ՛, ըսէ՛, ինչո՞վ կրնամ օգնել քեզ,– հարցուց կալանաւորը ու կարծեց, թէ շատ բարձր խօսեցաւ, այնքան բարձրը, որ լսեցին բոլորը, մանաւանդ լսեց լեռը։

Ինքնիրմէ ելած՝ կ'ուզէր բան մը ըսել, լաւ բան մը ըսած ըլլալու համար։ Կարծես կ'ուզէր ծունկի գալ ու խոստովանիլ թէ՝ «Ես էի, ես, երբ ընկերներս Պէքիրի դըլուխը կտրեցին. ես էի, որ քու մերկ մարմինդ թեւերուս մէջ բռնեցի ու դուն կ'ուզէիր դուրս գալ իմ թեւերէն։ Այո՛, այո՛, զրկած եմ քու մերկ հասակը»։ Այդ ձեւով, անծանօթ ուժի մը պէս զինք դողացնող լռութիւնն էր, որ կալանաւորը կ'ուզէր խօսեցնել տալ։

– Երէկ Սպիտակ Զիաւորը մինչեւ Տէլիք – Թաշ հովիտը իջած է։ Այս երեկոյ մենք ճամբայ պիտի իյնանք՝ հովիտներուն մէջ Սպիտակ Զիաւորին հանդիպելու համար։

Կալանաւորը կարծես մոռցած էր Սպիտակ Զիաւորը, ուրիշ աշխարհի մը մէջ ձգած էր նոյնիսկ իր կռիւները։

– Ցետոյ միասին վեր պիտի բարձրանանք,– ըսաւ Զարէն։

– Ո՞ւր, լե՞ռը, հարցուց յանկարծ կալանաւորը։

Զարէն նկատեց, որ ան կարծես անակընկալ հարուածի մը զարնուեցաւ։

(Շար.– 415)

ՄԱՐՍԷՅԼ.–

Այրի Տիկին Վարսենիկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մանուկեան եւ զաւակները, Գայթանճեան ընտանիք, Տէր և Տիկին Ժամկոչեան, Գալուստ Ահարոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եղիա Ահարոնեան, իր զաւակներով, եւ բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, կնքահօր՝

ՍԱՀԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտ. 6–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Հոկտ. 7, ժամը 14-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչեաց Մայր Եկեղեցին (Փրատօ), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մաղարկի դերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ԾԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները՝ իր այրիին եւ ընտանիքին:

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել, Քաշանէն՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Երեքշաբթի առաւու:

Մահազդն ու յուղարկաւորութեան թըւականը՝ մեր վաղուան թիւով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի, Հոկտ. 11–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ՍՈՒՐԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 10, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն, եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է Ազգային եւ Եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցուի:

ԱԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հոկտ. 11, Կիրակի, Եկեղեցւոյս Օծման 48–րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ, Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանդիստ կը կատարուի, եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն եւ թաղիս ու շրջակայքի համայն ննջեցելոց հոգւոյն համար: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան.– 9.00

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մ. Ա. 250 Ֆ. կը նուիրէ:

×

ՎԻԼԸՄՈՊԼԷՆ.– Պ. Գուլումճեան 100 Ֆ.

×

Պր. Յարութիւն Քէչեան 200 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը (Սեպտ. 13–ի Զբօսապտոյտ – Դաշտա – հանդէսի առթիւ), շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Մ. Առաքելեան 200, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 100, Տիկիններ՝ Ա. Յակոբեան, Ա. Թադէոսեան, Ա. Գուլումճեան, Ա. Քէօլէեան 100–ական, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան, Տիկին Տըլանուայ 100–ական, Տիկին Մօրս, Տէր եւ Տիկին Ս. Եաղճեան, Օր. Սինանեան 50-ական Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը, շնորհակալութեամբ ստացած է Անանա Թարլաեանի մահուան քառասունքին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ժաք Իկիթեանէ 200 եւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թարլաեանէ 100 Ֆ.:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Զգօն Պարթեւեան, իրենց եղբօր՝ Բարսեղ Ճըրճըրեանի մահուան քառասունքին առթիւ 500, Տիկին Արշալոյս Պապեան, իր զաւկին անմոռանալի յիշատակին 100 Ֆ.:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՍԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Մարի Բարսեղեան, Մարտոյեան, Սարգիս Թօփալեան, Գրիգոր Քինոսեան, Հ. Պետրոսեան, Ժան Սիրունեան, Ժան-Ժաք, Ազատուհի Պաշըպէօյլիքեան, Էլիզ Մէլէքեան, Կայծ Տաուտ 200–ական, Օտէթ Էնֆիէճեան, Հէրբոյեան, Կրէկոր Մարգարեան, Սիմոն Քէօրօղլուեան, Ժէրար Փէշտիմալճեան 150–ական, Ժաք Ֆոնսօ, Ժոզէֆ Զալեան, Սարգիս Թորոսեան, Այվազեան, Ս. Օրչանեան, Հ. Սոմոնեան, Օհանեան, Սարգիս Թորոսեան, Տէյիրմէնճեան, Պերճ, Օհանեան, Սառա Օհաննէսեան, Սաթենիկ Թերզեան, Սուրէն Էլազեան, Զէօմլէքեան, Բ. Քիրասեան, Քրիսթին Պէյլէրեան, Արամ Վահրամեան, Ժիրայր Օհանեան, Կարոնեան, Շահինեան, Սիմոնեան, Տիկին Գալայճեան, Տէքօրթ, Տիկին Հէրբոյեան, Մելքոնեան, Նշանեան, Ստեփանեան, Իզապէլ Ուզունեան, Ժոզէֆին Կուպաթեան, Ֆարմասի Լա-Փէրալիէռ 100–ական, Ա. Յարութիւնեան, Ազատ Ստեփանեան, Ժաք եւ Քօլէթ, Դանիէլ Աւետիքեան, Պր. Յակոբեան, Սիմաւոնեան, Պէշիկթաշլրեան, Հէրբոյեան, Փալանճեան, Քուզեան, Պիտիքեան 50–ական, Նուարդ Անտոնեան, Բարթուրեան 30–ական, Տիկին Գազանճեան 25, Մատթէոսեան, Զալըքեան 20-ական, Դրուազեան, Պատօշեան, Պաղտասարեան 10–ական Ֆ.:

ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ 157.305,– Ֆ.

à Lyon

au Casino de Charbonnières...

Samedi 31 Octobre à 21h

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

որ տեղի պիտի ունենար՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի Տարեկան Պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ԻՆ

TERMINAL S.A.

Meubles, matériels, fournitures de bureau et informatique

PARIS 15e

RECHERCHE

20, RUE DE L'EGLISE

Une comptable experimentée,
Salaire annuel: 72.000 F.
Un préparateur de commande
Salaire annuel: 48.000 F.
écrire ou téléphoner
577 - 13 - 11

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Վարչ. ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 18–ին, Մշակոյթի Տունը: Ընկերուհիներէն կը խնդրուի՝ ներկայ ըլլալ այս կարեւոր Ժողովին:

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil — Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:

EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)

Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ 1931 – 1981

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ.– Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան եւ Հիմնարկութեան 50–ամեակի կրկնակի հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան համանուն եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ.– Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ ՏԷՎԷՆԵԱՆի:

Կը կատարուի նաեւ՝ աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանդստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս ծառայող վախճանեալ՝

Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Մաշտոց Քհնյ. Թիւփէքճեանի, եւ այցելու բոլոր հոգեւորականներու, ինչպէս նաեւ՝ հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ սատարողաց հոգիներուն ի հանգիստ:

Յաւարտ Պատարագի, հաւաքոյթ սիրոյ սեղանի մը շուրջ, արծարծելու համար յուշերը անցնող յիսուն տարիներու:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի « ԱՆԻ » Երգչախումբը, իր ժողովրդական երգերով, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Աճէմեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին՝ Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Սէվրանի եւ Անկէնի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու Հայց. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Սկիզբ ժամերգութեան.– 9.30
Ս. Պատարագ.– 10.30

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, ժամը 15.30-ին, վասպուրական սրահին մէջ

Կը նախագահէ դրագիտուհի՝ ԷՍՄՈՆՏ ՇԱՌԼ-ՌՈՒ-ՏԷՖԷՌ

խօսք կ'առնեն.–

ՖՈՆՍԹԱՆ ՎՕԹՐԱՎԷՌ (Մարսէյլի Գրականութեան Ակադեմիայէն)

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւն)

եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արտասանութիւն – Երաժշտութիւն – Պար

Journée de la Culture Arménienne

Sous la Présidence de: Mme. EDMONDE CHARLES-ROUX

Prendront la parole:

CONSTANT VAUTRAVERS

Père NERCES DER-NERCESSIAN

et GARO HOVSEPIAN

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES

LES 9 ET 11 OCTOBRE

avec

ONNIG DINGDJIAN

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
8
JEUDI
8 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսայ: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.012 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.012

ԿԻՓՈՒՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՏՈՂԱՆՑՔԻՆ ԱՏԵՆ՝

ՍԱՏԱԹ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱԻ

ԸՍՏ ՎԱՅՐԵՐՈՒՆ.–

ՅԱՒ - ՎՐԴՈՎՈՒՄ - ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ - ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԵՆ ՅԱՋՈՐԴԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԹԵԿՆ ԱԾՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԵՑԱՒ՝ ՄՈՒՊԱՐԱՔ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽԱԽՈՒՏ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Հեղինակը Պատմութեան ուզեց, որ նախագահ Անուար – էլ – Սատաթ ըսպաննուի այն օրը, երբ կը տօնուէր 1973, Հոկտ. 6-ի Կիփուրի պատերազմին 8-րդ տարեդարձը. այսինքն՝ տարեդարձը այն միակ ճակատամարտին, ուր Եգիպտոս մասնակի յաղթանակ մը կը տանէր Իսրայէլի վրայ, մէկ օրուան մէջ, Իսրայէլ 700 հրասայլ կը կորսնցնէր: Բացառիկ օր մըն էր, քանի կը դարմանէր 1967-ի անփառունակ պարտութիւնը, որ նուաստացուցած էր համայն արաբական աշխարհը:

×

1981, Հոկտ 6, ժամը 13·05–ին է եւ Գահիրէի մօտ, Հելիոպոլիս արուարձանէն քիչ անդին՝ Մատինաթ Նասրի (յաղթանակի քաղաք) մէջ կը տօնուէր «յաղթանակը»: Արդարեւ, 1973–էն ի վեր, Հոկտ. 6–ը դարձած է ազգային տօն երկրին մէջ: Պաշտօնական անձնաւորութիւններէն զատ, հարիւր հազար հոգի հաւաքուած է ու արարողութիւնը ուղղակի կը սփռուի հեռատեսիլէն: Ու յանկարծ՝ խուճապ, իրարանցում, արիւն: Տողանցքի ընթացքին է, որ վեց զինուորներ կ'իջնեն զինուորական կառքէն, ճիշդ պաշտօնական ամպիոնին առջեւ ու կը կրակեն: Սկիզբը ոչինչ յայտնի է, արդէն խուճապը այնքան մեծ է, որ ծայր կու տան հիսթէրիք տեսարաններ, հրասայլերը նոյնիսկ կը ճզմեն անցորդները, կամ ուրիշներ կ'ոտնակուխուին: Քանի մը ժամ եւոք է միայն, որ իրարու յաջորդող հակասական լուրերէ ետք, կը հաստատուէր թէ՝ նախագահ Անուար էլ Սատաթ մեռած էր: Կը ճշդուէր յետագային, թէ Թայիսը հինգ գնդակ կերած էր եւ արդէն հոգեվարքի մէջ է, որ թռանով փոխադրուած էր հիւանդանոց, ուր վերակենդանացման բոլոր միջոցները ապարդիւն անցած էին:

Սատաթէն զատ, հրացանաձգութեան հետեւանքով՝ 11 մեռեալ եւ 38 վիրաւոր կար, որոնց կարգին՝ եգիպտացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ, բայց նաեւ օտարներ, ինչպէս՝ Պելժիոյ դեսպանը, որ վիրաւորուած է:

Ցնցումը մեծ էր անշուշտ, գրեթէ ամէն կողմ: Սատաթ, մարդ մըն էր, որ հաստատակամ մնացած էր իր սկզբունքներուն, ընդդէմ շատերու եւ մանաւանդ՝ գրեթէ ամբողջ արաբական աշխարհի: Ուզեն կամ չուզեն, մարդը՝ քաջ էր եւ պիտակից, թէ խաղաղութիւնը կարեւոր է ժողովուրդներու համար: Ատոր համար, ամէն բան ըրաւ, առանց վախի, առանց ականջ տալու քննադատութիւններուն, եւ նոյնիսկ՝ թշնամական արտայայտութիւններուն: Ասպարէզ կարգալով բոլորին, պատմական քայլ մը առաւ, երբ 1977, Նոյեմբեր 19–ին ոտք դրաւ Երուսաղէմ: Ոչ ոք կը հաւատար թէ՝ պիտի համարձակէր տէրը մնալ իր խօսքին: Երեքշաբթի իրիկուն (Հոկտ. 6) հեռատեսիլի Բ. Կայանի բացառիկ յայտագրին ընթացքին, արդէն Իսրայէլացիք կը յայտնէին թէ՝ Սատաթի օդանաւին ժամանումէն 10 վայրկեան առաջ, դեռ կարծիքն այն էր թէ.- «պիտի չգայ»:

Գնաց, իր հասկացողութեամբ ամէն ինչ ըրաւ՝ լեզու գտնելու համար ցեղակից թշնամիին հետ, ուրիշ ելք չտեսնելով ապագայի համար: Քէմփ – Տէյվիտի համաձայնագրերը ստորագրեց: Դեսպանատուներ բացուեցան, Իսրայէլ թէ Եգիպտոս:

Նասրի օրով, մարդը շուքի մէջ էր եւ ոչ ոք կը խորհէր թէ օր մը կրնար յաջորդել իրեն, եւ սակայն...:

×

Ծնած 1918-ին, փոքրիկն Անուար, նախ կը յաճախէ գուրանական դպրոցը, ապա՝ զպտի վարժարան կ'անցնի: 1925–ին, ընտանիքով, կ'ապրի Գահիրէի արուարձանները եւ աւելի ուշ, 1935–ին, կը մասնակցի ուսանողական հականդլիական ցոյցերուն: Նոյն տարին կ'ամուսնանայ: 1936–ին, կը մտնէ զինուորական Ակադեմիա, 1939–ին կը հանդիպի Նասրի, կը մասնակցի մահմետական Եղբայրներու միաբանութեան: 1942–ին, Անգլիացիք զինքը կը ձերբակալեն լրտեսութեան ամբաստանութեամբ, 1944–ին, բանտէն խոյս կու տայ, երկու տարի փախստականի կեանք կը վարէ, չոր հացով: 1946–ին, կրկին կը ձերբակալուի: Բայց յանկարծ՝ Իսրայէլ–Եգիպտոս Ա. պատերազմը պիտի օգնէ իրեն. ազատ կ'արձակուի, կրկին բանակ կը մտնէ: Երբ 1952–ին, Նասր վար կ'առնէ Ֆարուքը, Սատաթ մաս կը կազմէ պետական հարուածի պատասխանատու սպաներուն: Անկէ ետք, զինքը կը նկատեն Նասրի հլու – հնազանդ ծառան, «խամաճիկը»: 1970, Սեպտ. 28–ին, Նասր յանկարծամահ է, ու ո՞վ կը յաջորդէ՝ Սատաթ: Սկիզբը հակամերիկեան քաղաքականութիւն կը վարէ: 1973–ի Մայիսին, Ուաշինկթընի կ'ըսէ որ՝ կէս առ կէս պակսեցնէ իր դեսպանատան պաշտօնէութիւնը, բայց ճիշդ երկու ամիս ետք, դուրս կ'ընէ 20·000 խորհրդային փորձագէտներ:

×

Սեպտեմբերի սկիզբը, Սատաթ պատերազմի կ'անցնէր մահմետական Եղբայրներուն դէմ եւ կը ձեռնարկէր զանգուածային ձերբակալութեանց: 1500 ընդդիմադիր կը բանտարկուէին, Սատաթ կ'ըսէր թէ պէտք է անխնայ ըլլալ:

×

Առաջին տէրը եղողը այս մահափորձին, Պէյրութի մէջ է: Հեռաձայնելով տեղւոյն մամուլի Ֆրանսական գործակալութեան, անծանօթ մը, արարքը կը ստանձնէ յանուն՝ «եգիպտական ազատագրման անկախ Կազմակերպութեան» մը: Բայց օշտեր» կրնան տէր ըլլալ այս մահափորձին, որ բաւական մարդոց «գործին կու գայ», Պէյրութէն Տրիպոլիս – լիս, առանց մոռնալու անշուշտ՝ Մոսկուան: Երեքշաբթի իրիկուն, Անթէն 2էն, Պանի Սատր կ'ըսէր, պարզապէս՝ «վրէժխնդրեց»: Այլ խօսքով, Սատաթ պէտք է վճռէր Քէմփ – Տէյվիտը, 20·000 Ռուսերու արտաքսումը, Երուսաղէմի այցելութիւնը, Լիբիոյ եւ Քատաֆիի դէմ իր թշնամանքը: Դեռ վերջերս, չէր քաշուեր կրկնելէ թէ՝ Քատաֆի «մտային հիւանդն է, արիւնարբու, վրէժխնդիր» անձն է, ու կ'աւելցնէր՝ «միջազգային ահաբեկչութիւնը՝ Քատաֆին է»:

Արդարեւ, Տրիպոլիս առաջին «ուրախացողն էր» եւ տօնախմբութիւնը ծայր կու տայ, մինչ Պէյրութի մէջ, Պակի թիւ 2–ը՝ Ապու Այատ, չէր վարաներ յայտարարելէ թէ՝ ջերմօրէն կը սեղմէ մարդասպանին ձեռքը, ու ծայր կու տար հրացանաձգութիւնը օդին մէջ եւ Պէյրութ, որ տարիներէ ի վեր միայն ղընդակներու բացակայութենէն եւ լռութենէ կրնայ մտահոգուիլ, ցնծութեան մէջ է: Տարբերութիւնն այն է միայն, որ ղնդակները օդը կը պարպուին: Մոսկուա, մահուան լուրը կու տայ, սովորութիւն չունի իր «հրճուանքը» յայտնելու, բայց պարզ է, որ ուրախացողներու ցանկին մէջ է: Ամբողջ արաբական աշխարհը ուրախ է արդէն ի բացառեալ երկու երկիրներէ՝ Սուտան եւ Մարոք:

Արեւմուտքը մտահոգ է: Ֆրանսայի ներկայ եւ նախկին Նախագահները ցաւակցական հեռագրեր կը փութացնեն, մինչ պաշտօնական յայտարարութիւններով՝ դովքը կը հիւսուի Սատաթին: Լիպերասիոն–ի խմբագիրը սակայն, Սէրժ Ժիւլի, բոլորովին սխալ չէր՝ երբ անուղղակի պատասխանատու կը նկատէր նաեւ՝ Ամերիկան ու Իսրայէլը, որոնք բնաւ չօգնեցին Սատաթի, «մարդը, որ «խաղաղութեան մէջ ցատքեց՝ առանց ցանցի»:

Ուաշինկթըն աւելի քան իրար անցած է, քանի Ռեկըն «բարեկամ մը» կորսընցուց ճիշդ այն օրերուն, երբ խնդիր ունի Քոնկրէսի հետ, Սաուտի Արաբիոյ ծախուելիք օդանաւերուն առթիւ:

«Ուրախացողներու» կարգին, պէտք չէ մոռնալ Լիբիա ապաստանած եգիպտացի զօրավարը՝ Շազլի, որ նաեւ՝ իշխանութիւնը տապալելու կոչ ըրաւ Եգիպտոսի բանակին: Բայց, որքան ալ ահաբեկիչները զինուորական ըլլան, ահաբեկումը բանակին գործը չէ, այլ՝ ապստամբ խմբակի մը, կամ պարզապէս՝ գործադիրներու: Արդարեւ, եթէ բանակն ըլլար, անմիջապէս իշխանութեան գլուխ անցած կ'ըլլար եւ մահափորձին ժամուն իսկ գրաւած՝ օդակայանը եւ Զայնասփիւռի կայանը (ասոնք ըլլալով՝ որեւէ պետական հարուածի նախնական դասընթացքի այբուբենը...):

× Թեհրանի մէջ, ձայնասփիւռի կայանը, կը ծանուցանէր մահը սապէս.– «Եգիպտոսի վարձկան մենատէրը, գնաց գտաւ իր հին մեղսակիցը՝ Պարսից նախկին Շահը»:

× Սատաթի ազգային յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ օր: 40 օր սուգ յայտարարուած է եւ տարուան մը համար՝ պաշարման վիճակ:

× Անմիջական փոխանցման շրջանը կ'ապահովէ Խորհրդարանի նախագահը՝ Սպու Թալէպ, մինչ փոխ - նախագահ՝ Հոսնի Մուպարաք, պաշտօնապէս թեկնածու նշանակուեցաւ՝ յաջորդելու համար Սատաթի:

Մուպարաք, մտերիմն էր թէեւ Սատաթի, բայց բոլորը համաձայն են ընդունելու համար թէ՝ նոյն կշիռը չունի: Ոչ ալ՝ անհատականութիւնը: Ապագան անորոշ է, ոչ միայն երկրին համար, այլեւ՝ ամբողջ Մերձաւոր – Արեւելքի, ուր արդէն խախուտ խաղաղութիւն մը աւելի քան երբեք վտանգուած է: Իսրայէլ կ'ողբայ «բարեկամ մը», բայց կը յայտնէ թէ՝ թէլ – Աւիւ տէրը կը մնայ իր ընտորագրած համաձայնագրերուն:

× Կրակող վեց զինուորականներէն 3–ը՝ մեռած, 3–ը ձերբակալուած են, կամ ալ 2–ը՝ մեռած, 4–ը ձերբակալուած են. ճշգրիտ տեղեկութիւն չկար դեռ Զորեքշաբթի օր:

Ամէն պարագայի մէջ, անկախ իր վարած քաղաքականութենէն, որ կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ ոմանց կողմէ, ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ մարդը՝ քաջ էր, ինչ որ այնքան ալ շատ չի պատահիր քաղաքական ապականած աշխարհի մը մէջ: Քաջութիւնն ունեցաւ երկրորդ անգամ ըլլալով (ինչ որ աւելի դժուար էր՝ քան առաջին անգամը) հիւրընկալելու Պարսից Շահը, զոր իր հին բոլոր բարեկամները լքած էին, սկսեալ՝ Ամերիկայէն...: (Այս քաջութիւնը ջատագովեց նոյնիսկ Պանի Սատր):

Պատմութիւնն է անշուշտ, որ իր տեղը պիտի տայ օր մը, Սատաթի: Բայց կարելի չէ ժխտել թէ մարդը՝ պետական դէմք մըն էր, նոր օրերու «փառաւոր» մը, որու գոյութիւնը աւելորդ չէր աշխարհի մը մէջ, ուր այլեւս՝ դէպքերը դէմքերէն մեծ են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ

ՓՐՈՖ. ԵՆՈՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտ. 27–ի թիւէն կ'իմանանք թէ, Երեւանի մէջ, Սեպտ. 25–ին մեռած է Անասնաբուժական – Անասնաբուժական Հիմնարկի գիւղատնտեսութեան եւ բուսաբանութեան ամպիոնի վարիչ՝ Փրոֆ. Ենոք Սիմոնի Ղազարեան: Ծնած էր 1907–ին՝ Վէլիսցիխէ (Վրաստան): 1930–ին, աւարտած է Երեւանի Համալսարանի գիւղատնտեսութեան ճիւղը: 1935–ին, հիմնած է բուսաբանական այգին եւ դարձած՝ անոր առաջին տնօրէնը, երկու տարի: 1941 – 1955 թուականներուն, Փրոֆ. Ղազարեան վարած է պատասխանատու զանազան պաշտօններ, եղած է գիւղատնտեսութեան նախարար: 1955–էն ի վեր, վարիչն էր Երեւանի Համալսարանի բուսաբուծութեան ամպիոնի: Գրած է աւելի քան՝ 140 գիտական աշխատութիւններ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Սեպ.25–Հոկ.1)

«ՁՈՐԻ ՄԻՐՕՆ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՍՈՒՆԻԿԻ ՄԷՋ

Աշտարակի շրջանի Սասունիկ գիւղի Մըշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը, Մուշեղ Գալշոյեանի վիպակի հիման վրայ պատրաստուած «Ձորի Միրօն» շարժանկարի արուեստագէտներուն հետ: Բացումը կատարած է Յովհաննէս Գալստեան: Հեռատեսիլի ժապաւէններու «Երեւան» արուեստանոցի տնօրէնը՝ Վլադիմիր Մուրադեան, ներկայացուցած է շարժանկարին մասնակցած արուեստագէտները: Խօսք առած են «Ձորի Միրօն» ժապաւէնի գլխաւոր դերակատարը՝ Սօս Սարգսեան եւ բեմադիր՝ Ժիրայր Աւետիսեան: Հանդիպումը վերջ դրած է ժապաւէնի ցուցադրութեամբ:

ՀԱՍԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Ա. ՏԱՐԻ)

Բ.

«Դաւիթ Անյաղթի պիտհոնեան սկեպ-տիսիզմի հերքումը կամ իրականութեան ճանաչելիութեան փաստարկումը» խո-րագիրը կրող ուսումնասիրութեամբ, Սեղա Տատոյեան-Պարսումեան, կը ներ-կայացնէ Անյաղթի փիլիսոփայութիւնը, անոր դերն ու ազդեցութիւնը, կեանքն ու գործերուն վերլուծումը, ապա՝ սկեպտի-սիզմի հիմնադիր՝ Պիտհոն Էլիզացին ու անոր մտածումները, անցնելու համար Դաւիթ Անյաղթի կողմէ կատարուած պիտհոնեան սկեպտիսիզմի հերքումին:

Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Արամ Եպս. Քէչիչեան, 1975-ին աւարտաճառ մը ներկայացնելով Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին եւ նոյն ատեն՝ Մերձաւոր-Արեւելքի Աստուածաբանական ճեմարանին, ստացած էր Աստուածաբանութեան մագիստրոսի տիտղոսը: Աւարտաճառին նիւթն էր՝ «Ներսէսի թղթակցութիւն Մանուէլի հետ (1165 - 1173) - մասնայատուկ ակնարկութեամբ իր միջեկեղեցական նշանակութեան», որուն գլուխներէն մէկը առնուած է (անգլերէն) տարեգիրքին մէջ, հեղինակին կողմէ կատարուած կարգ մը փոքր փոփոխութիւններով:

Վազգէն Սրկ. Ղուկասեան, ուսում-նասիրութեամբ մը կու տայ Է. դարու մատենագիր՝ Վրթանէս Քերթողի «Յաղագս Պատկերամարտից» ճառին պատմական արժէքը, ընդգծելով նոյն ատեն՝ հեղինակին դէմքն ու գործերը:

Յաջորդ յօդուածը դարձեալ հատուած մըն է այն աւարտաճառէն, զոր Յակոբ Պարսումեան ներկայացուցած է անցեալ տարի, Նիւ-Եորքի Գոլոմպիա Համալսարանին, տոքթորայի տիտղոս ստանալու համար: Նիւթն է՝ «Կ. Պոլսոյ հայ ամիրայական դասակարգը»: Առնուած հատուածը կ'անդրադառնայ (անգլերէն) ամիրաներու ազնուական ծագման հարցին:

Արշաւիր Գապպէնճեանի թարգմանութեամբ տեղ գտած է Անտրէ Ժիտի Թուրքիոյ վերաբերող ճամբորդական նօթերէն մաս մը, որ կը վերաբերի Պոլսոյ եւ անոր շրջակայ կարգ մը քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ Թուրք տարրին նիստ ու կացին ու հոգեբանութեան: Նօթերը գրի առնուած են 1914-ին եւ հետաքրքրական են այն իմաստով, որ հեղինակը համոզումով կը յայտնէ թէ՝ այդ հողին վրայ իշխող եկուոր Թուրքը, բացի վայրագութենէ եւ ծուլութենէ, արժէքաւոր ո՛չ մէկ բան աւելցուցած է Հիթիթներու, Յոյներուն, Բիւզանդացիներուն եւ Հայերուն շինարար մշակոյթին վրայ:

«Հայերու դէմ գործադրուած ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը» խորագրին տակ՝ Զաւէն Մսըրլեան, հիմնուելով անգլիական, գերմանական, ռուսական, թրքական եւ հայկական փաստաթուղթերու, աղբիւրներու եւ մամլոյ տեղեկատուութեանց վրայ, ցոյց կու տայ թէ՝ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը կանխամտածուած և ծրագրուած ոճիր մըն է Թուրքերու կողմէ, որոնք ցայժմ կ'ուրանան զայն: Լուրջ ուսումնասիրութիւն մը (անգլերէն), որ գրաւած է 35 էջեր:

Վահէ Օշական, 20 էջերու մէջ տուած է Մատթէոս Մամուրեանի կեանքն ու գիմագիծը, ԺԹ. դարու վերջին քառորդի գրական ճաշակն ու Մամուրեանի վաստակը՝ ինքնուրոյն եւ թարգմանական, կանգ առնելով Սեւ Լեռին Մարդը վէպին, Անգլիական Նամականի կամ Հայու մը ձակատագիրը եւ Հայկական Նամականի գործերուն վրայ: Հեղինակը անդրադարձած է նաեւ՝ Մամուրեանի իմաստասիրական կեցուածքին եւ զանազան արժանիքներուն:

Դանիէլ Վարուժանի «Ցեղին Սիրտը» հատորէն «Օձը» քերթուածին բոլորովին նոր մեկնաբանութիւն մը կու տայ՝ Յ. Գեղարդ, հրատարակելով Յակոբ Աղասեանի յուշագրութենէն հատուած մը այդ մասին: Յօդուածագիրը դիտել կուտայ, թէ «Յ. Օշական դժուար կարդացուելիք բանաստեղծութիւններու շարքին դասած է զայն, առանց ուրիշ ակնարկութեան, Սողոմոն Տարօնցի, Հ. Ղանալանեան՝ Թուրքին մարմնաւորումը նկատած են թունալից եւ արիւնարբու Օձը, եւ ընդհանրապէս՝ հայրենասիրական պոռթկում մը համարուած է այս քերթուածը: Մինչդեռ, գրութեան թուականը, վայրը եւ օրուան իրադրութիւնները նժարը կը հակեցնեն՝ Յ. Աղասեանի վկայութեամբ Դ. Վարուժանի տուած մեկնաբանութեան կողմը», այսինքն՝ բանաստեղծին Պէյժիա ունեցած սիրային արկածին:

Շուշիկ Տանապետեան, անցեալ տարի, Սորպոնի Համալսարանէն ստացաւ Մագիստրոսի տիտղոս, որպէս աւարտաճառ ներկայացնելով՝ «Զապէլ Եսայեան, կամ Գրականութեան Լուսաւոր Տիեզերքը» նիւթը: Տարեգիրքին մէջ առնուած է աւարտաճառին այն բաժինը, ուր կը վերլուծուի (Ֆրանսերէն) Զապէլ Եսայեանի Վերջին Բաժակը գործը:

Հնդկական Կալիլա ու Դիմնա առակներուն ծագման, բազմաթիւ լեզուներու թարգմանութիւններուն եւ հայկական առակագրութեան հետ անոր ունեցած կապերուն կ'անդրադառնայ՝ Ներսէս Յ. Պարսումեան, որ Հալէպի պետական վարժարանին մէջ իր ուսանողութեան տարիներէն, մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է յիշեալ առակագիրքի հայերէն թարգմանութեան հանդէպ եւ տարիներու լուրջ պրպտումներէ ետք, յաջողած է կատարել գործին հայերէն ամբողջական թարգմանութիւնը, հիմնուելով՝ կարգ մը հրատարակութիւններու վրայ: Տարեգիրքին մէջ առնուած է, հեղինակին անտիպ աշխատութեան նախաբանէն բաժին մը:

«Հայերէնը Այնթապահայու բերնին մէջ» խորագրին տակ, Լեւոն Վարդան, կու տայ Այնթապի Հայութեան բարբառին մասնակի պատկերը: Պէյրութ թէ Հալէպ, զրուցելով տարեց Այնթապցիներու հետ, հեղինակը հաւաքած է բառեր, բառակազմութիւններ, բառ - ասութիւններ եւ բառ - արտայայտութիւններ, անոնց գործածած թրքերէնին մէջ պահուած հայերէն, բառեր, բառ - կապակցութիւններ եւայլն, ապա, զանոնք քննած Ստեփան Մալխասեանցի Հայերէն Բացատրական Բառարան-ին եւ Հրաչեայ Աճառեանի Հայերէն Արմատական Բառարան-ին միջոցով: Լեւոն Վարդան, դիմած է նաեւ իր նիւթին առընչուող ցայժմ կատարուած հրատարակութիւններու: Տարեգիրքին մէջ տրուած են հեղինակին կազմած բառարանին մինչեւ Կ գլխով սկսող բառերը, հարազատ առոգանութեամբ եւ հնչափոխութեամբ: Բառարանը շարունակելի է:

Յարութիւն Գալայեան, յօդուածով մը ցոյց կու տայ «Հայկական հին խաղերուն թուական ըմբռնումը»:

Իսրայէլ Օրլի եւ Եոհան Վիլհէլմի բանակցութիւնները, զորս երեւան հանած է Կերտա Թօփագեան՝ հայ եւ գերման կապերու ուսումնասիրութեան ընթացքին, մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն ԺԹ. դարու սկզբնական շրջանի պատմագրութեան տեսակէտէն: Գերման պետական գաղտնի դիւանի տնօրէնի (1817) իր հանդամանքով, Եոզէֆ Ֆինդ, պրպտած է պետական դիւանաթուղթերը եւ ուսումնասիրելէ ետք Իսրայէլ Օրլի արխիւը՝ 1829-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Իսրայէլ Օրլի եւ Եոհան Վիլհէլմի բանակցութեան մասին, որուն ամբողջական թարգմանութիւնն է, որ տեղ գտած է Տարեգիրքին մէջ: Թարգմանիչը՝ Կէրտա Թօփագեան, ծագումով գերմանուհի է:

Տարեգիրքին գործադիր խմբագիրը՝ Արտաշէս Տէր - Խաչատուրեան, լոյս ընծայած է Յակոբ Օշականի ուղղուած նամակներ՝ Թորոս Ազատեանէն, Ռուբէն Դարբինեանէն, Արամ Հայկազէն, Գեղամ Ֆէնիէրճեանէն, Վահան Թէքէեանէն, ինչպէս նաեւ՝ Յ. Օշականէն, ուղղուած՝ Էօժէնի Աւետեանի: Նամակները ձեռք ձգուած են Տիկին Էօժէնի Պալեանի (ծնեալ Աւետեան) կողմէ, որ Կիպրոսի մէջ դրացի եղած է Յ. Օշականի:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԳԻՃԻ ՁԿՆՈՐՍՆԵՐԻ ՄՕՏ

Լուսակերտի իմ հարեւան Նուրիջանը, վերադարձաւ Սեւանի ափից եւ ալեկոծուած հաղորդեց.

– Կողակը հազարներով լողում է Արգիճի դեռն ի վեր...:

– Գիտեմ, հիմա Յունիսի տասն է, պէտք է ձկնկիթ թափելու իր սիրած վայրերում:

– Բա չգնա՞նք էն հազարներից մի քանիսը բռնենք:

– Չի կարելի, դրա արտօնութիւնը միայն Պետութիւնն ունի...: Տեսա՞ր, որ դեսի լայնքով մէկ կողովներ են շարել...:

– Տեսայ...: Օր կայ, որ երեք տոննա ձուկ է ընկնում էդ կողովների մէջ: Բա երեք տոննայից մեզ երեք հատ չի՞ հասնի,- իրենն է պնդում Նուրիջանը:

– Կարթով էլ չի կարելի: Զուգարանման շրջանում կողմնակի մարդիկ որս անելու իրաւունք չունեն...: Քեզ չասացի՞ն, թէ որսում են ձկնկիթի համար: Լիճքում ձկնաբուծարան կայ, այնտեղ ձկնկիթից մատղաշ են ստանում, աճեցնում ու միլիոններով թողնում լիճը: Այնպէս որ, հարեւան ջան, անտեղի չէ, որ կողմնակի մարդկանց արգելել են ձկնորսութիւնը: Գիտե՞ս կողակի փորում քանի հազար ձու կայ: Կէս քիլո ձկան մսի համար հինգ հազար ձկնկիթ դէ կը դցես, բա այդ բանը թոյլ կը տա՞յ Պետութիւնը...: Այնպէս որ Արգիճում ձուկ որսալու մտքից ձեռ քաշիր...:

– Բա ինչո՞ւ էին Գէորգ Էմինն ու նրա հետ էլ Պորտուգալիայից եկած մի գրողի թոյլ տուել կարթերով կողակ որսալու: Աչքիս առաջ կողակներ էին հանում, որ ամէն մէկը՝ ըհը...:

Ու ցոյց տուեց իր յաղթ ձեռքի դաստակը՝ արմունկից մինչեւ մատների ծայրը:

– Քեզ էլ կը թողնեն, վախթանգ քեռի, էգուց գնանք...:

«Էգուց»ն ուրիշ բան բերեց հետը. Նուրիջանի ասած պորտուգալացի գրողը եկաւ Լուսակերտ՝ հետս ծանօթանալու. Վահրամ Մալեանն էր:

– Չէի կարծում, որ ձկնորս էլ եղած էք, Պր. Մալեան,- դիմեցի իրեն:

– Ուրկէ՞ դիտէք:

– Ինչպէս թէ ուրկից...: Չէ՞ք լսել, որ ես մեր բնութեան պահակն եմ: Եւ ահա, դուք առանց պահակի թոյլտուութեան, երէկ այս ժամին երեք հատ կողակ էք բռնել Արգիճի վեռում...:

Զարմացաւ, թուխ ու լիքը դէմքին մի լայն ժպիտ փռուեց:

– Այո, անանկ ձկներ բռնեցի, ո՛ր...: Բայց ես կը զարմանամ, թէ ի՞նչպէս գիտէք նոյնիսկ իմ որսացած ձկներու քանակը:

– Ես պարտաւոր եմ իմանալ ամէն բան

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Մարդը փրփրելով ու հեւալով կը պոռար Ալիսին թէ այս բանը երբեք պիտի չներէր իրեն, երբե՛ք: Ինք միշտ սեւը ներս եւ ճերմակը դուրս ապրած էր եւ քեզի՛ ալ այդպէս սորվեցուցած էր: Դուն հիմա ի՞նչ համարձակութեամբ կ'ելլես օտարներու կը պատմես որ պարտքով եկանք հոս, պատանդ ձգելով միայն դրամ գտանք...: Մոխիրի գոյն եղած էր մարդը որ յանկարծ ձեռքը կուրծքին տարաւ ու կքեցաւ: Բառերը իրարու խառնուեցան, թափեցան բերնէն ու կքեցաւ:

Անկողնին վրայ պառկեցուցին զինքը եւ Տիրան նախ քիչ մը ջուր տուաւ եւ վերջն ալ չիշխն տակ մատ մը օղի դնելով ան ալ վարպետին բերանը լեցուց: Աղջիկները մարդուն դաստակները կը շփէին, բայց ան կը պահանջէր որ կորսուին բոլորն ալ եւ զինքը առանձին ձգեն:

...Աշխատանոցը իր անկիւնները յանձնած էր մութին՝ առանց դիմադրութեան, իսկ ծորակը կը կաթկթէր երբեմն կանոնով, երբեմն առանց կանոնի: Շատոնց է որ Տիրան պայուսակները փոխադրած է մլուկին պանդոկը, իսկ հիմա կը պատրաստուէր իր աղգականներն ալ հոն առաջնորդելու:

Ալիս իր հօրը աջ թեւը մտաւ: Փողոցի մութ դրան մէջ Տիրան փորձեց մըտնել մարդուն ձախ թեւը, բայց Տադէս ագա ձեռքի շարժումով մը որ ամէն պատասխան կը մերժէր, վանեց երիտասարդը.

– Շատ շնորհակալ եմ... քեզի բաւական անհանգստութիւն տուինք՝ ա՛ֆ կ'ըներս: Հարկաւ մենք ալ օր մը տակը չենք մնար:

. . . . . .

Տիկին Պիւք ճիշդ հոտառութեամբ մը դերձակին վիշտը կապեց անոր ազգականներուն յանկարծական մեկնումին, եւ դարձդարձիկ հարցապնդումներով փորձեց մանրամասնութիւններ խլել Տիրանէն: Եւ որովհետեւ չկրցաւ՝ ըսաւ թէ իր ծննդարերութիւնը տեղի պիտի ունենար ճիշդ սա չափ օր վերջ: Դիւրացած էր ան՝ մասամբ: Այսինքն թէ փոքրիկին անունը որոշուած էր: Եթէ մանչ ըլլայ՝ Գամիլ: Եթէ աղջիկ ըլլայ՝ Գամիլ:

Իրապէս կը տառապէր Տիրան եւ դէպքերու վերյիշումը իրեն կը պատճառէր այնպիսի իրական նեղութիւն մը որ ատենը անգամ մը կարը ձգելով կը ստիպուէր շրջիլ սենեակին մէջ: «Աս ի՛նչ դէշ բան եղաւ՝ կ'ըսէր ու կը պնդէր թէ ուեւէ մէկն ալ իրեն պէս պիտի խնդար եղածներուն վրայ՝ առանց վարպետ ծաղրելու դիտաւորութեան: Թէ մեղաւորը դէպքերն էին միայն, որոնք դժնդակ էին, անտարակոյս, բայց միաժամանակ ծիծաղելի էին անվիճելիօրէն: Եւ յետոյ՝ յուսահատական դիպուածով մը՝ կարճ ժամանակի մը մէջ անոնք յաջորդած էին մէկզմէկու, առանց առիթ տալու որ անցեալը ընտելանայ ներկային:

Երիտասարդը անտգութեան մէջ ըսպասեց լուրի մը որ միշտ ուշացաւ: Կ'ուզէր մանաւանդ դիտնալ թէ արդեօք իրապէս Փարիզէն պիտի մեկնի՞ն հայը ու աղջիկ, թէ չէ արդէն հանդարտած են հիմա որ երկու օր անցաւ: Դերձակը շատ յուսաց որ Ալիս կու գայ զինք տեսնել իր հօրը թոյլատրութեամբ կամ անկէ գաղտնի, բայց աղջիկը չերեւցաւ բնաւ: Գիշերը դաղտագողի Տիրան գնաց անոնց պանդոկը եւ պանդոկապետէն լսեց որ հոն են երկուքն ալ, թէ մեկնումի խօսք չեն ըրած բնաւ:

Օրերը ամբողջութեամբ դրաւուեցան նոյն մտապաշարումով: Որովհետեւ բախումը մնացած էր կիսաւարտ, անոր ընթացքին ամէն ինչ չէին կրցած ըսել, որովհետեւ մանաւանդ երկու դերձակներն ալ եղած էին թէ՛ իրաւացի եւ թէ՛ անիրաւ, Տիրան կը մնար անլուծելի հանդոյցի մը մէջ: Ոչ միայն չափէ դուրս նեղացուցիչ էր ան, այլ նաեւ ենթական կը նետէր հակոտնեայ զգացումներու: Երիտասարդը ունեցաւ բուռն բարկութեան պահեր, որոնց ընթացքին ամբաստանեց ոչ միայն վարպետին անիրախտագէտ վարմունքը, այլ նաեւ միւռոնը, դպիրը, արեւելքը: Յետոյ կը տրտմէր խորապէս, մտածելով որ խառնուածքի խնդիր է, թէ անոնք իրենց գլխուն պատճառաւ պիտի տառապին այժմ: Կամ պիտի մնան եւ ինչ որ մեծ աղէտ է, կամ պիտի մնան եւ իր աջակցութենէն զրկուելով պիտի չարչարուին անտեղիօրէն:

(Շար. 9)

ինչ կատարում է մեր բնութեան մէջ...: Ի՛նչ, ձկնորները թարմ ձկով չհիւրասիրե-ցի՞ն ձեզ:

- Ինչպէս չէ...: Կաթսայ մը ձուկ ե-փեցին... անանկ համով է՛ր...:

- Կողակը համո՞վ: Կողակն ինչ է, որ ինչ համ ունենայ: Հապա որ իշխան վա-յելէիք, ինչպէս պիտի գովէիք...:

- Ո՛չ, կողակը նոյնպէս համով էր... ես շատ հանեցայ եւ կերայ մեծ ախոր-ժանօք...:

Ուրիշ բաներից խօսեցինք, Արդիճիի կո-ղակը մոռացուեց, բայց յետագայ օրե-րին մտածում էի, թէ այդ ի՞նչպէս է եղել, որ Սեւանի անհամ կողակը դուր է եկել աշխարհ տեսած այն մարդուն: Ախր, կողակը, եթէ աղ դրուած չէ, հայ մարդու համար հէչ բան է:

Այս խօսակցութիւնից երկու շաբաթ անց Սեւանի վրայ էի: Փչում էր անձ-րեւախառն քամին, փոթորիկը մեզ դէս-դէն էր նետում, իսկ մեր կարթերին ոչ մի իշխան չէր մօտենում: Ստիպուած դուրս եկանք Այրիվանի դիմաց, մեր նա-ւակը պահ տուինք եւ տրամադրութիւն-ներս ընկած բռնեցինք Երեւանի ճանա-պարհը: Ահա այդտեղ էր, որ յանկարծ միտեցի, Նուրիջանի տեսած «հազարաւոր կողակները» եւ Վահրամ Մավեանի խօս-քը. «Այն ի՛նչ աղուոր համ ունէ՛ր...»:

- Տղե՛րք, գնանք Արդիճի, գոնէ կար-թով կողակ կը բռնենք:

- Կողակն ինչ է, որ բռնենք,- արհա-մարհանքով ձեռքը թափ տուեց մեծ-մեծ իշխանների սովոր մեր կրտսեր ընկեր Սարգիսը:

- Ինչ որ է, էլի որս է... զբաղմունք է...: Համ էլ ձեզ ցոյց կը տամ կողակի վառների քոչը դէպի լեռները...:

Նուռ եկանք եւ մինչեւ Մարտունու նոր-Գետաշէն գիւղը մեքենան մի շընչում քշեցինք:

Ահա եւ Արդիճին, որ Վարդենիսի լեռ-նաշղթայի աղբիւրները, Եանղի ճահ-ճուտների ջրերը, լեռնային մարգագե-տիններում առկայծող առուակներն իր մէջ առած՝ լափու-լափու դալիս մըտ-նում է նոր գցած մի զով անտառ եւ ձրկ-ների վառների հետ խաղալով միանում է մայր Սեւանին: Նրա զուգահեռ ճա-նապարհը մեզ տարաւ ուղիղ ձկնորսա-րան:

Մեզ ջերմութեամբ ընդունեցին: Առաջ եկաւ ձկնորսական բրիգադի ղեկավարը եւ ներկայացաւ.

- Ես Ստեփանն եմ... այն մարդը, որ տարիներ առաջ ձեզ բողոք էր գրել այս-տեղի ձկնագողերի մասին:

Փորփրում եմ յիշողութիւնս:

- Դէ ես շատ տեղերից եմ բողոքներ ստանում...: Թերթերն ինձ Հայաստանի բնութեան պահակ են յայտարարել ու կրակի մէջ գցել...:

Ծիծաղում են:

- Եւ ճիշդ են արել,- շարունակեց ըՍ-տեփանը: - Նամակս ուղարկելու հինգե-րորդ օրուայ գիշերը «Հայձուկբուծ» վարչութեան պետը ափալ - թափալ եկաւ մեր գիւղը, ինձ վեր հանեց անկողնուց, թէ՝ ինձ վրայ էն ի՞նչ բողոք ես գրել Անանեանին...: Երեւի լաւ վառել էիր...:

- Կը վառեմ, բա՞...: Մի կողովներդ ցոյց տուր,- խօսակցութիւնը փոխեցի ես:

- Ի՞նչ ցոյց տամ, որսը վերջացել է, կողակի վերջին խմբերն են իջնում վե-բեւներից:

Իրօք, կողովները բերաններով ոչ թէ դէպի լիճն են, որտեղից սովորաբար վը-տառ առ վտառ դէպի վեր են գնում ձրկ-ները: Նրանց որոգայթ բերանները հիմա էլ հակառակ կողմն են ուղղուած՝ ձուա-դրբավայրերից ցած իջնող ձկներին կը-լանելու համար...:

- Ափսոս, երկու շաբաթ առաջ գա-յիք... դետի յատակը չէր երեւում, ամ-բողջը ձուկ էր...:

Ոչինչ, կարեւորն այն է, որ Լիզբոնից եկած մեր հիւրը եղել է այստեղ ու իր աչքով տեսել:

- Ձեզ հանդիպե՞ց...: Խօսեցրի՞ք...: Մեզնից զո՞հ էր,- այս ու այն կողմից հարցեր տեղացրին ձկնորսները:

- Շատ էր զոհ: Սեւա՛նը, այս հրաշք անտա՛ռը...: Իսկ մեր յղի ու անհամ կողակը գովում էր «գլխարկը վեր-ցրած...»:

- Ո՞նց թէ անհամ...: Գոնէ դուք պի-տի իմանաք, որ մեր կողակն իր համով պակաս չի սիգից եւ ոչ էլ նոյնիսկ իշ-խանից: Զէ՞ք հաւատում: Տղե՛րք, էն արկղը դուրս բերէք...:

Մի մեծ արկղ կործեցին եւ նրա թի-կունքին շուռ տուին խլթիլթացող կաթ-սան: Ջուրը արկղի արարքներով ցած գը-նաց, իսկ գոլորշի եւ բուրմունք արձա-կող ձկան կտորները մնացին արկղի վը-րայ:

- Դէ, հիմի անոյշ արէք...:

- Հա, կողակի գլուխը համով է լի-նում, գլուխներից կ'ուտեմ:

- Մէջքն էլ կերէք, պոչն էլ: Բոլորն էլ համով են:

Եւ իսկապէս, այն ի՞նչ համ էր: Եթէ ասեմ, որ աշխարհում անուն հանած իշ-խանից համով էր, հաւատացէք:

Զարմացած եմ եւ շփոթուած: Շը-փոթուած այն բանից, որ կողակի որ-սին ես մասնակցել եմ դեռեւս մանուկ հասակից, Գոմաճորի ձկնորսների հետ: Դրանից յետոյ յաճախ եմ առիթ ունեցել կողակ ուտելու եւ միշտ էլ չեմ հաւա-նել նրա միսը ու այդ մասին նոյնիսկ գրել եմ «Հայաստանի Կենդանական Աշ-խարհ» աշխատութեանս 5-րդ հատորի մէջ:

Զէ, այդ հատորում սխալ գնահատա-կան է տրուած Սեւանի կողակին: Ըստ երեւոյթին, իրաւացի է եղել ձկնաբան Բ. Ս. Իլէինը, որը ժամանակին գրել է, թէ «Սեւանի կողակն ունի շատ համեղ եւ չաղ միս»: Իսկ ես նրան «հերքել» եմ աշխատութեանս մէջ եւ գովել կողակի միայն աղ դրածը՝ ձաւարով քաշովու հետ...: Այլեւ թարմ կողակի քուֆթան, որ պատրաստում են Կամոյում եւ նրա շրջակայ գիւղերում:

Ասենք թէ այս հարցում ես եւ Իլէինը համաձայնութեան եկանք, իսկ ժողո-վո՞ւրդը: Ախր ժողովուրդը նոյնպէս կո-ղակն անհամ ձուկ է համարում (բացի կճուճներով աղի մէջ պահուածից):

Պարզում է, որ մենք էլ ենք իրա-ւացի, ժողովուրդն էլ: Բանն այն է, որ կողակը նկարագրածս համն ունի միայն թարմ վիճակում: Շատ թարմ, ջրից հա-նելուն պէս խաշածը: Իսկ ժողովրդին կողակը հասնում է ուշ, երբեմն օրեր անց, երբ արդէն թարմութեան հետ մի-ասին կորցրել է նաեւ համը:

Այս թեմայով ես զրոյց ունեցայ Ար-դիճիի ափին, ձկնորսների հետ եւ նոր միայն հասկացայ, որ իմ, Իմինի եւ Վահրամ Մավեանի ճաշակածը այն չի, ինչ վաճառում են խանութներում:

- Եւ ես պիտի աւելացնեմ, որ եփելու ձեւն էլ է կարեւոր,- մէջ մտաւ մի տա-րեց ձկնորս: - Զգո՞ւմ էք, օրինակ, որ աղը տեղն է, մի քիչ շոռ-շոռ է, բայց աղի չի: Դրանից քիչ աւելի աղ գցէինք՝ ուրիշ համ կ'ունենար, պակաս գցէինք՝ չէիք ուտի էն հավէսով, որ հիմա էք ու-տում...:

Իսկ բրիգադիր Ստեփանը մի կարեւոր յաւելում արաւ իմ «ձկնագիտութեանը»:

- Սխալ են ասում, թէ ձուկը համով է լինում, երբ եփում են էն ջրով, որի մէջ ապրել է: Ջուրը կարեւոր չի, գըլ-խաւորը թարմութիւնն է: Հիմա ձեզ մի դէպք պատմեմ: Էջմիածնում ապրող ազ-գականս ճամբայ է ընկնում դէպի Մար-տունի, թէ՝ գնամ մի քիչ ձուկ բերեմ: Ես էլ անտեղեակ՝ այստեղից եմ ճամ-բայ ընկնում դէպի Էջմիածին: Տեղ հա-սայ ու մնացի մոլորուած. ազգականս ինձ Գետաշէնում է փնտռում, ես նրան՝ Էջմիածնում: Տնեցիք ասին՝ համբերիր, իրիկունը ետ կը դայ: Է՛հ, ինչ արած, սպասեցի մինչեւ իրիկուն՝ եկաւ: Հետը բերել էր մի տոպրակ կողակ ու մի բա-լոն ջուր:

- Էս ջո՞ւրն ինչի ես բերել...:

- Սեւանի ջրից է, բերել եմ ձկները մէջն եփեմ, որ համով լինի:

Բեղիս տակ քմծիծաղ եմ տալիս, քա-նի որ ձկները Սեւանից մինչեւ Էջմիածին հասնելը տանջահար են եղել, արդէն փուշը տալիս են, ջուրը սրանց ո՞նց պի-տի համովացնի:

Եփեց, բայց, դէ՛, հօ Էջմիածնի ջրով եփած, հօ՛ Սեւանի, կողակն արդէն էն համն էր ստացել, որը դու ուտում ես քո Լուսակերտում ու գրքերումդ գրում, թէ կողակն անհամ ձուկ է...:

Ծիծաղեցինք, կշտացանք համեղ ձրկ-նից եւ կողակի մասին մեր գիտելիքնե-րը հարստացրած՝ հրաժեշտ տուինք Գե-տաշէնի ձկնորսներին:

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՇԱՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Սեպտ. 26, ժամը 15-ին, հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Շա-սի հրապարակը: Եկած էին նաեւ՝ Կեդր. Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն: Բա-ցումը պիտի կատարուէր՝ Ապրիլեան Ե-ղեռնի Յուշարձանին:

Վաթսուն տարի առաջ, տարագիր Հայը կը հաստատուէր հոս, աշխատելով եր-կաթի ձուլարանին մէջ: Երեք սերունդ-ներ յաջորդեցին իրարու: Վերապրող վեց հայրենակիցներ, պատուոյ մեդալներ ըս-տացան Սարգիս Զուլֆուլեանէ: Ցիշենք անոնց անունները՝ Հաճի Գուզուպաշ-եան, Խաչեր Զուլֆուլեան եւ Կարապետ Գարաօհաննէսեան՝ Հաճընցիներ. Գա-լուստ Տօնիկեան՝ Հոդեցի, Սարգիս Թո-րոսեան՝ Այնթապցի եւ Զաքար Ահմէր-ճեան՝ Պղմշէնցի:

Յուշարձանի բացման ներկայ էին՝ Վիէնի քաղաքապետ Լուի Մէրմազ՝ Թաղ. Խորհուրդի անդամներով, եւ Շասի քա-ղաքապետ՝ Պր. Տիւմէլ: Երկու քաղա-քապետները խօսք առին, շեշտելով այն գաղափարը, թէ ոճիրը կը ներուի, բայց չի մոռցուիր:

Տպաւորիչ էր մէկ վայրկեան լռութեան պահպանումը, Շասի քաղաքապետին ա-ռաջարկով: Դրօշակներ խոնարհեցան Յուշարձանին առջեւ, մահերգի հնչիւն-ներուն առընթեր: Կարծէք թէ, մեր նա-հատակներու ոգին թեւ առած՝ կը սա-ւառնէր մեր մէջ:

Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանը, որ բարձրացաւ Շասի հրապարակին վրայ, կը ներկայացնէ ծունկի եկած հայ մայ-ը, բազուկներուն մէջ բռնած իր մահա-ցած որդին:

Յուշարձանի բացման արարողութիւնը վերջ դուաւ՝ Շառլ Ազնաւուրի «Անոնք Ինկան» երգով:

Այնուհետեւ, ներկաները հիւրասիրուե-ցան Շասի հայ տիկիններուն եւ օրիորդ-ներուն կողմէ: Երեկոյեան, ուշ ժամա-նակ բաժնուեցանք սրահէն, գոտեպըն-դուած՝ մեր նահատակներու ոգիով:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

- Ի՞նչ, չԸլլա՞յ որ վախկոտի մը հետ է որ կը խօսիմ,- ըսաւ Զարէն՝ նոյնիսկ առանց ժպիտի: - Ես իմ թշնամիներուն քով երթալէ չեմ վախնար, իսկ դուն կը վախնաս բարեկամներու մօտ երթալ: Զէ, չէ, վտանգ չկայ, Սպիտակ Զիաւո-ը կը ճանչնայ զիս, բարեկամի պէս պի-տի ընդունի: Անոր խօսելիքներ ունիմ: Բայց չէ, դուն վախկոտ մէկը չես, զիս Սպիտակ Զիաւորին վրանը պիտի առաջ-նորդես,- ժպտեցաւ Զարէն՝ ձեռքը կա-լանաւորին երեսին տանելով:

Անտարակոյս, կալանաւորը վախկոտ չէր: Ան միս - մինակ իջած էր լեռնէն վար, թշնամիի բանակին մէջ Զարէնին համար, իսկ այս անգամ լեռնէն վեր պիտի բարձրանար՝ նոյնպէս Զարէնին համար: Ո՞վ գիտէ, հովիտներուն մէջ թերեւս չհանդիպէին Սպիտակ Զիաւո-րին, բայց պիտի հանդիպէին իր ընկեր-ներուն, ֆէտայիներուն: Անոնք պիտի ու-զէին վնասել Պէքիրի կնոջ ու այդ ձեւով պիտի խորտակէին նաեւ իր աշխարհը: Այն ատեն իր մէջ աւերակի մը պէս պի-տի լռեցնէին այն անծանօթ դեւուկին ըս-տեղծած դեղեցիկ եւ ուժեղ երաժշտու-թիւնը, միակ ձայնը զինք կեանքին կա-պող:

×

Վերջալոյսի պահուն, ղոլամները պատ-րաստ էին: Էն վերջը Զարէն ձիու վրայ նստեցաւ լեռնական հարսի մը շքեղան-քով:

- Բանակի դիրքերուն չմօտենալ,- ըսաւ Զարէն,- առաջին անգամ պիտի մտնենք Տէլիք - Թաշ հովիտը. մինչեւ հոն՝ արդէն մթնած կ'ըլլայ: Տէլիք - Թաշ հովիտէն մեզ պիտի առաջնորդէ կալանա-ւորը,- ըսաւ Զարէն եւ ձին անոր մօ-տեցնելով՝ աւելցուց.- Բայց դուն ինծի չվստահեցար քու անունը: Այդպէս է, այդպէս, հիմա կ'երթանք լերան վրայ ձգած քու անունը գտնելու:

- Կալանաւոր, կալանաւոր, այդ իմ ա-նունն է: Վաղուց է որ կալանաւոր մը եղած եմ: Էն թեթեւը թրքաց զօրքերու ինձ տուած չարչարանքն էր:

Կալանաւորի վերջին բառերը դրեթէ կորսուեցան ձիերու համաչափ դնացքի աղմուկին մէջ:

Մութ, սեւ մեռաքսի պէս մութ հո-վիտներէ կ'անցնէին Զարէն ու իր խում-բը: Լուսնկան մար մտնելու վրայ էր: Զարէն կարծես կը սիրէր մութը առանց լուսնկայի: Մութին մէջ կորսուելու տեն-դով բռնուած՝ կ'ուզէր խորանալ հովիտ-ներուն մէջ, որովհետեւ մութը եւ լը-ռութիւնը իրենց մէջ Սպիտակ Զիաւորի թաքնուած ուժն ունէին: Այդ պահուն, Զարէն զգաց նոյնիսկ մահուան երթա-լու հաճոյքը:

Կալանաւորը անհասկնալի ոգիի մը պէս առաջ ինկած՝ աւելի եւ աւելի խորերը կ'առաջնորդէր խումբը: Ամէնէն աւելի Զարէն էր որ հաւատք ու վստահութիւն ունէր առաջնորդի վրայ: Անտարակոյս, կալանաւոր իր ըրած բարիքն էր որ կ'ու-զէր այդ ձեւով փոխարինել: Զէ՞ որ ազա-տած էր զինք բանտէն ու մահէն:

Մի քանի անգամ կեցուցին ձիերը եւ մտիկ ըրին հեռուի ու մօտի խուլ շար-ժումներուն: Թերեւս եղջերուներ էին, որ դիշերով ձիերու աղմուկէն անհան-պիտ՝ ապառաժներէն վեր կը ցատքէին: Թերեւս մութին ձայնն էր, ո՞վ գիտէ:

Զարէ ամէն անգամ որ այդ խուլ աղ-մուկները կը լսէր, հաճելի վախ մը կ'ու-նենար, որ յանկարծ մեռաքսէ պատառի մը վրայ հրաշքի մը պէս պիտի յայտ-նուէր Սպիտակ Զիաւորին կերպարանքը:

Հովիտներուն մէջ նոյնիսկ լսեցին փոք-րիկ ջրվէժի մը ձայնը: Կալանաւորը կե-ցաւ ջրվէժի հովիտին մէջ: Վտանգաւոր սահմաններէ կ'անցնէին:

- Ի՞նչ պատահեցաւ,- հարցուց Զարէն:

Կալանաւորը այլեւս առաջ չէր կրնար երթալ: Անծանօթ ուժեր կարծես բռնած էին իր ձիուն ոտքերը:

- Վտանգի մէջ ենք: Դիմացը հսկայ լեռը կայ: Մենք ձիերով վեր չենք կը-նար բարձրանալ:

(Շար.- 416)

Այրի Տիկին Կարպիս Գարաօղլանեան, Այրի Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեան, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Փէքմէզեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Քրիստիան Գարաօղլանեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Լուսաւարդ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ցարութիւնեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեան եւ Սարգիսեան, Ստեփանեան, Զաքարեան, Փափազեան (Հայաստան), Թորոսեան (Ամերիկա) ընտանիքները, ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, փեսային, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աղգականին եւ խնամիին՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 6–ին, Երեքշաբթի առաւ.:

Թաղումը կը կատարուի՝ այս Հինգշաբթի, Հոկտ. 8, ժամը 15–ին, Քանանի գերեզմանատունը, Ավընիւ Քառնօ:

Մահագրի չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները՝ Գարաօղլանեան ընտանիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍ

Օր., Օր. Լօռա եւ Լիտիա Իշդալացեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ մօրը՝

ՏԻԿԻՆ ԷՍԹԵՐ–ՎԱՀԱԳՆ ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի, Հոկտ. 11–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ՍՈՒՐԻՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչեաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Ատրինէ Սիմիթեանի կողմէ, ձեռքով հիւսուած պուլկարական գորգ մը, ի յիշատակ իր սիրեցեալ մօրը՝ Զարուհիի և անմոռանալի եղբայրներուն՝ Կարապետի եւ Բարունակի, անոնց մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Հոկտ. 10, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն, եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է Ազգային եւ Եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հոկտ. 11, Կիրակի, Եկեղեցւոյս Օծման 48–րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ, Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ կը կատարուի, եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն եւ Թաղիս ու շրջակայքի համայն ննջեցելոց հոգւոյն համար: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան.– 9.00

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Պոլսեցի հայ երիտասարդ մը՝ Արտաշէս Սօնկութ, քաջ ծանօթ հայերէնի եւ Ֆրանսերէնի, դրասենեակի կամ թարգմանութեան ճիւղի մէջ գործ կը փնտռէ: Աշխատանքի իրաւունք ունի:

Հեռաձայնել.–

736. 90. 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է 200–ական Ֆ. Տէր եւ Տիկին Հ. Աբէլեանէ, Տիկին Ազապի Թօփալեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Մանուէլէ, Սարգիս Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ: Նաեւ, Օր. Ե. Օ.–ի ձեռամբ, Ոմն–է՝ 850 Ֆ.:

×

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Ֆէր ընտանիք, իրենց հօր՝ Ռուբէն Ֆէր–ի մահուան տարելիցին առթիւ 500, Տիկին Մալվինէ Էսապլեան, Տիկին Ալիս Պետրոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆ.:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ա. Զարքճեան 500 Ֆ., Յակոբ Մուրատեանի մահուան առթիւ, Պր. Հ. Թօփալեան (Իտալիա) 100 Ֆ., Եդուարդ Գավէզեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ն. Նիկողոսեան 100 Ֆ., Տիկին Յուլիանէ Աւագեանի մահուան առթիւ, Տիկին Է. Ունճեան 100 Ֆ. նոյն առթիւ: Տէր եւ Տիկին Ց. Տէր – Նիկողոսեան՝ հոգեճաշ եւ 100 Ֆ. ի յիշատակ իրենց մօր՝ Նուրիձա Պոյաճեանի, Տէր եւ Տիկին Ս. Պոյաճեանի, Յակոբ Ալեանաբի եւ Տիկին Ժանէթ Գուլումճուօղլուի: Տիկին Սեդա Պոյաճեան (Նիւ–Եորք) 100 Ֆ. իր ծնողաց՝ Նարկիզ եւ Ստեփան Պոյաճեանի յիշատակին:

ԿԸ ՓՆՏՌԻՒԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ

Մայիլեան ընտանիքը, կը փնտռէ իրենց զաւակն ու եղբայրը՝ Մայիլեան Վլադիմիր – Լաթօ – Մուկուչի-ն, որ ծնած է 1919–ին, Հայաստանի Ալավէրդի շրջանի Ուզունլար գիւղին մէջ: Այժմ ան կը կոչուի Թումանեանի շրջան, գիւղ՝ Օձուն:

Վլադիմիր Մայիլեան, 1939 Նոյեմբերին գացած է բանակ: Պատերազմի սկիզբը կը գտնուէր Դրոգոբիչ քաղաքին մէջ: Մինչեւ 1942, նամակագրական կապը պահած է իր ծնողքներուն հետ: Իսկ 1943 – 44 թուականներուն, զինքը տեսնող եղած Լեհաստանի Պուլովա քաղաքը: 1944 – 45 թուականներուն, եղած է Մարսէյլ, բայց իր մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն ուղարկած է: Ամուսնացած չէր: Ունի հարազատներ. Հայրը՝ Մայիլեան Մուկուչ Խաչատուրի, մայրը՝ Մայիլեան Ուստիան Վէլիխանի, եղբայրները՝ Մայիլեան Գուրգէն Մուկուչի, Մայիլեան Վաղինակ Մուկուչի, Մայիլեան Կարլէն Մուկուչի, Մայիլեան Վալէր Մուկուչի, քոյրը՝ Մայիլեան Փերուզ Մուկուչի:

Հարազատները բոլորն ալ ողջ – առողջ են:

———×———

Մանուէլ եւ Յակոբ Բալուլեան, կը փնտռեն իրենց հարազատները՝ Նորա, Պէլքիզ եւ Համբարձում Փոթիկոնեան, որոնց ծննդավայրը եղած է Սուրիա, ուրկէ փոխադրուած են Ֆրանսայի Մարսէյլ քաղաքը: Իրենց հայրը՝ Սմբատ Փոթիկոնեան, հօրեղբօր տղան է՝ Մաքրուհի Փոթիկոնեան – Բալուլեանին:

Վերոյիշեալներու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի դիմել՝ եկեղեցւոյս քարտուղարութեան.–

EGLISE ARMENIENNE
339, Ave. du Prado - 13008 Marseille
Tél.: 77. 84. 70

ԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

«ԱՆԻ» Երգչախումբին փորձերը, կանոնաւորութեամբ՝ Հրանդ Ամէմեանի, տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը 20.30–ին, եւ Կիրակի՝ ժամը 11.30–ին, Իսիի Հայց. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ.–
6, Avenue Bourgain - M° Mairie - d'Issy

Սիրով կը հրաւիրուին նոր անդամանդամուհիներ, մաս կազմելու երգչախումբին, միասնաբար լծուելու համար հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը տարածելու նուիրական գործին:

LES MAGASINS
CETA
Recherchent Vendeur ou Vendeuse à plein temps et Vendeur ou Vendeuse pour nocturne.
Pour un magasin de chaussures à Villejuif.
TEL.: 678. 22. 77 et 820. 14. 21

ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

որ տեղի պիտի ունենար՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

II° STAGE NATIONAL DES CLUBS UNESCO

VIE QUOTIDIENNE ET VIE SOCIALE DES ARMENIENS

De la fin du XIX° au début du XX siècle

SAMEDI 17 et DIMANCHE 18 OCT.
organisé par
La Maison de la Culture Arménienne de Décines
et le
CLUB UNESCO DES ARMENIENS ET DES AMIS DES ARMENIENS
avec la participation de
L'Union Culturelle Arménienne de Villeurbanne
L'Association Culturelle Arménienne de Lyon

Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES - (7) 849. 42. 97

PROGRAMME DU STAGE

— *Samedi*, 17 *Octobre;*

9 h. 30 - 12 h. 30 (session 1)
LA CELLULE FAMILIALE
15 h. 00 - 18 h. 00 (session 2)
RAPPORTS SOCIO-POLITIQUES DES ARMENIENS AVEC L'ENVIRONNEMENT

— *Dimanche*, 18 *Octobre;*

09 h. 00 - 11 h. 00 (session 3)
L'INFLUENCE DE LA NAISSANCE DU MOUVEMENT REVOLUTIONNAIRE SUR LA VIE ARMENIENNE
12 h. 00 - 14 h. 00 (session 4)
AUTOUR DU GENOCIDE: POUVOIR ET PATERNITE

Intervenants:-
— Mme. Béatrice BRICOUT
— Mme. Hasmig KEVONIAN
— Mlle. Mireille BARDAKDJIAN
— Mme. Anahite TER-MINASSIAN
— M. Dikran DJIMBACHIAN
— M. Marc NICHANIAN

Frais de stage:60F. pour les 4 sessions ou 20 F. par session.
Frais d'hébérgement et de restauration: nous contacter.

GALA et BANQUET

Des ANCIENS COMBATTANTS d'ORIGINE ARMENIENNE des Hauts-de-Seine

Sous le Patronage de: Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur des Anciens Combattants)
Et la présence de Hautes Personnalités

Le 31 Octobre, à 20 h. 30 précises
Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor Cresson
Réservations: Tél.: 770. 07. 25 — 642. 73. 10 — 642. 45. 25

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES

LES 9 ET 11 OCTOBRE
avec
ONNIG DINGDJIAN

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, ժամը 15.30-ին, Վասպուրական սրահին մէջ
Կը նախագահէ դրագիտուհի՝ ԷՏՄՈՆՏ ՇԱՌԼ–ՌՈՒ–ՏԷՖԷՌ
խօսք կ'առնեն.–
ԳՈՆԹԱՆ ՎՕԹՐԱՎԷՌ (Մարսէյլի Գրականութեան Ակադեմիայէն)
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւն)
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արտասանութիւն – Երաժշտութիւն – Պար

Journée de la Culture Arménienne

Sous la Présidence de: Mme. EDMONDE CHARLES-ROUX
Prendront la parole:
CONSTANT VAUTRAVERS
Père NERCES DER-NERCESSIAN
et GARO HOVSEPIAN

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
9
VENDREDI
9 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.013
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.013

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱԲԱԹ ՕՐ՝
ՍԱՏԱԹԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ՝ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ, ՉԻՏԱՍՏԱՆ ՈՒ ԻՍՐԱՅԷԼԸ

ԲԱՑԱԿԱՅ՝ ԱՐԱԲ ԱՇԽԱՐՀԸ

Անմիջականին մէջ, հանդարտութիւն կը տիրէ Եգիպտոսի մէջ, եւ ոմանց ակնկալած խառնակութիւնները կամ բանակի ապստամբութիւնները տեղի չեն ունեցած: Զօր. Շազլի կոչն ալ, Ալ-Ժէյն, (թէեւ ընդհանրապէս Տրիպոլիս կամ Դամասկոս կ'ապրի) արձագանգ գտած չի թուիր եգիպտացի ժողովուրդին մօտ:

Շազլի «Ջրանցքի հերոսն» էր, բայց 1978-էն ի վեր, բացէ ի բաց Սատաթի տապալումը կ'ուզէր: 1973-ին է արդէն, որ առաջին խզում մը կը պատահէր, երբ Շազլի կ'առաջարկէր Սինայէն քաշել՝ զրաք, հրետանի եւ տանիլ Սուէզ, ու Սատաթ կը մերժէր: Այդ թուականէն, զօրավարին համար պիտի սկսէր «անապատին անցքը»: Նախ, Լոնտոնի դեսպան, ապա՝ Լիզպոն, ուր կը խզէ վարչակարգին հետ, 1978, Յունիս 18-ին, մամուլի ասուլիսով մը: Կը մերժէ Գահիրէ վերադառնալ ցորչափ Սատաթ հոն է, ու կը սկսի աքսորականի իր կեանքը՝ Մադրիտ, Ալժէ, Դամասկոս, Պէյրութ: 1980-ին կը յայտարարէ «եգիպտական ազգային ճակատի» մը հիմնումը:

Բայց եւ այնպէս, կը սխալէր, երբ կարծէր մէջ կ'ըսէր թէ՝ Սատաթի սպանութիւնը կատարուած է եգիպտական բանակի «քաջ տարրերուն կողմէ», քանի որ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ միայն չորս հոգիէ կազմուած էր քոմանտոն, որու միայն մէկը՝ զինուորական է, միւսները՝ քաղաքային են:

Յարդ, յայտնի չէ թէ՝ ո՞վ է զինող ձեռքը: Ընդհանրապէս ճիգ կայ, մանաւանդ՝ Ամերիկայի կողմէ, կրօնական մոլեռանդութեան վերագրել, այսինքն՝ մահմեդական Եղբայրներու, բայց...: Բայց դահ ունեցողները այնքան շատ են, որ դժուար է անմիջապէս գտնել եւ անուն դնել: Մահմեդական Եղբայրներու միութիւնը հիմնուած է 1937-ին, եւ իր առաջադրանքն էր՝ աստուածավար Պետութիւն մը ստեղծել: Զինուորական դիպուը համակիր՝ նացիական Գերմանիոյ մէջ այլոց՝ մասնակցած է բրիտանական բանակի դէմ գործողութեանց: 1954-ին, Նասր կը լուծէ միութիւնը, որ կը փորձէ քիչ ետք դինքը սպանել: Կը հետեւի անխնայ հալածանք մը, որոր «զլուխները» բանտն են, Սատաթն է որ դուրս կը հանէ երբ իշխանութեան գլուխ կու գայ ու կը շահի անոր հարանքը: Տարիներու ընթացքին սա-կայն, խանդավառութիւնը կը պակսի, երբ Սատաթ կը մերժէ տեղի տալ իրենց պահանջին՝ վերահաստատելու խալամական օրէնդրութիւնը: Խզումը կ'արմատանայ Երուսաղէմի ճամբորդութենէն ետք: Սեպտեմբերին, յարանուանական միջադէպերէն ետք, զպտի եւ մահմեդական «Էնթէկրիսթ»ներուն միջեւ, Սատաթ կ'որոշէ ձերբակալել տալ պարագլուխները: Ութ հարիւր հոգի են՝ բանտը:

Գալով Ղպտիներուն, կարեւորագոյն քրիստոնեայ փոքրամասնութիւն են արաբ աշխարհին: Հիմնուած Ա. դարուն, Մարկոս Աւետարանիչի կողմէ, 451-էն իսկ ուզած են ինքնավար Եկեղեցի ըլլալ, ցոյց տալու համար նաեւ՝ եգիպտացի ժողովուրդին ընդդիմութիւնը Բիւզանդիոնի քաղաքական հովանիին: Եգիպտոսի նուաճումը Արաբներու կողմէ (639-41), յոյս տուած է պահ մը, որ կրկին տէր կը դառնան, բայց արագօրէն յուսախաբ եղած են: Իրենցմէ ոմանք կ'իսլամանան, հաւասար դառնալու համար նոր զեկավարներուն հետ, որովհետեւ քրիստոնեաները ենթակայ էին յատուկ կանոնագրքի մը, իսկ յետագային ալ՝ հալածանքի, լինչ որ իրենց համայնքը կը վերածէր բնակչութեան 10 – 15%-ի, այսինքն՝ 5 – 6 միլիոն, 40 միլիոնի դէմ:

×

Շաբաթ օր, Գահիրէ կը հաւաքուին աշխարհի մեծերը, բայց ոչ ամբողջ աշխարհի, եւ մանաւանդ ոչ՝ արաբական աշխարհի: Սատաթիի «գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ» ըսողները չեն պակսիր անշուշտ: Ուաշինկթըն, երեք նախկին Նախագահ կը ղրկէ՝ Նիքսըն, Ֆորտ և Գարթըր, եւ Արտաքին նախարարը՝ Հէյկ: Իսրայէլի կողմէ, Նոյնինքն՝ Պեկին, որ շատ չդիւրացուց «բարեկամ Սատաթ»ի գործը, անձամբ ներկայ կ'ըլլայ: Ֆրանսա Շէյսոնը կը ղրկէ, բայց Հինգշաբթի առաւու, կը հաղորդուէր նաեւ՝ թէ ներկայ կ'ըլլան նախագահ Միթերան եւ Արդարութեան նախարար՝ Ռ. Պատէնթէր:

Արաբական աշխարհը չի դար անշուշտ յուզարկաւորութեան, քանի որ «հարս-նիք» ունի նոյն առթիւ, եւ կրնայ միայն Սուտանի նախագահը գալ, որ ՊԱԿ-ի համար՝ «յաջորդ սպաննուելիքն է»:

Ցայտնի չէ սակայն, թէ ի՞նչ է Սաուտի Արաբիոյ դիրքը, քանի որ թերթերը լոյս չեն տեսներ այս միջոցին, Մէքքէյի ուխտագնացութեան առթիւ:

× Սատաթ պիտի թաղուի՝ Նասր, հոն ուր սպաննուեցաւ: Արագօրէն դամբարան մը կը շինուի: Ճակատագրական զուգադիպութիւնն ուզած էր, որ Երեքշաբթի օր, տողանցքին դացած ատեն, Սատաթ ըսած ըլլայ իր խօսակիցներուն, որ դամբարան մը շինուի հոն, ուր կ'ուզէ թաղուիլ:

× Արֆաթ՝ Փէքին է, ուր կ'ողբան Սատաթի մահը, մինչ ինք՝ ուրախ է: Իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի ընթացքին, վարչապետը «մեծ դժբախտութիւն» որակած է Սատաթի մահը, մինչ Արաֆաթ յայտարարած է որ՝ այդ մահը Քէմփ-Տէյվիտի համաձայնագրերու մահազանգն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 5-ին մօտ է, որ քուէարկեց հիւլէական ծրագիրը՝ 67-ի դէմ 331 ձայնով: Հ. Հ. Հ.ն մերժած էր մասնակցիլ քուէարկութեան, առարկելով որ, Մօռուա իրաւունք չունի միայն մէկ հարցի շուրջ վստահութեան քուէ ուզել Ժողովէն, այլ՝ ամբողջ քաղաքականութեան: ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ մամուլի Հիմնարկը (Լոնտոն), բողոքած է թուրք կառավարութեան մօտ, լրագրողի մը ձերբակալութեան առթիւ: Ուլուսուի ուղղուած դիմումի մը մէջ, Հիմնարկը կ'անդրադառնայ «Արայըշ» ձախ թերթի խմբագրապետ՝ Նահիթ Տուրուի ձերբակալութեան, Սեպտ. 29-ին:

ՀՌՈՄԻ համայնավար քաղաքապետը՝ Լուիճի Փէթրոչէլլի, յանկարծամահ եղաւ առջի օր, 49 տարեկանին, կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մէկ նիստին ընթացքին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ՝
ՓՈՓԸՐԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՏՂԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Ինչպէս անդրադարձած էինք, «Յառաջ»ի Հոկտ. 6-ի թիւով, Ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. քարտուղար՝ Ժան Փոփըրէնի, Կիրակի, Հոկտ. 3-ին, ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. Կայանէն սփռուած հայանպաստ, եւ մանաւանդ՝ Հայկ. Յեղասպանութեան Թուրքիոյ իշխանութեանց կողմէ ճանաչումը պահանջող յայտարարութիւնը, թուրք մամուլին մէջ արդէն տիրող եւ օրըստօրէ յարաւուն՝ հակահայկական եւ հակաֆրանսական կիրքերու կրակին վրայ իւղ լեցուցած է: Արդարեւ, *Հիւրրիյէթ*, նոր նիւթ գտած է եւ Ժան Փոփըրէնի ըրած յայտարարութիւնը առիթ նկատած է՝ կրկնելու համար հակաֆրանսական իր ելոյթներն ու ամբաստանութիւնները, զանց չառնելով նաեւ՝ իր կարգ մը ընթերցողներուն (առ երեւոյթ...) փոխադարձութեան սպառնալիքներ կրող նամակներուն միջոցով:

Ստորեւ, կ'անդրադառնանք Ժան Փոփըրէնի նուիրուած եւ Հոկտ. 7 թուակիր *Հիւրրիյէթ*-ի մէջ տեղ գտնող մեկնաբանութեան.-

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝
ՀԱՅ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐԷՆ ՏԷՐ
ԿԸԼԼԱՆ

«Ֆրանսայի մէջ, իշխանութեան գլուխը գտնուող Ընկերվարական կուսակցութիւնը, Հայերու ծառայութեան ըլլալը, առջի օր (Հոկտ. 3) ֆրանսական հեռատեսիլէն սփռուած յայտարարութեամբ մը՝ անգամ մը եւս պարզուեցաւ: Ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. Կայանէն սփռուած ժամը 20-ի լուրերու յայտագրին մէջ, Ընկերվարական կուսակցութիւնը (Հայկ. Հարցի առընչութեամբ) իր պաշտօնական դիրքորոշումը հետեւեալ ձեւով ճշդեց.-

« Հայ հաւաքականութեան, իր իրաւացի պահանջներու ծանօթացումին ի խնդիր մղած պայքարի տարողութենէն՝ Ֆրանսացիները հարկ է տեղեակ պահել: Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին, Հայերու կողմէ կատարուած վերջին արարքը պատրուակ ընելով, հայ ժողովուրդի պայքարին առընչութեամբ (ֆրանսական) մաս - մէտիա-յին վրայ գրաքննութիւն մը հաստատելու համար բրած պահանջը՝ անընդունելի է »:

«Ընկերվարական կուսակցութեան երկրո՛րդ կարեւորագոյն անդամը եղող եւ Հանրապետութեան նախագահ՝ Միթերանի ամէնէն վստահելի գործակիցներէն՝ Ժան Փոփըրէն, Ազգ. Ժողովին մէջ, Լիոնի շրջանէն ընտրեալ երեսփոխան ըլլալով տեղ կը դրաւէ: Լիոնի շրջանին մէջ ապրող մեծ թիւով Հայերու քուէներուն շնորհիւ երեսփոխան ընտրուած ըլլալով, Ժան Փոփըրէն, նախապէս ալ՝ Հայկ. Հարցը պաշտպանող իր դիրքորոշումներով աչքառու դարձած էր: Հայերու կողմէ յերիւրուած «ցեղասպանութեան» տարեդարձի օր հռչակուած՝ ամէն Ապրիլ 24-ին, ան, Հայերու հետ միասին Լիոնի Թրք. հիւպատոսարանին վրայ քալած եւ դանոնք քաջալերած է: Անցեալ տարի եւս, Լիոնի Թրք. հիւպատոսարանին վրայ քալող եւ «Մարդասպա՛ն Թուրքիա» պոռացող Հայերը գլխաւորած, եւ հիւպատոսարան երթալով՝ «Թուրքիոյ կողմէ, Հայոց հողերուն վերադարձին եւ հատուցման» պահանջը բովանդակող շրջաբերական մը ներկայացնել փափաքած էր:

«Նո՛յն Ժան Փոփըրէնը, անցեալ տարի, Լիոնի մէջ, Թուրք բանուորներու կողմէ կատարուած ցոյցի մը առարկելով, տեղւոյն Թուրք հիւպատոս՝ Օքան Կէզէրը «դիւանագիտական անպատասխանատու արարքով» ամբաստանած, եւ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան դիմելով, անոր՝ Ֆրանսայէն արտաքսումը պահանջած էր»:

×

ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՀՐԱՆԴ ԿԻԻԶԷԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ Է

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Հոկտ. 3) կ'իմանանք թէ, Պոլսոյ Պաշարման Վիճակի թիւ 3 Ատեանին առջեւ, Հոկտ. 2-ին սկսած է Հրանդ կիւզէլեանի դատավարութիւնը: Ստորեւ այդ առընչութեամբ տրուած մանրամասնութիւնները.-

«Իսթանպուլի Պաշարման Վիճակի Ատեանը սկսաւ դատել Հրանդ Քիւչիւքկիւզէլեանը, որ միջոցէ մը ի վեր հսկողութեան տակ առնուած էր կարգ մը ամբաստանութիւններով եւ որ մէկն էր այն երկու հոգեւորականներէն, որոնց ազատ արձակումը պահանջուած էր Փարիզի Թրք. հիւպատոսարանի գրաւման ատեն:

Հրանդ Քիւչիւքկիւզէլեանի դէմ կատարուած ամբաստանութիւններուն առանցքը կը կազմէ ցեղապաշտութիւն քարոզած ըլլալու մեղադրանք մը: Հրանդ Քիւքիւքկիւզէլեան, որ կը պատկանի Բողոքական Եկեղեցիին, միեւնոյն ժամանակ Բողոքական Վաքֆիներու Վարչութեան անդամ է: Ան, երէկ Պաշարման Վիճակի թիւ 3 Ատեանին դիմաց, դատախազին կողմէ կատարուած ամբաստանութիւնները՝ մերժեց եւ յանցանքները չընդունեցաւ:

«Դատախազը պնդեց որ, ամբաստանեալը բազմաթիւ որբ թուրք տղաք Արեւելեան նահանգներէն Իսթանպուլ բերած է Թուզլայի Քամփին մէջ անոնց ջնաջած է հայկական ազգայնապաշտութիւն ներարկել: Տղաքը, բողոքներով մտիկ ըրած են իր քարոզչութիւնները: Ամբաստանեալը, այսպէս 20 պատանիներ բերած է Տիարպաքիրէ, Մարտինէ եւ զանոնք տեղաւորած է Թուզլայի Քամփը: Ըստ ամբաստանութեան, ան Թուրքիոյ եւ Թրքութեան դէմ աշխատանք տարած է եւ Մարսէյլէն բերած է «Հայ ընտանիքներու օրացոյցը» անուն հրատարակութիւն մը, որու մէջ Թրքութեան դէմ հրատարակութիւններ կան: Բերած է նաեւ «Հայ Քրիստոնեայ ընտանիքներու օրացոյցը», որ նմանապէս հակաթուրք հրատարակութիւն մըն է: Այս բոլոր յանցանքներուն համար, դատախազը պահանջեց 1 – 3 տարի բանտարկութիւն:

«Հրանդ Քիւչիւքկիւզէլեան մերժեց ամբաստանութիւնները: Յայտնեց նաեւ որ չափազանց յուզուած է Փարիզի դէպքին համար: Աւելցուց որ «շոք» մը անցուցած է, երբ լսած է թէ իր անունն ալ յիշուած է ահաբեկիչներու պահանջներուն մէջ:

«Վկաներու ունկնդրութեան համար, դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ Նոյեմբեր 6-ին:

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆ

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.– Յարգելով հանդերձ մեր աշխատակցին յայտնած կարծիքները – թէ կարծիքի ազատութի՛ւնը յատկապէս–, «Ազատ Բեմի» սիւնակին մէջ հրատարակելով այս գրութիւնը, չենք կրնար սակայն, յանուն թերթիս ուղղութեան, չգրել.– «Յառաջ», իր աւանդութեամբ ու առաջադրանքով, օրականն է ի՛ր իսկ գաղափարաբանութեան, միա՛յն: Երիտասարդական շարժումները, երբ յեղափոխական են մանաւանդ, մեզ կրնան ուրախացնել, կրնան յօգուտ Հայ Դատին լաւագոյն օրեր թելադրել, բայց երբեմ տանիլ նման բացարձակ հաստատումներու.–

Դէպքերը արագ կ'ընթանան: Նոր ըսփիւռք մը զիմագիծ կը ստանայ: Հայկ. Հարցը նոր հունի մէջ է:

Գլխաւոր դերակատարը անկիւնադարձային այս հանգրուանին՝ Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակն է: Դէպքերուն նախաձեռնութիւնը իրն է ամբողջութեամբ: Ու սփիւռքահայ քաղաքական իշխանութեան մասի մը տի – բացումը այժմ անոր կարի մերձ է:

Արդարեւ, առաջին անգամ ըլլալով վաթսուն տարիէ ի վեր, Սփիւռքահայութեան քաղաքական դերակառոյցը փոխուելու կարելիութեան առջեւ կը գտնուի այսօր: Կարելիութիւն մը, որ ուղիղ զբծով արդիւնքն է անցնող 15 տարիներու զարգացումին:

○ *1965.– Ցիսնամեակ Մեծ Եղեռնի: Սփիւռքահայ դասական իշխանութիւնները ձեռնունայն կը ներկայանան պահանջատէր սերունդի մը: Ցուսախարութիւն ու յուսալքում:*

○ *1965 – 1970/71.– Որոնումի ու ըմբոստութեան առաջին տարիներ: Երի – տասարդական հարցադրումներու շրջան կուսակցութիւններէն ներս: Մտաւորական եւ ուսանողական դեւերներու վրայ «Ա–հեկան» զրական հանդէսը Պէյրութի մէջ ու ԵՀՈՄ–ի «Ուսանող» պարբերաթերթը Փարիզի մէջ ամենացայտուն արտայայտութիւնները կը հանդիսանան այս շրջանի խմորումներուն:*

○ *1970 – 1975.– Ըմբոստութիւնը կը ստանայ բացայայտ քաղաքական դիմագիծ: Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ «Եւրիտասարդ Հայ» երկշաբաթաթերթը: Սկիզբի որոնումի շրջանէն ետք, թերթը կ'որդեգրէ յեղափոխական ուղի: «Ժողովրդային զինեալ ազատագրական պայքարը միակ ուղին է Հայկ. Հարցի լուծման» կը յայտարարէ: Կը ծնին քաղաքական խմբակներ, հոս ու հոն:*

○ *1975.– Ծնունդ՝ Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի: ըՍկիզբը սաղմնային՝ Բանակը հետզհետէ կը տարածէ իր գործունէութիւնը ու կը հանդիսանայ զինեալ գործունէութեան գլխաւոր կազմակերպութիւնը Սփիւռքի մէջ:*

○ *1980–ական թուականներ.– Գաղտնի Բանակը կը ստանձնէ իր զինեալ գործունէութիւնը: Նամանաւանդ՝ «Հայաստան» պաշտօնաթերթի հրատարակումով, ապա Ալեք Ենիկոմշեանի դատին առթով ու ճայնափոխումի կայանի մը հիմնումով Պէյրութի մէջ, Բանակը դուրս կու գայ սկիզբի խորհրդաւոր միջավայրէն ու հանրութեան առջեւ կը ստանայ դիմագիծ:*

Փարիզի թրքական հիւպատոսարանին դրաւումը, անցնող Սեպտեմբերին, «Եղիա Քէշիշեան Գունդ»ի կողմէ ու անոր յաջորդող ցոյցերը պատկերը տուին այն ժողովրդականութեան՝ որ Բանակը շահած է այսօր:

Վերջին տարիներու զարգացումները թոյլ կու տան հաստատելու որ.–

– Ժողովուրդ կամ մասսա լսուածը յեղիւրածոյ ու զառանցական միթոս մը չէ Սփիւռքի պայմաններուն մէջ, այլ շօշափելի ազդակ մը որ գիտէ, ի պահանջել հարկին, փողոցը դրաւել:

– Սփիւռքը ինքնանպատակ ու ինքնամբողջ մարմին մը չէ: Հողի ազատագրումը ու Եղեռնի ճանաչումը անոր կեդրոնական մտահոգութիւններուն մէջ առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն:

– Զինեալ գործունէութիւնը ամէնէն ազդու միջոցն է քանդելու համար լը – ռութեան այն պատը, որ վաթսուն տարիէ ի վեր կանգուն կը մնար Եղեռնին եւ Հայկ. Հարցին շուրջ:

– Ժողովուրդը կը հետեւի անոր, որ ոչ միայն անցեալի ժառանգորդն է, այլ նաեւ գիտէ այսօր կենդանի փաստը տալ իր համոզումներուն հարազատութեան:

×

Եթէ Սփիւռքը անկիւնադարձի մը առջեւ կը գտնուի, Գաղտնի Բանակը, ի՛նք, կը գտնուի բախտորոշ հարցականի մը առջեւ.– Ի՞նչպէս թարգմանել քաղաքական կառուցային իրականութեան զինեալ գործողութիւններու առթած շարժումը Սփիւռքի մէջ: Այլ խօսքով, ի՞նչպէս հաշտեցնել մէկ կողմէն զինեալ գործունէութեան պահանջած ընդյատակեայ դերութեան հրամայականը, միւս կողմէն՝ քաղաքական մասսայական կազմակերպութիւն դառնալու անհրաժեշտութիւնը, առանց որուն սփիւռքեան իշխանութեան բաղկացուցիչ կառոյցները պիտի մնան դասական մարմիններու տիրապետութեան ներքեւ:

Կախարդական լուծումներ չկան. դասական հարց մըն է սա, որուն պատասխանը եւս դասական է, ինչպէս պատմութիւնը կը փաստէ ա՛յլ շարժումներու պարագային:

– Եթէ զրչի մարդիկ գիտնան միանալ զէնքի մարդոց՝ մղիչ դաղափարը վերածելու համար ազատագրական գաղափարախօսութեան,

---

ՀԱՍԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Ա. ՏԱՐԻ)

(Գ. և Վերջին Մաս)

Կէրտա Թօփագեան յօդուածով մը կ'անդրադառնայ ԺԱ. դարու հայ արքեպիսկոպոսի մը՝ Կրէկորիուսի, ծագումին եւ Արեւմտեան – Գերմանիոյ Պասաու քաղաքին մէջ իր ներկայութեան: Հարց մը, որ կը հետաքրքրէ նաեւ գերմանացի հրնախոյզները եւ պատմաբանները:

«Մեղապարտ Յակոբի Սաղմոսարանին Հարցը» խորագրին տակ՝ Արտաշէս Տէր–Խաչատուրեան, յօդուածով կ'անդրադառնայ Արդար Դպիրի պատկանող Սաղմոսարանը՝ Յակոբ Մեղապարտի վերագրող կարգ մը բանասէրներու, մէջբերելով անոնց կարծիքները եւ ի վերջոյ հրապարակելով Կարապետ Գարիկեանի մէկ լուսաբանութիւնը, լոյս տեսած Թէոդիկի Ամէնուն Տարեցոյցը–ի 1915–ի թիւին մէջ, յօդուածագիրը կը պարզէ հարցը, այն է՝ Կարապետ Գարիկեանի կարծիքին վրայ յենլով, այլ բանասէրներ յիշեալ Սաղմոսարանը վերագրած էին Յակոբ Մեղապարտի, մինչ ինք՝ Կ. Գարիկեան, յետադային ճշդած է իր սխալը:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան բանասէր միաբաններէն՝ Ներսէս Եպս. Բախտիկեան, հիմնուելով հայկ. դասական եւ ժամանակակից, ինչպէս նաեւ՝ օտար աղբիւրներու վրայ, կը ներկայացնէ Ամերիկեան Հայկ. դաղութին «պատմութիւնը», «Ամերիկեան եւ Հայերը» խորագրեալ համառօտ ուսումնասիրութեամբ մը: Ներսէս Եպս., ամփոփ ձեւով խօսելէ ետք երկրի աշխարհագրական տարածութեան, բնակչութեան, կլիմայական պայմաններուն, բուսականութեան, կենդանական աշխարհին, բնական հարստութիւններուն մասին, պատմական ակնարկ մը կը նետէ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը՝ հասնելով մինչեւ Ռուսիոյ ներխուժումին երկրէն ներս ու կ'անցնի Հայերու Ամերիկեան գաղթին ու հաստատման՝ Արշակունեաց թագաւորութեան ժամանակշրջանէն սկսեալ (260–ական թուականներուն):

Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան, գրախօսական մը ստորագրած է Երեւան լոյս տեսած (1971–ին) «Հայ Գրականութիւնը՝ օտար լեզուներով» մատենագիտական հատորին մասին: Գրախօսողը ամիսներու հետեւողական աշխատանք տարած է տուեալ գործը մանրամասն քննութեան ենթարկելով եւ բազմաթիւ ճշգումներ ու յաւելումներ կատարած: «Տուեալ մատենագիտութեան մէջ,– կը գրէ Ա. Տ.–Խ.,– յիշատակուած են 1755 գիրք եւ յօդուած: Թուագրումէն եւ գտնուած եւ աւելցուած յօդուածներ կան, որոնք չեն թուագրուած, կ'ունենաք շուրջ 1850 գիրք ու յօդուած: Զարմանալի թող չթուի եթէ ըսենք որ նոյնքան եւ աւելի անծանօթ մնացած յօդուածներ եւ թարգմանութիւններ կան, մանաւանդ օտար մամուլին մէջ թաքնուած»: Իր խօսքը հաստատելու համար, գրախօսողը, իր միջոցներով հաւաքած 250 աղբիւր հրատարակութեան տուած է՝ ի գիտութիւն գրախօսուող հատորը կազմողներուն:

Հոս արտատպում մը՝ «Յառաջ»ի 1980 Օգոստ. 21 եւ 22–ի թիւերէն, ուր Լեւոն Թ. Խաչիկեան անդրադարձած էր Փարիզ լոյս տեսնող Ռըվիւ տէ Տէօ – Մոնտ հանդէսի 150–ամեակին, ներկայացնելով անոր հիմնադրութեան եւ հրատարակութեան պայմանները, նոյն ատեն տալով մատենագիտական ցանկը այն յօդուածներուն, որոնք կը հետաքրքրեն Հայութիւնը: Տարեգիրք–ը արտատպած է այս վերջին մասը:

Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան, «Գրախօսականներ» բաժնին մէջ ներկայացուցած է երեք գիրքեր՝ Հայկ Խաչատրեանի «Հայկական Օրացոյցների եւ Տարեցոյցների Մատենագիտութիւն, 1513 – 1973»-ը, լոյս տեսած Երեւան, 1976–ին, «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, Զ. տարի, 1977 – 1978, Պէյրութ (1977), «Հայ Զեռագրային Զարդանկարչութիւն», Երեւան (1978) եւ Դաւիթ Անյաղթի ծննդեան 1500-ամեակին առթիւ Հայաստան լոյս տեսած յոբելենական եօթը հրատարակութիւններ: Նոյն բաժնին մէջ, Վարուժան Վրդ. գրախօսած է Մեսրոպ Եպս. Աշճեանի խմբագրած «Դիւան Մեսրոպ Դ. Թաղիադեան» հատորը:

Տարեգիրք–ի «Մահագրութիւն» բաժնին մէջ, ներկայացուած են մեր մշակոյթի

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Անկարագրելի վախով մըն է որ երիտասարդը բարձրացաւ պանդոկին սանդուխներէն, իրենց բաժանման երրորդ առաւօտը: Երրոր հասաւ իր ազգականներուն դրան առջեւ, փողկապը շտկեց սիրտը տեղաւորելու փորձով՝ ու զարկաւ դրան: Յետոյ Ալիսի հարցումին պատասխանելով ըսաւ թէ ինքն էր՝ Տիրանը: Անմիջապէս փոփոխութիւն մը սկսաւ ներսը, «մտէ՛ք»ը ուշացաւ, եւ նոյն աղջիկը պատասխանեց տարբեր ձայնով.

– Հիմա ես կը փոխուիմ կոր...

Եկած էր ներողութիւն խնդրելու համար, եւ եթէ պէտք է նոյնիսկ վարպետին ձեռքը համբուրելու համար, բայց ահա որ չէին ընդուներ զինք: Տիրան կեցաւ նրբանցքին մէջ, յետոյ քիչ մը անդին՝ սանդուխին դլուխը. նայեցաւ դրան մը բանալին որմէ կախուած թիւը դեռ կը ճօճէր, եւ վախկոտ քայլերով վերադարձաւ նոյն փակ դրան առջեւ: Հարցուց – «քիչ մը վերջը դա՞մ»: Կը կարծէր դարձեալ փոխուք մը լսել, բայց շատ ապահով չէր: Ալիս պատասխանեց.

– Մենք քեզի կու դանք...:

Օրը անցաւ առանց այցելութեան, յետոյ երկրորդ մը եւս, բայց Տիրան չը–զարմացաւ բնաւ, քանի՛ որ աղջկան պատասխանը արդէն մատնած էր իր իսկական իմաստը: Հակառակ ատոր սա – կայն դերձակը ոսկեայ միշտ սրտի սեղմումով եւ ժամանակի թաւալումին հետ անդրադարձաւ որ սկսած է հետզհետէ աւելի ցաւ զդալ, այսինքն հետզհետէ աւելի սիրել ու ատել իր ազդականները:

Երեկոյեան ստուերները դրաւած էին իր աշխատանոցը, որուն մէջ կեցած էր Տիրան վարանումով: Պիչ – պիչ կը նայէր իր ձեռքերուն որոնց մէջ կար քիչ առաջ գնուած շիշ մը օղի. արմացած եւ զարմացած շիշ մը օղի: «Ինչո՞ւ գնեցի» կ'ըսէր եւ յետոյ կ'աւելցնէր – «գնած ատենս գիտէի եւ կը խորհէի որ տունը մարդ չկայ: Հակառակ ատոր ինչո՞ւ գնեցի»: Պահ մը իր նեղութիւնը այնքան անտանելի թուեցաւ, որ ուզեց փախուստով մը ձերբազատուիլ անկէ եւ անմիջապէս փնէօ մը գրեց իր բարեկամուհիին, զայն իր սենեակը հրաւիրելով: Գրած ատեն իր աչքին առջեւ ունէր միմիայն Ալիսը: Յաջորդ իրիկունը Ֆրանսուհին չեկաւ սակայն եւ Տիրան իր երկար սպասումով ջղագրգիռ՝ նետուեցաւ փողոց:

Պուլըվառ տը Գլիշիի վրայ հանդիպեցաւ անոնց: Առաջին անդամն էր իրենց բաժանումէն ի վեր, եւ Տիրան բնազդարար ու հապճեպով պահուըտեցաւ: Անդրադարձաւ որ ցնցուած էր այնպէս որպէս թէ հանդիպած ըլլար սիրուհիի մը: Դանդաղ գնացքով կը յառաջանային երկուքը երեկոյեան բազմութեան մէջ եւ Ալիս իր հօրը թեւն էր մտած: Միշտ նոյն խեղճուկ գլխարկը կար վարպետին գլուխը եւ նոյն սրճագոյն զգեստը Հայուհիին վրայ: Տիրան նայեցաւ անոնց կռնակին, անոնց կրունկներուն, բաներ՝ որոնց կը նայէր առաջին անդամ ըլլալով: Տեսաւ անոնց առանձնութիւնն ու կարօտը, ինչպէս նաեւ մէկուն յամառքէնը, իսկ միւսին այպանելի հետեւողականութիւնը: Հեռուէն բաւական մը հետեւեցաւ անոնց, բայց հակառակ իր մեծ ցանկութեան չհամարձակեցաւ քովերնին երթալ: Ու յանկարծ վախցաւ նշմարուելէ, որովհետեւ կողմնակի շարժում մը ըրած էին անոնք եւ ինք անդիտակցաբար չատ մօտեցած էր: Երբոր հոն կը դառնար փախչելու համար, իր ամպարանքին մէջ կոպտօրէն զարնուեցաւ երկու անցորդներու: Բալապէխ մարդիկ էին անոնք, երկուորեակներու պէս կը նմանէին մէկզմէկու, եւ իրենց քաջքթին վրայ դրուած էր ոսկեհիւս տառերով – կօշիկ Ռառլ:

Քանի որ հանդիպումի վախը չկար այլեւս, Տիրան համարձակօրէն դնաց մուկին պանդոկը եւ այս անդամ իր ստացած լուրը զինք ուրախացուց: Անոնք մեծ սենեակ մը ուզած էին: Անոնք պիտի աշխատէին:

. . . . . .

Անսպասելի պահու մը երեւցաւ իր բարեկամուհին եւ մեծ դորով ցոյց տուաւ Տիրանին հանդէպ: «Պզտիկս, ըսաւ ան, անմիջապէս գուշակեցի որ վիշտի մէջ ես, քանի որ տակաւին բնաւ ինծի այս տեսակ նամակ չէիր գրած: Օ՛, այլ մարդիկ որքան քաղցր, որքա՞ն սիրելի կ'ըլլան երբոր ցաւ ունենան»:

(Շար. 10)

պատմութեան մէջ երախտիք ունեցող եւ վերջին երեք տարիներուն մեռած չորս դէմքեր՝ Պուլկարահայոց պատմութեան մանագէտ Ներսէս Գասապեան (1904 – 1978), լեզուաբան, բանասէր Յակոբ Մարթայեան (1895 – 1979), քարտիսագէտ Զատիկ Խանդամեան (1886 – 1980) եւ հայ եւ միջին – արեւելեան ժողովուրդներու պատմութեանց մասնագէտ Հայկ Պէրպէրեան (1887 – 1978)։ Պարզ մա – հագրութենէն անդին, Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան տուած է յիշեալ չորս դէմքերու գործերուն մասնագիտական ցանկերը, ճշդելով նաեւ՝ որ կրնան ամբողջական չնկատուիլ անոնք։

Տուինք «ՀԱՍԿ» Հայագիտական Տարեգիրք-ի նոր շրջանի անդրանիկ հատորի լոյսնդկութիւնը, որմէ պարզուող առաջին երեւոյթը այն է՝ որ տարեգիրքը հայագիտական տիղոսը չարդարացներ, քանի որ հոն տեղ գտած գրութիւնները – ուն մեծ մասը կարելի է միայն նկատի ունենալ իբրեւ դեղեցիկ ու լուրջ յօդուածներ, մեր եկեղեցւոյ, մշակոյթին ու գրականութեան նուիրուած։ Կան հինգ աւարտաճառերէ առնուած հատուածներ, որոնց մէկ մասը նորութիւն մը չի բե – բեր հայագիտութեան, եթէ նկատի ունենանք հայագիտութիւն բառը իր ամբողջական իմաստին մէջ, այն է՝ «Հայ լեզուի, գրականութեան, պատմութեան գիտական համեմատական ուսումնասիրութիւն»ը (Ստ. Մալխասեանց, «Հայերէն բացատրական Բառարան»)։ Տարեգիրքէն կը պակսին հայագիտական հետազօտութեանց արձագանգներ, համեմատական լուրջ ուսումնասիրութիւններ, նորութիւններու յայտնաբերումներ։ Այս վերջին ճիւղին մէջ, կարեւոր գեր կրնային խաղալ Անթիլիասի միաբանները, պեղելով Վանքին ձեռագիրներն ու մատենադարանը եւ յայտնաբերելով նոր նիւթեր, մանաւանդ որ՝ տարեգիրքը հրատարակութիւնն է Կաթողիկոսութեան։

Տարօրինակ զտանք տարեգիրքի մը մէջ չարունակելի յօդուածի հրատարակութիւնը։ Տարի՞ մը պիտի սպասենք մը – նացեալը կարդալու համար։ Անհասկը – նալի է նաեւ արտասպում մը՝ տարեգիրքի մը մէջ։ Բովանդակութեան ցանկին մէջ, ըստ նիւթերու բաժանում չէ եղած։

«ՀԱՍԿ» Հայագիտական Տարեգիրք-ի նոր թիւը (400 էջ) կարելի է նկատել աշխատցուած հատոր մը, արդիւնք՝ մեծ մասամբ՝ գործադիր – խմբագիր Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեանի ջանքերուն։ Ի դէպ, ան ոչ միայն 10 յօդուած ստորագրած է (76 էջ) գիրքին մէջ, այլեւ՝ կարգ մը ուսումնասիրութիւններու պարագային խմբագրական ծանօթութիւններ կատարած եւ յաւելումներով ու փաստաթուղթերով ամբողջացուցած է զանոնք։

Ինչպէս նշեցինք մեր դրախօսականին սկիզբը, ներկայ հրատարակութիւնը ինքնին յանդուգն քայլ մըն է՝ Լիբանանի մէջ տիրող աննպաստ պայմանները նկատի ունենալով։ Գնահատելով հանդերձ տարուած աշխատանքները, կը յուսանք որ, Տարեգիրքի խմբագրական մարմինը յաջորդ թիւը լոյս կ՚ընծայէ յայտնաբերումներով եւ նորութիւններով լեցուն հայագիտական նիւթերով եւ համեմատաբար նուազ տեղ կու տայ որեւէ ձեւով լեցնելու ընդունակ յօդուածներու։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Վերջերս, հպարտութեամբ իմացանք, Միլանոյի «Հայ Մշակոյթի եւ Արուեստի Վաւերացման Գրասենեակ»ի գլխաւոր աշխատակից՝ Մխիթարեան Միաբանու – թենէն՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի նոր նուաճումները, ի փառս հայ մշակոյթի ու արուեստի տարածման։

Ահաւասիկ, մեր օրերու ազատ մտքի ու բարձր գործի սիւներէն ժրաջան տիպար մը։ Գեղատեսիլ Պոլսոյ ափերէն, չքնաղ Վենետիկի ծոցն ինկած, այս ոսկեփայլ ցորենի շիւղը, դեռ կանաչ էր, երբ կ՚ուսանէր Ս. Ղազարի հոգեպարար ու կենսատու երդիքին տակ։ Մանուկ հասակէն, զգաց իր հոգւոյ եւ մտքի ճախրանքը դէպի ուսումը, ժողվեց իր պայծառ մթնոլորտէն արեւներու կենսաբերդ շողերը…։ Խոկաց լուսիններու տիրամած տուայտանքով…։ Երազեց աստղերու, ծիրկաթիններու անծայրածիր ու վեհ խորհուրդը։ Ս. Ղազարը եղաւ իր մտքի ու սրտի օրօրոցը…։ Սլացք առաւ հոնկէ, աշխոյժ ու հաստատ՝ դիտակցութեամբ իր լինելութեան, կոչումին ու ձգտումներուն։ Ազատ մտածեց, վազեց անխոնջ, միշտ դէպի իրականը, բարձրերն ու գեղեցիկը…։ Այսօր, Հայր Լեւոն, թէեւ մատաղ եղբայր մը կարելի է կոչել զայն, հասած է այն երջանիկ ափերը, ուր կը շողշողան, ազատութեան լոյսէն զատ, նաեւ չքեղ գաղափարներու ազամանդեայ ճառագայթները…։

Սրտի ու մտքի զինուորն է ան, նոր սերունդի ազնիւ մշակը։ Ինքնամոռացութեան հազուագիւտ տիպարը, որ կ՚ոստոստէ երկրէ – երկիր…։ Կ՚որոնէ, կը հաւաքէ, կը վերլուծէ, կը փոխանցէ իր դանձերը ամենուրեք, եւ ամենայն պարզութեամբ։

Այսպէս, կը շնորհաւորենք, բաց սրտով ու հիացմամբ, մեր օրերու այս հրաշալի, բայց համեստ մտքի տիտանը, իր վիթխարի գործունէութեան ու անսակարկ նուիրումին համար։ Բոլոր սրտով կը մաղթենք որ, իր օրինակը ծաւալի նաեւ մեր դաղութներէն ներս, եւ բազմանան, ուռճանան նման ցորենի հատիկներ…, դառնալով մեր ազգին ապագայ լոյսի շտեմարանները…։

Կ. Ա. Պ.

Միլանո, Հոկտ. 1981

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ուրախութիւնն ու հաճոյքը ունի տեղեկացնելու շրջանիս Հայութեան, թէ՝ Սեպտ. 5 – 18, Մայր Հայրենիք եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեց, եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւ Տ. Միւռոն Արք. Գրիգորեան, վարդապետական աւարտաճառի բանաւոր պաշտպանութիւնը կատարելու համար։

Սեպտ. 13-ին, Կիրակի, Հայր Սուրբը ԽԱՉԵՐԱՑ-ի տօնին պատարագած է Ս. Էջմիածնի Աւագ Խորանին վրայ։

Սեպտ. 15-ին, Երեքշաբթի, Հոգեւոր ձեմարանի հանդիսաւորահին մէջ վանքի միաբանութեան, ձեմարանի սաներու եւ դասախօսական կազմի ներկայութեան տեղի ունեցաւ Տ. Միւռոն Արք.ի վարդապետական աւարտաճառի բանաւոր պաշտպանութիւնը։ Յանուն Քննիչ Յանձնախումբի, խօսեցաւ Գերշ. Տէր Արսէն Եպս. Պէրպէրեան, և «ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԱՐԴ եւ ՕՐԻՆՔ» գրաւոր աշխատութիւնն ու բանաւոր պաշտպանութիւնը գնահատեց որպէս «ԼԱՒ»։ Փակման խօսքը կատարեց Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ատենապետ Գերշ. Տ. Սիոն Արք. Մանուկեան։

Սեպտեմբեր 16-ին, Հինգշաբթի, գլխաւորութեամբ Տ. Յուսիկ եւ Տ. Արսէն Սրբազաններու եւ մասնակցութեամբ վանքի միաբանութեան, Օշականի Եկեղեցիին մէջ, ուր կը հանդիսի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետ, տեղի ունեցաւ վարդապետական մասնաւոր հրաս ատիճանի եւ դասաղանի տուչութեան արարողութիւնները։

Սեպտեմբեր 17-ին, Հինգշաբթի, Վեհարանի ընդունարանին մէջ, Ամենայն Հայոց Հայրապետ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, որպէս գնահատութիւն եւ քաջալերանք, Միւռոն Վրդ.ին շնորհեց վարդապետական ականակուռ լանջախաչ կրելու իրաւունք։

Հոգաբարձութիւնս, յանուն շրջանի Հայութեան, կը շնորհաւորէ Միւռոն Վրդ.ը, վստահ ըլլալով որ իր ուժերն ու կարողութիւնները պիտի չխնայէ լաւագոյնս ծառայելու Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցիին եւ հայ ժողովուրդին։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
(ԿՆԻՔ)

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

– Նշանիկ, ինչո՞ւ մազերդ չես սանտրած, – կը հարցնէ ուսուցիչը։
– Սանտր չունիմ։
– Զէի՞ր կրնար հօրդ սանտրը առնել։
– Հայրս մազ չունի։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտ. 4-ին, Փարիզի Հօթէլ – Ռոնսըրէի մէջ, Իտալիայէն ժամանած 35 արուեստագէտներ ստացան «Իօրոփէօ 1981» մրցանակը, զոր յանձնեց Պր. Զէքքոնի, յանուն Միլանոյի «Ամիչի Քուատրաթօ» Ազգ. Ընկերակցութեան։

Այս արուեստագէտներու կարգին էր, իտալահայ ծանօթ նկարչուհի՝ Մայտա Մընտիկեան, որու գործերը ծանօթ են Իտալիայէն դուրս ալ, մինչեւ Ամերիկա եւ անշուշտ՝ Հայաստան, ուր էր վերջերս, Մշակութային Կապի Կոմիտէին հրաւէրով։

Հայրենիքէն ալ ներշնչուած, Մայտա Մընտիկեան հեռը բերած է՝ հոն գծած քանի մը գործերը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱԹԹԱՈՒՆԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 13-ին, նշուած է Թորգոմ Ա. Քհնյ. Յակոբեանի քահանայութեան 25-ամեակը։ Ներկայ եղած են Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպս. Աշճեան, հայ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ եւ աւելի քան 600 հոգի։ Ճաշի սպասար – կութենէն ետք, գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է՝ Աստղը Կիւզելեան։ Խօսք առած են եւ Թորգոմ Քհնյ.ի հոգեւոր գործունէութեան անդրադարձած՝ Ճորճ Զէնկէլեան՝ յանուն Պոսթընի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ Հաղարձութեան, Մայքըլ Նաճարեան՝ յանուն Ազգ. Վարչութեան, Հէլէն Վանեցեան՝ Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ Տիկնանց Խնամակալութեան կողմէ, Վազգէն Խաչիկեան եւ Գեղամ Տէրտէրեան՝ Հայ Կեդրոնի անունով։ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Թաշճեան եւ առաջնորդը՝ ներկայացուցած են հոգեւորականը։ Արմէն Քհնյ. Իշխանեան, կարդացած է Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Հայրապետներու օրհնութեան գիրը։ Յայտագիրը աւարտած է Թորգոմ Ա. Քհնյ.ի շնորհակալութեան խօսքով, որմէ ետք՝ Տէր եւ Տիկին Ռուսաս Խոյլեան ոսկէ սկիհ մը նուիրած են Տէր – Հօր, որ իր կարգին նուիրած է՝ Ս. ըՍտեփանոս Եկեղեցւոյ։

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասուն Մանկանց Ազգ. Վարժարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 16-ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած դասախօսական շարքին երկրորդը։ Դասախօսած է՝ Շահանդուխտ, նիւթ ունենալով «Հայ կնոջ դերը՝ սերունդներու դաստիարակութեան մէջ»։ Դասախօսը անդրադարձած է՝ հայ, կին եւ դաստիարակութեան դեր բառերու նշանակութեան եւ մէջբերումներ կատարած՝ հայ գրողներու կարծիքներէն, յատկապէս՝ Գէորգ Էմինէն եւ Մուշեղ Գալշոյեանէն։

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Կալանաւորը շտկէ – շիտակ չէր կրնար ըսել, թէ վերը շարժում տեսած էր։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս իր աչքերուն այդպէս երեւցած էր։ Ամէն անգամ, որ նոր հովիտ մը կը շրջուէին, կալանաւորը իր ընկերներուն, մանաւանդ՝ Արշ Սաքոյին հանդիպելու վախով կը լեցուէր։ Մութը լամաթ կը խտանար, եւ ապառաժները իր ընկերներուն կերպարանքը կ՚առնէին։

– Ուրեմն, ձիաւորները այս հովիտը գտնենք ու միասին վեր բարձրանանք,– ըսաւ Զարէն։

Ղոլամներն ալ, վտանգի սարսափէն կարծես այլեւս առաջ չէին կրնար երթալ։ Տուփի ձեւ ունեցող հովիտ մըն էր բարձր լեռներու մէջ։ Եթէ թշնամին վերէն ապառաժ մը շրջելու ըլլար, կրնար տեղն ու տեղը սպաննել բոլորն ալ։

Ապառաժները մէյ – մէկ դեւերու երեւոյթ առած էին։ Մութին մէջ աւելի ամայացած վայր մը՝ ուր արջերն իսկ պիտի չհամարձակէին իրենց որջերէն դուրս ելլել, մանաւանդ որ ջրվէժը խոշոր աղմուկով լեցուցած էր հովիտը։ Այդ ամայի մթութեան մէջ, ձիերու կերպարանքները կարծես աւելի երկար կ՚երեւէին։ Կալանաւորը երկար մէջքով ձիուն վրայ աւելի բարակ երեւոյթ մը առած էր, իսկ Զարէն հին պարսկական որմնանկարները կը յիշեցնէր՝ մէջքը աւելի բարակցած ու թեթեւ մը ճուկ առած։

Զարէն պատուիրեց ղոլամներուն, որ սպասեն ջրվէժի հովիտին մէջ, մինչեւ որ ինք վար իջնէ լեռնէն։ Ու ձիերը հովիտ ձգած՝ կալանաւորին հետ սկսաւ լեռնէն վեր բարձրանալ։ Իր հետ զէնք առնել չմոռցաւ, երբ արդէն վեր կ՚ելլէր Սպիտակ Զիաւորին յանձնուելու համար։ Քէմէրին մէջ դրած էր փոքրիկ, պատեանը արծաթով նաշխուն դանակ մը, որուն կոթին վրայ փերուզ ու սուտակ քարերու մէջ ոսկիէ բանուած էին երկու օձեր։ Հարսնութեան օրէն մնացած թանկագին նուէր մըն էր, որ Զարէն միշտ իր վրայ կը պահէր։

Կալանաւորին ոտքերը հետզհետէ կը ծանրանային ամէն անգամ, որ կարծես ծանօթ աղմուկներ կը լսէր։ Զարէն անոր զոյգ թեւերը տուած էր՝ կեանքին ծանրութիւնը չզգալու համար, եւ սակայն այս անգամ մահէն աւելի իր ընկերներուն հանդիպելու վտանգն էր, որ հետզհետէ կը ծանրացնէր իր ոտքերը։

– Երբ ֆէտայիներուն հանդիպինք, անոնց հետ հայերէն կը խօսիս։ Ի՞նչ լաւ կ՚ըլլար, որ մեր դէմ կեցողը առաջին անգամ Սպիտակ Զիաւորը ըլլար,– ըսաւ Զարէն՝ կարծես նոր հասկցած, որ ֆէտայիներուն հանդիպիլը մանաւանդ դիշերը ժամանակ՝ վտանգաւոր էր։

– Ըսէ, շատ հեռո՞ւ ենք դիրքերէն։

Դիրքերուն մօտեցած էին արդէն. եւ սակայն կալանաւորին այնպէս կը թուէր, որ լեռներուն մէջ Զարէի հետ միասին պիտի քալէին երկար, պիտի քալէին ամբողջ գիշեր եւ լուսնկայով։ Իր շատ մօտէն քալող Զարէի շունչը, վարդաւուղի հոտն ու ապարանջաններու հանած ձայնը այսպէս անվերջ քալելու պատրանքը տուին իրեն։

Երբ վեր բարձրացան, տեսան աւելի բարձր լեռ մը։ Անտարակոյս, Զիաթրոնուկն էր, որ կ՚իշխէր միւս լեռներուն վրայ։ Մութին մէջ շատցան շարժումները։ Շատ որոշ լսեցին աղմուկ մը, կ՚ըսես հսկայ օձ մըն էր որ անցաւ։

Յետոյ, լեռներու զանգի պէս հնչող միջոցին մէջ լսուեցաւ ձայն մը.

– Յակոբ, հէյ Յակոբ, խումբը ո՞ր կողմն անցաւ։

Զարէն ու կալանաւորը կեցան պահ մը։ Կասկած չկար, որ մօտեցած էին դիրքերուն։ Կալանաւորը նոյնիսկ ճանչցաւ ձայնը։ Կարմիր Սերոբի խումբէն Աւագի ձայնն էր, որ կ՚ըսես հեռուէն նետուած նիզակի պէս իր կուրծքին խրուեցաւ։

Շատ որոշ չէր, թէ ձայնը ի՞նչքան մօտ եւ ի՞նչքան հեռու էր։ Լեռները յաճախ շատ հեռու ձայնի մը մօտ ըլլալու պատրանքը կու տան։

(Շար.– 417)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր., Օր. Լօռա եւ Լիտիա Իշգալայեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, իրենց սիրեց - եալ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԷՍԹԵՐ-ՎԱՀԱԳՆ ԻՇԳԱԼԱՅԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի, Հոկտ. 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Է. ՅԱՆԿ

Յովնանեան Սիմոն 20·000, Անանիկեան Գրիգոր 2·400, Ն. Զաքարեանի բարեկամներ 1·050, Տիկին Վառնեան Էլիզ 5·000, Ն. Սուճեան (Վահէ Խափոր), Եսայեան Մխիթիւն 1·000-ական, Պասմաճեան Յարութիւն, Ճէզվէճի Ռիշար, Եաղճեան Վ., Սողոմոնեանց 500-ական, Սայրին Պեռնար, Գրիգորեան Յովհաննէս, Ոմն 300-ական, Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին սաներ 250, Թուլումեան Ժաք, Ճէնտիկեան Յակոբ, Յակոբեան Արամ, Ռումեան Տ., Տիկին Սիրաքեան Պ., Օր. Սարգիսեան Նէլլի 200-ական, Ալվարէզ Լուիթ 150, Ալեքսանեան Ժ. Մ., Տօլտուրեան Ժան, Ալէքսեան Ժան, Հրաչեան Տիգրան, Զամանթեան Անդրանիկ, Պողոսեան Ստեփան, Դարբինեան Վիգէն, Քէչեան 100-ական, Օր. Յովակիմեան Էլիզապէթ 90, Տէտէեան Պօղոս, Քայաճանեան Գասպար, Քիւրքճեան, Փաշայեան Թօկօ 50-ական Ֆ.:

ՅԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
որ տեղի պիտի ունենար՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼՈՆՏՈՆ.- Ստեփան Գապարաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Եղիայեան 10 սթէրլին կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հոկտ. 4-ին, Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհանգստեան առթիւ, մահացած Դաշնակցական հին ընկերներու յիշատակին, անոնց հարազատներուն կողմէ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները, իրենց այնքան սիրելի «Ցառաջ»ի բարգաւաճման համար.- Աղանի Զէօմլէեան, Արմաւենի Աճէմեան, Շահանիկ Փողհարեան, Մարի Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Շատէք (Փարիզ) եւ ընկ. Շաւարշ Խաչատուրեան 100-ական, ընկ. Կիրակոս Փափազեան 50, Արշալոյս Ալթունեան 40 Ֆ.:

(Ընդհ. Գումար.- 690 Ֆ.)

×

Օր. Շաքէ Կիւլեան, 200 Ֆ. կը նուիրի «Ցառաջ»ին, ի յիշատակ իր մօր՝ Տիկին Լիւսի Կիւլեանի մահուան Բ. տարելիցին:

×

Օր. Սաթենիկ եւ Վարդէս Քէօլէեան, ի յիշատակ իրենց մօր՝ Նազլը Քէօլէեանի մահուան 4-րդ տարելիցին, ինչպէս նաեւ՝ իրենց վաղամեռիկ քրոջ՝ Սիրարփի Քէօլէեանի յիշատակին, կը նուիրեն փոխան հոգեհանգիստի 200 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման համար:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ՝ Նշան Քիւրաճեան, իր փեսային՝ Մ. Անդրէասեանի (մեռած Մարսէյլ) մահուան առթիւ, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

à Lyon

au Casino

de Charbonnières...

Samedi 31 Octobre à 21h

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hautevilie — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

«Անի» Երգչախումբի անդամական ընդհ. ժողովը կը գումարուի՝ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 14-ին, ժամը 20·30-ին, Իսիի Հայց. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Օրակարգ.- 1) Բարոյական զեկուցում: 2) Նիւթական հաշուետուութիւն: 3) Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Ի գիտութիւն՝ երգչախումբի անդամ - անդամուհիներուն:

LES MAGASINS

CETA

Recherchent Vendeur ou Vendeuse à plein temps et Vendeur ou Vendeuse pour nocturne.

Pour un magasin de chaussures à Villejuif.

TEL.: 678. 22. 77
et 820. 14. 21

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը կը վերբացուի՝ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 14-ին:

Դասաւանդութիւնները կը կատարուին.- St. Martin dHères; «Vaillant-Couturier» դպրոցին մէջ, ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 10 – 12 եւ 14 – 17:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի եւ երաժշտութեան դասընթացքը վերսկսաւ, Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7 ժամը 14·30–18·00, Մշակոյթի Տան մէջ,

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9-րդ:

Ծնողքները պարտին առաջնորդել իրենց զաւակները:

×

ՔԱՄՓԱՆԵԸ – ՖՐԷՋ

Քամփանեը – Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ զոյգ դպրոցներու հայերէնի դասընթացքները վերսկսան՝ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7, ժամը 14·30 - 17·00, եկեղեցւոյս կից Վաչգին Ա. սրահին մէջ:

Իսկ էքս – ան – Փրովանսի մէջ, Շաբաթ օր, Հոկտ. 10, ժամը 14·30 - 17·00: Հասցէ.- Գուռ Միռապօ, Շօսիւռ Սիվվի, 3-րդ յարկ: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, առաւօտները, եկեղեցւոյս դրասենեակին մէջ, կամ հեռաձայնով.- 51· 28· 06:

Կը դասաւանդեն, եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւը՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէչիչեան եւ երէցկին Գոհարիկ Քէչիչեան:

×

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի դպրոցին 1981 - 1982 տարեշրջանի դասընթացքները կը սկսին նոր շէնքի մը մէջ, 9, Ռիւ տիւ Սիռֆ, Հոկտ. 10, Շաբաթ կէսօրէ հետ, ժամը 2-ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
1931 – 1981

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ.- Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան եւ Հիմնարկութեան 50-ամեակի կրկնակի հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան համանուն եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ.-
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ ՏԷՎԷՆԵԱՆԻ:

Կը կատարուի նաեւ՝ աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս ծառայող վախճանեալ՝

Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Մաշտոց Քհնյ. Թիւփէքճեանի, *եւ այցելու բոլոր հոգեւորականներու, ինչպէս նաեւ՝ հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ սատարողաց հոգիներուն ի հանգիստ:*

Ցաւարտ Պատարագի, հաւաքոյթ սիրոյ սեղանի մը շուրջ, արծարծելու համար յուշերը անցնող յիսուն տարիներու:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի « Անի » Երգչախումբը, իր ժողովրդական երգերով, զեկավարութեամբ՝ Հրանդ Անէմեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին՝ Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Սէվրանի եւ Անկէնի հաւատացեալները, ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու Հայց. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

Սկիզբ ժամերգութեան.- 9·30
Ս. Պատարագ.- 10·30

EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique
75005 PARIS — Tél.: 354. 79. 10

A PARAITRE / NOVEMBRE 1981

En Souscription

SERGE AFANASYAN

L'ARMÉNIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GÉORGIE

DE L'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE
(1917 - 1923)

La date de souscription est limitée au 30 Novembre 1981

BON DE COMMANDE ET DE SOUSCRIPTION

Veuillez m'envoyer ..... exemplaire (s) du livre «L'ARMENIE, L'AZERBAIDJAN et la GEORGIE», de l'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE, 1917-1923, dès parution.

Prix de souscription:
France: 72 F. + 8 F. de port — Etranger: US$15 + US$3 (registered mail)

Nom: .....

Adresse: .....

Veuillez retourner ce bon aux EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique — 75005 PARIS, France.

Ci-joint, chèque de règlement de F..... / US$.....

Compte chèque postal PARIS, N° 23 625 44 N
Payment by check or International Money Order

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Զեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք յաւագոյն ճաշերը, յաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

SEVAN

Direction: M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi — *Ouvert tout l'été*

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.014
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.014

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԱՍԻՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՇԱՁԼԻ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՄՈՒՊԱՐԱՔԻ

Մինչ Գահիրէ հանդարտ էր Սատաթի մահէն 48 ժամ ետք, աւելի հեռուն է, Գարձը - Եգիպտոսի «մայրաքաղաք»ին՝ Ասիւթի մէջ է որ ծայր տուին ծանր բախումներ: Մահմետական Եղբայրներ - ու զինեալ դունդերը դրաւած են, վաղ առաւօտեան, քաղաքին ռազմավարական կէտերը, ինչպէս՝ ընդհանուր ապահովութեան կեդրոնը, ոստիկանատունը: Մեծ ընդդիմութեան չէին հանդիպած, քանի Ոչխարի տօնն էր, որ կ'ոգեկոչէ Աբրահամի զոհաբերումը: Ոստիկանական եւ բանակի ուժեր, աւելի ուշ կ'անցնէին հակայարձակման, բայց վերջին (Ուրբաթ առաւու) լուրերու համաձայն, բախումները չէին վերջացած:

Շաղլի, որ Ալժէէն Տրիպոլիս վերադարձած է, սկիզբէն թշնամական դիրք մի բռներ Մուպարաքի դէմ, նոյնիսկ կոչ կ'ընէ, չեչտելով.- «Մուպարաք պատասխանատու չէ Սատաթի գործած սխալներուն» ու երեք բան կ'ուզէ նոր ղեկավարէն՝ ա) Աւելի ազդայնապաշտ դիրք բռնել, բ) Ազատ արձակել բոլոր անոնք, զորս Սատաթ բանտ նետած է, գ) Զեռք առնուած բոլոր արտակարգ միջոցները վերցնել: Տրամադիր է Եգիպտոս վերադառնալու, պայմանաւ որ՝ անտեսուին իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւններն ու դատապարտումները:

Շարաթ օրուան յուղարկաւորութեան համար, ապահովութեան եգիպտական պաշտօնեաները արտակարգ միջոցներ ձեռք առած են: Վերյիշենք, ներկաներու մէջ նախորդ թիւով տրուած անունները՝ նախագահ Միթերան, նախարարներ՝ Պատէնթէռ եւ Շէսոն, Պէկին, Ֆորա, Նիքսըն, Գարթըր, զօր. Հէյկ, ու աւելցնենք՝ Շմիտ, Պելժիոյ Թագաւորը, Անգլիոյ գահաժառանգ իշխանը, Իտալիոյ նախագահը՝ Փէրթինի, եւն., եւն.:

Քննութիւնը դեռ յստակ արդիւնք չէ տուած, բայց կը կարծուի որ մեղսակցութիւններ եղած են բանակին մէջ: Արդարեւ, բեռնատար կառքէն իջնողները, 1 զինուորական եւ 3 ոչ-զինուորականներ էին: Այս վերջինները փոխարինած են բուն զինուորները, որոնք անակնկալօրէն արձակուրդի արտօնագիր ստացած են եւ այդ արտօնագիրը՝ միայն բարձրաստիճան սպայ մը կրնար ստորագրել:

X նիւ - Եորք Թայմզ-ի համաձայն, Քառաֆին մաքրելու համար դաւ մը պատրաստուած էր, որ կարգով՝ Գարթրի, Ռեկընի, Ժիսքար տ'Էսթէնի եւ Սատաթի հաւանութեան արժանացած է 1980-ին: Ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ եղած է սակայն, երբ Ժիսքար չէ վերընտրուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ երկիր կառավարելու իր ռոտաժ-ի շրջանը երկար կը տեւէ, քանի ետ առած որոշումները կը բազմանան: Արդարեւ, մէկ օրէն միւսը՝ որոշում մը կը տրուի, վերջը՝ կը փոխուի եւ կը պարզուի թէ՝ մէկ նախարարը միւսէն լուր չունի (Ելմտական եւ Պիւտճէ, զոր օրինակ): կամ հապճեպ որոշումներ տալը վտանգաւոր է: Այսպէս, Զորեքշաբթի օր, Նախարարաց Խորհուրդը նոր որոշումներ տուաւ՝ նախորդներուն ճիշդ հակառակ: Վեց ամիս, տան վարձքերը փոփոխութիւն չեն կրնար կրել, 1982-ի պիւտճէն, որ նկատուած էր «կարելի լաւագոյնը» կը փոխուի եւ 15 միլիառ Ֆ. ծախք «կը սառին», յետոյ, այլեւս միայն հարուստները պիտի չը - վըճարեն, այլ՝ միջին եւ բարձր եկամուտ ունեցողներն ալ: Վիճաբանութիւններն ու տարակարծութիւններն ալ չեն պակսիր զանազան հարցերու շուրջ, ինչպէս (միշտ) ազգայնացումներու, եւ հիմա ալ՝ աշխատաւորներու յաւելեալ իրաւունքներու առթիւ, հաստատութեանց մէջ: Ազգ. Ժողովը «դիւրին» ազգայնացումով սկսաւ, այսինքն՝ երկաթի ճարտարարուեստով, եւ Իւզինորի ու Սասիլորի ազգայնացումը քուէարկուեցաւ Հինդշաբթի իրիկուն:

«ՊՐԱԻԴԱ» Խորհ. Միութեան կուսակցական պաշտօնաթերթը, լռութիւնը յանկարծ խզելով, որոշեր է՝ կարծիք յայտնել Ֆրանսայի նոր վարչակարգին գործունէութեան մասին: Երկար վերլուծումի մը մէջ, թերթը բացասական կը գտնէ կառավարութեան հաշուեկշիռը, կ'ըսէ թէ՝ Յուլիսէն Սեպտեմբեր, ճարտարարուեստի արտադրութիւնը այն չէ, ինչ որ էր՝ անցեալ տարուան նոյն շրջանին: Փարիզի «Պրաւդա»ի թղթակիցը, որ «Ֆրանսա, ո՞ւր կ'ուղղուի նաւը», խորագրած է իր յօդուածը, կը շեշտէ գլխաւորաբար տնտեսական ծանր վիճակը:

ԱՆԱՏՈԼԻ ՇՏԱՐԱՆՍԿԻ, խորհրդային ծանօթ այլախոհը, որ 13 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է «դաւաճանութեան» համար, այլեւս այցելութիւն ալ ընդունելու իրաւունք չունի... մինչեւ 1982-ի վերջը: Այս լուրը հաղորդած է իր մայրը, որ արգելափակման կայանի հրամանատարէն նամակ մը ստացեր է այդ մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, անանկութիւնները բոլոր մրցանիշները կոտրած են Յուլիսին եւ Օգոստոսին: Յուլիսին անոնց թիւը հասած է 1727-ի եւ 2048-ի՝ Օգոստոսին:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՀԵՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄ. ՀԱՆՐ. ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ ԱՅԱԹՈԼԱ ՄԱՀԴԱՒԻ ՔԵԱՆԻԻ ՀԵՏ

Ներկայիս յայտնում ենք որ յատուկ կարգադրութեամբ Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանը ընկերակցութեամբ Թեհրանի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհրդի ատենապետ՝ Պր. Լեւոն Ահարոնեանի, Երկուշաբթի օրը, Հոկտ. 4-ին, առաւօտեան ժամը 10.30ին, տեսակցութիւն ունեցաւ Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան վարչապետ՝ Այաթոլլա Մահդաւի Քեանիի հետ:

Վարչապետարանի մուտքին, Սրբազան Հայրը յատուկ յարգանքով ընդունուեց եւ առաջնորդուեց յարգելի վարչապետի գրասենեակը:

Տեսակցութեան ընթացքում, Սրբազան Հայրը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց այս ընդունելութեան համար եւ ապա շնորհաւորեց Մահդաւի Քեանիի վարչապետ նշանակումը, առողջութիւն եւ յաջողութիւն մաղթեց եւ նրա ուշադրութեան յանձնեց Իրանահայութիւնը մը - տահոգող եւ այժմէական բնոյթ կրող մի շարք խնդիրներ:

Յարգելի վարչապետը ուշադրութեամբ լսեց ընդհանուր բնոյթ կրող եւ Իրանահայութեան վերաբերող հարցերը եւ յայտնեց որ՝ Իրանահայութեան փոխանցէք իմ սիրալիր ողջոյնները, եւ յայտնէք որ մեր կառավարութիւնը Իրանի իսլամական Հանրապետութեան սկզբնական շրջանից յատուկ յարգանք ունի Իրանայութեան նկատմամբ: Գիտենք որ այս շրջաններին թիւրիմացութիւններ եւս պատահում են եւ այդ թիւրիմացութիւնները դժուարութիւն են ստեղծում նաեւ Հայերի համար: Մեր բոլորի պարտականութիւնն է, յատկապէս այս դժուարին կացութեան մէջ, երբ չփոթ օրերի մէջ ենք ապրում, ձեռք ձեռքի տուած վերացրնենք ամէն տեսակի դժուարութիւններ ու թիւրիմացութիւններ: Թող Իրանայերը իմանան որ մեր կառավարութիւնը որեւիցէ նկատում չունի Իրանահայերի նկատմամբ, հակառակը, ինչպէս յայտնեցի եմ ասել յարգանք ունի միայն:

Այնուհետեւ յարգելի վարչապետը շնորհակալութիւն յայտնեց Սրբազան Հօր բարեմաղթութիւնների համար:

Տեսակցութիւնը անցաւ սիրալիր մթնոլորտում եւ տեւեց կէս ժամ:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԹԵՀԵՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

Հոկտեմբեր 6, 1981

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Տաղ Հայերէն Լեզուին

Քեզ, Հայ լեզո՛ւ, կը սիրեմ մրգաստանի մը նման...
Մեր անցեալին թանձրախիտ ստուերներուն մէջ՝ կարծես
Մէյ մէկ պըտո՛ւղ՝ քու բոլոր բառերդ ինծի կ'երեւան,
Որոնց մէջ միշտ կը քալեմ ու կը քաղեմ զանոնք ես...:

Մրգաստանի մը նման կը սիրեմ քեզ, Հայ լեզո՛ւ...
Մեր հայրենի պալատէն, պարտէզներէն մընացորդ՝
Դալարագեղ դուն պուրա՛կ, որ դիմացար դարերու,
Եւ կը մընաս միշտ առոյգ, հին աւիշովդ կենսայորդ...:

Ծառերուդ մէջ հովանուտ կ'երթամ խինդով մ'անսահման,
Արմատներուդ, ճիւղերուդ վրայ նայելով հիացիկ,
Զարմանալով թէ ինչպէ՞ս դուն մընացիր՝ երբ սաստիկ
Քամին քու շո՛ւրջդ փըչեց եւ տապալեց ամէն բան...:

Մէյ մէկ պըտուղ գոյնըզգոյն՝ ամբողջ բառե՛րըդ ահա՛,
Հիւթե՛ղ բառերդ՝ զոր որքա՞ն հասունցուցին արեւներ,
Բառե՛րդ որոնք այս պահուս ունիմ շրթա՛նցըս վրայ,
Բառե՛րդ որ բիւրբս կ'օծեն՝ մրրգերո՞ւ պէս հոտեւան...:

ՎԱՇԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԲՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ «ՄԻԼԼԻՅԷԹ» Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ

«ՊԵՐԼԻՆ - 1921»Ը

«Միլլիյէթ»ի Հոկտ. 3-ի թիւին մէջ, Էօրսան Էօյմէն «Պերլին - 1921» խորագրուած յօդուածի մը մէջ, «չահեկան» խորհրդածութիւններ կ'ընէ: Արդարեւ, յօդուածագիրը մանրամասն մէջբերումներ ընելով «Թալաթ փաշայի Դատը» անուն, 1921-ին հրատարակուած գիրքէ մը կը գրէ թէ դատավարութիւնը շուտով դադրած էր Թեհլիրեանի դատը ըլլալէ եւ ամբաստանեալի աթոռին վրայ բազմած էր նոյնինքն զոհը, Թալաթ փաշան: Դատը վերածուած է Հայկ. Յեղասպանութեան դատի մը: Պաշտպան փաստաբանները, որոնք կը բաղկանային ուժեղ փրոֆէսէօրներէ, այնպիսի վկաներ դատարան բերած էին, որ հանրային կարծիքին նայուածքը մէկ վայրկեանի մէջ կեդրոնացած էր Հայկ. Հարցին վրայ: Իրը վկայ կանչուած էին ոչ միայն Արեւելեան նահանգի բնակիչներ, այլ նաեւ՝ գերման սպաներ, Կարմիր Խաչի բոյժ քոյրեր, հիւպատոսական պաշտօնավարներ: Միայն, Լիման Ֆոն Սանտէրս, որ խորհրդանիշն էր Ա. Աշխարհամարտի զինակցութեան, Թուրքիոյ ի նպաստ արտայայտութիւն ունեցաւ դատարանին մէջ: Այս բոլորը ազդեցութիւն գործեցին նոյնիսկ գերման հանրային կարծիքի վրայ, որ զինակից ըլլալուն համար, միւս ազգերու նկատմամբ աւելի չէզոք էր Հայկ. Հարցին մէջ:

Յօդուածագիրը աւելի վերջ կը գրէ թէ դատավարութիւնը այդ բնոյթը շահեցաւ որովհետեւ այդ շրջանին Հայերը մէկ բերդով ֆութպոլ խաղացած էին: Թուրքերը ի վիճակի չէին փոխադարձելու կատարուած ամբաստանութիւններուն:

Յօդուածագիրը, ապա կը գրէ.-

«Ինչո՞ւ կը յիշենք հիմա Պերլինի դատավարութիւնը: Այս օրերուն կը հպարտանանք այն լուրին դիմաց, որու համաձայն Փարիզի մէջ ձերբակալուած 4 հայ ահաբեկիչները պիտի դատուին: Բայց կը մոռնանք կէտ մը: Ահաբեկիչները յատկապէս յանձնուեցան իշխանութիւններու եւ Հայկ. Հարցը սիսթէմատիք կերպով դարձեալ օրակարգի վրայ կը բերուի: Հիմա, խնդիրը սա է.- Ամբաստանեալի աթոռին վրայ ո՞վ պիտի բազմեցուի: Մեր հիւպատոսարանի պահակին ոճրագործնե՞ը, թէ ոչ 66 տարի առաջուան տեսարակները:

Թալաթ փաշայի դատավարութեան մասին, 1921-ին հրատարակուած գիրքը, հիմա «ճնշուած ժողովուրդներու միութիւն» անունով կարգ մը հիմնարկութիւններու կողմէ օտար լեզուներու կը թարգմանուի ու կը տարածուի: Մենք ասոնց դէմ ի՞նչպէս կրնանք պայքար տանիլ:

ԴՕՍԹԱՅԻ ՇՏԱՐԱՆՍԿԻ

Խորհրդային ծանօթ այլախոհը, որ 13 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է «դաւաճանութեան» համար, այլեւս այցելութիւն ալ ընդունելու իրաւունք չունի... մինչեւ 1982-ի վերջը: Այս լուրը հաղորդած է իր մայրը, որ արգելափակման կայանի հրամանատարէն նամակ մը ստացեր է այդ մասին:

ԾԱՆՈՒՑ ԶՔԵԶ

ԱՆԵՐԵԿՈՅ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ...

Հոկտեմբերը կը բացուի եւ մեր կեանքին մէջ կը բանայ գիտակցութեան նոր պահ մը եւ գործունէութեան նորոգեալ շրջան մը:

Ամառը, մարդկային ընկերութեան կեանքին մէջ առհասարակ արձակուրդի յատկացուած շրջանը, վերջ կը գտնէ: Դպրոցական կեանքը կը դրաւէ կեդրոնը մեր հաւաքական կեանքին: Խորհրդալից, իմաստալի եւ թելադրական է այն տնօրինութիւնը, որով մեր Ս. Եկեղեցին «Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն Մերոց» հոգին կը վերապրեցնէ մեր գիտակցութեան մէջ, յատուկ տօն սահմանելով անոնց յիշատակի պանծացման եւ ոգիի վերարծարծման ի խնդիր:

Թարգմանչաց հոկտեմբերեան այս տօնին առիթով, Թարգմանիչ Վարդապետները իրենց ընտրելագոյններու անունով գիմագիծ կը ստանան.– Մեսրո՛պ, Եղիշէ՛, Մովսէ՛ս Քերթող, Դաւի՛թ Անյաղթ Փիլիսոփայ, Գրիգո՛ր Նարեկացի, Ներսէ՛ս Կլայեցի (Շնորհալի):

Մեսրո՛պ.– որուն միտքի եւ սրտի արդանդէն երկնուեցաւ ծնունդն այն կեն – դանաւիւռ, որմէ հայաշունչ կեանք առին սերունդներն համայն հայկազնեան ազգին: Հայու հոգիին բիւրեղն եղող հայերէն լեզուն իրմո՛վ հայատիպ կերպար զգեցաւ իւրագրոշմ գիմագիծ կնքելով հայ անունին վրայ, Ա. Բ. Գ.–ովն հրաշաստեղծ եւ աստուածագիր:

Եղիշէ՛.– որուն տեսլապաշտ հոգիէն լուսավառ գոյն ստացաւ քրիստոսանուագ եւ ազգայնաշունչ կամքն ազատութեան՝ Կարմիր Վարդանի գիւցազնաճաճանչ վերհերոսացումով, Աւարայրի ոգեղինացումով եւ հայրենիքի նուիրականութեան գաղափարին յաւերժախօս շեփորումով:

Մովսէ՛ս Խորենացի.– որուն համայնագիծ պարագրումով Հայոց Պատմութիւնը եղաւ Հայութեան միութեան և ամբողջականութեան ըմբռնողութեան եւ նախանձախընդրութեան աղբիւր. իրմո՛վ «փոքր ածու»ն դարձաւ «մշտականաչ ածու», «արութեան գործոց» արիացնող վկայութիւններով:

Դաւի՛թ Անյաղթ Փիլիսոփայ.– որուն ճշմարտախոյզ միտքին ճառագայթումով Է–ին, Գոյ–ին «Գոյացեալ»ին իմաստն ու արժէքը վառօրէն օճախուեցան Հայութեան հոգիին մէջ եւ ճառագայթեցին Հայաստանի սահմաններէն անդին «հը – զօր»ներէն նուաճուած հայ ժողովուրդի «անյաղթ»ութիւնը հռչակելով:

Գրիգոր Նարեկացի՛.– որուն աղօթքին հոգեշէն զօրութիւնը ժամանակի ու աշխարհի բոլոր մաշեցնող զօրութիւններուն դէմ եղաւ վահան ամրահիւս եւ անունդ անսպառ՝ Աստուծոյ ամենանուաճ սէրը վերածելով կենսավառ արեան՝ Հայութեան սիրտին եւ երակներուն մէջ:

Ներսէ՛ս Կլայեցի.– *որուն շնորհաս – փիւռ տաղանդէն առաւօտեան լոյսը վառեցաւ հայ հոգիներուն մէջ եւ քրիստոնէական հաւատքին բիւրեղաձայն շեշտը շարականի մեղեդիներով ծաղկեցաւ հայ շրթունքներուն վրայ, իր շունչն առնելով Աստուածաշունչ հոգիէն եւ իր քնարը Շնորհալիի հոգիէն:*

×

Ո՞ւր են հիմա անոնք, ո՛վ Հայորդի՝ ժառանգորդ անոնց արեան եւ անունին, իրաւատէր անոնց փառքին ու համբաւին:

Կա՞ն քեզի համար: Կ'ապրի՞ն քու կեանքիդ մէջ:

Փնտռէ՛, ճանչցի՛ր, հարստացի՛ր: Խորաններուն կամ բեմերուն վրայ թող չըհընչեն որպէս սոսկ անուն, չվերածուին զարդի, չծառայեն զգացական թելերու վրայ նուագող ախորժակներու եւ ճաշակներու որպէս ժան բացագանչութիւն, սին հպարտութիւններու որպէս չոյանք: Թող դադրին անուն եւ յիշատակ ըլլալէ:

Փնտռէ՛. գտի՛ր. կարդա՛. լսէ՛. երգէ՛ վերապրեցո՛ւր. որպէսզի՝ ապրիս հայօրէն՝ քրիստոնէական սրբարար հաւատքով եւ ազգային առոյգ գիտակցութեամբդ, անոնց պատկանելուդ լուսամիտ հպարտութեամբը:

×

Ո՞ւր են անոնք հիմա:

Ահա դպրոցները կը վերաբացուին:

– Դպրոցներո՛ւն մէջ պիտի հանդիպիս անոնց: Հո՛ն են: Զաւակներուդ մէջէն խօսակից եղիր անոնց: Զաւակներուդ գիտակցական յարաճուն հայացումովը անոնք կը խօսին քեզի: Օտարութեան լայնօրէն շրջաբաց այս աշխարհներուն մէջ, ըլլայ Արեւելք, ըլլայ Արեւմուտք, ըլլայ Հիւսիս, ըլլայ Հարաւ, անոնք Դիոգէնէսի լապտերը փոխ առած՝ մանկու դանդ ու արեւուն տակ, շռայլ լոյսերուն մէջ, իրենց լուսավորչավառ կանթեղի ոսկի լոյսովը քե՛զ կը փնտռեն: Մաքրէ՛ ախտերով բժժացեալ աչքերդ, բիւրեղացո՛ւր, գտէ՛ յոյզերդ՝ մտածումներդ, ըզգացումներդ, ճաշակներդ ու ձգտումներդ: Ելի՛ր ընդ առաջ անոնց: Թող աչքիդ լոյսը հանդիպի իրենց լուսացած աչքերուն...:

Բոլոր հայ դպրոցներու ճակատներուն պիտի գտնես անոնց անունները... առանց տառի: Տառերը հայօրէն սրբացած ու տաճարացած հոգիէդ պիտի բխին ու պայծառագրուին՝ այդ անուններուն տեսանելի կերպ տալով: Այդ անունները դասագիրքերէն, դրասեղաններէն, դասարաններէն, շրջափակէն պիտի անցնին ու իջնեն զաւակներուդ հոգիներուն մէջ ու դառնան հասարակաց անուն ու որպէս ճակտի գիր եւ դէմքի գիծ՝ պիտի խորագրուին քու եւ քեզի արիւնակից եւ նոյնանուն բոլոր մարդերու ինքնութեան համայնական պատկերին վրայ:

Կրնաս օր մը չուտել. չե՛ս մեռնիր: Կրնաս օր մը չողջոյն հագուստ չհագնիլ. չե՛ս մսիր: Կրնաս տանդ մէջ բեհեզեայ վարագոյր եւ թաւշեայ թիկնաթոռ չունենալ. չե՛ս աղքատանար: Կրնաս այս – պէս դեռ հազար լինելիք – չլինելիք, անցաւոր փոփոխական հաճոյքներէ զրկուիլ. չե՛ս ապերջանկանար:

Բայց չե՛ս կրնար զաւակներդ զրկել հոգեւոր ապրումներու երջանկաստեղծ բարիքէն եւ ազգային գիտակցութեան առողջարար ուժէն: Որովհետեւ քրիստոնէական հաւատքին, կրօնական զգացումին, Աստուծոյ գաղափարին եւ անկէ բխող բարոյական պարտաւորութեանց ներկայութիւնը անոնց կեանքին մէջ՝ աղբիւրն է անոնց մարդկային առողջութեան: Չե՛ս կրնար միտքի սնունդը զլանալ, որովհետեւ միտքի կուրութիւնը չարեաց պիծակարոյն է: Չե՛ս կրնար զաւակներուդ արեան ինքնութիւնը գիտակցական պատկանելիութեան ապրումի չըվերածել հայերէն լեզուի, հայոց գրականութեան, հայկական արժէքներու անոնց հոգեկան խառնուածքին հետ շաղախումով:

Թարգմանիչները կը դասաւանդեն այսօր հայկական վարժարաններուն մէջ: Ամէն ինչ ըրէ՛, օրդ ցերեկին խառնէ՛, արիւն – քրտինք եղիր՝ որպէսզի զաւակներդ հաղորդ մնան յաւերժաւանդ այդ վարժապետութեան:

×

Ո՞ւր են անոնք հիմա:

– Մատեաններո՛ւն մէջ հայագիր եւ հայաբարբառ: Հայ գիրքը բնակարանն է անոնց: Այնտեղէն կ'աղբերանայ անոնց տաք շունչը որպէս բիւրեղ անոնց հոգիին՝ կազմուած թելերովը աստուածային Հոգւոյն եւ հայկազնեան Ոգւոյն: Հայ գիրքը վկայարանն է Հայութեան: Այնտեղ պիտի գտնես դուն զքեզ քու ամբողջական, համայնական եւ ժամանակներէն անցնող բայց դեռ ժամանակէն վեր ու աննուաճ մնացող ինքնութեանդ մէջ:

Հայ գիրքէն զուրկ տուն մը՝ հոգեկան եւ ազգային որբանոցային վիճակ մըն է: Կրնաս հարուստ ըլլալ: Եւ՝ եղի՛ր: Բայց աղքատ ու որբ չմնաս հայ գիրքէն: Եթէ կ'ուզես ճշմարտօրէն գիտնալ թէ ո՛վ ես, ինչո՛ւ ես այն ինչ որ ես, եւ ինչո՛ւ կ'ուզես ըլլալ այն ինչ որ Աստուած եւ ազգը կը պահանջէ, բա՛ց մատեանները ազդիդ: Տե՛ս թէ անոնց էջերէն ի՞նչպէս կը խօսին Ս. Մեսրոպները, դիւցազներգակ Եղիշէները, Մովսէս Քերթողները, Դաւիթ Անյաղթները, աղօթամրմունջ Նարեկացիները եւ հոգենուագ Շնորհալիները:

Հի՛ն եւ նո՛ր:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑԻ ԱՌԹԻՒ

Գաղութահայութիւնը, քիչ մը ամէն տեղ, առաւել կամ նուազ փայլուն հանդէսներով կը տօնէ Թարգմանչաց յիշատակը:

Այդ կարգի հանդէսները աւելի մեզի՛ համար են ընդհանրապէս. հպարտութիւն կը զգանք, կերպով մը կը փառաւորուինք մեր մեծ նախնեաց իբր ժառանգորդներ, բայց հազուադէպօրէն լաւագոյն կ'ելլենք անոնցմէ:

Ժողովուրդի մը կամ մարդկութեան ծառայողները հանդէսներ, յիշատակներ չէ որ կ'ակնկալեն յետագայ սերունդներէն, այլ իրենց գործին շարունակութիւնը, իրենց ցանած սերմերուն արդիւնաւորումը նո՛ր ջանքերով: Այդ հաւատքով կը լծուին աշխատութեան: Այդ հաւատքով մեր Թարգմանիչներն ալ ձեռնարկեցին իրենց գործին:

Ի՞նչ էր իրենց նպատակը: Որքա՞ն ալ Ուրի՛շ անուններով, բայց մէկ եւ նոյն լեզուով եւ մէկ եւ նոյն հոգւով:

Թող Թարգմանիչները դառնան մշտալոյս, անեռեկոյ ներկայութիւն ողջ կեանքիդ մէջ...:

×

Հոկտեմբե՛ր է:

Դպրոցի, Գիրքի, Մշակոյթի լուսաբաճակութեան ամիս: Այնպէս ըրէ, վերամրտածէ կեանքդ՝ որ լոյսէն զուրկ չըմնաս եւ չթողուս զաւակներդ եւ մանաւանդ ու մանաւանդ աշխարհի բազմերանգ ու շղագիայլ, ակնախիղ լոյսերով չողողուիս, այնքան չտարուիս, այնպէս չառինքնուիս որ աչքերուդ կարկինէն դուրս մնան լոյսը Թարգմանիչներուն, լոյսը Հայութեան, ոլորքն ապագային, գաղտնիքն յաղթանակին:

Հոկտեմբերը երեք ճամբաներ կը վերբաբանայ ոտքերուդ առջեւ.–

– Եկեղեցի՝ որ «ծննդավայրն է հոգւոյդ» եւ օճախը հաւատքիդ, ճանապարհն առ Աստուած:

– Դպրոց՝ «ուր կապարն յոսկի, նիւթն յոգի դառնան» իմացական լոյսի եւ հայկական ինքնութեան ճամբան:

– Գիրք ու մշակոյթ՝ հոգեկան հարստացման եւ աշխարհի յաղթութեան ճամբան:

Քալէ՛ ուղիդ:

Քալէ՛ արի:

Քալէ՛ հպարտ:

Հայրերուդ պէս, հաւատարիմ՝ անցեալիդ:

Զաւակներուդ համար, վճռական՝ դէպի ապագայ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Աքռոռակից Կաթողիկոս
Հոկտեմբեր: 1981

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԻՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Պահարանի պէս նեղ այդ ննջարանին մէջ պառկած՝ Հայը սկսաւ սաստիկ նեղուիլ Ֆրանսացի աղախինին քով որ կը կոչուէր Ժոռժէթ եւ որ բնաւ շրթունք չունէր: Ջերմութիւնը զաղջ էր եւ հաճելի, բայց Տիրան ուրիշ բան կը ցանկար գտնել միտերու եռին: Բան մը ըրած ըլլալու համար նկարագրեց Կռէթա Կարպոյի մէկ հռնչակաւոր եւ յիմար ֆիլմը՝ նախ անկողնին մէջ եւ յետոյ ոտքի վրայ՝ հագուելու միջոցին: Ինք ամբողջութեամբ հագուած էր արդէն, իսկ էգը քնացած՝ երբոր դուռը զարնուեցաւ: Վարպետն էր:

Նախ բացարձակապէս բան մը չհասկըցաւ Տիրան Տաղէս ադայի պոռպռոցէն, միայն թէ անոր թշնամական երեւոյթը շատ որոշ կերպով կ'ըսէր թէ ծանր բան մը պատահած է: Տիրանի հարցումներուն պատասխանելով վարպետը կ'ըսէր.

– Չհասկնալու մի՛ դար: Ինծի ատանկ բան չանցնի՛ր... չանցնի՛ր...:

Վերջապէս պարզուեցաւ որ մարդը եկած է իր աղջիկը փնտռելու, եւ աւելի քան ապահով է թէ Տիրանն է զայն պահողը: Անշուշտ երիտասարդ դերձակը ըսաւ թէ բանէ մը տեղեակ չէ ինք, թէ Ալիսին երեսն իսկ չէ տեսած ձեր մեկնումէն ի վեր: Բայց հայրը որ չավանցնց գրգռուած էր, սկսաւ սպառնալ եւ հայհոյել, ըսաւ թէ իր աղջիկը անհետացած էր նախորդ դիշերուընէ ի վեր, թէ իր փնտռտուքները – Աստղիկին կողմը – ապարդիւն էին անցած, եւ ինք ապահով է որ Տիրանն է զայն պահողը: Ուրիշ ո՞ւր պիտի երթայ, կ'ըսէր անսրտո՞ւ կրնայ երթալ քանի որ իմ քովէս վխտաւ, անշուշտ քեզի պիտի դայ եւ դուն զայն տեղ մը պիտի պահես: Վարպետը ննջարան մտաւ բայց նոյնիսկ Ֆրանսուհիին ներկայութիւնը զինքը չխաղաղեցուց: Ընդհակառակն: Բռնեց Տիրանի օձիքներէն եւ պահանջեց որ խօսի, խոստովանի, ապաստանին տեղը յայտնէ. եւ որովհետեւ գոհացում չէր ստանար, կատղեցաւ արտակարգօրէն, եւ սկսաւ քֆրել Տիրանին, անոր պատիւին, արիւնին եւ արեւին:

Թէ՛ Ժոռժէթ եւ թէ Տիկին Պիւք որ վրայ հասած էր, ոչ կրնային կռիւը խաղաղեցնել, ոչ ալ բան մը հասկնալ պատահարէն: Վարպետը կը պոռար թէ հակառակ իր բացարձակ արդելքին, Ալիս հոս եկած էր ամէն օր, համաձայնած էր Տիրանին հետ, ու փախած: Եւ կ'աւելացնէր.

– Ես ձեզ երկուքդ ալ կը սատկեցնեմ.. հէ՛մ քեզ, հէ՛մ Ալիս օլաճախը...:

Տիրան սենեակէն դուրս նետեց մարդը:

. . . . . .

Բաց պատուհանին առջեւ կ'աշխատէր Տիրան գլուխը կախ եւ բերանը կիսաբաց: Բերանը կիսաբաց էր որովհետեւ իր քթին ծակերուն մէջ մխրճած էր բամպակներ՝ արիւնահոսութիւնը դադրեցնելու համար: Երիտասարդը այդ արիւնահոսութիւնը կը վերագրէր իր բուռն յուզումին եւ անվերջանալի մտասեւեռման: Հին բակը իր բորբոսած եւ հիւանդոտ պատերով կը նեղնար Տիրանի դէմն ու վրան, կը նմանէր շրջուած ճաղարի մը որուն նեխոտ եւ պղտիկ բերնէն կ'երեւար առաւօտեան արեւը, կամ անոր մէկ ճամբան, կամ աւելի հեռաւոր բան մը: Որպէսզի չփլչի՝ դերաններ կոթնած էին դանկի մը:

Ծանր քայլերով Տաղէս աղա կոտրեց անցաւ այդ բակը Տիրանի ակնարկին տակ, դուռը բացաւ եւ անցաւ ներս: Երիտասարդը իր գլուխը չբարձրացուց բնաւ, չբարեւեց բնաւ եւ շարունակեց կարը: Միւսն ալ ձայն չհանեց այլ միայն գնաց նստիլ, աթոռին վրայէն ծրար մը գետնախնձոր մէկդի դնելով: Դեռ երկիրիկուն էր որ այս սենեակը կը լեցնէին իրենց պոռպռոցով, իսկ այժմ կը լսուի վերի յարկերէն թափող անթելի մը խուլ ճռինչը եւ յետոյ այն սկրտուքը դոր քաշուող թելը կ'ընէ կերպասին մէջ:

Երկար ատեն լռեցին, երկար ատեն ծռխեց մարդը, եւ իր կապտորակ ծուխը չուրջանակի վարանումներէ վերջ դուռ բաց պատուհանի ճամբան: Տաղէս աղա ըսաւ բռնազբօսիկ մեղմութեամբ մը.

– Հիմա՞ ալ պիտի չըսես... նայէ՛, չեմ պոռար կոր... չենք – չնորհք կը խօսիմ կոր... ո՞ւր է այս աղջիկը...:

Անմիջապէս ցցեց Տիրան իր գլուխը, ձեռքի տարաւոր ուժով զարկաւ սեղանին վրայ եւ խոյացաւ դէպի վարպետը: Ցաւ անոր առջեւ աչքերը արտակարգրէն բաց եւ մատները օդին մէջ պրկած: Ցետոյ քիչ առ քիչ մեղմացաւ, թուլացաւ եւ երկար հառաչ մը արձակելով վերադարձաւ իր կարին:

(Շար.– 11)

հեռատես ըլլայ ան, ամէն բանէ առաջ կրօնական էր։ Հայը քրիստոնէացած տեսնել կ'ուզէին. ատո՛վ ան պիտի բարձրանար դէպի իր մարդու կոչումը։ Ասոր ապացոյց կարելի է նկատել այն աւանդութիւնը որուն համաձայն Մեսրոպ Վ. Թարգմանչաց համար ալ տառեր հնարեց։ Բայց եթէ Թարգմանիչները նկատի ունեցան մարդկայինը եւ խանդավառութեամբ թարգմանելու նատան Աստուածաշունչը, մոռցան Հայութիւնը, զոր քրիստոնէութիւնը պիտի մխէր, նորէ՛ն նոր կերտէր։ Ուստի տակէ անմիջապէս յետոյ – եթէ ո՛չ միեւնոյն ժամանակ – սկսան գրել Հայոց Պատմութիւնը։ Այսպէ՛ս մեր առաջին գրութիւնները եղած են կրօնական եւ պատմական. ազգայի՛ն պատմական։

Ժողովուրդը զգացած եւ լա՛ւ ըմբռնած էր այս իրողութիւնը. հաղիւ Օս – մանեան Սահմանադրութեամբ խօսքի ազատութիւն դուած՝ մեծահանդէս տօնեց Հայ Գիրի 1500–ամեակը։ Ատկէ առաջ Ս.Մեսրոպի, Ս. Սահակի եւ իրենց ընկեր Թարգմանչաց տօները պարզ կրօնական տօներ էին, օրացոյցին մէջ յիշատակուած եւ եկեղեցիին կողմէ տօնուած։

Երեսուն տարիէ ի վեր գրի գիւտի տօնը – յետադայն (1934) Թարգմանչացին միացած՝ Ամենայն Հայոց Խորէն Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ – աւելի մը – շուքի՛ն, աշխարհական բնոյթ մը առած է, նոյնիսկ շատերուն համար սոսկ աշխարհական։ Տրամաբանութիւնը զոր – ծիք ընելով կոյր փափաքին, կողմնակալութեան, դժուար պիտի չըլլար, այնպէս չ՞, սա եզրակացութեան յանգիլ. Մեսրոպ Վրաց ալ գիրեր դուս, դեռ ուրիշներուն ալ սիրո՛վ պիտի գտնէր, դրացի ժողովուրդները քրիստոնէացնելու եւ հայկական պատուարը ամրացնելու համար Զրադաշտականութեան, պարսկական տիրապետութեան դէմ։ Տրամաբանութիւնը ի՛նչ հլու գործիք մը կրնայ ըլլալ մեր փափաքներուն ձեռքը։

Եւ սակայն, երբ նախնեաց գործերը գնահատելու կ'ելլենք, արդարութիւնը, պարկեշտութիւնը պատշաճութիւնը կը պահանջեն որ անոնց մէջ իրենց, մեր նախնեաց նպատակը ջանանք տեսնել, ո՛չ թէ մերինը, մեզի հաճո՛յ թուածը վերադրենք։

Ցանուն այս կամ այն ընկերային, քաղաքական, դաւանական վարդապետութեան մերկացնել փորձել մեր Թարգմանիչները իրենց կրօնական նկարագրէն, քաշել հանել անոնց վրայէն սքեմը իբր զուտ ազգայնական մարդիկ, դիւանագէտներ ծածկող քօղ, ո՛չ միայն եղծանել է ճշմարտութիւնը, անպատուել, վիրաւորել է զիրենք, այլեւ մեր ազգային շահերուն վնասակար։ Վնասակար՝ ան՝ որ համար որ անո՛նց գծած ճամբան է վնասակը, որուն հաւատարմօրէն եւ արդիւնաւոր կերպով հետեւեցաւ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր, եւ որ դեռ կը մնայ աւելին։ Համոզուելու համար կը բաւէ անդրադառնալ վերջին մէկ – երկու տարուան կարգ մը երեւոյթներու։

Թարգմանչաց ցանած սերմին,– քրիստոնէական դաստիարակութիւն, բայց նաեւ ազգային եկեղեցի,- պտուղը կը քաղենք այսօր։

Եթէ հայ ժողովուրդը, այս պատերազմին ալ, պատուաւոր դիրք մը ունի մարդկութեան մէջ՝ զինուորագրուած ըլլալով Միացեալ Ազգերու կողքին ազատութեան, արդարութեան, բարութեան,– ըլլա՛յ Կարմիր եւ Հայկական բանակներուն մէջ՝ ուր իր զաւակներէն հարիւր հազարաւորներ կը կռուին, ըլլա՛յ ամերիկեան բանակին՝ ուր անցեալները թերթ մը կը գրէր թէ հայ կռուողներու թիւը քսան հազարի կը հասնի, ատիկա՝ անտարակոյս կը պարտի իր ճշմարտապէս քրիստոնէական դաստիարակութեան։

Ընթերցողը ապահովաբար կարդացած է Հայրապետական Տեղակալ Զէօրէքճեան Սրբազանի յօդուածը, զոր «Արեւ» արտատպած էր «Էջմիածին» պարբերաթերթէն։

«Մեր նախնիքը, կը գրէ Սրբազան Տեղակալը, դարերի ընթացքում պայքարել են օտար բռնակալների դէմ, որոնք ձգտել են Ֆիզիքապէս եւ հոգեպէս ստրկացնել հայ ժողովրդին։ Սակայն նա քրիստոնէական ոգիով դաստիարակուած, հայրենիքի սիրով վառուած, իր ազատութեան եւ անկախութեան համար զոհուելու պատրաստ, միշտ պայքարել է նրանց դէմ, եւ եթէ ոչ միշտ ֆիզիքապէս, բայց բարոյապէս միշտ ալ յաղթանակել է։ Հայ ժողովուրդի այս ազատասէր եւ պայքարող ոգու ցայտուն արտայայտութիւններով ոչ միայն հարուստ է Հայոց հին պատմական կեանքը, այլեւ նորագոյն կեանքը։ Այդ ոգին հմայիչ պատկերներով դրսեւորել է մեր նոր գրականութեան, կլասիկ գրողների ստեղծագործութիւնների մէջ»։

Թէ ի՞նչ կը հասկնայ Տեղակալ Սրբազանը քրիստոնէական ոգիով դաստիարակուած բացատրութեամբ՝ զայն կը գտնենք Արտաւազդ Սրբազանի ուղղուած իր նամակին մէջ, նոյնպէս «Արեւ»ի կողմէ հրատարակուած։

«Յատկապէս հայ ժողովուրդի նկատմամբ՝ ես մխիթարուած եմ որ այս պատերազմի ընթացքում հայ ժողովուրդը ցուցաբերեց իր պատմական առաքինութիւնները. հայրենասիրութիւն, ազգասիրութիւն, հաւատարմութիւն, մարդասիրութիւն, եւայլն»։

Բայց Թարգմանչաց ցանած սերմերուն արդիւնքը հայ ժողովուրդին դարերու ընթացքին եւ այսօր մարդկութեան մէջ արժանավայել տեղ մը պահելը չէ մի – այն։ Զայն կը տեսնենք նաեւ մեր ներքին կեանքին, մեր «ընտանիք»ին մէջ, այսինքն Գաղութահայութեան եւ Հայրենիքին յարաբերութեանց մէջ։ Թերեւս երբեք Հայը այս աստիճան չօշափելով, զգալով գնահատելու առիթը չէր ունեցած Թարգմանիչներու գործը։

Գաղութահայը տարիներէ ի վեր կարօտովը կը տառապի հայրենիքին ծոցը ընդունուելու. քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները պատուար կը քաշեն իր առջեւ։ Մշակութային յարաբերութիւն ալ շատ չէ հաստատուած դեռ Հայրենքին եւ Սփիւռքի միջեւ՝ հաղորդակցութեանց դժուարութեանց պատճառաւ։ Եւ եթէ Գաղութահայը վերջերս ինքզինքը մօտեցած, քիչ մը խառնուած զգաց հայրենիքի կեանքին, ատիկա կը պարտի իր կրօնքին, հայ Եկեղեցիին։ Եկեղեցի՛ն եղած է առայժմ միջնորդ Հայրենքին եւ Սփիւռքին։ Ա՛ն բացաւ ճամբան յարաբերութեանց։ Սրբազան Տեղակալին կոչի՛ն վրայ մասնակցեցանք «Սասունցի Դաւիթ հրապարակային զօրասիւն»ի հանդանակութեանց, շնորհիւ անո՛ր արժանացանք Մառէշալ Սթալինի հեռագրին. «Հաճեցէք իմ կողմէս, Սփիւռքի հայ հաւատացեալներուն հաղորդել Կարմիր Բանակին բարեւն ու շնորհակալութիւնները»։ Հայ հաւատացեալներուն. Մառէշալ Սթալինի, մասնաւո՛ր պատճառներով ապահովաբար, չէր կրնար հայ ժողովուրդին ըսել։

Իսկ Մայր Աթոռի պատգամաւորը՝ Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան, եկաւ իր ներկայութեամբը, «Հայրենիքի հոտը բերելով գաղութահայութեան», ինչպէս կը գրէր «Զարթօնք», աւելի՛ զօրացնելու համար կապը որ հաստատուիլ սկսած է հայրենիքին հետ, սպասելով որ պատերազմը վերջ գտնէ, մշակութային յարաբերութիւնները սերտանան, Հայ Հանրապետութիւնը իր դեսպանները զրկէ հոս – հոն Գաղութահայութեան եւ օր մը ալ հայրենիքին դուռները բացուին ամէն Հայու առջեւ։

Ա՛յսպէս կը պտղաբերի Թարգմանիչներուն գործը մեր աչքին տակ, եւ եթէ անոնք խօսէին այսօր, անտարակոյս սա գնահատա՛նքը պիտի լսէինք իրենց շրթունքէն՝ միահամուռ ուղղուած Տեղակալ Սրբազանին. «Ապրի՛ս, որդեա՛կ, մենք քեզիպէսներուն հաւատացինք»։

Ու խորհի՛լ թէ եղան ատենօք եւ այսօր ալ դեռ կան այնպիսիներ – ընկերաբան, քաղաքագէտ, ազգային գործիչ – որոնք պատանեկան տրամաբանութեամբ, հապճեպ եւ մակերեսային, բարձրաձայն կամ իրենց սրտին խորէն, սեւագրիներ կը կոչեն՝ արհամարհանքով եւ ատելութեամբ՝ հայ եկեղեցականները. չփոթելով, ամենամեղ պարագային, անհատ եւ հաստատութիւն։

Ո՞վ պիտի ըլլար միջնորդ,դեռ ատե՞ն մը, հայրենիքին եւ մեր միջեւ, եթէ չըլլար Եկեղեցին, Թէքէեանին «Եկեղեցին Հայկական», մեր «աղուո՛ր Եկեղեցին», ինչպէս որակեց զայն Թորգոմ Պատրիարք ալ, Ժընեւի մէջ իր մէկ բանախօսութեան ընթացքին, եթէ չըլլար հայ կղերականը՝ ճշմարիտ քրիստոնէական ոգիով դաստիարակուած, ազգասիրութեամբ տոգորուած՝ ըստ օրինակին Թարգմանիչներուն։

Որքա՛ն ալ փայլուն՝ հանդէսները իբր երախտագիտութեան նշան՝ ա՛յն ատեն կրնան ընդունելի ըլլալ ասկէ 1500 տարի առաջ Հայութիւնը վերակերտողներուն, երբ դիտնանք անոնց մեզի կտակած բարիքները գուրգուրանքով պահպանել, վայելել եւ մանաւանդ ուռճացնել։ Լարա – լիսեան ճշմարտութի՞ւն։ Անտարակո՛յս։ Բայց իբր խօսք միայն՝ չափազա՞նց յաճախ։

Պ. ԳԻՈՐԳԵԱՆ

1944

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասուն Մանկանց Վարժարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 23–ին, դասախօսած է Յակոբ Բաղրատունի, նիւթ ունենալով «Ազգային Գաղափարաբանութեան հիմնական ծանօթութիւնները»։ Դասախօսը, անդրադառնալով քաղաքական հոսանք ստեղծած գաղափարաբանութիւններու, օրինակ բերած է Ազգ – Պետութիւն – Հայրենիք յղացքներու շուրջ արտայայտուած գաղափարաբանութիւններ, եւ իւրաքանչիւրին շուրջ մեկնաբանութիւն կատարելով, ամփոփ ակնարկով նշած է այն բոլոր հոլովոյթները, որոնք տեղի կ'ունենան ազգերու եւ ժողովուրդներու ընկերային եւ քաղաքական կեանքին մէջ։

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպութեամբ, Սեպտ. 23 – 27, «Միսաք Գուլումճեան» մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած են Սան – Փաւլոյի, Գորտոպայի, Պուէնոս – Այրէսի եւ Մոնթէվիտէոյի Երիտասարդաց Լիկաներու 10–րդ Ողիմպիական խաղերը։ Հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ուրուկուէյի Խորհրդարանի շէնքէն բերուած կրակի բոցավառումով։ Խօսք առած են Միութեան ատենապետը՝ Գարլոս Երկաթագործեան, Ողիմպիականներու Յանձ.ի նախագահ՝ Փրոֆ. Թրիկօ եւ Մոնթէվիտէոյի Երիտասարդաց Լիկայի ատենապետ Տոքթ. Էտուարտօ Քէօրոզլեան։ Կարդացուած է Ուրուկուէյի Հանրապետութեան նախագահին շնորհաւորական գիրը։ Զորս օր տեղի ունեցած են մարզական խաղերը՝ Ֆութպոլ, պասքէթպոլ, վոլէյպոլ, փինկ – փոնկ եւ ճատրակ։ Հանդիսութիւնները վերջ գտած են ճաշով եւ մրցանակներու բաշխումով։

×

ԼՈՍ – ԱՆՃԵԼԷՍԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 3–ին տեղի ունեցած է հանդիպում մը, Մկրտիչ Հաճեանի հետ (Մեքսիքոյէն), կազմակերպութեամբ Համազգայինի մշակութային խմբակին։ Բացումը կատարած է Վարագդատ Մարգարեան։ Արմէն Տօնոյեան, խօսած է բանաստեղծ եւ արձակագիր՝ Մկրտիչ Հաճեանի մասին, ինչպէս նաեւ՝ վեր առած անոր մէջ նկարիչը, երաժշտագէտը, արուեստից քննադատը։ Մկրտիչ Հաճեան, խօսք առնելով անդրադարձած է իր գրական ըմբռնումներուն, շեշտելով ան – հրաժեշտութիւնը բարձր մակարդակով հայ գեղարուեստական գրականութեան մը։ «Ձի՛չդ է,– ըսած է ան,– ունինք անհատ ստեղծագործող գրողներ, բայց անմիաբանութիւնը այստեղ եւս աղէտ կը գործէ, երբ գրողները չեն միանար եւ միասնական ճիգերով գրական հաւաքական շարժումներ չեն յառաջացներ»։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Մութը հեռզհետէ կը նօսրնար։

Այս անգամ եւս ձայն մը լսուեցաւ հակառակ ուղղութեամբ եւ կարծես աւելի մօտ։

– Արութ, ձէն տուր, հէ՛։ Զըլլայ որ դիշերով սունկ հաւաքելու ելած են։

Ցեռոյ՝ խնդուքի ձայներ։

Այլեւս որոշ էր, որ Կարմիր Սերոբի խումբին հանդիպած էին։

– Հայելար խօսէ, որ կրակ չբռնան,– ըսաւ Զարէն ու անոր ձայնին մէջ մօտալուտ վտանգի մը կասկածը կար։ Զէ, չ՝, աւելի լաւ է որ ձայն չտաս, մենք պէտք է որ թաքնուինք այս ապառաժներուն մէջ, մինչեւ որ բացուի լոյսը։ Այն ատեն մենք կը տեսնենք, կը գիտնանք, թէ ո՞ւր զարնուած է Սպիտակ Ձիաւորի վրանը։ Թերեւս շատ մօտ ենք անոր։

Ֆէտայիներուն ձայնէն աւելի, Սպիտակ Ձիաւորի վրանին մօտեցած ըլլալու հաւանականութիւնը, Զարէն հեշտալիր երկիւղի մը մէջ դրած էր։ Կարծես այդ պահուն աւելի շատ զգաց, որ ինք կին մըն էր, տկար կին մը ու չէր գիտեր, թէ ի՞նչպէս պիտի ներկայանար Սպիտակ Ձիաւորին։ Կ'ուզէր, որ թաքնուէին ապառաժներուն մէջ, մանաւանդ Ֆէտայիներու կողմէ վտանգաւոր չփոթի մը չըմատնուելու համար։

Խօսած պահուն Զարէն յանկարծ անդրադարձաւ, որ կարծես ինքն իր հետ կը խօսէր։

Կալանաւորի այդ անհասկնալի լռութենէն ինքզինք բոլորովին մինակ զգաց ամայի լեռներուն վրայ, վտանգաւոր ձայներուն մէջ։ Զայրոյթէն կ'ուզէր պոռալ։ Ո՞վ էր, ի՞նչն էր որ լեռնէն վար իջած էր, անհասկնալի իր չարչարանքներուն, լացին ու նայուածքին մէջ, անհասկնալի նոյնիսկ խօսքերուն մէջ, սակայն, վստահելի ու յանդուգն։

Զարէն չէր գիտեր՝ ապտակէ՞ր զայն իր զայրոյթէն, թէ, խօսէր անոր հետ, ինչպէս երախայի մը հետ պիտի խօսէր։ Եւ ահա ձայն մը հեռուէն՝

– Հէ՛յ, ո՞վ կայ։

Այլեւս կասկած չկար, որ բռնուած էին։

– Խօսէ, ձայն տուր, քեզի ի՞նչ պատահեցաւ,– ըսաւ Զարէն՝ զայրոյթէն ձայնն աւելի բարձրացնելով.

Ո՞վ կայ,– ձայնը երկրորդ անգամ կարծես աւելի մօտէն եկաւ։

Կալանաւորը չէր կրնար խօսիլ։ Ծանր բան մը բռնած էր իր ձայնը, հոգին։

Երրորդ ազդարարութենէն յետոյ, կալանաւորը գիտէր, որ կրակ պիտի բանային իր ընկերները։ Այդ վտանգին առջեւ ինքզինքը աւելի հանդարտ զգաց՝ Զարէն վտանգէն պաշտպանելու համար։ Կ'ուզէր, որ ապրէր ան՝ ապրեցնելու համար իր մէջ թաքնուած դեւուկին ուժեղ երաժշտութիւնը։

Զարէն կեցած տեղը բոցի մը պէս պիտի բռնկէր կարծես, երբ կալանաւորը աւելի մօտենալով՝ բռնեց անոր երկու ձեռքերը ու ըսաւ.

– Դուն պէտք է հեռանաս, հեռանաս, հասկցա՞ր։ Անոնք պիտի վնասեն, թերեւս սպաննեն քեզ, Զարէ, Զարէ։

Կալանաւորի հեւքին, ձեռքերու ուժին մէջ կենդանական բան մը կար կարծես։ Զարէն զգաց, որ ան բան մը ունէր ըսելիք, ուրիշ, ուրիշ բան մը։

– Անոնք իմ ընկերներս են, Պէքիրի գլուխը կտրող ֆէտայիները։ Ես.. ես..։

Զարէն չէր գիտեր որո՞ւ պէտք էր պոռալ. ֆէտայի մը եղած էր նաեւ կալանաւորը։ Վազրային բնազդով մը ուզեց նոյնիսկ յարձակիլ անոր վրայ եւ, սակայն, կալանաւորը զերազոյն ուժով մը թեւերուն մէջ առած էր անոր մարմինը։ Զղուտ ու երկաթէ թեւերով գրկած էր իր արեւը՝ Զարէն, որ զայրոյթով կ'ուզէր ազատիլ։

Այդպէս պատահած էր Պէքիրի գլխատման գիշերը։ Կալանաւորը, կարծես կ'ուզէր, որ Զարէն նոյն ձեւով աշխատէր դուրս գալ իր թեւերէն։ Այդպէս սկսած էին զինքը չարչրկող երազները։

– Զարէ, Զարէ...։

(Շար.– 418)

Պ. Յովհաննէս Մինէլեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Մինէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Գարամանեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՇԱՔԷ ՄԻՆԷԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Սարգիսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 7–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երեքշաբթի, Հոկտ. 13, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոն.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Վարչ.ը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Կ. Նազարպէկեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Նազարպէկեանի մահուան տխուր առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՎԱԼԱՆՍ.– Տէր եւ Տիկին Ն. Թէպոյեան, իրենց անուրջագին եւ եղբօր՝ Յովհաննէս Տիրիկեանի մահուան առթիւ (Պոմոն, Մարսէյլ), 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անդամները, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարւոյս մէջ չափահաս տարիքի հասած են, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, Հոկտ. 17, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.– Երկամեայ նիւթական եւ բարոյական համարատուութիւն, Վարչութեան հրաժարում, Ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

«Անի» Երգչախումբի անդամական ընդհ. ժողովը կը գումարուի՝ Հորեքշաբթի, Հոկտ. 14–ին, ժամը 20.30–ին, Իսիի Հայց. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Օրակարգ.– 1) Բարոյական զեկուցում։ 2) Նիւթական հաշուետուութիւն։ 3) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Ի գիտութիւն՝ երգչախումբի անդամանդամուհիներուն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի Տարեկան Պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5–ին, ի նպաստ՝ դըպրոցին եւ սաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.– Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի Տէրտէրեանի (ծնեալ՝ Մանուկեան) մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.– Իր ամուսինը՝ Պր. Նշան Տէրտէրեանէ 400, Ռուբէն Մանուկեանէ եւ Վարդան Տէր – Կարապետեանէ 100-ական Ֆ.։

×

Լիոնի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Այրի Տիկին Շնորհիկ Օհաննէսեան եկ. 1000 եւ դպրոցին 500, Պր. Եղուարդ Տէնէր, Գարօլինի մկրտութեան առթիւ եկ. 200, Անտոն Հէֆիմեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Բէթրաքեան եկ. 100, Պր. Կարպիս Տաւուլպէյիքեան եկ. 100, Տիկին Թութլեան եկ. 50 Ֆ.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ 50 ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բանախօսութիւն Եկեղեցւոյս «Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21–ին

Նիւթ.– «ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ» Բանախօս.– ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Բանախօսը պիտի անդրադառնայ Եկեղեցւոյ անունը կրող՝ Թարգմանչաց Վարդապետաց պատմական գործունէութեան, որ այնքան ճակատագրական դեր մը կատարած են՝ մեր ժողովրդի գոյատեւման պայքարին մէջ։

Սոյն բանախօսութեան կը հրաւիրուի Եկեղեցւոյս հաւատացեալ, բարեկամ եւ մշակութասէր հասարակութիւնը։

Radio - Paris

Tous les Mardis, de 8h.30 à 9h, une émission est destinée aux communautés arméniennes de la région.
Sur M.F. 102 Mghz.
Pour toutes suggestions, écrire à:
YAN GEE
Radio - France
60, Rue de Provence — 75009 Paris

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
որ տեղի պիտի ունենար՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՄ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ

...ԿԱՄ կը ներկայացնէ նախ ինքզինք իբրեւ դրական – եւ ընդհանուր կերպով՝ գրականութեան իրողութեան անդրադարձող – հանդէս մը։

...Հանդէսին լեզուն հայերէնն է։

...ԿԱՄ պարբերական հանդէս մըն է, առանց կանխորոշ պարբերականութեան։

Առաջին թիւին պարունակութիւնը հետեւեալն է.–

– «Իբրեւ Յառաջաբան» Կ Ա Մ
– «Մահագդ» Զարեհ Որբունի
– «Կախարդանքը Գրութեան» Գ. Պըլտեան
– «Թովմաս Մթագինը» (գլուխ 1, 2, 4, 5) թարգմանուած Ֆրանսերէնէ։ Մ. Պլանշօ
– «Թարգմանիչին Պարտականութիւնը» (թարգմանուած դերմաներէնէ) Վ. Պէնիամին
– «Վ. Թէքէեան, կամ՝ Անկարելի Անցքը» Մ. Նշանեան

Այս թիւը ունի մօտաւորապէս 300 էջ։

Գինը՝ 100 Ֆ. – 18 տոլար։

Խմբագրական և այլ հարցերու համար դրել հետեւեալ հասցէին.–

Revue GAM
3, Rue Philippe Hecht - 75019 Paris
Tous réglements par chèque ou mandat-lettre international au nom de:
Marc Nichanian, Revue GAM
Հանդէսին պատասխանատու է՝
Մ. Նշանեան

ASFPUGA — Homenetmen de Paris, a repris ses activités. Aujourd'hui nous avons le plaisir de vous présenter notre équipe de cadets, qui a remporté la Coupe, lors d'un tournoi du 21 Juin, à Paris, et notre équipe 1er en Pro. excellence, s'est qualifiée pour la Coupe de France. Ier tour contre Bel - Attichy 76 - 64.

Nous vous tiendrons au courant pour le 2ème tour, de la date et nous espérons avoir de nombreux supporters à cette occasion. Nous seront très heureux d'accueillir dans notre club les jeunes qui voudront pratiquer du baskett, dans une bonne ambiance.

Informez - vous: SALMASLIAN — Tél.: 236. 40. 90

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian
AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի։

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
Վ Ի Գ Է Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը։

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
13
MARDI
13 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.015

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.015

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՆՇՄԱՐՈՒԷԻՆ՝ ԲԱՑԱԿԱՆԵՐԸ

ՇԷՍՈՆԻ «ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ» ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ընդհանրապէս, նման պարագաներու նկատի կ'առնուին ներկաները, մինչ Սատաթի յուղարկաւորութեան ուշադրութեան առարկայ էին բացակաները՝ արաբ աշխարհը, Խորհ. Միութիւն եւ Յոսլաւիան։ Առաւելաբար, զինուորական ինքնթռիչ էր արարողութիւնը, ապահովութեան արտակարգ միջոցներով։

Յիշենք սակայն, թէ օտար պատուիրակութիւններ կային անշուշտ։

Պետական ութ ղեկավարներ ներկայ էին. Ֆ. Միթերան (Ֆրանսա), Քարս Թէնս (Արեւմտեան – Գերմանիա), Պոտուէն (Պելժիա), Փերթինի (Իտալիա), Ժան տը Լիւքսանպուրկ, Հիլլբոէ (Իրլանտա), Տօէ (Լիսպերիա), Նէմբրի (Սուտան), այս վերջինը՝ միակ Արաբն ըլլալով։ Նախարարապետներու կարգին էին՝ Շմիթ, Սոթէլօ, Պեկին, Ֆելիտին (Նուէտ) եւ Քուա Եու (Սինկափուր)։ Անձնաւորութիւններու մէջ կային՝ Տիկին Ս. Վէյլ, Թորն, իշխան Շառլ, դահակից իշխան Քլաուս (Հոլանտա), Հէյկ, Նիքսըն, Գարթըր, Քիսինճըր, իշխան Փահլաւի, Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն, Լիփքովսկի։

×

Յուղարկաւորութիւնը կը սկսէր տեղական ժամով 11·15–ին, կարճ աղօթքով մը՝ Մէսատի հիւանդանոցի մզկիթը, ուր կը հանդչէր նախագահին մարմինը։ Ըստ իսլամական աւանդութեան, այս արարողութեան կը մասնակցէին միայն ընտանիքին այրերը։

Ապա, Սատաթի մարմինը թռանով փոխադրուած է Մատինէթ Նասը, Գահիրէի արուեստը, ուր սպաննուեցաւ Եգիպտոսի նախագահը։ Դագաղը ծածկուած ազգային դրօշով, ճիփի մը վրայ դրուած է եւ թափօրը ուղղուած դէպի դամբարանը։ Առաջին կարգին վրայ՝ տղան եւ Սատաթի յաջորդը՝ Մուպարաք, ապա՝ Նէժիբի, երկրորդ կարգին վրայ՝ Միթերան եւ այլ անձնաւորութիւններ, Պեկին եւայլն, շատ սեղմ ձեւով, ապահովութեան համար։ Ձեւով մը «փախստական» թաղում մը, որմէ կը բացակայէր ամէնէն կարեւորը՝ ժողովուրդը։

Տրիպոլիսի ձայնասփիւռի կայանը կը շարունակէր իր յարձակումները՝ դիակի եւ եւ, ըսելով.. «Ապրելէ ետք Հրեայի պէս, մեռաւ՝ Հրեայի պէս» ու բացատրելով.- «Պեկին ընկերացաւ իրեն, եւ թաղուեցաւ՝ Շաբաթ, Հրեաներուն օրը»։ Քատաֆին ալ, նոյն ճակատագիրը կը խոստանայ Մուպարաքի, եթէ շարունակէ Սատաթի ճամբան։

Մինչեւ Կիրակի, Արեւմուտքը կ'ողբար խաղաղութեան ախոյեանը, քաջ մարդը, նոր օրերու փարաւոնը, եւայլն, եւայլն։ Բայց, ամապարանքով թաղելէ ետք «Մեծը», հարկ է էջը դարձնել, կոկորդիլոսի արցունքները արաղօրէն չորցնել եւ նայիլ որ ուրիշներու սիրտը չկոտրի։։։։ Այս նոր ուղիին առաջին քայլն առաւ, Կիրակի իրիկուն, Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Շէսոն, որ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն, նախադասութիւն մը արտասանեց, առնուազն «տարօրինակ»։ Արդարեւ, նախարարը ըսաւ.. «Եթէ կ'ուզուի լաւատես ըլլալ, կրնանք ըսել որ Սատաթի անհետացումը, ահաւոր ինքն իր մէջ, բոլոր հետեւանքներով որ կրնայ ունենալ Եգիպտոսի համար, կ'անհետացնէ խոչընդոտ մը՝ միջարաբական մերձեցման համար»։ Այլ խօսքով, մեղք որ աւելի առաջ չէ մեռած։։։։ Ասիկա, անշուշտ շատ մելան թափել պիտի տայ տակաւին. քանի Երկուշաբթի առտու դեռ կանուխ էր եւ շատ թարմ։

× Ասիութի բախումներու հետեւանքով 45 հոգի մեռած է։ Իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ, տէրն են քաղաքին, ինչ որ կը հերքուի մահմետական Եղբայրներու կողմէ։ Կիրակի իրիկուն, ուրիշ լուր մըն ալ կը հերքուէր, այս անգամ՝ պաշտօնական աղբիւրներու կողմէ։ Արդարեւ, Էսոշիէթքըտ - Փրէս կը հաղորդէր թէ՝ յարձակում մը եղած էր Ներքին Նախարարին բնակարանին վրայ եւ թիկնապահներ մեռած էին։

× Զօր. Շազլի կը շարունակէ «իւղ լցնել կրակին վրայ», քիչ մը ամէն կողմ։ Լիպէրասիոն-ի տուած տեսակցութեան մէջ, Ամերիկայի գործակալ որակելէ ետք Սատաթը, կ'եզրակացնէ.- «Անմիջականին մէջ, պիտի շարունակեմ պայքարիլ Մուպարաքի վարչակարգին դէմ։ Աւելի լաւ, եթէ ընդունի ժողովրդավարութիւնը. բարեկամ մըն էր, պաշտօնակից մըն էր։ Եթէ նոյն քաղաքականութիւնը շարունակէ, բախումը անխուսափելի է»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ՊՈՆԻ մէջ, 250 – 300 հազար կը նը – կատուի ցուցարարներու թիւը, Շաբաթ օր, բողոքելու համար՝ հիւլէական զէնքին եւ Ատլանտեան Ուխտի նոր հրթիռներու դէմ։ Խաղաղասէրներու այս տողանցքը փորձաքար մըն է Հելմութ Շմիթի դէմ եւ անոր քաղաքականութեան։ Երիտասարդ Գերմանացիներու համար, Ամերիկան ռազմադաշտ մը կը նկատէ իրենց երկիրը։ Երկուշաբթի առտու, «Իւմանիթէ կը խորագրէր կարմիր գիրերով. «Այս Գերմանացիները, որ խաղաղութիւն կը յայտարարեն»։ մինչ Քոթիտիէն տը Փարի, նաեւ կարմիր տառերով՝ «Գերմանիա՝ խաղաղութեան վտանգին մէջ», տարբեր մօտեցում ունէր անշուշտ։ Ֆ. Թէսոն կը նկատէ, որ անցեալին Գերմանիա կը մտահոգէր իր ռազմաշինութեամբ, իսկ այսօր՝ իր խաղաղասիրութեամբ, քանի, եթէ Գերմանիա զէնքերը վար դնէ, Արեւմուտքն ամբողջ եւ առաջին առթիւ՝ Ֆրանսան յանկարծ «անպաշտպան» կը մնան։

ԻՐԱՆԻ մէջ, 83 հոգի եւս զնդակահարուեցան Շաբաթ օր, մինչ թշնամական ցոյցեր ծայր տուած են նախկին վարչապետ՝ Պազերկանի դէմ։ Թեհրանի համալսարանին մէջ է, որ Ուրբաթ օրուան աղօթքին, պոռացած են՝ «Պէտք է սպաննել Պազերկանը, քարով ու բիրով»։ Նախկին վարչապետը, Խորհրդարանին մէջ ոգեկոչած էր սարսափի մթնոլորտը, որ կը տիրէ երկրին մէջ եւ վրէժի ըզպացումը։

ԼՈՆՏՈՆԻ կեդրոնն իսկ է, Զելսի, որ եղեռնափորձի մը հետեւանքով՝ մէկ հոգի մեռաւ եւ 50 հոգի ալ վիրաւորուեցան։ Կը թուի որ, կամաւոր ծոմապահութենէ հրաժարելէ ետք, իրլնտական հանրապետական շարժումը – որ տէր եղաւ ապարքին – կրկին կը ձեռնարկէ ահաբեկչութեան։ Բեռնատար կառք մըն է, որ պայթեցաւ ճիշդ ցերեկին, խուճապ ստեղծելով թաղամասին մէջ։

ՀՌՈՄի Վիա Վենէթոյի «Ֆլորա» պանդոկի սենեակին մէջ, ռումբի մը պայթումէն մեռած է ՊԱԿ-ի լրատուութեան բաժնի պետը՝ Ապու Շարաբ, որ իտալական մայրաքաղաքը եկած էր մասնակցելու համար միջազգային ժողովի մը։ Կը հաստատուի որ մահափորձի մը զոհ դացած է, եւ ոչ թէ՝ արկածի, ինչպէս կարծուած էր սկիզբը։

ՆՈՊԷԼԻ բժշկական մրցանակը տրուեցաւ երկու Ամերիկացիի եւ մէկ Շուէտացիի։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Մշակոյթի Նախարարը, յայտնեց թէ՝ Յունուար 1–էն սկսեալ, ազգ. թանգարաններու մուտքը ձրի պիտի ըլլայ Զորեքշաբթի օրերը. (ներկայիս՝ Լուվրը միայն ձրի է, Կիրակի օրերը), աշակերտներու խմբական այցելութիւնները միւս օրերն ալ ձրի պիտի ըլլան եւ վերջապէս՝ պիտի բացուին ցարդ փակ պահուած սրահները։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, դաւառական ճամբորդութեան ձեռնարկեց Երկուշաբթի օր, առաջին հանդրուանը՝ Էփինալ։ 48 ժամուան ընթացքին, Նախագահը չորս նահանգ պիտի այցելէ՝ Մէօզ, Մէօզէլ, Մէօրթ է Մէօզէլ եւ Վոժ։ Միթերանի այս առաջին դաւառական այցելութիւնը կը սկսի Լոռէնով, որ տագնապ ապրող շրջան մըն է։

«ՌԸՆՕ», որ օրինակն էր «յաջող» ազգայնացումներու, դժուար շաբաթ մը սկսաւ, իբրեւ հետեւանք գործադուլի զանազան շարժումներու։ 4·000 բանուոր «թէքնիք գործազրկութեան» ենթարկուեցան, ինչ որ ընկերային լուրջ տագնապ մըն է, քանի, ծանօթ է որ «երբ Ռընօ կը հազար, ամբողջ Ֆրանսան հարբուխ կ'ըլլայ»։

ԲԻՒԶԱՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ ԺԶ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԵՒ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿ. ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

—o—

ՎԻԷՆՆԱ («Յառաջ»).- Հոկտ. 4–ին, Կիրակի, Վիեննայի նախկին արքայական պալատի հոյակապ թեւերէն՝ Հոֆպուրկի աւագ դահլիճին մէջ, ժամը 18-ին, տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը Բիւզանդագիտական ԺԶ. Միջազգային ժողովին, ներկայութեամբ Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահ՝ Ռ. Քիրխշլինկէրի, բազմաթիւ պետական անձնաւորութիւններու եւ հազար հոգինոց ընտրանի բազմութեան մը։

Ամերիկայէն մինչեւ Ճափոն՝ աւելի քան քառասուն երկիրներէ եկած պատուիրակութիւններու եւ գիտական անձնաւորութիւններու միջեւ, կը գտնուին նաեւ՝ հինգ հայ անուններ։ Ասոնցմէ երեքը մաս կը կազմեն խորհրդային պատուիրակութեան, յանձինս՝ Ակադ. Փրոֆ. Սուրէն Երեմեանի, Խաչատուր Մուշեղեանի եւ Վիատա – Արութիւնովա Ֆիտանեանի։ Քոլոմպիայի համալսարանէն՝ Փրոֆ. Նինա Կարսոյեան կը գլխաւորէ Փրոֆ. Վրիոննիսի հետ, Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը։ Հուսկ, Հ. Լեւոն Զէքիեան, Վենետիկի համալսարանէն, կը ներկայացնէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը։

Համագումարին առընչութեամբ կազմակերպուած են զանազան ցուցահանդէսներ, որոնց կարգին ցուցահանդէս մը նաեւ՝ Վիեննայի Մխիթարեան Մատենադարանին մէջ պահուող հայկական 38 ընտիր ձեռագիրներու։ Ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ Աւստրիոյ Ազգային Մատենադարանին մէջ. բացուած է Մայիս 25-ին եւ տեւեց մինչեւ Հոկտ. 10։ Այս առթիւ, հրատարակուած է գերմաներէն լեզուով, ընտիր ցուցակ մը այս ձեռագիրներու նկարագրութիւնը պարունակող եւ որ ունի ընդարձակ յառաջաբան մը հայ Պատմութեան եւ մշակոյթի մասին։ Ցուցակը պատրաստած են Հայտէ եւ Հելմութ Պուշհաուզըն ամոլը։

Բիւզանդագիտական այս համաժողովին կապակցութեամբ, ուրիշ կարեւոր երեւոյթ մը կը նշէ՝ Վիեննայի Մխիթարեան Մատենադարանին թիւ 697 ձեռագիր Աւետարանին նմանատիպ (ֆաքսիմիլէ) դունաւոր հրատարակութիւնը։

Այս ձեռագիրը կը ներկայացնէ հայ մանրանկարչական արուեստի հնագոյն մէկ նմոյշը։ Տպագրութիւնը կատարուած է արեւելեան Պերլինի «Ունիոն Ֆերլակ» հրատարակչութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ Տոքթ. Հուպէրթ Ֆենէնի։ Ուսումնասիրութիւնը պատրաստած են Հելմութ եւ Հայտէ Պուշհաուզըն։ Համագումարին ընծայած հանդիսաւոր առիթով՝ Հոկտ. 6, Երեքշաբթի առաւօտ, ժամը 11-ին, տեղի ունեցաւ հրատարակութեան պաշտօնական ներկայացումը հանրութեան՝ վանքի ընդունելութեան դահլիճին մէջ։ Ներկայ էին Արեւելեան-Գերմանիոյ դեսպանը՝ Շրա, Աւստրիոյ Մշակոյթի Նախարարութեան բաժանմունքի վարիչ՝ Շլակ, Կրթական Նախարարութեան բաժանմունքի վարիչ՝ Լայն, Աւստրիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդհ. քարտուղարը՝ Շմեթթէր, Վիեննայի Արքեպիսկոպոսական փոխանորդ՝ Գերպ. Ֆանց։

Նախ, ողջոյնի եւ շնորհակալութեան ջերմ խօսքեր ուղղեց Աբբահայր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, որմէ ետք խօսք առին Տոքթ. Ֆենէնը, Փրոֆ. Պուշհաուզըն եւ հուսկ, Արեւելեան – Գերմանիոյ դեսպանը։ Հանդէսը փակուեցաւ ճոխ գինեճաշով մը, որ հաճելի առիթ մը ընծայեց ներկաներուն, բարեկամական հանդիպումի մը։

Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք Վիեննայի Մխիթարեան հայրերը, եւ բոլոր անոնք որ նպաստած են այս օգտակար ձեռնարկներուն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Սեպ.25–Հոկ.1)

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Խորհ. Միութեան հեռատեսիլի ժապաւէններու համամիութենական փառատօնը, մասնակցութեամբ շարժանկարի հարիւրաւոր վարպետներու, դերասաններու, արտադրութեան կազմակերպիչներու։ Այս առթիւ, փառատօնի կազմկերպիչ Կոմիտէի նախագահը՝ Ռեմա Սվետլովա յայտարարած է թէ՝ փառատօնին նպատակն է հեռատեսիլի ժապաւէններու գաղափարական եւ գեղարուեստական մակարդակի բարձրացումը, անոնց տեսակներու զարգացումը եւ վերջին շրջանին ձեռք ձգուած յաջողութիւններու յայտնաբերումը։ Գլխաւոր մրցանակները սահմանուած են գեղարուեստական, փաստագրական, երաժշտական եւ մանկական ժապաւէններու համար։ Հայաստան, մրցումին ներկայացուցած է՝ Մուշեղ Գալշոյեանի «Ձորի Մի-րօն» վիպակի հիման վրայ պատրաստուած ժապաւէնը (երկու մասերէ բաղկացած), «Նախագահի Պատմածը», «Իմ Հայաստան», «Կեանքի Տեւողութեամբ Երկախօսութիւն» եւ «Էլիբէկեաններ» փաստանկարները, ինչպէս նաեւ՝ «Ներշընչանք» երաժշտական շարժանկարը։

ԻՐԵՐԱՀԱՂՈՐԴ ԱՄԱՆՆԵՐ

Կապրիէլ Կարսիա Մարքէզ, անձնական բարեկամը Քասթրոյի, կը ներկայացուի որպէս գրական կոթող մը ու միլիքան անկաժէ: Երեք հարիւր մտաւորական – ներու մասնակցութեամբ համագումար մը Հաւանայի մէջ, 4 – 7 Սեպտեմբեր, դիրք ճիշդելու համար Մ. Նահանգներու մշակութային գաղութարարութեան դէմ: Հոն եղած են բանաստեղծներ, մտածողներ, մշակներ, նախարարներ, կղերական, Հանպետութեան նախկին նախագահ մը: Հոն եղած է Մարքէզ որպէս կեդրոնական դէմք, որպէս նախաձեռնող, որպէս համակարգող: Վերջին Մարտին, Պոկոթայի մէջ ինքզինք վտանգուած զգալով, ապաստանած է Մեքսիքայի դեսպանատունը, ապա հաստատուած Մեքսիքա: Հեղինակ կարեւոր հատորներու, Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարար Ժաք Լանկէն ստացած է առաքելութիւնը, խմբակի մը հետ, ուսումնասիրելու միջերկրականեան ու լատին մշակոյթներու իրարու վրայ բացուելու կարելիութիւնները: Ասոնք բոլորը մանրամասնութիւններ են: Լը Մոնտ-ի երկու թղթակիցներու տրուած հարցազրոյցին մէջէն կ'առանձնանայ հետեւեալը.–

Հարցում.– 1968–ին, Քուպա վաւերացուց (ապրուվէ) Չեխոսլովաքիոյ դրաւումը: Գալով Լեհաստանի, կէս – լռութիւն մը նկատելի է: Ինչո՞ւ:

Պատասխան.– Ինչ կը վերաբերի լեհական հարցին, պիտի ըսէի, թէ Քուպացիները, ինչպէս բացատրեմ, այո, կը կարծեմ որ Քուպացիները իրենց շունչը բռնած են: Գիտեն, թէ եթէ Սովետները խուժեն Լեհաստան, Մ. Նահանգները անմիջապէս պիտի խուժեն Քուպա եւ խիտ ռմբակոծումի ենթարկեն Հաւանան: Անոնց նպատագիրը կ'որոշուի (*սը ժու*) 10·000 մմ. հեռու տեղ մը: Ահա այս է իրողութիւնը: Սակայն եւրոպացի շատ մտաւորականներու համար, պէտք է Քուպա անձնապան ըլլայ, իր անկախութիւնը փաստելու համար:

Ուրեմն, Քուպա վտանգուած է: Մը – տաւորականները հաւաքուած են Հաւանա միտքերու փոխանակութիւն կատարելու, առաջարկներ քննարկելու, ճառ արտասանելու, համակարգելու զանոնք ու յայտնելու իրենց միասնականութիւնը, սոլիտարիթէ–ն: Ռեկրնն է որ միացուց մեզ, *յայտարարած է մասնակիցներէն մէկը ու այս յայտարարութիւնը կը ըստանայ իր ամբողջական կարեւորութիւնը, եթէ նշենք, որ համագումարին մասնակցած են գրեթէ բոլոր գաղափարաբանութիւնները մարմնացնող մարդիկ: Նոյնիսկ կաթոլիկ կղերական մը ու Քուպայի վարչակարգին դէմ եղող մտաւորականներ: Հասարակաց վտանգը տեղ մը միացուցած է զիրենք ու տուած առիթը յայտնաբերելու* միասնական ոգի մը:

Հապա մեր Ռեկրնը...:

Զանազատենք սակայն: Անգամ մըն ալ կարդանք Մարքէզի պատասխանը: Կը – կին մէջտեղն է ճատրակի տախտակը իր լրիւ կազմով: Արդէն երբեք վերցուած չէ ան: Ճիշդ է որ կը խօսուի մտաւորական ահաբեկչութեան մասին, կը յիշուի ԻԻՆԷՄՔՕ–յի մէկ տեղեկագիրը, ուր յատակօրէն կ'երեւի Մ. Նահանդներու միջամտութիւնը ամերիկեան միւս ժողովուրդներու մտային զարգացումի հոլովոյթին վրայ: Կայ սակայն այնքան յարգուած Մարքէզի պատասխանը: Եթէ Հաւանան վտանգուած չըլլար ուղղակիօրէն, ուրեմն կրկին կարելի պիտի ըլլար վաւերացնել Լեհաստանի դրաւումը: Հարցումներ կը ծնին սփիւռքցիի քիչ մը խանդարուած ուղեղիս մէջ: Եթէ Մ. Նահանդները անիսոհեմութիւնը ունենային – կամ ալ մեզի համար՝ խոհեմութիւնը, ինչո՞ւ չէ – դրաւելու Նիքարակուան, Սովետ. Միութիւնը, հետեւելով Մարքէզի տրամաբանութեան, Թորիչէլլիի ամաններու սկզբունքին ու, վերջապէս, շախմատի օրէնքներուն, իրաւունք պիտի ունենար փոխադարձելու ու դրաւէր ոչ թէ Լեհաստանը, ոչ թէ Աֆղանիստանէն եաք Փաքիստանն ալ, այլ արդէն իսկ իրեն մաս կազմող փոքր Հանրապետութիւնէ մը խլուած հողերը ու անդամի մը համար քաղաքականութիւնը հաղնէր պարկեշտութեան պսպղուն պատմուճանը, կատարուած իրողութենէն օգտուէր հողի այնքան պէտք ունեցող ժողովուրդ մը: Կարելի չէ հող աւելցնել աշխարհին, կարելի է միայն սրբագրութիւն կատարել, իսկ այս մէկը կատարելով, պիտի չխանգարուէր երկրագունդի այնքան կենսական հաւասարակշռութիւնը:

———×———

Փէր – Լաշէզ: Պէտք է անպայման ցոյց տամ Փարիզէն անցնող բարեկամիս Անդրանիկը: Ո՞ւր է ան սակայն: Մեր մուտքը սխալ դռնէ մը, խանդարած է օրիանթասիոն-ս: Ահա կին մը: Հարցում մը ու երեւան կու գայ, թէ դերեզմանատունը կը ճանչնայ ափին պէս, թէ փուքինկ–ը կը կատարէ այս հանդարտ, խաղաղ, խոէալ վայրին մէջ: Օսքար Ուայլտին շիրի՛մը... օ՛, հեռու չէ...: Կը քալէ մեզմէ արագ ու կայտառ: Պալզա՞քը, ցոյց կու տամ անմիջապէս...: Չի հասկընար, թէ մեր փնտռածը ուրիշ բան է, թէ մենք դերեզմանատուն կ'երթանք բոլորովին այլ պատճառներով: Տըլաքրուան ալ այստեղ թաղուած է, Փիաֆն ալ...: Եւ դեռ ուրիշներ, ուրիշներ...: Կ'ուզեմ հասկցնել, թէ պարզապէս...:

– Մենք ալ ժէնէրալ մը ունինք թաղուած հոս,– կ'ըսեմ, անոր շունչ առնելու առիթ չնորհելով:

Ամբողջ դերեզմանատունը իր թաղամասին պէս ճանչցող կինը մտածել կը ձեւացնէ: Կը նկարագրեմ: Չէ, չի ճանչնար: Զարմանալի է, շատ զարմանալի, կը քրթմնջէ:

– Կեանքի մէջ ուրէ՛ Հայ կը ճանչնա՞ք,– կը հետապնդեմ այս անգամ ես, քայլ պահելով:

Չի ճանչնար, բայց լսած է անոնց մասին: Վերջապէ՛ս..., թէ Ջարդի եւ հալածանքի ենթարկուած ժողովուրդ մը եղած է: Պռաւօ՛..., թէ վերջերս շատ կը խօսուի անոնց կատարած ահաբեկչութիւններուն մասին: Կեցցէ՛ք, շատ ապրիք...:

– Բայց կը թուի, թէ կը շահագործուին անոնք, մանիֆիլէ *կ'ըլլան...:*

Կը տխրիմ: Բազում լրագրողներէ ետք, ձայնասփիւռի հաղորդումներէ վերջ, ահա այս սովորական կինն ալ...: Ճի՞շդ է արդեօք, արդեօք, արդեօք...: *Հիմա ես է որ ցոյց կու տամ անոր Ֆրանսայի համար ինկած Հայ մարտիրոսներու յիշատակին բարձրացուած, իւրայատուկ ոճով կառուցուած յուշակոթողը: Կը ձեւացնէ հետաքրքրուիլ կամ ինծի այդպէս կը թուի: Արդէն Կամպէթայի մուտքին ենք ու անկէ անդին պիտեմ ճամբան:*

Անդրանիկը իր տեղն է տակաւին, բայց ընկրկելու տրամադրութիւն ցոյց տուող անոր ձին, հիմա խլրտելու սկսած է: Բարեկամս կը նկարէ, կը նկարուի, կը նկարէ յարմար անկիւններ ընտրելով, կը նկարուի դարձեալ: Ձիս սակայն կը հալածէ մանիֆիլէ–ն: Տարիներ առաջ, երբ Պաղեստինցի յուսահատ երիտասարդ տըղաք օդանաւ վար կ'առնէին, պահանջ կը բանաձեւէին, հոգ կ'ուզէին, հանրային կարծիքը նման բաներ կ'ըսէր: Բարբարոսութիւն կը տեսնէր եղածին մէջ: Միայն կարելի էր զատապարտել նման տըմարգկային արարքներ: Հո՞ղ, ի՞նչ հոգ...: Հիմա պետական մարդիկ կարդի կը սպասեն տեսակցելու համար այդ երիտասարդներու գլխաւորին հետ: Այդ նոյն ահաբեկիչներու պետին հետ...: Այդ կինը որ հաւանաբար կ'ըսէր, թէ նման մէթոտներով կարելի է ոչինչ ձեռք ձգել...:

———×———

24 *Սեպտեմբեր:*

Սփիւռքի Պատմութեան մէջ մեծ, շատ մեծ իրադարձութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Կը գրաւուի հիւպատոսարան մը, չորս հայ երիտասարդներ կը պահանջեն թրքական բանտերու մէջ արգելափակուած քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը: Միջազգային իրազանցում, անհամար յօդուածներ, Հայուն կենսադրութիւնը բոլոր լրագիրներու առաջին էջերուն վրայ: 19 ժամ, 60 պատանդ քաղաքավարօրէն պատանդ բռնելէ ետք, գործողութիւնը վերջ կը գտնէ ու ահաբեկիչները կը յանձնուին:

Կարդը մտաւորականներուն է, կազմակերպութիւններուն, կուսակցութիւններուն: Չի բաւեր մանիֆիլէ կրկնել ու անցնիլ: Պէտք է սահմանուի գործակցութիւնն ու գործակալութիւնը: Հաւանա հաւաքուած մարդոց մէջ կային ազատ մտածողներ, մարքսիստներ, կաթողիկէ կղեր, մարքսիստ քրիստոնեաներ ու ամէն տեսակի մտածողներ: Անոնք մոռնալով իրենց հակադրութիւններն ու հակամարտութիւնները, յաջողած են համաձայնիլ սքրաթէժի-ի մը վրայ: Ես ալ կը մտածեմ թէ պէտք չէ անձնասպան ըլլայ Քուպա: Պէտք չէ զրաւուի նաեւ Լեհաստանը: Պէտք է զրաւուի յարձակումի մէկ պատճառ, երկրի մը ազատագրութիւնը, հողի մը փրկութիւնը: Արտօնուած չէ ուրիշ ոչ մէկ մեկնաբանութիւն: Զորս հայ տղոց գործողութիւնը յաջողած է: Պէտք է հողի տալ մարմնին, կամ մարմին՝ հողին: Խօսուի այս մասին: Արտայայտուիլ ու գտնել միացեալ սքրաթէժի մը: Այդ երիտասարդները կրնային կոչուիլ Թորլաքեան, Երկանեան, Թէհլիրեան, Շիրակեան, ու ուրիշ անուններով: Ահա մեր Ռեկրնը: Պէտք է հաւաքուիլ, հրաւիրել մեր դատին հաւատացող օտար մտաւորականներն ալ ու որոշում տալ: Պէտք է այլեւս կարենանք խաղալ սա ճատրակը, օգտագործել Թորիչէլլիի ամանները:

Լրագիրները յանկարծ կը լռեն: Հարցը պէտք է հրահրել տարբեր միջոցներով ու բովանդակութիւն տալ գործողութեան, վերջ տալ սա մանիֆիլէին: Սոլիտարիթէ–ն մոտայիկ բառ մը չէ միայն:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ
ԲԱՑ ԵՐԿՆՔԻ ՏԱԿ

———o———

Հայաստան, աշխարհի այն քանի մը երկիրներէն է, ուր առատօրէն սփռուած են հազարաւոր տարիներու կեանք ունեցող բազմաբնոյթ յուշարձաններ:

Հին բնակավայրերը, նախամարդու բնակարանները, բերդերը, կամուրջներն ու իջեւանատունները, մշակութային առաջնակարգ կեդրոններ՝ վանական հաստատութիւնները, յիշատակութեան արժանի կոթողները, ժողովրդական ճարտարապետութեան ինքնատիպ նմոյշները, մեր ժամանակի մարդու սխրանքները խորհրդանշող գործեր, փաստօրէն սրբուած են ամէն քայլափոխի: Անոնք բնութիւնն ու լեռնաշխարհը խմաստաւորող, անոր կարծես բնական շարունակութիւնն ու ամրողջացնողն են:

Այդ յուշարձանները կը պահպանուին Պետութեան կողմէ, նիւթական պատկառելի միջոցներ կը յատկացուին անոնց նորոգութեան եւ վերահաստատման համար:

Այս յոյժ կարեւոր գործի բարելաման եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու նպատակով, Խորհ. Միութեան մէջ առաջինը ըլլալով, հիմնուեցաւ ինքնուրոյն հիմնարկ մը՝ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր Պատմութեան եւ Մշակոյթի Յուշարձաններու Պահպանման եւ Օգտագործման Վարչութիւնը, որ եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է իր առջեւ ծառացած հարցերու լուծման համար:

Բոլորին ծանօթ է Տաթեւի հռչակաւոր վանքը՝ Հայոց Աշխարհի մտաւոր կեան-

ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

———o———

Բաւական մը վերջ երբոր վարպետը կը մեկնէր առանց երբեք անգամ մը եւս բերանը բացած ըլլալու, Տիրան ըսաւ խստութեամբ.

– Փաքաքէնները նորէն աթոռին վրայ դիր... մենք այստեղ քու սպասաւորդ չենք...:

Մարդը իր եռին չնայեցաւ, բայց ելաւ դուրս երկար վարանումներով: Ծուխին պէս: Յաջորդ առաւօտուն դարձեալ եկաւ եւ նստաւ նոյն աթոռին վրայ, մէկ ծայրին: Բարեւեց այս անգամ: Մօրուքը եկած էր, թափթփած էր եւ Տիրան խորունկ ակնարկով մը զայն քննեց բազմաթիւ անգամներ: Յետոյ ըսաւ.

– Կար կ'ուզե՞ս:

Այո, կ'ուզէր քիչ մը աշխատիլ, բայց չկրնալով՝ յանցաւոր հանեց կերպասին կարծրութիւնը եւ միշտ փրթող թելին փտութիւնը: Երկարօրէն կը նայէր Տիրանի աչքերուն մէջ, բայց չէր խօսեր: Կէսօրին չկրցաւ իսկ ճաշել: Չէր ուզեր յայտնի ընել բայց պատառները կը մեծնային իր բերնին մէջ եւ կը մնային հոն:

– Վարպետ, ըսաւ Տիրան, ինչի՞ վրայ երդում ընեմ նէ կը հաւատաս որ բանէ մը լուր չունիմ: Ալիսը ես չե՛մ պահած:

Պատասխանը այնքան ուշացաւ որ երիտասարդը սոսկուեցաւ կրկնել իր հարցումը: Այն ատեն հայրը ըսաւ.

– Մարդէն մեծ սենեակ մը ուզեցինք, պիտի նստէինք՝ պիտի աշխատէինք: Ինչո՞ւ աս աղջիկը առաւ քալեց... գիտեմ որ ես խիստ եղայ, ձեր սիրտը կոտրեցի. դուք ալ իմինս կոտրեցիք... բայց ա՛լ կը բաւէ. ըսէ Ալիսին, թող դայ... ալ կը բաւէ:

Երկար լռութենէ մը վերջ Տիրան ըսաւ (կարծես ինքն իր հետ խօսելով՝ որովհետեւ պատասխանի մը կարելիութիւնը չէր տեսներ) – «Հը՛մ, խիստ մարդ եղեր ես, միշտ քուկիններդ հպատակեցուցեր ես քեզի... բայց չես հասկնար կոր որ այլեւս քու ատենդ անցաւ: Ով գիտէ աղջկանդ ալ ինչ ըրիր եւ ան հեռացաւ: Անիմաստօրէն հեռացաւ»:

Կարելով հանդերձ երիտասարդը մեծ տրամութեամբ կը խորհէր որ միշտ դըժբախտ պիտի ըլլայ իր բարեկամութիւններուն մէջ: Իր բազմաթիւ ծանօթներուն մէջէն պիտի չկրնայ գտնել ոչ իսկ մէ՛կ հոգի, որուն հետ կապուի ամբողջութեամբ, հոգւով եւ մարմնով: Ոչ իսկ մէ՛կ հոգի՝ որուն հանդէպ ունեցած սէրը լման ըլլայ, յարգանքն ու եղբայրացումը կատարեալ ըլլայ: Եւ այս անկատարութիւնը այն պատճառաւ որ՝ նմանութեան եզրերու կողքին, պիտի դըտնուի միշտ բաժանման անխուսափելի կէտը: Տիրան տրտմութեամբ կը յիշէր իր հրճուանքը երբ այս սենեակը մտնելով իր ազգականները տեսաւ: Ցանկարծ անպատում հովեր անցան իր մէջէն, մոռցուած ձայներ լսուեցան եւ Տիրան վարպետին մէջ տեսաւ իր լքած ընտանիքը, ծննդավայրը, ամէն բան: Աւելի մեծ եղաւ իր հակումը Ալիսի հանդէպ, որ երիտասարդ եւ մանաւանդ աղջիկ ըլլալով քիչ մը աւելի սիրելի էր իրեն: Եւ ահա որ Տիրան դարձեալ հեռացած կը զգար ինքզինք անոնցմէ, որովհետեւ այդ երկուքին մէջ կը դանէր ծուռ, սխալ մըտածումներ եւ վարուելակերպ: Բայց այլեւս այդ ծուռ բաները չէ որ կ'ատէր, այլ միւսը, ճիշդը, իրեն նման եղող մասը: Որովհետեւ, կը խորհէր, եթէ ան չըլլայ, կրնաս մէկ անգամէն վանել բարեկամդ, սիրելիդ եւ անմիջապէս ուրանալ զայն: «Հիմա ա՛լ չեմ նեզանար, կ'ըսէր մտովի, եթէ վարպետը անտեղիօրէն քթրէ: Այս մեղմութիւնն է որ զիս կը նեզացնէ»:

Նախ առաւօտուն կանուխ, եւ յետոյ երեկոյին է որ կու գայ Տաղէս աղա Տիրանին եւ կը նայի նոյն ձեւով, պիշ – պիշ: Կը սպասէ: Կը նստի հոն, նոյն աթոռին վրայ եւ կը սպասէ: Երիտասարդը առաջարկեց որ սենեակը ձգէ ան եւ առաջուան պէս գայ հոս պարկիլ՝ որ – պէսզի ծախք չըլլայ, բայց մարդը չընդունեցաւ: Տիրան աչքին պոչովը կը նայի անոր եւ կը յուզուի, կը տաղնապի, որովհետեւ երբեք այսպիսի փոփոխութիւն մը չէր սպասեր: Զուր առնելու գիտաւորութեամբ կամ ուրիշ պատրուակով մը կ'անցնի մարդուն միւս կողմը եւ կըկին կը նայի այդ փլած էակին: Կը ըսէ տիպէ որ ածիլուի, կամ գոնէ սեփ – սեւ եղած օձիքը փոխէ, կամ առնուազն ջնորհքով կապէ զայն: Որովհետեւ ելեր է եռեւի կոճակէն և բարձրացեր է ծոծրակն ի վեր: Եւ որովհետեւ երիտասարդը ձեռքը կը բարձրացնէր ինք անձամբ շակելու համար, մարդը դէպի դուրը գնաց:

– Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ըսաւ Տիրան մարդուն պատասխանելով. չեմ նեղանար: Դուն միայն նայէ որ ասկէ վերջ աղջկանդ հետ խիստ չերթաս... ատ տարիքէն վերջ չըլլա՛ր, չըլլա՛ր...:

(Շար.– 12)

ջին մեծ օճախներէն մէկը։ Ժամանակի անյաղթահարելի ուժերը, 1931-ի զօրաւոր երկրաշարժը սասանած են այդ կոթողի 896-ին կառուցուած գլխաւոր տաճարը, ԺԱ. դարու կրկնայարկ եկեղեցին, մատենագիր Ստեփանոս Օրբէլեանի ջանքերով 1295-ին կառուցուած կաթողիկէն, արտաքին, բնակելի, տնտեսական, հանրային շինութիւնները։ Անոնցմէ երեքը՝ Ս. Աստուածածին եկեղեցին, աղբիւրն ու իջեւանատունը, արդէն ընթացիկ տարուան մէջ վերահաստատուած են։ Յառաջիկայ տարի, աւելի ծաւալուն ու բարդ աշխատանքներ կը տարուին եւ մօտ ատենէն՝ Տաթեւի վանքը կը յառնու իր ամբողջ հմայքով ու յօրինուածքով։

Հաւճամանքը Շիրակի մարգարիտնէրէն է։ Ան ալ մեր օրերը հասած է վնասուած եւ երբեմնի հմայքէն զրկուած։ Ներկայիս, ձեռնարկուած են յուշարձաններու խումբի վերանորոգման ու հոն թանգարանային ցուցադրութեան մը կազմակերպական լայն միջոցներու։ Մօտ ատենէն, Ախուրեան գետի վրայ կը բանի մեծ ջրամբար մը։ Անոր տարածութեան վրայ գտնուող 3000-ամեայ բը – նակավայրերը կը պեղուին – կը հետազօտուին, իսկ Անիէն դէպի Արարատեան միջնաշխարհ տանող առեւտրական բանուկ ճանապարհի հանդոյցին վրայ կառուցուած Զրափիի իջեւանատունը, եկեղեցին, Երազգաւորսի Ե. – Զ. դարերու եկեղեցին եւ ամբոցը խնամքով հանուած - տեղափոխուած են ապագայ լիճի յատակէն եւ անոնք կը վերահաստատուին նոր ատենի մէջ։

Անցեալ տարի, վերջ գտաւ Արագածոտնի յուշարձաններէն՝ Ս. Քրիստափոր վանքի վերակառուցումը եւ Մամախաթունի Վաչուտեանի ու Աղբայրիկ ճարտարապետի շնորհիւ կառուցուած Տեղերու վանքը։

Մեքենեաց մենաստանը մինչեւ Ժ. դար մեծագոյն մշակութային, կրթական ու կրօնական կեդրոններէն էր։ Անոր գիտական ու աշքառու սաները կը ստեղծէին գիրքեր, թարգմանութիւններ կը կատարէին եւ կը ստանձնէին՝ Հայոց Հովուապետի գաւազանը։ Բարանի կողմէ, 728-ին, ան հիմնայատակ կործանելէ ետք, Թ. դարուն՝ ամբողջովին կը վերակառուցուի Սիւնեաց Գրիգոր Սուփան իշխանի, իսկ ԺԷ. դարուն՝ Զաքարիա Զուլայեցիի կողմէ։ Ներկայիս, կը վերանորոգուի գլխաւոր տաճարը, իսկ մնացեալը կը նախապատրաստուի նորոգութեան։

Անցեալ տարի, ամբողջովին աւարտեցաւ Սեւանայ լիճի աւազանին միւս ծանօթ համադրոյթին՝ Հայրավանքի (Թ. - ԺԲ. դարեր) եկեղեցւոյ ու գաւիթի վերահաստատումը։

Հազիւ թէ կարելի է այսօր խօսիլ հայկական միջնադարեան հոյակապ ճարտարապետութեան ու քանդակագործութեան մասին՝ առաջնակարգ տեղ չյատկացնելով Մակարավանքի համադրոյթին։ Անոր ամէնէն ցայտուն երեւոյթը ԺԳ. դարու սկիզբը կառուցուած Գլխաւոր Եկեղեցին է, արդէն առնուած՝ տախտակամածի մէջ։ Մնացեալ բոլոր յուշարձաններն ալ՝ կը վերահաստատուին 2 – 3 տարուան ընթացքին։

1982-ին, կը ծրագրուի մեծ շուքով տօնել՝ Գլաձորի Համալսարանին, ժամանակակիցներու գնահատումով՝ «Երկրորդ Athէնք»ի հիմնադրութեան 700-ամեակը։ Այս առումով ալ, մեր յատուկ հոգատարութեան առարկայ կը դառնայ Գլաձորի վանական համադրոյթը եւ վերանորոգուած ու բարեկարգուած իր գեղեցիկ յօրինուածքով, կը ներկայանայ մեր ժողովուրդին։

Քարաղոր վարպետի մուրճը այս տարի կը զննդայ նաեւ՝ Խորանաշատի, Ներավանքի համադրոյթին, Յաղաց Քարի, Վահանավանքի մէջ, եւ այլուր։ Մենք յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնենք՝ վաղ միջնադարու յուշարձաններուն եւ օրակարգի մէջ մտած են Թանահատի միանաւ պազիլիքի (Սիսիանի շրջան), Քասախի եռանաւ պազիլիքի, Լեռնակերտի յուշարձաններուն նորոգումը։

Մեզ լրջօրէն կը մտահոգէին նաեւ՝ միջնադարեան ռազմա – պաշտպանական նշանակալից հանդոյցներէն՝ Գնդեւանքի եւ Ախթալայի, Ամբերդի ամրոցներուն յետագայ պահպանութեան հարցերը, ուստի, անոնց վերանորոգումը եւս մը տած է մեր ծրագիրներուն մէջ։

Զի պակսիր հետաքրքրութիւնը՝ Զըւարթնոցի եւ Գառնիի նկատմամբ, ուստի, բնականաբար խնամքով եւ ուշադրութեամբ կը մշակուին անոնց յետագայ պահպանութեան հետ կապուած հարցերը։

Ներկայիս, ժողովուրդի սիրած վայրերէն դարձած են՝ Շէնդաւիթի եւ Կարմիր Բլուրի թանգարանները, որոնք կազմակերպուած են բնակավայրերու մէջ յուշարձաններու պահպանութեան հարցերուն նուիրուած համամիութենական համաժողովին առթիւ (Երեւան, 1980)։

Սկսած է Լենինականի եւ Դիլիջանի ժողովրդական տուներու վերահաստատումը, որոնք կը դառնան Հայաստանի տուեալ շրջաններու ազգագրական բը – նոյթի թանգարաններ, հանգիստի ու գիտական աշխատանքի յարմար տուներ։

Մեր մէջ կազմակերպուած է նոր ըսպասարկութիւն մը՝ «Ստիպողական օգնութիւն» անուան տակ։ Անոր նպատակն է, անյետաձգելի, փոքր չափերու նորոգման աշխատանքներ տանիլ (կոթողներու վերանորոգում, յուշարձաններու բուսածածկոյթի մաքրում, ջրհեռացման ուղիներու բացում, եւայլն)։

Յուշարձաններու պահպանութեան վարչութիւնը, մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ նաեւ՝ պեղումներով բացուած կառոյցներու ամրացման գործին։ Սկսած են վարչութեան կողմէ վերջերս պեղուած Ոսկեվազի միանաւ կաթողիկէի (Դ. –Ե. դարեր) ամրացման աշխատանքները։

Շատ են մեր ծրագիրները, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորը հայկական ճարտարապետական բազմաքանդակ կոթողներու պահպանումն ու վերահաստատումն է։

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆ

ՌՈՒՄԷՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ԱԲԳԱՐ ՊԱԼԹԱԶԱՐԻ

ՄԱՍԻՆ

—o—

Ռումանիոյ Գեղարուեստագէտներու Միութեան «Արթա» հանդէսը, լոյս ընծայած է Ամէլիա Փաւէլի յօդուածը հայ նկարիչ Աբգար Պալթազարի մասին, անոր ծննդեան 100-ամեակին առթիւ։ Հանդէսի կողքին վրայ տպուած է Եօանա Գասարճեանի «Յաղթանակ» պրոնզէ քանդակը։

Յօդուածին հեղինակը կը գրէ։– «Վերջին տարիներուն, նուազ եղան ցուցահանդէսները, որոնք տպաւորած ըլլան ռումէն արդիական մշակոյթի ամբողջ ժամանակաշրջանի մը վերաբերեալ մեր երեւակայութիւնը եւ ըմբռնումը, այնպէս՝ ինչպէս տպաւորեց այս յետահայեաց ցուցահանդէսը։ Այլեւս ենթադրելի չէ, որ Աբգար Պալթազարի ցուցահանդէսէն ետք, Ռումանիոյ Ի. դարու առաջին տասնամեակի գեղագիտական արժէքներու տարամիտութիւնը մտածելու եւ մեկնաբանելու ձեւը անփոփոխ պիտի մընայ աստիճանաւորումի վերաբերեալ, ըլլան ստեղծագործութեան «աստիճաններ»ը, ըլլայ արուեստագիտական ամբողջ կեանքը, ներառեալ գաղափարներու շարժումը»։

Այնուհետեւ, արուեստի քննադատը ցոյց կու տայ, թէ Պալթազար, ներկայացնելով «մեր դարու առաջին տասնամեակի յառաջապահը, վաղուց կ'արժէր մտնել միջազգային ներկայացման մը մէջ», բայց ուրիշներու նման, մնաց միայն «վաղանցուկ յուշերու պահեստ»ին մէջ։ Առ այդ, կը բացայայտուի նոր ցուցահանդէսին արժանիքը, 1936-ի ցուցահանդէսէն ետք, առաջինը որ կը վերադարձնէ Պալթազարի գործը և անոր գաղափարները, որոնումները, արուեստի մէջ «ռումանական ոճ»ի, «արուեստի արդիականութեան» վերաբերեալ, գաղափարներ՝ զորս դրոշմած էր «Առ – Նուվօ» հոսանքը։

Ամսաթերթի երկու էջերուն վրայ, նը-կարիչի գործերէն արտատպումներով, բծախնդրութեամբ վերլուծուած է Աբգար Պալթազարի գործը, այս «զգայուն բանաստեղծը՝ քաղաքին, ուրկէ կ'արտահանէ նուրբ նկարագրութիւն մը, ներդաշնութեամբ եւ դառն հեղնութեամբ կատարուած»։ Վերջապէս, Ամէլիա Փաւէլ կ'եզրակացնէ, որ Պալթազար «մասամբ վիպական, իրապաշտ էր, կը սիրէր ուղղակի ճշմարտութիւնը, ինչ որ ծանօթ է պատմական եւ պատմաբանական յօրինումներուն»։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏի «Կարապետեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Միսաք Մեծարենցի ծննդեան 95-ամեակին նուիրուած գրական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Թեամբ Լոս – Անճելըսի Համազգայինին։ Բացումը կատարած է առենապետ՝ Վարազդատ Մարգարեան։ Հանդիսավարը՝ Արիս Սաւաղեան, խօսած է Լոս - Անճելըսի Համազգայինի ունեցած եւ ծրագրուած մշակութային գործունէութեան եւ լսարաններու մասին։ Դասախօսած է Ռուբինա Փիրումեան, բաղդատութիւններով, մէջբերումներով եւ վերլուծումներով, ներկայացնելով բանաստեղծը։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են՝ արտասանող Յասմիկ Գուլեան եւ երգչուհի Արփինէ Փէհլիվանեան, որուն դաշնակով ընկերացած է իր աղջիկը՝ Էլիզ Փէհլիվանեան։

×

ՆԻՒ - ՃԷՐՋԻի մէջ, Սեպտ. 20-ին, մեռած է ընկ. Վաղինակ Քէօրօլղեան, 41 տարեկանին։ Ողբացեալը, անդամ էր՝ Հ. Յ. Դ. «Դրօ» Կոմիտէութեան եւ իր գործօն մասնակցութիւնը բերած էր Հայկ. Դատի, կազմակերպչական եւ Եբիտասարդական Միութեան աշխատանքներուն։

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ, Սեպտ. 5-ին դումարուած է Մայրաթիոյ Հարազատ Կրթասիրաց Ընկերութեան 77-րդ Պատգամաւորական Ժողովը, ատենապետութեամբ Տէնի Թէրխանեանի։ Մասնաճիւղերու զեկոյցէն ետք, կարդացուած է Կեդր. Վարչութեան տարեկան տեղեկագիրը։ Ժողովը որոշած է, ամերիկահայ ամէնօրեայ կարգ մը վարժարաններու անցեալ տարի կատարած 300-ական տոլարի յատկացումը բարձրացնել 500-ի (7 դպրոցներու)։ Ասկէ զատ, Միութիւնը 2·000 տոլարի պիւտճէ մըն ալ պիտի յատկացնէ Պէյրութ եւ Ամերիկա ուսանող յառաջադէմ աշակերտներու։

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՇՈՅԻ ԶԱՐՄԱՆՔԸ

Հարուստ աղջիկ մը կը պարծենար, ըսելով թէ իր երաժշտական կրթութեան համար ծնողքները կէս միլիոն ծախսած են։

– Ուղղակի զարմանալի է, – ըսաւ Շօ, – թէ մարդիկ որքա՜ն քիչ կը ստանան իրենց ծախսած գումարներուն փոխարէն։

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Կալանաւորին ձայնն էր, որ կը դողար։ Այդ ձայնը այնքան մարդկային էր, որ Զարէն, երիտասարդի թեւերուն մէջ կարծես զգաց անոր սրտին դողը։ Այդ ձայնին հետ թուլցան անոր թեւերը, կարծես թուլցաւ Զարէի զայրոյթը։ Զուրկեց հաւատալ, որ կալանաւորը Ֆէտայի մըն էր։

- Հեռացիր, հեռացիր,– կրկնեց կալանաւորը նոյն ձայնով, երբ լսուեցաւ երրորդ աղղարարութիւնը։

- Հէյ, ո՞վ կայ։

Նոյն պահուն, կալանաւորի ու Զարէի դուխներուն վրայէն անցաւ բաւական հեռուէն եկող գնդակ մը, ուժեղ ոռնոցով։ Յետոյ իրարու ետեւէ հասան երեք գնդակներ։ Երրորդը աւելի մօտէն եկաւ, ու երեւցան մի քանի սիլուէթներ։

– Անոնք պիտի չհասնին, թոյլ պիտի չտամ որ հասնին։ միայն թէ հեռացիր, հեռացիր,- ըսաւ կալանաւորը։

Զարէն դէպի ջրվէժի հովիտը տանող ապառաժներուն մէջ մտաւ, մինչ հրացաններու ձայները հետզհետէ կը շատնային։

«Ո՞վ էր այդ ճահիլ տղան, որ երեւցաւ անծանօթ գաղտնիքի մը պէս։ Ան իր ընկերներուն դէմ զէնք վերցուցած էր՝ զինքը պաշտպանելու համար։ Անոր թեւերուն մէջ եղած ատեն միայն կարծես ըմբռնեց իմաստը անոր ձայնին, նայուածքին ու արցունքին»։ Ակամայ մտածեց Զարէն ու հսկայական ապառաժներուն մէջ կեցաւ պահ մը՝ հեռաւոր ջրվէժի ձայնը առնելու համար։

Զէր կրնար բաժնուիլ այդ վայրերէն այնպէս կը զգար որ արդէն մօտեցած էրՍպիտակ Զիաւորի վրանին։Կը զգար որ Մարտիկը իր շուրջն էր, լերան ետեւ, մութին մէջ ու պիտի գրկէր իր մարմինը էն ճահիլ կալանաւորին պէս։

Զարէն նորէն կանգ առաւ։ Այս անգամ հրացանի ձայներ լսեց հեռաւոր ջրվէժի հովիտէն։ Անտարակոյս, Ֆէտայիներու ուրիշ խումբ մը ղոլամներուն վրայ յարձակած էր։

Զարէն վտանգի մասին այլեւս չէր մտածեր։ վտանգները անոր հոգիին մաս կազմած էին։ Կ'ուզէր կորսուիլ հովիտներուն եւ ապառաժներուն մէջ։ Այլեւս պիտի չվերադառնայ իր վրանը, իր տունը, մինչեւ որ չհանդիպէր Սպիտակ Զիաւորին, մինչեւ որ յաղթէր եւ կամ պարտուէր։

×

Խուրշիտի ու Ճէլալի շրջաններէն եկող կարաւանը իջած էր Զիաթոնուկի ոռքերուն տակ։ Վարդանն այդպէս կարդացրած էր, որովհետեւ Սպիտակ Զիաւորի հասնելէն յետոյ կռուի ճակատը լայնցած՝ մօտ հինգ հարիւր կռուողներ լեռներու հեռաւոր ու մօտաւոր բարձունքներու վրայ դիրքեր բռնած էին։

Աւելի քան մէկ շաբթուան ընթացքին, Վարդաձորի բնակիչներուն մէջ շարք մը յատկանշական բաներ պատահեցան։ Դայեկ Նուրխանի միջնորդութեամբ ամուսնացան մի քանի ճահիլ աղջիկներ ու տղամարդիկ։ Մէկտեղուեցան մշակ Ղազարն ու Մարուշը։ Դայեկ Նուրխանը վերջապէս յաջողեցաւ ամուսնացնել Լուսիկի գեղեցիկ աղջիկը՝ Սաթենիկը։ Այդ այն աղջիկն էր, որ խալֆա Մակարն ու Ջրաղացպան Նաւօն յարմար տեսած էին Մարտիկին համար։

Պատահած էր ուրիշ կարեւոր յատկանշական բան մը։ Սարխոշ Գեւօն յաջողած էր գողնալ Փրոտ Մինասէն մէկ շիշ օղի։ Մեռաւ ծերունի Պողոսը։ Նաեւ մի քանի անդամ, գիշեր ժամանակ, Մարգարի գերեզմանին մօտ Սման տեսնող – ներ եղած են։

Արջ Սաքօն նորէն ժողովուրդին հետ էր՝ միշտ չէն ու առատ։ Վրանները շատացած էին, ու Սաքոյի տիրապետութեան սահմանները ընդարձակուած։

Արջ Սաքօն ժողովուրդին ոստիկանն էր, ծառան, նոյնիսկ դատաւորը։ Ժողովուրդը անոր կը տանէր իր գանգատներն ու վէճերը։ Սաքօ կը բարկանար մէկին, կը ժպտէր միւսին ու վէճերը յաճախ կատակներով կը լուծէր։ Լուրջ պարագաներու միայն երբեմն խորհուրդ կը հարցնէր Զէրշի Կիրոսին։

(Շար. 419)

Կը խնդրուի ծանուցանել՝
ՎԱՐԴԱՆ ՂԱՋԵՐԵԱՆԻ
(Իօտէմիշցի)
մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 8-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Երեքշաբթի, Հոկտ. 13, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի, ժամը 15.15-ի շուրջ՝ Քոլոմպի նոր գերեզմանատունը:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Վեր. եւ երէցկին Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գըզըլեան, Զահրեանեան ընտանիք, Զիւրիւքտիշեան ընտանիք, հայր եւ որդի Յովհաննէս Գըզըլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գըզըլեան, Տէր եւ Տիկին Մանիսեան, Պուռուշեան ընտանիք, Սանոսեան Պ. ընտանիք եւ համայն ազգականները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ՀՌՈՒԹ ՄԱԹՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 2-ին:

Եւ, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք վշտակից եղան:

× Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.— Վեր. եւ երէցկին Քէշիշեան 200 Ֆ. «Ցառաջ»ի, 200 Ֆ. Հանգստեան Տան, 100 Ֆ. Մարի-Նուպար Տան: Տէր եւ Տիկին Բ. Պուռուշեան 150 Ֆ. «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գըզըլեան 200 Ֆ. «Ցառաջ»ին, 200 Ֆ. Հանգստեան Տան, հայր եւ որդի Յովհաննէս Գըզըլեան 150 Ֆ. Հանգստեան Տան, Պ. Սանոսեան ընտանիք 100 Ֆ Մարի - Նուպար Տան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գըզըլեան 200 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Հ. Մաթոսեանի «որբերու հոգատար մայրիկին» մահուան առթիւ՝ Հ. Բ. 250 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

(Հանգստեան Տան գումարները վճարուած են, Մարի - Նուպար Տանը՝ ստանալ «Ցառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէօ - Քաշանի մասմանաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր սիրելի ընկերուհիին՝ Վարդուհի Գարաօղլանեանի, նաեւ՝ ընկերուհի Լիլիան Փէքմէզեանի, Պր. Արթիւր Փէքմէզեանի եւ զաւկին, ինչպէս ընկերուհի Լիլիան Փէքմէզեանի, Արթիւր Փէքմէզեանի և զաւկին, ինչպէս նաեւ՝ Տէր և Տիկ. Քրիսթիան Գարաօղլանեանի, ընկերուհի Շնորհիկ Նաւասարդեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն,, հօր, մեծ-հօր եւ փեսային՝ Կարպիս Գարաօղլանեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի Մանկանց Բոյնը ընդարձակելու նպատակին կը նուիրեն.— Հայ Կարմիր Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի եւ Շրջ. մասնաճիւղ. 3.500, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Փանոսեան 1.000, Տէր եւ Տիկին Ճարտ. Տիգրան Հաճեան(Նիս) 400, Տէր եւ Տիկին Ա. Կորկորեան 100, փ.ծ.ի, Շահնազար Գարունի մահուան առթիւ, Տիկին Գ. Մ. Գրէչ Տէր - Յակոբեան Մխիթար Սպարապետի ներկայացման առթիւ 100 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աստուր - Ալիս Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Յովհաննէսեան եւ զաւակները, ՊՊ. Փասքալ եւ Յարութիւն Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Պր. Կարապետ Քէլէկեան ընտանիք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Ժաք Ճընկըտրը - եան եւ զաւակները, Պր. Վահէ Քիթապճեան, ինչպէս նաեւ՝ Օհաննէսեան, Ուզունեան, Թերզեան, Շավ ընտանիքները կը ծանուցենն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ այս Կիրակի, Հոկտ. 18-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, զաւկին, հօր, եղբօր, փեսային եւ սիրելի ազգականին՝

ԱՍԱՏՈՒՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Տիրուհի Գալֆայեան, իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Գալֆայեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 61-րդ տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 18, Կիրակի առաւօտ, 6.000 անմահ դիւցազններու հոգւոյ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ կէսօրէ ետք, ճաշ եւ մատաղ, ու նաեւ յուշահանդէս մը տեղի կ'ունենայ ճաշարան՝ Օփէրա - Լաֆայէթի մէջ:

80, Rue Lafayette — 75009 Paris

Ճաշագին՝ 50 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Ս. Փափազեանի յիշատակին, Սամուէլ - Մուրատ Վարժ.ի նուիրած են, փոխան ծաղկեպսակի 100-ական Ֆ. Տիգրան Հրաչեան, Վահրամ Ճառայեան, Կարօ Յովսէփեան, Գրիգոր Դաւիթեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Էֆիսանեանէ, Սարգիս Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ԾԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

Թիւ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ԾԱՌԱՋ»ի

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անդամները, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարւոյս մէջ չափահաս տարիքի հասած են, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, Հոկտ. 17, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Երկամեայ նիւթական եւ բարոյական համարատուութիւն, Վարչութեան հրաժարում, Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆ

Սէն թանթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Հ.Բ.Ը.Միութեան հովանաւորած հայկական դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը վերսկսին՝ Հոկտ. 14, Զորեքշաբթի օր, առաւօտեան ժամը 9-12:

Շրջանիս բոլոր հայ ծնողքները կը հրաւիրուին իրենց զաւակները ամէն Զորեքշաբթի առաւօտ առաջնորդել եկեղեցւոյ սրահը: Դասատուն է Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի ղեկավար՝ Խաչիկ Եըլմազեան:

×

ՆԻՍ

Հայաստեանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան հովանաւորած հայկ. միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին՝ Զորեքշաբթի, Հոկտ. 14, ժամը 14-ին, Օշական սրահին մէջ: Այժմէն՝ ծնողքները թող արձանագրեն իրենց զաւակները Տիկնանց Միութեան Վարչ. անդամուհիներուն մօտ:

Radio - Paris

Tous les Mardis, de 20h.30 à 21h. une émission est destinée aux communautés arméniennes de la région.

Sur M.F. 102 Mghz.

Pour toutes suggestions, écrire à:
YAN GEE
Radio - France
60, Rue de Provence — 75009 Paris

CEDE
STUDIO DE PHOTOGRAPHIE
Bonne clientèle
Installations modernes
16, rue de Montreuil 75011 Paris
TEL. 372. 38. 71

ԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

«ԱՆԻ» Երգչախումբին փորձերը, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Ասէմեանի, տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 20.30-ին, եւ Կիրակի՝ ժամը 11.30-ին, Իսիի Հայց. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ.-

6, Avenue Bourgain - M° Mairie - d'Issy

Սիրով կը հրաւիրուին նոր անդամանդամուհիներ, մաս կազմելու երգչախումբին, միասնաբար լծուելու համար հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը տարածելու նուիրական գործին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի
Տարեկան Պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14-ԻՆ

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5-ին, ի նպաստ՝ դըպրոցին եւ սաներուն:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 50 ԱՄԵԱՅ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բանախօսութիւն Եկեղեցւոյս «Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21-ին

Նիւթ.— «ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ» Բանախօս.— ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Բանախօսը պիտի անդրադառնայ Եկեղեցւոյ անունը կրող՝ Թարգմանչաց Վարդապետաց պատմական գործունէութեան, որ այնքան նպատակագրական դեր մը կատարած են մեր ժողովրդի գոյատեւման պայքարին մէջ:

Սոյն բանախօսութեան կը հրաւիրուի Եկեղեցւոյս հաւատացեալ, բարեկամ եւ մշակութասէր հասարակութիւնը:

GALA et BANQUET

Des ANCIENS COMBATTANTS d'ORIGINE ARMENIENNE des Hauts-de - Seine

Sous le Patronage de: Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur des Anciens Combattants)
Et la présence de Hautes Personnalités

Le 31 Octobre, à 20 h. 30 précises
Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor Cresson
Réservations: Tél.: 770. 07. 25 — 642. 73. 10 — 642. 45. 25

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

La JAF

VOUS INFORME
DE L'OUVERTURE DE SON

CLUB D'ECHECS "TAKOUHI"

Depuis le Jeudi, 1er Octobre

Animé par un correspondant de la Fédération Française d'Echecs.
Le Club est ouvert à tous et de tous niveaux:
Initiation .. Perfectionnement — Entrainement à la compétition, etc.

Inscriptions:- Adhérent JAF:50 F. — Non-adhérent: 70 F.

Tous les Jeudis, de 20h.30 à 23h
Au Centre Culturel de la JAF — 6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
14
MERCREDI
14 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.016

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.016

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, լոռենեան իր այցելութեան առաջին օրը (Երկուշաբթի) առաւելաբար՝ մտիկ ըրաւ, իր կարեւոր ելոյթները վերապահելով յաջորդ օրուան։ Առաջին քաղաքներն էին՝ Տոնփէռ, Ֆիֆինալ, Սէն - Տիէ, Փոնթ–ա–Մուսոն, Նանսի։ Յաջորդ օրը, Լոնկվիի մէջ է որ պիտի արտասանէր մեծ ճառը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, մաքրագործումները սկսան եւ առաջին առթիւ իսկ՝ 18 զինուորական արտաքսուեցան բանակէն, որպէս «կրօնական մոլեռանդներ»։ Երեքշաբթի օր, հանրային քուէով, Հոսնի Մուպարաք Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուէր։ Արդէն միակ թեկնածուն էր։ Խորհ. Միութիւնը բողոք բարձրացուց Ուաշինկթընի դէմ՝ «Եգիպտոսի ներքին գործերուն միջամուխ ըլլալուն համար»։ Մոսկուա, նոյնիսկ՝ իր ապահովութիւնը խնդրոյ առարկայ կը նկատէ։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա. ԿԱՑԱՆԸ, գործադուլի նախազգաստարութիւն մը տուաւ՝ Հոկտ. 20–ի համար։

ՍՊԱՆԻՈՅ թագաւորը՝ Խուան Գարլոս, երկու օրուան այցելութիւն մը կը կատարէ Ուաշինկթըն։

ԷՄՆԸՍԹԻ կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ Իրանի գնդակահարութիւններուն։ Կը փորձէ պատուիրակութիւն մը ղրկել, բայց դիմումները արդիւնք չեն տար։

ՊՈՒԷՆՃԷԻ նախարարը՝ Ֆապիուս, նորէն փոփոխութիւն մը ըրաւ, նախապէս որոշումներուն վրայ։ Գործազրկութեան ի նպաստ բացառիկ տուրքը, որ պիտի դրուէր բոլոր անոնց, որոնք 15·000 Ֆ.է աւելի եկամուտի տուրք կը վճարեն, պիտի դրուի՝ 25·000 Ֆ.է աւելի տուրք վճարողներուն, ինչպէս ընկերվարական խմբակցութիւնը փափաք յայտնած էր, փրկելու համար 9·000 Ֆ. ամսական շահող ամուրի քատրերը։

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ տեսարակներու շահաբաժնի սակը (էֆիւրէօյլ) 7,5 առ հարիւրէն կը բարձրանայ՝ 8,50–ի։

ԼԷՇ ՎԱԼԵՍԱ Փարիզ կը հասնի Հոգեբաթի օր, մինչ մթնոլորտը միշտ լարուած է Լեհաստանի մէջ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Հոկտ. 1 – 6)

ՄՈՌՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐՈՒ ՎԵՐԾԱՆՈՒՄԸ «ՀԱՅԿ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայկ. ազգային մոռցուած հինգ հարիւր խաղեր յայտնաբերած է Երեւանցի ազգագրագէտ, պատմաբան Վարդոմ Բըրդյեան։ Հայկ. լեռնաշխարհին մէջ, անցեալին լայն տարածում գտած այդ դրոշները հաւաքելով, պատմիչներու, գրողներու երկերէն, գիտական արշաւներու ժամանակ, Վ. Բրդյեան նկարագրած է «Հայկական Ժողովրդական Խաղեր» աշխատութեան երկու հատորներու մէջ։ Ներկայիս, հրատարակութեան կը պատրաստուի երրորդ հատորը։ Հեղինակը, իր հաւաքած նիւթերը բաժնած է երեք խումբերու՝ հանրային – քաղաքական բովանդակի, ռազմա - մարզական եւ սեղանի ու մանկական խաղեր, որոնք ունեցած են

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԷՆ՝

Պաշտպանութեան նախարար Charles Hernu/ խօսքը՝ Հայերուն

—o—

Շաբաթ իրիկուն, Հոկտ. 10, նախաձեռնութեամբ Տէսինի Մշակոյթի Տան եւ Վիլէօրպանի Մշակութային Միութեան, երեկոյթ մը կազմակերպուած էր՝ Վիլէօրպանի Փալէ տ'Իվէռ–ի մէջ, նախագահութեամբ՝ տեղւոյն քաղաքապետ եւ Պաշտպանութեան Նախարար՝ Շառլ Էռնիւի։ Այս առթիւ, իր ունեցած ելոյթով, ընկերվարական նախարարը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է ներկաներուն մօտ, խանդավառութիւն՝ զոր կ'արդարացնեն արդարեւ հետեւեալ տողերը.–

«Ֆրանսական կառավարութեան որպէս անդամ է, որ խօսքս կ'ուղղեմ ձեզի։ Խոստումները, զորս ըրաւ Հանրապետութեան պարոն նախագահը, երբ դեռ միայն թեկնածուն էր յոյսին, ինչ կը վերաբերի ձեզի, պիտի յարգուին։ Արդէն զբաղեցայ ատով, եւ հեռատեսիլէն ալ, Հոկտ. 4-ին, երեսփոխան Ժան Փոփրոէն, յայտարարութիւն մը ըրաւ (*), յանուն՝ Ընկերվարական կուսակցութեան։ Ձեր բարեկամները հանդիպում ունեցան Հաղորդակցութեան նախարարին հետ, որովհետեւ շատ կարեւոր է, որ փոփոխութիւնը գործէ ամէն տեղ եւ հեռատեսիլէն ալ՝ Հայերը ներկայացուին իրենց իսկական դիմագիծով»։

«Այն կացութեան մէջ, ուր է այս երկիրը, կառավարութիւնը, որու կը պատկանիմ, իսկական պատերազմի մը ձեւ – նարկած է գործազրկութեան դէմ եւ կ'աւելցնեմ, որ այս երկրին Հայերն ու Հայուհիները՝ տնտեսական հսկայ ուժ մը կը ներկայացնեն, զոր հաշուի պէտք է առնել։ Պետական նախարար՝ Կասթոն Տէֆէռ, պիտի յայտարարէ որ, ինչ կը վերաբերի ձեր համայնքին, ոստիկանական ուժերը պէտք է բոլոր միջոցները ձեռք առնեն, երաշխաւորելու համար ձեր ապահովութիւնը։

«Կը պաղատիմ ձեզմէ, ի տես՝ այն ըսպառնալիքներուն, զորս կը ստանաք մարդոցմէ, որոնք, կ'ըսեն թէ՝ կը պատկանին Եւրոպայի, եւ որ ես կ'ըսեմ՝ աւա՜ղ Ատլանտեան Ուխտին, ձեր այնքան արժանաւոր եւ կարգապահ համայնքը, մի՛ կազմակերպէք ինքնապաշտպան կոմիտէներով, վասնզի վտանգաւոր կ'ըլլայ սաստկացումի մը մէջ մուտք գործել։ Հանրապետութեան կ'իյնայ, սակայն, ձեզ պաշտպանել։ Երբ յարձակումներ կան, միշտ հարց պէտք է տալ թէ ո՛վ է իրական յարձակողը։ Ցեղասպանութենէ մը ճողոպրած ժողովո՛ւրդ մըն է, որ կը յարձակի Թուրքերու վրայ, թէ ոչ՝ Թուրքերն են յարձակողները։

«Ինչ կը վերաբերի հրեայ ժողովուրդին, գերման նախարարապետ մը ծրագրեց, ներողութիւն խնդրելու համար Նացիներու ոճիրներուն։ Ե՞րբ Թուրքն ալ պիտի ընէ։ Բացայայտ է, որ Հայերն ու Հայուհիները, դեռ ազատութեան եւ ճանաչումի կացութիւն մը ունին նուաճելիք։ Կը ձգեմ ձեզ, եւ եթէ կառավարութիւնը մոռնար՝ ըսածներէս դոյզն կէտ մը, եւ չեմ կարծեր, հո՛ս էք մեզի յիշեցնելու համար։

«Վիլէօրպանի որպէս քաղաքապետ, մէկ անգամ իսկ չեմ բացակայած ձեր հանդիսութիւններէն եւ նախարարը թերացած կ'ըլլար, եթէ ներկայացած չըլլար այս իրիկուն, ինչպէս կ'ընէր անցեալին»։

×

Այս ջերմ արտայայտութիւններուն առթիւ, Հայ Դատի Ցանձնախումբը (ՍԷ. ՏԷ. ՍԷ. Ա.), զեկոյցով մը, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ, հաստատելով թէ՝ այսօրուան իշխանութիւնները տեղի չեն տար, Թուրքիոյ անհանդուրժելի ճնշումներուն առջեւ։ Կը յայտնէ նաեւ, թէ իր ճիգերը՝ Հայկ. Հարցը ներկայացնելու հեռատեսիլէն, յանգելու վրայ են, իրագործումովը՝ «Տոսիէ տը լ'Էֆռան»-ի մը։

× Լոնիւի այս յայտարարութիւնը, տեղական թերթերէն եռք («Փրոկրէս», եւլն.), առաջին առթիւ լոյս կը տեսնէր Մոնտ-ի մէջ (Հոկտ. 13–ի թիւ, էջ 9), գրեթէ ամբողջութեամբ, եւ թերթը արձագանգ կը հանդիսանար նաեւ՝ Հայ Դատի Ցանձնախումբի զեկոյցին, եւ Անքէն 2–ի Հայկ. Հարցին նուիրուած՝ մէկ հաւանական յայտագրին։

—×—

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ» ՎՐԴՈՎԱԾ Է ՈՒ ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ՝

Hernu aussi...

Երեքշաբթի առտու, մամուլը առաւելաբար կը զբաղէր – կրկին – Քլօտ Շէսոնի ծանօթ յայտարարութեամբ (Սատաթի սպանութեան «դրական» հետեւանքին մասին) եւ Քոթիտիէն տը Փարի, կը խորագրէր՝ «Քլօտ Շէսոն, կամ՝ կաֆին դիւանագիտութիւնը», նոյն էջին (17) վարի անկիւնն ալ խորագրելու համար «Լոնիւն ալ...», ուր Փիէռ Պէլօ, կ'ըսէր, յիշելէ ետք նախարարին ելոյթին այն մասը, որ կը վերաբերի Թուրքերուն, Եւրոպայի եւ «աւա՜ղ» Ատլանտեան Ուխտին անդամ ըլլալուն.. «Եթէ լաւ հասկցանք Պաշտպանութեան մեր նախարարը, Թուրքերը, ո՛չ միայն զաղթատէրեր են, այլեւ՝ մեթէֆ-ներ, որոնք անհրաժեշտ յանդգնութիւնը (ինք՝ քիւլօ կ'ըսէ) ունին իրենք զիրենք Եւրոպացի համարելու։ Գալով ՕԹԱՆ–ին, ոչ աւելի, ոչ պակաս քան չարագործներու ընկերութիւն մըն է, քանի որ Շառլ Լոնիւ, զուգացեալ մը կ'ընէ՝ Թուրքիոյ «վայրագութեան» եւ այս երկրին ատլանտեան Զինակցութեան անդամակցութեան հետ։ Այսօրուան համար՝ այսքան»։

Խմբագրականին մէջ ալ, զոր ստորագրած է՝ Տոմինիք Ժամէ, կրկին կը յիշուի Լոնիւի «պարզապէս ապշեցուցիչ խօսքերը, բերնին մէջ Պաշտպանութեան նախարարի մը, կառավարութեան մէջ ֆրանսական Հանրապետութեան, որ կը պատկանի ՕԹԱՆ–ի, ինչպէս՝ Թուրքիան, մեր զինակիցը»։

—×—

(*) Փոփրրէնի յայտարարութեան անդրադարձած էինք՝ Հոկտ. 6-ի մեր թիւով։ Կու տանք սակայն, ստորեւ, բուն բնագրին (ղրկուած մեզի, Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ) թարգմանութիւնը.–

«Թուրք Պետութեան ղեկավարը կ'ուզէ պատրուակ բռնել վերջին եղեռնափորձերը՝ Ֆրանսայի թրքական ներկայացչութիւններուն դէմ, գրաքննութիւն մը պահանջելու համար, մեր երկրին մէջ, հայ ժողովուրդի պայքարին վերաբերող լուրերու սփռումին վրայ։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, յայտնած է ահաբեկչական արարքներու նկատմամբ իր անհաւանութիւնը, եւ այդ՝ բոլոր դէպքերուն։ Բայց, չընդունիր որ, լրատուութեան ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլայ եւ անհրաժեշտ կը գտնէ, որ Ֆրանսացիները տեղեակ պահուին քաղաքական այն պայքարին մասին, զոր կը տանին Հայերը, իրենց ժողովուրդին օրինաւոր իրաւունքներուն ճանաչման, եւ ամէնէն առաջ՝ 1915-ի Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման համար»։ (Եղած՝ Մեզիէօ, Հոկտ. 4-ին)։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Հոկտ. 11–էն 12 լուսնալիք գիշերը, իր մահկանացուն կնքած է՝ Աւետիս Մեսումենց, ծանօթ երաժիշտը։

Ողբացեալը ծնած էր 1905-ին, Արաբկիր, կանուխէն որբացած, ինչպէս իր սերնդակիցները, դեռ մանուկ՝ ճաշակած է աքսորի լեղին ու հրաշքով փրկուած, եւ շրջան մը ապրած է Ուրֆա։ Հոնկէ, փախած է, շորս ընկերներու հետ, երբ լսած են ծնունդը Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան։ Սուրիայէն անցած են Պէյրութ, հուսկ՝ Մարսէյլ։ Ֆրանսա հաստատուած 1925–էն սկսեալ, Լիոնի մէջ սկսած է երաժշտութեան դասեր առնել, ապա՝ փոխադրուած է Տէսին, ուր նաեւ ուսուցչութիւն կ'ընէր։ Շրջան մը ապրած է նաեւ Պորտո, վերջնապէս Փարիզ հաստատուելէ առաջ, 1946–ին։

Պատերազմէն առաջ մանաւանդ, կ'աշխատակցէր «Ցառաջ»ի, պատմուածքներով եւ յուշերով եւ մաս կը կազմէր Ապրիլեան սերունդի այն տղոց, որոնք մըկըրտուած «Ցառաջ»ի սաները», այդ անունով հատոր մըն ալ լոյս ընծայեցին պատերազմէն առաջ եւ որու մէջ տեղ գրաւած է նաեւ՝ Մեսումենց։

Երաժշտական գետնի վրայ բաւական արտադրած է.. շորս համանուագ, երեք օփերա, մէկ քնարական ողբերգութիւն, երեք օփերէթ, երկու բեմապար, ինչպէս նաեւ՝ սենեակի երաժշտութիւն, ժողովրդական երգեր, դպրոցականներու երգեր, եւլն., եւլն.։ Իր ծանօթ գործերն են.– «Ղարաբաղի Մելիքները», «Տէր Գոնեակ», «Լուսընթաց», «Տարուան շորս եղանակները»։

1965–ին, Պէյրութի մէջ, իրեն կը շնորհուէր (Ցիսնամեակին առթիւ հիմնուած), Ա. մրցանակը իր Երկրորդ սէնֆոնիին համար՝ «Եղերական Համանագ»։ 1980-ին, Երեւանի մէջ, ղեկավարութեամբ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի, Ֆիլհարմոնիքը կը նուագէր իր Ա. սէնֆոնին։ Հազիւ քանի մը ամիս առաջ, նամակ ստացած էր Հայաստանէն, ուր կը հրաւիրուէր գալ տարի. Փարիզի մէջ ալ, խումբ մը բարեկամներ ծրագրած էին իր յոբելեանը տօնել, 1982–ի գարնան։

Վերջին շրջանին, կ'աշխատէր քնարական ողբերգութեան մը վրայ՝ «Մխիթար Սպարապետ»։ Երաժշտական իր գործունէութեան կողքին, 1977-ին, Ֆրանսերէն լոյս կ'ընծայէր պատերազմական իր յուշերը, խորագրուած՝ «Քոմանտո 784–5»։

Նկարագրով համեստ, Աւետիս Մեսումենց քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, առաւելաբար՝ նուիրուած երաժշտական ըստեղծագործութեան։

Մեր ցաւակցութիւնները՝ իր այրիին։

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՀ ՄԻ ԿԵՑԻ՛Ր ՁԱՅՆԻԿԴ Ի ՀՈԳԻՍ

Քո եւ իմ անդաւաճան բարեկամն է։ Նեղ ու չարաղէտ օրուայ քո եւ իմ յոյսի, հաւատի լուսեղէն սիւնն է։ Զօրա-վիգն է, թեւ ու թիկունքն է։ Զարը խափանողն է, ցաւերը փարատողը, իրեն զոհող երախտահատոյց է։ Դարերի ան-յայտ ո՞ր հեռուներից եկող մեր քանի՛ սերունդների անձկութիւնը, կարօտն ու բարեւը տեղ հասցնող սուրբ ու խոր-հրդաւոր էակն է։

Արի՛, առնեմ իմ թեւերուն,
Գնա՛նք – այնտեղ բացուէր գարուն։
Սրտի մտերիմ զրուցընկերն է։ Արթնացող ցօղաշաղ դարնան առաջին շողն է։
Կանչէ՛, կրռունկ, կանչէ՛, բանի
գարուն է,
Ուր որ խարիբ մը կայ, սիրտը կրբակ է։

Էլի՞նչ զարմանաս, որ մի օր որսկան Մագիլը…։

Կանաչ – կարիճ մի որսորդ էր Մագիլը։ պարթեւահասակ, կորովի, քաջարագուկ ու ջլապինդ։ Ապառաժ էր՝ վէմ – ժայռերի մէջ։ Գղակը գեռնին դիպած չը-կար, քամու թեւով սուրացող նժոյգից էլ գնդակով մաղ էր զարկում – կորում։

Մի օր տեսաւ որսկան Մագիլը՝ կալերի հեռուն, ընկուզենու տակ մի կռունկ ի-ջաւ։ Մօտեցաւ չունչը քաշած, ու հրացանը աչքն առաւ թէ չէ – կայծա՞կ էր մով երկնքից, հո՞ղն էր փուլ եկաւ, թընդաց ոտքերի տակ…։ Բա կռունկ չէ՞ր իջածը։ չէ՛, ծառի սարսուռ ստուերում մի նորահարս, մի հարս էր նստած, կաթնակեր մանուկը կրծքին։

Դեռ աչքը չթարթած, մի կռունկ վեր ճախրեց ընկուզենու տակից, չքացաւ կապոյտներում։

Մաղ էր մնացել՝ կորչելու էր որսկանի հոգին անապաշխարելի մեղքի մէջ՝ անվերադարձ, անհետ։

Էլ ոուն չէիշաւ Մագիլը։ Դժոխային խաւար լինէր թէ արարչի անապական լոյս՝ պաղպաչուն ցերեկ՝ աչքերի դիմաց սեւ ծամերն էին, թել-թել հիւսուած ոսկով, ալիք – ալիք փռուած ճերմակ ու փրփուր ուսերին։ Սեւ աչքերն էին՝ անյատակ ծով – էն արփիափայլ գեղանի հարսն էր, մանկիկը կրծքին։

Էլ ոուն չդարձաւ որսկանը։ Իր օթեւանը երկինքն էր, քար ու կապանը, սեպ քարափները, գահավէժ ապառաժը, կարկուտը, ծառ ու ծաղկունքը, խոտ ու տերեւի շրշիւնը։ Օթեւանն էին ու մեղ – մամրմունջ իր տաղերի ընկեր – ձայնակիցը։

Քարիս տակը քարոտ ա,
Սարի տակը մըշուշ ա,
Բորիկ մի բելէ՝ փուշ ա…

Ղօղանջում, ելնում – փռում, մարում – հալչում էր արձագանգը։

Ամպերը ամպի վրայ,
Լուսնակ անոյշ բոլոր ա,
Մէջ թուխ ամպին մոլոր ա…

Ո՛չ միայն այս ամէնը։ դարձեալ ուրիշ՝ բազմաթիւ ու այլեւայլ աւանդազրոյց, ասք, պատում ու հայրէն – էլ ի՞նչ ասես չէր գալիս միտքս։ Գալիս – անցնում էր՝ երբ քիչ հեռուն կեցած, լուռ ու մունջ նայում էինք դեռեւս մէկ – մէկ ծիսի դալարուն ծուէններով ծածկուող թռչուններին։

Վաղ աշնանամուտ էր Գեղամայ լեռներում։

Ծուխը նկատեցինք դեռ հեռուից։ Գետնատարած հրդեհ էր։ Նկատեցինք, մեր մեքենան պոկուեց տեղից, բայց տակաւին չատ քիչ ճանապարհ էինք կտրել, որ ստիպուած եղանք դեռին ցատկել։ Այլեւս մեքենայի համար անանցանելի տեղեր էին։ Ցանկարծ օգնութեան վազողներից մէկը՝ տիկնեղ մի մարդ, կանգ առաւ, ու ձեռքը հովանի արած աչքերին, սկսեց վեր նայել։

Մենք նոյնպէս, փոքր – ինչ անց, քուլաների մէջ դժուարութեամբ նշմարեցինք երկու թռչուն։ Ապա ինչ-որ պահ քամին մի կողմ քշեց մուխը եւ նրանց դլխի երկու կողմերում ճերմակին զարկեցին չքեղ փետրափնջերը։ Յետոյ թռչունները նորից կորան մոխրափոշի թուխպերի մէջ, ու մի վերջին անգամ միայն անորոշ ստուերների նման դիպան մեր աչքերին արդէն հեռու – հեռուից, բայց խոզանը լիզող կրակին չատ մօտ, դրեթէ դեռնին։

– Հէյ վա՛խ,– տնքաց նրանց առաջինը նկատած անծանօթի։

Այդ ի՞նչ հանելուկ էր, ի՞նչ էին կորցրել, ի՞նչ է փնտռում հրդեհի բոցերում։

Ժամից աւելի, տեղ հասած հակահրդեհային պաշտպանութեան դէսանտայինների հետ, մօտակայքի ընկաւիշների հետ, շրջապատուած էինք խեղդող ծխով, մըլմըլացող կայծերով, մրով։ Աչք թեքելու վայրկեան չկար։ Այնուամենայնիւ, չէ՛, չէ՛, – մէկ էլ տեսար սիրտդ ճմլում էր անհանդստութիւնը, միտքդ էին դալիս այն երկու թեւաւորները։

Բայց երբ անսպասելի եկաւ էյուսացուած անակնկալ պահը, մենք…։ Մենք կանգնել ու չէինք կարողանում հաւատալ աչքով տեսածին։

Նօսրացած ծխի ծորուն քուլաների մէջ արքայական իր կեցուածքով քարացել էր մի կռունկ։ Տեսել էր մեզ, բայց փորձ անդամ չարեց հեռանալու։ Մի այն մի դիւրաստահ հպարտ շարժումով գլուխը շրջեց։ Սեւեռուն դեղաչուի հայեացքը ուժաս-պառ յոգնութիւն էր։ Ծանր էր, հարցական։ Մոխիր էր նստած փետուրներին, դրանք խանձուել ու խամրել էին։ Սլացիկ, զօրեղ ոտքերի մօտ սրտատրոփ խատեր եւ բնաւ չէին նայեր իր կողմը։ Տաղէս աղա որ իր հին ու փոշեծածկ կօշիկներուն կը նայէր, ըսաւ տխուր ժըպիտով։

- Դիտե՞ս Տիրան, մէր օթէլեի–ին գըրել տուի թուղթի մը վրայ իմ անունս եւ հացէս… փողոցները փէֆ աղէկ կը ճանչնամ հիմա, բայց խելքս գլուխս չէ … կը կորսուիմ կոր…։

Աւրուած էր մարդը փրի – փիֆս ճաշարանի ուտելիքներէն եւ Տիրան կարելին ըրաւ որ վարպետը իրեն հետ ճաշէ, բայց ան չընդունեցաւ։ Միայն թէ սկսաւ աւելի կանոնաւորութեամբ գալ եւ աւելի կանոնաւորութեամբ աշխատիլ։ Նոյնիսկ վերադառաւ իր խօսելու կարողութիւնը եւ շաղակրատեց դրեթէ առաջուան հանդարտութեամբ։

Ահա այսքան։ Տաղնապը անցաւ։ Ան տեւած էր Ալիսի անհետացման ինը օրերու շրջանին, եւ երբ Տիրան այդ ինները որդ օրը յանկարծ կէս ճգելով Ռը–նոյի գործարանին նկարագրութիւնը, սկսաւ Ալիսը խատրէն քննադատել, որովհետեւ այլեւս ինքն ալ սկսած էր նեղուիլ այս բացակայութենէն, մարդը ըսաւ։

– Նամակ առի։ Բայց չկրցաւ շարունակել, զղջաց խօսած ըլլալուն համար եւ հակառակ Տիրանի մեծ զարմացումին ու տեղացող հարցումներուն, լուռ մնաց երկար պահ մը՝ գլուխը կախ։ Յետոյ ըսաւ։

– Նամակ առի։ Մեկնած օրը արդէն թուղթ մը ձգած էր քի տէրտ չընեմ…։ Ես եթէ քիչ մը քովէդ հեռանամ՝ շատ աղէկ պիտի ըլլայ գրած էր…։ Հիմա ալ կ՚ըսէ կոր քի պիտի դայ։ Դուն նայէ որ Տիրանին երթաս, անոր սիրտը առնես կ՚ըսէ կոր… յետոյ առաջուան պէս ամէն բան ծայրէն կը սկսինք կ՚ըսէ կոր… քիչ մըն ալ իմ խօսքս մտիկ ըրէ կ՚ըսէ կոր…։

Մարդը կը խօսէր առանց գլուխը վեր առնել համարձակելու, եւ բացայայտ է թէ դժուարութիւն կը քաշէր իր բառերը ընտրելու համար, թէ իր ստացած դրութիւններէն խնամով կը հեռացնէր այն խօսքերը զորս անկարող է հոս կըրկնելու, եւ իր շրթները երբեմն կը շարժէին պարապին մէջ։ Սաստիկ յուզուած էր Տիրան։ Ան անդամ մը գլուխը ծռեց եւ շատ մօտէն նայեցաւ պարապին մէջ շարժող այդ կախ բերանին, կարծես աւելի լաւ հասկնալու համար ինչ որ չէր ըսուեր, բայց չուտով եւ քաշուեցաւ, որովհետեւ ամչցած էր։

Քիչ վերջ Տաղէս աղա ըսաւ։

- Ծօ տղայ, մեր աստեղի եկեղեցին փէ՞ֆ աղուոր է եղեր։ Ալիսը գացեր տեսեր է, շատ կը գովէ կոր…։ Հարսնիքի շաքարի տուփ է կ՚ըսէ կոր…։ Մինակ քի երգեցողութիւնները Պոլսոյ չափ լաւ չեն եղեր…։ Հայրիկ, քու վարած պատարագդ ուրի՛շ բան էր կ՚ըսէ կոր…։

Եւ նախկին դպրապետը, հակառակ Տիրանի շատ խոշոր «հարկաւ»ներուն, այդ «ուրիշ բան»ը ցոյց տալու համար քիչ յետոյ սկսաւ երգել իր երգեցողութիւնը, նախ մեղմ ձայնով որ սակայն շուտով բարձրացաւ։ Սկսաւ երգել իր Տէր Ողորմեան, արեւելցիներու պէս գլուխը երերցնելով, ձայնը դողդողացնելով, եւ աշխատանոցը լեցուեցաւ խորլով, եւ աշխատանոցը լեցուեցաւ խորյուզումով։ Վարպետը չէր լար իր անկումին վրայ – Տէր Ողորմեան է որ լալդին է։ Վարպետը չէր աղաչեր կեանքին, երիտասարդներուն – Տէր Ողորմեան է որ պաղատագին է։ Խոշոր արցունքներ կային – բայց հինցած կոկորդն է յանցաւորը։ Տիրանն ալ հեռուեցաւ մարդուն եւ բնաւ չնայեցաւ մէկզմէկու, որովհետեւ Տիրանին կոկորդն ալ հինցած էր՝ այդ օր։

Լաճը որ կրկին շուլլուած էր դերանի վեր, քանի մը բոպէ ինքզինքը զսպեց, բայց երբ պայթեցաւ «Աղջիս Հայոց Աբաստութիւն»ը, խլացուցիչ լաց մը թողտաւաւ։ Մանուկին լեղին պատռած էր։

(Շար.– 13 և վերջ)

ՇԱՐԻ ՀԵՐՈՈՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Շար, կը գտնուի Թոմարզայէն եւ Հաճընէն նոյն հեռաւորութեան (50 քմ.), Տաւրոսեան լեռնային բարձրութեան վրայ։ Ն. Ք. չատ դարեր առաջ, Կոմի-Տաւրոսեան լեռնային բարձրութեան վրայ, որ եղած է Կապադովկիոյ երկրորդ մայրաքաղաքը՝ ուր վեց հազար քուրմեր պաշտամունք կը կատարէին։

Շար հայկական գիւղը հիմնուեցաւ 1865–ին, Հաճընցի հայ դաղթականներու ձեռքով։ անոնք կը կրեն ազդականական միեւնոյն մականունները, ինչպէս Զէյթունի մէջ՝ նոյն ընտանիքի շառաւիղները։ Կիլիկիոյ թաղաւորութեան անկումէն ետք, դաղթականները լեռները բարձրանալով պահեցին իրենց գոյութիւնը եւ պաշտպանուեցան թշնամիէն։ Հիմը դրին Հաճընի, Զէյթունի, Պէլէնի, Մուսա-Տաղի եւ Ալեքսանտրէթի, ուր խօսուած բարբառը Կիլիկիոյ հին լեզուն էր, որ շարունակուեցաւ մինչեւ 1915–ի Եղեռնի նախօրեակը։

Կիլիկիոյ վերջին թաղաւորը՝ Լեւոն Զ., Սիսի անմատչելի պարիսպին վրայ ինն ամիս քաջաբար դիմադրելէ ետք, գերի բռնուեցաւ Եդիպտոսի Մէմլուքներուն կողմէ, ուրկէ մեծ փրկագինով ազատելով, նախ՝ գնաց Սպանիա, ապա՝ Փարիզ։ Հոս աշխատեցաւ Կիլիկիոյ իր դահին վերատիրանալ, թաղաւորականներու օգնութիւնը խնդրելով։ Ի վերջոյ Լեւոն Զ. մեռաւ։ Իր տապանաքարը կը գտնուի Սէն – Տընիի մայր տաճարին մէջ՝ «Լեւոն Զ., Կիլիկիոյ Լուսինեան վերջին թաղաւոր» մակագրութեամբ։

Լեւոն Զ. թաղաւորի գերի իյնալէն ետք, Կիլիկիա՝ մնաց մահմետականներու ձեռքը։ Հաճըն եւ Զէյթուն ունեցան կիսանկախ վիճակ։ կը կառավարուէին հայ իշխաններու կողմէ, սակայն փոքր տուրք մը կու տային Գօչան – Օղլուներու։ Անոնք թուրք վայրենաբարոյ ցեղ մըն էին, որոնք Կիլիկիոյ խառնաշփոթ վիճակէն օգտուելով՝ տիրեցին լեռնային Կիլիկիոյ, Սիսէն մինչեւ Լիվերէկ։

Գօչան – Օղլուներու ճնշումներուն չը-դիմանալով, Հաճընցիներ դիմեցին Պոլսոյ կառավարութեան օգնութեան, դաղանի պատուիրակութեամբ։ Կառավարութիւնը ընդառաջելով Հայոց դիմումին, երկու բանակներ ղրկեց, մէկը՝ քիւրտ Իսմայիլ փաշայի, միւսը՝ Տէրվիշ փաշայի հրամանատարութեան տակ։ Ասոնք նուաճեցին Տաւրոսեան լեռները, եւ պոչանեան ջորեպաններու պետը ձերբակալելով, զինք ղրկեցին Պոլիս՝ իբրեւ աքսորական։ Հայերու ցոյց տուած աջակցութիւնը ուզեց վարձատրել թուրք հրամանատարը։ Հաճընցիները պահանջեցին լեռնադաշտային վայրը, որ չատ բարերեր էր, եւ դայն կոչեցին՝ Շար (1865–ին)։

Հաճընցի 70 ընտանիքներ հաստատուեցան հոն, ուր եկան նաեւ Կիւրինէն եւ շրջակայքէն, շուրջ 350 ընտանիք։ Մեծ մասամբ զբաղեցան խաչնարածութեամբ եւ դիւղատնտեսութեամբ։ Ունէին կիսանկախ վիճակ եւ կը կառավարուէին հայ իշխաններու կողմէ։ Իրենք ալ, Ատանայի 1909–ի կոտորածին, ինքնապաշտպանութեան դիմելով 14 օր կրցան դիմադրել հարիւրաւոր խուժաններու։ 1915–ի Եղեռնին, Հաճընի եւ հայաշատ միւս քաղաքներու բախտին ենթարկուեցաւ Շարի Հայութիւնը, քշուելով Սուրիոյ եւ Միջագետքի կիզիչ անապատները։ 1919–ի գինադադարին, վերադարձան մէկ - երրորդը եւ վերականգնեց իր քանդուած բոյնը։ Ինչպէս Հաճըն, նոյնպէս Շարի մէջ, քար – քարի վրայ չէր մնացած։ Շինարարութիւնը տեւեց 18 ամիս։ 1920 Փետրուարի սկիզբը, քաղաքը պաշարեցին քէմալական բանակն ու հազարաւոր խուժաններ։ Հայերը օգնութիւն խնդրեցին Հաճընցիներէն, որոնք 25 ձիաւորներ ղրկեցին Շար։ Սակայն, օգնութեան ջոկատը չկրցաւ ետ դառնալ։ Պաշարուած մնաց Շար, որուն Հայութիւնը կրցաւ դիմանալ երեք ամիս։ Արտաքին օգնութեան բոլոր ճամբաները կըտրուած էին։ Ի վերջոյ, թշնամին ներս խուժելով զարկաւ մեծին ու փոքրին։ Հազիւ 43 հոգի, ճեղքելով թրքական պաշարման շղթան, հինգ օր կատաղի կռիւներ մղելէ ետք, կը հասնէր պաշարուած Հաճընի, ուր կը յաջողէր մտնել գիշերով եւ կը միանար քաղաքի պաշտպանութեան։ 9 ամիս կը տեւեէր հերոսական պայքարը եւ 1920, Հոկտ. 15–ին՝ կ՚իյնար Հաճընի։ Հաճընի ու Շարի անկումով վճռուեցաւ Կիլիկիոյ բախտը։ Ռուբինեանց թաղաւորութեամբ վերածծարծուած ճրագը կը մարէր։ Կիլիկիոյ 250·000 Հայերը սկսան ցրուիլ աշխարհի չորս կողմերը։

Այսօր, Հայաստան բարձրացած կոթողը՝ Նոր – Հաճընի մէջ, անմահացնող խորհրդանիշն է Հաճընի եւ Շարի հերոսներու ոգիի եւ Սփիւռքի տարածքին սրբուած Հաճընցիներ, յարդանքով կը խոնարհին իրենց պապերու յիշատակին առջեւ։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳՐԱՃԵԱՆ

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

(1932)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

—o—

Վարպետը ըսաւ թէ իր բնաւորութիւնը այդպէս էր, այդպէս մեծցած էր, եւ թէ իրենք ալ, երիտասարդներն ալ պէտք է որ զինքը հասկնալ ջանային։

– Նորէ՛ն այդքան չէի բարկանար ըսաւ մարդը։ բայց դուն ո՞վ ես որ… երէկուան լակոտն ես…։

Տիկին Պիւքի տղան որ դարձեալ կը շուլլուէր դերանն ի վեր, գլուխը ծռեց պարապին մէջ եւ աշխատանոց նայելով ուզեց միմոսութիւն մը ընել։ Բայց բան մը չբրաւ, որովհետեւ անվստահելի մըթնոլորտ մը ունէր աշխատանոցը, որովհետեւ երկու դերձակները պէտք եղածէն աւելի երկար ժամանակ կը մնային դլխիկոր, չէին աշխատեր եւ բնաւ չէին նայեր իր կողմը։ Տաղէս աղա որ իր հին ու փոշեծածկ կօշիկներուն կը նայէր, ըսաւ տխուր ժըպիտով։

- Դիտե՞ս Տիրան, մէր օթէլեի–ին գըրել տուի թուղթի մը վրայ իմ անունս եւ հացէս… փողոցները փէֆ աղէկ կը ճանչնամ հիմա, բայց խելքս գլուխս չէ … կը կորսուիմ կոր…։

Աւրուած էր մարդը փրի – փիֆս ճաշարանի ուտելիքներէն եւ Տիրան կարելին ըրաւ որ վարպետը իրեն հետ ճաշէ, բայց ան չընդունեցաւ։ Միայն թէ սկսաւ աւելի կանոնաւորութեամբ գալ եւ աւելի կանոնաւորութեամբ աշխատիլ։ Նոյնիսկ վերադառաւ իր խօսելու կարողութիւնը եւ շաղակրատեց դրեթէ առաջուան հանդարտութեամբ։

Ահա այսքան։ Տաղնապը անցաւ։ Ան տեւած էր Ալիսի անհետացման ինը օրերու շրջանին, եւ երբ Տիրան այդ ինները որդ օրը յանկարծ կէս ճգելով Ռը–նոյի գործարանին նկարագրութիւնը, սկսաւ Ալիսը խատրէն քննադատել, որովհետեւ այլեւս ինքն ալ սկսած էր նեղուիլ այս բացակայութենէն, մարդը ըսաւ։

– Նամակ առի։ Բայց չկրցաւ շարունակել, զղջաց խօսած ըլլալուն համար եւ հակառակ Տիրանի մեծ զարմացումին ու տեղացող հարցումներուն, լուռ մնաց երկար պահ մը՝ գլուխը կախ։ Յետոյ ըսաւ։

– Նամակ առի։ Մեկնած օրը արդէն թուղթ մը ձգած էր քի տէրտ չընեմ…։ Ես եթէ քիչ մը քովէդ հեռանամ՝ շատ աղէկ պիտի ըլլայ գրած էր…։ Հիմա ալ կ՚ըսէ կոր քի պիտի դայ։ Դուն նայէ որ Տիրանին երթաս, անոր սիրտը առնես կ՚ըսէ կոր… յետոյ առաջուան պէս ամէն բան ծայրէն կը սկսինք կ՚ըսէ կոր… քիչ մըն ալ իմ խօսքս մտիկ ըրէ կ՚ըսէ կոր…։

Մարդը կը խօսէր առանց գլուխը վեր առնել համարձակելու, եւ բացայայտ է թէ դժուարութիւն կը քաշէր իր բառերը ընտրելու համար, թէ իր ստացած դրութիւններէն խնամով կը հեռացնէր այն խօսքերը զորս անկարող է հոս կըրկնելու, եւ իր շրթները երբեմն կը շարժէին պարապին մէջ։ Սաստիկ յուզուած էր Տիրան։ Ան անդամ մը գլուխը ծռեց եւ շատ մօտէն նայեցաւ պարապին մէջ շարժող այդ կախ բերանին, կարծես աւելի լաւ հասկնալու համար ինչ որ չէր ըսուեր, բայց չուտով ետ քաշուեցաւ, որովհետեւ ամչցած էր։

Քիչ վերջ Տաղէս աղա ըսաւ։

- Ծօ տղայ, մեր աստեղի եկեղեցին փէ՞ֆ աղուոր է եղեր։ Ալիսը գացեր տեսեր է, շատ կը գովէ կոր…։ Հարսնիքի շաքարի տուփ է կ՚ըսէ կոր…։ Մինակ քի երգեցողութիւնները Պոլսոյ չափ լաւ չեն եղեր…։ Հայրիկ, քու վարած պատարագդ ուրի՛շ բան էր կ՚ըսէ կոր…։

Եւ նախկին դպրապետը, հակառակ Տիրանի շատ խոշոր «հարկաւ»ներուն, այդ «ուրիշ բան»ը ցոյց տալու համար քիչ յետոյ սկսաւ երգել իր երգեցողութիւնը, նախ մեղմ ձայնով որ սակայն շուտով բարձրացաւ։ Սկսաւ երգել իր Տէր Ողորմեան, արեւելցիներու պէս գլուխը երերցնելով, ձայնը դողդողացնելով, եւ աշխատանոցը լեցուեցաւ խորլով, եւ աշխատանոցը լեցուեցաւ խորյուզումով։ Վարպետը չէր լար իր անկումին վրայ – Տէր Ողորմեան է որ լալդին է։ Վարպետը չէր աղաչեր կեանքին, երիտասարդներուն – Տէր Ողորմեան է որ պաղատագին է։ Խոշոր արցունքներ կային – բայց հինցած կոկորդն է յանցաւորը։ Տիրանն ալ հեռուեցաւ մարդուն եւ բնաւ չնայեցաւ մէկզմէկու, որովհետեւ Տիրանին կոկորդն ալ հինցած էր՝ այդ օր։

Լաճը որ կրկին շուլլուած էր դերանն ի վեր, քանի մը բոպէ ինքզինքը զսպեց, բայց երբ պայթեցաւ «Աղջիս Հայոց Աբաստութիւն»ը, խլացուցիչ լաց մը թողտաւաւ։ Մանուկին լեղին պատռած էր։

(Շար.– 13 և վերջ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԵՐԹ ԵՒ ԴԱՍԱԳԻՐՔ...

Մեր թերթին հաւատարիմ ընթերցողուհին է որ պատմեց վարի դրուագը: Իրական է:

×

«Ամէն օր անհամբերութեամբ կը սպասեմ թերթին: Վարժութեան հարց է: Բան չեմ կրնար ընել առանց օրուան թերթը կարդալու:

«Մեր ցրուիչը ամէն ցերեկէ վերջ թերթը կը նետէ շէնքին մայր դրան տակէն: Թերթը հոն մինչոց մը կը մնայ, մինչեւ որ իջնեմ ու առնեմ, կամ մինչեւ որ դրանապանը վեր բերէ զայն: Կը պատահի որ վրան կոխոտեր իսկ դնուին, բայց ինդիր չէ, կը մաքրենք, կը շտկենք, հանոյքով կը կարդանք:

«Իրիկուն մը, այցելութեան պիտի երթայի: Վերարկուս հագայ եւ իջայ: Տեսայ որ թերթը դեռինն էր: Վերցուցի, բայց չուզեցի միայն թերթին համար անգամ մը եւս մինչեւ վեր ելլել: Անկիւնի տուփին վրայ կը դնեմ ու վերադարձիս կ'առնեմ, կը խորհէի: Իսկոյն տուփին վրայ չդրի սակայն: Անկարելի էր որ առանց ակնարկ մը նետելու անդին ձգէի օրուան թերթը: Ուստի ըստ կրսայ քննել առաջին էջը:

«Այդ միջոցին, մեր վարի յարկի հայ դրացուհին բացաւ դուռը եւ դուրս նայեցաւ: Տեսաւ որ վերարկուս վրաս, կանգնած՝ թերթ կը կարդայի: Խնդաց, գլուխը շարժեց: Ես չվոթեցայ: Իսկ ան պիոթութիւնս տեսնելով կրկին խնդաց ու աչք ըրաւ.

«– Հո՛գ չէ, հոգ չէ, ամէնքս ալ նոյն բանը կ'ընենք ամէն օր, ըսաւ:

«Ցետոյ դուռը գոցեց ու ներս քաշուեցաւ:

«Բաւական ժամանակ անցաւ մինչեւ որ հասկցայ թէ ինչ ըսել ուզած էր: Ա՛հ, կարծած էր որ ուրիշին թերթը կը կարդայի, փողոց ելլելէ առաջ...»:

×

Անհաւատիկ զուարթ մանրավէպ մը: Մեր ընթերցողուհին, երբ հասկցեր է թէ ինչ ըսել ուզեց իր դրացուհին, գայթակղեր է: Գայթակղեր է ո՛չ թէ իր ապրանքին գողը կարծուելուն համար, այլ՝ անոր համար որ այս կերպով անդրադարձեր է թէ որքա՜ն շատ մարդիկ կը նախընտրեն թերթ չգնել եւ պարբերաբար ակնարկ մը նետել ուրիշներու թերթերուն վրայ:

Մենք ժպտեցանք այս պատմութեան եւ մխիթարեցինք մեր հաւատարիմ ընթերցողուհին: Ժպտեցանք, որովհետեւ մեր ժողովուրդին հայ մամուլի հանդէպ անտարբերութիւնը այլեւս միայն... ժպիտ կը պատճառէ մեզի: Անշուշտ՝ նաեւ արդահատանք: Բայց ամէնէն առաջ՝ ժպիտ: Որովհետեւ ժպիտը կատակերգութեան կը փոխէ ողբերգութիւնը: Եթէ սարքուած թատրոնին դիմաց միայն հանդիսատես պիտի կարենանք մնալ, աւելի լաւ է ժպտիլ, քան թէ լալ: Այդ է որ կ'ընենք ուրեմն: Կը ժպտինք:

×

Քանի մը օրէ ի վեր հայերէն դասագիրք մը կը վաճառուի մեր խմբագրատան մէջ: Շարաթներէ ի վեր այդ պարագան ծանուցուած էր լայն սիւնակներով: Եւ սա քանի մը օրուան ընթացքին թերեւս աւելի քան վաթսուն ծնողքներ մտան խմբագրատուն, իրենց զաւակներուն հետ միատեղ: Ասոնց մէջ մէկ հատիկ իսկ ընթերցող չունէինք: Բոլորն ալ եկած էին միայն ուսուցիչի յանձնարարութեամբ: Մէկը մեզ կը շփոթէր ուրիշ թերթի մը հետ, մէկը մեզ գրաւաճառ կը կարծէր եւ ուրիշ գիրքեր ալ կը հարցնէր: Մէկը մեր հասցէն իսկ չէր գիտեր, մէկը մեր Հայ ըլլալէն անդամ լուր չունէր: Եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչեր:

Մենք այս բոլորը տեսնելով չլացինք անշուշտ, պարզապէս ժպտեցանք: Եւ անդրադարձանք նաեւ որ դասագիրքը որքան տարբեր բան է եղեր թերթէն: Հայ ծնողքը հեւ ի հեւ կու գայ դասագիրք գնելու համար, հայ ծնողքը ահագին դրամ ալ կը վճարէ դասագիրքին համար, բայց հայ ծնողքը աչք անգամ չի նետեր թերթին վրայ, կամ մայր դրան առջեւ ուրիշի մը թերթին վրայ է որ աչք կը նետէ փողոց ելլելէ առաջ:

Ո՞ւրկէ պիտի գիտնայ թէ՝ մէկ թերթը տասը դասագիրք կ'արժէ:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԿՈՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա, արտասահմանի զանազան լեզուներով լոյս տեսնող «Սովետսկի Սոյուզ» («Խորհ. Միութիւն») հանրային-քաղաքական պատկերազարդ ամսագրի վերջին թիւին մէջ, հրատարակուած է Վ. Սեւերինովայի ընդարձակ յօդուածը՝ Հայաստանի «Մասիս» կօշիկի ձեռնարկութեան մասին: «Պրպտումներ» բառով, կ'ըսէ յօդուածագիրը, սովորաբար կը բնորոշուի գիտնականներու, արուեստագէտներու հետազօտական կամ ստեղծագործական գործունէութիւնը: Սակայն, այդ բառով անվերապահօրէն կարելի է բնութագրել նաեւ՝ «Մասիս» ձեռնարկութեան 11·000 կօշկակար վարպետներու գործունէութիւնը: Ըստ վիճակագրութեան, գործատունը՝ օրական 50·000 զոյգ կօշիկ կ'արտադրէ: Զանազան տարիքի եւ հակումներու ու ճաշակի տէր մարդոց բազմատեսակ պահանջներու գոհացում տալը դիւրին չէ եւ կը պահանջէ իսկապէս մնայուն ստեղծագործական պրպտում: Ասոր ապացոյցը այն է՝ որ ամէն տարի արտադրութեան կը յանձնուի 600 - 700 նոր ձեւեր: Յօդուածագիրը, անդրադառնալով «Մասիս» գործատան հռչակին, դիտել կու տայ, թէ կօշկակարութեան արհեստը Հայաստանի մէջ յարգի եղած է բոլոր ժամանակներուն: Արհեստին գաղտնիքները փոխանցուած են հօրմէն զաւկին: Երբ 1960-ական թուականներու սկիզբը, Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ կօշիկի արտադրութեան մեծ ձեռնարկութիւնը, յատուկ բաժին մը բացուեցաւ ձեռքի աշխատանքի, որով սկսան արտադրել նուրբ կօշիկներ: Այս օրինակին հետեւեցան Ուկրանիա եւ Դաշնակցային Ռուսիա Ներկայիս, «Մասիս» գործատունը խանութներուն տարեկան կը մատակարարէ մօտ մէկ միլիոն զոյգ կօշիկ, արդիւնք՝ ձեռային աշխատանքի: Ձեռնարկութեան գլխաւոր տնօրէնն է Հրանդ Յարութիւնեան, որ քառասուն տարիէ ի վեր կ'աշխատի հոն:

×

ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԻՐԱԿ ԱՒԱՐՏԱԾ Է ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ

Հմայեակ Սիրաս, աւարտած է Ֆինլանտայի նուիրուած պատմուածքներու շարքը: Ֆինլանտայի ժողովուրդը, անոր հարուստ մշակոյթը՝ վաղուց գրաւած են գրողին ուշադրութիւնը: Ան, հայերէնի թարգմանած է «Կալէվալա» դիւցազնավէպը, որ հրատարակուած է 15·000 տպաքանակով, եւ սպառած կարճ ժամանակի մէջ: Հմայեակ Սիրաս, հեղինակն է «Անահիտ», «Նախօրեակին», «Անանուն Աղջիկը» եւ այլ վէպերու, որոնցմէ մէկ քանին լոյս տեսած են շատ մը լեզուներով:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱԽՃԱՊԱԿԻԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայճենապակի» ձեռնարկութիւնը արտադրած է նոր նուէր - անօթներ, դաւեր, Զեխոսլովաքիոյ առեւտրական հաստատութիւններու պատուէրով: Ցիչատակի նոր նուէրները կը կոչուին՝ «Վերածնունդ», «Խնոցի», «Սիրամարդ», «Առատութիւն», եւայլն: Օգտագործելով հայկ. հին արհեստներու լաւագոյն աւանդութիւնները, վարպետներ պատրաստած են կաւէ կուժեր, սափորներ, ջնարակուած ափսէներ, սկահակներ, ծաղկամաններ, որոնք աչքի կը զարնեն գեղեցկութեամբ, նրբութեամբ, ձեւերու պարզութեամբ: Երեւանի յախճապակիի արտադրութիւնը գնահատուած է միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «էլ Կլոպօ» թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 28–ին, տեղի ունեցած է «Արաքս» երգչախումբին տարեկան համերգը, ղեկավարութեամբ՝ Ժան Ալմուխեանի: Յայտագիրը բաղկացած է Կարա – Մուրզայի, Կոմիտասի, Բարխուդարեանի, Սիւնիի, Սարեանի, Կուարանիի, Տավալոսի, իսկ երկրորդ բաժնին՝ Ղազարեանի, Սաթեանի, Մելիքեանի, Ալթունեանի, Ալմուխեանի, Սպենդիարեանի եւ Յ. Փափազեանի գործերէն: Յառաջիկայ տարի, երգչախումբը կը տօնէ իր հիմնադրութեան 25 ամեակը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Մարաշի Հայր. Միութեան սրահին մէջ, Սեպտ. 17–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Լեւոն Շանթի մահուան 30–ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Համազգային: Բացումը կատարած է Վարուժան Գէորգեան եւ ներկայացուցած՝ օրուան դասախօսը՝ Յարութիւն Ծ. Վրդ. Թէքէեան, որ հրաւիրուած է Մոնթէվիտէոյէն: Յարութիւն Ծ. Վրդ., առաքելական այցելու է Հարաւ. Ամերիկայի կաթողիկէ համայնքներուն. շրջանաւարտ Պէյրութի Սէն – Ժոզէֆ եւ Լիոնի համալսարաններէն, ներկայիս անդամ է Մոնթէվիտէոյի համալսարանի լեզուաբանական կաճառին եւ կը մասնակցի գրականութեան բարձրագոյն ամպիոնին՝ իբր հայերէն լեզուի ներկայացուցիչ: Հեղինակ է սպաներէն - հայերէն բառարանի մը, հրատարակուած 1955–ին. ներկայիս, մամուլի տակ է՝ հայերէն – սպաներէն բառարանը: Դասախօսը, տալէ ետք Լեւոն Շանթի կենսագրականը, խօսած է անոր գործերուն մասին՝ ծանրանալով թատերական երկերուն վրայ: Այնուհետեւ, կատարուած է ընթերցումը «Ինկած Բերդի իշխանուհին» թատերախաղի յապաւուած մէկ տարբերակին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՄ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ – ԹԻՒ 1

Քարտուղար - պատասխանատու՝ Մարք Նշանեան

Բովանդակութիւն.– Մահազդ (Որբունի), Կախարդանքը Գրութեան (Գ. Պըլտեան), Թարգմանիչին Պարտականութիւնը (Վ. Պէնիամին), Թովմաս Մթագինը (Մ. Պըլանչօ), Վ. Թէքէեան, կամ՝ Անկարելի Անցքը (Մ. Նշանեան):

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

Սպիտակ Ձիաւորը տեսնելէն յետոյ, Սաքօն կ'ըսես աւելի չէն դարձած էր, միայն թէ զինքը կը նեղէր Շէյթանի կամուրջի կռուին մէջ ստացած գնդակը, որ կը մնար իր լայն կռնակին մէջ: Գընդակի տուած ցաւէն աւելի, զինք շատ կը նեղէր Կարոյի կորուստը:

Երբ վերադարձաւ կարւանին հետ, չըգիտես՝ ո՞րտեղէն իմացաւ այն զրոյցը, թէ Կարօն ապահով իր գիւղը հասած է: Արջ Սաքօն այդ լուրէն յետոյ կարծես շատ չմտածեց, միայն թէ չէր կրնար նեղիլ անոր այդ ձեւով լեռնէն վար իջած ըլլալը:

Զգիտցաւ, թէ ի՞նչ պատահած էր էդ գողն...:

Այդ առաւօտ սկսած էր նշանտիլ: Ձիաթրոնուկին կռթնած ժողովուրդը հետզհետէ կ'արթննար եւ ձայները կը շատնային: Երախաներու լացեր: Կտաւէ ու զանազան գոյնի սաւաններէ շինուած վրաններու մօտ կիները շատ կանուխ ըսկըսած էին օճախները ծխացնել: Հէքեաթի թզուկներու նման գործի վրայ էին կօշկակարները: Գործի կը պատրաստուէին թամբագործները, որոնք ձիերու պիտոյքներ կը շինէին: Զէրէի Կիրոսի կարգադրութեամբ շինած էին մի քանի երկաթագործներու օճախներ՝ զէնքերու որոշ մասեր պատրաստելու համար: Երբ արեւը դուրս գալու մօտեցաւ, մորթուեցան եզներ, ու կը լսուէին մուրճերու հարուածներ շիկացած երկաթներու վրայ, արեւածագի առեն հին հեթանոս օրերու ժիր աշխատանքներու նման:

Զիաթրոնուկի լերան տակ կ'արթնար փոքրիկ համայնք մը: Ինչ՞ու չէ, առաւօտը իր հետ կը բերեր նոր վէճեր, նոր դանդատներ: Երբեմն ալ գողութիւններ կը պատահէին:

– Սպիտակ Ձիաւորէն ի՞նչ լուր,– աղօթքի հետ առաւօտեան առաջին խօսքերն էին:

Գիշերը Ձիաթրոնուկի վրայ է եղեր...: Ժողովուրդին էն հաճելի լուրն էր այդ, որ կ'անցնէր բերանէ բերան, ու վրանէ վրան:

Երէկ գիշեր Սպիտակ Ձիաւորը Ձիաթրոնուկի վրայ եղած էր...:

– Վարդանը սեւ քարերու դիրքերէն չէ հեռացած...:

– Զէրէի Կիրոսը...:

Կիրոսը ամէն տեղ էր: Տեսնես՝ վրաններու քովէն կ'անցնէր նոյն հագուստով, պատռտած շալվարով: Դէմքը մըտածկոտ էր, խորամանկ, աղուէսային ժպիտի մը հետ խառնուած: Երբեմն միայն, տեսնես՝ երախայի մը հետ կը կատակէր, անոր ականջները շփելով: Ժողովուրդի երեւակայութեան մէջ, Սպիտակ Ձիաւորի յաղթական եւ ուժեղ կերպարանքին հետ անբաժան, միշտ ալ Զէրէի Կիրոսին երեւոյթը կար երկար, մտածկոտ դէմքով, սրունքները մերկ, դուրս ինկած:

Հետզհետէ սկսան աւելի յամառ եւ նոր լուրեր հասնիլ ժողովուրդին: Բնակիչները չէին գիտեր, որ երբ իրենք քնացած էին հանգիստ, գիշեր ժամանակ դիրքերու զանազան կարգադրութիւններ եղած էին: Շարժման մէջ դրուած էին խումբեր՝ հեռաւոր դիրքեր բռնելու համար: Անոնք անցած էին զանազան ուղղութեամբ՝ մութին մէջ շարժող հովերու պէս:

Զէրէի Կիրոսը չես գիտեր ո՞րտեղէն ուշ ատեն իմացեր էր, որ լերան տակ վրան զարկած են Հաճի Մուսան եւ Սարը պինպաշին, իրենց բանակներով:

Այդ լուրէն յետոյ էր, որ վրաններու բնակիչները սկսան իրենց երազներուն զանազան մեկնութիւններ տալ:

Ժողովուրդը զրոյցներով անորոշ մեկնութիւններու մէջ ինկած էր: Նոյնիսկ ըսողներ կային, թէ Ձիաթրոնուկը վտանգի տակ է: Ահա թէ ինչո՞ւ Սպիտակ Ձիաւորը ամբողջ գիշեր վար իջած չէր այնտեղէն, եւ կը սպասէին, որ Արջ Սաքօն երեւէր իր չէն երեւոյթով ու ըսէր.

– Բան չկայ, բան չկայ...:

Արջ Սաքօն կ'ինչնէր Ձիաթրոնուկի կողէն. կ'երեւի, Սպիտակ Ձիաւորի մօտէն կու գար: Ժողովուրդը շատ հեռուէն իսկ կը ճանչնար Սաքոյի կերպարանքը:

(Շար.– 420)

Այրի Տիկին Գեղանոյշ Մելքոնեան – Մեսումենց, Յակոբեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը հաղորդեն՝ իրենց ամուսնոյն, անձերազին եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 12–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Հինգշաբթի, Հոկտ. 15, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտ. 18, ժամը 11-ին, Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ի մատրան մէջ, իրենց Նախկին տեսուչին եւ վաստակաւոր դաստիարակին՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԲԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալ մշակին յիշատակը յարգող Նախկին աշակերտներուն:

×

Անթուան, Թադուհի եւ Մարի Կարապետեան, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգիստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 18, ժամը 11-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ի մատրան մէջ, իրենց մօրեղբօր՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԲԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, եւ իրենց մօր՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ագբլեան)

մահուան 25–րդ տարելիցին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան Նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 61–րդ տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 18, Կիրակի առաւօտ, 6.000 անմահ դիւցազններու հոգւոյ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ կէսօրէ ետք, ճաշ եւ մատաղ, ու նաեւ յուշահանդէս մը տեղի կ'ունենայ ճաշարան՝ Օփէրա – Լաֆայէթի մէջ:

80, *Rue Lafayette* — 75009 *Paris*

Ճաշագին՝ 50 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն թ'Անթուանի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրներ՝ Մարիամ Մուրատեանի մահուան առթիւ.– Մուրատեան ընտ. 300, Ստամպուլեան 100, Միսաք Մրմռեան 50, Փօլ Շահինեան, Գլօտ 25–ական Ֆ.:

Միսաք Գրիգորեանի մահուան քառասունքին առթիւ.- Գրիգորեան ընտ. 250, Արսէն Տէր - Զաքարեան 200, Նահապետ Գրիգորեան, Կիւմիւշեան 50–ական Ֆ.:

Վարդուհի Տօնոյեանի մահուան առթիւ.– Տօնոյեան ընտ. 300, Այրի Տիկին Պէրպէրեան, Ալպէռ Տօնոյեան, Սանչէզ Ռոժէ 100-ական, Պօղոս Պօղոսեան, Պետրոս Աւագեան, Թորոս Գաբրիէլեան, Լեւոն Պետեան 50–ական Ֆ.: (Շար.)

×

Շաւիլի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է հանգուցեալ Պաղտիկ Քիւլչէեանի մահուան քառասունքին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թորանեանէ 100 (դպրոցին), Տիրան Զօլաքեանէ 200 Ֆ.:

×

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, ողբացեալ Տիկին Էլիզ Այվազեանի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Մ. Մարտիկեան, Տիկին Ա. Ճէնազեան 200–ական, Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեան 100 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած 200 Ֆ. Պր. Յարութիւն Փէքմէզեանէ, Պաղտիկ Քիւլչէեանի մահուան առթիւ: 100 Ֆ. Այրի Տիկին Էլիզ Շահինեանէ (Իսի) Մկրտիչ Հայթայեանի մահուան առթիւ, եւ 50 Ֆ. Նշան Հայթայեանէ, նոյն առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

PATRONAGE
SAINT - CHAMOND

Le Patronage arménien de St. Chamond, informe que les cours d'arménien ont repris depuis le *Lundi*, 5 *Octobre*, avec le programme suivant: les cours sont donnés *chaque jour* du Lundi au Samedi, pour deux groupes d'élèves suivant le degré de leur connaissance de la langue arménienne, à savoir:

Premier groupe, ceux des débutants;
par Mme. GULIAN.
Lundi, Mardi, Jeudi et Vendredi,
de 17h.30 à 18h.30

Deuxième groupe, ceux des initiés;
Chaque Mercredi, de 14h. à 17 h.
par M. ASSADOUR

Les Samedis, pour les groupes *réunis;*
Chants de catéchisme, par P. GOMIDAS

Les cours sont gratuits, assurés par des enseignants bénévoles.

PAROISSE ARMENIENNE
DE LA LOIRE
13, Rue Asil Alamagny 42400 St.Chamond
Tél.: (77) 22. 09. 86

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցի դասընթացքները վերսկսած են: Սկսնակներուն համար՝ Զորեքշաբթի առաւօտները, ժամը 10 – 12: Մեծերուն համար՝ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք, ժամը 2 - 4:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, առաջնորդել իրենց զաւակները:

×

ՍԷՆ ԹՈՒԱՆԹՈՒԱՆ

Սէն թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Հ.Բ.Ը.Միութեան հովանաւորած հայկական դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը վերսկսին՝ Հոկտ. 14, Զորեքշաբթի օր, առաւօտեան ժամը 9–12:

Շրջանիս բոլոր հայ ծնողքները կը հրաւիրուին իրենց զաւակները ամէն Զորեքշաբթի առաւօտ առաջնորդել եկեղեցւոյ սրահը: Դասատուն է Սահակ - Մեսրոպ Երդչախումբի ղեկավար՝ Խաչիկ Եղլմազեան:

OFFRE D'EMPLOI

Կը փնտռուի հայ երիտասարդ մը, նուազագոյն 25 տարեկան, լաւ ֆրանսերէն գիտցող, մանիւքանսիոն եւ այլ աշխատանքի համար:

Դիմել՝

KAZAZIAN
40, *RUE DES JEUNEURS*
75002 — *PARIS*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անդամները, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարւոյս մէջ չափահաս տարիքի հասած են, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, Հոկտ. 17, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.– Երկամեայ նիւթական եւ բարոյական համարատուութիւն, Վարչութեան հրաժարում, Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

... Une vaste fresque historique, qui permet de mieux comprendre le passage de l'arménité à l'intrégation dans la vie française.

(*Nice - Matin*)

... Mes compliments pour la ferveur et la qualité de votre roman.

(*Armand LANOUX, de l'Académie Goncourt*)

... Je l'ai lu avec joie et douleur, car tout ce qui touche à l'Arménie m'est cher.

(*Cardinal ETCHEGARAY*)

... Itinéraire d'amour et de douleur de l'Arménie antique à la terre de France.

(*Bibliographie, Livres-Hebdo*)

... Charles AZNAVOUR a préfacé cet ouvrage à l'aide de son chant «Ils sont tombés...»: il donne le ton à toute la poésie qui est contenue dans «Arménouch ou Pèlerinage d'amour».

(*Le Dauphiné Libéré*)

... Il s'agit d'un témoignage plutôt qu'un roman, parce que les faits sont véridiques et les personnages réels. La couverture est illustrée par une délicate et émouvante aquarelle d'Aline Etmekdjian.

(*Le Provençal*)

... La prise de conscience d'une mère offrira-t-elle, à Arménouch, le bonheur de vivre?Une histoire attachante.

(*Alpes - Midi*)

Vente en librairie: Prix 60 F.

AUPRES DES ASSOCIATIONS
OU CHEZ L'AUTEUR:
Takvor TAKVORIAN
52, *Ave. J. Jaurès* - 05000 *GAP*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 50 ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բանախօսութիւն Եկեղեցւոյս «Արծրունի Զբրաչեան սրահին մէջ
Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21–ին

Նիւթ.– «ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ» Բանախօս.– ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Բանախօսը պիտի անդրադառնայ Եկեղեցւոյ անունը կրող՝ Թարգմանչաց Վարդապետաց պատմական գործունէութեան, որ այնքան նպակտագրական դեր մը կատարած են մեր ժողովրդի գոյատեւման պայքարին մէջ:

Սոյն բանախօսութեան կը հրաւիրուի Եկեղեցւոյս հաւատացեալ, բարեկամ եւ մշակութասէր հասարակութիւնը:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը եւ Հայուհիները, մաս կազմելու Եկեղեցւոյ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Գէորգ Եանպէկեանի: Փորձերը տեղի կ'ունենան՝ ամէն Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 20.30–ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hautevilie — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5–ին, ի նպաստ՝ դըպրոցին եւ սաներուն:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.017

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.017

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒԷՆ

ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ

Հանքային կեդրոն՝ Լոնկվի, տնտեսական տաղնապի բոյնն իսկ է, համայնավար քաղաքապետարանով, եւ նախագահ Միթերանի համար ալ՝ փորձաքար մը: Ընդունելութիւնը ջերմ եղաւ, սակայն, քանի «չնորհի շրջանը» դեռ կը շարունակուի եւ յաւագոյն ապագայի յոյսը՝ դեր չէ մարած: Լոնկվի՝ խորհրդանիշն է՝ տաղնապին, եւ Նախագահը ընդհանուր զբաղոչի հրաւիրեց Ժողովուրդը: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն եղած է, որ աւելի թեկնածու Միթերանն է դեռ, որ կը խօսի, քան՝ ընտրուած Նախագահը: Գլխաւոր մտահոգութիւնը միշտ նոյնն է՝ գործազրկութիւնը, որու դարմանը գտնելու համար, կը շեշտէ Միթերան.– «Մեր առաջարկած քաղաքականութեան յաջողութիւնը, բոլոր ուժերու զօրակոչին վրայ կը կռթնի: Նպատակս է համախմբել Ֆրանսացիներու ամբողջութիւնը: Ոչ ոք դուրսը կը մնայ, այն վայրկեանէն՝ երբ ձեռք կու տայ ազգ. վերածնունդին: Ֆրանսան պէտք է վերածել արդիական, զօրաւոր եւ միացած մեծ երկրի մը»:

Նախագահը, կրկին շեշտը դրաւ նաեւ՝ ապակեդրոնացման, աշխատաւորներու իրաւունքներուն ընդլայնման եւ ազգայնացումներուն վրայ:

Այս շրջապտոյտին ընթացքին, Նախագահը շրջանին վերաբերեալ կարգ մը միջոցներ յայտարարեց.–

○ Ցաւելեալ վարկեր՝ հետազօտութեան համար:

○ Երկաթագործութեան զարգացման եւ արդիականացման յատկացուած գումարին 500 միլիոնը մէկ կողմ պիտի դրուի, փոքր եւ միջին ձեռնարկներուն օգնելու համար:

○ Ազգային յաջորդ հնգամեայ ծրագիրը, հինգ տարուան ծրագիր մըն ալ պիտի ունենայ, ածխահանքերու հաստատութեանց արդիականացման համար:

○ 24 միլիոն Ֆ. ալ, փոխանակ՝ 18-ի, պիտի յատկացուի շրջանի հանքային գործերու վերանորոգման համար:

○ Վիլէռ – լա – Մոնթանելի մէջ, Փէժօ – Ռընօ գործատուն մը պիտի հաստատուի, որ նուազագոյն՝ 1000 բանուորի գործ պիտի հայթայթէ:

Նախագահը, Փարիզ վերադարձաւ՝ երեքշաբթի իրիկուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵԼՄՈՒԹ ՇՄԻԹ, 62 տարեկան, գերլարուութեան հետեւանքով՝ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ու սրտի անբաւարարութիւնը դարմանելու համար՝ կանոնաւորիչ մը (փէսմէյքըր) զետեղուեցաւ: Արեւմտեան - Գերմանիոյ նախարարապետին առողջութիւնը միշտ դիւրաբեկ եղած է, եւ կը կարծուի որ՝ գործունէութիւնը չի կրնար վերսկսիլ ութ - տասը օրէն առաջ:

ԳԱՀԻՐԷի օդակայանը, երկու ռումբ պայթած են, Տրիպոլիսէն ժամանած օդանաւի մը մէջ: Մալթական օդանաւ մըն է, որ կապը կը պահէ երկու երկիրներու յարաբերութեանց խզումէն ի վեր: Ընտ պաշտօնական աղբիւրներու, ռումբերը պէտք է օդակայանին ներսը պայթէին, հսկայ վնաս պատճառելով, բայց օդանաւին ուշ հասնիլը պատճառ եղած է որ վնասները նուազ ըլլան, թէեւ՝ չորս աշխատաւոր վիրաւորուած են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ նախարարը՝ Շէյսոն, Լոնտոնի մէջ, կրկին անդրադարձաւ իր նշանաւոր դարձած նախադասութեան, ըսելու համար թէ, մէկ նախադասութիւնը մը անջատելով ամբողջ պարբերութենէ մը, թիւրիմացութիւն կը ստեղծէ, ու ընդլայնեց ըսածը, բացատրելով թէ, Սատաթի մահը՝ մեծ հարուած մըն է, մանաւանդ Եգիպտոսի ներքին անդորրութեան համար, բայց եթէ Եգիպտոս յաջողի դլուխ ելլել, այն ատեն՝ Սատաթի անհետացումը վերցուցած կ'ըլլայ միջ-արաբական միութեան մը խոչընդոտը: Ազգ. Ժողովին մէջ, նախկին ենթանախարար՝ Սթիրն, «թափթըփած Մաքիավէլ, որ անպատեհօրէն կը միջամտէ եւ իրմէ ակնկալուած պատկերը չի տար» որակած էր Շէյսոնը: Օտար մամուլն ալ, բարեացակամ չէ եւ մինչ «Տի Վէլթ» կը գրէր թէ՝ «Միայն կարելի է յուսալ թէ՝ Ֆրանսացի նախարարը մոլորումի պահ մը ունեցած է» եւ հարց կու տար, թէ «Միթերան պատրաստ է հանդուրժելու երկար ատեն, նըման մարդու մը, իր կողքին»:

ԺԱՆ ՔԵՀԱՅԵԱՆ, որ անցեալ տարի արտաքսուեցաւ Համայնավար կուսակցութենէն, յօդուած մը ստորագրած է՝ «Քոթիտիէն»ի մէջ, իր «բախտակից»ին՝ Ֆիզպէնի մասին:

ԵԱՍԸՐ ԱՐԱՖԱԹ, համաձայն է խաղաղութեան սաուտական ծրագրին, որ կը ճանչնայ սակայն, Իսրայէլի իրաւունքը «խաղաղութեան մէջ ապրելու»: ՊԱԿի պետը ըսած է.- «Իսրայէլն է, որ մեզ չի ճանչնար, մենք համակեցութիւնը (Իսրայէլի հետ) կ'ընդունինք»: Թոքիոյի մէջ է, ուր կը գտնուի քանի մը օր է, որ Արաֆաթ այս խօսքերը արտասանած է:

ՀԱՐԱՒ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ղանտուրիէհ գիւղին մէջ, ռումբ մը պայթած է, երեք երախայ մեռցնելով:

ՍՈՒՏԱՆԻ նախագահը՝ Նիմէրի, կը վախնայ որ՝ Լիբիա յարձակում մը գործէ եւ ամբող երկիրը այդ սարսափով կ'ապրի: Խարթում եւ Ուաշինկթըն, այլեւս կ'ուզեն «ազատիլ» Քատաֆիէն:

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆ, տասներեք տարի ետք, իր տարեդարձին օրն իսկ, 60 տարեկանին կրկին բեմ բարձրացաւ, ու Օլէմփիայի բեմէն հաստատեց թէ, տաղանդը չի ծերանար:

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Հոկտ. 1 – 6)

ՀՐԱՉ ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ «ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ» ՄՐՑԱՆԱԿՈՎ

Պատմաբան Հրաչ Բարթիկեան, աւարտած է «Բիւզանդական աղբիւրները Հայաստանի եւ Հայերի մասին» մատենաշարի 4-րդ գիրքը, ուր տեղ գտած է Թէոֆան Խոստովանահօր աշխատութիւններուն հայերէն թարգմանութիւնը, պատմական ծանօթագրութիւններով: Հայաստանի Ակադեմիան «Մեսրոպ Մաշտոց» մրցանակով պարգեւատրած է Հրաչ Բարթիկեանը, բիւզանդական «Վասիլ Դիդէնիս Ակրիաս» դիւցազնավէպը եւ ԺԱ. դարու պատմիչ՝ Եռհան Սկիլիցիոսի քրոնիկները հայերէնի թարգմանած եւ հեռատեսութեան Հայաստանը եւ անոր բնակչութիւնը մեծ դեր խաղացած են բիւզանդական դիւցազնավէպի սեղծման մէջ: Դիւցազնավէպը, հաւաքածոյ մըն է Ժ. դարուն անծանօթ հոդեւորականի մը գրի առած աւանդազրոյցներուն եւ առասպելներուն: Անոնցմէ շատերը, հին հայկ. առակներու եւ երգերու վերապատումներ են:

×

«ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ» ԳԻՒՂԻ ՋՐԱՄԲԱՐԸ

«Դաւիթ Բէկ» գիւղի Ջրամբարի շինարարութեան մէջ, վերջ դրուած է փապուղիի հորատումը: Փոխելով հունը եւ հարիւրաւոր մեթր դետնի տակէն անցնելով, Քաչուն դետի ջուրերը կը լեցուին 3,5 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ Ջրամբարը, կարելիութիւն տալով շինարարներուն՝ կառուցանելու հսկայական ամբարտակը: Խմելու ջուր կը ստանան Դաւիթ Բէկ եւ Արծուանիկ գիւղերու տնտեսութիւններու աւելի քան 600 հեկտար հողերը, իսկ ջրհան մեքենաներու օգնութեամբ, ջուրը կը հասնի նաեւ՝ տար հողերը, իսկ ջրհան մեքենաներու օգնութեամբ, ջուրը կը հասնի նաեւ՝ Սիւնիք եւ Կաղնուտ գիւղերու հանրային դաշտերը:

×

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Քանի մը օրով, Հայաստան այցելած է Յորդանանի Մոսկուայի դեսպանը, եւ ծանօթացած՝ տնտեսական ու մշակութային նուաճումներուն: Դեսպանը, ընդունուած է, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ՝ Ֆելիքս Պետրոսեանի կողմէ:

×

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ ՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ ԵՆ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին հրաւէրով, Սեպտ. 21 - Հոկտ. 2, Հայաստան գացած են՝ Սփիւռքի հայկ. թերթերու եւ հանդէսներու խումբ մը խմբագիրներ եւ լրագրողներ, որոնք ծանօթացած են տնտեսութեան, մշակոյթի եւ դիտութեան ճիւղերուն մէջ ձեռք ձգուած նուաճումներուն: Հիւրերը, հանդիպումներ ու զրոյցներ ունեցած են Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի կեդրոնը, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան Նախարարութեան, Լուսաւորութեան Նախարարութեան, Զայն-Հեռատեսիլի պետական Կոմիտէի, Գրողներու և Լրագրողներու Միութեան, թերթերու եւ հանդէսներու խմբագրութիւններու պատասխանատուներուն հետ: Հիւրերը, ընդունուած են Վազգէն Ա.ի կողմէ: Այցելած են տեսարժան վայրեր՝ Լենինական եւ Կիրովական, մշակութային հիմնարկներ, դպրոցներ, եւայլն:

×

ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՏՈՐԸ

«Սովետ. Գրող» հրատարակչականը, երեք հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է լիբանանահայ բանաստեղծ՝ Պէպօ Սիմոնեանի քերթուածներուն հատորը՝ «Մարդեղութիւն» խորագրով, ուր տեղ գտած են քնարական եւ հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ: Գիրքը կազմած ու խմբագրած է՝ Կարէն Ա. Սիմոնեան, որ գրած է նաեւ յառաջաբանը: Ձեւաւորումը կատարած է՝ նկարիչ Վ. Աբրահամեան:

×

ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը ցուցադրած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցի արտադրած շարժանկարը՝ «Թռիչքն սկսում է երկրից», երկու մասերէ բաղկացած: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են՝ Խորէն Աբրահամեան եւ Արմէն Ջիգարխանեան: Սէնարիօն գրած են՝ Աղասի Այվազեան եւ Ներսէս Յովհաննիսեան: Այս վերջինը՝ նաեւ բեմադիրն է: Երաժշտութիւնը գրած է Առնօ Բաբաջանեան:

«Quotidien»էն ԵՏՔ՝ «Canard Enchaîné»

Երէկ, ակնարկած էինք «Քոթիտիէն տը Փարի»ի երկու անդրադարձումներուն՝ նախարար Շ. Խոնուիլ յայտարարութեանց առթիւ, Վիլլէօրպանի մէջ: Զորեքշաբթի, օր, «Քանար Անշէնէ»ն ալ, իր զարմանքը կը յայտնէր և Անտրէ Ռիպօ յիշատակելով նախարարներուն յաջորդական կապ-երը, (որոնց մրցանիշը, կը թուի որ Շէյսոնի վերապահուած կը մնայ) հետեւեալ պարբերութիւնն ալ կը նուիրէր Պաշտպանութեան նախարարին խօսքերուն: Նկատի առնելով երգիծական շաբաթաթերթին յատուկ ոճը, նախընտրբարար՝ կու տանք բնագրին լեզուով.–

...« Dimanche dernier le gouvernement envoie officiellement le «général» Hernu câliner la colonie arménienne de France qui, on le sait, ne porte pas les Turcs dans son cœur. Dans le feu roulant de son éloquence, le ministre de la Défense traite les Turcs de«gens qui appartiennent disent-ils, à l'Europe et que moi je dirais, hélas! à l'OTAN...». Voilà notre tête de Turc injuriant des Turcs, qui, bagatelles de la Porte mises à part, sont, quand même les très officiels alliés de la France dans le Pacte atlantique. Le jour où Hernu quittera le gouvernement, Mitterrand pourra toujours l'envoyer comme ambassadeur à Ankara, tandis que Cheysson se fera accréditer au Caire ».

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան, Բ. դասակարգի 9-րդ խմբակի առաջին ութ ակումբներու մրցաշարքի դարձի հերթական հանդիպումներուն, դասաւորման առաջին երկու խումբերը՝ «Կոտայք» եւ «Լոկոմոտիւ», մէկական կէտ կորսնցուցած են: Այսպէս, Աբովեանցիները իրենց դաշտին վրայ հաւասար արդիւնքով (2-2) աւարտած են Ստեփանակերտի «Ղարաբաղ»ի հետ ունեցած հանդիպումը: Սամտրէդիայի «Լոկոմոտիւ»ի խաղը Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ի հետ՝ վերջ գտած է 0 – 0 արդիւնքով: Լենքորանի «Խազար»ը 0-ի դէմ 4 կէտով յաղթած է Լենինականի «Շիրակ»ի, իսկ Աշխաբադի «Կոլխոզչի» եւ Սուխումի «Դինամօ»ի խաղը վերջ գտած է 1 – 1 արդիւնքով:

Այս խաղերէն ետք, դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուի՝ Աբովեանի «Կոտայք»ը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՅՈՒՇԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ

Ամէն անգամ որ զանազան առիթով - ներով լսելի կ'ըլայ մեր սիրելի վարժարանին ձայնը, անշուշտ բոլորս ալ կը համակուինք վարժարանի մուտքին դուռով, ուրկէ մուտք ենք գործեր վաղուան յոյսերով լեցուն, իր մարմարէ սանդուխներով որոնց սպիտակութիւնը միշտ մաքուր է պահեր ուսանողական շնորհը մեր բոլորին մէջ, իր տնօրէնութեան սենեակով, ուրկէ բոլորս ալ առանց բացառութեան անցեր ենք շարանշարան, իմանալու, զանազան շրջաններու վարժարանին մեծ առաջնորդները, լսելու անոնց երբեմն սիրով, երբեմն յանդիմանութեամբ զեղուն ուղղութիւնները, ապա գոյն - գոյն դասարանները, որոնց մէջ ապրեր ենք մեր շատ անոյշ պատանեկութեան եւ մեր երազային երիտասարդութեան շրջանները, մեզ լոյս բաշխող ուսուցիչներու հովանիներուն տակ, յիշատակներով առլցուն:

Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ վարժարանին թանդարան - սրահը, որուն մէջ ովքեր չկան, սկսելով մեզմէ, տարիներու կարգով մեր նկարներէն վարժարանի տնօրէններու պատկերներ, որոնք իրարու փէշ բռնած, իրենք զիրենք կը ներկայացնեն իրենց գործի տարիներով, անոնց որոնք կը հետաքրքրուին իրենց գործունէութեամբ:

Հոն են վարժարանի մեծ հիմնադիր՝ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի զըլխաւորութեամբ Հրանդ եւ Զապէլ Ասատուրի, Հրաչեայ Աճառեանի, Կոմիտասի, Շահմուրատեանի, Լեւոն Շանթի նկարները եւ նաեւ Կոմիտաս Վրդ.ի համար ծախու առնուած պոչաւոր դաշնակը: Սրահէն վերջ կը բարձրանանք սանդուխներով, կէսօրուան զանգակին հետ, վարժարանի ճաշարանը ուր կը վազէինք յաղեցնելու մեր քաղցը: Վարժարանին ճաշարանը վայր մըն է, ուր տարիներով կէսօրուան ժամուն բոլորս ալ անպայման հետաքրքրուած ենք քիչ թէ շատ: Մեզմէ ոմանք կը ճաշէին վարժարանի խոհանոցին մէջ պատրաստուած ճաշերէն օգտուելով, իսկ ոմանք ալ վարժարանին լայն պողոտային նայող մասին վրայ գտնուող հէլվաճիին խանութէն առնուած հէլվահացով, տունէն բերուած պանիր-հացով ու զանազան չոր կերակուրներով, քանի որ ճաշարանը տղոց ճաշերը տաքցնելու դրութիւն չունէր եւ կէսօրուան ժամուն բոլորովին արգիլուած էր դուրս ելլել: Հոն էր որ մենք մեծ առիթը ունէինք ճաշի պահուն ունկնդրելու Կոմիտաս Վրդ.ի երգերը, զորս շատ գեղեցիկ կերպով կ'երգէր Մշեցի մեծ երգիչ Շահմուրատեանը, կ'երգէր այնքան խորհրդաւոր ու տոհմային շունչով, Հայր Մեր, Ուրախ Լեր, Սուրբ Սուրբ, Քրիստոս Պատարագեալ, Կռունկ, Քէլէ Քէլէն, եւլն.:

Ամերիկայի Մեթրոփոլիթէն Օփէրայի մեծանուն հայ երգիչ Արման Թօքատեանի առիւ-ները հանրածանօթ սէնֆոնիք ու օփէրայի գործեր, որոնք կը լեցնէին մեր հոգիները, կը խաղաղեցնէին չորս ժամուան դասերուն տուած յոգնութիւնով լեցուն մեր ուղեղները: Ո՞ր մէկերնիս չունինք զանազան յիշատակներ, պատմութիւններ, վարժարանի անխոնջ տնօրէններէն՝ Ատրունիէն, Սարաֆեանէն, նորոգ հանգուցեալ Տիկին Այվազեանէն, Պրն. Համբարձումէն, Պրն. Անդրէասեանէն, ուսուցիչներ՝ հանգուցեալ Ռուբէն Ներսէսեանէն, Արա-Ստեփան Արաթանէն, Խանճեանէն, Գէորգ Պողոսեանէն, Գալնեանէն, ինչպէս նաեւ՝ մեր ոչ-հայ ուսուցիչներէն, նաեւ Օր. Հերմինէ Գալուստեանէն եւ Տիկին Արմենուհի Շահնուրէն, Օր. Աշխէնէն, Օր. Գոհարիկ Տիրատուրեանէն, որոնք զատ - զատ իրենք ալ կը կրեն մինչեւ հիմա մեզմէ կենդանի յիշատակներ, միթէ կարելի՞ է մոռնալ Օր. Մատլէնը, վարժարանին քարտուղարուհին, որուն այնքան նեղութիւններ էինք տուած ըլլայ մեր արձանագրութեան, ըլլայ զանազան փաստաթուղթեր առնելու համար, զորս կը պատրաստէր մեզի այնքան հաճոյքով:

Ո՞ր կեդրոնականցին կրնայ մոռնալ վարժարանի պաշտօնեաներէն մշեցի եղբայրները՝ Օհանը եւ Ռուբէնը, ասոնցմէ զատ Ցակոբ աղան, որ այնքան փութ-կոտ էր վարժարանին կարիքները հայթայթելու մէջ, նաեւ՝ խոհարար Տիկին Մանիշակը, որ կը տքնէր ճաշերը ժամանակին եւ համով պատրաստելու համար եւ մենք բոլոր այս յիշատակները գրկած, կը նստինք, մոռացութեան ծոցը նետելով զանոնք:

Բոլորս ալ մեր սիրելի ուսուցիչներուն մեծամասնութիւնը կորսնցուցինք, այդ փաղանգէն վերջինը եղաւ Տիկին Այվազեան, որ իր ողջութեան բախտաւորուեցաւ իր յորելենական հանդիսութիւնը տեսած ըլլալու երանութեամբ, որ իրա-գործուեցաւ Փարիզի Կեդրոնական Սանուցի պատուարժան վարչութեան շնորհիւ. եւ երեւակայել որ, Պոլսոյ Կեդրոնական Վարժարանի անմիջական շրջանակին մէջ, ոչ մէկ ձեռնարկ է եղած ոչ միայն Տիկին Այվազեանի անթառամ վաստակին, այլեւ՝ մեզմէ անդարձ բաժնուող մեր նախկին տնօրէններու, ուսուցիչներու եւ բոլոր անոնց, որոնք սատար են եղեր մեր սիրելի վարժարանին ամէն կերպով, ոգեկոչելով զանոնք զանազան ձեռնարկներով ու մամուլով. այս առթիւ պէտք չէ մոռնալ մեծ ուսուցիչ եւ տնօրէն՝ Ատրունիի երախտագէտ սաները, որոնք ամէն առթիւ կ'ոգեկոչեն անոր անմահ յիշատակը:

Ծանօթ է թէ, Տիկին Այվազեանի մահը զուգադիպած ըլլալով արձակուրդի շրջանին, Փարիզի Կեդրոնական Սանուցը ակամայ չկրցաւ վերջին յարգանքը մատուցանել իր տեսակին մէջ եղակի մեծ դաստիարակին:

Ուրեմն, վերամուտի առիթով, Կեդրոնական Սանուցի պարտականութիւններէն մին է՝ զանազան առիթներով, թերթերով կամ բանախօսութիւններով, յիշատակի երեկոներով, յիշել մեր ուսուցիչներն ու տնօրէնները, որոնց այնքան կը պարտինք այսօր մենք՝ մեր ամէն ինչով:

Ծանօթ է թէ, բան մը առնելը դիւրին է, իսկ վերադարձնելը՝ դժուար: Մենք շատ բան առինք Կեդրոնականի մեր ուսուցիչներէն, որուն ակը հայ ժողովուրդը ինքն իսկ է, եւ այս առթիւ խորհիլ պահ մը թէ ի՞նչ տուինք եւ կու տանք մեր ժողովուրդին, իբր այս վարժարանի սաներ: Սանուցը գլխաւորաբար, այս ժողովուրդին կը պարտի շատ բան, որոնցմէ գլխաւորը կը կազմէ հայ մշակոյթի պահպանման մեծ գործը, որ յանձնուած է մեզի, մեր նախնիքէն: Պարտինք մենք ալ յանձնել զայն ամենալաւ վիճակով մեզմէ վերջ գալիքներուն: Այս պարտականութիւնը թէեւ դժուար է, արդէն իսկ զանազան հոգերով ծանրացած մեր ընկերներու ուսերուն եւ սակայն վստահ եմ թէ անոնք սիրով է որ կը կատարեն ու պիտի կատարեն:

Վերամուտ է, վերամուտ է մեր մշակոյթի աշխատանքին, ոչ միայն տիկնկամ թէ - տանտաճ-ներով, այլեւ՝ հայ դիրով, գրականութեամբ, հայ արուեստով, իր ամէն տեսակի նիւթերով, որոնք կը հետաքրքրեն մեր ժողովուրդին պատմութիւնը, կը մշակեն հայ երիտասարդին ուղեղը գիտութեամբ եւ գայն կը նստեցնեն իրենց իսկական ծիրին:

Ուրեմն, Կեդրոնական Սանուցի անունին տակ, ջանանք արթնցնել թմրած ուղեղները ու անգամ մըն ալ յիշեցնենք թէ թէեւ փոքր, բայց մշակոյթով մեծ ժողովուրդ մըն ենք:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԻԳԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

ԵՐԿՈՒ ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Օգտուելով Փրոֆ. Վիգէն Սասունիի Փարիզէն անցքէն՝ նախաձեռնութեամբ Բժշկական Միութեան եւ իր ժրաջան նախագահ Տոքթ. Սիմոնեանի եւ Տոքթ. Մոսիչեանի կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ մը, ատամնագիտութեան եւ գորգագիտութեան մասին:

Փրոֆ. Վիգէն Սասունի, դասախօս է Փիւսպուրկի ատամնաբուժական համալսարանը, ըլլալով միեւնոյն ատեն, հեղինակութիւն մը այդ ճիւղին մէջ: Ան ըստեղծած է իր սեփական մեթոտը, որու համար կ'ըսեն եւ կը գրեն «մեթոտ Սասունի»: Շատ յաճախ կը հրաւիրուի Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու եւ Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ դասախօսելու, ատամնագիտութեան վերաբերեալ իր մեթոտին մասին:

Ըսենք թէ, նոյնքան հետաքրքրութեամբ կ'աշխատի երեւան հանելու գորգարուեստի մէջ զուտ հայկական գորգերու դիմագիծը, պրպտելով հայկական մոթիվները: Գորգի մոթիվներու մէջ կը գտնէ հայկ. խաչքարերու մոթիվներ, նաեւ՝ հայկ. ճարտարապետութեան ոճին մէջ նմանութիւններ: Վերջերս, կազմած է Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ հայկական գորգարուեստի հայկ. միութիւն մը, երեւան հանելու բուն հայկական գորգը, որ կորսուած է «արեւելեան գորգ»ի ընդհանուր բացատրութեան մէջ:

Վենետիկի երրորդ համաշխարհային Հայկական Մշակոյթի Համագումարին է որ վերջերս հրաւիրուած էր դասախօսելու հայկական գորգերու մասին: Ցոյց տուած է պատուաւոր վրայ գորգի նկարներ, զուտ հայկական մոթիվներով: Այս գորգերը կը յատկանշուին մանաւանդ երբ իրենց ինքնութիւնը կը յայտնեն երբեմն հայկական երկաթագիր տառերով եւ կենդանիներու, մանաւանդ՝ վիշապի եւ արծիւի նկարներով, որոնք կ'երեւին նաեւ հայկ. հին մանրանկարչութեան մէջ: Գտած է նաեւ գորգ մը, ուր ամբողջ նախադասութիւն մը կայ, հայերէն գրուած «1915-ի Հայոց ողբերգութիւնը»:

Վենետիկէն վերջ գացած է Քլէրմոն-Ֆէռան, ուր հրաւիրուած է դասախօսելու ատամնագիտութեան իր մեթոտին մասին:

Զորեքշաբթի, Հոկտ. 7-ի իրիկունն էր որ, մօտ հարիւրի չափ բժիշկ թէ ատամնաբոյժ (ոմանք ընտանիքով) հրաւիրեալներու ներկայութեան (կային որ եկած էին Կրընոպլէն մասնաւորաբար լսելու և վերադարձան երբ դասախօսութեան առաջին մասը վերջացաւ) տեղի ունեցաւ դասախօսութիւնը:

Փրոֆ. Սասունի, խօսեցաւ նախ ատամնագիտութեան մասին, ցոյց տալով պատուաւոր վրայ նկարներ: Դէմքեր, որոնք այլանդակուած էին ակռաներու ծուռ բուսնելով: Բացատրեց թէ, դէմքին համաչափութիւնը գտնելու համար, պէտք է ուսումնասիրել դէմքի կազմութիւնը: Ասոր համար, հորիզոնական եւ այլ գիծերու միջոցաւ կը գտնէ բերանը գեղեցկացնելու մեթոտը: Իր մեթոտով, կը հաւասարուին ակռաները, կը շտկուի ծնօտը, իսկ բոլորովին այլանդակութեան պարագային՝ գործողութեան հարկ կ'ըլլայ:

Անմիջապէս յետոյ, երկրորդ դասախօսութիւնը մը ըրաւ, այս անգամ՝ հայկ. գորգարուեստի մասին(ներկաներուն մէջ զուգադիպած ըլլալով արձակուրդի շրջանին, Փարիզի Կեդրոնական Սանուցը ակամայ չկրցաւ վերջին յարգանքը մատուցանել իր տեսակին մէջ եղակի մեծ դաստիարակին:

Ուրեմն, վերամուտի առիթով, Կեդրոնական Սանուցի պարտականութիւններէն մին է՝ զանազան առիթներով, թերթերով կամ բանախօսութիւններով, յիշատակի երեկոներով, յիշել մեր ուսուցիչներն ու տնօրէնները, որոնց այնքան կը պարտինք այսօր մենք՝ մեր ամէն ինչով:

Ծանօթ է թէ, բան մը առնելը դիւրին է, իսկ վերադարձնելը՝ դժուար: Մենք շատ բան առինք Կեդրոնականի մեր ուսուցիչներէն, որուն ակը հայ ժողովուրդը ինքն իսկ է, եւ այս առթիւ խորհիլ պահ մը թէ ի՞նչ տուինք եւ կու տանք մեր ժողովուրդին, իբր այս վարժարանի սաներ: Սանուցը գլխաւորաբար, այս ժողովուրդին կը պարտի շատ բան, որոնցմէ գլխաւորը կը կազմէ հայ մշակոյթի պահպանման մեծ գործը, որ յանձնուած է մեզի, մեր նախնիքէն: Պարտինք մենք ալ յանձնել զայն ամենալաւ վիճակով մեզմէ վերջ գալիքներուն: Այս պարտականութիւնը թէեւ դժուար է, արդէն իսկ զանազան հոգերով ծանրացած մեր ընկերներու ուսերուն եւ սակայն վստահ եմ թէ անոնք սիրով է որ կը կատարեն ու պիտի կատարեն:

Վերամուտ է, վերամուտ է մեր մշակոյթի աշխատանքին, ոչ միայն տիկնկամ թէ - տանտաճ-ներով, այլեւ՝ հայ դիրով, գրականութեամբ, հայ արուեստով, իր ամէն տեսակի նիւթերով, որոնք կը հետաքրքրեն մեր ժողովուրդին պատմութիւնը, կը մշակեն հայ երիտասարդին ուղեղը գիտութեամբ եւ գայն կը նստեցնեն իրենց իսկական ծիրին:

Ուրեմն, Կեդրոնական Սանուցի անունին տակ, ջանանք արթնցնել թմրած ուղեղները ու անգամ մըն ալ յիշեցնենք թէ թէեւ փոքր, բայց մշակոյթով մեծ ժողովուրդ մըն ենք:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՐՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

—o—

Աւարտեցի աւտոդպրոցը, վարորդի առաջին կարգի իրաւունք ստացայ: Մնում էր անցնել աշխատանքի. ջահել տղայ, օրս պարապ - սարապ թափառելուն չէի տալու, ձեռքերս ծալած՝ տանը չէի նըստելու: Մանաւանդ, սիրած աղջիկ ունէի, տուն - տեղ դնելու մասին էի մտածում: Այդ էր պակաս, որ կնոջս էլ հայրս պահէր:

Մի քանի մինիստրութիւն գնացի, մի քանի պետական կոմիտէ, մի քանի գլխաւոր վարչութիւն: Տեղ չկար. ամէն ղեկ իր տէրն ունէր: Չկար՝ չկար, յուսահատուողը չէի. այսօր չկայ, վաղը կը լինի, այստեղ չկայ, այնտեղ կը լինի: Աշխարհը ոչ այդ մինիստրութիւններով վեր ջացաւ, ոչ այդ պետական կոմիտէներով, ոչ այդ գլխաւոր վարչութիւններով: Ուզածս էլ, փառք Աստծոյ, մեծ բան չէր. ո՛չ մինիստրի աթոռ, ո՛չ կոմիտէ նախագահի, ո՛չ գլխաւոր վարչութեան պետ: Ղեկ, աւտոյի հասարակ ղեկ: Երեւանը լիքն էր հազար ու մի հիմնարկ - ձեռնարկութիւններով, բոլոր պետերի տակին էլ՝ պետական մեքենայ: Նոյնիսկ ականջիս էր հասել, որ մի քանի տեղ նախապէս առանձնացուած աւտոներ կան. սպասում են դրանց տիրութիւն անող հիմնարկ - ձեռնարկութիւններ ստեղծելուն: Մի խօսքով, պետական մեքենաների ծով: Ծովն ինչ է՝ ովկիանոս: Հիմա, ինչ է, այդ ովկիանոսից մի կաթիլ չէ՞ր հասնի ինձ:

Մի տեղ, իսկապէս, քիչ մնաց որ հասնէր: Որտեղից որտեղ խանդարիչ հանգամանք մէջ ընկաւ. աշխատողներից մէկը մի կողմ քաշեց եւ ականջիս մի բան շշընջաց.

– Վարորդի պահանջ կայ, բայց խօսելու վրայ է:

– Խօսելու վրա՞յ: Ղեկը տուէք ձեռքս, նստէք կողքիս, ես էլ քշեմ. տեսնեմ խօսելու բան կ'ունենա՞ք:

Աշխատողը ծիծաղեց, եւ բութն ու ցուցամատը իրար չփեց.

– Խօսքը սրա մասին է,- աւելացրեց:

Միտքը հասաւ ինձ. մէջտեղ փող պիտի խաղացնէի: Ցիսուս - Քրիստոսի, ինչպէս հնում կ'ասէին, այդ հօ պաշտօն վաճառել կը նշանակէր: Այդպէս է, այդպէս, յատուկ խանութ բաց անէին, ապատ պաշտօններն էլ դնէին այնտեղ: Աշխատանք փնտռողը կը դար, կը դնէր սրտի ուզածը, եւ վերջ: Բայց, վայ թէ լաւ պաշտօնները տակից ծախէին: «Խօսելու վրայ է» խօսքը հեռու պահեցի ինձնից. ես ձեր ասած մարդը չեմ:

Կոմբինատներից մէկում բախտս բերեց: Երբ քարտուղարուհին իմացաւ, թէ ինչու եմ յայտնուել իրենց մօտ, ուրախութիւնից ձեռքերն իրար զարկեց.

– Օ՛յ, ինչ լաւ եղաւ,- տեղից վեր թռչելով բացագանչեց նա, յետոյ բռնեց թեւիցս ու քարշ տուեց ետեւից: – Քանի օր է, հա՛, ձեզ պէս մէկին ենք փընտրում:

Բաց արեց քիչ հեռուում գտնուող դուռը, ինձ հրեց ներս, ինքն էլ անցաւ, կանգնեց կողքիս.

– Սարգիս Իվանիչ, աչքներդ լոյս,- դարձաւ առանձնասենեակի խորքում նըստած մարդուն,- մեր ուզածը եկաւ, այն էլ՝ իր ոտքով:

Սարգիս Իվանիչը, հաւանաբար, կոմբինատի դիրեկտորը, հայեացքը յարեց վրաս, ոտից գլուխ չափեց - չափչփեց, ապա դարձաւ քարտուղարուհուն.

– Վարո՞ղ է,- հետաքրքրուեց:

– Այո՛, չուշացրեց քարտուղարուհին:

– Լա՛ւ,- ասաց դիրեկտորը:

Քարտուղարուհին հասկացաւ, որ մեզ մենակ պիտի թողնէր: Թողնեց:

Սարգիս Իվանիչն արտակարգ քաղաքավարութիւն ցուցաբերեց. նախ, ոտքի կանգնելով, ձեռքը մեկնեց ինձ, յետոյ նստելու աթոռ առաջարկեց, վերջում զբաւելով իր տեղը, հայեացքը նորից յարեց վրաս.

– Լսում եմ, երիտասարդ,- խօսեց:

Ի՞նչ պիտի լսէր. քարտուղարուհու եւ իմ միջեւ եղած խօսակցութիւնը բաւական չէ՞ր: Մեկնեցի աւտոդպրոցի վկայականս եւ ասացի, որ ուզում եմ աշխատել:

Դիրեկտորն անտարբեր մի կողմ դրեց դրքոյկը:

– Հասկացայ,- ասաց,- քարտուղարուհուս խօսքից իմացայ ամէն ինչ: Բայց... շատ չէ՞ս ջահել:

Անսպասելի եւ չհիմնաւորուած հարց. բան ուներ ասելու՝ սար ու քոլ չընկնէր: Ցանկարծ յիշեցի մի քանի օր առաջ ըսածս՝ «խօսելու վրայ է» եւ ակամայ նայեցի դիրեկտորի աջ ձեռքին. այստե՞ղ էլ պիտի իրար քսուեն բութն ու ցուցամատը: Չէ, նրա աջ ձեռքը հանգիստ ըզբուած էր գրասեղանին, չարաչարտիկ մատներն էլ՝ իրարից բաւականին հեռու:

– Վարորդութեա՞ն համար,- զարմացայ ես: – Քաղաքի վարորդներից կէսից աւելին իմ տարիքն էլ չունի:

(Շար. 1)

«ԱԼԻՖ»Ի ԶՐՈՅՑԸ ՍԵՐՈԺ ՍՈՒՖԻԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

—o—

ԽՄԲ.. Սեպտ. 30-ի մեր թիւով, արտագանգ հանդիսացած էինք Թեհրանի «Ալիֆ»ի մէկ լուրին, Սիփան Միութեան նախագահ՝ Սերոժ Սուֆիասեանի կրած մէկ յարձակումին մասին, հայ երիտասարդի մը կողմէ, եւ որու հետեւանքով, Ս. Սուֆիասեան վիրաւորուած էր: «Ալիֆ», Հոկտ 1-ի իր թիւով, կը հաղորդէր որ, Ս. Սուֆիասեան ապաքինած է, եւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները տուած է թերթին, դէպքի դրդապատճառներուն եւ յետագայ իրադարձութիւններուն մասին.-

×

«Սովորութիւն է եղել, որ «Սիփան» Միութիւնը մի ազատ միջավայր լինի բոլորի համար, սակայն դժբախտաբար այդ ազատութիւնից օգտուելը որոշների համար թիւրիմացութիւն է ստեղծել, այնպէս՝ որ ոմանք կարծում էին թէ իրենց իրաւունքն է, միութեան մէջ կատարել այն, ինչ որ ցանկանում են, եւ բանն այնտեղ էր հասել, որ վարչութեան որոշումներն էլ չէին յարգում:

«Ինձ վրայ կատարուած յարձակումից երկու օր առաջ, երեկոյեան, երբ Միութիւն մտայ, միութենականներին անհանդիստ տեսայ: Երբ հետաքրքրուեցի պատճառն իմանալու, ինձ տեղեկացրին որ՝ միութեան գոյութիւնը վտանգող մէկ փոսքէր եւ մէկ հատ էլ պարսկերէն լեզուով յայտարարագիր է փակցուած միութեան ցուցափեղկին վրայ: Տեղեկացրին նաեւ որ այդ յայտարարութիւնն առանց պատասխանատուի համաձայնութեան եւ ուժի դիմելով են փակցրել: Յայտարարութիւններից երկու օրինակներ էլ փակցուած էին միութեան հաւաքատեղիում ու դրադարանում: Երբ փակցնելու ժամանակ իրենց հարց էր տրուել, թէ արդեօք իրաւունք ստացե՞լ էք, պատասխանել էին թէ՝ «Մենք յեղափոխական կազմակերպութիւն ենք եւ իրաւունքի պէտք չունենք»:

Իմանալով բանի էութիւնը, կարգադրեցի վերցնել յայտարարութիւնները, բացատրելով, որ նման յայտարարութիւններն արգիլուած են, քանի որ կարող են վտանգել միութեան գոյութեանը՝ յաչս Պետութեան, դրանից բացի որեւէ յայտարարութիւն, նոյնիսկ սպիտակ թուղթ ցուցափեղկին փակցնելու համար նախապէս պէտք է ստանալ պատասխանատուի հաւանութիւնը:

Հինգ րոպէ անցած, երկու հոգի, որոնք ճանաչուած են որպէս «Գաղտնի Բանակ»ի համակիրներ, ներկայացան եւ հարցրին թէ՝ ինչո՞ւ է յայտարարութիւնը վերցուել ցուցափեղկից: Պատասխանեցի՝ որովհետեւ առանց վարչութեան որոշման է փակցուել: Նրանք վարչութեան ժողովի օրն ու ժամը հարցրին ու դուրս գնալուց ասացին թէ՝ «Դուրս որ գաս կ'իմանանք ինչ կ'անենք»:

Միւս օրը եւս նրանցից մի քանի հոգի դարձեալ այդ խնդիրն արծարծեցին եւ վերջում ինձ սպառնացին ու նոյնիսկ նրացից մէկն ասաց թէ՝ «ափսոս է մի գնդակ հարամ անենք քեզ սպանելու համար»:

Պարզ էր, որ նրանց սպառնալը չէր կարող ազդեցութիւն ունենալ եւ չեղել միութեան որդեգրած ուղեգիծը:

Շուրջ մէկ ժամ յետոյ, երբ Միութիւնից դուրս գնացի ու կղզուած ինքնաշարժի դուռն էի բացում, մէկը դանակով յետեւից հարուածեց ինձ ու արագութեամբ փախաւ:

Ես յետ դարձայ Միութիւն, տղաներն ինձ հիւանդանոց փոխադրեցին: Վիրակապութիւնից յետոյ նախընտրեցի Միութիւն վերադառնալ ու նոյնիսկ իմ մեքենավարութեամբ, որպէսզի միութենականներն էլ մտահոգութիւնից դուրս գան:

Միւս օրը երբ Միութիւն գնացի, վարչութեան անունից յայտարարեցի որ՝ դանակով հարուածողի բոլոր ընկերները վարչութեան կողմից դատի տակ են առնուել եւ մինչեւ վարչութեան որոշումը իրաւունք չունեն Միութիւն դալ եւ միայն դանակահարը յանցաւոր չէ, այլ յանցաւոր են նաեւ բոլոր նրանք, որոնք որեւէ կերպ հաստատել են այդ արարքը: Դատի տակ են նաեւ նրանք, որոնք անդամներ հայհոյել են վարչութեան, ըսպառնալով թէ՝ «Եթէ գործերը մեր կամքով չկատարուեն Միութիւնը քանդել կը տանք, կամ Միութեան դուռը կը փակենք»:

Լսել էի, որ նոյն գիշեր Միութեան անդամներից չորս խմբեր վիրաւորուած լինելով կատարուած դէպքից, փնտռել էին դէպքի հեղինակին, բայց չէին յաջողել գտնել նրան, ուստի մի պատգամով նրանցից պահանջեցի, որ յիշեալի նկատմամբ ուժեղ հակազդեցութիւն ցոյց չտան:

Միւս գիշեր, ինքը դանակահարը իր մեծ եղբօր հետ մեր տունը եկաւ՝ ներողութիւն խնդրելու համար: Ես ասացի թէ՝ ինքս անձնապէս որեւէ դանգատ կամ վրէժ լուծելու հարց չունեմ եւ ներում եմ իրեն: Նոյն ժամանակ մեր տանն էին հաւաքուել միութենականներից մի քանիսը, բոլորից ուզեցի, որ իմ անունից որեւէ անհանգստութիւն չպատճառեն իրեն, այնպէս որ իրեն հանդիստ զգայ, միայն պիտի ենթարկուի Միութեան որոշումին:

Քիչ յետոյ երկու հոգի, որոնք իրենց «Գաղտնի Բանակ»ի համակիրներ էին անուանում, եկան եւ առանձին սենեակում ներողութիւն խնդրեցին եւ դատապարտեցին պատահած դէպքը: Նրանք դատապարտեցին նաեւ Միութեան ցուցափեղկում առանց իրաւունքի յայտարարութիւն փակցնելը:

Նրանից յետոյ եւս նրանք որ դատի տակ էին, ամէն օր Միութիւն գալով ճնշումներ էին բանեցնում ներս մտնելու համար: Թէեւ նրանց բացատրուեց թէ մէկ շաբաթ էլ պիտի սպասեն, որպէսզի Միութեան վարչութիւնը քննի հարցը եւ վերջում իր որոշումը յայտնի, թերեւս որեւէ բան էլ չփոխուի, սակայն անցեալ Կիրակի օր, յիշեալները ուրիշ թաղերից էլ շուրջ 15 - 20 հոգու հաւաքելով՝ աշխատեցին բռնի կերպով Միութիւն մտնել:

Երբ տեղեկացայ, նրանցից հարցրի թէ՝ եթէ կարծում էք, որ չէք յարգում Միութեան վարչութեան որոշումներն ու ուժի դիմելով էք ուզում Միութիւն մտնել, արտայայտուէք, որպէսզի իմանանք որ ո՞ւմ հետ գործ ունենք: Բայց նրանցից ոչ մէկը նման արտայայտութիւն չարեց, և ես էլ անընդհատ նրանցից խնդրում էի, դուրս գնան Միութիւնից: Նրանք շատ դժուարութեամբ հեռացան Միութիւնից:

Թէեւ նրանք ներսում շնորհքին ձեւով էին խօսում, բայց դրսում ասել էին թէ՝ վարչութեան որոշումը եթէ մեր ցանկացածը չլինի, մենք ուժով ներս կը դանք եւ ոչ ոք էլ չի կարող մեզ արգիլել, ապա սպառնացել են Միութեան վարչութեան անդամներին, նախագահին ու գործավարին:

Բայց վարչութիւնը նման սպառնալիքների ազդեցութեան տակ չի ընկնելու, ոչ էլ փոխվրէժի է դիմելու:

Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան վարչութիւնն ունի իր յստակ եւ անկախ քաղաքականութիւնը եւ խնդիրներին մօտենում է Միութեան ընդհանուր եւ կարեւոր շահերը նկատի ունենալով: Վարչութիւնն իր ժողովում երեք ժամ հանդամանօրէն քննարկեց խնդիրը և որոշեց երեք հոգու, որոնք ուղղակիօրէն մասնակցել էին դէպքին եւ միութենական էին՝ հեռացնել Միութիւնից: Երկու հոգի էլ կախակայուեցին եւ նրանց այն ընկերները, որոնք միութենական չէին նրանց մուտքը արգելուց:

Պատժուածներին թոյլ տրուեց մտնել Միութիւն՝ կարդալու համար վարչութեան պաշտօնական յայտարարութիւնը: Ընթերցելուց յետոյ գնացին, իսկ նրանք, որ բողոք ունէին, ժամադրուեցին վարչութեան անդամների հետ՝ պարզաբանուելու համար:

Վարչութեան որոշումով խօսքի եւ արտայայտութեան ազատութիւն պիտի լինի Միութեան մէջ, սակայն մեր մշակոյթին ու նպատակին յարմար եղանակով:

Մինչեւ օրս «Սիփան» Միութեան վարչութիւնը որեւէ գրութիւն կամ խօսք չի ունեցել, հայ կեանքով զբաղուող որեւէ միութեան կամ խմբակցութեան դէմ: Նոյնպէս էլ թոյլ չենք տալու «Սիփան» Միութեան հնարաւորութիւններից օգտուել որեւէ կազմակերպութեան ու խմբակցութեան դէմ դուրս գալու համար եւ վարչութիւնը համաձայն իր ուղեգծին դիրքորոշում է ունենալու ոեւէ անհատի կամ խմբակցութեան նկատմամբ»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ գացած է, Հոկտ. 3-ին, գրադէտ Վահրամ Մավեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական բաժնի պատասխանատուն - ը: Օդակայան, հիւրը դիմաւորած են Առաջնորդարանի, ազգ. մարմիններու եւ կրթական հաստատութեան ներկայացուցիչները: Առաջնորդարանի սրահին մէջ, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին ողջոյնի խօսք արտասանած են Շահան Յովակիմեան եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ եւ Պետրոս Հաճեան՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութեան անունով: Վահրամ Մավեան, շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, պարզած է իր այցելութեան նպատակը, այն է՝ մօտէն ճանչնալ Հարաւ. - Ամերիկայի հայաշատ գաղութները, անոնց վարժարանները եւ հաստատութիւնները:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Արեւելեան Արուեստի Ազգ. Թանգարանին մէջ, Հոկտ. 9-ին, բացուած է հայկ. արուեստի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են զանազան նմոյշներ, գիրքեր, եւայլն: Ցուցահանդէսը կազմակերպած է՝ Միւրէքեան Հիմնարկութիւնը, գործակցութեամբ գաղութի բոլոր միութիւններուն:

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

- Սաքո...,

- Հաճի Մուսան...

- Սարը պլինպաշին...

- Բան չկայ, բան չկայ. էդ տեսակ բաներու մասին մտածել ձեր գործը չէ,- ըսաւ Սաքոն, եւ սակայն անոր ձայնին մէջ կ'ըսես շատ թեթեւ մտահոգութիւն մը կար՝ գիշեր ժամանակ գէշ երազ տեսնողի նման:

Ո՞վ գիտէ, Սաքոն թերեւս ամբողջ գիշերը քնացած չէր: Երէկ մինչեւ կէս - գիշեր լերան բնակիչներուն օգնած էր՝ Զիթոնուկին տակ տեղաւորելու համար:

- Սաքո,...

- Սաքո,...

Ինչո՞ւ չէ, նաեւ հին զանգատ մը նոր յայտնութիւններով.-

- Սաքո, Օղասափի այգիին դոչանը գողցողը փոքր աղջկան կեսարն է եղեր:

Հողդարցի կատակարան Այրոնը կը - նար կատակել, եւ սակայն այդ դատը Սաքոյի համար կատակ չէր:

- Այդի ըսածդ թրքփոսի պէս տեղ մըն է,- կ'ըսէր Այրոն՝ ցոյց տալու համար որ եղածը ողբերգութեան մէջ զաւեշտ մըն էր:

Կարանքին մէջ, Հողդարցի ծերունի Օղասափը կը մեռնի ճամբան: Զգիտես՝ ի՞նչպէս, դիակին ծոցէն տան հին թուղթերուն հետ կը գողնան նաեւ այգիին դոչանը: Ժառանգորդներ, ազգականներ իրար կ'անցնին՝ կալուածագիրը գողցողը ճշդելու համար:

- Գողցողը Ոսկանն է,- կ'ըսէր Օղասափին մեծ փեսան:

Ճէլալի հողերուն մէջ, հայու կտոր մը գետինը նուիրական էր Սաքոյի համար: Երբ այս իմացաւ, ուղիղ Ոսկանի վրանը գնաց:

Ծերունի Ոսկան խոստովանեցաւ ամէն բան եւ աւելցուց հէրոսով.

- Ես էնոր գանկը...: Էդ Օղասափը իմ հացով ու ջրով ապրեցաւ: Եթէ դոչանը ձեռքս չանցնէր, ինծի մալ պիտի չտային: Էդ մարդը իմ հացը կ'ուտէր, նորէն էվէլ - պակաս կը խօսէր իմ ետեւ:

Շատերու հետ Ոսկանի վրանին շուրջ կեցած էր նաեւ կատակարան Այրոնը, իր կապ ոտքով ու չոռած աչքերով:

- Բա, ինչ այգի, ծառ մըն ալ չկար,- որ Օղասափը անօթի մնացած ատեն ինքզինք էդ ծառէն կախէր,- կ'ըսէր Այրոն:

Ան ոչ ոք կը պաշտպանէր. կ'ուզէր եղածը զաւեշտ եւեւան բերել:

- Այդիին մէջ քանի՞ ծառ կար,- Սաքոն կը հարցնէր լուրջ, երբ դուրսը ֆէտայիներէն Մարսուպը, Սաքոյին ո՞րտեղ ըլլալը կը հարցնէր:

- Էնտեղ, Ոսկանի վրանին տակ,- ձայն տուաւ մէկը:

- Ի՞նչ կայ, Մարսուպ,- հարցուց Արջ Սաքոն:

- Ինձ հետ եկուր, Սաքո...:

Սաքոն նկատեց, որ Մարսուպի դէմքին վրայ չարաշուք բան մը կար:

- Ըսէ՛, ի՞նչ կայ, Մարսուպ,- հարցուց լուրջ, ծանր ձայնով:

- Չեմ կրնար ըսել, ինծի հետեւէ:

Ժողովուրդը այս անգամ նոր մեկնութիւններու մէջ ինկաւ, երբ Սաքոն ու Մարսուպը հեռացան վրաններէն:

- Ըսէ՛ հէ՛,- պոռաց Սաքոն:

- Միայն թէ, Սաքո, դուն քեզ լաւ պիտի պահես, շատ գէշ բան մըն է եղածը:

Սաքոյի սիրտը կը հատնէր: Մանաւանդ որ գիշերը ոեւէ կռիւ տեղի ունեցած չէր, միայն շատ հեռուներէն մի քանի հրացաններու ձայներ լսուած էին:

- Ես էնտեղէն կուգամ, Սաքո: Տեսայ աչքովս՝ ան էր, ան: Ինձ կը թուայ, որ խելագարեր է: Չի խօսիր, բացատրութիւն չի տար: Որ տեսնելու ըլլաս, կ'ըսես որ երեք օր գերեզմանի մէջ մնացեր ու յետոյ դուրս ելեր է:

- Ո՞վ որո՞ւ մասին կը խօսիս,- Սաքոյս անգամ աւելի ժիր պոռաց:

- Կարօն, Սաքո, Կարօն զաւաճանութեան մէջ բռնուած է երէկ գիշեր:

Սաքոն գունաթափուեցաւ ու կանգ առաւ պահ մը: Կը զգար, որ չէր կրնար խօսիլ: Արիւնը ամբողջ գլխին զարկաւ: Կ'ուզէր հասկնալ՝ արդեօք ճի՞շդ լսած էր անունը:

(Շար.- 421)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.-- Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեան, Գալուստ Հայրապետեան եւ զաւակը, Հայրապետեան ընտանիք, Քասոյեան ընտանիք, Այրի Տիկին Ամիր-խանեան, Սահակեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ղազարեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Հոկտ. 18-ին, Մարսէյլի Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, աներ-հօր, կեսրայրին եւ ազգականին՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Տարօնցի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ինչպէս նաեւ, իրենց սիրելի մօր, մեծ-մօր, զոքանչին, կեսրոջ եւ ազգականին՝ Եաղուբ Հայրապետեանի (*ծնեալ՝ Կոս-տոյեան*) *մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ, եւ իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր, աներձագին, տագրոջ եւ ազգականին՝* Պետրոս Հայրապետեանի *մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ:*

Կը հրաւիրուին՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 61-րդ տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 18, Կիրակի առաւօտ, 6.000 անմահ դիւցազններու հոգւոյ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ կէսօրէ ետք, ճաշ եւ մատաղ, ու նաեւ յուշահանդէս մը տեղի կ'ունենայ ճաշարան՝ Օփէրա - Լաֆայէթի մէջ:

80, *Rue Lafayette* — 75009 *Paris*

Ճաշագին՝ 50 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ըստացած է.. Այրի Տիկին Շաքէ Թաշճեանէ իր ամուսնոյն՝ Հայկունի Թաշճեանի *յիշատակին 200 Ֆ.: Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Սօնա Պառաւեանէ 50 Ֆ., իր հօր յիշատակին: Այրի Տիկին Արաքսի Պառաւեանէ 100 Ֆ. իր խնամիին յիշատակին:*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցի դասընթացքները վերսկսած են: Սկսնակներուն համար՝ Հորեքշաբթի առաւուները, ժամը 10 - 12: Մեծերուն համար՝ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք, ժամը 2 - 4:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, առաջնորդել իրենց զաւակները:

LES MAGASINS

CETA

Recherchent Vendeur ou Vendeuse à plein temps et Vendeur ou Vendeuse pour nocturne.

Pour un magasin de chaussures à Villejuif.

TEL.: 678. 22. 77
et 820. 14. 21

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

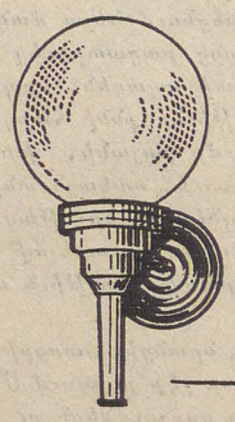

RESTAURANT
L'ARARAT

GRILL
SPECIALITES ARMENIENNES

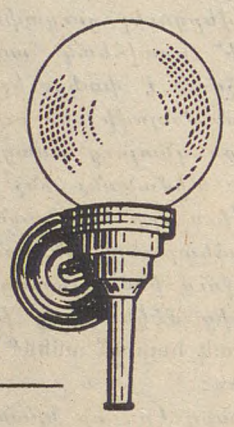

25, Rue Henri-Tasso
13002 MARSEILLE

Place de Lenche (Panier)
au bas des escaliers

POUR RESERVER : **91 - 24 - 99**

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, որ կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգած էր Սեպտ. 26-ի իր ճաշ - պարահանդէսը, կը յայտնէ անոնց, որոնք դեռ տոմսեր ունին, թէ կրնան վերադարձնել:

OFFRE D'EMPLOI

Կը փնտռուի հայ երիտասարդ մը, նուազագոյն 25 տարեկան, լաւ Ֆրանսերէն գիտցող, մանիւթանիոն եւ այլ աշխատանքի համար:

Դիմել՝

KAZAZIAN
40, *RUE DES JEUNEURS*
75002 — *PARIS*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անդամները, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարւոյս մէջ չափահաս տարիքի հասած են, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, Հոկտ. 17, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Երկամեայ նիւթական եւ բարոյական համարատուութիւն, Վարչութեան հրաժարում, Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

II° STAGE NATIONAL
DES CLUBS UNESCO

VIE QUOTIDIENNE ET VIE SOCIALE DES ARMENIENS

De la fin du XIX°
au début du XX° siècle

SAMEDI 17 et DIMANCHE 18 OCT.

Organisé par:

La Maison de la Culture Arménienne de Décines
et le
CLUB UNESCO DES ARMENIENS ET DES AMIS DES ARMENIENS
Avec la participation de:
L'Union Culturelle Arménienne de Villeurbanne
L'Association Culturelle Arménienne de Lyon

Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES - (7) 849. 42. 97

PROGRAMME DU STAGE

— *Samedi, 17 Octobre:*

9h.39 - 12h.30 (Session 1)
LA CELLULE FAMILIALE
15h.00 - 18h.00 (Session 2)
RAPPORTS SOCIO-POLITIQUES DES ARMENIENS AVEC L'ENVIRONNEMENT

— *Dimanche, 18 Octobre;*

9h.00 - 11h.00 (Session 3)
L'INFLUENCE DE LA NAISSANCE DU MOUVEMENT REVOLUTIONNAIRE SUR LA VIE ARMENIENNE
12h.00 - 14h.00 (Session 4)
AUTOUR DE GENOCIDE: POUVOIR ET PATERNITE

Intervenants:-
- Mme. Béatrice BRICOUT
- Mme. Hasmig KEVONIAN
- Mlle. Mireille BARDAKDJIAN
- Mme. Anahite TER-MINASSIAN
- Dikran DJIMBACHIAN
- M. Marc NICHANIAN

Frais de stage: 60F. pour les 4 sessions ou 20 F. par session.
Frais d'hébérgement et de restauration: Nous contacter.

La JAF
VOUS INFORME
DE L'OUVERTURE DE SON

CLUB D'ECHECS "TAKOUHI"

Depuis le Jeudi, 1er Octobre

Animé par un correspondant de la Fédération Française d'Echecs.
Le Club est ouvert à tous et de tous niveaux:
Initiation .. Perfectionnement — Entrainement à la compétition, etc.

Inscriptions:- Adhérent JAF:50 F. — Non-adhérent: 70 F.

Tous les Jeudis, de 20h.30 à 23h
Au Centre Culturel de la JAF — 6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5-ին, ի նպաստ՝ դըպրոցին եւ սաներուն:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hautevilie — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թանթուանի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Մարիամ Ղարիպեանի *մահուան քառասունքին առթիւ.— Ղազարոս Ղարիպեան 200, Քերովբէ Տէրտէրեան 100, Դարբինեան, Կիրակոսեան, Պարսամ Զէօրտիւքեան, Տէր-Մարգարեան, Ժիրայր Գոլոյեան 50-ական, Տիկին Գարիկեան, Լուսաբեր Շիտոյեան 20-ական Ֆ.:*

Գրիգոր Պօղոսեանի *մահուան քառասունքին առթիւ.— Այրի Տիկին Պօղոսեան եւ աղջիկը 200, Տէր եւ Տիկին Գարապօղոսեան 50 Ֆ.:*

Ազնիւ Զաքրեանի *մահուան քառասունքին առթիւ.. Խումբ մը եկեղեցասէր տիկիններ, Օր. Սիլվի Աւագեան 150-ական, Վահրամ Եազուճեան 30 Ֆ.:*

Յարութիւն Խաչատուրեանի *մահուան առթիւ.— Արսէն Տէր - Զաքարեան, Նէմշէհիրլիեան ընտ., Յովհաննէսեան, Ս. - Բիկեան 100-ական, Երուանդ Պապոյեան 50 Ֆ.:*

Մուշեղ Անդրանիկեանի *մահուան առթիւ.— Անդրանիկեան ընտ. 200, Արիս - տակէս Պետրոսեան 100, Արշակ Միլոյ - եան 50, Յակոբ Յակոբեան 30 Ֆ.:*

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Զեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction :
M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi — *Ouvert tout l'été*

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 OCTOBRE
1981

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.018

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.018

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱԼԵՁԱ, «պետական» ղեկավարի մը նման ընդունուեցաւ Օրլի, ուր Ֆրանսական սենեակներու պարագլուխները (Խմոն Մէռ, Ժորժ Սէկլի), կամ ներ-կայացուցիչները փութացած էին զինքը ընդունելու համար: Կարճ ճառ մը խոսելէ ետք, լեհերէն, նոյն կեսօրէն ետք, ժամուկի ասուլիս մը տուաւ եւ լրագրողներուն տուած իր պատասխաններուն մէջ ալ իսմուռ-ը չէր բացակայեր: Օրինակ, երբ հարց տրուեցաւ թէ՝ խորհրդային միջամտութեան մը վախ կա՞յ, Վալեզա ըսաւ.- «Խորհ. Միութիւնը, կ'ըսէ թէ՝ մեր լաւագոյն բարեկամն է. ինչէ՞ն կըրկնենք վախնալ մեր լաւագոյն բարեկամէն, (ու, աւելի լուրջ) եթէ օր մը պէտք է վճարենք մեր ըրածին համար, այն ատեն՝ կը վճարենք: Մեր հաւատքը թոյլ կու տայ, բայց չենք ուզեր»: Հարցումները կը տեղան, ու Վալեզա, իր պատասխաններով՝ երեւոյթը կու տայ աւելի քաղաքական դէմքի մը, քան՝ արհեստակցական:

ԷՏՄՈՆ ՄԷՌ, դժգոհ է կառավարութենէն, որ խոստումներուն տէր չի մըներ: Ֆրանս – Էնթէռ–էն, Սէ.Էֆ.Տէ.-ի պարագլուխը, ծանր ամբաստանագիր մը կարդաց կառավարութեան դէմ, շեշտելով թէ՝ ընտրապայքարի ատեն, պէտք է ըսուէր, թէ ո՛չ հասարակաց ծրագիրը, ո՛չ իսկ ընկերվարական ծրագիրը կրնայ գործադրուիլ: Եւ ոչ թէ անդրադառնալ՝ իշխանութեան գլուխ գալէ ետք:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԷՇԻ եւ իր 586 կուսակիցներուն դէմ Օգոստոս 19-ին բացուած դատավարութիւնը, վերսկսած է Անգարայի մէջ, ընդհատումէ մը ետք: Բոլորին դէմ ալ, ամբաստանութիւնն է՝ տոնրային կազմակերպութիւն մը հիմնած ըլլալ, վարչակարգը տապալելու համար»: Մահապատիժ պահանջուած է 220 ամբաստանեալի դէմ, մէջն ըլլալով՝ Թիւրքէշ, որ մեղադրած է դատախազը, թէ՝ իր ամբաստանագիրը պատրաստուած է «արքսիստ ըմբռնումով»: Միւս կողմէն, վերջ տարի բանտարկութիւն ալ ուզուած է, նախկին նախարարապետ՝ Պիւլէնթ Էճէվիթի դէմ, այն ամբաստանութեամբ, թէ նախատինքներ ըրած է կառավարութեան դէմ, 1975–ին եւ 1976–ին, երբ իշխանութեան գլուխն էր՝ Տէմիրէլ:

ՄՈՒՊԱՐԱՔ, որ միակ թեկնածուն էր յաջողելու համար Սատաթի, ընտրուեցաւ, ձայներու 98,46 առ հարիւրով:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ներկայացուցիչներու ժողովը, մերժեց Առաֆատ օգանաներու վաճառումի առաջարկը, Սաուտի Արաբիոյ: Նախագահը կ'ակնկալէր արգելք, նման մերժում մը:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ մէջ, հաւանաբար արտօնուի այլեւս՝ Վակնէրի երաժշտութիւնը, ինչ որ արգիլուած էր՝ 1948-էն ի վեր: Այս արգիլքը եղած էր, որովհետեւ, Հիթլէր շատ օգտագործած է Վակնէրի երաժշտութիւնը իր վարչակարգին համար, եւ արգելափակման կայաններէ վերապրողներն ալ, վկայած են, որ Հրեաները, երբեմն «կազի սենեակներ»ը կ'առաջնորդուէին՝ Վակնէրի երաժշտութեան կըշռոյթով: Իսրայէլի մէջ, արգիլուած էր նաեւ՝ Ռիչար Շթրաուս, եւ երբեք չէր հրաւիրուած՝ Ֆոն Գարայեան:

ՆՈՊԷԼԻ խաղաղութեան մրցանակը շնորհուեցաւ՝ «Գաղթականներու Բարձր Պարոյկանութեան»:

ԻՐԱՆԱՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՀԱՅԵՐԸ ՈՐՔԱՆ ՕՂԻ ԿՐՆԱՆ ՈՒՆԵՆԱԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀԱՐՑԵՐ...

Նոյնութեամբ կու տանք «Ալիֆ»ի Հոկտ. 7–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.–

×

«Այսօր, առաւօտեան ժամը 8–ին, նախապէս ժամադրութեամբ, Թեհրանի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհրդի նախագահ Պր. Լեւոն Ահարոնեանը, առաջնորդարանի իրաւաբան Պր. Ալպէռ Պեռնարտի եւ Տ. Վարազդատ Քհնյ. Տէրտէրեանը, այցելեցին Մոնքերաթ հիմնարկութեան վարիչ եւ Ցեղ. ընդհ. դատախազութեան ներկայացուցիչ՝ Սաջջադիին:

Նախ, Պր. Պերնարտին բացատրեց նպատակը, ապա, Պրն. Ահարոնեանը ցաւ յայտնեց այն երեւոյթի համար, որ երբեմն Մոնքերաթի փաստաբանները մտնում են Հայերի տները եւ մէկ շիշ օղու համար տանում եւ մտրակում են տանտիրոջ, իսկ երբեմն էլ նոյնիսկ տասը շիշի համար գործ չեն ունենում: Մենք ուզում ենք իմանալ, թէ ի՞նչ է օղի ունենալու կամ որքան ունենալու սահմանը՝ Հայերի համար:

«Սաջջադին պատասխանեց, մինչեւ այն ժամանակ, որ կրօնական փոքրամասնութիւնները իսլամի հովանաւորութեան տակ են, իրենց նամուս-ը եւ պատիւը պաշտպանուում է, բայց եթէ օղի արտադրողներն ու մուսուլմանների տրամադրութեան տակ դնեն, այդ նշանակում է, որ չեն ընդունում եւ չեն յարգում իսլամական համայնքի օրէնքները:

«Նա, ապա ցոյց տուեց մեծ թուով թղթածրարներ, որոնք առընչւում էին օղի ծախելու եւ պատրաստելու մեղադրանքով ձերբակալուածներին, որոնցից դժբախտաբար 80 տոկոսը Հայեր են:

«Սաջջադին աւելացրեց թէ՝ փաստաբները առանց պաշտօնական իրաւունքի չեն կարող որեւէ տուն ներս մտնել, այլ՝ նախապէս զեկուցւում է թէ այդ վայրում օղի են պատրաստում, կամ անվայել գործերի կենտրոն է:

«Ապա, Պր. Պերնարտին ասաց թէ՝ մենք խստօրէն դէմ ենք օղի վաճառելու երեւոյթին եւ Թեմական Խորհուրդը, Ս. առաջնորդը եւ Թաղերում՝ քահանաները տարբեր միջոցներով եւ առիթներով ժողովրդից պահանջում են խուսափել օղի պատրաստելուց կամ այն՝ մուսուլմաններին ծախելուց:

«Այնուհետեւ, արծարծուեց միութիւնների եւ երկսեռ հաւաքոյթների ու հարսանեկան հանդէսների հարցը: Սաջջադին պատասխանեց թէ՝ մեզ համար կարեւոր է արտաքինը պահել իսլամական համայնքի մէջ, եւ եթէ հարսանիքները կամ երկսեռ հաւաքոյթները կատարուեն փակ շրջանակներում եւ կամ այն բոլորն, ինչ որ քրիստոնեայ կրօնի համաձայն արտօնուած է Հայերի համար, գործադրուեն փակ շրջանակներում՝ նշանակութիւն չունի:

«Սաջջադին վերջում ասաց թէ՝ ինչպէս որ պատերազմի ճակատում մուսուլման եւ քրիստոնեայ եղբայրները միասնաբար պայքարում են թշնամու դէմ, թիկունքում եւս պիտի միասին լինեն:

«Սաջջադին յայտնեց նաեւ, որ ոչ իսլամների խմիչք ունենալու եւ որչափ ունենալու մասին շուտով մի շրջաբերական է հրապարակուելու»:

×

Պաշտպանութեան նախարարին խօսքերը, արտասանուած Վիլէօրպան, Շաբաթ երեկուն (տես՝ «Ցառաջ», Հոկտ. 14), կը շարունակեն աղմուկ հանել: Առաջին իրարանցումը ծագած է, անշուշտ, Թուրքիա, ուր Արտաքին նախարարութիւնը կանչած է Ֆրանսայի դեսպանը, որ հաշիւ տայ: Նախարարն ալ, Իլթէր Թիւրքմէն, «անգիտակից» որակած է Ֆրանսացի նախարարին խօսքերը, չեշտելով.– «Եթէ Պաշտպանութեան նախարարը խելքը կորսնցուցած չէ, այն ատեն իր հաստատումները լրջութիւններ են»: :

×

Լը Մոնտ, որ Զորեքշաբթի իրիկուն արձագանգ կը հանդիսանար այս լուրերուն, կ'աւելցնէր թէ, Թուրք նախարարը կ'ակնարկէր Էնիւի յայտարարութեանց, ուր նախարարը շեշտած էր անհրաժեշտութիւնը, Հայերուն համար «կրկին վերադտնելու իրենց կորսնցուցած հողերը» («Ցառաջ».– Նման հարազատ խօսքեր չկային Էնիւի յայտարարութեանց մէջ, զորս հրատարակեցինք ամբողջութեամբ):

×

Հինգշաբթի առաւ ալ, Քոթիտիէն եւ Ֆիկառօ (այս վերջինին ալ արդէն առիթ պէտք է...) կ'անդրադառնային կրկին այս հարցին: Առաջինին մէջ, (Քոթիտիէն), Փիէռ Պէլօ, որ Երեքշաբթի օր արդէն գրած էր այս մասին («Ցառաջ», Հոկտ. 14), իր փոքրիկ գրութիւնը կը խորագրէր.–

"Hernu la gaffe"

ու կը գրէր, յիշելէ ետք Ֆրանսայի Արտաքին Ցարաբերութեանց Նախարարութեան ճշդումը (կու տանք քիչ վար), «Ցիշենք որ այլ սիրալիրութիւններու կարգին, Պ. Էնիւ, Թուրքիան բաղդատած էր նացիական Գերմանիոյ եւ հասկըցուցած թէ՝ Թուրքերը իրենք զիրենք չեն կրնար Եւրոպացի յաւակնիլ: Այս թռուցիկը, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին քունի մը ոչ – սիրալիր արտայայտութիւններուն տեղ տուած էր, մասնաւորաբար՝ Պր. Էնիւի մտային առողջութեան մասին: Ըստ, ուրեմն, սպասարկութիւններուն, Պր. Քլօտ Շէտոն, մասնագէտ դիւանագիտական կաֆ–ին, որեւէ կարեւորութիւն պէտք չէ տալ Պր. Էնիւի յայտարարութեանց: Լաւ կ'ըլլայ, որ ապագային, Քէ տ'Օրսէն կամ Էլիզէն ճշդեն, որ օրուան ո՞ր պահուն նախարարները կը գործեն որպէս այդ, եւ ո՞ր պահուն իրենց ճառերը պէտք է անպատասխանատու շատախօսութիւններ նկատել: Նման բաժանում մը, հեռաբրբական նորութիւն մը պիտի բերէր քաղաքական կեանքին մէջ՝ մասնակի ժամանակով նախարարի ըմբռնումը»:

×

Անցնելէ առաջ Ֆիկառօ–ին, յիշենք թէ Քէ տ'Օրսէի բաներերը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած էր.– «Պր. Շառլ Էնիւի յայտարարութիւնները Հայկ. Հարցին մասին, եղած են՝ անձնական հանգամանքով եւ յանձնառու չեն դարձներ կառավարութիւնը»:

HERNU, ԹՈՒՐՔԻԱ, QUAI D'ORSAYԻ «ՃՇԴՈՒՄ»Ը ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ QUOTIDIENԻ ԵՒ FIGAROԻ ԱՆՏԵՂԻ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ

Ֆիկառօ, աւելի «իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ», առիթ գտած ըլլալով կառավարութիւն կամ նախարար քննադատելու, ու կը գրէ.– «Քէ տ'Օրսէն անհրաժեշտ գտաւ ուրանալու Շ. Էնիւի: Պաշտօնապէս մերժեց յայտարարութիւնները, զորս Պաշտպանութեան նախարարը ըրած էր Վիլէօրպանի իր բերդին մէջ, հայ ահաբեկիչներու կողմէ Փարիզի Թուրք. հիւպատոսարանին յարձակումէն երեք շաբաթ յետոյ»:

Ցիշատակելէ ետք նախարարին յայտարարութեան մէկ մասը, կը վերջացնէ հետեւեալ պարբերութեամբ.– «Շառլ Էնիւի ահաւոր կաֆ–ը, կը բացատրէ Քէ տ'Օրսէի կտրուկ ճշդումը՝ «Այս յայտարարութիւնը, շեշտած է Արտաքին Ցարաբերութեանց նախարարութիւնը, եղած է անձնական հանգամանքով եւ յանձնառու չըներ կառավարութիւնը»: Պաշտպանութեան նախարարը, հակառակը պնդած էր: Կ'ըսուի թէ, Շ. Էնիւ, ի՛նք ալ կ'ուզէր ճշդում մը ընել: Արգիլած են իրեն»:

×

Ինչպէս կը պարզուի, միայն կարգ մը թերթեր իրար անցած են եւ խորքին մէջ, հարցին բնոյթը չէ այնքան խնդրոյ առարկայ, որքան առիթը գտագործել՝ նախարար մը քննադատելու, մանաւանդ որ, Շէսոնի «պատմական» նախադասութեան հետ, զուգասիպութիւնը չօգնեց Շառլ Էնիւի...: Մնաց որ, Ֆիկառօ, այդքան բորբոքելու պէտք չունի, կը բաւէ իրեն յիշել, որ Ֆրանսա առաջին լուրջ խնդիրը ունեցած է Թուրքիոյ հետ (Փարիզի Թուրք դեսպանը, գլուխը առած դացած է...), 1973, Փետրուարին, Մարսէյլի յուշարձանի բացման առթիւ, որուն ներկայ էր կօլիստ նախարար մը՝ Ժոզէֆ Քոմիթի: Այն ատեն, Ֆիկառօ, «Փորմիտապլը կաֆ» չէր նը–կատեր Մարգական նախարարին ո՛չ ներկայութիւնը, ո՛չ Ցուշարձանին շղարշը վար առնելը, ոչ ալ՝ արտասանած ճառը եւ նոյնիսկ (կը բաւէ Հերսանի, որ 1973 Փետրուարի իր հաւաքածոները քրքրէ..) զարմանք յայտնելով Թրքական վրդովումին առթիւ, կը հրատարակէր Թալաթի հեռագիրը («Ցառաջ», 1973, Փետրուար 15):

×

Այս ամբողջը, կը հաստատեն մէկ բան, եթէ հարկ էր, կայ Ֆրանսան, որ Թրքասէր Պետութիւն մը չըլլալով հանդերձ, իրրեւ զինակից ունի, Ատլանտեան Ուխտին մէջ՝ Թուրքիան, որու սիրտը պարտի չկոտրել, մանաւանդ՝ երբ այդ «սիրտը կոտրողը» Պաշտպանութեան նախարար մըն է: Այս «քաղաքական շահերը», հայ ժողովուրդը, նոր չէ որ պիտի հասկնայ, բազմաթիւ առիթներ ունեցած է, լաւ ըմբռնելու, իր արիւնովն իսկ, բազմաթիւ տեղեր, առնուազն, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի՝ Կիլիկիայէն – Ալէքսանտրէթ: Մնաց որ, միայն Արեւմուտքը չէ, որ միշտ ուզած է սիրաշահիլ Թուրքիան, որու մեծադոյն բախտը եղած է իր աշխարհագրական դիրքը, այլեւ (եւ այդ ալ՝ մե՛ր անբախտութիւնն է) Խորհ. Միութիւնը, Լենինէն ի վեր:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՓԱՏՈՎԱ («Ծառայ»).- «Ճանչնալ եւ պահպանել հայ մշակոյթին յուշարձանները» այս կարգախօսքով ասպարէզ իջաւ Հայ Արուեստի Միջազգային Գ. Համագումարը, Սեպտ. 25 - Հոկտ. 1:

Նիստերը, որոնց բացումը կատարուեցաւ Միլանօ («Ծառայ», Սեպտ. 29), շարունակուեցան Վիչենցա, Քասթելֆրանքօ եւ Փիացցոլա, բոլորն ալ Վենետիկի նահանգին սիրուն քաղաքներ:

Դիմադրաւուած նիւթին ընդարձակութիւնը պահանջած էր ստուարաթիւ մասնագէտներու մէկտեղում մը. հայ եւ օտար յիսուն զեկուցարերներ: Ատենախօսներու ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը ժամանած էր Հայաստանէն, ակնաւոր անուններու մասնակցութեամբ:

Ցայտարարութիւնները, խռնուած եւ քիչ մը շփոթ դասաւորումով հանդերձ, հիմնական երկու ուղղութիւն ցուցաբերեցին. մեծամասնութեամբ՝ զբաղեցան ընդհանուր հարցերով, ինչպէս՝ մանրանկարչութիւն (Դրամբեան, Քօրքմազեան, Մխիթարեան, Զուչչի), ճարտարապետութիւն (Մուրատ Հասրաթեան, Արմէն Զարեան, Փանայոթովա-Փիքէ), կամ երաժշտութիւն (Թահմիզեան):

Խօսուեցաւ նաեւ գորգագործութեան (Սասունի) եւ Կուտինայի յախճապակիներուն մասին (Լաֆոնթէն - Տօզոներ): Եղան նոյնիսկ զեկուցումներ բանասիրական երանգով կամ լեզուաբանական նիւթեր շօշափող, ինչպէս՝ Մաճար Շիւցի երոյթը տառադարձութեան խնդրին նկատմամբ:

Գիտելիքներու համախմբումը, ստեղծուած՝ տարասեռ այս հաղորդումներով, ներածականը հանդիսացաւ զեկուցումներու միւս շարքին, որ իր հայեացքը կը սեւեռէր համագումարի էական առաջադրութեան վրայ. «Պահպանել հայ մշակոյթին յուշարձանները»:

Առաջին իսկ ժողովին, Վիչենցայի մէջ, Նինա Կարսոյեան, Գրիգոր Հասրաթեան եւ Փաօլօ Բունէօ ուրուագծած էին արդէն բազմակնճիռ այս հարցը: Օրեր ետք, Փիացցոլայի «Քոնթարինի» ապարանքին մէջ ուրիշներ վերլուծեցին զայն, տարբեր դիտանկիւններէ: Ցարութիւն Գազանճեան քննարկեց կառոյցներու հակաշարժային դրութիւնը, ակնարկելով յատկապէս Հռիփսիմէի եւ Աւանի եկեղեցիներուն: Գեղամ Գեւոնեան ներկայացուց այն աշխատանքները որոնց լծուած է «Հող եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը, յանձնձելու համար պատմական Պարսկահայաստանի մէջ մընացած հայ արուեստի գանձերուն:

Գեղարուեստական նշանակութենէն աւելի, Մարքօ Պրամպիլլա յուշարձաններու փրկութեան քաղաքական դեր մը յատկացուց, քանի «արուեստի ժառանգութիւնը ազգային ինքնութիւն մը տեւականացնելու կը ծառայէ»: Քննադատեց հետեւաբար, վերականգնումի այն ձեռնարկները, որոնք «դիմայեղլով կոթողները, կը թիւրեն Պատմութիւնը»: Նոյն վերապահութեամբ արտայայտուեցաւ նաեւ Ալփակօ - Նովելլօ:

Վերակառուցման հակոտնեայ ըմբռնում մը պարզեցին Բարգէն Առաքելեան, Երեւանի Հնագիտական Ինստիտուտին տնօրէնը, եւ Վարազդատ Ցարութիւնեան, Ցուշարձաններու Պահպանման Ցանձնախումբին նախագահը: Այս հեղինակութիւններուն համաձայն, վերականգնումի ոչ մէկ հասկացմունք կայ, եթէ պատմական արժանահաւատ վկայութիւններու կամ պեղումներէ քաղուած տուեալներու հիման վրայ կարելի ըլլայ մակարերել կիսափուլ տաճարի մը կամ աւերակ ամրոցի մը նախնական երեւոյթը: Եւ այդ սկզբունքներու կիրարկումին որպէս «վաւերական» նմոյշ՝ Գառնիի վերաշինուած մեհեանը ներկայացուցին:

Մեր հնաւանդ կառոյցները որմնադրութեամբ կամ մամռածածուկ պատերու մաքրագործումով միայն չեն փրկուիր: Բարենպատակ միջոցառումներու լրումը՝ գործնական նախաձեռնութիւններու կողքին՝ թերեւս նոյնիսկ անոնցմէ առաջ տեսաբանական նպատակ մըն ալ կը կարօտի:

Այս անհրաժեշտութիւնը ընդգծեց Ռուբէն Զարեան, Երեւանի Արուեստի Ինստիտուտին վարիչը, յայտնելով հայկական յուշարձանները մանրազնին ոճով ցանկագրելու պահանջը:

«Սովետ. Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձանների համահաւաք»ը սկսած է արդէն: Մատենադարանի մը «ցուցակ ձեռագրաց»ին համազօր մեծղի աշխատանք մըն է, որուն հրատարակութիւնը, տասը հատորով, պիտի ամբողջանայ յառաջիկայ 15 տարիներու ընթացքին:

Ինչպէս նշեց սակայն Արմէն Զարեան, նոյն ինստիտուտէն, այժմու Հայաստանի յուշարձանները մեր մշակոյթի կոթողներուն մէկ - տասներորդը միայն կը ներկայացնեն: Մնացեալը սիրուած է խորհրդային այլ Հանրապետութիւններու մէջ եւ, մանաւանդ, Միութեան սահմաններէն դուրս գտնուող հողերու վրայ:

Հուսկ, Մ. Այնթապլեան ակնարկեց Թուրքիոյ մէջ վտանգուած հայ արուեստի գոհարներուն, յուշելով միջոցներ՝ միջազգային կազմակերպութիւններու փրկարար նպաստն ապահովելու համար:

Զեկուցումներու աւարտին, արտայայտուած գաղափարներուն համադրումը փորձուեցաւ Ալփակօ - Նովելլոյի ատենաւարութեամբ: Հաղորդումներ, որոնք գուներ, բայց ինքնանպատակ մասնակներկարներ կրնային համարուիլ, գտան այսպէս իրենց պատշաճ զետեղումը հայ արուեստը շահագրգռող հարցերուն համայնապատկերին մէջ:

Կարգ մը խնդիրներ ի սպառ չհարթուեցան թերեւս, եւ բոլոր առաջադրութիւնները լրիւ չիրագործուեցան հաւանաբար. ո՞ր համաժողովը սակայն, ամենահնար յաւակնութիւններ կը հետապնդէ:

Ինչ որ առկախ մնաց կամ անդրադարձ հետազօտութիւններու կարօտ, նախաբանը պիտի հանդիսանայ յաջորդ համագումարին: Նոր ժամադրավայրը դեռ անորոշ է. դժուար է սակայն երեւակայել Հայրենիքէն կամ Իտալիայէն տարբեր հաւաքատեղի մը, երբ նման ձեռնարկներ կազմակերպելու կարողութիւնը անբաւարար կը թուի այլ կեդրոններու մէջ, կարիք մը նկատուելով հանդերձ:

Համաժողովին առընթեր, յիշենք թէ Փիացցոլայի մէջ սարքուեցաւ նաեւ խաչքարերու ճոխ ցուցահանդէս մը, մեծադիր ու գունաւոր նկարներով, որոնց դեղատիպ ներկայացումը խնամած էր Հրանդ Բամպակեան:

Եզրափակիչ նիստը, բացումին նման ակադեմական հանդամանքով, գումարուեցաւ Ս. Ղազարի մէջ, Հայաստանի փոխ-վարչապետ՝ Ալեքսան Կիրակոսեանի, Պօղոս Վրդ. Անանեան Աբրահօր, ժողովականներու եւ հիւրերու ներկայութեան:

Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեանի ողջոյնի խօսքերուն արձագանգեց Պր. Կիրակոսեան, դրուատելով Միաբանութեան վաստակը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով «իտալացի մեր բարեկամներին եւ Իտալիոյ հայ գաղութին այն մարդկանց, որոնք կարելին արեցին գիտաժողովի աշխատանքին եւ մեր պատուիրակութեան գործունէութեանը նպաստելու համար»:

Ցաջորդեց հիւրամեծարանք մը, որմէ ետք խումբը ընդունուեցաւ Վենետիկի քաղաքապետարանը: Հոն պաշտօնապէս ստորագրուեցաւ նաեւ գործակցութեան դիւանագիրը Հայաստանի կառավարութեան եւ Միլանոյի «Հայ Մշակոյթի եւ Վաւերագրումի Կեդրոն»ին միջեւ:

Պետութիւն մը հանդիսաւոր կերպով կը բանակցէր կազմակերպութեան մը հետ, որուն համբաւը մեծ է, բայց սակաւաթիւ՝ նուիրեալներու արժանիք:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

«ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ»Ը

Հայկական լեռնաշխարհը հարուստ է բուսականութեամբ, տեսակներու առատութեամբ, բազմազանութեամբ եւ, մանաւանդ, գիտութեան համար մեծ հետաքրքրութիւն ներկայացնող տեսակներու քանակով: Այս իմաստով ալ, Հայաստան, աշխարհի մէջ կու գայ՝ առաջին գիծի վրայ:

Մեր խօսքը հիմնաւորելու համար, բերենք հետեւեալ համեմատութիւնը. Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան մէջ, որ կը գրաւէ 22,5 միլիոն քառակուսի քմ. յայտնաբերուած են 18·000 բուսական տեսակներ, իսկ Հայաստանի մէջ, որ ունի 30·000 քառակուսի քմ. տարածութիւն, կան 3·600 տեսակներ: Կը նշանակէ թէ, Խորհ. Միութեան տարածութեան 0.13 տոկոսը ներկայացնելով, Հայաստան կ'ընդգրկէ անոր բուսականութեան տեսակներու 20 %-ը: Եթէ Խորհ. Միութեան իւրաքանչիւր հազար քառակուսի քմ.ի բաժին կ'իյնայ ընդամէնը 0,8 տեսակ, Հայաստանի պարագային՝ այդ ցուցանիշը հաւասար է 120-ի:

Տակաւին, պէտք է նշել որ, Հայաստանի բուսական ծածկոյթին մէջ մեծ թիւ կը կազմեն գիտութեան համար հազուագիւտ, մեծ հետաքրքրութիւն ներկայացնող տեսակները: Գիտնականները, հաշուած են, որ մեր Հանրապետութեան տարածութեան վրայ այդպիսի մօտ 400 տեսակներ կան: Աշխարհի մէջ տարածուած հացարոյսերու (ցորեն, գարի) 400 տեսակներէն 200-ը կ'աճին Հայաստան: Անոնք բոլորն ալ գիտութեան համար մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն, իսկ քանի մը հատն ալ (Արարատեան, Սոսնովսկիի եւ Ուրարտական ցորեններ, քանի մը տեսակ գարիներ, աշորաներ) Հայաստանէն դուրս գոյութիւն չունին: Աշխարհի մէջ տարածուած տանձենիներու 60 տեսակներէն 24-ը կը գտնուին Հայաստան: Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ, արոսենիներու, վայրի վարդերու, նշենիներու, շուշաններու, հիբիկներու, շրաններու եւ կարգ մը այլ բոյսերու մասին:

Հայաստանի բուսականութենէն 120 ներկայացուցիչներ կ'աճին միայն Հայաստան եւ երկրագունդի այլ վայրերուն մէջ չենք հանդիպիր անոնց: Անոնք մեր երկրի մենաշնորհն են, մեր բնութեան մեծ հարստութիւնը, իսկական հայկական բոյսեր: Նշենք, անոնցմէ մէկ քանին: Վեդիի ակնոտալիմոնը կը գտնուի Արարատի շրջանը, Ուրցի լեռնաշղթայի առանձին հատուածներու մէջ: Նայիրեան նրշենիին կը հանդիպինք միայն Մեղրի ուանի շրջանը, այն ալ շատ սահմանափակ քանակութեամբ:

Գեղեցկագոյն արեւքուրիկը կը գտնուի Եղէգնաձորի շրջանի Արենի գիւղի շրջակայքը: Թախտաջեանի կաթնուկին կը հանդիպինք բացառապէս՝ Վայքի, Խոչիկ եւ Ախուրա գիւղերու միջեւ: Մոնոտէլֆ կոչուող շուշանը կը գտնուի Ծաղկաձորի շրջանը, Զեռեմէյէրի մարգագ-

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

- Գիտեմ,- հանդիստ վրայ բերեց դիրեկտորը,- խօսքն այդ մասին չէ:

Աչ ձեռքն իր տեղն էր, մատներից մէկն էլ միւսին մօտենալու միտք չունէր:

- Խօսքն ինձ մօտ աշխատելու մասին է, հասկացնել տուեց նա եւ, չմանալով ինչու եմ աչքս աչ ձեռքին դցել, շտապ հեռացրեց դրասեղանից:

Ա՛յ քեզ զարմանալի մարդ. «խօսելու վրայ է» հարցը չկար, էլ ի՞նչ մնաց: «Խօսքը ինձ մօտ աշխատելու մասին է»: Բե՞ռ էի կրելու: Չի ուզում, թող չուզի. Ատուած իրեն հետ: Ոչ տարիքս էի մեծացնելու, ոչ ոտքերն էի ընկնելու:

- Ձեր գործն է,- բարձրանալով ասացի եւ ձեռքս դէպի աւտոդրքոյկս տարայ:

Ափը ձեռքիս վրայ դրեց.

- Նստիր,- հրամանի պէս ձայնեց նա:

- Զահելութիւնդ իսկոյն ցոյց տուիր. մի խօսք չասած, տեղիցդ վեր թռար: Տարի՛ք, տարի՛ք. ոնց որ եռացող արիւն: Նախ, քեզ չմերժեցի, երկրորդ, ասածս քո օգտին էր, միայն քո օգտին: Տարիքդ մեծ լինէր, ոչինչ էլ չէի ասի: Լաւ, դառնանք մեր գործին: Վարորդ դեռ ունեմ, իսկը յարմար հասակի վարորդ: Բայց ազատուելու դիմում է տուել, հիւանդ է: Այն էլ՝ աչքերից: Դա նոյնն է, թէ թըռչունը թեւեր չունենայ: Սկսեր է գոյները խառնել. կարմրի տակով անցնում է, կանաչի ժամանակ՝ մեխւում տեղը: Տուկանուելը, վարորդական իրաւունքից մի քանի ամսով զրկուելը՝ զրոյի ծոցը: Բա որ վթա՞ր տայ: Մարդ տասն անգամ չի աշխարհ գալիս: Եթէ կարելի է վթարի առաջն առնել, ինչո՞ւ գործը ականջի ետեւ դցել: Մի քանի օր է քաղաքային տրանսպորտով եմ եոլա գնում: Վարորդս էլ, ձեւականութեան համար, առաւօտները մեքենան հանում է զարաժից, հասցնում կոմբինատ, աշխատանքից յետոյ՝ ետ, նորից գարաժ տանում: Թող գնայ աչքերի ետեւից ընկնի, մեղք է:

Ձեռքը դրասեղանին ամրացուած կոճակին տարաւ: Շէմքում երեւաց քարտուղարուհին:

- Վարդանեանին,- հրահանգեց դիրեկտորը:

Շատ չանցած, առանձնատեղեակ մը տաւ համարեա իմ երկու տարիքն ունեցող մէկը: Նա հրաւէրի չսպասեց, ինձ էլ աչքաթող անելով, նստեց դիմացս.

- Ի՞նչ կայ,- կոպիտ - կոպիտ դիմեց դիրեկտորին:

Ինձ թուաց, թէ Սարգիս Իվանիչը նրա վարմունքից վատ զգաց իրեն: Թուքը կուլ տուեց, մի պահ լռեց, ապա.

- Ծանօթացէք,- խօսքը երկուսիս ուղղեց նա:

Զահելը ես էի, առաջինը ես պիտի ներկայանայի:

- Արմէն,- ասացի եւ ձեռքս դէպի նորեկը երկարեցի:

Սա, չբարեհաճելով ոչ անունը տալ, ոչ ազգանունը, թոյլ սեղմեց ձեռքս եւ ամէն ինչ համարեց վերջացած:

Սարգիս Իվանիչն հայեացքն իմ կողմ դարձրեց.

- Լաւ անուն ունես,- նկատեց,- իսկը տարիքիդ յարմար անուն: Արմէ՞ն:

Չէ երեւում է լաւ տպաւորութիւն եմ թողնում ապագայ պետիս վրայ:

- Գէորգ ջան,- դիրեկտորը հիմա էլ դէպի Վարդանեանը շրջուեց,- հիմա կը յարգեմ դիմումդ. Արմէնը կը փոխարինի քեզ: Դու էլ գնա, աչքերովդ զբաղուիր:

Գէորգը զուցէ նոր հասկացաւ իմ ովինչ լինելը: Ես նրանը մի քանի բոպէ առաջ էի հասկացել: Խեթ - խեթ նայեց ինձ ու ոտքի կանգնեց.

- Մեքենան յանձնե՞մ,- դարձաւ դիրեկտորին:

- Ցանձնիր, գարաժի տեղն էլ ցոյց տուր,- ասաց վերջինս: - Մինչեւ դա անես, երկուսիդ հրամանը պատրաստ կը լինի:

Վարդանեանը դէպի դուռը շարժուեց: Հետեւէի պիտի նրան, Սարգիս Իվանիչը ձեռքի շարժումով կանգնեցրեց ինձ.

- Դու գործերը կարգի բեր,- առանձնասենեակից դուրս եկողի ետեւից նետեց նա,- Արմէնը կը հասնի քեզ:

Գէորգը գնաց:

- Երանի դրա տարիքն ունենայիր,- հայեացքը հեռացողի վրայ, խօսքն ինձ ուղղեց դիրեկտորը,- իսկզնս հանդիստ կը լինէր:

Զհասկացայ, թէ ինչով պիտի Զահելութիւնս անհանգստացնէր նրա խիղճը:

- Հիմի ասեմ, թէ ինչու պահեցի քեզ,- խօսքն առաջ տարաւ Սարգիս Իվանիչը:- Ինդրանք ունեմ. կը յարգես՝ խորապէս շնորհակալ կը լինեմ, չես յարգի՝ իրաւունքը քոնն է: Աշխատանքային կարգ ու կանոնը կոմբինատում նոյնն է, ինչ որ ուրիշ տեղերում. առաւօտեան՝ հիմա ուրիշ տեղերում. գործեր, կէսօրից յետոյ՝ տուն: Շաբաթ - կիրակին էլ՝ ոտոմոբիլով աշխատողին: Ինդրանքս այն է, որ Երկուշաբթի օրերը մի ժամով շուտ դուրս գաս աշխատանքի:

- Ամէն օր էլ կարող եմ անել դա,- ըստ տապեցի,- ի՞նչ դժուար բան է որ:

(Շար. 2)

նրծուն Սեւանի աւազանը, նախկին Գիլի լիճի շրջանը (ի դէպ, լիճի չորնալուն հետեւանքով, այս տեսակը՝ ի սպառ ոչնչացած է, ընդմիշտ վերնալով համաշխարհային բուսականութեան ցանկերէն)։ Սոսնովսկիի եւ Զանգեզուրի տանձենիները եւս համաշխարհային չափանիշով հազուագիւտ են, կը դտնուին միայն Հայաստան։ Սոսնովսկիի տանձենին կը հանդիպինք Գառնի գիւղին մէջ, Ամենափրկիչ վանքի շրջակայքը, իսկ Զանգեզուրի տանձենին՝ Մազրա գիւղի անառակը։ Թամամշեանի օշանը կ'աճի միայն Զուարթնոցի շրջակայքը (Էջմիածնի շրջան), Արաքսեան կաղնին՝ Մեղրիի եւ Զանգի շրջանները։ Հայկական սիմիրնիոսխը ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ՝ Վայքի մենաշնորհն է, քանի որ կը դտնուի միայն Կողուխ – Վանք գիւղի շրջակայքը։ Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ, Մաղաքեանի սթելերոպսխի մասին, որ ամբողջ աշխարհի մէջ միայն Գնիշիկ գիւղի շրջակայքը կը դտնուի։ Նման բոյսերու թուարկումը (ընդհանուր քանակը՝ 120 տեսակ), վերջացնենք՝ Սոսնովսկիի վարդակակաչով, որուն կը հանդիպինք Մեղրիի շրջանը, Բերդաքար գիւղի հարաւային լանջերը։

Սիստ հազուագիւտ եւ գիտութեան համար մեծ հետաքրքրութիւն ներկայացնող տեսակներու այս բազմազանութիւնը հինէն ի վեր դրաւած է բուսաբաններու ուշադրութիւնը։ Անոնք, այցելելով Հայաստան, հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ կատարած են եւ դրած՝ արժէքաւոր աշխատութիւններ։ Յատկապէս, ուշադրութեան արժանի են՝ Ֆրանսացի բուսաբան Ժոզէֆ Փիթոն տը Թուռնըֆորի (1656 – 1713) ուսումնասիրութիւնները։ Ան, Հայաստանի մէջ հաւաքած է եւ ուսումնասիրած՝ 1356 տեսակ բոյսեր, որոնց մեծ մասը նորութիւն էր գիտութեան համար։ Բարձրանալով Արարատ լեռան լանջերը, աշխարհահռչակ գիտնականը առաջին անդամ ըլլալով յայտնաբերած է ուղղաձիգ գօտիականութեան օրէնքները, որոնց համաձայն, դէպի լեռներն ի վեր բարձրանալու ատեն՝ բուսական կենսաձեւերը շատ փոփոխութիւն կը կրեն։ Գիտնականին ուսումնասիրութիւնները ամփոփուեցան յատուկ մենագրութեան մը մէջ, որ լոյս տեսաւ 1717–ին, տեղինակին մահէն ետք։ Այդ աշխատութիւնը այսօր ալ մեծ արժէք ունի, քանի որ, կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ՝ Հայոց բնաշխարհի մօտիկ անցեալի բուսական ծածկոյթի յատկանիշներուն մասին։ Մեկնելով այդ ուսումնասիրութենէն, կարելի է ըսել, որ 260 տարուան ընթացքին, Հայաստանէն ընդմիշտ անհետացած են կարգ մը արժէքաւոր բոյսի տեսակներ, որոնք ատենօք տարածուած են մեր երկրին մէջ։

Բուսական աշխարհի առանձին ներկայացուցիչներու ոչնչացման, անհետացման ընթացքը կը շարունակուի նաեւ այսօր, եւ մեծ չափանիշով։ Ասիկա՝ համաշխարհային երեւոյթ է, քանի որ, գիտական յառաջդիմութիւնը, արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, փոխադրութեան զարգացումը հետզհետէ կը վատթարացնէ բոյսերու եւ կենդանիներու պայմանները։

Եւ, քանի որ անհետացած կամ անհետացման շեմին դտնուող տեսակներու քանակը՝ ամենուրեք արդէն մեծ չափերու հասած է, կը ստեղծուին բուսական եւ կենդանական աշխարհներու «Կարմիր Գիրք»եր։

1975–ին, Ակադ. Արմէն Թախտաջեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ Խորհ. Միութեան բուսականութեան «Կարմիր Գիրք»ը, ուր մեծ տոկոս կը կազմեն նաեւ՝ հայկական տեսակները, որոնց կարգին՝ վերը նշուածները։

Սակայն, անհրաժեշտ դարձած է ունենալ նաեւ՝ Հայաստանի բուսական ծածկոյթի պահպանութեան կարիք զգացող հազուագիւտ ու անհետացող տեսակներու «Կարմիր Գիրք»ը։

Կենսաբան՝ Էլէոնորա Գաբրիէլեանի ղեկավարութեամբ, ստեղծուած է խմբագրական մարմին մը։ Հայաստանի Ակադեմիայի Բուսաբանութեան Հիմնարկը, արդէն հրատարակած է ապագայ «Կարմիր Գիրք»ի նախօրինակը՝ «Հայաստանի Ֆլորայի հազուագիւտ ու անհետացող տեսակների ցուցակ»ը, ուր առնուած են 400 տեսակներ։ Այդ բոյսերը ամփոփուած են չորս խումբերու մէջ։

Առաջին խումբի ներկայացուցիչները այն բոյսերն են, որոնք, ամենայն հաւանականութեամբ, արդէն ի սպառ անհետացած են երկրի երեսէն եւ բնութեան մէջ այլեւս ոչ մէկ տեղ կը հանդիպինք անոնց։ Սակայն, կրնայ ըլլալ որ, թերեւս անմատչելի որեւէ մէկ վայրի մէջ անոնցմէ նմոյշներ պահպանուած են։

Հայաստանի բուսականութեան «Կարմիր Գիրք»ին մէջ, նման 35 տեսակներ ներկայացուած են։ Թուենք անոնցմէ ամէնէն կարեւորները։ Գիտնական բուսաբաններու միահամուռ կարծիքով, ճահճային խնկեղէզը, սովորական եւ եռատերեւ նեստախոտերը, անդրկովկասեան ճահճախոտը, լերդախոտատերեւ կատուադաշը, որոնք ջրային բոյսեր են, ի սպառ անհետացած են (գլխաւորաբար՝ ջրային որոշ տարածութիւններու չորացման հետեւանքով)։ Նոյն բախտին արժանացած են նաեւ՝ Սոֆիայի գինեծաղիկը, Զեղելմէյէրի մարգացնծուն, Քոնրատի տերեւառատ եւ Թուռնըֆորի ոզնագլխիկները, Արնոլտի լիլիան, անատոլական մեխակը, գեղացանցը, վայրի վարդակակաչը, քարաքուշի զանգակը, եւայլն։

Երկրորդ խումբի ներկայացուցիչները այն բոյսերն են, որոնք ներկայիս կը դտնուին անհետացման եզրին եւ շուտափոյթ ու յուսալի պահպանութեան կարիք ունին։ Անհրաժեշտ է լաւ ճանչնալ այդ տեսակները, եւ ամէն կերպ նպաստել անոնց պահպանման ու տարածման գործին։ Ամէնէն կարեւոր ներկայացուցիչներն են՝ թիկին, սովորական սիբեխը, հայկական սմիրնոպսխը, սովորական արջատխլենին, անհրապոյր եւ Լիբանանի մեխակները, թաւշանման իլէնին, Թամամշեանի օշանը, վայրի ձմերուկը, հասարակ շագանակենին, երկարակոթն կաղնին, կովկասեան սընգենին, անտառային խաղողը եւ կարգ մը այլ տեսակներ, որոնց թիւը կը հասնի 88-ի։

Երրորդ խումբի բոյսերը հազուագիւտ տեսակներ են, որոնց ներկայիս անհետացման ուղղակի վտանգ չի սպառնար, սակայն, քանի որ քիչ են քանակով, անհրաժեշտ է ուշադրութիւն դարձնել եւ պահպանման միջոցներու դիմել, ի սպառ ոչնչացումէ փրկելու համար։ Ցիշենք քանի մը հատը՝ Շուշիի, Տիգրանի, Ախուրեանի հաղարջենի, քաջվարդ նեղատերեւ, սօսի արեւելեան, նշենի նայիրեան, մասուր կիսագնդաձեւ, բարտի եփրատեան (տարատերեւ), եւ այլ տեսակներ, որոնց թիւը կը հասնի 178–ի։

Չորրորդ խումբի ներկայացուցիչները թէեւ այսօր ոչնչանալու վտանգին առջեւ չեն դտնուիր, սակայն, անոնց տարածման սահմանները ներկայիս աղէտալի կերպով կը կրճատուին, բնական պատճառներով, կամ՝ մարդու անմիջական միջամտութեան հետեւանքով։ Ցիշենք՝ բթատերեւ պլոստակենին, անթառամի բոլոր ութ տեսակները, Թախտաջեանի կաթնուկը, սրաթեփուկ եւ բազմապտուղ գիհիներ, արաքսեան կաղնին, հասարակ թզենին, յունաբը, տանձենիի տեսակները, եւայլն, թիւով՝ 99 տեսակ։

Հայաստանի բուսականութեան պահպանութեան հարցը, ներկայիս ունի՝ պետական, ժողովրդական մեծ նշանակութիւն։ Մեզ շրջապատող բուսական աշխարհի հազարաւոր ներկայացուցիչներ՝ ծառեր, թուփեր, խոտաբոյսեր, որոնք ստեղծուած են միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին, եւ հին ժամանակներէն ի վեր կը ծառայեն՝ իբրեւ սնունդ, դեղ, շինանիւթ, անասունի կեր, բարիքներու աղբիւր, կը պայքարին մաշումի դէմ, կը բարելաւեն կլիման, գեղագիտական մեծ հաճոյք կը պատճառեն մեզի, ինչպէս տեսանք, ներկայիս՝ ոչնչացման վտանգին առջեւ կը դտնուին։ Տպագրութեան պատրաստուող Հայաստանի բուսականութեան «Կարմիր Գիրք»ը, տագնապի ու անհանդստութեան ահազանգ հնչեցնելով հանդերձ, նոյն ատեն, Հայաստանի իւրաքանչիւր բնակիչին կը պարզաբանէ թէ՝ ո՛ր տեսակները անհետացման վտանգին տակ կը դտնուին եւ անմիջական պաշտպանութեան կարիքն ունին։

ԼԵՒՈՆ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԳԱՂԹԻՔԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտ. 6–ին, տօնուած է «Գաղթականի Օր»ը։ Պոքայի գաղթականներու եկեղեցւոյն մէջ եւ շրջակայքը տեղի ունեցած հանդիսութիւններուն մասնակցած է՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան աշակերտական խումբը, ներկայացնելով հայ համայնքը։ Աշակերտներ, հագած են հայկ. ժողովրդական տարազներ եւ մասնակցած՝ աւանդական տողանցքին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ԵՒ ՎՕՔԼԻՒԶԻ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ավինեոնի եւ Վօքլիւզի Հայերու Մշակութային Միութիւնը, իր ժողովը գումարեց Հօթէլ - տը - Վիլլի սրահը, Սեպտ. 26–ին։ Աննպաստ օդը պատճառ եղաւ, անդամ մը եւս, որ ներկաներու թիւը քիչ ըլլայ։ Բայց եւ այնպէս, երկու տարի է սպասուած այս ժողովը, առաջին անդամ մը ճախողած՝ Մարտ 9–ին, տիպ - փորամա-է մը եւք, միայն քառասուն հոգի հաւաքեց։

Քուէարկութեամբ, նոր վարչութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ։–

Նախագահուհի։– Ժանէթ Գուլումճեան–Խափոզիթօ

Փոխ – Նախագահներ։– Էլիան Գասապալեան, Արթիւր Մինասեան։

Քարտուղարներ։– Ռէնն Ղազիկեան, Մօրիս Ալոյեան։

Գանձապահներ։– Միշէլ Սափրիչեան, Ալպէր Զորտուքեան։

———×———

Հայերէն լեզուի (եւ ժողովրդական պարի) դասերը կը վերսկսին՝ Շաբաթ, Հոկտ. 17, ժամը 14·30 – 16·30։

5, Chemin de l'Anglaise — AVIGNON

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Երաժիշտներու Տան մէջ տեղի ունեցած է պուլկարահայ երաժիշտ՝ Արշակուհի Սիսակեանի նուիրուած երեկոյթ մը։ Երեւանի «Կոմիտաս» Երաժշտանոցին մէջ ուսանած եւ Աղեքսանդր Յարութիւնեանի մօտ մասնագիտութիւն ձեռք ձգած արուեստագէտը, Վառնայի մէջ համերգներ ու նուագահանդէսներ տուած է։ Երեւան տեղի ունեցած երեկոյթի ընթացքին, հնչած են իր գործերը՝ դաշնակի սոնատին մը, Սիլվա Կապուտիկեանի խօսքերով երկու երգեր, Արամ Խաչատրեանի յիշատակին ձօնուած պոէմ-ռափսոտի մը, թաւջութակի եւ դաշնակի համար, եւայլն։

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ԶԱՐԷՆ

– Կարօն, Կարօն, Քէքիրի կնոջ՝ Զարէի հետ։ Լեռնէն վար իջնելէն առաջ, գիտէր որ էս տղուն բան մը պատահած էր. հայվան էր դարձեր։ Երեւակայէ, Սաքօ, Կարօն մեզի դէմ կռուած ատենը բռնուած է։ Մերինները կռուով հալածեր են նաեւ Զարէի ղոլամները։ Եթէ Կարօն մեզ դէմ դիրք բռնած չըլլար ու չդանդաղցնէր մերիններուն յարձակումը, թերեւս բռնուած կ'ըլլար նաեւ Զարէն։ Սերոբի տղաքը կը հասնին այն պահուն, երբ Կարօ կռուելէ յետոյ՝ կ'ուզէ եղեր անմնասական ըլլալ։

Սաքօն ինքնիրմէ հեռացած էր, ամբողջ գիշերք կտրած, կարծես չէր կրնար լսել Մարսուպի պատմածները։ Կարօն դաւաճա՞ն...։ Երկինքը ինչո՞ւ չէր փլեր...։ Լեռներն ինչո՞ւ չէին շարժիր իրենց տեղերէն...։

Սաքօն չէր գիտեր, թէ ի՞նչպէս կը քալէր, մանաւանդ չէր գիտեր, թէ ինչպէս պիտի խօսէր Կարօյին հետ։

×

Կարօն շատ էր տժգուներ, շատ էր նիհարցեր։ Հակառակ մի քանի ընկերներու բարի թախանձանքին, խօսած չէր բնաւ։ Կեցած էր՝ աչքը գետնին, դէմքով ու հասակով շատ չարչարուած, կարծես անծանօթ մոլորակէ ու անհասկնալի աշխարհէ եկած ոգի մը ըլլար։

Դեւուկը, այն դեւուկն էր, որ Կարօյի հոգիէն դուրս եկած կեցած էր ընկերներուն առջեւ։

Սեւ Քարի դիրքերուն մօտ ընկերները՝ բոլորուած էին Կարօյի շուրջը, երբ Սաքօն մօտեցաւ փոթորիկի հեւքով։ Անոր հետ այլեւս խօսիլ չէր ըլլար։

Ընկերները մէկ կողմ քաշուեցան, երբ տեսան Զեռի Սաքօյի ու Կարօյի հանդիպումը։

Կարօն մէկ անդամ միայն նայեցաւ Սաքօյին ու նորէն նայուածքը գետին ձգեց։ Դժոխքին մէջ չէր կրնար նայիլ. Կարօն ճիշդ այդպէս երեւակայած էր իր Քեռի Սաքօն։

Սաքօն չէր կրնար խօսիլ. նոյնիսկ կը դողային անոր ձեռքերը։

Ընկերները դուշակեցին, որ այդ լռութեան մէջ դէշ բան մը պիտի պատահէր։

Սաքօն միայն կ'ուզէր որ Կարօն խօսէր, իր բերնովը խոստովանէր։

– Էդ դո՞ւն էիր, Կարօ։

Կարօն ձայն չհանեց, նոյնիսկ վեր չառաւ իր աչքերը։

– Շան ձագ, խօսէ, խօսէ,– պոռաց Արջ Սաքօն ու դժոխք մը զայրոյթին մէջ՝ չգիտցաւ,– թէ ձեռքն ի՞նչպէս կողքի ատրճանակին տարաւ ու կրակեց Կարօյի կուրծքին երկու անդամ։

Վառօդի ծուխին մէջէն ինկաւ Կարօն, մութ ու յաւիտենականութեան մը չափ խոր պարապին հետ լուծուելու համար։

Ընկերները լուռ կը մնային։ Սաքօն պայթած ռումբի մը պէս աչքերը խոշոր բացած՝ Կարօյի դիակին վրայ կը նայէր։ Զղջում չկար Սաքօյի դէմքին վրայ, կարծես այդ պահուն յիշեց որ Կարօն շատ էր չարչարուեր։ Ու չհասկցաւ, չըգիտցաւ թէ ի՞նչ բան պատահած էր այդ լաւ տղուն, այդ ճահիլ տղուն...։

Արեւը կը ծագէր։ Վարը՝ Հաճի Մուսան ու բանակները դէպի լեռ կը յառաջանային։

Զիաթոնուկէն վար իջած էր Սպիտակ Զիաւորը։ Հեռաւոր դիրքերէն սկսած էր հրացանաձգութիւն։ Լեռը ահաւոր կրռուի մը մէջ կը մտնէր։

(Շար.– 422)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ԾԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Այրի Տիկին Աւետիս Պահչէճեան, Տէր և Տիկին Բաֆֆի Պահչէճեան եւ զաւակները՝ Ժիւլի եւ Սեվանին, Տէր եւ Տիկին Բենոն Պահչէճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պահչէճեան, Տիկին Յովսէփ Պահչէճեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պահչէճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պահչէճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան եւ զաւակները, Տիկին Սեզա Պայրամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Արթինեան եւ զաւակները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հրօ, մեծ – հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ՊԱՀՉԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 12–ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երկուշաբթի, Հոկտ. 19, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխա – դրուի Պանէէօ – Փարիզիէնի գերեզմա – նատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտ. 18, ժամը 11-ին, Սուրբ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ի մատրան մէջ, իրենց նախկին տեսուչին եւ վաստակաւոր դաստիարակին՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԲԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն՝ ողբացեալ մշակին յիշատակը յարգող նախկին աշակերտներուն:

×

Անթուան, Թադուհի եւ Մարի Կարապետեան, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 18, ժամը 11-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ի մատրան մէջ, իրենց մօրեղբօր՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԲԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, եւ իրենց մօր՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ագբլեան)

մահուան 25–րդ տարելիցին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 61–րդ տարեդարձին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Հոկտ. 18, Կիրակի առաւօտ, 6.000 անմահ դիւցազններու հոգւոց, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ կէսօրէ ետք, ճաշ եւ մատաղ, ու նաեւ յուշահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Ճաշարան՝ Օփէրա – Լաֆայէթի մէջ: 80, Rue Lafayette — 75009 Paris

Ճաշագին՝ 50 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նշան Քիւրաճեան, իր փեսային՝ Մ. Անդրանիկեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառայ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– ողբ. Սիրանոյշ Ահարոնեանի (ծնեալ՝ Մակոյեան) մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան պատարագին՝ Գալուստ Ահարոնեան եւ զաւակները, ե.պ., դպրոցին եւ Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 500–ական, Հ.Բ.Ը.Միութեան, ԺԱՖ–ին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, Ֆրանսահայ Մշ. Միութեան 200–ական, «Ծառայ» թերթին 50, Տէր եւ Տիկին Ս. Մանուկեան եւ զաւակները, ե.պ. 1.500, Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեան ե.պ. 1.000, Ե. Ահարոնեան և զաւակները, դպրոցին 300, ԺԱՖ–ին 300, Տէր եւ Տիկին Ժ. Զարուքեան, դպրոցին 300, ե.պ. 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան, դպրոցին 250, ե.պ. 250, ՊՊ. Ա. Հոլոբիկեան, Լ. Մարիքեան, Ժամկոչեան ե.պ. 200ական, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Ց. Ժամկոչեան ե.պ. 100, դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Մխիրեան ե.պ. 100, Նախկին Ռազմիկներու Միութեան 100, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան ե.պ. 100, Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 100, Ց. Միսիրեան դպրոցին 100, Ա. Թէրզիպաշեան ե.պ. 100 Ֆ.:

Ողբ. Արուսեակ Սարգիսեանի (ծնեալ՝ Սէտէֆճեան) թաղման առթիւ.– Տիկին Էլիզ Զրբաչեան, Հ.Բ.Ը.Միութեան 250, «Արմենիա» Երգչ. նախկին անդամները, Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 200, Մը – կըրտիչեան ընտ. Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Թերզիպաշեան ե.պ. 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Միքօ 200, ընկերուհի Լուսին Քիրէճեան, իր ամուսնոյն մահուան առթիւ 300, ընկերուհիներ՝ Սօսի Պայրամեան եւ Սիլվա Առաքելեան 100 Ֆ., Վարուժան Պայրամեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանէէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Զորեքշաբթի, Հոկտ. 21, ժամը 21–ին, սովորական հաւաքատեղին (Տիկին Փափազեան, Ռիւ Շառլ Միշէլս):

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Վարչ.ը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ Շաբաթ, Հոկտ. 24, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Ազգ. Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն՝ ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է Փափազեան եղբայրներէ 1.000 Ֆ., Տիկին Սիրանոյշ Փափազեանի (ծնեալ՝ Թերզեան) մահուան առթիւ:

II° STAGE NATIONAL
DES CLUBS UNESCO

VIE QUOTIDIENNE ET VIE SOCIALE DES ARMENIENS

De la fin du XIX°
au début du XX° siècle

SAMEDI 17 et DIMANCHE 18 OCT.

Organisé par:

La Maison de la Culture Arménienne de Décines
et le
CLUB UNESCO DES ARMENIENS ET DES AMIS DES ARMENIENS
Avec la participation de:
L'Union Culturelle Arménienne de Villeurbanne
L'Association Culturelle Arménienne de Lyon

Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES - (7) 849. 42. 97

PROGRAMME DU STAGE

— *Samedi, 17 Octobre;*

9h.39 - 12h.30 (Session 1)
LA CELLULE FAMILIALE
15h.00 - 18h.00 (Session 2)
RAPPORTS SOCIO-POLITIQUES DES ARMENIENS AVEC L'ENVIRONNEMENT

— *Dimanche, 18 Octobre;*

9h.00 - 11h.00 (Session 3)
L'INFLUENCE DE LA NAISSANCE DU MOUVEMENT REVOLUTIONNAIRE SUR LA VIE ARMENIENNE
12h.00 - 14h.00 (Session 4)
AUTOUR DE GENOCIDE: POUVOIR ET PATERNITE

Intervenants:-
- Mme. Béatrice BRICOUT
- Mme. Hasmig KEVONIAN
- Mlle. Mireille BARDAKDJIAN
- Mme. Anahite TER-MINASSIAN
- Dikran DJIMBACHIAN
- M. Marc NICHANIAN

Frais de stage: 60F. pour les 4 sessions ou 20 F. par session.
Frais d'hébérgement et de restauration: Nous contacter.

LES MAGASINS
CETA
Recherchent Vendeur ou Vendeuse à plein temps et Vendeur ou Vendeuse pour nocturne.
Pour un magasin de chaussures à Villejuif.
TEL.: 678. 22. 77
et 820. 14. 21

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Շաբաթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անդամները, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարւոյս մէջ չափահաս տարիքի հասած են, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, Հոկտ. 17, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20.30ին, դպրոցի սրահին մէջ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.– Երկամեայ նիւթական եւ բարոյական համարատուութիւն, Վարչութեան հրաժարում, Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԶԱՏ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ

ՀԱՄԱՐ

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN A LA FACULTE DES LANGUES DE L'UNIVERSITE LYON III

Destiné:-

— *Aux étudiants qui ont choisi l'Arménien comme Unité de valeur dans le cadre de l'Université.*

— *Aux auditeurs libres* (bacheliers ou non) *qui veulent apprendre ou perfectionner leur connaissance de la langue Arménienne.*

— *Aux lycéens, pour la préparation à la valeur optionnelle.*

Enseignant chargé de cours:
Kéram GANANIAN

3 *Niveaux d'Enseignement:*

I° *Niveau pour débutant;*
Lundi, de 18 à 19h.45

2° *Niveau;*
Mardi, de 18 à 19h.45

3° *Niveau;*
Mercredi, de 18 à 19h.30

Pavillon Charles DUGAS, Salle N° 13
Début des cours: Lundi, 19 Octobre 1981
Inscriptions et renseignements auprès du Secrétariat de la Faculté des Langues
74, Rue Pasteur, — 69007 LYON
Tél.: 869. 24. 93 — Poste 703

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hautevilie — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique
75005 PARIS — Tél.: 354. 79. 10

A PARAITRE / NOVEMBRE 1981

En Souscription

SERGE AFANASYAN

L'ARMÉNIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GÉORGIE

DE L'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE
(1917 - 1923)

La date de souscription est limitée au 30 Novembre 1981

BON DE COMMANDE ET DE SOUSCRIPTION

Veuillez m'envoyer ..... exemplaire (s) du livre «L'ARMENIE, L'AZERBAIDJAN et la GEORGIE», de l'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE, 1917-1923, dès parution.

Prix de souscription:
France: 72 F. + 8 F. de port — Etranger: US$15 + US$3 (registered mail)

Nom: .....

Adresse: .....

Veuillez retourner ce bon aux EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique — 75005 PARIS, France.

Ci-joint, chèque de règlement de F..... / US$.....

Compte chèque postal PARIS, N° 23 625 44 N
Payment by check or International Money Order

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հանելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
Վ Ի Գ Է Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.019 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.019

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, Հոկտ. 6 – 12)

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

Սայաթ – Նովայի անունը կրող խառնարանը, կը գտնուի՝ Փայլածու (Մերձիր) մոլորակին վրայ: Խառնարանը, Սայաթ – Նովայի անունով կոչուած է 1976–ին, մոլորակագիտական միջազգային Միութեան պատուոյ նախագահ, մոլորակներու երկրաբանական հետազօտութիւններու միջազգային յանձնաժողովի նախագահ՝ Գ. Կատերֆէլդի առաջարկով եւ Աստղագէտներու Միջազգային Միութեան կողմէ հաստատուած է 1978–ին: Գ. Կատերֆէլդ, Սայաթ – Նովա խառնարանը յայտնաբերած է 1975–ին, ամերիկեան «Մարինէր – 10» միջմոլորակային ինքնաշխատ կայանէն ստացուած՝ Փայլածու մոլորակի մակերեւոյթի լուսանկարներուն վերծանման ժամանակ: Խառնարանը կը գտնուի մոլորակի հարաւային մերձհասարակածային գօտիին մէջ՝ Մարսի (Հրատ) ծովը հարաւէն եզրափակող ելուստի վրայ, ունի մօտաւորապէս 180 քմ. տրամագիծ: Հաճայն Գ. Կատերֆէլդի հետազօտութիւններուն, խառնարանը յառաջացած է 3,5 – 4 միլիառ տարի առաջ՝ «Մինչծովեան դարաշրջան»ին: Անոր յատակը, աննկայն հաւանականութեամբ, ծածկուած է պազալտի ապարներով:

×

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ԱՐՁԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մաքսիմ Կորքիի արձանի լաւագոյն նախագիծի մրցումը շահած են՝ Վլադիմիր Պետրոսեան եւ Ռոլան Մարտիրոսեան, որոնք նրենց աշխատանքը կոչած են «1928»: Թուական մը՝ որ կը խորհրդանշէ այն տարին, երբ Կորքի այցելած է Հայաստան: Արձանը կը զետեղուի՝ Երեւանի գրականներէն մին:

×

ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Հայ վարպետներու պատրաստած մետաղէ, փայտէ, կաւէ սկահակներու, ըմբշտեղներու, ջնարակուած ափսէներու մեծ քանակութիւն մը, Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցաւ ղրկուած է Արեւելեան Գերմանիա: Հնագոյն արհեստներու հարուստ աւանդութիւններով պատրաստուած այլազան առարկաները, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց զարդերու գեղեցկութեամբ, ձեւաւորման պարզութեամբ, ցուցադրուելով Դամասկոսի, Լոս - Անճելսի եւ Կիպրոսի միջազգային տօնավաճառներուն՝ արժանացած են բարձր գնահատանքի: Այդ աշխատանքներուն մէջ, կը ցոլանան հայկ. յարդարական արուեստի ու մանրանկարչութեան թեմաները՝ խաղողի ողկոյզն ու նռան տերեւները, թռչուններն ու կենդանիները:

×

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑ ԱՐԱՄ ՕՀԱՆԵԱՆ

Հայաստանի լեռնագնացներու խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Արամ Օհանեանի, մասնակցած է Խորհ. Միութեան ախոյենութեան եւ երկուքուկէս շաբաթ անցուցած՝ Կիրգիզիոյ մէջ: Մեկնելով Իսիկ - Կուլ լիճի հարաւային ափը դըտնուող Պոկրովկա աւանէն, խումբը յաղթահարած է ինը լեռնանցքեր եւ դուրս ելած՝ այն քաղաքի շրջանը, որ կը կրէ ճանապարհորդ Պրժեվալսկիի անունը: Արամ Օհանեան, փորձառու լեռնագնաց է: Բազմաթիւ արշաւներ ըրած է Հայաստանի լեռներուն մէջ, հիացած անոնց ծերպերուն վրայ ծուարած հայկ. հին ճարտարապետական արուեստի գոհարներով լուսանկարած զանոնք: Արշաւներու ընթացքին իր առած նկարները, որոնց թիւը աւելի քան եօթը հազար է, յաճախ կը ցուցադրուին Հայաստանի զանազան շրջանները, նաեւ՝ Պետական Համալսարանին մէջ, որու ուսանողական զբօսաշրջիկութեան ակումբի նախագահն է ան: Արամ Օհանեան, ծնած է Գահիրէ: 1947–ին, ընտանիքին հետ ներգաղթած է Հայաստան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՄԻԹ, աւելի լաւ է, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառեց՝ թէ ներսը, թէ դուրսը, որովհետեւ, խնդրոյ առարկայ չըլլար իր փոխարինումը: Արեւմտեան - Գերմանիոյ նախարարապետը, հիւանդանոցէն կ'ելլէ շաբաթավերջին, եւ քանի մը շաբաթէն կրնայ ընդունիլ Բրեժնեւը:

«ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ», հիմնովին կը գործուի այնպիսի տեղ մը, ուր սովորութիւն է՝ շատ բան չփոխել, անկախ վարչակարգերու ընոյթէն, այն է՝ դեսպանատունները: Արդարեւ, աննախընթաց յեղաշրջում մը կը կատարուի եւ աւելի քան 50 դեսպաններ կը փոխարինուին մարդոց կողմէ, որոնք դիւանագիտութեան մարզին իսկ չեն պատկանիր: Այսպէս, օրինակ, Ռընօ-ի տնօրէն – նախագահը՝ Ուշաինկթընի դեսպան նշանակուած է, մինչ, լրագրող եւ ընկերվարական երեսփոխան՝ Ժիլ Մառթինէ՝ Հռոմ կը ղրկուի: Արտաքին նախկին նախարար՝ Լուի տը Կէրէնկօ, ոչ՝ նոր, ոչ ալ՝ զարմանալի կը գտնէ այս փոփոխութիւնները, տրուած ըլլալով, հաւանաբար, որ ամէն իշխանութիւն, սովորութիւն ունի «իր մարդիկը» տեղաւորելու:

ՆՈՊԷԼ–ի գրական մրցանակը տրուեցաւ՝ Էլիաս Քանէթթիի, Պուլկարիա ծընած, ծագումով հրեայ, գերմանագիր գրագէտին: Ներկայիս՝ Անգլիա կ'ապրի, թափառական կեանքէ մը ետք: Ծնած է 1905–ին, Քաֆքայի աշակերտ, հեղինակն է բազմաթիւ վէպերու, որոնց մէջ ծանօթ է՝ «Բաբելոնի Աշտարակը», 1935–ին լոյս տեսած. հիմնական գործը կը նը – կատուի սակայն՝ Մաս եւ Փիւիսանս (1960): Աշխարհաքաղաքացի, Քանեթթի քիչ ծանօթ է Ֆրանսայի մէջ, ուր շատ ալ գնահատուած չէ, եւ այս բարձրագոյն պսակումը՝ «համոզիչ» չի թուիր բոլորին:

Սէ. Ժէ. Թէ.-ի երկու պատասխանատուներ, հրաժարեցան համաձայնագային Բիւրոյէն, որ բաղկացած է 16 անդամներէ, սկզբունքով՝ ութ համայնավար եւ ութ՝ ոչ – համայնավար: Երկու հրաժարականները շարքային ներ են: Կը մեղադրեն ղեկավարութիւնը, որ զուրկ է ինքնաքննադատութենէ եւ սենտիքալ դեռնի վրայ՝ միասնական գործունէութենէ:

Պաշտպանութեան նախարարին, անցեալ Շաբաթ իրիկուն արտասանած խօսքերը, գլխաւորաբար՝ ինչ կը վերաբերի Թուրքերու՝ իրենք զիրենք «Եւրոպայ» նկատելուն եւ «աւա՛ղ Ատլանտեան Ուխտի անդամ ըլլալուն», կը շարունակեն պղտորել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Թուրք մամուլէն եւ պաշտօնատարներէն զատ, որոնք չեն խնայեր Ֆրանսայի, Փարիզի դեսպանատան մամուլի դրասենեակն ալ, երկար ճշդում մը հրապարակած է, որմէ հատուածներ լոյս ընծայած էր Լը Մոնտ, Հինգշաբթի իրիկուն (Հոկտ. 16–ի թիւ): Թուրքերը, կը «յիշեցնեն» որ.– «Թուրքիոյ պատկանելութիւնը Եւրոպայի, միայն Թուրք ժողովուրդին միակողմանի կամքն եղող իրողութիւն մը չէ: Իրականութիւն մըն է, միաձայնութեամբ ճանչցուած՝ Արեւմտեան Եւրոպայի իր ընկերակիցներուն կողմէ եւ կը ցուցաբերուի իր մասնակցութեամբ՝ եւրոպական զանազան հիմնարկութեանց: 1975–էն ի վեր, միայն Ֆրանսայի մէջ, վեց դիւանագէտ, որոնցմէ՝ մէկ դեսպան, զոհ դացին մահափորձերու»:

Ու, քիչ անդին ալ, առանձնապէս վերյիշելով Շառլ Էռնիւի խօսքերը, Թրքական զեկոյցը կը շեշտէ.– «Ցարձակող չորակել այս ոճիրներուն հեղինակները, եւ ինչ որ աւելի ողբալի է, ամբաստանել զոհերը, որպէս բուն յարձակողները, կրնայ միայն քաջալերել ահաբեկիչները, իրենց անհաղորդելի արարքներուն մէջ»:

Ուրբաթ առաւ, Մաքէն, առաջին անգամ ըլլալով կ'անդրադառնար Էռնիւի խօսքերուն, բայց նաեւ՝ այն վերջնագիրին, զոր Հայ Գաղտնի Բանակը յարմար դատեր է տալ Ֆրանսայի, ճիշդ այն օրերուն, երբ Թուրքիա կատղած է Ֆրանսայի դէմ:

Մաքէն, յիշելէ ետք, թէ հայ եւ Թրքական առկախ հաշիւը՝ կը թունաւորէ Փարիզի եւ Անգարայի յարաբերութիւնները, կ'աւելցնէ թէ՝ «Աւելի լաւ ալ չեն, Փարիզի եւ Հայերու միջեւ, Հայ Գաղտնի Բանակը սպառնացած է, երէկ, շատ բուռն կերպով հարուածել Ֆրանսայի»: Արդարեւ, թերթը կ'ըսէ թէ, Պէյրութէն, ԱՍԱԼԱ-ն (Հ.Գ.Բ.), վերջնագիր մը տրուած է Ֆրանսայի: Ութ օր պայմանաժամ կու տայ Ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի «քաղաքական ապաստանի կանոնագիրը» չնորհէ Փարիզի Թրք. հիւպատոսարանը դրաւող քոմանտոյին չորս անդամներուն: Կասթոն Տէֆէա, խոստացած ըլլալով այդ չնորհը՝ պատանդներու ազատ արձակման փոխարէն, բայց, չեշտեր է Հ.Գ.Բ.–ը «Կառավարութիւնը դրժեց իր խոստումները»:

Այս լուրին, կարճ ձեւով արձագանգուած է նաեւ՝ Ֆիկարօ, մինչ Մաքէն կը շարունակէ իր տեղեկատուութիւնը, ծանրանալով Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց, որոնք «ատելի դարձած են, երկար ատեն պարզապէս դէշ ըլլալէ ետք», կ'անդրադառնայ Թրք. մամուլին եւ իշխանութեանց, որոնք ուղղակի կատղած են Ֆրանսայի դէմ, մէկ կողմէ Շ. Էռնիւի յայտարարութեանց առթիւ (այս վերջինը, ճշդած է թէ, խօսած Վիլէօրպանի որպէս քաղաքապետ) եւ միւս կողմէ, այն մեղադրանքներով որ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը չատ եռանդով չի հետապնդեր Թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած վեց մահափորձերու հեղինակները:

Ուրեմն, Հ.Գ.Բ.–ը յայտներ է, թէ եթէ մինչեւ Հոկտ. 24 գոհացում չստանայ, Ֆրանսայի դէմ փոխադարձութիւնները «շատ ծանր» պիտի ըլլան: Ճիշդ այս օրերուն, ի լուր նման հակաֆրանսական սպառնալիքներու, պէտք է լաւ խնդացող մը ըլլայ՝ Թուրքիան:

ԹՈՒՐՔ ԻՐԱՒԱԳԷՏՆԵՐԸ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԺԱԳԻՐՔԸ ԵՒ ԱՐԱ. ԹՈՐԱՆԵԱՆ...

Թուրք փաստաբաններ, գործ–բան ունցած, նստեր ուսումնասիրեր են՝ ֆրանսական պատժական Օրինագիրքը եւ յօդուած մը գտեր են, ըստ որուն՝ Արա Թորանեան, պէտք է դատապարտուի եղեր՝ Յուկէս տարի բանտարկութեան և 300000Ֆ տուգանքի: Ստորեւ, արտատպելով Պոլսոյ թերթերէն, կու տանք թուրք իրաւագէտներու «գիւտ»ին մանրամասնութիւնները: Դժբախտաբար, մեր ձեռքը չկայ թրքական Պատժագիրքը, վասնզի, պիտի ուզէինք գիտնալ թէ՝ որեւէ բան նախատեսուա՞ծ է ցեղասպանութեան յանցանքի պարագային...:

×

«Զանազան Թուրք իրաւագէտներ, որոնք մօտէն կը ճանչնան ֆրանսական օրէնքները, պնդեցին որ, ԱՍԱԼԱ–ի առաջնորդներէն՝ Արա Թորանեանի անցեալ օրուան հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն ելոյթը, յանցանք է՝ ըստ Ֆրանսական օրէնքներու, եւ ան պէտք է պատժուի այդ օրէնքներու տրամադրութեանց համաձայն:

«Արա Թորանեան, բացէ ի բաց, հեռատեսիլէն ըսած էր որ, պիտի շարունակուին Թուրք ներկայացուցիչներու վրայ ի գործ դրուած մահափորձերը եւ դեռ շատ արիւն պիտի հոսի: Այսպիսի արարք մը, նոյնիսկ եթէ սպաննել չի նըշանակեր, ոճիրի մասնակցութիւն եւ դրդռութիւն կը նշանակէ, յանցանք նը – կատուած գործի մը պաշտպանութիւնը կը նկատուի, ուստի, կարելի չէ անտարբեր մնալ ատոր դիմաց:

«Թուրք իրաւագէտները, զարմանք արտայայտած են նաեւ, որ ԱՍԱԼԱ–ի նման գաղտնի եւ մարդասպան կազմակերպութեան մը ներկայացուցիչը, կրնայ, հեռատեսիլէն հանգիստ ու ազատ խօսիլ, իշխանութիւններու քթին տակ: Այսպիսի բան մը անհերեւակայելի է, ըսին անոնք:

«Այս կարծիքը յայտնող փաստաբաններն են՝ Փրոֆ. Սուլհի Տէօնմէզէր, Փրոֆ. Սահիր Էրման, Փրոֆ. Այհան Իօնտէր, որոնք ճշդեցին նաեւ, Արա Թորանեանը դատապարտող օրէնքներուն յօդուածները, որոնց համաձայն՝ Թորանեանի պէտք է տրուի երեքուկէս տարի բանտարկութիւն եւ մինչեւ 300 հազար Ֆրանք դրամական տուգանք:

«Միւս կողմէն, Թուրքիա ճշդած է որ չորս հայ ահաբեկիչները մարզուած էին Սուրիոյ պաղեստինեան քամփերու մէջ: Այս առթիւ, Թրքական իշխանութիւնները իրենց ցաւը յայտնած են Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Եասէր Արաֆաթի:

«Կը հաղորդուի նաեւ, որ ահաբեկիչներուն բուն ինքնութիւնը ճշդուած է Թրք. իշխանութիւններու կողմէ, որոնք աւելի քան հազար հայ ահաբեկիչի ինքնութիւնը կրցած են ճշդել: Ֆրանսացիներու հաղորդած ինքնութիւնները կեղծ էին: Անմիջապէս որ, անոնց լուսանկարները Թուրքիա հասան, Թուրք ապահովութեան պաշտօնեաները իսկոյն ճշդեցին ահաբեկիչներու իրաւ ինքնութիւնը, առկէ տեղեակ պահեցին նաեւ՝ Ֆրանսական իշխանութիւնները»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.– Հայկական տառերու գիւտին ստոյգ թուականը, տակաւին վերջնապէս չէ ճշդուած: Միջնադարեան եւ նոր ժամանակներու հետազօտող հեղինակներ, հիմնուելով հանդերձ Մաշտոցի կենսագիր – աշակերտ՝ Կորիւնի երկին վրայ, իրրեւ թուական մատնանշած են զանազան թիւեր: Բագրատ Ուլուբաբեան, «Սովետ. Գրականութիւն» ամսագրի Օ – գաստոսի թիւին մէջ, ընդարձակ յօդուածով մը, կ'անդրադառնայ այս հարցին, եւ կը յանգի եզրակացութեան մը: Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը, արեւմտահայերէնով.–

×

Մաշտոց ե՞րբ ստեղծած է հայերէն տառերը: Հայագիտական ուսումնասիրութիւններու մէջ, այս հարցին տրուած են տարբեր, յաճախ իրարմէ շատ հեռու պատասխաններ: Օրինակ, Նիկողայոս Ադոնց, կը գտնէր, որ Մաշտոց հայերէն տառերը ստեղծած է 383 – 392 թուականներուն ընթացքին («Հանդէս Ամսօրեայ», 1925, էջ 531): Յ. Մանանդեանի կարծիքով, «Հայոց դպրութեան սկիզբը դրուելու է... 4–րդ դարի վերջերում, այն է՝ 391 - 392 թուականին» (Յ. Մանանդեան, Երկեր, Բ. էջ 503): Հրաչեայ Աճառեանի կարծիքով՝ մեր տառերու ծընընդեան թուականն է 404–ը (Հր. Աճառեան, Հայոց Գրերը, Ե. 1968, էջ 399): Այլ ուսումնասիրողներ ալ, այս թուականը կը շարժեն 404-էն մինչեւ 412, նոյնիսկ աւելի ուշ:

Ի՞նչն է պատճառը այս չփոթին:

Կորիւնի գիրքին տպագիր տարբերակներուն մէջ, մաշտոցեան տառերու հետ կապ ունեցող թուական տուեալները կը հաղորդուին երկու տեղ. նախ՝ գիրքին բուն շարադրանքին մէջ, ապա՝ գիրքին վերջաւորութեան տեղ գտած ժամանակագրական պատառիկի մը մէջ:

Գիրքին բուն շարադրանքին տեղեկութիւնները հետեւեալներն են.–

1.- Արշակունի հայ թագաւոր՝ Վռամշապուհի գահակալութեան 5–րդ տարին, թագաւորանիստ Վաղարշապատ բերուած են ասորի Դանիէլ Եպս.ի մօտ գտնուած նշանագրերը, որոնք իբր թէ հայերէն պիտի ըլլային:

2.- Երկու տարի ապարդիւն գործածուելէ ետք մերժուած են Դանիէլեան գիրերը, որովհետեւ պարզուած է, որ անոնք, ընդամէնը 22 տառ, պակաս են, չեն կրնար գոհացնել Հայոց լեզուի պահանջները եւ, առհասարակ, անոնք ոչ մէկ կապ ունին հայերէնի հետ, այլ՝ պատկանած են ուրիշ լեզուներու («Յայոց դպրութեանց թագեալք եւ յարուցեալք դիպեցան»):

3.- Ասկէ ետք, Վռամշապուհի 5–րդ տարին, Մեսրոպ Մաշտոց կ'երթայ Ասորիք, հոն անհուն տքնութեամբ կը յօրինէ, կը ստեղծէ Հայոց տառերը, կը կարգաւորէ զանոնք, երէց աշակերտներու հետ միասին նորելուկ հայերէնով կը կատարէ առաջին թարգմանութիւնները:

4.- Հայերէն գիրերը եւ թարգմանութիւնները ձեռքին, Մաշտոց «եկեալ հասանէր ի Հայաստան աշխարհն... ի վեցերորդ ամի Վռամշապհոյ արքային Հայոց Մեծաց»:

Այս տեղեկութիւններէն կը պարզուի, որ տրուած երեք թուականներու մէջ թիւրիմացութիւն կայ: Այդ թիւրիմացութիւնը հարթելու տարբեր եղանակներ առաջարկած են հետազօտողները: Ծանօթ է, սակայն, որ Մովսէս Խորենացիի Պատմութեան մէջ ալ, «ամս երկուս»ի փոխարէն՝ «ամս սակաւս» գրուած է, որմէ պէտք է ենթադրել, թէ տարիներու թիւը երկուքէն պակաս չէր կրնար ըլլա:

Եւ ահա, Ս. Քոլանջեան, Մատենադարանը գտնուող հնագոյն ձեռագիր պատառիկներու մէջ գտած է Խորենացիի Պատմութեան՝ Մաշտոցի գործունէութեան վերաբերող գլուխի տարընթերցում մը, որ այս «ամս սակաւս»ը կը ջնջէ, տեղը դնելով շատ հետաքրքրական եւ տրամաբանական տեղեկութիւն մը... «Որոց առեալ եւ թեւածելով ընդ նոսա եւ տղայս զոմանս սակաւս, տեղեկացեալ գիտացին ոչ լինել...»: Կը պարզուի, որ հին ձեռագիրին մէջ, «սակաւ»ը վերաբերած է ոչ թէ տարիներուն, այլ՝ Դանիէլեան գիրերու ուսուցման հետեւող երախաներու թիւին: Ասկէ ալ, Քոլանջեան կ'եզրակացնէ, թէ Խորենացիի հնագոյն ձեռագիրներու ստեղծման ժամանակ, «երբ գոյութիւն ունեցած են նաեւ՝ Կորիւնի հարազատ ձեռագիրը, այդ օրինակներուն մէջ խօսք չէ եղած Դանիէլեան նշանագրերով «ամս երկու» դասաւանդելու մասին, այլ՝ այդ ժամանակաշրջանը շատ կարճ միջոց ունեցած է (երկու ամիս): Դարձեալ այդ եղած է պատճառը, որ Խորենացի բնաւ կանգ չէ առած Դանիէլեան նշանագրերու ուսուցման տեւողութեան վրայ» («Բանբեր Մատենադարանի», թիւ 4, 1858, էջ 182):

Կորիւնի գիրքին վերջաւորութեան, տեղ գտած է ժամանակագրական տուեալներու փունջ մը, որ ամբողջովին կը հակասէ վերոյիշեալ տեղեկութիւններուն: Հոն, Վռամշապուհի անունը չկայ եւ գիրերու գիւտի տարին ցոյց տրուած է պարզ հաշիւով մը. կ'ըսէ՝ «Հայոց դպրութենէն մինչեւ սուրբին վախճանը՝ երեսուն եւ հինգ տարի»: Ծանօթ է, որ Մաշտոց վախճանած է 440, Փետրուար 17-ին: Եթէ տառերու գիւտն ալ տեղի ունեցած է անկէ երեսունեւհինգ տարի առաջ, ուրեմն՝ թուականը կ'ըլլայ 405:

Ժամանակագրութեան մէջ յիշուած թուական տուեալներու այս անհամաձայնութիւնները եւ թիւրիմացութիւնները, առաջնորդած են զիրար չբռնող եզրակացութիւններու, որոնց հետեւանքով հայերէն տառերու գիւտին առաձգական թուական մը ունեցած ենք՝ 403 - 404 (Ա. Աբրահամեան, Հայոց Գիր եւ Գրչութիւն, Ե., 1972 էջ 42), 404 (Լէօ, Մ. Օրմանեան), 405 – 406 (Ե. Տէր-Մինասեան, «Պատմա – Բանասիրական Հետազօտութիւններ, Ե., 1971, էջ 453), 407–408 (Հ. Ն. Անկիտեան, Ս. Մաշտոց Վրդ., Վիեննա, 1949, էջ 30, 108, 120), եւլն.:

Յակոբ Մանանդեան մէկն էր, այն հայագէտներէն, որոնք կը յարգեն իրական փաստը եւ կը ջանան աղբիւրագիտական տուեալներու մէջ գտնել պատմական ճըշմարտութիւնը: Ինք էր, որ առաջին անգամ կարծիք յայտնեց, թէ «Կորիւնի աշխատութեան վերջում գտնուող ժամանակագրական վերջաբանը ընդմիջարկութիւն է եւ չէ կարող վերագրուել իրեն՝ Կորիւնի» (Յ. Մանանդեան, Երկեր, Բ., 1978, էջ 272): Հետեւաբար, անիկա չի կրնար հիմք դառնալ Հայոց գիրերու կամ Մաշտոցի կենսագրութեան համար կարեւորութիւն ներկայացնող որեւէ տուեալ վերականգնելու: Անուանի գիտնականը, կը գտնէր, որ յիշեալ ժամանակագրութիւնը խոր հակասութեան մէջ է գիրքին բուն շարադրանքին պարունակած տուեալներուն հետ, մինչդեռ, միջնադարեան մեր հեղինակները (Ղազար Փարպեցի, Յովհաննէս Դրասխանակերտցի, Ասողիկ, եւայլն), նոյն այս տուեալները կրկնած են, երբ խօսած են հայերէն գիրերու գիւտին ու դպրութեան սկզբնաւորման հարցերուն մասին: Մանանդեան, կը վկայակոչէր նաեւ՝ Լ. Ս. Խաչիկեանի կողմէ իրեն տրամադրուած ձեռագրական - տոմարական կարգ մը հատուածներ, որոնց մէջ հայերէն տառերու գիւտին տարի կը նշուի՝ 391 – 392 թուականը:

Դժբախտաբար, Յ. Մանանդեան, հետեւողական չեռաւ իր այս տեսակէտին մէջ եւ վերջին ուսումնասիրութեամբ փորձեց Կորիւնի գիրքին ժամանակագրութեան տալ՝ բարեպատեհ տեսք մը. բընագրագիտական ուղղումներ ըրաւ, որոնք չեն կրնար ընդունուիլ, ճիշդ ա՛յն պատճառով, որ չէին հիմնուած ձեռագրական նիւթերու վրայ եւ դարձեալ՝ արդիւնք էին բնագրին կամայական մեկնաբանութեան:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՐՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ՎԵՐՋԻՆ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ

—o—

Զկարենալով հանդուրժեալ Օսմանեան Խորհրդարանի մէկ նիստին, թուրք երեսփոխաններու եւ հայ Պօշկէզէնեան երեսփոխանին այն ամբաստանութեանց, թէ Հայերը մեղաւոր էին եւ արժանի՝ ջարդուելու, իբրեւց դիմադրութեան եւ ապստամբութեան պատճառաւ, հիւանդ եւ անճար հայրիկս, խորապէս յուզուած, իր մահէն մէկ շաբաթ առաջ, գիս իր մօտ կանչեց, դրիչ եւ թուղթ ուզեց, դողդոջ մատներով փորձեց թրքերէն բողոքագիր մը ուղղել Օսմ. Երեսփոխանական Ժողովին: Սակայն, չկրցաւ շարունակել, եւ խորունկ ա՛խ մը քաշեց, դրիչը սահեցաւ մատներէն եւ գլուխը ինկաւ բարձին: Պահ մը ետք, տխուր նայուածքով մը, առաջարկեց ինծի, որ նստիմ իր քով, բազմոցին վրայ եւ գրեմ, ինչ որ ինք թելադրէ: Ես, շուարած, ըսի.

- Հայրիկ, ես թրքերէն չեմ գիտեր:

– Ես թրքերէն ըսեմ, դուն հայերէն գրերով գրէ, աղջիկս,– ըսաւ եւ հեւ ի հեւ, ամապարանքով, արտակարգ յուզումով եւ ոգեւորութեամբ, սկսաւ պաշտպանել հայ ժողովուրդը, ապացուցանել մեր բացարձակ անմեղութիւնը, եւ հերքել՝ ամբաստանութիւնները: Այլափոխուած էր: Կարծէք, մահամերձ մը չէր խօսողը, այլ, անհերեւոյթ տեսիլքի տարուած առաքեալ մը, որ կը խօսէր բազմութեան: Զարմանքով եւ ներքին ուրախութեամբ կը դիտէի զայն եւ միամիտօրէն կը մտածէի, որ այսքան եռանդով խօսող մէկը չի կրնար մեռնիլ:

Արագ – արագ, թուղթի կտորի մը վրայ կը գրէի հայերէն, ինչ որ հայրս կ'ըսէր՝ թրքերէն: Յանկարծ լռեց, ուժասպառ, գոցեց աչքերը: Իր ալեկոծ հոգին պարպած ու հանդստացած էր: Խաղաղութիւն մը իջաւ դէմքին վրայ. տխուր եւ անձայն, թուղթի կտորը ձեռքիս, անշշուկ դուրս ելայ սենեակէն:

Յաջորդ առաւօտ, հայրենակից Վարդան Տէր – Ներսէսեան, որ հմուտ էր թրքերէնի, պաշտօնական թուղթի վրայ գրեց թաֆրիր–ը. հայրս ստորագրեց, եւ ղրկուեցաւ Օսմ. Խորհրդարան: Քանի մը օր ետք, տեղական թերթերը գրեցին այդ թաֆրիր–ի մասին:

Երբ, թերթը ձեռքս բռնած, կեցած իր սնարին, զայն ուրախացնելու համար կը կարդայի բարձրաձայն, թէ. «Մշոյ Գեղամը, թաֆրիր մը ղրկած է Երեսփոխանական Ժողովին...», հայրս, ընդմիջելով ա՛խ մը քաշեց եւ հազիւ լսելի ձայնով մը մրմնջեց.- Թող գրէին՝ աւերա՛կ Մշոյ Գեղամը, աւերակ Մշոյ Գեղամը, որ մահամերձ է...»:

Նոյեմբեր 26–ի երեկոյեան, հայրս տապ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

—o—

– Ո՛չ, ո՛չ,- Սարգիս Իվանիչն էլ ըստապեց,– միայն Երկուշաբթի օրերին: Ասել է թէ՝ շաբաթը մի անգամ: Կարո՞ղ ես:

– Խնդրեմ,- պատրաստակամ վրայ բերեցի ես:

– Ապրես, ասես ուսերից ծանր բեռ գցած, տեղից բարձրացաւ ապագայ պետը: - Դէհ, հիմի գնա եւ ընդունիր մեքենադ:

Երբ իջայ փողոց, մայթին կանգնած, ձեռքերը գրպանում, ինձ էր սպասում արդէն նախկին վաճառող դարձած Գէորգ Վարդանեանը:

Զգիտեմ ինչու, միանգամից յարձակուեց վրաս.

– Մէկ միլիոնանոց Երեւանում աշխատանքի տեղը գլխիցդ էր կորուե՞լ էր, որ աչքդ էս կոմբինատի վրայ տնկեցիր:

Իրե՞ն ինչ. մի բան, որ ինքն ինքնակամ էր հեռանում աշխատանքից:

– Ձեզ համար մէկ չի՞, թէ ով կը փոխարինի ձեզ,– չուզեցի պարտքի տակ մընալ:

– Մէկ էլ, երկուս էլ,- արհամարհանքով շպրտեց նա, ասա՝ քեզ համար մէկ լինի:

Գլխումս ուրիշ միտք ծագեց.

– Սպասէք, սպասէք,- շտապեցի,- չը-լինի՞ ընկեր – բարեկամի էիք ուզում տեղաւորել:

Մի՛ծաղեց.

- Դեռ էդ օրին հասած ընկեր - բարեկամ չունեմ, որ գայ ու օրը ցերեկով իրեն փորձանքի մէջ գցի,– հանդիստ ասաց նա: - Դարդս դու ես. վերջը գլխիդ վայ չտաս:

– Գլխիս վայ տալու ի՞նչ հարց կարող է լինել:

– Ձերկարացնենք, հարցս անպատասխան թողեց նա: - Իմը ասելն է: Մնացածը քո գործն է: Ընդունիր հասանելիքդ. էս՝ բանալիները, էդ էլ՝ մեքենան: Օր չկորցնենք, ստանանք հրամանները, տանեմ դարաժն էլ ցոյց տամ:

Կարծես հանելուկների աշխարհ էի ընկել:

Դրանց բոլորին հերն էլ անիծած. իմը աշխատելն էր:

2.

Անհամբեր սպասում էի առաջին երեքուշաբթի օրուան. ի՞նչ պիտի անէր պետը այդ յաւելեալ ժամը:

Ո՞ր Երկուշաբթին էր սարերի ետեւում մնացել, որ այս մէկը մնար: Զմնաց,: Ես էլ տեղս նստած չմնացի. նշանակուած ժամին դիրեկտորի տան մուտքի մօտ էի: Սա ինձնից անհամբերն էր դուրս եկել. կանգնած մայթին, ով գիտէ՝ վաղուց, ինձ էր սպասում: Բարձրացաւ մեքենայ եւ, բարեւս առնելուց, իրենը տալուց յետոյ տարօրինակ հարցով դիմեց ինձ.

– Արմէն, կեանքումդ թաղման մաս – նակցած, գերեզմանատուն գնացած-եկած կա՞ս:

Առաւօտ – առաւօտ՝ նման հա՞րց:

Բարեբախտաբար, ո՛չ մասնակցած կայի, ո՛չ գնացած - եկած. հարազատներս, բարեկամներս, ընկեր – ծանօթներս, մեռնելու մտքից հեռու, դեռ ամուր կանգնած էին հողին, եւ հողի տակ հիմիկուանից պառկելը խորթ ու անհասկանալի բան էր նրանց համար:

– Ո՛չ,- վճռական պատասխանեցի ես: Պետս, չգիտեմ ինչու, հառաչեց.

– Այդպէս էլ ենթադրում էի,- խօսել սկսեց նա,– այդպէս էլ ենթադրում էի: Ցիշո՞ւմ ես, «ջահելութիւնդ» ակնարկելիս դա նկատի ունէի: Այսօր, քո կամքին հակառակ, այնտեղ պիտի գնաս: Այնպէս որ, սիրելիս, քշիր գերեզմանատուն:

Սիրտս կծկուեց:

- Դժբախտութի՞ւն է պատահել, Սարգիս Իվանիչ,– շտապ դարձայ նրան:

Միայն դժբախտութեան դէպքում են, ժամ – ժամանակ մի կողմ թողած, գերեզմանատուն շտապում. տեղ ընտրել կայ, փորել կայ, հազար ու մի ուրիշ բան:

– Ոչինչ էլ չի պատահել,- հանդիստ պատասխանեց պետս:

Իսկ դէմքը տխուր եւ մռայլ էր:

Ոչինչ չի պատահել, գերեզմանատո՞ւն է գնում: Այն էլ՝ ա՞յս ժամին: Մոքովս ուրիշ բան անցաւ. հարազատ ունի թաղած, որ դէպի իրեն է քաշում նրան:

Եւ մեքենան պոկուեց տեղից:

Ճանապարհն անցանք լուռ, ոչ մի խօսք՝ ոչ պետս, ոչ ես:

Գերեզմանատան մուտքի մօտ Սարգիս Իվանիչն իջաւ աւտոյից.

- Շուտ կը վերադառնամ,– ասաց ու դարպասից անցաւ ներս:

Իսկապէս շուտ վերադարձաւ: Վերադարձաւ, դէմքը՝ զարմանալիօրէն խաղաղուած: Մեքենայ նստեց, թէ չէ.

- Իսկ այժմ՝ հիմնարկ,– ասաց,– գընանք մեր գործին:

Վերադարձի ճանապարհն էլ լուռ անցանք:

(Շար.- 3)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴ...

—o—

Եթէ կ'ուզէք ողջ աչքերով տեսնել թէ ինչ կը նշանակէ կարօտը, օդակայան գացէք: Ես հոն էի անցեալ Հինգշաբթի, եւ տեսայ:

Ո՞վ զգաւիար չունի կարօտի մասին, պիտի ըսուի թերեւս:

Հարկաւ: Այս դարուն, երբ ժողովուրդները, պայուսկաներ չալկած, ամէն օր պանդխտութեան նոր ճամբաներ կը փընտրեն, երբ օտար գործարաններու մէջ աշխատելու, օտար հնոցներու մէջ հալելու կը մեկնին, այլեւս գրեթէ չմնաց մէկը որ չգիտնայ թէ ինչ է կարօտը:

Ասեն մը մենք՝ հայ ժողովուրդի զաւակներս, կարօտի ճամբաներուն ամէնէն մեծ յամախորդն էինք, թերեւս ալ միակը: Այսօր ո՛չ միակն ենք, ոչ ալ պանդխտութեան մենաշնորհը ունինք այն սառնակներուն մէջ, որոնք Գերմանիայէ, Հոլանտայէ, Ֆրանսայէ եւ Ամերիկայէ պանդուխտներ, աշխատաւորներ, նորածիններ կը բերեն, կամ կը տանին դէպի հոն...: Առանձին չենք նաեւ օդակայաններու սպասման սրահներուն մէջ, ուր մեր շուրջը կը տեսնենք թաշկինակ շարժողներ, կամ իրենց աչքերուն թաշկինակ տանողներ:

Այո՛, այլեւս գրեթէ մարդ չմնաց որ չգիտնայ թէ ինչ է կարօտը:

նալ մը ունեցաւ: Այդ պահուն, ոչ ոք կար մեր տան մէջը: Հիւանդապահուհին, իմ ժամուան համար կը բացակայէր, իսկ մայրս, սպանական կռիւի համար նաեւ նոր ապաքինած՝ հապիւ կը կենար ոտքերուն վրայ: Ես, խելայեղ, վազեցի պատշգամ, օգնութիւն խնդրելու գրացիներէն: Երախտագիտութեամբ կը յիշեմ Պետրոս Մանուկեան անունով բժշկութեան ուսանողը, որ այդ պահուն կ'անցնէր մեր փողոցէն, տղան վեր վազեց՝ հիւանդին սենեակը, եւ գրկելով ուշաթափ հայրս, անուշահոտ ջրով սկսաւ շփել անոր կուրծքն ու ճակատը, ձգնաժամէ մը ազատելով զինք, մեծ ուրախութիւն պատճառելով մեզի եւ բարոյական կորով հիւանդ հայրիկիս, որ աչքերը բանալով ճանչցաւ զայն.

– Պետրոս, դո՞ւն ես, ապրիս տղաս, դիս մահէ ազատեցիր, ըսաւ եւ սիրով համբուրեց երիտասարդին ճակատը: Գաւառացի ուսանողը, մեր քովի փողոցը կը բնակէր եւ ծանօթ էր հայրիկիս: Եթէ չեմ սխալիր, այժմ կը գտնուի Ամերիկա եւ քահանայ ձեռնադրուած է:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Բայց մենք, հայ ժողովուրդի զաւակներս, ունինք մասնայատկութիւն մը, որ մեզ դեռ երկար ատեն պիտի զատորոշէ միւսներէն: Եթէ կրնամ գործածել սա բացատրութիւնը, պիտի ըսեմ որ մենք այլեւս վաստակաւոր պանդուխտներ ենք, հինցած ենք պանդխտութեան ճամբուն վրայ, պանդուխտի սերունդներ տուած ենք, մինչ միւսները դեռ նոր կը վերցնեն պանդուխտի ցուպը, մինչ միւսներուն զաւակները դեռ չեն անդրադարձած թէ ինչ կը նշանակէ պանդուխտի զաւակ ըլլալ:

Հինգշաբթի օր յստակ կերպով տեսայ այս մասնայատկութիւնը:

×

Պիտի հաւատա՞ք եթէ ըսեմ որ Ամերիկայէն եկող սաւառնակին մէջ, պատահմամբ քով քովի եկած էին երեք Հայուհիներ, մէկը նոր սերունդէն, մէկը միջին սերունդէն, մէկն ալ հին սերունդէն:

– Ցիսուն տարի վերջ ծննդավայրս կուգամ, կ'ըսէր այս վերջինը, եօթանասունի մօտ եռանդուն, դիրուկ տիկին մը, ակնոցին ապակիներուն ետեւէն երջանկօրէն նայելով: Ցիսուն տարի առաջ դացի եւ անդամ մըն ալ չկրցայ դալ: Ամբողջ այդ յիսուն տարիները անցուցի դարձեալ հայրենիքս տեսնելու երազով: Գիտէ՞ք թէ ինչ կը նշանակէ այսքան երկար սպասել: Հիմա երջանիկ եմ, պիտի չմեռնիմ առանց երազիս իրականանալը տեսնելու:

– Մայրս միշտ իր ծննդավայրին պատմութիւնները կը պատմէ ինծի, ըսաւ միջին սերունդէ հայ տիկինը: Ա՛հ, իր երկրին աննման ջուրերը, իր երկրին բանջարեղէնները, իր երկրին մարդիկը, իր երկրին եկեղեցին: «Մայրիկ, ըսի օր մը իրեն, պիտի երթամ ու պիտի տեսնեմ քու հայրենիքդ»: Վիզս փաթթուեցաւ, «Գնա՛, աղջիկս, ըսաւ, գնա՛ եւ նայէ նաեւ իմ աչքերով»:

– Ես ալ Կռան – մանն հայրենիքը տեսնելու կուգամ, ըսաւ երրորդը, մանկամարդ աղջիկ մը, տակաւին հազիւ 18 տարեկան, սեւ աչքերով, վառվռուն, որ միշտ ուրախ էր ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին: Ես եւ մամիս Ամերիկա ծնած ենք, Շիքակօ, բայց մինչեւ վերջ լսեցինք Կռան–մանն կարօտալի պատմութիւնները:

Ես այս խօսակցութիւնը լսեցի չորրորդ Հայուհիէ մը, որ ամէն ամառ կուգայ ու կ'երթայ, իր այստեղի գործերը հեռապնդելու համար:

Լսեցի եւ յուզուեցայ...:

×

Ըսել կ'ուզեմ ուրեմն որ, ոչ մէկ հաւաքականութիւն մեզմէ պիտի կարենայ խլել պանդխտութեան ախոյենութեան տիտղոսը: Սաւառնակի մը մէջ եթէ կայ 18 տարու աղջնակ մը, որ իր մեծ–մօրը հայրենիքը տեսնելու կուգայ, անիկա անպայման մեզմէ է...:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԱՐԱԲ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ, Սեպտ. 24 – 28, տեղի ունեցած են Պաղեստինի արաբ ժողովուրդին հետ բարեկամութեան եւ համերաշխութեան օրեր: Այդ առթիւ, Երեւան ժամանած է Պաղեստին - Խորհ. Միութիւն բարեկամութեան ընկերութեան պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ ՊԱԿ–ի Կեդր. Խորհուրդի անդամ Ապտալլա Հաուրանիի: Հիւրերը, հանդիպումներ ունեցած են բանուորներու եւ գիւղացիներու, հանրային գործիչներու եւ արուեստագէտներու հետ, հաւաքոյթներ տեղի ունեցած են՝ Աբովեանի եւ Նայիրիի շրջանները, ինչպէս նաեւ՝ Երեւան: «Հայբիւրեղապակի» ձեռնարկութեան մէջ տեղի ունեցած հաւաքոյթին, խօսք առնելով, բանուոր Ս. Յովհաննիսեան, ըսած է.– «Հայաստանի աշխատաւորները, ինչպէս ամբողջ սովետական ժողովուրդը, ուշադրութեամբ հետեւում են պաղեստինեան ժողովրդի հերոսական եւ արդարացի պայքարին: Մենք վստահ ենք, որ ձեր կամքն ու ուժը անհնար է ընկճել: Մենք, աշխատաւորների անունից, մեր մայրերի եւ կանանց անունից, Պաղեստինի արաբ ժողովրդին յաղթանակ ենք մաղթում, անկախ Պետութեան ստեղծման համար նրա մղած պայքարում»: Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու համերաշխութեան հայկ. Կոմիտէի նախագահ՝ Յովհաննէս Ինճիկեան, իր խօսքին մէջ նշած է, թէ «Մեզ մօտիկ է պաղեստինեան ժողովրդի արդարացի պայքարն՝ ընդդէմ իմպերիալիստական քաղաքականութեան: Ձեր պայքարը, որը համաշխարհային ազգային – ազատագրական շարժման մի մասն է, վերջին հաշուով, կը պսակուի յաղթանակով»: Խօսք առած է նաեւ՝ Յորդանանի Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյի անդամ՝ Արապի Աւատ, որմէ ետք պաղեստինցի արուեստագէտներ համերգ մը տուած են:

Սեպտ. 26–ին, հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Երեւանի սնունդի արդիւնաբերութեան հաստատութեան մէջ: Բացումը կատարած է, Արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապերու հայկ. ընկերութեան նախագահ՝ Ն. Յակոբեան: Պաղեստինի ազատագրութեան համար, պաղեստինեան դիմադրական շարժման պատմութեան անդրադառնալէ ետք, Ապտալլա Հաուրանի, իր խօսքը վերջացուցած է շեշտելով, թէ «Մեզ զօրավիգ են Խորհ. Միութիւնը, ընկերվարական երկիրները, ամբողջ յառաջադէմ մարդկութիւնը, եւ անսասանօրէն կը հաւատանք, որ հեռու չէ այն պահը, երբ ազատութեան արեւը կը ծագի մեր բազմաչարչար հայրենիքին վրայ»: Հանրաժողովի ընթացքին, հիմնուած է արաբական երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապերու խորհրդային ընկերութեան հայկ. բաժանմունքին առընթեր խորհրդային - պաղեստինեան բարեկամութեան Կոմիտէի բաժին մը, որուն նախագահ ընտրուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը Պերճ Զէյթունցեան:

Երեւանի Լրագրողներու Տան մէջ, բացուած է պաղեստինցի նկարիչներու ցուցահանդէս, ինչպէս նաեւ՝ պաղեստինցի արուեստագէտներ համերգներ տուած են:

×

ՀԱՅ ՔԻՄԻԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի պրեզիտիումը, որոշած է Հայաստանի մէջ, համամիութենական նոր հանդէս մը հրատարակել «Նէօրոքիմիա» անունով: Խորհ. Միութեան մէջ, մասնագիտական առաջին պարբերաթերթը պիտի ըլլայ այս, որ ամբողջովին նուիրուած ըլլայ՝ ուղեղի կենսաքիմիական ընթացքին ուսումնասիրութեան: Այս առթիւ, Հայաստանի կենսաքիմիայի Հիմնարկի տնօրէնը՝ Արմէն Գալոյեան, ըսած է թէ, Հայաստան այդ հանդէսի հրատարակութեան վայր ընտրուած է այն պատճառով, որ մեր երկիրը, Խորհ. Միութեան մէջ՝ կենսաքիմիական հետազօտութիւններու կարեւոր բազոյն կեդրոններէն մէկն է: Ուղեղի քիմիական ընթացքներու ուսումնասիրութիւնը մասնաւորաբար, հիմք կը ստեղծէ կարգ մը ջղային, սրտի, եւ այլ հիւանդութիւններու գիտականօրէն հիմնաւորուած բուժման համար, քանի որ, ուղեղը գործօն մասնակցութիւն կը բերէ մարմնի զանազան գործարաններու կարգաւորման:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Թեհրանի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը կատարուած է Սեպտ. 26–ին: Պատարագած եւ քարոզած է Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Աբք. Մանուկեան, որ անդրադառնալէ ետք Ս. Գէորգ Չօրավարի կեանքին ու գործունէութեան, շեշտած է Հայ Եկեղեցւոյ դերը Սփիւռքի մէջ: Հեռատեսիլը ժապաւէնի առած է արարողութիւնը: Յաջորդ օրը եւս, պատարագ մատուցուած է հեռաւոր թաղերէ եկած հաւատացեալներու ներկայութեամբ: Յառաջիկայ տարի, կը նշուի՝ եկեղեցւոյ կառուցման 150–ամեակը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վարդաձորէն երկու ժամ հեռու Զրաւան գիւղն էր, որուն բնակիչները մեծ մասով Ասորիներ էին: Հայերու թիւը քիչ էր:

Զրաւանը չթճիներու գիւղ էր: Ասորիները, փայտէ կանգուն մը ձեռքերուն, կը պարտէին հեռաւոր ու մօտաւոր հայ գիւղեր, կը հաւաքէին կտաւներ՝ ներկելու եւ կամ նախշ կաղապարելու համար: Անոնց ներկերը խաս էին ու նախշերուն գիծերը՝ նախնական, հին բերդի մը պատերուն վրայ քանդակուած նկարներ յիշեցնող: Ասորիները հայախօս էին, ուսիկին Ս. Աստուածածին անունով հին եկեղեցի մը, որ ուխտավայրը եղած էր նաեւ Հայերուն ու քրիստոնեայ սուրբերուն հաւատացող Քիւրտերուն:

Վարդաձորի կռուէն յետոյ, Զրաւանի Ասորիներն ալ քաշուած էին ճամբանեերէն, մանաւանդ որ այդ օրերուն կողոպտուած ու սպաննուած էին մի քանի ասորի չթճիներ:

Կռուի ընթացքին, Զրաւանը դրեթէ սարսափի տակ էր: Բնակիչները կը ըզգուշանային տուներէն դուրս ելլել: Լայն ճակատով, տարփոտ շրթներով ասորի աղջիկներ քաշուած էին գիւղի աղբիւրներէն, որովհետեւ Զրաւանի ճամբանեերէն, գիւղի մէջէն կ'անցնէին կռուէն եկող ու կռուի գացող զինուորները:

Ուժեղ փոթորիկէ մը յետոյ, ինչպէս կատաղի ալիքները ապառաժուտ եզերք մը կը նետեն նաւի ջախջախուած կայմերու հետ ձկնորսներու դիակներ, Զրաւան այդ տեսակ եզերք մը դարձած էր: Յաջորդ առաւօտ, տեսնես վիրաւոր զինուորները շատցան փողոցներուն մէջ ու պատերուն տակ: Դռներուն վրայ աւելցան մուրացիկ զինուորները: Զգիտես ո՞ր տեղէն Զրաւան հասան հայ, յոյն եւ հրէայ փերեզակներ, որոնք սնտուկները կռնակներնուն՝ մինչեւ Վարդաձորի դաշտը կ'իջնէին ու յաճախ ճամբաներուն վրայ, ծառերուն տակ կը տեսնուէին դիակապուտներ: Գիշեր ժամանակ գիւղերէն սողոսկող կենդանիներու զգուշութեամբ կռուի դաշտ իջնող դիակապուտները առհասարակ Զրաւան կը տանէին արծաթ ժամացոյցներ, մատնիներ, կոշիկներ, ձիու պայտեր, նոյնիսկ թամբեր ու կը ծախէին շատ ժան գներով:

Կռուի լուրերը առաջին անգամ Զրաւան կը հասնէին: Մանաւանդ գիշեր ժամանակ շատ որոշ կը լսուէին թնդանօթի ու հրացաններու ձայնը, կարծես կռիւը Զրաւանի ճամբաներուն վրայ ըլլար:

Մեկլոն, կռուի դաշտը խելագարը, երբեմն կ'երեւէր Զրաւանի հրապարակը ու կը կոսուէր յանկարծ, որպէսզի, կարծես շատ կարեւոր գործի մը համար, այս անգամ երեւէր ճամբաներու վրայ:

Խելագարի երեւոյթով ու չորցած ուղեղով այդ մարդը կարծես կատարելիք շատ գործեր ունէր: Տեսնես՝ ձիերու նախիրի մը հետ նորէն Վարդաձոր կ'իջնէր:

Մի քանի օր յետոյ ան նորէն կ'երեւէր Զրաւանի մօտերը, կ'անցնէր հովի մը պէս, կարծես ձիու մը շուքին վրայ հեծած ըլլար: Միշտ անհանգիստ ու փութկոտ՝ կը մտնէր Զրաւան գիւղը, դարերու հետ խաչուած ոգիի մը պէս եւ գրեթէ մերկ մարմնով կը կենար հրապարակին վրայ: Կարծես կը սպասէր մեծ հրաշքի մը, որ պիտի կատարուէր շուտով: Դժգոհ էր իր շուքէն եւ շատ ուրախ, երբ կը տեսնէր, որ մրջիւնի խրճեղի մը վրայ կրնայ բարձրանալ: Իր կեանքին մէջ այդքան զարմանալի բան տեսնելը չէր յիշեր:

Զրաւան գիւղացիներուն մէջ այդ օրերու գլխաւոր նորութիւնը Հաճի Մուսայի կռուի դաշտ իջնելն էր, նաեւ այն տարօրինակ տարաձայնութիւնը, թէ Զրաւանի ապառաժուտ այգիներուն մօտ երեւցած է հրէշային կենդանի մը, որ ձիու ու մարդու կերպարանք ունի: Որպէս թէ տեսնողներ եղած են, նոյնիսկ լսողներ եղած են անոր տարօրինակ, մարդկային ձայնը: Ասորիներուն մէջ այն զրոյցը կար, թէ հրէշը երկինքէն իջած է՝ աշխարհը քանդելու համար: Ոմանք ալ կ'ուզէին վստահացնել, թէ Վարդաձորի դաշտերէն փախած, դիժացած ձի մըն է, որ Զրաւանի այգիներուն մէջ ինկած է:

(Շար.– 423)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Հայկ Փոխանեան, իր գնահատանքն ու երախտագիտութիւնները կը յայտնէ, վիրաբոյժ՝ Տոքթ. Սերժ Սիմոնեանի եւ բժ. Միշէլ Տէրվիշեանի, իրենց ձեռնհաս դարմանումին համար, իր սիրելի կնոջ հիւանդութեան ընթացքին, եւ անոր ապաքինման ուրախ առթիւ՝ 300-ական Ֆ. կը նուիրէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ եւ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Ցառաջ»էն)։ Նոյն առթիւ, 200 Ֆ. ալ կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՕՊԸՆԱ.– Տիկին Նուարդ Կրկրզեան, 50 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Նիկողոս Կրկրզեանի մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ, եւ 50 Ֆ. ալ՝ իր եւ ամուսնոյն ընտանիքին ննջեցելոց յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է, Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեանէ 50 Ֆ., իրենց կնքահօր՝ Հրաչ Վարդանեանի մահուան տարելիցին առթիւ։ Տիկին Աղաւնի Զէօմլէքճեանէ 100 Ֆ., իր ամուսնոյն մահուան 14-րդ տարելիցին առթիւ։

×

Մարսէյլի Տարօնի Հայր. Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Պետրոս Սահակեանի (Տարօնցի) մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ե. Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Միրոյեան, Այրի Տիկին Վ. Ասլանեան եւ Պօղոս – եան ընտանիքէն 100-ական Ֆ.։ Նոյնպէս, Մովսէս Մարտիրոսեանի թաղման առթիւ Այրի Տիկին Վ. Ասլանեանէ 100 Ֆ.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Սէն թԱնթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր թաղեցիները, նոյնիսկ անոնք, որ թաղէն հեռացած են եւ կ'ապրին շրջանները եւ կը մնան Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ ծուխ, Հոկտ. 25, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին, Եկեղեցւոյ մէջ։

Օրակարգի հարցերն են.–

Ա.– Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն։

Բ.– Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ։

Գ.– Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ։

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Հոկտ. 24, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ (17, Ռիւ Պլէօ)։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերուհիներու բացակայութիւնը նը – կատի կ'առնուի։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Զորեքշաբթի, Հոկտ. 21, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին (Տիկին Փափազեան, Ռիւ Շառլ Միշէլս)։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Վարչ.ը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ Շաբաթ, Հոկտ. 24, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Ազգ. Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն՝ ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցի դասընթացքները վերսկսած են։ Սկսնակներուն համար՝ Զորեքշաբթի առաւօտները, ժամը 10 – 12։ Մեծերուն համար՝ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք, ժամը 2 – 4։

Կը խնդրուի ծնողքներէն, առաջնորդել իրենց զաւակները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5-ին, ի նպաստ՝ դըպրոցին եւ սաներուն։

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:

EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)

Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

AUCUN BILLET NE SERA DELIVRE SUR PLACE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕԾՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոգեկոչում՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ եւ Բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ս. Պատարագ Հոկտ. 25-ին, Եկեղեցւոյս մէջ, ապա Շիրիմի Այցելութիւն Սէն-Փիէռ Գերեզմանատան մէջ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 50-ամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին Հոկտ. 25-ին, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագով, ոգեկոչելու՝ եկեղեցւոյս հիմնադիր՝ հոգելոյս ԳՐԻ – ԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ, բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ յիշատակները։

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէն, քառաձայն կատարողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

Յետ Պատարագի, այցելութիւն՝ հոգելոյս Սրբազանի շիրիմին, Սէն – Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ իր հողակոյտին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

Կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ յարգելու Պալագեան Սրբազանի եւ Վ. Խորասանճեանի անմոռանալի յիշատակները։

Առաւօտեան արարողութիւն։–	8·15
Ս. Պատարագ	10·00
Քարոզ	11·15
Շիրիմի այցելութիւն	12·30

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

GALA et BANQUET

Des ANCIENS COMBATTANTS d'ORIGINE ARMENIENNE des Hauts-de - Seine

Sous le Patronage de: Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur des Anciens Combattants)
Et la présence de Hautes Personnalités

Le 31 Octobre, à 20 h. 30 précises
Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor Cresson
Réservations: Tél.: 770. 07. 25 — 642. 73. 10 — 642. 45. 25

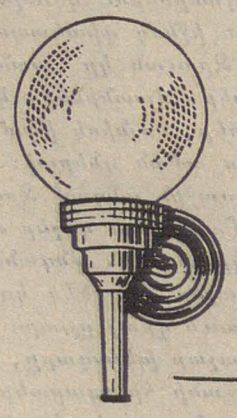

RESTAURANT L'ARARAT

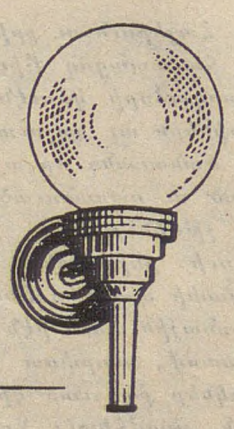

GRILL
SPECIALITES ARMENIENNES

25, Rue Henri-Tasso
13002 MARSEILLE

Place de Lenche (Panier)
au bas des escaliers

POUR RESERVER : 91 - 24 - 99

LES MAGASINS
CETA

Recherchent Vendeur ou Vendeuse à plein temps et Vendeur ou Vendeuse pour nocturne.

Pour un magasin de chaussures à Villejuif.

TEL.: 678. 22. 77
et 820. 14. 21

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԶԱՏ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN
A LA FACULTE DES LANGUES
DE L'UNIVERSITE LYON III

Destiné:-

— *Aux étudiants qui ont choisi l'Arménien comme Unité de valeur dans le cadre de l'Université.*

— *Aux auditeurs libres* (bacheliers ou non) *qui veulent apprendre ou perfectionner leur connaissance de la langue Arménienne.*

— *Aux lycéens, pour la préparation à la valeur optionnelle.*

Enseignant chargé de cours:
Kéram GANANIAN

3 *Niveaux d'Enseignement:*

I° *Niveau pour débutant;*
Lundi, de 18 à 19h.45

2° *Niveau;*
Mardi, de 18 à 19h.45

3° *Niveau;*
Mercredi, de 18 à 19h.30

Pavillon Charles DUGAS, Salle N° 13
Début des cours: Lundi, 19 Octobre 1981

Inscriptions et renseignements auprès du Secrétariat de la Faculté des Langues
74, Rue Pasteur, — 69007 LYON
Tél.: 869. 24. 93 — Poste 703

ԱՆԻ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ

«ԱՆԻ» Երգչախումբին փորձերը, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Անէմեանի, տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 20·30-ին։

6, *Avenue Bourgain - M° Mairie - d'Issy*

Սիրով կը հրաւիրուին նոր անդամանդամուհիներ, մաս կազմելու երգչախումբին, միասնաբար լծուելու համար հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը տարածելու նուիրական գործին։

PATRONAGE
SAINT - CHAMOND

Le Patronage arménien de St. Chamond, informe que les cours d'arménien ont repris depuis le *Lundi*, 5 *Octobre*, avec le programme suivant: les cours sont donnés *chaque jour* du Lundi au Samedi, pour deux groupes d'élèves suivant le degré de leur connaissance de la langue arménienne, à savoir:

Premier groupe, ceux des débutants;
par Mme. GULIAN.
Lundi, Mardi, Jeudi et Vendredi.
de 17h.30 à 18h.30

Deuxième groupe, ceux des initiés;
Chaque Mercredi, de 14h. à 17 h.
par M. ASSADOUR

Les Samedis, pour les groupes *réunis;*
Chants de catéchisme, par P. GOMIDAS

Les cours sont gratuits, assurés par des enseignants bénévoles.

PAROISSE ARMENIENNE
DE LA LOIRE
13, Rue Asil Alamagny 42400 St.Chamond
Tél.: (77) 22. 09. 86

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
20
MARDI
20 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.020

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.020

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ նորէն զեկավարութեան փոփոխութիւն կրեց: Ա. քարտուղար՝ Կանիա ստիպուեցաւ իր հրաժարականը տալ փոքրամասնութեան մէջ մնացած ըլլալով եւ իր տեղը անցաւ՝ նախարարապետ եւ Պաշտպանութեան նախարար՝ զօր. Ժարուզելսկի: Կարելի չէ սակայն ըսել թէ այս նշանակումը կարծրացում մըն է քաղաքական ճակատի վրայ, տրուած ըլլալով որ Ժարուզելսքի ազգայնական մըն է եւ իր ներկայութիւնը կը նշանակէ նաեւ՝ բանակ: Ակնկալուածն այն է որ աւելի վճռականութիւն ցոյց տրուի:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ 35 տարուան աջ եւ աջակերպն վարչակարգէ ետք, կը վերադառնայ ձախին, ընկերվարական կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակով: Արդարեւ կիրակի օր, Փափանտրէուի կուսակցութիւնը 300-ի վրայ գրեթէ 173 աթոռ կ'ապահովէր ինչ որ կը նշանակէ թէ բացարձակ մեծամասնութիւն կը վայելէ եւ կառավարելու համար համայնավարներուն պէտք չունի: 62 տարեկան, ընկերվարական պարագլուխը դէմ է Ցունաստանի մասնակցութեան ՕԹԱՆ-ի ինչպէս նաեւ անդամակցութեան՝ Եւրոպայի: Առաջին արդիւնքներու հաղորդումին իսկ ժողովուրդը փողոց իջած ու իր ուրախութիւնը յայտնած է, երգելով ու պարելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ապահովութեան Ազգ. Խորհուրդը լուծեց ամբողջ կուսակցութիւնները, ինչ որ զարմանք պատճառած է, նոյնիսկ Թուրքիա, ուր զինուորական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, կուսակցութիւնները գործելու իրաւունք չունենալով, արդէն գոյութիւն չունէին: Զօր. Էվրէն այս առթիւ բացատրած է որ Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավար խորհրդարանական վարչակարգ մը պիտի հաստատուի անպայման, բայց ոչ ներկայ կուսակցութիւններով: «Ինչպէս աւերակ կառոյցի մը փլատակներով բարձրացուած շէնք մը կը փլի, կասկած չկայ որ նոյն կուսակցութիւններով մէջտեղ եկած ժողովրդավարութիւն մը երկիրը կը տանի այն կացութեան՝ ուր էր 1980 Սեպտեմբերին» շեշտած է զինուորական խորհուրդին պետը:

ՄՈՇԷ ՏԱՅԱՆԻ թաղումը կատարուեցաւ Կիրակի օր եւ ըստ իր փափաքին ոչ մէկ դամբանական խօսուեցաւ: Իսրայէլի ազգ. հերոսը, որ քանի մը տարիէ քանիներէ կը տառապէր, զոհ գնաց սրտի ադնապի մը: Սուէզի (1956), վեցօրեայ պատերազմի յաղթող (1967) Տայեան կ'ուզէր անպայման վերջնական խաղաղութիւն հաստատել Արաբներուն հետ, նաեւ՝ Պաղեստինցիներուն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ նախ քան Քանքուն երթալը, Հինգշաբթի օր, մասնակցելու համար Հիւսիս - Հարաւ վեհաժողովին, Ամերիկա հասաւ, ուր տեսնուելէ ետք Նախագահ Ռեկընի հետ, միասնաբար կը տօնէին նաեւ Եորքթաունի ճակատամարտի երկուհարիւրամեակը, ուր Ուաշինկթըն եւ Ռոշամպօ պարտութեան կը մատնէին Անգլիացիք եւ գրեթէ վերջ կը դնէր Անկախութեան պատերազմը՝ ու Ֆրանքլինեամերիկեան այս յաղթանակը ծնունդ կուտար ազգի մը, ինչպէս կը նշէր Միթերան, որ Կիրակի օր «Տը Կրաս» նաւուն վրայ ճաշի կ'ընդունէր Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը:

ԷՏՈՒԱՐ ՏԷՓՐԷՕ, հին, ժօրէսեան տիպարի ընկերվարական, որ հիմնադիրն էր նաեւ ընկերվարական ինքնավար կուսակցութեան (յետագային միացած առնոնն առած) 1958-ին, մեռաւ 83 տարեկանին: Սոյն թաղապետութեան խորհրդատու, Ներքին նախկին նախարար (1946) եւ Լուսաւորութեան (1947), 1958-ին երբ Տը Կոլ իշխանութեան գլուխ կուգայ, կը քաշուի կուսակցութենէն ցոյց տալու համար թէ դէմ է Կի Մոլէի քաղաքականութեան: Իտուար Տէփրէօ հինէն անկեղծ բարեկամ մըն էր հայ դատին եւ քանիցս, սիրով, եկած է հայանպաստ ելոյթներ ունենալու Հ. Յ. Դ.-ի կազմակերպած հանդիսութեանց ատեն, ըլլայ՝ Մայիս 28ի, ըլլայ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ: Անձնական բարեկամն էր Հրանտ - Սամուէլի: Երբեք չէ մերժած նաեւ իր աշխատակցութիւնը բերել «Յառաջ»ի: Ֆրանսահայ դաղութը, իր մահով կը կորսնցնէ մէկը անոնցմէ, որոնք միշտ՝ ներկա՛յ պատասխանած են երբ իրենց որեւէ դիմում կ'ըլլար: Տարիներէ ի վեր այլեւս քաշուած կեանք մը կ'ապրէր փարիզեան հարաւային արուարձան Պուա - լա - Ռէյնն:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ 134 զինուորական, կրօնական ծայրայեղ տեսակէտներու համար, բանակէն արտաքսուած են: Ամբողջ շաբթուան ընթացքին ալ 1500 «պահպանողապաշտ» բանտարկուած են:

ԽՈՄԷՅՆԻ մերժեց Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի դիմումը դնդակահարութիւնները դադրեցնելու: Իմամին համար միջազգային կազմակերպութիւնը սատանանէրու կողմէ պաշտօն ստացած է Իսլամին դէմ պայքարելու համար: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, միայն վերջերս 400 երախայ սպաննուած են:

ԱՐԱՖԱԹ հերքեց թէ Իսրայէլի հետ համակեցութեան մը համաձայնագիր եղած ըլլայ, ինչպէս զրուեցաւ մամուլի մէջ: ՊԱԿ-ի զեկավարը այդ յայտարարութիւնը ըրած էր Թոքիո, ըստ մաուլի գործակալութեանց:

ԱԼՊԻՐ ՔՈՀԷՆ, Ֆրանսագիր մեծագոյն վիպասաններէն նկատուած, մեռաւ Ժընեւ: Ծնած էր Գորֆու 86 տարի առաջ, հրեայ ծնողքէ:

ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅ - ՖՐԱՆՍԱՑԻ - ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅ - ՖՐԱՆՍԱՑԻ

ԸՍՏ ԷՎՐԷՆԻ

«ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ՇԻՆԾՈՒ ՆԻՒԹ ՄԸՆ Է»...

Թրքական թէ ֆրանսական մամուլը կը շարունակեն զբաղիլ «մեր հարցով» առաջինը՝ ուրանալու համար անոր գոյութիւնն իսկ, թէեւ «Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը կ'ուզէ որ, ան, անդամ մը ծեծուի վասնզի, կ'ըսէ՝ Աթաթիւրքի սերունդը պէտք չունի փաստաբանն ըլլալու Իթթիհատի սխալներուն, միւսը՝ (Ֆրանսական) ծանրանալու համար Ֆրանք-եւթրքական յարաբերութեանց վատթարացման եւ Հ. Գ. Բ.-ի սպառնալիքներուն վրայ:

Ֆիկարօ - Մակազինը, Շաբաթ օր, տեսակցութիւն մը հրատարակած է Թուրքիոյ զինուորական իշխանութեան պետին՝ Քենան Էվրէնի հետ եւ անդրադարձած անոր յայտարարութեանց մէկ տողը, հարցազրոյցը խորագրած է. - «Մոսկուան է, որ կ'արթնցնէ խլամը»:

Ռոպէր Լաքոնթր, թերթին թղթակիցը, տեղ մը, կ'ընէ հետեւեալ հարցումը. - «Ի՞նչպէս կը բացատրէք, որ երեք սերունդ յետոյ, Հայերը այսքան վրէժխնդիր ըլլան (50 եղեռնափորձ արտասահման 7 տարուան ընթացքին, 19 մեռեալ, 11 վիրաւոր, վերջերս՝ պատանդի հարցի մը Փարիզ)»:

Ու Էվրէն կը պատասխանէ. -

«Հայկ. հարցը շինծու նիւթ մըն է, զոր հնարած են միջազգային ահաբեկչութեան կարգ մը օջախներ, պայթեցնելու համար իմ երկիրս: Որոշ Հայեր, որոնք Թուրքիայէն դուրս կ'ապրին մի-ջազգային սարսափին գործիքները դարձած են: Զինուորականներու կողմէ, 1980 Սեպ. 12-ին իշխանութեան տիրանալէ առաջ, հայկ. շարժումները կը փորձէին օգտուիլ քաոսական կացութենէն եւ մեր երկրին մէջ տիրող քաղաքացիական պատերազմի վտանգէն: Կ'ուզէի, որ ամէն ոք գիտնայ, թէ Թուրքիա հայկ. հարց չունի: Աշխարհի բոլոր Հայերը այսօր գիտեն թէ Հայաստան գոյութիւն չունի ազգ. սահմաններէն ներս եւ թէ՝ պիտի չունենայ ապագային...: Միւս կողմէ կը ցաւինք, որ Ֆրանսական հողամասը կը ծառայէ հայ ահաբեկիչներուն մեր դիւանագէտներուն վրայ յարձակելու»:

Թերթին աշխատակիցը կ'աւելցնէ, փակագիծի մէջ. - (Զօրավարը աւելին չըսեր: Ֆրանսայի 300 հարիւր հազար Հայերը, այսօր՝ ընտրողներ են, մինչ Թուրքիոյ 80 հազար Հայերը շատ քիչ բան են 45 միլիոն բնակիչներու մէջ, որոնց 2,2 միլիոնը՝ քիւրտ, եւ 200 հազար արաբ - ընդամէնը Սիւրիոյը 5 միլիոնէն աւելի է: Հայերը, առաւելաբար բազմաթիւ են Միացեալ - Նահանգները: Աւելի քան 250 հազար են Լիբանան, եւ 2,5 միլիոն Խորհ. Միութեան մէջ. - Արդէն Լիբանան կը գտնուի Հայաստանի ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակը, որ կը համախմբէ շուրջ 15 խումբեր, իր պարագլուխներէն մէկը մարքսիստ մըն է՝ Յակոբ Յակոբեան):

×

Նոյն օրուան «Ֆիկարօ» օրաթերթը, կարճ տողերով կը յայտնէ թէ Քէ տ'Օրսէի պատասխանը, ԱՍԱԼԱ-ի այն զեկոյցին, ուր Ֆրանսա կը մեղադրուի թէ տէրը չի մնար իր խոստումներուն եւ կը պահանջուի ապաստանի իրաւունք քոմանտոյին անդամներուն համար, սա է. - Հայկ. քոմանտոյին անդամները ոչ կ'արտաքսուին, ոչ կը յանձնուին (այլ պետութեան), այլ կը հանուին Ֆրանսական դատարաններուն առջեւ, պատասխանելու համար իրենց արարքներուն մասին:

Ասալա-ի սպառնալիքներուն կ'արձագանգէր նաեւ Հոկտ. 17-ի Լիպերասիոնը մինչ Մաթէն աւելի երկար կ'անդրադառնար, յօդուածը խորագրելով. - «Ֆրանսա - Թուրքիա - 9 տարի է դժուար յարաբերութիւններ»: Անճիշդ լուրերէ մեկնելով, թերթը կը յիշատակէ Մարսէյլի յուշարձանին կառուցումը, 1972-ին (1973՝ Փետրուար), հոն մասնակցութիւնը կը բերէ նախկին ռազմիկներու ենթանախարարին (պէտք է ըլլայ՝ մարզական նախարար) եւ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ Փարիզի դեսպանը Անգարա կը վերադառնայ առանց իսկ հոնկէ կարծիք առնելու: Այս երեք տեղեկութիւններուն երեքն ալ սխալ են: Նոյն սխալները շարունակելով, Թուրքիոյ նոր դեսպան մը կը բերէ Փարիզ 1976-ին (1975-ին արդէն բաւական ատեն է եկած էր, քանի որ ըսպաննուեցաւ 1975 Հոկտեմբերին): Յետոյ կ'անցնի «բարձր քաղաքականութեան» Կիպրոս, Ցունաստան, ամերիկեան ամպարկօ Թուրքիոյ զէնքերուն վերայ, Ժիսքարի օդանաւ տրամադրելը՝ Գարամանլիսի, կրկին վերադառնալու համար հայկ. ահաբեկչութեան, ուր կը թուէ մահափորձերը, պատանդներու հարցը, Շառլ Էռնիւի խօսքերը...

×

Փարիզի Թրքական դեսպանատունը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած էր Շաբաթ օր, ուր կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի տեսակէտը Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող հայ գաղութին մասին առարկայական չէ: Ցիշելով թէ նախարարապետ Փ. Մօռուա, Ուրբաթ օր, ընդունած էր Թուրքիոյ դեսպանը հաղորդագրութեան հեղինակները՝ «Կը հաստատեն որ խօսակցութեան ընթացքին ոգեկոչուած են Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ապրող հայ գաղութին պատմական երեսները եւ թէ դեսպանը, անդամ մը եւս, նկատած է որ Ֆրանսական կողմի մեկնաբանութիւնը չի համապատասխաներ իրողութիւններուն եւ իրականութիւններուն այնպէս ինչպէս դիտուած են առարկայական ականատեսներու կողմէ եւ ներկայացուած դիւաններու փաստաթուղթերու մէջ»:

×

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«...ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ Ո Ի ՍԽԱԼՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԱՐԻՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԵՆԱԼ»

Հոկ. 10/11-ի մեր թիւով կ'անդրադառնայինք էօրսան էօյմէնի յօդուածին (Միլլիյէթ, Հոկ. 3) խորագրուած՝ Պերլին 1921: Նոյն յօդուածագիրը, ամբողջացուցած է իր այս առաջին գրութեան խորհրդածութիւնները, ուրիշ յօդուածով մը, այս անգամ՝ Փարիզ 1981 խորագրուած, ուր սովորական յանկերգներէն դուրս ալ բաներ կ'ըսուին. -

×

«Այո՛, երէկ խօսք ըրած էի Թալաթ Փաշայի դատավարութեան ատենագրութիւններուն մասին: Ա. Աշխարհամարտի աւարտին գերման ժողովուրդի ընդհանուր կարծիքը Թուրքիոյ համար նպաստաւոր էր: Անշուշտ այս պարագան իր որոշ պատճառները ունէր.

«Նախ պատերազմի մէջ միասնաբար պարտուած ըլլալու համագործակցութեան ազդեցութիւնը, ասկէ զատ նաեւ «Հայոց ցեղասպանութեան, մասին ստեղծուած աղմուկին մէջ, չափով մը բարոյական մեղսակցութիւն ունեցած ըլլալու հոգեվիճակը: Պէտք է ընդունիլ որ Արեւմտեան շրջանակներու այս կասկածները այնքան ալ անտեղի չէին անշուշտ:

«Արդարեւ, բռնադատիչն շատ առաջ, Հայերը արեւելեան Անատոլուէն դէպի Միջագետք փոխադրելով անոնց տեղ Թուրք գաղթականներ տեղաւորելու ծրագիրը պատրաստուած էր գերման աշխարհակալութեան տեսարաններէն Բոհրպախի կողմէ:

«Նոյնպէս, Ճիպսըն, իր «Հայաստան» անուն գիրքին մէջ, կը յայտնէր որ Գերմանացիները Պաղտատի երկաթուղիի ծրագիրի պատրաստութեան ժամանակ, դէպի քարիւղային շրջաններ իջնելու ճամբուն վրայ Հայերը իրենց համար կարեւոր արգելք մը կը նկատէին:

«1895 - 96-ի հայկական դէպքերէն անմիջապէս ետք Կայսր Վիլհէլմ Բ.-ի, Օսմանեան իշխանաւոր Ապտիւլհամիտ Բ.-ի հետ ողջագուրուած ըլլալու դէպքը եւ Իթթիհատականներու գերմանասէր ըլլալու պարագան ալ բարոյական միասնականութեան մը փաստերը կը նկատուէին:

«Հակառակ այս բոլորին, կը տեսնուէր սակայն թէ հայկական լոպին կրցած էր գերման հանրային կարծիքը իր կողմ դարձնել եւ Պերլինի դատարանին առջեւ, իբրեւ համաշխարհային դատավարական պատմութեան անօրինակ երեւոյթ սպաննողը անպարտ կ'արձակուէր եւ մեռնողը կը դատապարտուէր:

Մեր զինակիցները 1921-ին այս վիճակին մէջ էին:

«Հիմա, 1981-ին վայրկեան մըն ալ աչքի առջեւ ունենանք Փարիզի ընդհանուր կարծիքը:

«Եթէ Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի վրայ յարձակողներու դատավա-

(Շար.ը կարդալ 4-րդ էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Ծանօթ ուրիշ բանաէր մը՝ Երուանդ Տէր – Մինասեան, ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը մէջ, ընդդիմացաւ Մանանդեանի տեսակէտին դէմ եւ քննադատելով անոր հետազօտական աշխատանքին քանի մը ոչ – համոզիչ արդիւնքները, մերժեց նաեւ՝ անոր շատ կարեւոր մէկ պնդումը, այն է՝ գիրերու գիւտի ժամանակը որոշելու համար մեկնակէտ ընդունիլ Կորիւնի պատմութեան բուն նիւթը, եւ ոչ թէ՝ անոր վերջաւորութեան տեղ դտած ժամանակագրութիւնը, որ տրամաբանօրէն, հակառակ է ինչպէս այդ բուն նիւթին, այնպէս ալ՝ միջնադարեան մեր հեղինակներու տուեալնեբուն: «Ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է,– կ'ըսէ Երուանդ Տէր – Մինասեան,- որ Հայոց գիրերու գիւտի պատմութեան մէջ, ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցնելու կարիք եւ առիթ կայ, ամէն բան կը մնայ իր տեղը, այնպէս, ինչպէս աւանդած է Մաշտոցի աշակերտ եւ ճշմարտապատում կենսագիրը՝ Կորիւն: Որքան ալ որ ան չփոթէր, սխալէր թագաւորներու իշխանութեան տարիներու ժամանակագրութեան մէջ, բան մը՝ որ չէր կրնար չգիտնալ կամ չփոթել, այն տեղեկութիւնն է, որ Մաշտոց, իր մահէն 35 տարի առաջ յօրինած է հայերէն տառերը, ինչ որ կը համապատասխանէ 405 – 406 թուականին»:

Կորիւնի չչփոթելու իրաւունքը, երբ կը պաշտպանենք, պարտաւոր ենք չմոռնալ նաեւ անոր յիշողութեան անխաթարութիւնը: Մի՞թէ կարելի է պատկերացնել, թէ անոր պէս զգաստ ու արդարախօս հեղինակ մը, ընդամէնը մէկ մամուլ ծաւալ ունեցող իր աշխատութեան վերջաւորութիւնը գրելուն մոռցած ըլլար, թէ ի՛նչ գրած է բուն շարադրանքին մէջ:

Հարցի վերջնական լուծումին կրնայ օգնել Կորիւնի պատմութեան ձեռագիրներու համեմատական քննութիւնը, որ, դժբախտաբար, հետազօտողներէն ոչ ոք կատարած է: Որքան ալ ցաւալի, նոյնիսկ Մ. Աբեղեանի հրատարակած գրեթէ քննական բնագրէն անկարելի է իմանալ, թէ ո՛ր ձեռագիրներէն կու գայ յիշեալ ժամանակագրութիւնը:

Երեւանի Մատենադարանը գտնուող Կորիւնի ձեռագիրներէն, միայն երեքը կրնան հպարտանալ իրենց հնութեամբ. երկուքը՝ ԺԴ. դարէն, մէկը՝ ԺԵ. դարէն: Ասոնցմէ ոչ մէկուն մէջ ո՛չ ժամանակագրութիւն կայ, ո՛չ ալ անոր հետքը:

Բայց, թերեւս աւելի հին ձեռագիրներու մէջ գոյութիւն ունեցած է եւ վերահաստատուած՝ նորագոյններու մէջ, որոնք ԺԷ.–ԺԸ. դարերէն են: Մատենադարանին մէջ, յիշեալ ձեռագիրներէն աւելի հինը չկայ, որ Կորիւնի երկը ունենայ: Ուրիշ ձեռագրատուներու մէջ ալ չեն գտնուած նմանները: Միայն մէկը, որ կը գտնուի Փարիզի Ազգ. Մատենադարանը եւ կը համարուի «ընտիր եւ հարազատագոյն օրինակ մի պատմութեան Կորեան՝ ի սուրբ եւ հնագիր՝ ԺԲ. դարու ճառընտիրի...»(Կորիւն, «Պատմութիւն», Վենետիկ, 1894, էջ 6), Վենետիկի Մխիթարեանները հրատարակած են անցեալ դարու կէսին: Այս «ընտիր եւ հարազատագոյն» ձեռագրին մէջ եւս՝ ժամանակագրութենէն ոչինչ կայ:

Այսպէս, ուրեմն, միջնադարեան մեր պատմիչներէն ոչ ոք, Ղազար Փարպեցիէն մինչեւ Վարդան Վրդ., Կորիւնի պատմութեան մէջ տեսած է այն ժամանակագրական հատուածը, որ կցուած է գիրքի վերջաւորութեան: Ան գոյութիւն չունի նաեւ, Կորիւնի երկի բուն ձեռագիրներու մէջ՝ մինչեւ ԺԵ. դար: Ամենայն հաւանականութեամբ, անիկա գործն է՝ յետագայ դարերուն ապրած գրողի մը, որ չկարենալով ճիշդ հասկնալ Կորիւնի երկի բուն շարադրանքի հաղորդած տուեալները, հիւսած է ժամանակագրական թիւրիմացութիւն մը:

Այս բոլորէն ետք, կը մնայ Կորիւնի տուեալները քննել անոր գիրքի բուն շարադրանքի հիման վրայ: Հոն ալ հայերէն գիրերու ստեղծման համար կարեւորութիւն ունեցող թիւերը, ինչպէս տեսանք, կը յիշուին բացառապէս Վռամշապուհի գահակալութեան տարիներով:

Ուստի, հետազօտողի առաջին ու ամէնէն կարեւոր հարցը պէտք է ըլլայ՝ պարզել Վռամշապուհի գահակալութեան առաջին տարին: Այս տեսակէտէն, ամէնէն արժանահաւատ աղբիւրը՝ Ղազար Փարպեցիի պատմութիւնն է, որու համաձայն՝ Վռամշապուհ, Արեւելեան կամ պարսկահպատակ Հայաստանի վրայ թագաւոր կարգուած է Շապուհ Գ.ի կողմէ: Պատմիչը, կը ներկայացնէ Խոսրով Արշակունին գահընկեց ընելու հանգամանքները, ապա, կը յայտնէ, թէ՝ «Երբ Խոսրով հեռացուեցաւ թագաւորութենէն, Հայերը Շապուհէն ուրիշ թագաւոր մը խնդրեցին իրենց համար, ան ալ համաձայնեցաւ նշանակել Վռամշապուհը, նոյն Խոսրովի եղբայրը, Արշակունեաց տոհմէն: Եւ թագաւոր դարձուցած՝ ղրկեց Հայաստան» (Ղազար Փարպեցի, Գլ.Թ.):

Ըսենք, որ Ղազար Փարպեցիի յիշած Շապուհը, չէր կրնար ուրիշ մէկը ըլլալ, քան՝ Շապուհ Գ.ը, կամ վերջինը, որովհետեւ այդ անունը կրող առաջին Պարսից արքան, գահակալած է 240 – 272 թուականներուն, Երկրորդը՝ կամ Երկարա – կեացը՝ 309 – 379 թուականներուն: ըստոյգ գիտենք նաեւ, Շապուհ Գ.ի թագաւորութեան տարիները: Առհասարակ, Սասանեան թագաւորներու ժամանակագրութիւնը վաղուց պարզուած ու ծանօթ է: Հին թէ նոր ուսումնասիրողներ, հաստատած են, որ Շապուհ Գ.ը, կամ վերջինը, թագաւորած է 383 – 388 թուականներուն:

Շապուհ Ե.ը Հայաստանի թագաւոր կարգած է Վռամշապուհ Արշակունին: Հաւանաբար, իր գահակալութեան վերջին տարին՝ 388–ին, որովհետեւ Խոսրովը գահընկեց ընելու պատճառ դարձած էր՝ անոր բարեկամական կապը Բիւզանդիոնի հետ, որու նպատակը պիտի ըլլար, ըստ երեւոյթին, Արեւելեան-Հայաստանը եւս դնել հաւատակից կայսեր հպատակութեան տակ: Իսկ այս բոլորը, կրնար կատարուիլ միայն Մեծ – Հայքը 387–ին Պարսկաստանի ու Բիւզանդիոնի միջեւ բաժնելէ ետք:

«Ամս» – «ամիսս» հարցի քննութիւնը թողլով այլ առիթի, ըսենք, որ Վռամշապուհի գահակալութեան առաջին տարին՝ 388 թուականն է: Այս տարին է որ մեկնակէտ պէտք է դարձնել գիրերու գիւտի հետ կապուած միւս թուականները պարզելու համար: Այս հաշուով կը պարզուի, որ Վռամշապուհի երրորդ տարին, այսինքն՝ 391-ին, Դանիէլեան գիրերը բերուած են Վաղարշապատ: Երկու տարի անոնցմով ապարդիւն զբաղելէ ետք, կամ Վռամշապուհի հինգերորդ տարին, այսինքն՝ 393–ին, Մաշտոց աշակերտներու հետ գացած է Ամորիք, հոն ստեղծելու համար Հայոց տառերը: 392 – 393 թուականներն: Ամորիք մնացած է մէկ տարի, այդ ընթացքին, յունադէտ ու գեղագիր Հռոփանոսի օգնութեամբ, գեղագրական վայելուչ տեսք տուած է իր ստեղծած գիրերուն, կատարած առաջին թարգմանութիւնները՝ սկսելով Սողոմոնի առակներէն, որոնց սկիզբը գրուած է մեծ պատուիրանը, որ եղաւ հայերէն տառերով գրուած առաջին խօսքը՝ «Ճանաչել զի – մաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Տարին բոլորելէ ետք, այսինքն՝ Վռամշապուհի վեցերորդ տարին (393 – 394), Մաշտոց Հայաստան վերադարձաւ՝ իրեն հետ բերելով նոր ստեղծուած տառերը եւ անոնցմով կատարուած առաջին թարգմանութիւններու ուղենիշ փորձը:

Ասոնք են Հայոց գիրերու հետ կապուած արժանահաւատ թուականները, զորս հաղորդած է Կորիւն Վարդապետ, Մաշտոցի աշակերտն ու կենսագիրը, տառերու գիւտի եւ Հայոց գպրութեան առաջին քայլերու արդար վկան:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԶԻՆԱՍՏԱՆ – ՖՈՐՄՈԶԱ

ՓԵՔԻՆԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Քաղաքական աշխարհը, որ, անշուշտ, օրուան իր հրատապ հարցերն ունի, անուշադրութեան չմատնեց Փեքինի վերջին քայլը՝ ուղղուած Ֆորմոզայի: Եւ – Եանինկ, նախագահը Զինաստանի Ազգ. Ժողովրդական Համագումարին, պաշտօնական յայտարարութեամբ դիտել տուաւ, թէ Համայնավար կուսակցութիւնը տրամադիր է բանակցելու Ազգայնականներուն հետ՝ հաւասար սկզբունքներու վրայ, որպէսզի իրականացուի կղզին միացումը մայր ցամաքամասին: Աւելին՝ ան առաջարկեց, տեսակ մը հրաւէրի ձեւին տակ, Ֆորմոզայի Ազգայնականներու մասնակցութիւնը երկրին յանձնաժումին մէջ: Դիտել տուաւ նաեւ, թէ Փեքին տրամադիր է անհրաժեշտ երաշխաւորութիւնները ապահովել Ֆորմոզայի՝ վերամիացումի մը պարագային, ներքին ինքնավարութիւնը, այժմու ընկերային եւ տնտեսական, ինչպէս նաեւ՝ ռազմական դրութեան շարունակութիւնը:

Այս առաջարկը՝ պաշտօնական իր ըլլալով, առաջինը չէ: Փեքին, երեք տարիէ ի վեր կողմնակի ճամբաներով կը ձգտի նոյն առաջարկները ներկայացնել Ազգայնականներուն, հիմնական ձգտումն ըլլալով վերամիացումը Ֆորմոզայի եւ Զինաստանի:

Փեքին, համաձայն քաղաքական դէտերուն, կը ճգնի վերջ տալ Ազգայնականներու առարկութիւններուն եւ մտավախութիւններուն: Այս վերջինները, միշտ ալ ունեցած են այն մտավախութիւնը, թէ Զինաստան վերամիացումի անմիջապէս տակ, նպատակ ունի իր իշխանութեան ենթարկել կղզին՝ հոն հաստատելով մայր հողին վարչական դրութիւնն ու գաղափարախօսութիւնը: Արդ, նոր առաջարկը կը կը վստահեցնէ, թէ ընկերվարութեան դրութիւնը պարտադիր չըլլար Ֆորմոզայի համար: Այլ խօսքով՝ կեդրոնի կառավարութիւնը, կամ, աւելի ճիշդ՝ կուսակցութիւնը, նպատակ չունի պարտադրութեան ձեւին տակ, զինու կամ այլ միջոցներով, իր վարչակարգը «արտածել»:

Երկրին վերամիացումէն ետք, Ֆորմոզա կրնայ լայն ինքնավարութիւն ապահովել վարչական շրջանի մը սահմաններուն մէջ: Կրնայ պահպանել իր զինուորական ուժերը: Կեդրոնի կառավարութիւնը պիտի չմիջամտէ տեղական հարցերու մէջ, կը ճշդէ եէ – Եանինկ:

Այլ մանրամասնութիւններ ալ տուաւ. Ֆորմոզայի այժմու ընկերային – տնտեսական դրութիւնը կրնայ անփոփոխ մնալ. նոյնը, նաեւ՝ ապրելակերպի եւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Հերթական Երկուշաբթին երբ եկաւ, պէտս նոյն կարգադրութիւնն արեց.

– Գերեզմանատուն:

Վաղորդը, մտածէր - չմտածէր, նրանը կարգադրութիւն կատարելն էր: Եւ շաբաթիը գործի դրի:

Բայց, ինչքան էլ ուզում է՝ թող նա վաղորդ լինի, մէկ է, գլխովն էլի հազար ու մի միտք էր անցնելու: Իմ գըլխով էլ անցաւ: Պարզ է, որ պէտս սըրտին մօտ կորցրած մարդ ունէր, որի գերեզմանն այդպէս դէպի իրեն էր ձգում նրան: Սակայն նման դէպքերի համար Շաբաթ - Կիրակի կար: Երկուշաբթի ի՞նչ գործ ունէր այստեղ: Թէ ունէր, հապա շաբաթուայ միւս օրե՞րը: Ինչ է, դրանք դէպի գերեզմանատուն չէի՞ն քաշում նրան: Իմը մտածելուց, դատողութիւններ անելուց այն կողմը պիտի չանցնէր: Իմը մեքենան լուռումունջ քշելն էր: Եւ ճանապարհ ընկանք:

Այդ օրն էլ գնացինք լուռ, եկանք լուռ:

Երրորդ Երկուշաբթին որ վրայ հասաւ, Սարգիս Իվանիչն էլի նստեց իր տեղը, այլեւս նրա կարգադրութեանը չըսպասեցի. բռնեցի գերեզմանատուն տանող ճանապարհը:

– Ճիշդ ես հասկացել ինձ,– նկատեց պէտս,- այս յաւելեալ ժամը ես այդտեղ գնալու համար էլի խնդրել քեզնից: Ինչո՞ւ: Լաւ կը լինի չմտանաս. հոգիդ թող անխոռով մնայ: Տեսնո՞ւմ ես, ոչ մի անգամ հետս ներս չեմ տանում. քեզ կեանքն է պէտք, ապրողների աշխարհը: Տեսնես այդ գերեզմանաթմբերը, սիրտդ թախիծով կը լցուի եւ, ուզենաս – չուզենաս, մի հարց կը տաս քեզ. «Վերջը ա՞ չի: Որ սա է, ինչո՞ւ ենք կորցնում մարդ լինելու մեզ տրուած պարգեւը»: Իսկ մենք, դժբախտաբար, յաճախ ենք կորցնում: Այնպէս որ, ինչքան հեռու մնաս նման մտքերից, այնքան լաւ:

Նա լռեց, իսկ հոգուս վրայ նրա խօսքից տխուր ամպ իջաւ: Երանի՞ չուտ վերջանար այդ յաւելեալ ժամը, թէ չէ ի՞նչ կապ ունեմ ես «Վերջը ա՞ չի» կամ նման ուրիշ հարցերի հետ:

Աւա՜ղ, այդ օրուայ յաւելեալ ժամը կրնայի ընթացք էր ընդունել, եւ ո՞ւմ մտքով կ'անցնէր, որ է՛լ աւելի ահաւոր հարցով չէր լցուի նրա դատարկութիւնը:

- Արմէն,- դէմքն իմ կողմ դարձրեց պէտս,– մահախօսականներ կարդո՞ւմ ես:

Սարգիս Իվանիչը սրտիս ամպի վրայ նոր ամպ աւելացրեց: Խօսքը եթէ որեւէ դրողի մասին լինէր, հասկացանք, թէ չէ. «Արմէն, մահախօսականներ կարդո՞ւմ ես»: Ախր, ես այդ հասակի՞ն եմ, որ դրանց ետեւից ընկնեմ:

– Ո՛չ,- ինչքան հնարաւոր է քաղաքավարի, բայց չոր կտրեցի ես:

Խե՜ղճ Արմէն: Ինձ թուաց, թէ այդ «ոչ»ով ամէն ինչ կը փակուէր, եւ ես կը մնայի կեանքի հետ: Ո՛ւր էր թէ. Սարգիս Իվանիչը դեռ ասելիք ունէր. Եւ ասաց.

– Շատ ի զուր: Էլ ինչո՞ւ են գրւում, տպագրւում: Դրանք մեռնողների համա՞ր են: Նրանք, մեռնելիս, իրենց հաշիւները մէկընդմիշտ փակում են կեանքի հետ եւ, ինչ անես, չանես, մէկ է, նրանց ոչինչ չի հասնի: Ապրողների համար են գրւում դրանք, ինձ ու քեզ համար: Ճիշդ է, մեռնողներից ոչ բոլորն են երկնքից իջած հրեշտակներ: Մարդիկ կշեռքի վրայ են դնում վատն ու լաւը եւ, լաւի յաղթութեան դէպքում, դրում մահախօսականը, մեռնողի կեանքը ժառանգում մնացողներին. ապրէք ահա այսպէս: Մի տեսակ Թումանեանի առածի պէս է ստացւում. «Գործն է անմահ, լաւ իմացէք, որ խօսւում է դարէդար»:

Ցաւելեալ ժամը դժուարութեամբ, բայց, բարեբախտաբար, վերջացաւ: Հոգուս վրայ երանելի թեթեւութիւն իջաւ: Եղբայր, չուրջս եղած կեանքն էլ ո՞ր օրուայ համար էր, որ ես ապրելը մահախօսականներից սովորէի:

3.

Սարգիս Իվանիչը աչքիս լաւ մարդ էր երեւում, ազնիւ մարդ, իսկը պետական մարդ: Հէնց միայն աւտոյի հարցը բաւական էր, որ ես այդպէս մտածէի նրա մասին: Մեքենան օգտագործում էր միայն ու միայն կոմբինատի կարիքների համար. պետական էր, ուրեմն, պետական գործ էլ ունէր: Վե՜րջ: Իսկ քանի՛քանի դեկավար ընկերներ գիտէի, որոնց համար աւտոն նախ անձնական էր, ապա, թէ ժամանակ մնար՝ պետական: Մեքենան աւելի շուտ եւ աւելի շատ նրանց զոքանչներին, կանանց, երեխաներին էր ծառայում, քան հիմնարկին: Մէրին էր ծառայում, քան հիմնարկին: Մէկին շուկայ տար – բեր, միւսին՝ այս ընկերուհու, այն ընկերուհու մօտ, երրորդին՝ դպրոց: Պէտս, փառք Աստծոյ, կին էլ ունէր, երեխաներ էլ, զոքանչ էլ, բայց նրանցից ոչ մէկը մեքենայիս երեսը տեսած չկար: Այդպիսի մարդը չէր կարող պետական միւս գործերում անազնիւ լինել: Այնպէս որ, նրա հոգին ինձ համար հինգ մատի պէս պարզ էր, սիրտը՝ ափսէի մէջ առաջս դրած:

(Շար.– 4)

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ

Հայազգի նկարիչ մը, որ շատոնց կըրնար հրապարակ գալ եւ անուն մը ունենալ: Միտքը, ճաշակը, ըմբռնումները, արուեստի սէրը, հոգեկան պահանջները՝ հզօրապէս ներզործող ազդակներ են իր մէջ, որ զինքը իր սեփական գծով պարտադրող անուն մը կրնային դարձնել: Բայց, Բարզէն Պօտոսեան չուզեց: Հեռու մնաց ցուցահանդէսներու աշխարհէն, ներքնապէս ապրելով միշտ նախապատերազմեան Մոնփառնասի մթնոլորտը՝ որ մեծ կարեւորութիւն ունեցաւ իր կազմութեան մէջ, և մասնաւորի՝ թէքնիքի եւ ստեղծագործումներու գծով, եւ ուր ուած էր գործեր՝ հաւաքական ցուցահանդէսներու առիթներով միայն: Սակայն, և վերջոյ դուրս ելաւ իր մենախօսութենէն եւ ուզեց որ ուրիշներ եւս զբրուցեն իր գործերուն հետ:

Լաւ ընտրած էր քաղաքը: Էքս – ան – Փրովանս: Միջնադարեան եւ համալսարանական քաղաք մը, ուր այցելուները կրնան ըլլալ, առաւելաբար՝ հասկցողներ, արուեստի սիրահարներ: Քառասուն բնանկարներ, իւղաներկ եւ ջրաներկ, որոնք կու գան տարբեր – տարբեր հորիզոններէ, վերագծելով կեանքի ճանապարհը նկարիչին: Յունաստան՝ ուր անցուցած է իր մանկութեան եւ պատանեկութեան անհոգ օրերը. Վենետիկ՝ որ եղած է ուսումնական եւ հայկ. տաճարը իր մտքին եւ հոգիին. Փարիզ՝ ուր ապառած է իր կեանքին լաւագոյնը, եւ Փրովանս՝ ուր այժմ կ'առանձնանայ, յաճախակի, ճաշակելու համար լուռ բնութեան գեղեցկութիւնները:

Բարզէն Պօտոսեան, կը սիրէ, կը պաշտէ բնութիւնը: Լայնօրէն կ'օգտուի երկինքի այս ընծայէն: Կը մեկնի միշտ՝ իրականութենէն, կեանքէն: Ծովափ մը, պչտ մը քարտ, կամ մացառով լեցուն, արշալոյս մը, որ կը գունաւորէ հեռաւոր հորիզոնը, գիւղ մը՝ ցցուած բարձունքի մը վրայ, քաղաք մը՝ իր առօրեայ յատկանիշներով, եւայլն...: Եւ նաեւ Արարատը՝ «միւս կողմէն» դիտուած, տխուր եւ վշտագին: Այս բոլորը՝ ճշգրիտ գիծերու արուեստով, պատկերներու գծագրութեան յաջող եղանակով, ցոլացիկ ըլլալու աստիճան՝ պաստառին վրայ: Այս բոլորը, գոյներու հարստութեան մը մէջ՝ որոնք խորհրդանիշներ են: Այս բոլորը, լոյսի խաղերու մէջ՝ որոնք զգացում, մտածութիւն, կիրք, տենչանք, յոյս, երազ, ներքին լոյս, յուսախաբութիւն, վիշտ կ'արտայայտեն: Եւ այս ամէնը՝ հարազատ, անկեղծ:

Բարզէն Պօտոսեանի բոլոր գործերուն մէջ, կը ցոլայ հայրենաբաղձութիւնը ևս: Անձնական, խոր իր զգացումներուն հետ, կը զտնենք նաեւ՝ հայկ. հարազատ գոյները մեր մանրանկարչութեան:

Զգայուն եւ նուրբ նկարչութիւն մը, հրաշալի ներքին բնութիւն մը՝ ուր իրականն ու գերիրականը շաղկապուած են, եւ ուր, յոյսը եւ հայրենաբաղձութիւնը ըսուած են պարզ արտայայտութեամբ՝ ճերմակ եւ կապոյտ:

Բարզէն Պօտոսեան, պէտք է կրկնէ իր ցուցահանդէսները: Ընտրէ նաեւ՝ հայագեղրոն վայրեր, որպէսզի Հայը, արուեստասէր կամ ոչ, ներկայացուած գործերուն մէջ՝ վերագտնէ ե՛ւ արուեստագէտը, ե՛ւ իր հարազատը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒՏԷ ԳԱՂՈՒՏ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արամ» դպրցի սրահին մէջ, Սեպտ. 24-ին, «Անոյշ» թատերախումբը ներկայացուցած է Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ»ը, բեմադրութեամբ՝ Սէթ Բէդիլեանեանի: Պարերը սորվեցուցած է Վալենթին Գրիգորեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Հայկ Սէրէնկիւլեան» գրական մրցանակի դատակազմը, շարունակելով իր գործունէութիւնը, կը բազմապատկէ իր մրցանակներու շարքը:

Ներկայիս, կը յայտնենք մամուլին, հետեւեալը.–

Երբ ստեղծուեցաւ այս մարմինը, իրրեւ նպատակակէտ ունեցաւ հրատարակութեան տալ այնպիսի գործեր, որոնք պիտի նպաստեն ճոխացնելու հայկ. մատենագրութիւնը, ըլլան անոնք՝ օտարներու կամ Հայերու կողմէ գրուած – հայանպաստ գիրքեր, վէպեր, թատերգութիւններ, Հայկ. Հարցի վերաբերեալ գիրքեր, թարգմանութիւններ:

Երկրորդ նպատակն է, քաջալերել ըստիւռքի մէջ հասնող սերունդին ստեղծագործութիւնները:

Յարդ հրատարակուած են, մրցանակի արժանացած հետեւեալ գիրքերը.–

– Քարլ Պրէֆէնի.– «Քրիստոս Ինքնա – կալ կամ Առիւծարքայն Հայոց Տրդատ» (Թարգմանութիւն՝ Երուանդ Տէր – Անդրէասեանի):

- Սիրունիի.– «Նիքոլա Եորկայի հետ»:

– Յովհաննէս Գազանճեանի.– «Պատմութիւն Հայ Գրականութեան, Ա. եւ Բ. հատոր (մէկ գիրքի մէջ):

– Երուանդ Հայրապետեանի.– «Անմահների երգը»:

- Luc - André Marcel, avec la collaboration de G.Poladian.- «Choix de Poèmes de Tcharentz».

– Կարօ Մեհեանի.– «Ալեծուփ Զուրեր»:

– Կ. Փոլատեանի.– «Զրոյց – Ե.հատոր)

1981-ի մրցանակը յատկացուած է Վեհափառ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի հայկ. կեանքէ առնուած տասնըեակ մը պատմուածքներուն, խորագրուած՝ Հող, Գիր, Մարդ:

Այս առթիւ, Դատակազմը կոչ կ'ուղղէ Սփիւռքի գրողներուն, մանաւանդ՝ երիտասարդներուն, որ եթէ ունին վերոյիշեալ պայմանները լրացնող անտիպ գործեր, ղրկեն Դատակազմին:

Յիշեցնենք թէ, մրցանակի պայմանն է հրատարակութիւնը գիրքին, ուրկէ 500 օրինակ կը տրամադրուի հեղինակին:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Հասցէ.–

Jury du Prix Littéraire
« HAIG SERINGULIAN »
17, Rue Bleue — 75009 Paris

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վերապատուելի Դանիէլ Սահակեան, կը խնդրէ մեզմէ, հետեւեալ ճշդումները ընել, Պոլիս բանտարկուած Հրանդ Կիւզէլեանի մասին.–

«Հ. Կիւզէլեան պատուելի չէ, այլ՝ Կէտիկ – Փաշայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգաբարձու: Ինչ կը վերաբերի Մարսէյլի մէջ հրատարակուած «Հայ ընտանիքի օրացոյց»ին, զուտ հոգեւոր հրատարակութիւն մըն է, պարզապէս՝ Սուրբ Գրքի համարներու հաւաքածոյ մը, ամէն օրուան համար: Անոր մէջ,«թրքութեան դէմ հրատարակութիւն մը» տեսնել, պարզապէս ծիծաղելի է: Ինչ կը վերաբերի, «որբ թուրք տըղաներու», ընթերցողը, անշուշտ, հասկցաւ որ՝ ծագումով հայ որբերու մասին է խօսքը»:

×

«ՅԱՌԱՋ».- Հոկտ. 9-ի մեր թիւին մէջ, Հրանդ Կիւզէլեանի մասին տրուած տեղեկութիւնները, իր դատավարութեան առթիւ, ինչպէս գրուած էր, թրքական աղբիւրներէ էին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆ ԳԱՌՆԻԻ ՄԷՋ

Գառնիի մէջ տեղի ունեցած է ազգագրական արուեստի փառատօն մը: Հնչած են ազգ. երաժշտութեան մեղեդիներ, մեկնաբանուած են կրակոտ ազգ. պարեր: Տողանցած են, երգի ու պարի սիրող խումբերը, որոնց մաս կը կազմեն դրպրոցական երախաներէն՝ մինչեւ 70 տարեկան ծերունիներ: Տաճար տանող ճամբուն վրայ, իրենց վարպետութիւնն ու շնորհքը ներկայացուցած են սիրող նը – կարիչներն ու քանդակագործները՝ բաց երկնքի տակ ցուցահանդէսով մը, ուր կարելի է տեսնել քարի ու փայտի փորագրութեան, հիւսքի, ժանեկագործութեան, բրուտագործութեան առարկաներ ու ծանօթանալ անոնց պատրաստութեան եղանակներուն: Իրենց արուեստն ու վարպետութիւնը ցուցադրած են նաեւ՝ լարախաղացները: Տաճարին աստիճանները բեմի վերածուած են, եւ Գ. Սունդուկեան Թատրոնի դերասանները հատուած մը ներկայացուցած են «Արա Գեղեցիկ» ողբերգութենէն: Փառատօնին մասնակցած են՝ Աշտարակի, Թալինի, Նայիրիի, Արարատի, Աբովեանի, Հոկտեմբերեանի, Ստեփանաւանի, Գուգարքի, Սեւանի աւազանի շրջաններու երգի ու պարի ազգագրական համոյթները, որոնց անդամները տէր են տարբեր մասնագիտութիւններու եւ կը պատկանին զանազան տարիքի:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Զրաւանի մի քանի հայ տուներուն վրայ նման հրէշի մը սարսափը կար: Այդ տեսակ կենդանի մը կարծես ամէն գիշեր անոնց տանիքներուն վրայէն կ'անցնէր. բուխերիկներէն, պատուհաններէն ներս կը նայէր՝ իր աչքերուն մէջ մէյ-մէկ գաւաթ արիւն բռնած:

Վարդաձորի կռուէն ի վեր ուստա Ուսեփի չատ քիչ անգամ երեւցած էր Զրաւանի հրապարակին վրայ: Կռուի մանրամանութիւնները ասորի դրացիներէն կ'իմանար: Այդ օր հեռաւոր լեռը կարծես ամբողջութեամբ ծուխի մէջ էր, եւ կը լսուէին թնդանօթի անընդհատ զարկերը:

– Այսօր յոյն փերեզակի մը հետ խօսեցայ, ուստա. Վարդաձորի դաշտերէն կու գար: Ըսաւ, որ Հաճի Մուսան լեռը ամբողջ երկաթի ու բոցի մէջ է ձգած,– կ'ըսէր դրացի Եաղուպը:

Ուստան, Յոյնի խօսքերուն չէր հաւատար, սակայն կը հաւատար դրացի Եաղուպին ու երեւակայութեան մէջ կ'առնէր լեռն ու Հաճի Մուսային եւ Սպիտակ Զիաւորին հրաշքի շարժումներ կու տար: Ուստան, թոնրատանը՝ ծոյլ կը կոթնէր բարձին, չպուխը կը քաշէր ու կ'երեւակայէր: Անոր գլուխը կ'ըսես բոց կ'առնէր դարբնոցի օճախին պէս:

Թերեւս այդ էր պատճառը, որ կը սիրէր ծուլութիւնը, հակառակ իր արտակարգ ընդունակութեան: Գիւղացիները կը հաւատային, որ ուստան գիտէ աւելի քան երեսուն արհեստներ: Իրաւ ալ յայտնի չէր, թէ ո՞րն էր ուստա Ուսեփի հիմնական արհեստը: Ամէն բանէ ալ կը հասկընար: Երկաթագործ էր, կը շինէր զէնքերու մասեր: Լաւ կազմարար էր, կը կազմէր եկեղեցիներու գիրքեր: Ոսկերիչ էր, փականագործ: Նոյնիսկ կ'ըսէին որ կը նորոգէր ժամացոյցներ: Լաւ նաճար էր, կը շինէր գրականներ, փայտէ աշտանակներ: Ասորիներու նախշերու կաղապարները իր ձեռքէն կ'ելլէին:

Սակայն, ուստան այնքան ծոյլ էր, որ անոր ձեռքին տակ քիչ անգամ գործ մը կը լրանար: Եկեղեցիներու գիրքերը շատ անգամ իրարու վրայ դիզուած, տարիներով կը սպասէին: Երբ մէկը ոսկեջրելու համար ապարանջան մը կը տանէր, ուստան կամաց մը իր ձեռքին գործը կը ձգէր ու կը սկսէր ապարանջանին վրայ աշխատիլ: Եւ այսպէս կէս ձգուած գործերը կը շատնային ու չէին լրանար:

Ուստային գործատեղին թոնրատունն էր, հիւրանոցէն խոշոր փեթակներով բաժնուած: Գործատեղին ճիշդ ու ճիշդ անոր հոգիին պատկերն էր,- իրարու վրայ ձգուած, կէս մնացած գործեր՝ արհեստի հազար ու մի գործիքներուն հետ խառնուած, պղինձի, երկաթի ու փայտի կտորներ, սիկարէթի քիթեր, չպուխներ ու գործիքներ: Ցաճախ կը պատահէր, որ ամբողջ կէսօր կ'առնէր այդ խառնիճաղանճի մէջ գործիք մը գտնելու: Գործիքը գտնելէ յետոյ, կարծես ամէն բան լրացած կ'ըլլար: Այդ օր ուստան այլեւս չէր աշխատեր, թէեւ յաջորդ օրը նոյն գործիքին պէտք չէր ունենար:

Այդ օրերուն մտածելիք շատ բաներ կային տակաւին: Մէկ օր առաջ գիւղը ձգեցին Հաճի Մուսայի զոլամները, Զէյնապը կը փնտռէին, գիւղացիները նոյնիսկ ծեծի տակ առնելով:

– Նիգար, Նիգար,– ուստան ձայն կու տար իր կնոջ ամէն անգամ, երբ իր երեւակայութեան մէջ մինակ կը մնար ու ելք մը չէր կրնար գտնել,- Նիգար, եթէ Հաճի Մուսան բռնելու ըլլայ Զէյնապը... Ճիշդ են, Նիգար, կ'ըսեն, որ Զէյնապ էս կողմերն է:

– Ցաւ ու չոռ, Զէյնապին ալ վիզը փրթի, քուկդ ալ,– կը պոռար Նիգար, փեթակներուն ետեւէն, կռիւ մը ընելու լաւ տրամադրութիւնով:

Օր չէր անցներ, որ Նիգար կռիւ չունենար Ուստային հետ: Էհ, քիչ տարի չէր ամուսնանալէն, քսան տարի էր, եւ սակայն Նիգարի դէմքը քսան անգամ խընդացած չէր: Թերեւս այդ էր պատճառը, որ Նիգար չար եղած էր դրացիներուն հետ ու յաճախ կռիւ ըրած:

(Շար.– 424)

(Շար. Ա. էջէն)

րութեան ընթացքին ալ, կացութիւնը նմանի թալաթի դատավարութեան եւ Հայերը կրկին սկսին «ցեղասպանութեան ձայնապնակը» նուագել, այն ատեն մենք ի՞նչ պիտի ընենք: Արդեօք մեր Արտաքին Գործոցը պիտի ելլէ ու «Այսպիսի հարց մը գոյութիւն չունի, այս պարագան միջազգային ահաբեկչական հարց մըն է» պիտի ըսէ՞:

Եւ Պապըալիի մամուլն ալ «Վարնոց – ներ, անպատիւներ, այլեւս մեր համբերութիւնը պիտի սպառի: Եթէ ո՛չ, հայրենիք, ազգ, Կազիանթէպ, Գահրաման – մարաշ» պոռչտուքներով այս միակողմանի մրցումին բերդի ետեւէն ձայն պիտի բռնէ:

«Եթէ մեզի հարցնեն թէ «Ի՞նչ պէտք է ընել», այն ատեն մեր կարճ պատասխանը հետեւեալը պիտի ըլլայ.

«Զղայնոտութեան եւ պոռչտուքի տեղ, խելացի հանրային կարծիք մը պատրաստել»:

Յօդուածագիրը այս առթիւ կ'ըսէ թէ, պէտք է դատավարութեան մէջ կողմ ըլլալ, գիտակցիլ իրականութիւններուն, իրաւ փաստաթուղթերով հրապարակ իջնել ու չէզոքացնել մեր հակառակորդներուն պնդումները:

Այս միջոցին սակայն, պէտք է անց – եալի իրականութիւններն ու սխալները ընդունելու արիութիւնն ալ ունենալ:

Անշուշտ միշտ պէտք է նկատի ունենալ որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կայսերական շրջաններու դէմ դաղափարախութեամբ մը գործի գլուխ եկած է ու պէտք է ձերբազատիլ Ապտիւլհամիտ Խանը չվիրաւորելու բարդոյթէն:

Իբրեւ Աթաթիւրքի սերունդ, երբեք պէտք չունինք Թուրքիան հազարումէկ վտանգներու առաջնորդած Իթթիհատականներու փաստաբանութիւնը ընելու: Նոյն ժամանակ բնական է պատմական իրողութիւնները չեղեցնելու փորձերուն ալ դէմ պէտք է կենանք իրական փաստարկումներով:

Այս մրցումին մէջ, եթէ նոյն իսկ դաշնն ալ, դատաւորն ալ, հովն ալ դիմացի կողմին նպաստաւոր են, պէտք է հանրային կարծիքին առջեւ անպայման ելլել:

Որքան ատեն խուսափինք այս կացութենէն, յանցաւորները պիտի պահեն իրենց զօրութիւնը:

1921-ին Պերլինի մէջ, 1981-ին Փարիզի մէջ ու վերջապէս 1990 չեմ գիտեր ո՞ւր, վերջ պիտի չունենայ այս արիւնն ու ֆինախնդրութիւնը:

×

Յօդուածագիրը յայտնելով թէ այդ մասին բազմաթիւ վաւերագրեր եւ փաստաթուղթեր գոյութիւն ունին, կարդ մը օրինակներ կը ներկայացնէ վերջերս մամուլի մէջ տեսնուած յօդուածներէն:

Ան նոյնպէս կը յիշէ «Պօսքրն» օրաթերթի 23 Դեկտեմբերին թիւին մէջ Ռոպէրդ Գոլէճի հիմնադիրներէն Տօքթ. Հեմլինի հետ կատարուած հարցազրոյց մը, որուն մէջ ամերիկացի դասախօսը կարդ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ տուած է Սասունի ըմբոստութիւններուն առթիւ:

Նոյնպէս էօյմէն կը յիշէ նաեւ Անգլիոյ դեսպան Սիր Ֆիւրիի Լոնտոն ղրկած մէկ տեղեկագիրը, որ 28 Մարտ 1894 թուականը կը կրէ եւ որուն մէջ կ'ըսուի թէ Հայ յեղափոխականներուն առաջին նը – պատակը այս խառնակութիւններուն հետեւանքով անմարդկային փոխադարձութիւններ ստեղծել ու անոնց հիման վրայ հրաւիրել է միւս պետութիւններու միջամտութիւնները:

Յօդուածագիրը կը յիշատակէ նաեւ ծանօթ պատմաբան Տօքթ. Լէփսիուսի տեղեկագիրը, ուր կը յիշուի որ Հայկական Հարցը Անգլիոյ եւ ցարական Ռուսիոյ քաղաքական հաշիւներու պատճառաւ ստեղծուած վիճակ մըն է:

Բայց, բոլոր սոսնք չեշտուած ատեն, պէտք չէ ժխտել նաեւ թէ Ապտիւլհամիտ – միտ ալ այս խաղերուն զոհ դացած է ու «Համիտիէ ջոկատները» ղրկելով Հայոց վրայ ճատրակի տախտակի շահի դերը խաղացած է:

Անդամ մըն ալ կը շեշտենք, ոչ թէ Համիտը, այլ պատմական իրականութիւնները ստիպուած ենք պաշտպանել: Մուռին ծուռ, շիտակին շիտակ:

Նոյնպէս, Ապտիւլհամիտի շրջանէն յետոյ պէտք է գալ նաեւ Իթթիհատականներու իշխանութեան օրերուն, երբ կարճատեւ ողջագուրումէ մը վերջ սկսող արիւնալի դէպքերն ալ պէտք է մէջտեղ դնել եւ ճիշդ Լիման ֆոն Սանտէրսի նը – ման, բռնադաղթի միջոցին պատահած ապօրինութիւններն ալ ցուցադրել:

Բայց միեւնոյն ատեն, ռուս գնդապետի մը ալ ըսածները պէտք չէ մոռնալ, ուր կը տեսնուի որ Հայերը նախապատրաստուած ջարդեր կատարած են եւ բոլոր Թուրքերը սպաննած եւ վերջն ալ հրապարակորէն խոստովանած են որ մէկ գիշերուան զոհերու թիւը 3000 եղած է:

Զենք գիտեր թէ ի՞նչու մեր դիւանագէտները չեն ուզեր կարդ մը արժէքաւոր պատմաբաններու դրածները նկատի առնել եւ «Հայկական Հարցը» կանոնաւոր ձեւով մը մէջտեղ դնել:

Մինչեւ այսօր այսպիսի աշխատանք մը կարելի չէ եղած դժբախտաբար գլուխ հանել:

Եթէ անդամ մը ձեռք առնուին Արտաքին Գործոց Նախարարութեան փոշիներու տակ դտնուող փաստաթուղթերը, ինչե՞ր կարելի պիտի ըլլայ մէջտեղ հանել:

Կը սպասուի որ Փարիզի դատավարութիւնը այսպիսի աշխատանքի մը առիթ ստեղծէ:

Ու այսպէսով հայկական հարցի կապակցութեամբ թրքական տեսակէտը, փրկուի օրաթերթերու մէջ նետուած «աղաղակներ» ըլլալու իր ներկայ ձեւէն»:

Այրի Տիկին Հրանտ Սամուէլեան, զաւակներն ու թոռները, Սամուէլեան եւ Ազատեան ընտանիքները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց տալոջ, հօրաքրոջ, մեծհօրաքրոջ եւ աղդականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՆՈՇԾ ԱԶԱՏԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Սամուէլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ՝ Հոկտ. 12-ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ, ըստ ողբացեալին փափաքին:

«ՅԱՌԱՋ» Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հ. Սամուէլեանի եւ ընտանիքին:

×

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Հրանդ Սամուէլեան եւ զաւակները, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.– 500 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքներուն, 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայկ. դպրոցին, 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, 500 Ֆ. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տօքթ. Փասքալ Ճապուրեան 2.000, Պր. Գասպար Պալեան 2.000, Պր. Թադոսեան 1.800, Պր. Մենենտեան 500 Ֆ.

×

Մարսէյլ.– Կապոյտ Խաչի Պուլվառ – Օտտոյի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, հանդուցեալ Մովսէս Մարտիրոսեանի թաղման առթիւ.– Այրի Տիկին Վարդուհի Ասլանեան 100, Այրի Տիկին Զուարթ Աւետիսեան 20 Ֆ.:

Ողբ. Պետրոս Սահակեանի մահուան քառասունքին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Միրոյեան, Սահակեան ընտ. 100-ական, Այրի Տիկին Վարդուհի Ասլանեան, Այրի Տիկին Կաղինեան, Տէր եւ Տիկին Պօլոդեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պողոսեան 50-ական, Այրի Տիկին Փարիզ Արմաղանեան 20 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սահակեան Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահակեան եւ զաւակներն ու ընտանեկան պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, բերին իրենց յարգանքի բաժինը, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Իր հայրենակիցին (Տարօն – Սալսաձոր)՝ Պետրոս Սահակեանի յիշատակին Յարութիւն Տէրոյեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԷՕՏՈՆ.– Գազանճեան ընտանիքը, 100 Ֆ. կը նուիրէ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Տիկին Մ. Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»

ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻԻՆՔՍԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:

EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)

Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE

AUCUN BILLET NE SERA DELIVRE SUR PLACE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, կ'ողբայ ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ մահը, որ տարիներու ուսուցիչը եղած է իր դպրոցին՝ Խրիմեան Վարժարանին, եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր այրիին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Տիկին Զապէլ Տիրիկեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յովհաննէս Տիրիկեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕԾՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոգեկոչում՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ եւ Բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ս. Պատարագ Հոկտ. 25-ին, Եկեղեցւոյս մէջ, ապա Շիրիմի Այցելութիւն Սէն-Փիէռ Գերեզմանատան մէջ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 50-ամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին Հոկտ. 25-ին, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագով, ոգեկոչելու՝ եկեղեցւոյս հիմնադիր՝ հոգելոյս ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ, բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ յիշատակները:

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէն, քառաձայն կատարողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմագեանի:

Յետ Պատարագի, այցելութիւն՝ հոգելոյս Սրբազանի շիրիմին, Սէն – Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ իր հոգակոյտին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ յարգելու Պալագեան Սրբազանի եւ Վ. Խորասանճեանի անմոռանալի յիշատակները:

Առաւօտեան արարողութիւն:–	8.15
Ս. Պատարագ	10.00
Քարոզ	11.15
Շիրիմի այցելութիւն	12.30

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԱՂԱՑԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր թաղեցիները, նոյնիսկ անոնք, որ թաղէն հեռացած են եւ կ'ապրին շրջանները եւ կը մնան Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ ծուխ, Հոկտ. 25, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին, Եկեղեցւոյ մէջ:

Օրակարգի հարցերն են.–

Ա.– Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն:

Բ.– Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ:

Գ.– Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Հոկտ. 24, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ (17, Ռիւ Պլէօ): Կարեւոր օրակարգ: Ընկերուհիներու բացակայութիւնը նը – կատի կ'առնուի:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանէէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Հոկտ. 21, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին (Տիկին Փափազեան, Ռիւ Շառլ Միշէլս):

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Վարչ.ը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ Շաբաթ, Հոկտ. 24, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Ազգ. Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն՝ ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
21
MERCREDI
21 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.021
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.021

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ

—o—

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝
ՄԵԼԻՆԱ ՄԵՌՔՈՒՐԻ

Յունաստանի առաջ նոր դիմագիծը կոչուած է նաեւ փոխելու Եւրոպայի դիմագիծը, որ Ֆրանսայէն ետք, նոր ընկերվարական պետութիւն մը կ'ունենայ իր ծոցը՝ ժողովրդավարութեան հայրն իսկ՝ Յունաստան:

Յաղթանակը՝ ՓԱՍՈՔ-ի (Համահելլենական Ընկերվարական Շարժում) շատայն է, քանի որ ինչպէս գրած էինք երէկ, Փափանդրէուի կուսակցութիւնը կրցաւ 300-ի վրայ 174 աթոռ ապահովել, ստանալով ձայներու 48,6 առ հարիւրը մինչ նոր Ժողովրդավարութիւնը 35,95 առ հարիւր կ'առնէր միայն: Երկիրը, ինչպէս Ֆրանսա Մայիս 10-ին, ցնծութեան մէջ է եւ մեծ յոյսեր ունի այս փոփոխութենէն»: Առաջին առթիւ, անշուշտ ամսավճարներու յաւելում, յետոյ ուրիշ բաներ: Ծանօթ է որ Փափանդրէուի տարբեր տեսակէտներ ունի Եւրոպայի Հասարակապետութեան մասին եւ կրկին քանակցելու պիտի ձեռնարկէ Յունաստանի անդամակցութիւնը: Կայ հարց մը եւ՝ ամերիկեան զինուորական կայաններու հարցը: Հաւանական կը նկատուի որ Յունաստանի նոր վարչակարգը յայտնել վարկեր ուզէ Միացեալ – Նահանգներէն, եւ ձեռք ալ ձգէ, քանի եթէ դարի նաւահանգիստներ տրամադրելէ Ուաշինկթընի, անոր այլեւս միայն ու միայն Թուրքիան կը մնայ:

Անդրէաս Փափանդրէու, օրուան յաղթականը, 62 տարեկան է եւ Յունաստանի գլխաւոր երկու քաղաքական դէմքերէն մէկը, միւսն ըլլալով՝ Կոնսդանտին Գրամանլիս: Փայլուն ճառախօս, լաւ տընտեսագէտ, շատ ժողովրդական, ասոնք իր ծանօթ առաքինութիւններն են, բայց ընդդիմադիրներուն համար՝ ամբոխավար է եւ դիւրին խոստումներ ընող: Ծնած է Քիոս, Թրքական սահմաններուն մօտ, զաւակն է նախկին վարչապետ՝ Գեորգ Փափանդրէուի, որ Վենեզելոսի ազգն հետ, հիմնած է Կեդրոնի Միութեան ազատական կուսակցութիւնը: Երկար տարիներ Ամերիկա ապրած է եւ ամուսնացած Ամերիկուհիի մը հետ, որմէ չորս զաւակ ունի: Յունաստան վերադարձած է 1962-ին, բայց կուսակցութեան ձախ թեւին պատկանելով, բազմաթիւ հակառակորդներ ունի կուսակցութեան ծոցին մէջ իսկ եւ պարտի հրաժարիլ: Երբ 1967-ին զնդապետները իշխանութեան գլուխ կ'անցնին, կը բանտարկուի հօրը հետ: Այս վերջինը ազատ կ'արձակուի Նախագահ Ճոնսընի միջնորդութեամբ, ինք ալ Շուէյտ կ'անցնի: Աքսորի մէջ, կը հիմնէ ՓԱՔ-ը (Ազգային Ազատագրական Համահելլենական Շարժում) որու անդամներու մեծ մասը «հաւատացեալ մարքսիստ» երիտասարդներ են: 1974 Օգոստոսին կը վերադառնայ Յունաստան և այդ ատեն է, որ ՓԱՔը կը վերածուի ՓԱՍՈՔի և կը մասնակցի 1974-ի և 1977ի ընտրութիւններուն, նախ 14, ապա՝ 93 աթոռ ապահովելով, երեսփոխական Ժողովին մէջ:

Ինչպէս Ֆրանսայի պարագային, յաղթանակի անմիջական գինովութենէն ետք, կարգը կուգայ պատասխանատու ծանր պարտականութեանց եւ ըլլայ ներսի, ըլլայ դուրսի ճակատներու վրայ դժուար ապագայ մը կայ:

Արդէն իսկ կը խօսուի նոր կառավարութեան կազմութեան մասին եւ հաւանական կը նկատուի որ նորընտիր երեսփոխան Մելինա Մեռքուրի, Մշակոյթի ենթանախարար նշանակուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ նորընտիր նախագահը՝ Խամենէի աշխարհական մը ընտրած է, որպէս նոր նախարարապետ՝ Տոքթ. Աքպար Վելայաթի: Միւս կողմէ գնդակահարութիւնները չեն դադրիր և վերջին 34 գընդակահարուածներու կարգին է Պանի Սատրի նախկին խորհրդատուն՝ Մանուչէր Մասուտի:

ԻՐԱՔԻ ընդդիմադիր շրջանակներէ հասած լուրերու համաձայն, Սեպտեմբերի վերջ 140 հոգի, Քիւրտիստանի հայ – բնակիչներ միութեան անդամ գնդակահարուած են եւ 38 ալ Պասա կուսակցութեան համակիր:

ՄԻԹԵՐԱՆ Մեքսիքօ հասաւ, ուր երկու օր զրօսաշրջիկութիւն պիտի ընէ նախ քան Քանքունը անցնիլը, ուր Հինդշաբթի կը սկսի 22 ղեկավարներու Հիւսիս – Հարաւ ժողովը:

ԿԱՌ ՏԸ Լ'ԷՍԹԻ արուարձանի եւ մեծ գիծերուն վրայ, Երկուշաբթիէն ի վեր մեծ խանգարումներ կան գործադուլի շարժումի հետեւանքով: Շարժումը կընայ ամբողջ շաբաթը տեւել:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մէջ երկու ոստիկան սպանուած են, հակահաբեկչական ջոկատին պատկանող:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ բաժնեչափ դրուեցաւ ալիւրի եւ հացի համար: Իւրաքանչիւր թաղի հացագործ ալ միայն իր թաղի բնակիչներուն հաց ծախելու արտօնութիւն կ'ունենայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ» ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Թէրճիման օրաթերթը առջի շաբթը – ւան իր հերթական մամուլի «կլոր սեղանը» յատկացուցած էր հայկ. ահաբեկչութեան: Մասնակցած են. – փրոֆէսէօրներ՝ Էնվէր Զիյա Գարալ, Ֆահիր Արմաօղլու, Միհրհատ Սէրթօղլու եւ Պոդազիչի համալսարանի դասախօսներէն՝ Արման Մանուկեան: Ասուլիսը վարած է Թայլան Սորկուն:

Յաջորդաբար կուտանք գլխաւոր մասերը, առանց ծանրանալու հոն ըսուածներուն մասին, որոնք նոյնիսկ եթէ երբեմն շատ «տարօրինակ» թուին չեն կրնար զարմացնել: Այսուհանդերձ հետաքրքրական է հետեւիլ այս «փրոֆէսէօրներուն» ըսածներուն...

×

ԹԱՅԼԱՆ ՍՈՐԿՈՒՆ. – *Այսօր Թուրքիոյ օրակարգին վրայ Հայկական Ահաբեկչութիւն կոչուած հարց մը կայ: Այս ահաբեկչական շարժումը, որուն արմատը ծագում կ'առնէ Օսմանեան Կայսրութեան վերջին օրերէն, վերջերս յանկարծ հրահրեցաւ եւ իրեն թիրախ ընտրեց Թուրքիոյ արտասահմանի ներկայացուցիչները: Շարք մը ոճիրներ գործուեցան: Հայկական ահաբեկչութիւնը Օսմանեան Կայսրութեան վերջին օրերուն զանազան վայրեր պատահած սակայն Լօզանի դաշնագրով վերջացած էր: Միայն թէ հիմա ան կրկին օրակարգի վրայ եկած է: Այս հրապարակային ասուլիսի ընթացքին կանգ պիտի առնենք վերջին տարիներու հայկական ահաբեկչութեան եւ ատոր պատճառներուն վրայ: Առաջին խօսքը կուտամ Արմաօղլուի եւ կը խնդրեմ որ պարզէ իր տեսակէտները:*

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – *Վերջին տարիներու ահաբեկչութիւններու ամէնէն կարեւորը օրէ օր մաղլցում ցոյց տուող հայկական ահաբեկչութեան կողմէ Թրքական հաստատութիւններու դէմ կատարուած յարձակումներն են: Ասիկա սկսաւ 1970-ին:*

Ոմանք կը պնդեն թէ հայկական ահաբեկչութիւնը կապ մը ունի Իսրայէլի Պետութեան հիմնումին հետ: Ինչպէս որ Հրեաները երկար տարիներ ահաբեկչութիւն ընէլէ ետք պետութիւն մը հիմնեցին, Հայերն ալ նոյնը ընել կը փորձեն: Իմ տեսակէտով այսպիսի պնդում մը սխալ կ'ըլլայ: Նմանութիւններ կան, սակայն ճիշդ չէ բաղդատութիւնը: Հրեաները արդէն գոյութիւն ունէին Պաղեստինի մէջ: Մեծ պետութիւններուն ալ օգնութեամբ Հրեաները ի վերջոյ յաջողեցան: Բայց եթէ հայկական ահաբեկչութիւնը ատոր հետ կապ ունենար, ան կը սկսէր Իսրայէլի պետութեան հիմնումէն անմիջապէս վերջ: Իմ կարծիքով ուրիշ տեղ փնտռել պէտք է: Ատոր աղբիւրը կը գտնուի միջազգային համայնավարութեան մէջ: Դէպքերը մեզ դէպի հոն կը տանին:

Այսօր որ երկիրն ալ քննէք, աջակողմեան ահաբեկչութիւն չկայ, կամ շատ սակաւ է: Միջազգային ահաբեկչութիւնը ձախակողմեան ձեռնարկ մը ըլլալ կը թուի: Հայկական ահաբեկչութիւնը ին – չո՞ւ 1970-ական թուականներուն երեւան ելաւ: Եթէ ուշադրութիւն ընենք 1961ին Սովետ Համայնավար Կուսակցութեան 22-րդ համագումարին, հոն խնդրոյ առարկայ դարձած էր «Լայն ճակատ»ի գաղափար մը, որուն մասին կը խօսուի 12 Սեպտեմբերէն առաջ գոյութիւն ունեցող ձախակողմեան հրատարակութիւններու մէջ: Համագումարին որոշուած էր սեղմ գործակցութիւն մը հաստատել ընկերվարական կազմակերպութիւններու հետ եւ ընդլայնել ճակատը: Որոշուած էր նաեւ օտար երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները զօրացնել եւ անոնց տեղ ապահովել Խորհրդարաններու մէջ: Ցետոյ օգտուիլ օրինական անձեռնմխելիութենէ: Այս երկրորդ թաքթիքը յետոյ ձախողեցաւ: 1961-ին որոշուած էր նաեւ անհրաժեշտ պարագային օգտուիլ յեղափոխութենէ:

(Շար. 1)

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ), ՀՈԿՏ. 13/15

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւան այցելած է Պանկլատէշի Մոսկուայի դեսպանը՝ Միրզա Ռաշիտ Ահմատ, եւ ընդունուած նախագահ Բարկէն Սարկիսովի ու վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ: Զոյգ հանդիպումներու ընթացքին դեսպանին տեղեկութիւններ տրուած են Հայաստանի տնտեսական, գիտական եւ մշակութային կեանքի ու նուաճումներու մասին: Ընդունելութեանց ներկայ եղած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան Ա. քարտուղարը՝ Ս. Սիմոնեան: Միրզա Ռաշիտ Ահմատ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իրեն հանդէպ ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութեան պալատի շէնքի, օդակայանի, մէթրոյի, Արփի - Սեւան ջրատարի եւ այլ շինարարական իրագործումներու առթիւ: Դեսպանը յայտնած է նաեւ, թէ երեք հարիւր տարի առաջ Հայեր բնակութիւն հաստատած են Պանկլատէշ. մայրաքաղաք Տաքայի մէջ ջրջան մը կայ, զոր ժողովուրդը «Արմանի Թոկօ» կը կոչէ եւ ուր Հայեր կ'ապրին:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ «ՋԵՐՆՈՄՈՐԵՑ»ԷՆ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքին, «Արարատ», Հոկտ. 11-ին, իր դաշտին վրայ 2-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է Օդեսայի «Ջերնոմորեց»էն: Թէեւ խաղին սկիզբէն Երեւանցիները անցնելով գրոհի իրենց հսկողութեան տակ առած են հակառակորդին դաշտը, սակայն առաջին կոլը նշանակած են Օդեսացիները, օգտուելով «Արարատ»ի պաշտպաններու անզգուշութենէն: Աւելի քան կէս ժամ «Արարատ»ի տղոց թափած ճիգերը, հաւասարեցնելու համար հաշիւը, ապարդիւն մնացած են եւ դարձեալ պաշտպաններու անզգուշութեան հետեւանքով Օդեսացիները երկու կոլ եւս նշանակած են: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ» յաջողած է երկու կոլ նշանակել եւ խաղը վերջ գտած է Երեւանցիներու պարտութեամբ (2 – 3): Այս խաղէն ետք «Արարատ» 24 կէտով 15-րդ տեղը կը գրաւէր դասաւորման մէջ, ինչ որ խնդրոյ առարկայ կրնայ դարձնել բարձրագոյն լիկայի մէջ մնալու հարցը:

Նոյն օրուան միւս խաղերուն արդիւնքներն են. –

Դինամօ (Թ.) – Դինամօ (Կիեւ)	3 – 1
Սպարտակ – ԲՍԱ	1 – 1
Զէնիթ – Դնեպր	1 – 0
Դինամօ (Մինսկ) – Շախտեոր	1 – 1
Կուբան – ԲԿՍԱ	2 – 1
Տաւրիա – Տորպեդօ	1 – 1
Դինամօ (Մ.) – Նեֆթչի	1 – 0

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԱԲՈՎԵԱՆԻ «ԿՈՏԱՅՔ»Ը ԻՐ ԽՄԲԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան Բ. դասակարգի ինն երորդ խմբակի առաջին ութ ակումբներու մրցաշարքի յաղթականը հանդիսացած է Աբովեանի «Կոտայք»ը, եւ այս՝ մրցաշարքի աւարտին երեք խաղ մնացած: Այս յաջողութեան մէջ իր բաժինը ունի խումբին մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան, որ ծանօթ է «Արարատ»ի կազմին մէջ 70-ական թուականներուն իր ցուցաբերած վարպետութեամբ, թէքնիքով եւ գրոհներու կազմակերպութեամբ: Ներկայիս «Կոտայք» կը գտնուի կարեւոր հարցի մը առջեւ: Ինը խմբակներու յաղթական ակումբները՝ բաժնուած երեք խումբերու, պիտի պայքարին առաջին լիկա անցնելու համար: Իւրաքանչիւր խումբի յաղթական ակումբը կ'անցնի առաջին լիկա: Մրցումները կը սկսին Հոկտ. 25-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ, ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի համար կենսական նկատուող այլ հարցեր ալ չօշափած է Գիտութիւններու Ակադեմիայն Թղթակից – անդամ Միքայէլ Քոթանեան, Գարուն ամսաթերթի թղթակիցին հետ իր կատարած խօսակցութեանց ընթացքին (*):

Շատերու նման, ան եւս բացարձակ դէմ արտայայտուած է մեծ եւ, նոյնիսկ, միջին տարածութեամբ նոր քաղաքներու ստեղծումի միտքին: Ի տարբերութիւն Խորհ. Միութեան դրեթէ բոլոր Հանրապետութիւններուն, ուր կարելի է որեւէ վայրի մէջ մէկ միլիոնէ աւելի բնակչութեամբ նոր քաղաք հիմնել, Հայաստանի լեռնային տարածութիւնը եւ ընկերային – տնտեսական զարգացումին առանձնայայտկութիւնները հնարաւորութիւն չեն տար նման ծրագիրներու իրականացման: Եւ պարզ է, թէ ինչու: Հինգ հարիւր հազարնոց բնակչութեամբ քաղաքի մը ստեղծումը, կը նշանակէ 10 – 15 շրջաններու «ապարնակեցում»: Ուրեմն, նկատի առնելով Հայաստանի լեռնային դիմագիծը, իբրեւ տարածութիւն, պէտք է զարգացնել արդէն իսկ ձեւաւորուած բնակավայրերը, անշուշտ, տնտեսական հիմունքներով: Քաղաքները դարձնել բարեկարգ՝ գոհացում տալով այսօրուան եւ վաղուան քաղաքացիներու ընկերային, մշակութային եւ կենցաղի պահանջներուն:

Ի՞նչ կը հետեւի վերոյիշեալ հաստատումներէն: Այն թէ՝ հակառակ ներկայ հինգ տարիներու համար սահմանուած ծրագիրին, ըստ որուն՝ ռոդելի հողերը պէտք է աւելնան 30·000 հեկտար, ջերմոցի բանջարաբծութիւնը պէտք է զարգանայ 90 հեկտար ջերմոցներու հաստատումով, ինչպէս նաեւ՝ նորատունկ այգիներու տարածութիւնը 5·000 հեկտար, շրջաններուն աշխատող ձեռքերու յաւելումին հարցը չի լուծուիր: Այսինքն՝ ասոնց աշխատանք ապահովելու խնդիրը: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է արդիւնաբերական կեդրոններ հիմնել, յատկապէս՝ լեռնային եւ նախալեռնային գօտիներու մէջ:

Հարկ է թերեւս յիշեցնել, թէ վերջին տարիներուն, պատկան իշխանութիւնները արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ հաստատեցին գիւղական վայրերու մէջ: Նաեւ զանազան հիմնարկութիւններու մասնաճիւղեր տարբեր քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ՝ Լենինական, Կիրովական, Դիլիջան, Գորիս, եւ այլուր, միշտ ապակեդրոնացման սկզբունքով եւ տեղական աշխատող ուժերը հոն կեդրոնացնելու շատ ճիշդ առաջադրութեամբ: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ներկայիս անհրաժեշտ կը նկատուի առաւել մեծ ձեռնարկութիւններու հաստատումը՝ հազարէ աւելի բանուորներով, որպէսզի երիտասարդները չհեռանան գիւղերէն: Ակադեմականը կարեւոր առաջարկ մը ներկայացուցած է, այն թէ՝ կարգ մը հիմնարկութիւններ փոխադրել շրջաններ. այսպէս՝ այգեգործութեան, պըտղաբուծութեան եւ գինեգործութեան հիմնարկութիւնները միացնել եւ այդ հիմունքով ալ հաստատել գիւղական վայրերու մէջ: Տուած է մանրամասնութիւններ, ըսելով.– Ոչխարաբուծութեան գծով գիտա – ուսումնական – արտադրական կոմպլէքս կարելի է հիմնել Սիսիանի շրջանում, կաթնամթերքների վերամշակման խոշոր գիտա – ուսումնական – արտադրական կոմպլէքս Կալինինոյում, եւայլն:

Շատ կարեւոր է, նոյնպէս, հաղորդակցութեանց միջոցներու ստեղծումն ու բարելաւումը շրջաններուն, եւ, յատկապէս՝ հեռաւոր վայրերու հետ: Այլ շատ կարեւոր կէտ մը.– գիւղական բնակչութեան կոմունալ պայմանների արմատական բարելաւումը եւ կենցաղի վերակառուցումը: Որովհետեւ, միայն բնակարանով, այլեւս կարելի չէ երիտասարդը կապել իր ապրած վայրին հետ: Երիտասարդութեան արտակարգ հոսանքը դէպի մեծ քաղաքները, կը բացատրուի առողջապահական - կենցաղի այն մեծ տարբերութեամբ, որ գոյութիւն ունի կեդրոնական քաղաքներուն եւ փոքր քաղաքներուն եւ գիւղերուն միջեւ: Այս հարցին կապակցութեամբ, եզրակացութիւնը յստակ է.– Այդ հոսքի դադարեցումը ենթադրում է, զբաղուածութեան հարցի լրիւ կարգաւորման հետ միասին (ըսել կ'ուզէ՝ աշխատանք հայթայթել) լուծել գիւղերի, բանւաւանների եւ քաղաքների ջրամատակարարման, բոլոր բնակարանները ջրով ապահովելու, գիւղի կենցաղը արմատապէս բարելաւելու պրոբլէմը...: Ճիշդ է, այսօր մեր բոլոր բնակավայրերը մատակարարւում են ջրով, բայց համարեա ոչ մի բնակավայր չունի ջրամատակարարման յուսալի սիստէմ: Անգամ՝ Երեւան, Լենինական, Դիլիջան, Էջմիածին եւ միւս քաղաքները ջրով ապահովուած չեն, շատ թաղամասերի բնակարաններում, ջրի անընդմէջ մատակարարում չի կատարւում: Առաւել վատթար է բնակարանների ջրամատակարարման վիճակը փոքր քաղաքներում, բանւաւաններում եւ գիւղերում: Գիւղական բնակիչների ջրամատակարարման հասկացութիւնը, սահմանափակւում է ընդհանուր օգտագործման մի քանի ջրաածորակներով»: Ակադեմականին համար, եթէ այսօր անհրաժեշտ նիւթականթէքնիք միջոցները տրամադրուին, այսպէս ըսած՝ կոմունալ – կենցաղային հարցերը կը լուծուին, քանի Հայաստան զանոնք լուծելու պայմաններն ունի:

Ինչ կը վերաբերի հանքանիւթերուն՝ ժամանակն է, որ ոչ միայն արտադրութեան դրուին մարմար, երկաթաքար, չինութեանց սահմանուած քարեր եւ այլ բնական նիւթեր, այլեւ՝ զանոնք օգտագործել կոմպլէքսային կոնստրուկցիաներ պատրաստելու համար:

Բնական եւ կարեւոր աղբիւրներէն են՝ հանքաջուրերը: Հայաստան, հարուստ է այս ուղղութեամբ: Սակայն, մեր հանքաջուրերը, միջազգային անուն չեն հանած: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, անբաւարար ձեւով եւ աստիճանով կ'օգտագործուին:

Ակադեմականին յիշատակած երկար հաշուարկութենէն, մէջբերենք պարզ տուեալները: Ներկայ տարեշրջանին, լաւագոյն պարագային, Հայաստանի հոսած հանքային ջուրերու հզիւ 8 – 10 օրուանը, տարուան հաշուով, կ'օգտագործուի: Մնացեալը, կը հոսի աննպատակ: Պատկան հիմնարկութեան տուեալներով, յառաջիկայ մէկ – երկու տասնամեակներու առողջարաններու մահճակալներուն թիւը կը հասնի 40·000–ի: Եթէ ընթացիկ տարուան համեմատութեամբ, չիշերը հանքաջուրերով լեցնելու ծրագիրը եռապատկենք, լաւագոյն պարագային՝ Հայաստան կ'օգտագործէ իր հանքաջուրերուն տարեկան արտադրութեան 20 – 25 օրուանը: «Դա կը նշանակի, որ դարավերջին եւս կորցնում ենք հանքային ջրի 340 – 345 օրուայ արտահոսքը, մօտ 30 միլիոն խորանարդ մ. ջուր»:

Արդ, այս հարցը եւս լուծելու համար, անհրաժեշտ է, այսպէս ըսած՝ կոմպլէքսային արտադրութեան ապահովումը: Երկու կէտեր ուշադրութեան կը յանձնուին ակադեմականին կողմէ: Առաջին՝ միջազգային չափանիշով առողջարաններու հաստատում: Երկրորդ՝ արդիական, ժամանակակից թէքնիքով շիշեր լեցնելու արտադրութեան նուաճում: Ոչ նուազ կարեւոր կէտ մը՝ սպասարկութեան – հաղորդակցութեան լայն միջոցներու ապահովում:

Վերջին կարեւոր հարցերէն մէկն ալ եղած է մշակելի հողերու պահպանութեան պարագան, պայքարը՝ հողի մաշումին դէմ:

Ծանօթ է, որ Հայաստան, մշակելի սահմանափակ տարածութեամբ հող ունի եւ արդէն անձ գլուխ հաշուով, Խորհ. Միութեան մէջ վերջին տեղը կը գրաւէ վարելահողի դեռնին վրայ: Ըստ կատարուած հաշիւներու, դարավերջին, մշակելի հողի տրամադրելի տարածութիւնը 0,1 հեկտար պիտի ըլլայ, անձ - գլուխ հաշուով: Կը հետեւի, ուրեմն, թէ մշակելի հողի խնայողութիւնը աւելի քան կենսական արժէք կը ներկայացնէ Հայաստանի համար:

Արդ, ակադեմականն ալ, ուրիշներու նման, ցաւով հաստատած է, թէ հսկայ քանակութեամբ բերրի հողեր կը տրամադրուին, օրինակ Արարատեան դաշտին մէջ, քաղաքներու ընդարձակումին համար: «Անգուսպ չափերով ընդլայնում ենք Մասիսը. Էջմիածինը, Արտաշատը, Հոկտեմբերեանը, Երեւանը, եւ տարեց – տարի բաղաքները կլանում են բնակլիմայական արտակարգ բարենպաստ պայմաններում գտնուող վարելահողերը՝ այգիները, բանջարանոցները, եւայլն»: Որով, հրապարակ դրուած, այսպէս ըսուած՝ կոմպլէքսային առաջադրութիւնները, որոնց մասին խօսուեցաւ արդէն, կրնան սահմանափակել մսխումը, նոյնիսկ արդելք հանդիսանալ բերրի հողերու չքացումին:

Ինչ կը վերաբերի հողի մաշումին, ասոր առաջքը կրնայ առնուիլ հողը չմաշեցնող մշակութիւններու կիրարկումով: Օրինակ, լեռնային եւ նախալեռնային շրջաններու մէջ արդիւնել ծխախոտի, եղիպտացորենի, եւ ասոնց նման՝ հողը մաշեցնող մշակութիւնները: Նոյնպէս, զարկ չտալ՝ ոչխարաբուծութեան: Կաթի եւ միսի արտադրութիւնները ապահովել եղջերաւոր անասունների թիւի յաւելումով:

Ակադեմականին եզրակացութիւնը.– Մենք պարտաւոր ենք, Հանրապետութեան այս փոքր տարածքում, հոգ տանել ոչ միայն մեր, այլեւ յաջորդ սերունդների կեանքի պայմանների, նիւթական բարիքների ընդլայնուած վերարտադրութեան յարատեւ ապահովման մասին: Իսկ դա կարող է լինել, առաջին հերթին, հողի, անտառների խելամիտ օգտագործման, պահպանման եւ ընդլայնման միջոցով»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Ցառաջ» 26 – 29 Սեպտեմբեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՊԱԼՈՒՉԻՆԵՐԸ

Քալաթի խանը, որ Փաքիստանի 3,6 միլիոն հաշուող Պալուչիներու առաջնորդն է, իր նախնիքներուն երբեմնի շքեղ ապարանքին անչուք աւերակներուն մէջ կը բնակի: 1948–ին, հարկադրուեցաւ Փաքիստանի զիջել իր խանութիւնը. արդի ժամանակի հոլովոյթը, արդի կեանքին ազդեցութիւնները, աստիճանաբար սահմանափակեցին իր ազդեցութեան ոլորտը, քանի, ցեղախումբի կառոյցն ալ քայքայուիլ սկսաւ:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Պալուչիստանի ժողովուրդը, իր յոյսն ու վճռակամութիւնը չկորսնցուց՝ ազատութեան եւ անկախութեան ապահովման ուղղութեամբ: Փաքիստանեան նահանգ դառնալէ երեք տասնամեակ ետք, տեղւոյն բնակչութեան ձգտումը անկախութեան, առաւել նկատելի կը մնայ:

Միւս կողմէն, խորհրդային բանակներու ներկայութիւն, իրենց շրջապատին մերձ Աֆղանիստանի մէջ, նոր տարողութեան հասցուց այս ձգտումը: Մոսկուա, որ կը ճգնի քայլ առ քայլ մօտենալ արաբական տաք ջուրերուն, կրնայ օգտագործել կարեւոր թիւ ներկայացնող այս ժողովուրդին ազդ. տրամադրութիւնները:

Ճիշդ է, որ պատերազմական վիճակի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Մենակ, այ, շաբաթը մէկ գերեզմանատուն գնալ – գալուց գլուխ չէի հանում: Կարօտը՝ կարօտ, հասկացանք, անպայման Երկուշաբթի օրերի՞ն պիտի իրեն զգալ տար այդ կարօտը. շաբաթուայ միւս օրերը կարօտին չէի՞ն բըռնուում:

Մի ուրշ բան էլ էր մնացել հանելուկ: Գերեզմանատնից որ վերադառնում էինք, պետես տրամադրութիւնը բացուած էի տեսնում: Ցեռոյ, անցնող օրերի հետ տխրութեան ամպ էր նստում նրա դէմքին: Մանաւանդ, Ուրբաթ օրերին, երբ նա վերադառնում էր մինիստրութիւնից:

Բայց այդ բոլորը թողնենք մի կողմ. իմ բախտից այսօր դեռ Հինգշաբթի էր, եւ չարժեր միտքս գերեզմանատնով ըզբաղեցնել: Տեղ պիտի գնայինք, եւ դըբսում պետես ի՞նչ էր սպասում: Աստմ, որ անգործ մնալու սովորութիւն չունէի: Ոչինչ որ չլինէր, աւտօն մաքրելը կար ու կար: Զկարծէք կեղտոտ էի պահում: Զէ: Որ անելիք չէի ունենում, շորը վերցնում, գլուխս կախ եղած – չեղած փոշիներն էի հեռացնում վրայից: Հիմա էլ դրանով էի զբաղուած, երբ ականջիս ծանօթ ձայն հասաւ.

– Բարի օր, ընկեր Արմէն, ի՞նչպէս են գերեզմանոցային գործերդ:

Մէջքս ուղղեցի եւ ձայնի կողմ շրջուեցի: Քիչ հեռւում կանգնած մեքենայի առջեւի դռնից գլուխը դուրս հանած, հեղնական ժպիտը դէմքին, ինձ էր նայում մէկը: Ինձ ոչ թէ հարցը շշմեցրեց, այլ հարց տուողը. էլի վարորդութի՞ւն է անում: Բայց չէ՞ որ... Քարացել, նըրան էի նայում: Երբ ուշքի եկայ, կոմբինատի մուտքին մօտ երեւացող Սարգիս Իվանիչն տեսնելով, մարդը գլուխը կըբայի պէս ներս քաշեց ու մեքենայի հետ առաջ ծլկեց. գող՝ սիրտը գող:

– Գէո՞րգը չէր,– աչքը հեռացող աւտոյին, ինձ դարձաւ Սարգիս Իվանիչը:

– Գէորգն էր,- վրայ բերեցի ես:

Պետս հայեացքը հեռուներից կտրեց այն պահին միայն, երբ տեսադաշտից ծածկուեց Վարդանեանի մեքենան:

– Դա՞,– ծոր տուեց նա,: – Ուրեմն, աչքերի հիւանդութիւնը պատրուակ էր. աշխատանքից ազատուել էր ուզում: Ազնիւ ճանապարհով չէ՞ր կարող: Գոնէ ուրիշ հիւանդութիւն մէջ գցէր: Անպայման՝ աչքերի: Այն էլ՝ այնպիսին, որ բուժում չունի: Երեւի հասկացաւ, որ իր ասած մարդը չեմ, պոչը հաւաքեց: Իսկ ես, միամիտս, կարծում էի, թէ խելքի կը բերեմ նրան: Ականջդ կանչի, Թումանեան, ո՞նց էլ ամէն ինչ տեղը տեղին տեսել ու ասել ես. «Զարն էլ է միշտ ապրում անմեռ, անէծք նրա չար գործին»:

Լսում եւ չէի հասկանում, թէ ինչի մասին էր խօսում պետս:

Գիշերը աչք չփակեցի: Խանգարողը, նախ, Գէորգ Վարդանեանն էր: Ինչո՞ւ թողեց կոմբինատը եւ այն էլ՝ այդպէս: Ցեռոյ՝ Սարգիս Իվանիչը. Թումանեանի խօսքը յիշելու ի՞նչ ժամանակն էր ու տեղը:

Ոչ մի բան բարձիթոզի անել չէի կարող. ինձ խաղաղ գիշերներ էին պէտք, հանգիստ քուն: Ուրեմն, դէպի գործ, Արմէն, ասացի ինքս ինձ:

4.

Հիմնարկի թէկուզեւ նախկին աշխատողի հասցէն իմանալը հեշտից էլ հեշտ էր. քարտուղարուհին, հինգ րոպէ չանցած, իմ առաջ դրեց ուզածս տեղեկանքը:

Պէտք չէր, որ ձղձդէի: Հենց առաջին կիրակի օրը, առաւօտեան կողմերը, Գէորգ Վարդանեանի տանն էի: Ընդունեց ինչպէս վարորդը վարորդին:

– Էդպէս էլ գիտէի,– ասաց,- ուզէիր – չուզէիր, պիտի գայիր. մեծից խորհուրդ հարցնելը չի վնասի:

Կնոջը կարգադրեց սեղան բաց անել: Առարկեցի.

– Ոչինչ էլ պէտք չի,- ասացի,– երկու բոպէով եմ եկել:

– Դու քո գործը տես, խօսքը կնոջն ուղղեց Գէորգը, յետոյ շրջուեց իմ կողմը,- երկու բոպէն երկու ժամ դարձնելը մեր ձեռքին է, – աւելացրեց, - օրը՝ կիրակի, դու էլ՝ պարապ:

Գլուխը քարը. ինչ ուզում է թող անի, միայն թէ իմանամ այն, ինչի համար եկել էի:

Թեթեւակի նայեցի շուրջս: Աչքերիս չհաւատացի: Մի անգամ Սարգիս Իվանիչի տանն էլ եմ եղել: Սրանը՝ ոնց որ կոմբինատի դիրեկտորի տուն, նրանը՝ ոնց որ շարքային մարդու: Ի՜նչ կահկարասի, ի՜նչ ամանեղէն, ի՜նչ վերանորոգում: Հետն էլ՝ կին, երեք հասունացած երեխայ: Վարորդի աշխատավարձով այդքան բան ձեռք բերե՞լ կը լինէր, այդպիսի մեծ ընտանիք պահե՞լ կը լինէր: Բայց, դէ, թող մի հանելուկ էլ աւել լինէր. աշխարհը չէր քանդուի:

(Շար.– 5)

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
50-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Հոկտ. 11-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ 50-ամեակն էր։ Շաբաթներէ ի վեր, Եկեղեցւոյ Հոգ. Հովիւն ու Հոգաբարձութիւնը, լծուած էին, ոգի ի բռին աշխատանքի, արժանի շուքով նշելու համար, Փարիզի հիւսիսային արուարձանի հայ հաւատքի տան տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի։

Առաւօտեան Պատարագը մատոյց Սերովբէ Արք., որ «Եկայք շինեսցուք Ս. Զիսրանն լուսոյ» բնաբանով քարոզ մը խօսեցաւ, անդրադառնալով հայ ժողովուրդի շինարար ոգիին, քրիստոնէական հաւատքին, ի վերջոյ, շեշտը դնելու համար՝ Եկեղեցւոյ դերին վրայ, դարերու ընթացքին։ Քառաձայն երգեցողութիւնը, ներդաշնակօրէն կը մեկնաբանուէր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի։ Ցաւարտ պատարագի, հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուեցաւ՝ եկեղեցւոյ ծառայած վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ սատարողներու յիշատակին։ Մատաղի օրհնութեամբ վերջ կը գտնէր 50-ամեակի հանդիսութեան կրօնական բաժինը։

Ժամը 14-ին, Առնուվիլի հայ հաւատացեալներու կողքին, Սարսէլէն, Կուսէնվիլէն, Սեւրանէն, Անկէնէն, եւ այլ շրջաններէ եկած հայրենակիցներ, հաւաքուեցան սիրոյ սեղաններու շուրջ, Ժիմնազի մէջ։ Սերովբէ Արք.ի կողքին, ներկայ էին՝ շրջանի ենթա-նահանգապետը, փոխ-քաղաքապետը եւ փարիզեան շրջաններու եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչները։

Ճաշի ընթացքին, առաջին խօսքն առնողը եղաւ շրջանի Հոգ. Հովիւը՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան, որ անդրադառնալէ ետք 1920 – 1930 թուականներու հայ գաղթականներու ժամանումին, Առնուվիլ հաստատուելուն, եւ կարճ ժամանակ ետք եկեղեցի մը կառուցանելու անոնց մտածումին, յիշեց թէ՝ Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հողը գնուած է 1931 Յուլիս 17-ին, հիմնարկէքը կատարուած է նոյն տարուան Օգոստոս 2-ին, իսկ օծումը՝ 1932, Նոյեմբեր 13-ին, ձեռամբ՝ Փարիզի ժամանակի առաջնորդ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի։ Ապա, ան յիշեց անունները, զանազան ժամանակաշրջաններու հոգաբարձութեան կազմերուն, հոգեւոր հովիւներուն, երախտագիտական զգացումներ արտայայտելով՝ անոնց և բոլոր այլ սատարողներուն հանդէպ, որոնք անսակարկ նուիրումով աշխատած են Եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ զայն հայաշատ արուարձանին մէջ շնչող վայր մը դարձնելու համար։ 1964-էն ի վեր, հովիւն է Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան, ձեռնադրուած՝ նոյն տարին, Սերովբէ Արք.ի ձեռամբ։ Եկեղեցին ունի կանոնաւոր կերպով ներկայ դպիրներ, ինչպէս նաեւ՝ քառաձայն երգչախումբ մը, որ, Վահրամ Տէվէճեանի ղեկավարութեամբ, տօնական օրերուն, կը մեկնաբանէ Կոմիտասեան պատարագի երգեցողութիւնը։ Մեսրոպ Քհնյ., որ նոյն տեղն կը վարէր սեղանը, գնահատական խօսքեր ուղղեց՝ ներկայ հոգաբարձութեան անդամներուն, անոնց կանանց եւ բոլոր այն անձերուն, որոնք ջանք չէին խնայած՝ կոկիկ, խնամուած եւ ճաշակաւոր հանդիսութիւն մը կազմակերպելու համար։

Խօսք տրուեցաւ՝ Ժիրայր Դատաւորեանի, Անկէնէն, որ նշեց (Ֆրանսերէն), թէ աւելի քան յիսուն տարի առաջ, երբ գաղթական Հայերու առաջին խումբերը կը հասնէին Ֆրանսա ու կը հաստատուէին զանազան շրջաններ, այդ կարգին նաեւ՝ Առնուվիլ, հազիւ իրենց օրապահիկը ապահովելու միջոցները գտած՝ անոնք ի մի կը հաւաքուէին բարձրացնելու համար իրենց հաւատքի բերդը, կազմակերպելու համար մայրենի լեզուի ուսուցումը, հաւատալով որ՝ եկեղեցին, լեզուն ու մշակոյթն էին, որ պիտի կարենային ապահովել մեր ժողովուրդին գոյատեւումը։ Այդ ժամանակն, հեռաւոր շրջաններէ եկող հայ հաւատացեալներու համար, Եկեղեցին «զրահանդերձն էր հայ հոգիին»։ Անցան տարիներ, ու այսօր՝ Եկեղեցին պարտականութիւններ ունի՝ գաղութին նկատմամբ։ Անոր գլխաւոր պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ՝ միջոցներ ստեղծել մայրենի լեզուի պահպանման, ազգային մշակոյթի զարգացման եւ հասնող սերունդի տոհմիկ դիմագիծի ապահովութեան համար։ Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ կղերապետական չէ. հոգեւորականութիւնը, միայն ինքը չէ, որ կը վարէ Եկեղեցին ու կ'իշխէ ըստ կամս, այլ՝ Եկեղեցւոյ վարչութեան մէջ լայն տեղ ունի ժողովուրդը, իր ներկայացուցիչներով։ Հետեւաբար, մեր ժողովուրդը, ակնկալութիւններ ունի իր ներկայացուցիչներէն։

Խօսք առնելով՝ փոխ-քաղաքապետը, դրուատեց հայ ժողովուրդը, վեր առաւ անոր մշակոյթն ու արուեստը, եւ շեշտը դրաւ Հայերու շինարար ոգիին եւ աշխատասէր նկարագրին վրայ։ Փարիզի Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը՝ Մէթր Արմէն Բարսեղեան, իր կարգին, շեշտեց մեր Եկեղեցւոյ դերը՝ հայ կեանքին մէջ, դարերու ընթացքին։ Արա Գորգիկեան, կարդաց անունները բոլոր անոնց, որոնք այս առթիւ՝ սրտաբուխ նուէրներ ըրած էին Եկեղեցւոյ ի նպաստ։ Պաշտօնական բաժինը վերջ կը գտնէր՝ Սերովբէ Արք.ի խօսքով։ Հայր. Պատուիրակը, դրուատելէ ետք հայ ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատքը եւ ստեղծագործող ոգին, շեշտեց, թէ եկեղեցաշինութիւնը՝ մեր ժողովուրդի նկարագրին ցայտուն յատկանիշներէն մին կը հանդիսանայ։ Գը-նահատեց Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան յիսնամեայ հանդիսութիւնը կազմակերպող մարմինն ու անհատները, վեր առնելով՝ անոնց նուիրումն ու զոհաբերող ոգին։

Հոգաբարձութիւնը, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր, հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնին համար հրաւիրելու՝ «ԱՆԻ» Երգչախումբը, որ ղեկավարութեամբ Հրանդ Աճէմեանի, մեկնաբանեց՝ հայկ. ժողովրդական, հայրենասիրական եւ յեղափոխական 12 երգեր.— Երեւան, Եար Գիւլա, Խնջոյքի Երգ, Լուսնակ Գիշեր, Նազանի Եարը, Արմենիան հող ա, Զարթիր լաս, Անդրանիկ, եւայլն։ Ժողովրդական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ, ներդաշնակ ու երանգաւորումներով մեկնաբանուած երգերը՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին սրահին մէջ, արժանանալով՝ ներկաներու բուռն գնահատանքին։

Այնուհետեւ, 50-ամեակի տարեդարձի կարկանդակի սեղանին շուրջ հաւաքուելով, «ԱՆԻ» Երգչախումբը մեկնաբանեց Հայրապետական Մաղթերգը, որու աւարտին՝ Սերովբէ Արք. կտրեց կարկանդակը։

Հայկական տաք ու խանդավառ մթնոլորտը, շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 18, երբ ներկաները սկսան կամաց-կամաց թողուլ սրահը, յիշատակելի պահեր ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ։

Լաւ կազմակերպուած հանդիսութիւն մը՝ որ արժանի է ամէն գնահատանքի։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

օրէնքը կ'արգիլէ քաղաքական բնոյթի ամէն տեսակ գործունէութիւն կամ արտայայտութիւն։ Բայց, երեւութապէս հանդարտ թուացող գոյավիճակը, կը ծածկէ ներքին դժգոհութեան ալիքը. այն թէ՝ Պալուչիստան եւ անոր Պալուչի ժողովուրդը, տեւական կերպով շահագործուած են – եւ նոյն վիճակին մէջ կը մնան – Փաքիստանի, եւ անոր մեծամասնութիւնը ներկայացնող ցեղագրական խումբին՝ Փունժապներուն կողմէ։

Նորութիւններ չեն այն հակակրութիւններն ու հակամարտութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին Պալուչիներու եւ Փունժապներու կողմէ տիրապետուած Իսլամապատի կեդրոնական կառավարութեան միջեւ։ Փաքիստանցի զինուորներու արձակած զնդակներու հետքերը՝ խանին հօր մզկիթին պատերուն վրայ, դեռ ցայտուն կը մնան։ 1958-ին, կեդրոնի կառավարութեան հրահանգով, այժմու խանին հայրը ձերբակալուեցաւ։ 1970-ական թուականներուն, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան ըմբոստացած ցեղախումբերու եւ փաքիստանեան ուժերու միջեւ։ Բախումները տեւեցին չորս տարի։

Պալուչիստան, դրեթէ կէս տարածութիւնը կը դրաւէ Փաքիստանի, բայց միայն 5 տոկոսը կը ներկայացնէ անոր բնակչութեան։ Անդրադիտութիւնը, երկրին միջինին կէսը միայն, այսինքն՝ ժողովուրդին տասը տոկոսը կը ներկայացնէ։

Հիմնական հարցը այն է, կ'ըսէ Մոհամմէտ Սարտար Պալուչ, նախագահը՝ Պալուչիստանի Ակադեմիային, նահանգի մայրաքաղաքը՝ Քեթթայի մէջ, որ Փունժապները հոս կը ժամանեն եւ տէր կը դառնան կարեւոր եւ արժէք ներկայացնող գործերուն եւ պաշտօններուն։ Կառավարութիւնը փոքր ատիճանի ճարտարուեստներ կը հիմնէ նահանգին մէջ, սակայն ասոնցմէ օգտուողները կ'ըլլան, Քարաչիէն ժամանած Փունժապները։ Մեզի կը մնայ շարունակել մեր նախկին կեանքը՝ արածել ուղտերը։

Վերջին տարիներուն, խորհրդային դրոշմով Մարքսեաններ եւ աւատական կենցաղի հետեւող ցեղախումբերու առաջնորդներ, աւատապետեր, միացեալ ճակատ կազմած, կը ճգնին՝ անկախ Պալուչիստան մը կեանքի կոչել, Փաքիստանէն անջատուելու յստակ ձգտումով։

Քաղաքական ձգտումները, կը տարբերին եւ հակոտնեայ առաջադրութիւններ տրպարակ կը դրուին։ Ոմանք, կը գոհանան, լայն ինքնավարութեան մը սահմաններու հաստատումով, Փաքիստանի շրջագիծին մէջ։ Ուրիշներ, կ'երազեն մեծ Պալուչիստանի մը կազմութիւնը, Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի իրենց արիւնակիցներուն միացումով։

Քաղաքական դէտերու համոզումով, Մոսկուա, իրագործելու համար ցարերու վաղեմի ծրագիրը՝ լիջնել դէպի «տաք ծովերը», անպայման՝ պիտի օգտագործէ չորս միլիոնի հասնող ժողովուրդի մը ինքնավարութեան, աւելին՝ անկախութեան տրամադրութիւնները։

Այսօր՝ երեւութապէս հանդարտ, վաղը՝ Աֆղանիստանի մերձ այդ գօտին, Փաքիստանի տարածութեան գրեթէ կէսը գրաւող Պալուչիստանը, կրնայ կռուախնձոր դառնալ դեր – Պետութիւններու միջեւ։

Յատկանշական կը մնայ, ցեղապետի մը յայտարարութիւնը.— կա՛մ լայն ազատութիւններ կը շնորհեն մեզի, մեր գործերուն յանձանձնումին համար, կա՛մ ալ՝ յանձն կ'առնեն, ծայր ատիճանի բարդ խմորումներ սանձել։ Ապա, կ'աւելցնէ՝ ժամանակը, մեր հաշուոյն կ'աշխատի։

Թ. Ա. Թ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

– Ամօթ է, կնիկ, ի՞նչ է ձէնդ ձգեր ես,– երբ այս խօսքերով Ուստան կը փորձէր միջամտել այս անգամ կռիւը Ուստային հետ կը սկսէր։

Ուստան չէր բարկանար, բայց երբ բարկանալու ըլլար՝ գիտէր մի քանի խօսք ըսել միայն.

– Վա՛յ, ես քու հօր...

Յետոյ կը լռէր։

Նիզար կը դրդրար, ինքնիրեն կը պոռալրար.

– Ին սէպապին տունը աւրի, որ քեզի բաստ չդայի...

Ի՞նչ խօսքեր ըսես որ չէր ըներ։

Երբ ամուսինը ձէն չէր տար, Նիզար աւելի կը բարկանար։ Օր մը օրանց Ուստան ամուսին չեղաւ, տղամարդու պէս ճուղապ չտուաւ անոր խօսքերուն։ Նիզար նոյնիսկ պիտի ներէր անոր, եթէ ան հանէր ու մի քանի հատ զարներ իրեն։

Այդ անգամ երբ Ուստան բարձին կը կոթնէր, Նիզարի դեւերը կը հաւաքուէին։ Եկող գացողին պատասխան չէր կրնար տալ։

Տեսնես՝ դուռը կը թակէին։

– Նիզար, Ուստան մեր փականքը շինե՞ց։

– Ա՛յ կնիկ, աշխարհ իրար է անցեր, որո՞ւ ոտք ձեռք կը բռնէ փականք շինել։

– Արդէն չիլ էիր, ֆելէկն ալ զարկաւ՝ պիւթուն քէօռ ըրաւ,– կը լսուէին Նիզարի խիստ խօսքերը։

Վարդաձորի կռիւէն ի վեր Ուստան վախէն տունէն դուրս ելած չէր, մինչեւ դեռ ուրիշներ պազարէն տուն չէին գար։ Տեսնես՝ ատեն-ատեն ալ կը խօսէր կը-նոջ, որ դուրսերը շատ չերեւայ։

Նիզար կարճ հասակով, լայն երեսով, ու փոքր քթով կին մըն էր։ Թափած թարթիչները աւելի չար արտայայտութիւն մը կու տային անոր։ Ուստան կը հաւատար, որ իր կինը գեղեցիկ էր. երբ դուրս ելլելու ըլլար, տեսնես՝ անծանօթ ձիաւոր մը կ'առնէր ու կը փախցնէր զայն։ Կնոջ անունը Թամամ էր, եւ սակայն, Ուստան կը սիրէր զայն Քէօռ-Օղլուի կնոջ անունով կանչել՝ Նիզար։

Այդ երեկոյ, ուշ ատեն, նորէն ըսկըսած էր կռիւը երկու ամուսիններու միջեւ։ Զգիտես՝ ի՞նչ քմայքով, Ուստան ճրագին առջեւ սկսած էր Վարդաձորի եկեղեցիին գրակալին վրայ աշխատիլ։ Տարիին աւելի էր որ էդ գրակալը կը մընար, Ուստան ձեռք չէր զարկած անոր։

– Սեպէպին բրշակը մրեղի,– կը պոռար, կը դղրդար Նիզար։

– Ի՞նչ է ձէնդ, կնիկ, էս ուշ գիշերով։

Նիզար էնպէս կը պոռար, կարծես գիւղը գլուխը կ'ուզէր հաւաքել։ Ինչպէս չպոռար։ Այդ օր, երկու անգամ փականքին տեսեւ եկած էին։ Ուստան, փոխանակ փականքին վրայ աշխատելու, Վարդաձորի վառած եկեղեցիի գրակալին վրայ կ'աշխատէր։ Դուռը բացողը, փականքին տիրոջ խօսք մը հասկցնողը ինքն էր։

Անտարակոյս, Նիզար չէր տեսներ, չէր զդար այն բոլորը, ինչ որ Ուստան կը զդար։

Այդ երեկոյ, թնդանօթի ձայները կարծես աւելի շատցած էին։ Դուրսը շատ մութ էր, եւ հով կար։ Հովը նոյնիսկ երդիքէն մինչեւ ճրագին կը հասնէր, եւ լոյսը կը բացխփուէր պատերու փեթակներուն վրայ՝ այլանդակ շուքեր շարժելով։ Դուրսը մութին մէջ, Զրաւանի ապառաժներուն մէջ երեւցող ձիու եւ մարդու կերպարանքով հրէշը, կ'ըսես պատի ելած էր Զրաւանի փողոցներուն մէջ ու գլուխը վեր կ'առնէր՝ Վարդաձորի կողմէն եկող վառօդի ծուխը հոտուրտալու։ Յետոյ, երդիքէն վար ինկան անձրեւի մի քանի կաթիլներ։

Ուստան, վերջին պահուն իմացեր էր իր դրացիէն, որ Հաճի Մուսան, այդ զարհուրելի քիւրտը, բոցերու մէջ է բռներ Վարդաձորի լեռը։

(Շար.— 425)

CEDE
STUDIO DE PHOTOGRAPHIE
Bonne clientèle
Installations modernes
16, rue de Montreuil 75011 Paris
TEL. 372. 38. 71

Bal du Tirage

DE L'ASSOCIATION ARMENIENNE CATHOLIQUE DE LYON

La Tombola de la Fête - Champêtre, organisée par l'Association Arménienne Catholique, et présidée par Charles Aznavour, n'ayant pu être tirée par suite du mauvais temps, aura lieu au cours du Bal du Samedi, 24 Octobre, à partir de 21 h. au

Palais d'Hiver — West Side (Lido) de Lyon

Concours de Rock'n Roll — Kotchari.
Avec la participation de l'Orchestre Paros de Valence.
Pour tous renseignements téléphoner au: (7) 847. 28. 65

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Զապէլ Տիրիկեանի եւ զաւակներուն, նաեւ՝ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ աղգականին՝ Յովհաննէս Տիրիկեանի *մահուան առթիւ:*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԿԱՄ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ

...ԿԱՄ կը ներկայացնէ նախ ինքզինք իբրեւ գրական – եւ ընդհանուր կերպով՝ գրականութեան իրողութեան անդրադարձող - հանդէս մը:

...Հանդէսին լեզուն հայերէնն է:

...ԿԱՄ պարբերական հանդէս մըն է, առանց կանխորոշ պարբերականութեան:

Առաջին թիւին պարունակութիւնը հետեւեալն է.–

– «Իբրեւ Յառաջաբան» Կ Ա Մ
– «Մահազդ» Զարեհ Որբունի
– «Կախարդանքը Գրութեան» Գ. Պըլտեան
– «Թովմաս Մթաղինը» (գլուխ 1, 2, 4, 5) թարգմանուած ֆրանսերէնէ: Մ. Պլանշօ
– «Թարգմանիչին Պարտականութիւնը» (թարգմանուած գերմաներէնէ) Վ. Պէնիամին
– «Վ. Թէքէեան, կամ՝ Անկարելի Անցքը» Մ. Նշանեան

Այս թիւը ունի մօտաւորապէս 300 էջ:

Գինը՝ 100 Ֆ. – 18 տոլար
Խմբագրական և այլ հարցերու համար գրել հետեւեալ հասցէին.–

Revue G A M
3, Rue Philippe Hecht - 75019 Paris
Tous réglements par chèque ou mandat-lettre international au nom de: Marc Nichanian, Revue G A M
Հանդէսին պատասխանատուն է՝ Մ. Նշանեան

ԿՈՉ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՄԵԾ ՑՈՅՑ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԳԲ-Ի ՁՈՐՍ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ

Grande Manifestation

Pour la libération de quatre combattants de l'ASALA
Samedi, 24 Octobre, à 15 h.
Place François Ier (M° Alma - Marceau)

LIBERATION ARMENIENNE

Comité de Soutien aux prisonniers politiques arméniens.

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE
AUCUN BILLET NE SERA DELIVRE SUR PLACE

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

Հայկ. Ուխտագնացութիւն

«ՆՈՐԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼՍ. ԿԱՐՏ» ի ՈՍԿԵՁՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ – ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտ. 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին, հայկական ծէսով ճաշնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «ՆՈՐԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼՍ. ԿԱՐՏ» ուխտավայրին մէջ, հայկական տարեկան ուխտագնացութեան առթիւով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԱՐԳԻՍ Վրդ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վեհանոյշ Պասմաճեան, 100 Ֆ. նուիրած է Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Տիկին Հրանոյշ Ազատեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հինգէն մինչեւ տասնչորս տարեկան – ներուն համար (ժամը 14 – 18).–

– Հայերէնի դասընթացք, ըստ մակարդակներու եւ տարիքի:
Հայկական պար եւ կշռոյթ:
– Հայկական երգ:
– Ձեռային աշխատանքներ:
– Փինկ – փոնկ, խաղ – մրցում:

Les activités du Mercredi ont repris.
Inscription tous les Mercredis.
Cours d'arménien, danses arméniennes, chant, travaux manuels, ping - pong.

Vient de paraître
aux Editions La Pensée Universelle

LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIXEME SIECLE

BEATRICE KASPARIAN-BRICOUT

Peinture originale et vivante, de la société arménienne du siècle dernier
En vente dans les Maisons de la Culture Arménienne et la Librairie Samuelian;
51, Rue Monsieur le Prince - Paris 6°

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը եւ Հայուհիները, մասկազմելու եկեղեցւոյ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Գէորգ Եանպէկեանի: Փորձերը տեղի կ'ունենան՝ ամէն Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 20.30–ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕԾՄԱՆ 50–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոգեկոչում՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ եւ Բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ս. Պատարագ Հոկտ. 25-ին, Եկեղեցւոյս մէջ, ապա Շիրիմի Այցելութիւն Սէն-Փիէռ Գերեզմանատան մէջ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 50–ամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին Հոկտ. 25-ին, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագով, ոգեկոչելու՝ Եկեղեցւոյս հիմնադիր՝ հոգելոյս Գրիգորիս Եպս. Պալագեանի, բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ յիշատակները:

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: *Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէն, քառաձայն կատարողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ՝* Խաչիկ Երլմազեանի:

Յետ Պատարագի, այցելութիւն՝ հոգելոյս Սրբազանի շիրիմին, Սէն – Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ իր հոգակոյտին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ յարգելու Պալագեան Սրբազանի եւ Վ. Խորասանճեանի անմոռանալի յիշատակները:

Առաւօտեան արարողութիւն:–	8.15
Ս. Պատարագ	10.00
Քարոզ	11.15
Շիրիմի այցելութիւն	12.30

Radio - Paris

Tous les Mardis, de 20h.30 à 21h. une émission est destinée aux communautés arméniennes de la région.
Sur M.F. 102 Mghz.
Pour toutes suggestions, écrire à:
YAN GEE
Radio - France
60, Rue de Provence — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5–ին, ի նպաստ՝ դպրոցին եւ սաներուն:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարանների
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

RESTAURANT L'ARARAT
GRILL
SPECIALITES ARMENIENNES

25, Rue Henri-Tasso
13002 MARSEILLE

Place de Lenche (Panier)
au bas des escaliers

POUR RESERVER : **91 - 24 - 99**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
22
JEUDI
22 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.022
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.022

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՔՍԻԿՈՅԷՆ՝

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

ԱՊՐԻԼ, ԵՒ ԱՊՐԻԼ՝ ԱԶԱՏ

Մեքսիքոյի «Յեղափոխութեան Նահանջակներու» հրապարակին վրայ է, որ Նախագահ Միթերան ճառէ աւելի, կոչէ աւելի, պատգամ մըն է զոր ուղղեց, հաւաքուած բազմութենէն անդին՝ աշխարհի բոլոր անիրաւուածներուն: Յոյսի այս ուղերձը՝ ազատութեան բոլոր մարտիկներուն, կոչուած էր իր բովանդակութեամբ եւ քնարական շեշտով, պատմական ընոյթ մը առնելու:

«Ֆրանսան, ըսաւ Նախագահը, կ'ողջունէ նուաստացածները, դաղթականները, աքսորեալները իրենց իսկ հողին վրայ, որոնք կ'ուզեն ապրիլ եւ ապրիլ՝ ազատ: Ողջո՛յն անոնց որոնց լեզուն կը սանձեն, կը հալածեն, կը չարչարեն եւ որոնք կ'ուզեն ապրիլ եւ ապրիլ՝ ազատ: Ողջո՛յն, արդելափակուածներուն, անհետացածներուն, եւ սպաննուածներուն որոնք կ'ուզէին միայն ապրիլ եւ ապրիլ՝ ազատ: Ողջո՛յն խոշտանգուած քահանաներուն, առանց հողի գիւղացիներուն, բանտարկուած արհեստակցականներուն, գործազուրկներուն, որոնք իրենց արիւնը կը ծախեն հազիւ կարենալ ապրելու համար, հալածուած հնդիկներուն իրենց անտառներուն մէջ, առանց իրաւունքի աշխատաւորներուն, առանց զէնքի դիմադրականներուն որոնք կ'ուզեն ապրիլ եւ ապրիլ՝ ազատ»:

Ֆրանսայի Նախագահը գովքը հիւսեց նաեւ Մեքսիքոյի կատարած դերին ու վերջացուց քիչ մը ձախող բանաձեւումով մը՝ «ահա թէ ինչո՛ւ, երբ ընկերվարական կան Ֆրանսացի մը խօսքը կ'ուղղէ մեքսիքացի հայրենասէրներուն, ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ երկար պատմութիւնով մը, ի սպաս՝ ազատութեան»:

Պարզ է, որ այն պահէն երբ մէկը կ'ընտրուի Ֆրանսայի նախագահ, կը դառնայ բոլոր Ֆրանսացիներու նախագահը եւ կը դադրի մանաւանդ կուսակցական մը ըլլալէ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը շատ յիշեցուցած է այս կէտը ուրիշներու երբ ինք ընդդիմութեան մէջ էր, որպէսզի խուսափի նոյն սխալները կրկնելէ: Բայց պարզ է, որ շատ աւելի դիւրին եւ հանգստաւէտ է ընդդիմադիրի դիրքը, անշուշտ՝ ժողովրդավար պետութեան մը մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՎԵՐՍԻ հրէական թաղին մէջ ծանր եղեռնափորձ մը կատարուեցաւ առջի օր, կառքի մը պայթումով, Երեքշաբթի առաւու ժամը 9-ին ոսկերիչներու թաղամասին մէջ, սինակոկի մը առջեւ: Պայթումը այնքան զօրաւոր էր, որ 3 մեռաւ եւ 106 վիրաւոր պատճառած է (վիրաւորներուն 11-ը՝ ծանր վիճակի մէջ են) ու աւելի քան 50 շէնքեր փլած կամ վնասուած են: ՊԱԿ-ը դատապարտեց ահաբեկչական այս արարքը, որու պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր, հեռաձայնով, «Աքսիոն տիրեքթ»ի պէլժիական ճիւղ մը, ցարդ անծանօթ:

ԵԱՍԸՐ ԱՐԱՖԱԹԻ Մոսկուա այցելութիւնը յաջողութիւն մը նկատուեցաւ, քանի ՊԱԿ-ի պարագլուխը ընդունել տրաւ Խորհ. Միութեան իր կազմակերպութեան դեսպանատան կանոնադիրը ճանչնալը: Ասկէ ետք, ՊԱԿ դեսպանատուն մը պիտի ունենայ Մոսկուա: Ասիկա կարեւոր է Արաֆաթի համար, որ կ'ամրապնդէ իր դիրքը այս ձեւով, արաբական աշխարհի ծոցին մէջ իսկ, շրջանի մը մէջ երբ լաւ չէ Սուրիոյ հետ: Բրեժնեւ, իր ճառին մէջ, «արաբական ազատագրութեան շարժումին քաղաքական յառաջապահը» որակած էր ՊԱԿ-ը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ Պոնէն՝ Փարիզ վերադարձով կ'արտայայտուին Ռեկընի մէկ ելոյթին առթիւ, զոր Միացեալ – Նահանգներու Նախագահը ունեցած էր առջի Հինգշաբթի լրագրողներու հետ եւ որ միայն Երկուշաբթի օր հրապարակուեցաւ: Ի՞նչ ըսած է Նախագահը.– «կարելի է նախատեսել հիւլէական զէնքերու գործածումը, երկու կողմերէ (եւրոպական) ռազմադաշտին զօրքերուն դէմ, առանց որ ատիկա մղէ մեծ պետութիւններէն մէկը կոճակին վրայ կոխելու: Բայց եթէ համոզենք Խորհ. Միութիւնը, որ հակազդելու մեր ուժը, իր առաջին տարփէն ետք, այնքան քանդիչ կ'ըլլայ որ չեն կրնար իրենք իրենց թոյլ տալ, այն ատեն՝ կը հրաժարին»: Ընդհանրապէս այս նախադասութեան երկրորդ մասը չի յիշուիր, ինչ որ պատճառ կուտայ բուռն հակազդեցութեանց եւ Եւրոպան, վախը առած, մտահոգ եւ վրդոված է, այն համոզումով, որ Ռեկընի ըսածը սա է. կարելի է միայն Եւրոպայի սահմանափակուած հիւլէական պատերազմ մը նախատեսել եւ ամերիկեան հովանոցը» պիտի չբացուի: Լաւագոյն եւ առարկայական վերլուծումը կ'ընէր Լը Մոնտ, շեշտելով թէ Ամերիկայի ըսածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այն, որ Խորհ. Միութիւնը տարհամոզելու միակ միջոցը իրմէ աւելի զօրաւոր ըլլալն է: Բայց եւ այնպէս կը թուի թէ լրագրողները նիւթի սովէ կը տառապէին եւ ամէն մէկը առիթ գտած է իր մեկնաբանութիւնները կատարելու համար:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ Երեքշաբթիէն Հոր-եքշաբթի լուսնալիք գիշերը քուէարկեց Սուէզի եւ Փարիզայի ազդայնացումը:

ՊԷՑՐՈՒԹԻ մէջ սպաննուած է շիի քաղաքական – զինուորական շարժումին պետը՝ Հասան Շեռի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին նախարարապետը՝ Պիւլէնթ Էճէվիտ համարձակած է դէմ խօսիլ զօր. Էվրէնի՝ կուսակցութիւնները լուծելու որոշումին: Եթէ ամէն ոք լուռ կը մնայ նման նախաձեռնութիւններու առջեւ, կ'ըսէ Հալքի պարագլուխը, այն ատեն իրաւունք չունինք յայտարարելու թէ ժողովրդավարութեան կը ծառայենք: Այս պատասխանը տուած է անոնց, որոնք իրեն հարց տուած են թէ ինչո՛ւ որոշած է խօսիլ: Աւելցնելով թէ այդ կ'ընէ ըստ Թրքական Սահմանադրութեան թիւ 27 յօդուածին:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 16 – 19)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԿՍԱ – ԱՐԱՐԱՏ (0 – 0)

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքին, Հոկտ. 16-ին, «Արարատ» Մոսկուայի մէջ իր հանդիպումը տեղւոյն բանակի խումբին հետ ուարտած է առանց արդիւնքի (0 – 0): Այս պէսով «Արարատ» կարեւոր կէտ մը շահեցաւ, թէեւ միշտ կը գտնուի վտանգաւոր դիրքի մէջ: Տակաւին Երեւանցիները երեք խաղ ունին՝ Մոսկուայի մէջ «Տորպեդո»ի, Երեւանի մէջ Կրասնոդարի «Կուբան»ի եւ Սիմֆերոպոլի «Տաւրիա»ի հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ» Ե Ի ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Ասիկա լո՞նչպէս կը կապէք հայկական ահաբեկչութեան:

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – Վերոյիշեալ թաքթիքները Թուրքիոյ մէջ ալ փորձուած են: Փորձողն ալ Սովետական Միութիւնն է: 1970-ական թուականներուն յեղափոխութեան ռազմավարութիւնը վտանգաւոր համեմատութեանց հասաւ: Որովհետեւ հիւլէական պատերազմի վախ մը երեւան եկած էր: Սովետական Միութիւնը այն ատեն որոշեց կարգ մը երկիրները ներսէն փլցնել: Հայկական ահաբեկչութիւնը բոլորովին այս որոշումին կապուած է:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Այս ահաբեկչութիւնը իր սեփական նպատակը չունի՞:

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – Իր սեփական նպատակը արդէն իրենց քարոզչութեան մէջ է: Նախ 1915-ի վրէժը խնդրոյ առարկայ է: Այս վերջինը մինչեւ Օսմանեան Պետութեան ստիպողական տեղահանութեան որոշումէն կուգար: Տեղահանութեան ընթացքին սպանութիւն խնդրոյ առարկայ չէր: Ահաբեկչութեան երկրորդ պնդումն ալ հայրենիք մը հիմնելու կը վերաբերի: Մինչեւ երբ Թուրքերը Անատոլու եկան, Հայկական Պետութիւն մը գոյութիւն չունէր: 1070ական թուականներուն Հայկական Պետութիւն մը չկար, որպէսզի Թուրքերը զայն մէջտեղէն վերցուցած ըլլային:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Մինչեւ այսօր Հայկական Պետութիւն մը կայ եւ ատիկա Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս կը գտնուի:

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – Այո: Ուրեմն անոնք հոն թող երթան: Ինչո՞ւ չեն երթար: Ուրեմն իրականութեան մէջ Պետութիւն մը հիմնելու պէտք չունին, պատրաստ Պետութիւն մը ունին: Կ'ուզեմ այս առթիւ շահեկան կէտ մը մատնանշել: Մի-ջազգային համայնավարութեան Հայկական Հարցը մինչեւ 50, 60 տարի ետ կ'երթայ: Համայնավար Միջազգայինը 15 Օգոստոս 1921-ին ծանուցագիր մը հրատարակած է իրանահայութեան եւ Թուրքիոյ ժողովուրդին ուղղեալ: Հոն կ'ըսուի որ դրամատէրներն ու աշխարհակալները Քիւրտերը յարձակումի մղեցին Հայոց վրայ, վերջն ալ Հայերը յարձակումի մղեցին Թուրքերու վրայ: Քանիցս կրկնուեցաւ որ այդ բոլորը արդիւնքն էին աշխարհակալ ուժերու դերզրոսութիւններուն: Այս կերպով Թուրքերը անմեղ կը հռչակուէին տեղահանութեան հարցին մէջ: Բայց նոյն Սովետ Միութիւնը դրեթէ նոյն ժամանակին Պէքին Սամի Պէյէ պահանջեց որ Պիթլիսը, Վանը եւ Սղերդը կցուին Սովետական Հայաստանին:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Հայկական ահաբեկչութեան մօտ այսօր նոյն նպատակը կարելի՞ է տեսնել:

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – Անշուշտ: Հայկական հարցը ամբողջովին կապուած կը տեսնեմ միջազգային համայնավարութեան: Դժբախտաբար մեզի դաշնակից բազմաթիւ պետութիւններ, ինչպէս տեսնուեցաւ Ֆրանսայի պարագային, լրջութեամբ չեն հակիր այս հարցին վրայ եւ այն տպաւորութիւնը կը թողուն որ նեցուկ կը կանգնին հայկական ահաբեկչութեան: Ատկէ քաջութիւն կ'առնէ հայկական ահաբեկչութիւնը ինչպէս նաեւ միջազգային համայնավարութիւնը:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Փրոֆ. Դարալ, դուք ձեր ընդհանուր տեսակէտը կը պարզէ՞ք այս մասին:

ԷՆՎԷՐ ԶԻՅԱ ԴԱՐԱԼ. – Իմ տեսակէտս մամուլի լուրերէն անդին չերթար: Մի-այն սա յայտնի է թէ ամէն մեծ պետութիւն, իր նպատակներուն հասնելու համար, երկու տեսակ քաղաքականութիւն կը մշակէ: Առաջինը բաց եւ պաշտօնական քաղաքականութիւնն է: Երկրորդն ալ քաղաքականութիւն մըն է որ առաջինին դուրսը կը մնայ: Այս անտեսանելի երկրորդ քաղաքականութիւնը, կը կարծեմ թէ, կը պատրաստուի ոչ թէ պետութիւններու պաշտօնական մարմիններուն, այլ զաղտնի սպասարկութեանց կողմէ: Հայկական հարցին մէջ երկու բան զատորոշել պէտք է: Այս հարցին ծագումէն ի վեր մէկ կազմակերպութիւն միայն կայ. ահաբեկչական կազմակերպութիւն: Եւ կան Հայեր որոնք ատկէ դուրս կը մնան: Այս ահաբեկչական կազմակերպութիւնը կարդ մը կոմիտէներ հիմնելու կ'աշխատի որպէս հայկական ահաբեկիչներ: Օսմանեան Կայսրութեան օրերէն ի վեր այս կազմակերպութեան ուղածը կամ անկախ, կամ ինքնավար Հայաստան մը հիմնել է: Այս կոմիտէներուն աշխատանքը իրենց նախաձեռնութեա՞մբ է որ կը կատարուի, թէ ոչ կարդ մը ազդեցութիւններու տակ կը գործէ, չեմ գիտեր: Կը կարծեմ որ Հայերուն մեծ մասն ալ չի ձայնակցիր այդ կոմիտէներուն աշխատանքներուն: Բայց վախն ու սարսափը՝ դրամ հաւաքելու նման կարդ մը դէպքեր ստիպողաբար ստեղծած են հայկական հարց մը: Օսմանեան շրջանին ալ այսպէս եղած է եւ գտնուած են վաստեր որ հաստատած են այս պարագան:

Գալով տեղահանութեան, տեղահանութեան մէջ ոչ սպանդի փափաք կար, ոչ ալ սպանդի արդիւնքի: Բայց Կոմիտէներուն աշխատանքով այն տպաւորութիւնը գործուեցաւ որ սպանդ պատահած էր: Հայկական ահաբեկչութեան կազմակերպութեան մէջ նոր մարմիններ չկան, հին պատմական մարմիններն են որ կ'աշխատին: Համայնավարները իրենց վարչաձեւը տարածելու համար որպէս գործիք կը գործածեն այս ահաբեկչութիւնը:

(Շար. 2)

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ Բ. ԺՈՂՈՎԻՆ

1600-ԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ («Յառաջ»). – Կիրակի, Հոկտ. 18, Լիոնի բոլոր եկեղեցիները միասնաբար նշեցին Կ. Պոլսոյ Տիեզերական Բ. Ժողովի (381) 1600-ամեակը, զոյգ ձեռնարկներով: Նախ, առաւօտեան, յոյն – ուղղափառ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն մը, նախագահութեամբ Մելեթիոս Եպիսկոպոսի: Ներկայ եղան Լիոնի յոյն – ուղղափառ համայնքի առաջնորդ Վլասիոս Եպիսկ., Կիպրոսի եւ Յունաստանի հիւպատոսները եւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ:

Կրօնական երկրորդ հանդիսութիւնը, միջ – յարանուանական բնոյթով, տեղի ունեցաւ Սէն Ժան Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Վլասիոս Եպիսկոպոսի: Ներկայ եղան կարդինալ Ռընար, անգլիքան, լուտերական, բողոքական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ եւ հաւատացեալներու բազմութիւն մը: Հայց. Եկեղեցին կը ներկայացնէր Լիոնի եւ շրջակայքից հոգեւոր հովիւը Նորվան վրդ. Զաքարեան:

Կարդինալ Ռընար իր քարոզին մէջ շեշտը դրաւ օրուան համախմբումի նշանակութեան վրայ, դիտել տալով որ այսօր անհրաժեշտութիւն է բաժանեալ Եկեղեցիներու միութիւնը եւ անոնց միջեւ կատարեալ հաղորդութեան հաստատումը: Ներկայ բոլոր հաւատացեալները միաբերան արտասանեցին Տիեզերական Բ. Ժողովին հրապարակուած Հաւատամքը:

Արարողութեանց ընթացքին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի, ներդաշնակօրէն մեկնաբանեց «Մարմին Տէրունական»ը, «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»ը եւ «Սուրբ, Սուրբ»ը, մեծ տպաւորութիւն թողով ներկաներուն վրայ:

ԳԱՀԱՎԻԺՈՂ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԴ...

Մօտաւորապէս նոյն տարիքի երկու հայրեր։ Երկուքն ալ պարկեշտ, գիտակցական մտքի տէր Հայեր։ Ունեցած են զաւակներ, լիուլի կատարած ծնողական պարտականութիւնը, դարձած օրինակելի հայրեր։

Շնորհիւ ծնողքի հոգածութեան, զաւակները ստացած են բարձրագոյն ուսում, հասած լաւ դիրքերու, դարձած են ինքնաբաւ, նոյնիսկ քիչ մըն ալ աւելի։

Ժրաջան ծնողքներու եռանդն ու ոգեւնանքը զարգացուցած են իրենց սեփական գործը եւ երկու հայրերը իրաւունք ստացած են հանգստեան։ Հիմա, անոնք, դիւրութեամբ կրնան վայելել միջերկրականեան արեւի առատութիւնը՝ առանց «ողորմութիւն»ը հայցելու ծերանոցներուն, կամ՝ ալտեան ձիւներու մէջ դեղերիլ, բաբախներով եւ մուշտակով պատրաստուած՝ առանց դրամապանակ խուզարկելու կամ սանթիմներ հաշուելու իրենց վերջին տարիները խաղաղ եւ հանդիստ ապրելու համար։ Գերեզմանները գնուած են արդէն եւ եկեղեցիէն փոս ուղղուելու համար ո՛չ ձեռք երկարելու եւ ո՛չ ալ զաւակներու օժանդակութեան դիմելու պէտք ունին։

Բայց, այս երկու հայրերն ալ տակաւին չեն գտած իրենց հանգիստը։ Անհասելի երազ կը թուի իրենց այդ տարրական իրաւունքը։ Կը տանջուին իրենց զաւակներու երեսէն... կը տառապին հոգեպէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս։ Որովհետեւ երկուքին զաւակներն ալ հիւանդ են. «անբուժելի» հիւանդ։

Նկատի ունենալով քանէրի «համբաւը», գուցէ ամէն մարդու առաջին մտածումը կեդրոնանայ այդ հիւանդութեան վրայ։ Բայց ո՛չ։ Քանէր չեն։ Սակայն առածի կարգ անցած է ըսելը— Մարմնի ո՛ր մասը որ ցաւի, հոն է մեծագոյն հիւանդութիւնը։

Երկու հիւանդներու զալարումը հոգեկան գահավիժում մըն է դէպի անդունդ, դէպի անյուսութիւն... դէպի արցունքի հովիտ...։

Եւ ահա՛, հանգստեան իրաւունք ստացած հայրերը կը տապկուին եռացած իւղի մէջ, կը խարկուին կրակի վրայ... սուրճի հատիկներու հանգոյն, գուցէ քիչ մը աւելի քան իրենց զաւակները։

Ո՞վ կրնայ ըմբռնել ծնողքներու այս տառապանքն ու խաչելութիւնը։ Հաւանաբար, ամէն հայր եւ մայր, բայց երբե՛ք իրենց զաւակները։

×

Սրտիս մօտիկ այս երկու բարեկամներուս «գաղտնիքը» հրապարակելով, անոնց զգայնութիւնը փորձի ենթարկել չէր միտքս, այլ կ՚ուզէի հանիլ, նորոյթ դարձած ծնողքի եւ զաւակներու յարաբերութեանց աղճատումին։

Ոչ միայն գիտութիւնը գլխիվայր շրջած է երկրագունդը եւ կը սպառնայ օդը հանել զայն, այլեւ՝ բարքերն ալ նոյն քմահաճ կամայականութեան ենթարկուած՝ այլակերպուած են արմատապէս, ուրկէ նաեւ՝ ծնողքներու եւ զաւակներուն փոխադարձ սիրոյ եղծանումը։

Հեռատեսիլէ յաճախ տեսած ենք պատանիներ եւ երիտասարդներ, ունկնդրած անոնց հարցաքննութեանց եւ ափ ի բերան մնացած անոնց բերնէն ժայթքող սինիզմին, պահանջներուն, սպառնալիքներուն առջեւ.

– Մենք աշխարհ դալ չպահանջեցինք... կը յայտարարեն բարձրաձայն եւ առանց խպնելու։

Տեղին չէ՞ ըսել որ անոնց ուսած դիտութիւնն անգամ ազիտութիւն կը հոտի... կարծես թէ տեսակներու զարգացումը բնական օրէնք չըլլար եւ զոյդերը իրաւունք չունենային իրենց տնօրինուած կեանքը ապրելու։

Ի՞նչ պիտի պատասխանեն արդեօք եթէ իրենց հարցուի թէ՝ ի՞նչպէս պիտի դասաւորեն իրենց սիրային յարաբերութիւնները։ Հաղորդակցութեան մէջ պիտի մտնե՞ն հաւանական ծնունդի մը հետ... եւ պիտի հպատակին անոր կամքին թէ՝ պարզապէս, պիտի դաւաճանեն բնութեան օրէնքին։

Շինարար ո՛չ մէկ կամք կը ցուցաբերեն։ Դժգոհ են իրենց ծնունդէն, դժգոհ են ծնողքէն, դժգոհ են դպրոցէն, դժգոհ են կեանքէն։ Ծնողքները իրենց ազատութիւնը կը կաշկանդեն, անչնչելի մթնոլորտ կը ստեղծեն տունէն ներս։ Ուսուցիչները կամայական նիշեր կու տան, կը փճացնեն իրենց շնորհները, թոյլ չեն տար որ տեսրակ պատռեն, թոյլ չեն տար որ դպրոցին պատերը լողունդներով կամ եղիճային գծագրութիւններով զարդարեն։ Ընկերութիւնը կ՚արգիլէ որ իրենց բողոքները յայտնեն ապակիներ ջարդելով, կառքեր հրդեհելով։ Իրենց յարմար աշխատանք չի տրուիր. զրկուած են տարրական վայելքներէ։ Գողութիւն ը նելու պարագային կը խոշտանգուին, կը բանտարկուին։ Մի՞թէ իրենք ընկերութեան խորթ զաւակներն են։

Կը յիշեմ մեր հինաւուրց դեղերումները՝ փողոցէ փողոց, մեր աղերսագին խնդրանքները պնակներ լուալու կամ սալայատակ ալելու՝ ի խնդիր պատառ մը հացի։ Կը չարչարուէինք գործատէրերու քմահաճոյքներէն, բայց ստիպուած էինք լռել։ Ճիշդ է, ժամանակները փոխուած են, գործատէրերը փոխակերպուած միլիթինասիոնալներու, կեանքի մեքանիզմը կեդրոնացուցած իրենց ձեռքերուն մէջ, ստեղծած են այսօրուան անհաւասարակշռութիւնը։ Երիտասարդները շատ լաւ գիտեն այդ, բայց իրենց դառնութիւնները կը թափեն ծնողքներու վրայ։

Սակէ ալ կը ծնին տեսողութեան եւ ըմբռնումի տարբերութիւնները։

Ծնողքները իբրեւ ծերացած գլուխներ «անընդունակ» են հասկնալու զիրենք։ Խնամքով զանց կ՚առնեն ըսել թէ՝ իրենք անկարող են թափանցել հօր եւ մօր հոգիներուն խորքը, տեսնել հոն կուտակուած անսահման սէրը եւ կոպտօրէն սուրի հարուածներ կ՚իջեցնեն զիրենք «չը հասկցողներու» հասցէին։

Ուրեմն ինչո՞ւ, փոխանակ զաւակներու ողբերգութիւնը ապրելու, վերոյիշեալ մեծ – հայրերը չեն երթար իրենց հանգիստը վայելելու։

Եթէ դերերը յեղաշրջուէին, հիւանդը ըլլար հայրը կամ մայրը, նոյն ցաւերով պիտի տրորուէի՞ն զաւակները, կուրծք պիտի տայի՞ն բազմաթիւ դժուարութիւններու, հոգածու վերաբերում ցոյց պիտի տայի՞ն իրենց ծնողքին հանդէպ։

Չեմ գիտեր, որքա՛ն ճիշդ պիտի ըլլար հեռատեսիլի երիտասարդներուն միտքը ներմուծել հայ իրականութեան։ Ապրիլ քաղաքակրթութեան պարտադրած նոր մտայնութեան հետ զուգահեռ ու շաղախուած եւ չազդուիլ շրջապատէն, կը թուի անկարելի։ Ընդունիլ լաւագոյնը եւ խուսափիլ յոռեգոյնէ, բացառիկ կամք ու կորով կը պահանջէ եւ ամէն մարդ հակամէտ չէ այդ ճիգը կատարելու։

Հակառակ այս եզրակացութեան, ինծի կը թուի թէ՝ շատ տրտնջալու իրաւունք չունինք մենք՝ Հայերս. որովհետեւ տիրող մթնոլորտին եւ նոր շաղախի «տիպարներուն» ընդմէջէն կը քալէ պակաս առատաւոր երիտասարդութիւն, որուն մաս կը կազմէ մեր նոր սերունդը։ Մեր զաւակները, ուղղակի կամ անուղղակի, մեզմէ ժառանգած են փշրանքներ՝ մեր հիւանդագին զգայնութենէն եւ աւելի «նրբազգած» դարձուածքներ ունին մեզ քիչ վիրաւորելու, աւելի հոգածու ըլլալու հակում ցոյց կու տան։ Եթէ, նոյնիսկ, անոնք յանգած ըլլան տեղացիներու եզրակացութեան, քեզ «ճամբու դնելու» սիրալիր դարձուածքներ գտած են.

– Հայրիկ, հիւանդանոցը կանոնաւոր խնամք կայ...

– Մայրիկ, եթէ ծերանոց երթաս, ամէն մտահոգութենէ կ՚ազատուիս...։

Եւ իրենց թանկարժէք ժամանակը կը տրամադրեն յաջողցնելու այդ ձեռնարկները, յանուն ծնողքի հանգիստին եւ անպայման, յանուն իրենց խաղաղութեան։

Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մեծ – հայրերը նոյն խօսքերը չեն կրկներ իրենց հիւանդ զաւակներուն...

Աւա՜ղ, ո՞վ եւ ի՞նչպէս պիտի հասկնային զաւակները, իրենց ծնողքին դիրքաւորումը եւ զիրենք հիւանդանոց չը յանձնելը։

Արդարեւ, ամէնուն չէ տրուած սիրել խորապէս, սիրել՝ հօր եւ մօր նման...։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԴԵՐ ԵՒ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍՏ

Հայկական զարդարուեստը ունի հազարամեակներու պատմութիւն։ Անկէ բազմաթիւ նմոյշներ խնամքով կը պահուին Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանը։ Այդ նիւթերու մէջ աչքի կը զարնեն ոսկերիչ, արծաթագործ, գլնճագործ, փայտափորագրող վարպետներու գործերը։ Նմոյշներու մէկ մասը Սփիւռքի Հայերու նուէրն է, իսկ միւս մասը, ձեռք ձգուած է՝ Հայաստանի շրջանները եւ այլուր կազմակերպուած պետական արշաւներու ընթացքին։ Կարգ մը նիւթեր կը վերաբերին Ն.Ք. 2–րդ հազարամեակին։ Այդ նիւթերը յայտնաբերուած են հնագիտական պեղումներու ժամանակ։

Հայաստանի մէջ, բաւական լայն տարածում ունէին կանանց քունքերն ու դէմքը զարդարող, մետաղեայ, իսկ Բարձրը Հայքի մէջ՝ մարգարտաշար քունքակախիկները։ Վասպուրականի, Տուրուբերանի, Աղձնիքի մէջ, անոնք եռանկիւնաձեւ տախտակներ էին, որոնցմէ չորս հինգական շղթաներով կախուած էին մահիկներ՝ կիսալուսնաձեւ զարդեր, մարջանի եւ երկնագոյն այլ ուլունքներ։

Կարգ մը վայրերու մէջ, աղջիկներն ու նորահարսները գլուխի ծածկոցներու վրայ կը կրէին արծաթէ ու վարշադէ սարքուած զորտաձեւ զարդեր։

Թանգարանին մէջ կը գտնուին կանանց ու աղջիկներու պարանոցազարդերվզնոցներ, մետաղէ, մարգարիտներէ, թանկագին ակերէ սարքուած մանեակներ։ Մետաղէ վզնոցի հին նմոյշ է միջնադարեան Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Դուինի պեղումներու ժամանակն յայտնաբերուած ոսկէ վզնոցը, որ բաղկացած է գնդիկ – կախիկներու շարանէ։

Կիները, կուրծքի վրայ կը կրէին ոսկէ, արծաթէ եւ այլ մետաղներէ սարքուած զարդեր, որոնք դրամաշարեր էին, գլանաձեւ եւ եռանկիւնաձեւ հմայիլներ, զարդատուփերով հայելիներ, եւայլն։ Կուրծքի աջ ու ձախ կողմերը, վերէն մինչեւ ոտնակոն վերնազգեստի գոտիի տեղը՝ զգունի եզրերուն կ՚ամրացուէր արծաթէ մեծ ու փոքր աղաւնիներու շարանը։ Աղաւնաշար կրծքազարդ – շամշիկը կը ճոխացուէր նաեւ՝ մարջանի եւ երկնագոյն ուլունքներով։

Թանգարանը հարուստ է, Սփիւռքէն ստացուած դրուագման աշխատանքներու հետաքրքրական նոյշներով։ Գեղեցիկ զարդանկարի կառուցուածք ունին արծաթեայ շրջանաձեւ սկուտեղն ու փոքրիկ դաւաթները։

Հայկական զարդարուեստի բացառիկ նմոյշներ են Կուտինայի հայ վարպետներու պատրաստած եկեղեցական ջահի յախճապակիէ մասերը, պատերը զարդարելու համար նախատեսուած յախճա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Կինը, հմտացած իր գործում, սեղանը լցրեց տեսակ – տեսակ ուտելիքներով, խմիչքներով։

– Դէ, հիմա ինձ ու Արմէնին մենակ թողէք,– դարձաւ կնոջը։

Կինն ու երեխաները, հլու – հնազանդ անցան հարեւան սենեակը։

Գէորգը լցրեց գաւաթները։

– Այդ ե՞րբ բուժուեցիր,– ինձ հեռաքրքրող հարցին անցայ։

Գէորգը քահ – քահ ծիծաղեց.

– Ե՞րբ էի հիւանդ, որ բուժուէի,– ծիծաղի միջից խօսեց նա։ – Հիւանդութիւնս պետիդ աչքերին թող փչելու համար էր. ազատուել էր հարկաւոր նրանից։ – Լրջացաւ։ – Ափսոս, մինչեւ ազատուելս մեքենան աջ կողմով մի սիւնի պիտի կպցնէի. հէրն էլ անիծած, թէ ինչ կը պատահէր։ Բան էլ որ չպատահէր, լեղին հօ կը ճաքէր։

Գաւաթը բարձրացրեց։ Ես էլ իմը ձեռքս արայ։ Զրնգացրինք։

– Ողջ լինենք,– ասաց ու դատարկեց իրենը։

Ես իմը սեղանին դրի։

– Էդ ինչո՞ւ չխմեցիր,– հետաքրքրուեց Գէորգը։

– Մի ժամից մեքենայի վրայ պիտի լինեմ, որտեղից որտեղ դուրս տուի ես։

– Ի՞նչ մեքենայի։

– Հիմնարկի։

Գէորգն ունքերը կնճռոտեց.

– Զախ գործո՞վ,– հարցրեց։ – Էդ ո՞նց լեզու գտար Մարգարեանի հետ։ Ախր, նա էդպիսի մարդկանցից չէ։

– Զէ, ինչ ձախ գործ,– որ դուրս տալ էի սկսել, շարունակեցի,– դերեզմանատուն պիտի գնանք։

Տանտիրոջ ունքերը բացուեցին.

– Խե՜ղճ Արմէն,– վրայ բերեց,– Երկուշաբթին քիչ էր, Կիրակին էլ աւելացաւ։ Որ էդպէս է, մի խմիր, թէ չէ, մէկ էլ տեսար, էդ աւտոտեսուչների ձեռքն ընկար։ Մարդ չեն, մարդ. կրա՞կն ընկանք, որ վարորդ ենք. օրը ցերեկով մեզ էս մէռոնից ո՞նց ղրկենք։ Հիմա ինչ է, չխմողը վթար չի՞ տալիս։ Ինչքան ասես։ Որ տալիս է, ի՞նչ էք խմողի պոչից կպել։

Երկրորդ գաւաթը լցրեց.

– Գալուդ նպատակը հասկացայ,– շարունակեց,– գլուխդ փրկել ես ուզում։ Պարտքս լինի օգնել քեզ։ Կար ժամանակ, որ կոմբինատ էր, ապրելու, աշխատելու տեղ։ Արտադրամասի պետերը որ ծորակը բաց էին անում, ջրի փոխարէն փող էր, որ հա՛ թափւում էր։ Ես էլ վատ չէի զգում ինձ։ Բայց դա՝ ժամանակին, երբ կոմբինատի գլխին կանգնած էր Մելխիթարեանը։ Նա որ մնար, բա ես կը թողնէի՞ տեղս։ Զմնաց։ Մեռաւ մի տարի առաջ։ Բերեցին քո էդ Սարգիս Իվանիչին։ Եկաւ թէ չէ, արտադրամասի պետերից մի քանիսին հեռացրեց, մի քանիսին պաշտօնում իջեցրեց։ Մի խօսքով, համ կոմբինատը քանդեց, քայքայեց, համ մարդկանց ապրելուց զրկեց։ Դու պլանների կատարմանը մի նայիր. էդ հէչ։ Դու ասա, թէ աշխատողն ինչպէս է ապրում։ Հեռու չգնանք, վերցնենք ինձ։ Հին դիրեկտորի ժամանակ, օրը վերջացաւ, մեքենան լմն էր. ուր ուզում էի՝ քշում էի, ում ուզում էի՝ տանում – բերում։ Նրանն էն էր, որ իրեն չմոռանամ։ Մի խօսքով, ոնց որ հիմա են սիրում ասել, մեծատառով մարդ էր։ Մարդարեանը նրա կողքին, պէտիտ անունով մի փոքրիկ տառ կայ, էդ պէտիտը քեզ օրինակ։ Թուխոի պէս նստեց կոմբինատի վրայ. ոչ՝ ձեզ, ոչ՝ մեզ։ Մինչդեռ գիտե՞ս ի՞նչ կոմբինատ է, ի՞նչ արտադրամասեր ունի։ Հէքեաթ։ Հարամ արեց էդ հէքեաթը։ Ինձ համար էլ կարգ սահմանեց. դարաժ – կոմբինատ – արտադրամաս – դարաժ։ Քեզ եմ հարցնում. ա՞ օրինաւոր վարորդին վայե՞լ երթուղի է։

Գաւաթը հեռացրեց առջեւից.

– Էդպիսի ղեկավարների մասին խօսելիս,– ասաց,– մարդու ախորժակն էլ է փակւում։ Հասարակ բան է, բայց էլի հասկանում, թէ ինչու ենք ծնուել։ Ապրելու համար, չէ՞։ Դէ, թող ապրենք, էլի՛։ Հնարաւոր լինէր, բոլոր բազմայարկ տների յարկերը պոկէիր, փռէիր դաշտավայրերում, տանիքները հանէիր ու դրան բերէիր, ասէիր՝ վերեւից նայիր ներս։ Կը նայէր, գուցէ ղլուխը մտներ, թէ ինչ ասել է՝ ապրել։ Ով խելք ունի՝ տունը լցրել է ամէն ինչով, ով չունի, նրա պէս նստած՝ սպասում է, թէ երբ գալու աշխատավարձի օրը։ – Ձեռքդ է գալու աշխատավարձի օրը։ – Նորից գաւաթին տարաւ։ – Էլի ողջ լինենք։

(Շար. 6)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

Ամէն հեղինակ, ամէն բանաստեղծ կամ արձակագիր, իր մտերմիկ շրջանակին մէջ, ունի անձ մը կամ անձեր, որտա-ղին բարեկամ մը, համակիր կամ գաղա-փարակից մէկը, որու կը կարդայ կամ կը կարդացնէ իր մէկ ստեղծագործու-թիւնը՝ տակաւին ձեռագիր վիճակի մէջ, տակաւին ստեղծագործական երկունքի տաք շունչը վրան։ Ի՜նչ ինչ հեղինակ-ներ, չափազանց կարեւորութիւն կու տան այդ մտերիմներու կարծիքին, թելադրու-թեան, սրբագրութիւններ կ'ընեն անոնց-մէ եկած խորհուրդներու ապաւինելով, կամ կ'ուրախանան անոնց գնահատանքը լսելով։

Ես «Առաջին ընթերցող» կը կոչեմ այդ անձերը։ Անոնք, արդէն առաջին բախ-տաւոր ընթերցողներն են այնպիսի գոր-ծերու, որոնք շուտով հանրութեան սե-փականութիւնը պիտի դառնան։ Անոնք, առանձնաշնորհեալներ են։ Շատ անգամ չեն իսկ անդրադառնար թէ, առաջին ըն-թերցողներն են, չեն անդրադառնար թէ առանձնաշնորհեալներ են, բայց անոնք անպայման իրենց դրական դերն ու ազ-դեցութիւնը ունին, յաւերժութեան փո-խանցուելիք գործի մը մէջ։

Ոմանք կը կարծեն, թէ «առաջին ըն-թերցող»ները թերթերու խմբագիրներն են, դրաշարներն են, շարուած դրուագնե-ներու սրբագրիչներն են միշտ։

Ոչ։

Ամէն ստեղծագործութեան «Առաջին ընթերցող»ը կուգայ այդ բոլորէն առաջ, այդ բոլորէն աւելի սրտամօտիկ մէկին է, ստեղծուած գործին վրայ այդ բոլորէն աւելի շատ դուրգուրանք ունեցող մէկին է։

×

Երբեմն, այն երջանիկ պահերուս, երբ կը թաղուիմ ընտիր էջի մը ընթերցումին մէջ, ես ինծի հարց կու տամ, թէ ո՞վ էր արդեօք այն բախտաւոր անձը, որ առաջին անգամ կարդաց այդ էջը, կար-դաց՝ երբ այդ էջը տակաւին ոչ մէկու կը պատկանէր։ Ո՞վ առաջին անգամ կար-դաց, օրինակի համար, Մեծարենցեան սա հոյակապ տողերը.—

Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագին,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով։

Կամ՝

Յուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի
լոյսն է գուարթ։

Ո՞վ էր արդեօք այն անձը, որուն հո-գիին մէջէն հովեր անցան, երբ տակա-ւին ձեռագիր վիճակին մէջ կարդաց Դա-նիէլ Վարուժանեան սա սքանչելիքը.—

Հովեր կ'անցնին.—
Ու ցորեաններս յուշիկ յուշիկ
կ'արթնանան,
Իրենց խորքէն՝ կը հոսի դո՛ղ
մ'անսահման։

Ա՛հ, այդ վայրկեանին պահ մը կըր-ցա՞ն արդեօք պատկերացնել, թէ ինչպի-սի անմահ տողեր կը հրամցուէին իրենց։ Կրցա՞ն երեւակայել, որ անհամար ուրիշ-ներ, տարիներ վերջ կրկին պիտի հա-կէին այդ տողերուն վրայ եւ պիտի խան-դավառուէին անոնց ընթերցումով։ Կըր-ցա՞ն տեսնել այն մեծութիւնը, որուն ա-ռաջին անանուն ականատեսը կը հանդի-սանային, ամբողջ յաւերժութեան մը համար։

×

Բայց, ամէն անգամ, որ այսպիսի ան-մահ տողերու «առաջին ընթերցող»ներուն մասին կը մտածեմ, սրտիս մէջ բան մը կը խլրտի։ Վախ մը կը փոթորկէ ամ-բողջ էութիւնս։ Հոգիս կը դողայ, որ օր մը, այս անմահ տողերը կրնան ունե-նալ նաեւ իրենց «վերջին ընթերցող»ը։

Արեւմտեան աշխարհի հորիզոնին վը-րայ, ես կարծես այդ տրտմաթախիծ «վերջին ընթերցող»ին յուշիկ մօտենալը կը տեսնեմ...։

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սերունդ մը որուն շարքերը տարուէ տարի զգալի կերպով կը նօսրանան։ Սե-րունդ մը որ պայքար մղեց կեանքին դէմ, իր շուրջը կեանք ստեղծելու հա-մար։ Եւ յաջողեցաւ։ Մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը եղան ահաւոր մղձա-ւանջ մը, բայց հոն իսկ դասաւ ապրելու զօրաւոր տենչը, անխորտակ կամքը։ Դի-մադրեց, տոկաց եւ յաղթանակեց։ Իր յաղթանակը եղաւ գաղթավայրերուն մէջ հայ կեանքը կազմակերպել, դպրոցի մը ճրագը վառել, խորանի մը կանթեղը կախել։ Ան որ Մեսրոպի տառերը սոր-վեցաւ աւազին վրայ գծագրելով, ան որ հայ գիրը սկսաւ թոթովել իր առօրեայ մնունդը եղող «Յառաջ»ի բոցավառ տա-ռերուն մէջ, կրնայ այսօր մեկնիլ իր հայ մարդու եւ հայ ընտանիքի հօր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ։ Պատմութիւնը կ'ար-ձանագրէ իր կերտած էջը։ Կերտած իր քրտինքով, իր եղունգներով, իր անսահ-মান զոհողութիւններուն, ձգելով սքան-չելի ժառանգ մարդկային առաքինու-թիւններու, մայրենի սրբութիւններու եւ ազգային նուիրումի։ Ընկեր Պետրոս Սա-հակեան այդ սերունդի արժանաւոր զա-ւակներէն է։

Ծնած, 1905–ին, Վարթոյի շրջանը (Մուշ) ժառանգած էր Տարօնի խրոխտ արծիւէն պայքարելու ոգին։ Ահաւոր սպանդը զինքը քշեց իր ծննդավայրէն դէպի Բալու եւ ապա Ատանա ուր բան-տարկութեան դառնութիւնները ճաշա-կելէ յետոյ անցաւ Յունաստան։ Ֆրանսա եկաւ 1926–ին աշխատանքի պայմանա-գրութեամբ մը։ եւ այսպէս մնաց երկու տարի Լոթ է Կառոն նահանգը։ 1928–ին է որ հաստատուեցաւ Մարսէյլ ուր կա-նուխէն մասնակցեցաւ ազգային հաւա-քական կեանքին։ Մտաւ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան շարքերը, Պլ. Օտտոյի Վառմ-եան խումբին մէջ, ծառայելով հաւա-տարմօրէն շուրջ կէս դար։ Այս վերջին տարիներուն բացակայ էր ժողովական-կուսակցական կեանքէն առողջութեանը քայքայումի հետեւանքով։ Ընկեր Պետ-րոս Սահակեան, որպէս հարազատ զա-ւակ Տարօնի, մասնակցեցաւ Տարօն Սալ-նոճորի Հայրենակցական Միութեան կազմութեան եւ տարածման, երկար տա-րիներ վարելով վարչական կարեւոր պաշտօններ։ Որպէս Պլ. Օտտոյի հայա-շատ արուարձանի անդամ եղաւ նաեւ տեղւոյն Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղա-կանութեան անդամ սատարելով անոր զարգացման։ Արդ, իր կեանքը արժեւո-րեց որպէս հայ մարդ։

Ընկեր Պետրոս Սահակեանի յուղար-կաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոստոս 22–ին, Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղե-ցին։ Նշան քհնյ. Դուլումճեան հակիրճ խօսքերով ընդգծեց յատկապէս ննջեցեա-լին արժանիքները, անոր մասնակցու-թիւնը շրջանի ազգ. կեանքին։ Ընկեր Աստուր Քէօսէեան, իր գաղափարակից ընկերներու անունով, խօսեցաւ դամբա-նական մը, վեր առնելով ընկեր Պետրոս Սահակեանի դաշնակցական մաքուր ո-գին, անոր ծառայութիւնները եւ մանա-ւանդ անսահման հաւատքը դէպի իր ժո-ղովուրդի ապագան։

Յարգանք իր յիշատակին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Մար-մինը 1980/81 համալսարանական տարե-շրջանին ութ թոշակ յատկացուցած է, իւրաքանչիւրը ամսական՝ 300 Ֆր. հայ երիտասարդներու, որոնք իրենց բարձ-րագոյն ուսումը կը շարունակեն Ֆրան-սայի մէջ։ Այս թոշակներէն նպաստա-ւորուող ուսանողները, մեծ մասամբ յա-ջողութեամբ անցուցած են իրենց քըն-նութիւնները։

Մեր Միութեան եկամուտները ապա-հովուած են գլխաւորաբար անդամավը-ճարներովը եւ նուէրներովը իր անդամ-ներուն եւ նուիրատուներուն, որոնք կըր-նան նաեւ ստանձնել մէկ ուսանողի կըն-քահայրութիւնը։

Համոզուած ենք, որ 1981/82 համալ-սարանական տարիին վերամուտի այս օրերուն, մեր համակիրները նոյն վրա-տահութեամբ պիտի շարունակեն բերել իրենց առատաձեռն գործակցութիւնը։

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ
ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

Union d'Aide aux Etudiants Arméniens
15, RUE DE CLÉRY, 75002 PARIS
TÉL. 236 94 91
C. C. P. Paris 19 173 83

Les versements doivent être adressés au siège de l'Union, ils peuvent être éffectués par chèque postal (3 volets) ou bancaire, ou même par mandat-carte, libellé au nom de l'Union d'Aide aux Etudiants Arméniens.

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՊԱՇՏՕՆ

Անգլիական նահանգներէն մէկուն տը-նօրէնին մահէն ետք, իր պաշտօնը փո-խարինել ուզողներէն մէկը կը դիմէ վար-չապետ Զրչիլի, հարցնելով.

– Ես չե՞մ կրնար արդեօք յուսալ, որ ինծի կը վիճակուի հանգուցեալին տեղը։

– Ես ոչ մէկ առարկութիւն ունիմ, – կը պատասխանէ Զրչիլ, – այդ հարցով դուք պէտք է դիմէք գերեզմանատան տը-նօրէնութեան։

պակիէ սալիկները, զոր նուիրած են Հայաստան այցելած՝ Սփիւռքի հայ ըզ-բաղջրիկները։

Կենաց ծառը պատկերացուած է զանա-զան նիւթերէ եւ զանազան նպատակներու համար գործածուած առարկաներուն՝ պուխի ծածկոցի, գօտիի, փայտէ փո-դաղրազարդ իրերու վրայ։

Փայտի փորագրութեան արուեստի բացառիկ նմոյշներ են Ժթ. դարու վեր-ջերը Ստեփանաւանի շրջանի Վարդաբը-ուր գիւղին մէջ պատրաստուած երկրա-չափական հարուստ զարդանախշերով դուլպայի կաղապարը, դաթանախշի-կը...

Դաջագործութիւնը ԺԷ. – ԺԸ. դարե-րուն բաւական զարգացած էր Թոքաթի մէջ։ Ցեռոյ ան տարածուեցաւ նաեւ Հա-յաստանի միւս քաղաքներու մէջ՝ Կեսա-րիա, Կարին եւայլն։ Փայտէ դաջերով կը դաջուէին գլխաշոր – եաշման, սըփ-ռոցներ, վարագոյրներ։

Մեր օրերուն կը շարունակուին հայ-կական զարդարուեստի աւանդութիւնե-րը։ Հայաստանի զանազան շրջանները իսկական վերածնունդ կ'ապրին մեր ժո-ղովրդական արհեստները։ Եւ համոզ-ուած ենք, որ այսօրուան վարպետներու բազմաթիւ գործեր տեղ կը գտնեն պատ-մութեան թանգարանի սրահներուն եւ ֆոնտերուն մէջ եւ ըստ արժանւոյն կը գնահատուին սերունդներու կողմէ։

ՆԱԶԻԿ ԱԻԱԳԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ուստան չատ չհաւնեցաւ իր ասորի դը-րացիին այն արտայայտութեան, որու մէջ Հաճի Մուսայի գովքը կար կարծես։

– Ուստա, կ'ըսեն որ Հաճի Մուսան, ամբողջ մարմնով երկաթ կտրած, ճա-կատը լերան, վեր կը բարձրանայ վը-տանգաւոր հովիտներէ։ Կ'ըսեն որ Հաճի Մուսայի ձիուն ոտքերուն տակ հողը վեր վեր կը նետուի։ Էնոր հետ է գոմէշի պէս նակատը պինդ բռնած Սասոն։

Եաղուպի խօսքերն էին։ Իսկ Սպիտակ Զիւաւորի մասին ան ոչինչ ըսաւ։

Այդ մտածումներուն մէջ, Ուստան ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ինչո՞ւ այդ գիշեր ուզեց Վարդաձորի եկեղեցիի գրակալին վրայ աշխատիլ։ Գաղտնի, անծանօթ հա-ճոյքով, նոյնիսկ ուզեց այնպիսի գրական մը շինել, որ միայն էջմիածնի մէջ կա-րելի ըլլայ նմանը գտնել։

Նիզար, փեթակի մը ետեւ, ճրագ մը իր հետ առած, չգիտես ի՞նչ կ'ընէր եւ միեւնոյն ատեն ալ կը տառտաար։

Ուստան կնոջ խօսքերէն ձանձրացած՝ բարկացաւ...

– Վա՜յ, ես քու հօր...,– ըսաւ ու ձեռ-քի գործը ձգելով՝ դռնէն դուրս ելաւ։

Ուստան կ'ուզէր նորէն ասորի գրացիին հանդիպիլ, թերեւս նոր լուրեր իմանար։ Տակաւին չէր ուզեր հաւատալ, որ գրա-ցի Եաղուպը փոխուած էր միւս Ասորի-ներուն պէս։

Երկու օր առաջ, երբ Զրաւանի Հայերը արթնցան առաւօտ կանուխ, իրենց դըռ-ներուն վրայ գտան խաչաձեւ նշան մը։ Հայերը այս որ տեսան՝ աւելի անճրկե-ցան։ Իրենց դռները զատած էին Ասորի-ներու դռներէն։ Հայերու սպառնացող, մօտալուտ վտանգի մը նշանն էր կար-ծես։ Ու մինչեւ վերջն ալ չհասկցուեցաւ թէ ո՞վ ըրած էր այդ նշանը։ Ասորի-ները նոյնիսկ զանազան պատրուակնե-րով իրենց ամուսնացուցած աղջիկները Հայերու տունէն իրենց տունը կը տա-նէին։ Կը հաւատային, որ Ջարդի պարա-պային, բանակը, քիւրտ ու թուրք խու-ժանը Ասորիներուն պիտի չվնասէ։ Նոյ-նիսկ Զրաւանի հրապարակին վրայ, Ա-սորի մը, Սպիտակ Զիւաւորին համար «ա-ւազակ մըն է» պոռացեր էր բարձր ձայ-նով, որ իմանան պազարի Քիւրտերն ու Թուրքերը։

– Այլեւս դրացնութիւն չկայ,- ըսած էր Ասորի մը, իր հայ դրացիին։

Ինչո՞ւ չէ, այդ առիթով չգիտես ի՞նչ-պէս,, մէջտեղ ինկած էին հին Հայոց ու Ասուրոց թագաւորներու իրարու դէմ մղած պատերազմներն ու թշնամութիւն-ները։

– Նոր լուր կա՞յ, Եաղուպ։

– Ուստա, որ էսպէս երթայ, ձեր Ս-պիտակ Զիւաւորը էշի վրայ պիտի նըս-տեցնեն ու պոչը ձեռքը տան։ Հաճի Մու-սան գլուխը քամի բռնած ձի է դարձեր։ Կ'ըսեն, որ ոչ ոքի կը խնայէ։ Բար-կութեան ընթացքին, կ'ըսեն որ, նոյնիսկ ծեծած է իրեն հետ կռուող Օսմանզատէ ցեղապետը։ Հովիտներու մէջ ինկած վը-տանգաւոր գազան է դարձեր։ Էհ, Ուս-տան, Հաճի Մուսա մի ըսեր՝ անցնիր։ Ձեր Սպիտակ Զիւաւորը, ինչ ալ ըլլայ, տահա երէկի լակոտն է։

Եաղուպի այս խօսքերուն վրայ, Ուս-տա զգաց, որ արիւնը գլուխը զարկաւ։ Կ'ուզէր պոռալ դրացիին երեսին. ան թշնամիի մը պէս կը խօսէր։ Ուստան, բարկութենէն չգիտէր ի՞նչ պէտք էր պո-ռալ։ Այդ նոյն դրացի Եաղուպն էր, որ Սպիտակ Զիւաւորի գովքը կ'ընէր մէկ շաբաթ առաջ։

– Ուստա, քիւրտ գինուոր մը ինձ պատ-մեց, որ Սպիտակ Զիւաւորի ուժերը եւ ֆէյտայիները լեռներու կարեւոր դիրքե-րը շատ լաւ բռնած են։ Պատմեց նաեւ, որ ցորեկին՝ Սպիտակ Զիւաւորը Սարը պինպաշուն բանակին դէմ եղած է։ Սա-րը պինպաշին, ինքն ալ վտանգաւոր կըռ-ուող մըն է եւ Զիւթռնուկին կը սպառ-նայ։

Ուստան, ուշ ատեն դրացի Եաղուպենց տունէն իրենց տանիքը անցաւ։ Այո՛, այո՛, կարծես փոխուած էր նաեւ դրացի Եաղուպին կինը։

(Շար.– 426)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.– Տիկին Քնար Թերզեան, զաւակներն ու թոռները, Պր. Յակոբ Փափազեան, զաւակներն ու թոռները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 24, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց զաւակին, քրոջ, կնոջ, մօր, մեծ – մօր, մօրաքրոջ՝

Տիկին ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Սիրանոյշ Թերզեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Հաւուրս Գարակէօզեան Նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 25–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, մեծ բարեբար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

զաւկին՝

ՀԱՈՒՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւիթեանի, Տիկին Զապէլ Գարակէօզեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Հայկ. Ուխտագնացութիւն

« ՆՈՐԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ »Ի ՈՍԿԵԶՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ – ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտ. 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին, հայկական ծէսով ճաշնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի « ՆՈՐԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ »Ի ուխտավայրին մէջ, հայկական տարեկան ուխտագնացութեան առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԶԱՏ ՈՒՆԿԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN A LA FACULTE DES LANGUES DE L'UNIVERSITE LYON III

Destiné:-

— Aux étudiants qui ont choisi l'Arménien comme Unité de valeur dans le cadre de l'Université.

— Aux auditeurs libres (bacheliers ou non) *qui veulent apprendre ou perfectionner leur connaissance de la langue Arménienne.*

— Aux lycéens, pour la préparation à la valeur optionnelle.

Enseignant chargé de cours:
Kéram GANANIAN

3 *Niveaux d'Enseignement:*

I° Niveau pour débutant;
Lundi, de 18 à 19h.45

2° Niveau;
Mardi, de 18 à 19h.45

3° Niveau;
Mercredi, de 18 à 19h.30

Pavillon Charles DUGAS, Salle N° 13
Début des cours: Lundi, 19 Octobre 1981
Inscriptions et renseignements auprès du Secrétariat de la Faculté des Langues
74, Rue Pasteur, — 69007 LYON
Tél.: 869. 24. 93 — Poste 703

ԱՆԻ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ

«ԱՆԻ» Երգչախումբին փորձերը, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Ամէմեանի, տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը 20.30–ին, Հայց. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:
6, *Avenue Bourgain - M° Mairie - d'Issy*

Սիրով կը հրաւիրուին նոր անդամանդամուհիներ, մաս կազմելու երգչախումբին, միասնաբար լծուելու համար հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը տարածելու նուիրական գործին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕԾՄԱՆ 50–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոգեկոչում՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ եւ Բարեբար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ս. Պատարագ Հոկտ. 25-ին, եկեղեցւոյս մէջ, ապա Շիրիմի Այցելութիւն Սէն–Փիէռ Գերեզմանատան մէջ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 50–ամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին Հոկտ. 25-ին, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագով, ոգեկոչելու՝ եկեղեցւոյս հիմնադիր՝ հոգելոյս ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ, բարեբար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ յիշատակները:

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէն, քառաձայն կատարողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Յետ Պատարագի, այցելութիւն՝ հոգելոյս Սրբազանի շիրիմին, Սէն – Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ իր հողակոյտին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կը հրաւիրուի մեր ազգն ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ յարգելու Պալագեան Սրբազանի եւ Վ. Խորասանճեանի անմոռանալի յիշատակները:

Առաւօտեան արարողութիւն:–	8.15
Ս. Պատարագ	10.00
Քարոզ	11.15
Շիրիմի այցելութիւն	12.30

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վալանսաբնակ իրենց սիրելի բարեկամին՝ Գէորգ Քիրէենեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարսէյլէն՝ Տիկին Հռիփսիմէ Սարաֆեան եւ իր զաւակները 100 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

Bal du Tirage

DE L'ASSOCIATION ARMENIENNE CATHOLIQUE DE LYON

La Tombola de la Fête - Champêtre, organisée par l'Association Arménienne Catholique, et présidée par Charles Aznavour, n'ayant pu être tirée par suite du mauvais temps, aura lieu au cours du Bal du Samedi, 24 Octobre, à partir de 21 h. au

Palais d'Hiver — West Side (Lido) de Lyon

Concours de Rock'n Roll — Kotchari.
Avec la participation de l'Orchestre Paros de Valence.
Pour tous renseignements téléphoner au: (7) 847. 28. 65

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս Երկուշաբթի (Հոկտ. 26) ժամը 21–ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Ամէն Շաբաթ, ժամը 14.30 – 16.30, փոքրիկներու համար եւ ամէն Շաբաթ օր, ժամը 17.30 - 19.00, երիտասարդներու համար, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան, 26, Ռիւ Սիպիէ, հայկական կեդրոնին մէջ:

Դասերը վերսկսան փոքրիկներով, Շաբաթ, Հոկտ. 21, ժամը 14.30-ին:

Կը խնդրուի, Ջերմապէս, Մարսէյլի կեդրոնը ապրող ծնողքներէն, քաջալերել իրենց զաւակները, առաջնորդելով զանոնք հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ
26, Ռիւ Սիպիէ – 13001 Մարսէյլ
Հեռ.– (91) 48. 19. 60

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարպիս Գարաօղլանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. – Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Քիւլճէեան 100 Կապոյտ Խաչի Պանէօ-Քաշանի մասնաճիւղին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլճէեան 100 Սամուէլ–Մուրատեան Վարժ.ին, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 50 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

(Ստանալ՝ «Ցառաջ»էն):

Samedi, 24 Octobre, à 20 h, 30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil — Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE
AUCUN BILLET NE SERA DELIVRE SUR PLACE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հինգէն մինչեւ տասնչորս տարեկան – ներուն համար (ժամը 14 – 18).–

– Հայերէնի դասընթացք, ըստ մակարդակներու եւ տարիքի:

Հայկական պար եւ կշռոյթ:

– Հայկական երգ:

– Ձեռային աշխատանքներ:

– Փինկ – փոնկ, խաղ – մրցում:

Les activités du Mercredi ont repris.
Inscription tous les Mercredis.
Cours d'arménien, danses arméniennes, chant, travaux manuels, ping - pong.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Ընդհակալութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Բրեսէր անձ մը 850, Տիկին Գ. Սանոյեան 500, Տիկին Յ. Աւագեանի մահուան առթիւ, փ. ծ.ի, Տիկին Պ. Գէորգեան 100, Յ. Կազարեանի մահուան առթիւ, փ.ծ.ի, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան 200 Ֆ. նոյն առթիւ, Դպրոցասէրի Տնօրէնութիւնը եւ մնայուն ուսուցչութիւնը 300 Ֆ. Տիկին Գ. Իպրանեանի մահուան առթիւ, փ.ծ.ի, Ա. Բ. (Լիոն) 2.000 վերամուտի առթիւ, Ֆրանսահայ Մշ. Միութիւն 300 Ֆ. Ատ. տիս Մեսումենցի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Սահակ Մանուկեանի թաղման առթիւ.– Այրի Տիկին Վարսենիկ Մանուկեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ, Տէր եւ Տիկին Անտրէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր և.պ. 3000, «Ցառաջ» թերթին, Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին, Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Հ.Բ.Ը.Մ.եան, ԺԱՖ-ին, Մշակոյթի Տան 500–ական, դպրոցին 1000 Ֆ.:

Գալուստ Ահարոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Առաքել, Տէր եւ Տիկին Հայկ, Օր. Սիլվա Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Զարուքեան և.պ., Սահակ Մեսրոպ Երգչ.ին, դպրոցին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, ԺԱՖ-ին, Ֆրանսահայ Մշ. Միութեան, Հ.Բ.Ը.Մ.եան 500–ական, ՊՊ. Վարուժան Պօղոսճեան, Ասատուր Հոլոբիկեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Մարիկեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Գաֆէճեան և.պ. 200–ական, Տէր եւ Տիկին Ժ. Զարուքեան, և.պ. 300, դպրոցին 300, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Միսիրեան և.պ. 100, դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Յ. Մկըրտիչեան և.պ. 100, Տէր եւ Տիկին Զ. Մելսոնեան Մշ.Տան 100, Պ. Թերզի.պաշեան Ա., Ա. Նիկողոսեան դպրոցին 100–ական, Պ. Ժամկոչեան Սէն–Ռաֆայէլի ծերանոցին 500 Ֆ.:

EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique
75005 PARIS — Tél.: 354. 79. 10

A PARAITRE / NOVEMBRE 1981

En Souscription

SERGE AFANASYAN

L'ARMÉNIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GÉORGIE

DE L'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE
(1917 - 1923)

La date de souscription est limitée au 30 Novembre 1981

BON DE COMMANDE ET DE SOUSCRIPTION

Veuillez m'envoyer ..... exemplaire (s) du livre «L'ARMENIE, L'AZERBAIDJAN et la GEORGIE», de l'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE, 1917-1923, dès parution.

Prix de souscription:
France: 72 F. + 8 F. de port — Etranger: US$15 + US$3 (registered mail)

Nom: .....

Adresse: .....

Veuillez retourner ce bon aux EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique — 75005 PARIS, France.

Ci-joint, chèque de règlement de F..... / US$.....

Compte chèque postal PARIS, N° 23 625 44 N
Payment by check or International Money Order

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
23
VENDREDI
23 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.023 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.023

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Օր-Յերեկով Դատաւոր մը կը Սպաննուի

Զորեքշաբթի օր, ժամը 13-ին է, դատաւոր Միշէլ մոթոյին վրայ տուն կը վերադառնայ։ Պահ մը կը կենայ Լը Քորպիւզիէի շէնքին առջեւ, նախ քան Պուլվ. Միշլէն անցնիլը եւ այդ վայրկեանն է որ ընտրած են իր ոճրագործները, զինքը սպաննելու համար տեղն ու տեղը։ Երեք գնդակ, «արհեստաւորի գործ» ինչպէս կ'որակուի երբ սպաննութիւն մը «յաջողած է»։

Դատաւորը կը զրաղէր վտանգաւոր թղթածրարներով, քանի որ Թելեֆոնի սրճարանի ոճիրը եւ թմրեցուցիչը «սիֆիլիզն fոնեֆշիոն»ը իրեն յանձնուած էին, ինչ որ կը նշանակէր թէ գործ ունէր մեծ աւազակներու եւ «վարպետ» գրիւանների հետ, որոնք չէին ներեր, կ'ըսեն, իր անզիջող, խիստ, անաչառ նկարագիրը։ Դատաւորը բազմաթիւ ըսպառնալիքներ ստացած էր եւ բոլորը համաձայն չեն այսօր այս ոճիրին հեղինակներու շրջանակին մասին։ Ներքին նախարարին, (որ Մարսէյլի քաղաքապետն է), համար թմրեցուցիչի շրջանակներու մէջ հարկ է փնտռել, մինչ Արդարութեան նախարար՝ Ռոպէր Պատէնթէրի համար մեծ աւազակներու շրջանակները պէտք չէ անտեսել։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլորը համաձայն են ամբաստանելու համար մաֆիան։

Փիէր Միշէլ, ծնած էր 1943-ին, ամուսնացած եւ հայր էր երկու զաւկի։ Իրաւագիտութեան տոքթոր էր եւ ամբողջ ապարէզը Մարսէյլ անցուցած։ 1974-ին իրեն կը յանձնուէր հարցաքննիչ դատաւորի պաշտօն, ապա՝ առաջին դատաւորի 1981 Ապրիլ 24-ին։ Մասնագէտ էր «մեծ աւազակութեան» հալածանքի եւ «պարոն հազար տարի բանտարկութիւն» մկրտուած էր, որովհետեւ իր հարցաքննութիւններու հետեւանքները ծանր պատիժներ կ'ըլլային։ Պառ տիւ Թելեֆոն, Ֆրէնչ fոնեֆշիոն, կեղծ դրամ եւայլն։

Երկրորդ անգամն է, որ Ֆրանսայի մէջ, դատաւոր մը կը սպաննուի։ Նախորդը՝ Լիոն պատահած էր, 1975-ին եւ 1978 Հոկտեմբերին, Մարսէյլի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Կասթոն Տէֆէռ, Թելեֆոնի սրճարանի «չարդէն» եւոք վրդոված, որ Մարսէյլը որակուի «ոճիրին Ֆրանսական մայրաքաղաքը», ըսած էր։ – «Պէտք չէ չափազանցել, շատ կը խօսուի Մարսէյլի եւ իր միլիէօ-ին մասին։ Լիոնի մէջ աւելին կը պատահի եւ նուազ կը խօսուի։ Լիոն Մարսէյլէն աւելի արժանի է «ոճիրի Ֆրանսական մայրաքաղաքի։ Մեր մօտ գոնէ՝ դատաւոր չի սպաննուիր»։

Պարզ է, որ այս խօսքերը չէին կրնար շիշուիլ այս առթիւ։

Մարսէյլ, այսօր շատ ցնցուած է։ «Արդարադատը» անուանուած, Փ. Միշէլ «պիտի ուզէր իր իսկ սպաննութեան հարցաքննումը կատարել» կը գրէ Քոթիտիէնի Մարսէյլի թղթակիցը, որ կը նկարագրէ նաեւ թէ ամբաստանեալները չէին հանդուրժեր այս դատաւորին, որ մարդկային հոգիին իր խոր ծանօթութեամբ, կը յաջողէր, վարպետօրէն, հակասութենէ հակասութիւն մինչեւ խոստովանութիւն տանիլ զիրենք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ազգ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, առաջին լուրջ եւ ծանրակշիռ նկատուած միջադէպը պատահած է առջի օր, երբ Իսոննի ընկերվարական երեսփոխան՝ Միշէլ Պերսոն յանկարծ սա ելոյթն ունեցած է։ – «ընտանեկան կապերը, մէկ կողմէ երէկուան մեծամասնութեան քաղաքական տարբերին եւ միւս կողմէ՝ ճարտարարուեստի եւ դրամական մեծ խմբակցութեանց միջեւ բացայայտ են։ Այո՛, տիկնայք եւ պարոնայք, հարկ է՞ յիշել կապերը որ կան Քուվ տը Միւրվիլի ընտանիքին Փարիպայի եւ Փիլիբ-ի հետ, հարկ է՞ վերյիշել թէ Թրիսթան Տելմաս - Վիէլժէօ անդամն է Քուվ տը Միւրվիլի եւ Փաթրիս Վիէլժէօ՝ փեսան։ Հարկ է՞ յիշել թէ Ֆիլիփ Ժիսքար տ'Էսթէն նախքին նախագահին զարմիկը նաեւ վարիչն է Շարժէօր Ռէիւնիի։ Հարկ է՞ յիշել Միշէլ Տըպրէի ընտանեկան կապերը տը Վենտէլի հետ եւ թէ պ. Ֆրէ ընտանեկան կապերը ունի Ռոշիլա դրամատան հետ եւ Թէթէնժէ Ուորմս դրամատան»։ Նման անձնական ընոյթ կրող ելոյթներ աւանդութեան մէջ չեն Ազգ. Ժողովին եւ նախագահն ալ, ակնկալուած «կարգի հըրաւէրը» կատարած չըլլալով, միայնդէպին տրուած համեմատութիւնները կը մեծնան մամուլին մէջ։ Մանաւանդ որ միշտ վտանգաւոր է նման «ազգականական փնտռտուքներ», որոնք երբեք մէկ դասակարգի մենաշնորհը չեն։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ բաժակի եւ Իտ. է. Ֆ. Ա.-ի հանդիպումներուն, Պորտօ իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր (երթի մրցում) Համպուրկը որու յաղթեց 1-ի դէմ երկու կէտով, մինչ Բաժակի մրցումներու շարքին Պասթիա 1 - 1 հաւասար կը մնար Թիֆլիզի Դինամոյի հետ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր վարչապետը կազմեց իր կառավարութիւնը, որու մէջ, ինչպէս կը նախատեսուէր Մելինա Մեռքուռի Մշակոյթի եւ Գիտութեանց նախարար եղաւ։ Դահլիճը 21 նախարարէ կազմուած է։ Մեռքուռի ծրագիր ալ ունի, այն է վերսկսիլ՝ կառուցանել բայց ոչ՝ ակրոպոլներ։

ԻՐԱՆ ձեւով մը մերժած է Էմնըսթի Ինթերնէշընըլի պատուիրակութեան մուտքի վիզան, քանի որ կարգ մը պայմաններ դրած է։ Օրինակ՝ պէտք է դատապարտէ Իսրայէլի գործած ջարդերը, դատապարտէ «ամերիկացի աշխարհակալ կեղեքիչին» միջամտութիւնը՝ Եգիպտոս, Սաուտի Արաբիա եւ Սալվատոր։ Պէտք է նաեւ դատապարտէ Իրանի մէջ Մուճահետտիններու կողմէ գործուած աւելի քան հարիւր անձնաւորութեանց սպանութիւնը։ Աւելին՝ պէտք է յանձն առնէ թերթերու մէջ հրատարակել իրանեան դատավարութեանց վճիռներու ամբողջական բնագրերը։ Էմնըսթի կ'ուզէր Իրան քննութիւն մը կատարել։

ՓԱՐԻԶԻ կաւատութեան դէմ գործող Զոկատը 140 հարցապնդումի ձեռնարկած է ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, «պալէ պլէօ»-ներու ցանցի մը երեւան հանուելուն առթիւ։ Արդարեւ հինգ տարի առաջ, դաստիարակութեամբ զբաղող մը հիմնած էր «Ասպնջական գործունէութեան Ֆրանսական ընկերութիւնը» որու բուն գործունէութիւնը 8-էն 12 տարեկան մանչեր հաւաքել էր եւ զանոնք գործածել «յատուկ հաւաքոյթ»ներու համար, նկարահանումներով եւ ֆիլմերու պատրաստութեամբ։ Այդ ամբողջը վերջը ծախելու համար։ Մարդը ոչ միայն կաւատ մը այլև սեռային մոլի մըն է եղեր։

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

25 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ՝ ԹԱՒՐԻԶԻ ԶԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ ԴԱԴՐԱԾ

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք», Հոկտ. 18-ի իր թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Թաւրիզի հայկ. յայտագրի դադրեցման մասին։–

×

«Շուրջ 25 տարի անցեալ ունեցող Թաւրիզի հայերէն ռադիօժամի աշխատանքները դադարեցուեցին Սեպտեմբեր 23ին։

Մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալու համար դիմեցինք Թաւրիզի ռադիոյի հայերէն բաժնի տարիների վարիչ Ն. Վարդանեանին, որը տուեց հետեւեալ բացատրութիւնները. – «Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամը հիմնուել է 25 տարի առաջ, սկզբնական շրջանում օրական 15 րոպէ ծրագրով, իսկ նրանից երեք տարի յետոյ, երբ ես դարձայ ռադիոժամի վարիչը, ծրագիրը օրական կէս ժամ դարձաւ։

Յեղափոխութիւնից մէկ տարի առաջ աւելացաւ կէս ժամ եւս եւ մէկ ժամեայ հաղորդումի վերածուեց։ Յեղափոխութիւնից յետոյ դարձեալ կէս ժամի իջեցուեց։

«Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամը ամէն օր երեկոյեան սփռւում էր միջին ալիքի 456 մեթրի վրայ, որի ձայնը լսւում էր գրեթէ ամբողջ Իրանում, Հայաստանում ու նաեւ մօտակայ երկիրներում։

Ծրագրին վերջին վեց տարիների ընթացքում համագործակցել են, Ժիրայր Խոսրովեանը եւ Օր. Մարգուշ Յովսէփբէգեան (խօսնակ)։

«Լուրերը թարգմանում եւ հաղորդում էր պրն. Ժիրայրը, իսկ ես էլ ծրագիրներ էի պատրաստում տարբեր խնդիրների մասին. Վարդանեանին, որը տուեց հետեւեալ բացատրութիւնները. – «Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամը հիմնուել է 25 տարի առաջ, սկզբնական շրջանում օրական 15 րոպէ ծրագրով, իսկ նրանից երեք տարի յետոյ, երբ ես դարձայ ռադիոժամի վարիչը, ծրագիրը օրական կէս ժամ դարձաւ։

Յեղափոխութիւնից մէկ տարի առաջ աւելացաւ կէս ժամ եւս եւ մէկ ժամեայ հաղորդումի վերածուեց։ Յեղափոխութիւնից յետոյ դարձեալ կէս ժամի իջեցուեց։

«Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամը ամէն օր երեկոյեան սփռւում էր միջին ալիքի 456 մեթրի վրայ, որի ձայնը լսւում էր գրեթէ ամբողջ Իրանում, Հայաստանում ու նաեւ մօտակայ երկիրներում։

Ծրագրին վերջին վեց տարիների ընթացքում համագործակցել են, Ժիրայր Խոսրովեանը եւ Օր. Մարգուշ Յովսէփբէգեան (խօսնակ)։

«Լուրերը թարգմանում եւ հաղորդում էր պրն. Ժիրայրը, իսկ ես էլ ծրագիրներ էի պատրաստում տարբեր խնդիրների շուրջ՝ դիտական, պատմական, քաղաքական, դրական, բժշկական եւ ուրիշ մարզերում։

Ծրագիրը մեծ թուով լսողներ է ունեցել արտասահմանում ու մանաւանդ Հայաստանում, որտեղից շատ յաճախ նամակներ էինք ստանում։

Ծրագիրը այսպիսով շարունակւում էր, մինչեւ Մեհր ամսի մէկը, երբ ասացին թէ՝ այսօրուանից հայերէն ծրագիր չի սփռուելու։ Պատճառը իմանալու համար ռադիոյի ընդհ. վարիչի մօտ գնացի եւ յայտնեցի որ երկրի այս զգայուն ժամանակաշրջանում ճի՞շդ էր նման մի ջոցի դիմելը»։

Նշելի է, որ Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը եւս միջոցների է դիմելու վերսկսելու համար հայերէն ռադիոժամը, քանի որ մեծ թուով նամակներ են ստացուել, որոնք իրենց մտահոգութիւնն են յայտնել ծրագրի դադարեցման առթիւ։

Նշելի է, որ Թաւրիզի ռադիոյի հիմնարկութեան մէջ չորս քրիստոնեաներ են աշխատում, որոնցից ուզել են դրաժարուել, ասելով թէ՝ ռադիոն մի կարեւոր կենտրոն է։

Թաւրիզի ռադիոյի վարիչները նաեւ աւելացրել են, թէ՝ նպատակ ունեն այդ ծրագրի փոխարէն Թաւրիզում սփռել Թեհրանում պատրաստուող հայերէն ծրագիրը, որը ձայնասփռւում է էֆ. էմ. ալիքի վրայ։

Այսպիսով 25 տարի աշխատելուց յետոյ դադարեցուեց Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամը։ Ցոյս ունենք, որ թէ Ատրպատականի Թեմի Թեմական Խորհուրդը եւ թէ Թաւրիզի ռադիոյի վարիչները կը զգան խնդրի կարեւորութիւնը եւ միջոցների կը դիմեն վերսկսելու համար Թաւրիզի հայերէն ռադիոժամի աշխատանքը։

«ՄՈՆՏ»Ի ՏՈՄՍԸ

ՈՉ ՄՏԱՀՈԳԻՉ

Քիչ մը չատ չափազանցեալ կը թուի Եւրոպայի վերապահուած հիւլէական սահմանափակ պատերազմի մը վտանգը։ Սխալ է պնդել թէ նման պատերազմի մը պարագային եւրոպական քաղաքակրթութիւնը պիտի վտանգուի։ Շնորհիւ նէօ-թօնի ռումբին, որ մարդը կը սպաննէ բայց նիւթին կը խնայէ, անվթար պիտի պահենք մեր քաղաքակրթութիւններուն էական հիմերը՝ պատմական յուշարձանները։

ՀԱՆՐԻ ՄՈՆԹԱՆ

Հոկտ. 22

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՏԱԶԳՈՒԹԻՒՆ

Երեւան տեղի ունեցած «Հայկի նետ» անունը կրող նետաձգութեան համամիութենական 12-րդ մրցաշարքին, որուն մասնակցած են Խորհ. Միութեան 100 քաղաքներու մարզիկներ, ընդհանուր արդիւնքներով ախոյեան հանդիսացած են Կիմա Գրիգորեան եւ Ռուբէն Մինասեան։

×

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

Դոնեցկի մարզի Գոռլովկա քաղաքին մէջ վերջ գտած են կուփամարտի համամիութենական պատանեկան ախոյենութեան մրցումները։ Հայաստանի ներկայացուցիչներէն Կ. Մինասեան (Երեւան - նէն) յաղթական հանդիսացած է 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ։

×

ԼԱՐԱԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆ

«Զէնիթ» մարզական ընկերութեան կեդրոնական Խորհուրդի կազմակերպած լարախաղացութեան համամիութենական մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցած են Օմսկի մէջ, Հայաստանէն կանանց երրեակը՝ Պայծառ Աւետիսեան, Նարինէ Լալայեան եւ Վարդուշ Ապրեսեան, ախոյեան հանդիսացած է։

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Աշխարհագ (Թիւրքմենիստան) տեղի ունեցած ազատ ոճի ըմբշամարտի համամիութենական մրցաշարքին, Լենինական - էն Ա. Վալեսեան առաջին հանդիսացած է 90 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ։

×

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

×

«Զէնիթ» մարզական ընկերութեան երիտասարդ ծանրաբարձներու միջեւ Ժդանովսկի մէջ տեղի ունեցած համամիութենական մրցումներուն, Հայաստանի մարզիկներէն Յարութիւն Յարութիւնեան (մինչեւ 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգ) եւ Աշոտ Կօշկակարեան (մինչեւ 100 քիլօ ծանրութեան դասակարգ) ախոյեան հանդիսացած են։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Հայկական ճարտարապետութիւնը իր նշանակութեամբ ու հմայքով բազմաթիւ երկրպագուներ ունի աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ։ Շատեր լծուելով Թ. Թորամանեանի հիմնած գործին, այսօր ալ կը շարունակեն հետազօտել հայկական ճարտարապետութեան հարուստ դանձարանը։ Հետազօտողներու շարքերը հետզհետէ կ'ամրողջանան նոր գիտնականներով՝ Հայաստանէն, Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէն եւ արտասահմանի երկիրներէն։ Հետզհետէ կը բազմանայ հայ ժողովուրդի ճարտարապետական ժառանգութեան նուիրուած մատենաշարը, գիրքեր լոյս կը տեսնեն հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն, անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ այլ լեզուներով։ Կը հրատարակուին բազմաթիւ մենագրութիւններ, մատչելի գիրքեր ու տեղեկատուներ, քարտէզներ ու ալպոմներ, որոնք մեր հանճարեղ նախնիքներու բարձրարուեստ կոթողները կը ծանօթացնեն աշխարհին։

Հինէն այդ գործին նուիրուած է նաեւ լենինգրադցի գիտնական, պատմաբան Անատոլի Եակոբսոն։ Տակաւին երիտասարդ էր ան, երբ 1929-ին առաջին անգամ Հայաստան եկաւ գիտական խումբի մը հետ, զոր կը գլխաւորէր հայագէտ, կովկասագէտ եւ արեւելագէտ Յովսէփ Օրբելի։ Այդ ժամանակէն հայկական ճարտարապետութեան յուշարձանները հմայեցին Եակոբսոնը ու ան կապուեցաւ անոնց հետ, դարձաւ անոնց նուիրեալ բարեկամն ու մեկնաբանը։ Երկրորդ այցելութիւնը Հայաստան (1936ին, դարձեալ ակադեմական Յ. Օրբելիի գլխաւորած Ամբերդի պեղումներու արշաւախումբին հետ), ալ աւելի կապեց գիտնականը Հայաստանի եւ հայկական ճարտարապետութեան կոթողներուն հետ։

Բ. Աշխարհամարտէն ետք Եակոբսոն դարձաւ Հայաստանի յաճախակի հիւրը։ Անվերջ կը ճամբորդէր, կ'այցելէր ճարտարապետական յուշարձանները, տեղւոյն վրայ կ'ուսումնասիրէր, կը նկարէր ու կը չափագրէր, կը հաւաքէր հարուստ նիւթ, որպէսզի զայն ծառայեցնէ իր գիտական աշխատութիւններուն, դարձնէ ամուր պատուանդան գիտական ընդհանրացումներու համար, որոնք շուտով հրապարակ ելան մէկը միւսին ետեւէն։

1950-ին լոյս տեսաւ իր «Ակնարկ Հայաստանի Ե.-ԺԷ. դարերու հայ ճարտարապետութեան» գիրքը, որ Տոկարսկի «Հին Հայաստանի ճարտարապետութիւնը» (Երեւան, 1946) գիրքէն ետք հանդիսացաւ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան պատմութիւնը շարադրելու երկրորդ, ընդհանուր առմամբ յաջողած փորձը։ Հակառակ իր փոքր ծաւալին, այս աշխատութիւնը դրական դեր խաղաց ու գնահատուեցաւ ըստ արժանւոյն, իսկ անոր հեղինակը հայկական ճարտարապետութեան լաւագոյն մասնագէտներէն մէկուն հռչակը ըստացաւ։

1940-ական թուականներու վերջերէն սկսեալ իրարու ետեւէ լոյս տեսան Ա. Եակոբսոնի աշխատութիւնները՝ նուիրուած միջնադարեան Հայաստանի վանքերու համադրոյթներուն՝ Տեղերու, Տաթեւի, Խորակերտի, Խորանաշատի, Մշկավանքի, Գանձասարի եւ եկեղեցիներու՝ Ոսկեպար, Բիւրական եւ այլն։ Բանիմաց կերպով օգտագործելով մատենագրական եւ վիմագրական տուեալները, Ա. Եակոբսոն վերոյիշեալ աշխատութիւններուն մէջ կուտայ այդ համադրոյթներու յառաջացման ու ատիճանական զարգացման պատկերը, կը նշէ երեւան ելած ոճական նոր յատկանիշները եւ կը բնութագրէ առանձին յուշարձաններ։

Տարիներ ըլլալով Խրիմի Թերակղզիի գիտական արշաւախումբի անդամ ու գործօն մասնակցութիւն ունենալով Խերսոնէսի պեղումներուն (որոնց արդիւնքներուն նուիրուած երկու մենագրութիւն եւ բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակած է), Եակոբսոն ժամանակ կը գտնէ ուսումնասիրելու Խրիմի հայկական յուշարձանները։ Որպէս արդիւնք, լոյս կը տեսնեն իր «Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութիւնը Խրիմի մէջ» յօդուածը (1956) եւ «ԺԴ. դարու Հայկական վանքը Բելգորսկիի մօտ, Խրիմի մէջ» հաղորդումը (1955)։

Եակոբսոն կարեւոր նշանակութիւն տրուած է ճարտարապետութեան կապերու, զանազան երկիրներու ճարտարապետական ընդհանրութիւններու գիտական հարցերու ուսումնասիրութեան։ Այդ թեմայով ան հրատարակած է զգալի քանակութեամբ յօդուածներ, այդ կարգին՝ «Հայաստան եւ Սուրիա (ճարտարապետական զուգահեռներ)», «Հայկական եւ վրացական ճարտարապետութեան փոխյարաբերութիւններն ու փոխադարձ կապերը», «Մոսկովեան Ռուսիոյ գեղարուեստական կապերը Անդրկովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի հետ», «Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի վաղ միջնադարեան ճարտարապետութեան փոխյարաբերութիւնները», «Հայաստանի եւ Աղուանքի ճարտարապետական կապերը» եւ այլ աշխատութիւններ։

Գիտնականը միշտ աչքէ կ'անցընէր հայկական ճարտարապետութեան վերաբերեալ լոյս տեսնող աշխատութիւնները, որոնց մասին ան հրատարակած է բազմաթիւ գրախօսականներ։

Պատկանելով Ն. Մառի եւ Յ. Օրբելիի գիտական դպրոցին, հանդիսանալով անոնց ընդունակ աշակերտն ու գործը շարունակողը, լայն հետաքրքրութիւններու եւ խոր իմացութեան տէր գիտնական Եակոբսոն իր գիտական դրութիւնը միշտ կառուցանած է յստակ նիւթի վրայ, հայկական ճարտարապետութեան զարգացման պատմութիւնը շարադրելու ատեն մեկնած է աւատատիրական հասարակութեան այս կամ այն հանգրուանի ընկերային - քաղաքական դէպքերէն, պատմական ընթացքէն։

75 տարին բոլորած գիտնականը այսօր ալ կը մնայ հայկական ճարտարապետական մշակոյթի հաւատարիմ բարեկամը, կը շարունակէ տքնաջան աշխատիլ ու ստեղծել հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած նոր աշխատութիւններ, մենագրութիւններ։

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի նիւթական մշակոյթի պատմութեան հիմնարկի Լենինգրադի բաժանմունքի գիտական աշխատակիցը՝ Անատոլի Եակոբսոն, հայ ժողովուրդի ճարտարապետական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան գործին մէջ ունեցած վաստակին ի գնահատութիւն եւ ծննդեան 75 ամեակին առթիւ, վերջերս պարգեւատրուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան պատուոգրով։

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

Մարսէյի մէջ

Լեցուն սրահի մը առջեւ է որ նշուեցաւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11-ին, Մշակոյթի Օրը, կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան եւ պատուոյ նախագահութեամբ գրագիտուհի՝ Իմոնտ Շառլ - Ռու - Տէֆէռ։

Կարօ Յովսէփեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն, բնորոշեց օրուան իմաստը, այսինքն Թարգմանչաց տօնին խորհրդաւոր մեծութիւնը, որ կը թարգմանուի նաեւ որպէս տօնախմբութիւն Հայ Մշակոյթին։ Ըսաւ թէ հայ գիրին հրաշքն է. եզական ու անհման, որ կնքեց 15 դարեր առաջ Հայուն ինքնութեան եւ ազատութեան դրօշը։ Թուեց անուններ անմահներու փաղանգէն վեր առնելով անոնց բիւրաւոր մեծագործութիւններէն ան բաժանելի երբեակը՝ գիրերու գիւտը, Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ հայ մագաղաթը, գիրքը, աւելցնելով՝ «Մեսրոպ Մաշտոց երբ ստեղծեց գիրը, թարգմանիչները երբ գիրը վերածեցին գիրքի դարերու դիմաց կանգնեցուցին Հայոց քաղաքակրթութեան յաղթական կամարը»։ Կարօ Յովսէփեան, ֆրանսերէն մէջբերումներ ըրաւ, վկայութիւններ բերաւ օտար աղբիւրներէ Հայ Մշակոյթին եւ մանաւանդ 5-րդ դարու հայ գրականութեան մասին։ Ֆրանսացի մեծ գիտնական Անթուան Մէյէ կը գրէր 1917-ին՝ «երբ դեռ ֆրանսական լեզուն չէր զանազանուեր լատիներէնէն, երբ Եւրոպայի ժողովուրդներու ամենահին գրականութիւնները գոյութիւն չունէին, կար արդէն հայկ. հարուստ գրականութիւն մը»։

Հ. Ներսէս վրդ. Տէր Ներսէսեան՝ Մխիթարեան Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր մշակը, մասնագէտ հայ լեզուի պատմութեան, տարիներու բազմարդիւն խմբագրապետ «Բազմավէպ»ի եւ հեղինակ բազմաթիւ աշխատութիւններու, յօդուածներու հայ լեզուի եւ քերականութեան վերաբերեալ, բացառիկ դասախօսութեամբ մը՝ բացառիկ իր բովանդակութեամբ եւ իր ձեւին մէջ միանգամայն, հրաւիրեց ներկաները բանաստեղծական պտոյտի մը Հայ Մշակոյթի պարտէզին մէջ, սկիզբէն մինչեւ մեր ժամանակները, զանազան գեղարուեստական արժէքները դուրս ցայտեցնելով։ Բոլոր ունկնդիրներուն համար եղաւ կատարեալ վայելք մը մտքի, հոգիի եւ ականջի։ Հ. Ներսէս վրդ. Տէր Ներսէսեան վերակենդանացուց շղթան մեծանուն եւ լուսաշող հերոսներուն «... ու կուգան պատկառելի Բուրմերն Արտաշատէն, կուգան Վաղարշապատէն մեր երանելի թարգմանիչներուն հոյլերն հոգեոյս, Սահակն ու Մեսրոպ եւ Խորենացին ... կուգան Նարեկէն, կուգան Հռոմկլայէն ու Լամբրոնէն՝ Գրիգորներու եւ Ներսէսներու ազօթանուէր հոգիները վեհաշունչ. կուգան ոսկի ջահերով Գլաձորէն ու Տաթեւէն, Հաղբատէն ու Սանահինէն՝ հարիւրաւոր վանականներ լուսեղէն որոնք հաստափոր ձեռագիրներ կը կարկառեն մեզի, աստուածային մանրանկարներով գեղեցկացած ... ու կուգան Երերուքէն եւ Անիէն, Գօշավանքէն ու Գեղարդէն՝ խաչքարերու մեր վարպետներն արձանագործ, գեղաքանդակ տաճարներու մեր մեծ ճարտարապետները՝ Տրդատ ու Մոմիկ իրենց սերունդներով շնորհալի ... Կուգան Մխիթարն ու Ալիշան՝ իրենց նուիրեալ հետեւորդներով, վերածնունդի դրօշը պարզած ցնծագին ... կուգայ կարմրերփեան վերարկուով, հայ երգի նահատակ վարպետը՝ անմահ Կոմիտաս Վարդապետը Արարատեան դաշտի քաղցրահնչիւն Հոռովելներով ...»։ Այս շարքի աւարտին, յարգելի դասախօսը նշեց Մարսէյլ քաղաքի առաջին հայ պտուղը՝ «Արիեստ համարողութեան» դրքոյկը, լոյս տեսած 1673-ին Մարսէյլ եւ որակեց զայն նոր դարերու խորհրդանիշ է՛ւ իբր աշխարհարար գիրք, է՛ւ իբր թուաբանութեան դասագիրք։ Բացատրելէ յետոյ թարգմանիչ բառին լայն նշանակութիւնը սահմանեց Հայ Մշակոյթը որպէս հայ ոգիին, մըրայ, հայկական ճարտարապետութեան զարգացման պատմութիւնը շարադրելու ատեն մեկնած է աւատատիրական հասարակութեան այս կամ այն հանգրուանի ընկերային - քաղաքական դէպքերէն, պատմական ընթացքէն։

75 տարին բոլորած գիտնականը այսօր ալ կը մնայ հայկական ճարտարապետական մշակոյթի հաւատարիմ բարեկամը, կը շարունակէ տքնաջան աշխատիլ ու ստեղծել հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած նոր աշխատութիւններ, մենագրութիւններ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Բերանը մի բան դրեց, էլի խօսեց.

- Հիմի գանք քեզ,- դարձաւ,- քանի ուշ չի՝ գլուխդ պիտի ազատես էդ գերեզմանացաւով բռնուածից։ Ինպիսի տեղ գտնեմ, որ ցերեկդ էլ աւտոյում անց կացնես, գիշերդ էլ։ Փողդ էլ՝ կը դայ, հա՞ կը դայ։ Դու էլ, յոյս ունեմ, Գէորգիդ չես մոռանայ։ Միայն ազատուելու պատճառ պիտի գտնել։ Հիւանդ ձեւանալը հանւում է մէջտեղից։ Կը կասկածի. «էս ինչ է, քաղաքում ինչքան հիւանդ վարորդ կայ, ի՞նչ են ռասա գալիս»։ Ուրիշ բան պիտի մտածել։ Պսակուա՞ծ ես։ Չէ՞։ Ը՛հը՛. դրանից էլ կը բռնացնես։ Խպէս ու էսպէս, ընկեր Սարգիս Իվանիչ Մարգարեան, պսակւում եմ, աղջիկն էլ ուրիշ քաղաքից է. էնպէս որ՝ թողնում եմ Երեւանը։ Պետութիւնը նման դէպքերում արտասահման գնալ էլ է թողնում, իսկ դու՝ Հայաստանի մի տեղից՝ մի ուրիշ տեղ։ Իրաւունք չունի խօսք ասելու։

Ոտքի կանգնեցի։

- Այ մարդ, գոնէ մի բան ուտէիր,- չիմացայ՝ իսկապէ՞ս նեղացաւ, թէ ձեւացաւ։

Ինձ համար պարզն այն էր, որ նման մարդու ո՛չ հացը կ'ուտուէր, ո՛չ խը - միչքը կը խմուէր։

- Շնորհակալ եմ,- ասացի,- քիչ առաջ եմ նախաճաշել։

Ու, ինչքան հնարաւոր է, արագ փողոց դուրս եկայ։

5.

Գէորգ Վարդանեանին հանեցի ծանօթներիս ցուցակից. ո՛չ ճանաչել եմ, ո՛չ ճանաչում եմ։ Հնարաւոր լինէր՝ մարդկութեան ցուցակից էլ կը հանէի. ի՞նչ մարդ, երբ անունը նոյնիսկ փոշաչափ տառով էլ չարժէր գրել։ Նոյնը Սարգիս Իվանիչի հետ չէի կարող անել։ Սա՝ ուրիշ։ Սա, իսկապէս, մեծատառով մարդ էր։ Միայն թէ գերեզմանատուն գնալու նրա այդ սովորութիւնը հիւանդութի՞ւն էր, ինչ էր։ Գիտեմ, տարօրինակութիւններ, զանազան հետաքրքրութիւններ ունեցող մարդիկ կան. մէկը դրոշմանիշներ է հաւաքում, երկրորդը՝ լուցկու պիտակներ, երրորդը՝ սիգարէտներ, չորրորդը՝ Աստուած գիտի թէ ինչ։ Սակայն գերեզմանատնով հետաքրքրուողի առաջին անգամ էի տեսնում։ Եւ յետոյ, դրոշմանիշներ, պիտակներ, սիգարէտներ հաւաքողները միայն նոյն օրինակի ետեւից չէին ընկնում. հետաքրքրութիւնը բազմազանութեան մէջ էր։ Իսկ Սարգիս Իվանիչը՝ միայն կենդրոնական գերեզմանատուն եւ այն էլ միայն Երկուշաբթի օրերին։ Եթէ գերեզմանացաւ էր, քաղաքում ուրիշ գերեզմանատներ չկայի՞ն. ինչո՞ւ դրանցից որեւէ մէկը չէր գնում։ Արմէն, դարձայ ինքս ինձ, քեզ տեսնեմ, այստեղ էլ անդործ մի նստիր, Գէորգ Վարդանեանին՝ իմացար, իմացիր նաեւ Սարգիս Իվանիչին։

Առաւօտեան մեքենային այլ ուղղութիւն տուի։ Սարգիս Իվանիչը դէմքը դէպի ինձ դարձրեց.

- Ճանապարհդ մոռացե՞լ ես,- հետաքրքրուեց։

- Վարորդը երբեք չի մոռանում իր ճանապարհը,- գործս շարունակեցի ես։

Պետս հայեացքը հեռացրեց ինձնից. ինչ ճանապարհով ուզում ես քշիր, մի - այն թէ ուզածս տեղը հասցրու։ «Կը հասցնեմ, բայց իմ ուզած տեղը»։

Կանգ առանք վարդագոյն տուֆակերտ մուտք ունեցող ինչ - որ այգու մօտ։ «Ինչ - որ»ը հէնց այնպէս ասացի. գիտէի, թէ դա ինչ այգի էր։ Դժուար թէ Սարգիս Իվանիչն էլ չիմանար. Երեւանցի՞ չէ՞ր։

Արագ իջնելով մեքենայից, պետս առաջ բաց արի դուռը.

- Իջէք, Սարգիս Իվանիչ,- ասացի,- հասանք։

Պետս հնազանդ աշակերտի պէս ենթարկուեց ինձ։

- Հիմի էլ անցնենք ներս,- այգու դուռը ցոյց տալով, աւելացրի։

Սարգիս Իվանիչը՝ ոնց որ նոյն հնազանդ աշակերտը։

Վաղ առաւօտ էր, ծառուղիները՝ դատարկ, շուրջը՝ լռութեան ծով։ Տերեւները խշխշոց կար, բայց դրանք, ասես, աւելի էին խտացնում լռութիւնը։ Քիչ յետոյ էր այգին կենդանանալու, աղմուկով, երգով, ծիծաղով լցուելու. փոքրահասակ երեխաներն էին խաղալու, մայրերն էին ձեռնասալակներով մաքուր օդի բերելու իրենց նորածիններին։ Հիմա այգու տէրը լռութիւնն էր եւ մենք՝ Սարգիս Իվանիչն ու ես։

(Շար. 7)

զին ու սրտին բուրվառէն մխացող խունկը, մերթ խաչքար է, մերթ պայծառ գմբէթ, մերթ որմանկար է կամ մաղաղթ երկաթագիր ու պատմութիւն հազարամեայ, երբեմն վիմափոր տաճար, երբեմն ոսկի մանրանկար, շարական կամ աղօթք, մերթ երգ պանդուխտի կամ հայրենի, մերթ հերոսավէպ դիւցազնային կամ վիշապ զորդ ու դունագեղ յախճապակի, կամ արծաթեայ նուրբ զարդեղէն ու բանուածք ասեղնագործ: Ցեռոյ, Ներսէս Վրդ. Տէր Ներսէսեան օրինակներ բերելով մշակոյթի զանազան արտայայտութիւններէն հմտօրէն ցոյց տուաւ Հայ Մշակոյթի ինքնուրոյն եւ հարազատ նկարագիրը, բեղուն եւ ստեղծագործ իր էութեանը մէջ, նուրբ եւ զգաստ իր արտայայտութեան մէջ, վառ երեւակայութեամբ օժուն, յաճախ պարզութեան ձըգտող համեստ գիծերով, սիրուն զանազանակներով յորդ, մանաւանդ արուեստին մէջ՝ ինքզինքին կրկնելէ խուսափող:

Այնքան հարուստ է իր բովանդակութեամբ այս դասախօսութիւնը որ շատ դժուար է ընթերցել եւ համառօտել թըղթակցութեան մը նեղ սահմաններուն մէջ: Դասախօսը մեզի տարաւ հոգեւոր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ՝ ցոյց տալով մեր գոհարները, միջազգային արժէքով: Խօսեցաւ ձեռագիրներու մասին: Շուրջ 26 հազար հայերէն ձեռագիր կը հաշուենք այսօր, որոնցմէ շուրջ չորս հազարը կը պահուին մեծ խնամքով Ս. Ղազար: Իր խօսքի աւարտի Հ. Ներսէս վրդ. Տէր Ներսէսեան լուսարձակեց տիա-բոզիդիներ մանրանկարչութեան վերայ, առնուած մանրանկարչութեան այն հոյակապ հատորէն որ լոյս պիտի տեսնէ Ս. Ղազարի տպարանը, ի մօտոյ:

Երկրորդ դասախօսը՝ Քոնսթան Վօթրավէռ, անդամ Մարսէյլի գրականութեան ակադեմիային եւ հմուտ պատմագէտ Փրովանսի պատմութեան, տուաւ Հայ Մշակոյթի ազդակները որոնք կը բնորոշեն իր ինքնատիպութիւնը: Նախ, իր աշխարհագրական դիրքը՝ գտնելով քաղաքակրթութիւններու քառուղիի մը, ապա հարազատ լեզուի մը ստացուածքը, կրօնքին ազդեցութիւնը լեզուին ուսուցման եւ զարգացման տեսակէտէն ու նաեւ պատմական ցրուումը Հայերուն որ աշխարհի չորս ծագերուն կազմեցին համայնքներ վառ պահելով լեզուն, մշակոյթը: Քոնսթան Վօթրավէռ հաճոյքով հաստատեց որ Հայերը այսօր գտած են մեծ յաջողութիւններ մտաւորական մարզերուն մէջ՝ գրականութիւն, դիտութիւն, երաժշտութիւն եւայլն: Իր խօսքը եզրակացուց Անտրէ Ժիսի հետեւեալ տողերով.

« *Le Monde ne sera sauvé que par les insoumis car ils sont le sel de la Terre* ».

Հաւասիկ, իր դասախօսութեան բը-նագրէն մի քանի մէջբերումներ.—

L'Arménie parle. Elle chante dans sa langue. Mais elle n'a d'abord que sa mémoire pour conserver ses légendes, son histoire, ses chants... C'est pourquoi la création d'un alphabet arménien par Mesrop constitue un événement capital pour la culture arménienne. L'alphabet est l'outil fondamental de la culture. Il va servir une double fin: l'expression du génie arménien lui-même dans sa diversité et conséquence de la situtation carrefour de l'Arménie, la traduction en arménien des meilleures œuvres étrangères à commencer par les Livres - Saints. C'est pour beaucoup grâce à la langue parlée et surtout écrite que les Arméniens ont pu franchir des siècles de lutte, servitude et persecution sans perdre leur identité... A cet outil autonome et inégalable, s'y ajoutera ultérieurement un àutre qui le prolonge: l'imprimérie qui a essaimé dans le monde avec la Diaspora... En créant sa congrégation à Constantinople et surtout en plaçant la maison-mère à San Lazzaro de Venise, le Père Mekhitar a rendu à la culture arménienne le plus grand des services. Ile arménienne au cœur de l'Occident avec sa riche bibliothéque et son infatigable imprimérie, le Monastère Mekhitariste de Venise est tout à la fois, depuis plus de 2 siècles et demi, refuge, foyer conservatoire, centre de recherche et de rayonnement spirituel et cuturel. De nos jours, seules révalisent avec ses trésors, les archives d'Etat de l'Arménie soviétique et les quelques 14.000 manuscrits anciens rassamblées à Erévan, dans les salles de Maténadaran...

L'Arménie a bâti. Les grands vestiges de son génie architectural se dressent encore. Ils témoignent de la capacité d'assimilation et de synthèse originale de son peuple... L'Histoire: un autre point fort de la culture arménienne, une autre sorte de monument dressé dans la mémoire de l'Humanité...

Si elle ne manifestait que la cohésion interne d'une race, si elle n'illustrait que la personnalité commune d'une nation, la culture déjà serait d'un très grand prix. Dans le cas des Arméniens, elle n'a pas de prix, car depuis qu'ils sont privés et chassés de leur sol, elle est leur seule force. Et tout le danger est qu'ils la perdent, qu'ils la negligent, qu'ils la gaspillent. Mais combien plus élevé est ce prix lorsqu'une culture nationale par sa force, par son élan créateur, la diversité et l'éclat de son contenu s'en va enrichir et parfois inspirer l'humanité autour! Il ne s'agit pas là de conquête comme on le verrait par des années d'occupation. Une culture ne se transmet de force par les armes ou la torture. Bien au contraire. Et les Arméniens le savent bien à travers leur tragique histoire.

×

Աւելցնենք որ Քոնսթան Վօթրավէռ, Մարսէյլի Ակադեմիայի անունով, ստորագրած է յառաջաբանը՝ Ժաք Տը Մորկանի «Հայ Ժողովուրդի պատմութիւն»

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Նիւ – Եորքի մէջ մեռած է երգիչ Արմէն Կիրակ (բուն անունով՝ Կիրակոս Սաքըզեան): Ծնած էր 1915-ին՝ Թէքիրտաղ (Թուրքիա): Աւարտած է Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը: 1936-ին իր ընտանիքին հետ գաղթած է Ռումանիա եւ Պուքրէշի Երաժշտանոցին մէջ կատարելագործած երաժշտական իր արուեստը, դառնալով փայլուն թէնորներէն մէկը տեղւոյն Օփերային: Բ. Աշխարհամարտին իր ընտանիքին հետ անցած է Արժանթին: Տասը տարի հանդէս եկած է Պուէնոս – Այրէսի եւ Սան - Փաւլոյի բեմերէն եւ ձայնասփիւռի հայկական ժամէն, հնչեցնելով հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգերը: 1952-ին հաստատուած է Նիւ - Եորք: Արմէն Կիրակ երգիչը ծանօթ անուն մը դարձած էր 1940 – 50-ական թուականներուն, Միջին Արեւելքէն Եւրոպա, Հարաւային Ամերիկայէն Միացեալ – Նահանգներ տարուած իր բազմաթիւ երգահանդէսներով: Հրապարակ հանած է 16 սալեր, որոնք կը բովանդակեն եկեղեցական, ժողովրդական եւ օփերայի երգեր: Նիւ – Եորքի մէջ ունէր սալի խանութ մը, ուր կ'անցընէր իր կեանքին վերջին տարիները, հիւանդ, լքուած եւ մոռցուած, մինչեւ որ առաւօտ մը անկողնին մէջ մեռած կը գտնուի: Փոքրաթիւ յուղարկաւորներ մասնակցած են արուեստագէտին թաղման: Բարեկամներ, որոնք ուշ իմացած էին երգիչին մահը, Հոկտ. 11-ին, Նիւ – Եորքի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել տուած են:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՑ
Հեղինակ՝ ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳՈՐ
Փարիզ՝ 1981

հատորին որ վերատպուեցաւ Փրոֆ. Լեմոն Խայաճեանի աշխատասիրութիւնով եւ ջանքերով:

Գեղարուեստական բաժինը նոյնքան որակաւոր էր: Դաշնակի վրայ նուագեց Նարեկ Տուրեան, Երեւանի երաժշտական դպրոցներէն վկայուած, ժողովրդական երաժշտութիւն եւ Խաչատրեանի գործերէն հատուած մը: Վահրամ Ճառայեան ներշնչումով եւ ապրումով արտասանեց, հայերէն եւ ֆրանսերէն, էջեր Սիամանթոյէն եւ Վարուժանէն: Մշակոյթի Տան «Անի» պարախումբը, Եւա Արզուեանի առաջնորդութեան ներկայացուց հայկ. պարերու գեղեցիկ եւ գունաւոր ծաղկեփունջ մը:

Իրապէս, որակ ներկայացնող ձեռնարկ մը եղաւ Մշակոյթի Օրուան այս տօնախմբութիւնը, ուր անկասկած անդամ մը եւս յաղթանակեց Հայ Մշակոյթը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ
ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի, Հոկտ. 15, առաւօտեան, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը Սփիւռքի մեր արժէքաւոր երաժիշտներէն ողբացեալ Աւետիս Մեսումենցի, որ իր մահկանացուն կնքեց Հոկտ. 11-էն 12 լուսնալիք գիշերը: Իրենց վերջին յարգանքը արտայայտելու եկած էին արուեստագէտներ, բարեկամներ ու ողբացեալին արուեստը գնահատող հասարակութիւն մը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Սրք. Մանուկեան դամբանականով մը անդրադարձաւ Աւետիս Մեսումենցի յիսնամեայ վաստակին, գաղութէ գաղութ, վեր առնելով անոր համեստութիւնը: «Մեսումենցի գործերը, – ըսաւ Սերովբէ Սրք., – ծանօթ են ոչ միայն մեր գաղութին, Սփիւռքի զանազան շրջաններու Հայութեան, այլեւ Հայաստան: Իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը թեւածէ հայկական շունչը: Հակառակ այս ժողովրդականութեան, ինք միշտ մնաց համեստ, հեռու ցուցականութենէ: Նկարագիր մը՝ որ յատուկ է իսկական արուեստագէտի: Եղեռնի տխուր յիշատակները խորապէս ազդած էին իր հոգիին եւ այդ վիշտը կը ցոլանար իր եւ իր գործերուն մէջ»:

Ապա, Ժիրայր Տէմէեան դամբանականով մը վեր առաւ Մեսումենցի դերը հայ երաժշտութեան մէջ եւ ընդգծեց զանազան քաղաքներու մէջ անոր տարիներու վաստակը:

Երրորդ դամբանախօսը՝ Ալեքսանդր Սիրանոսեան, Ռոմանի երաժշտանոցի տնօրէն, ներկայացուց Մեսումենցի կեանքն ու գործը: «Մեսումենց, ըսաւ ան, կորսնցնելէ ետք ընտանիք ու հայրենիք, իր ամբողջ կեանքը նուիրեց իր ժողովուրդին, երաժշտութեան միջոցով: Զորս օփերաներէ, օփէրէթներէ, բեմապարերէ, սենեկային երաժշտութեան գործերէ, չորս համանուագներէ եւ բազմաթիւ երգերէ բաղկացած իր վաստակը գանձ մըն է, որուն ժառանգորդները կը դառնանք այսօր: Յաճախ կը խօսէր հայ ժողովուրդի պատմութիւնը ներկայացնող իր չորս համանուագներու մասին, կարծէք իր զաւակները ըլլային, որոնցմէ առաջինը կոչած էր Հեթանոս, նախաքրիստոնէական շրջանը խորհրդանշող, երկրորդը՝ Նահատակներ, զոր կը փափաքէր ունկնդրել Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին մօտ, երրորդը՝ Սարդարապատ, իբրեւ խորհրդանիշ հայ ժողովուրդի պայքարի եւ չորրորդը՝ Վերածնունդ, արդի Հայաստանի վերելքը ներկայացնող»:

Այնուհետեւ ողբացեալին դագաղը Սայաթ Նովա նուագախումբի անդամներուն կողմէ դուրս բերուեցաւ եկեղեցիէն փոխադրուելու համար Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ուր եւ յանձնուեցաւ հողին:

Աւ. Մեսումենցի մահով Սփիւռքը կը կորսնցնէ հայ երաժշտութեան վաստակաւոր մշակներէն մին: *Հ. Ա.*

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տանիքէն աւելի պարզ կը լսուէին թընդանոթի ձայները եւ մութ միջոցին մէջ նոյնիսկ բոցեր կը տեսնուէին: Կատուի թաթի պէս կակուղ անձրեւ մը սկսած էր մաղուիլ:

Նիգար, ճրագը ձեռքին տան անկիւնները աշխատանք կ'ընէր ու տակաւին կը դղրդար: Ի՞նչ պիտի ընէր, երբ վաղն ալ փականքին ետեւ դային...:

Ուստան մտահոգ նայեցաւ դրակալին: Աշխատանքէն գոհ էր, մանաւանդ՝ լաւ եղած էր փայտին վրայ փորած թեւը հրեշտակին:

Դուրսը հով կար, եւ անձրեւը պատուհաններուն կը զարնուէր, երբ Ուստան ծունկ մը աղօթք ըրաւ ու մտաւ անկողին: Կինը, տակաւին ճրագը ձեռքին, տան անկիւնները կը դառնար ու կը խօսէր անվերջ. «Ես էն պապիս ինչ ըսեմ, որ կիս քեզպէսին տուաւ»...:

Ուստա Ուսէփ չէր գիտեր, թէ ինչքա՞ն քնացեր էր. կարծես ձայն մը արթնցուց զինք: Զայնէն ու մութէն այնքան շփոթեցաւ, որ առաջին անգամ չգիտցաւ, թէ ձայնը ո՞րտեղէն կու գար:

– Թըդ, թըդ, թըդ...

Ձայնը հեղ մը տանիքէն կ'առնէր, հեղ մըն ալ այնպէս կը թուէր թէ կրակատան մէջ էր.—

- Թըդ, թըդ, թըդ...

Այս անգամ կարծես պատուհանէն էր:

Ուստա Ուսէփ, շուշը բռնած՝ ձայն չէր տար, կարծես մութ կրակատան մէջ հը-ըէշին չնչելն իմացաւ: Ուստան այնքան նեղն ինկաւ, որ ակամայ կնոջ կողը մըխթեց:

– Հը...

Կինը արթնցաւ:

- Թըդ, թըդ, թըդ...

Ուստան այլեւս չկրցաւ համբերել: Դըրան ձայնն էր:

– Ե՛լ, տես ո՞վ է, Նիգար,– Ուստան ձայն տուաւ զսպուած վախով մը:

Երբ այլեւս որոշ գիտցաւ դրան ձայնն ըլլալը, ինքն իրեն խօսեցաւ՝ իր վախը փարատելու համար.

«Ո՞վ պիտի ըլլայ, թերեւս կռուէն փախչող զինուոր մը, որ ուշ գիշերով ապաստանարան կը փնտռէ»:

- Թըդ, թըդ, թըդ...

Կինը հերսոտ ելաւ անկողնէն, ճրագը վառեց ու դրդրալով սանդուխներէն վար, դէպի դորդին դուռը գնաց: Դրան ետեւի կոճղը մէկ կողմ ըրաւ ու ճրագը ձեռքին, երբ բացաւ դուռը, տեսաւ պառաւ կին մը:

- Անցորդ ենք, քուրիկ,– ըսաւ անծանօթ կինը,– էս փողոցին մէջ դուռ մը գարկինք, Հայու տուն փնտռեցինք: Էս դրացի փոքրիկ աղջիկը ըսաւ, որ դուք Հայ էք: Զաւակս հիւանդ է, տեղ մը տուէք սթար ըլլինք՝ ձեր Քրիստոսի խաթերն համար:

- Տեղ չկայ, չկայ: Ասորիներու տունը գացէք, էնոնք տեղ շատ ունին, – ըսաւ Նիգար խիստ ձայնով եւ կ'ուզէր փակել դուռը, երբ Ուսէփի ձայն տուաւ սանդուխին վրայէն:

Ուստան իմացեր էր պառաւին խօսքերը: Քիւրտ կին մը ասորիներու տունէրէն անցեր, հայու տան մէջ ապաստանարան կը փնտռէր:

– Ո՞վ է, Նիգար:

– Ո՞վ պիտի ըլլի, քիւրտ պառաւ մը: Տեղ չկայ, չկայ, հասկցա՞ր, – Նիգար նորէն խիստ ձայնով խօսեցաւ պառաւին:

– Ձեր Քրիստոսի խաթերն համար, աղա ճան, – կինը այս անգամ սանդուխի վրայէն եկող տղամարդի ձայնին աղերսեց:

Պառաւին այնպէս թուեցաւ, որ տղամարդու ձայնին մէջ աւելի գութ ու կարեկցութիւն կար:

– Մինակ թէ, աղա ճան, զաւակս թող գիշեր մը հանգիստ ընէ ձեր տունին մէջ: Մուրացիկներ չենք, աղա ճան, կը վարձատրեմ ձեր հացին ու անկողնին համար:

– Թող ներս գայ, Նիգար, անձրեւի տակ մնացած անցորդներ են, – ըսաւ Ուստան:

(Շար.— 427)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աւետիս Մելքոնեան – Մեսուրմենց, իր խորին շնորհակալու – թիւնները կը յայտնէ՝ Սերովբէ Աբք. Մանուկեանի, Գիւտ Եպս. Նազարեանի, եւ բոլոր անոնց, որոնք մասնակից եղան իր սուգին՝

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ – ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Առքաշոնէն, Տէր եւ Տիկին Կ. Վարդանեան իրենց քեռայրին Նշան Յակոբեանի (Լիոն – Վէզ) մահուան առթիւ կը նուիրեն 150 Ֆ. Մարսէյլի Մշ. Տան (ըստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ.– Վասպուրականի Հայր. Մի-ութեան Կեդր. Վարչութիւնը, Տէրսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով, ցաւակցու – թիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովնան Ունանեանի եւ զաւակներուն, Միքայէլ Ունանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գասպար Սօսոյեանի եւ զաւակնե – րուն, Օր. Տիգրանուհի Սօսոյեանի, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Ղազարեանի եւ զաւակներուն (բոլորն ալ՝ Ամերիկա, Լոս-Անճելըսէն), Տէր եւ Տիկին Եղիա Դա – ւիթեանի եւ զաւակներուն, իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին, խնա – միին՝ Խաչիկ Ունանեանի մահուան առ – թիւ:

ԿՈՉ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՄԵԾ ՑՈՅՑ

Ի ՆՊԱՍՏ Հ.Գ.Բ.–Ի ԶՈՐՍ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ

GRANDE MANIFESTATION

Pour la libération de quatre combattants de l'ASALA.

Samedi, 24 Octobre, à 15 h. Place François Ier (M° Alma - Marceau)

LIBERATION ARMENIENNE

Comité de Soutien aux prisonniers politiques arméniens.

Հայկ. Ուխտագնացութիւն

« ՆՈՒՐԸԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ »Ի

ՈՍԿԵՁՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ – ՄԱՐՍԷՑԼ

———o———

Կիրակի, Հոկտ. 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին, հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի

« ՆՈՒՐԸԸ – ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ »Ի

ուխտավայրին մէջ, հայկական տարեկան ուխտադնացութեան առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ շրջակայքի
Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

Bal du Tirage

DE L'ASSOCIATION ARMENIENNE CATHOLIQUE DE LYON

La Tombola de la Fête - Champêtre, organisée par l'Association Arménienne Catholique, et présidée par Charles Aznavour, n'ayant pu être tirée par suite du mauvais temps, aura lieu au cours du Bal du Samedi, 24 Octobre, à partir de 21 h. au

Palais d'Hiver — West Side (Lido) de Lyon

Concours de Rock'n Roll — Kotchari.
Avec la participation
de l'Orchestre Paros de Valence.

Pour tous renseignements téléphoner au:
(7) 847. 28. 65

ՕԼԿԱ ՇԻՔԱՆՏԱՐ ԵՒ ԱՆՐԻ-ՎԱՀՐԱՄ ԱԼԵՍԵԱՆ

Ամուսնացած,
Փարիզ, 17 Հոկտեմբեր, 1981
Կնքահայրութեամբ՝
ՎԱՀԱԳՆ – ԺՈՐԺ ԱԼԵՍԵԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՐՍԷՑԼ.– Ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 14.30 – 16.30, փոքրիկներու համար եւ ամէն Շաբաթ օր, ժամը 17.30 - 19.00, երիտասարդներու համար, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան, 26, Ռիւ Սիպիէ, հայկական կեդրոնին մէջ:

×

Դասերը վերսկսան փոքրիկներով, Զորեքշաբթի, Հոկտ. 21, ժամը 14.30-ին:

Կը խնդրուի, ջերմապէս, Մարսէյլի կեդրոնը ապրող ծնողքներէն, քաջալերել իրենց զաւակները, առաջնորդելով զանոնք հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ
26, Ռիւ Սիպիէ – 13001 Մարսէյլ
Հեռ.– (91) 48. 19. 60

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

Samedi, 24 Octobre, à 20 h,30

GRAND DINER - DANSANT

A la Salle des Fêtes de Créteil — Avenue Georges Duhamel, 94 Créteil

Avec la participation de:
EVELYNE LECLERC (Présentatrice à la Télévision)
Et l'Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE; dirigé par Robert Papazian

AU PROFIT DE L'ECOLE ST. MESROP D'ALFORTVILLE
AUCUN BILLET NE SERA DELIVRE SUR PLACE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս Երկուշաբթի (Հոկտ. 26) ժամը 21–ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ

(*ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ*)

———×———

Հեղինակ՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գին 50 Ֆ. (Թղթ. ծախքով 60.70):

Դիմել. –
Mr. M. GHAZARIAN;

3, Rue des Trois Pierres - 69007 LYON

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է.– Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գալատայեանէ 500 Ֆ., փ.ծ.ի, Գրիգոր Թոմայեանի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է, 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գր. Փափազեանէ, չափահասներու դասընթացքներուն համար, Պաղտիկ Քիւլչէեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Radio - Paris

Tous les Mardis, de 20h.30 à 21h. une émission est destinée aux communautés arméniennes de la région.
Sur M.F. 102 Mghz.
Pour toutes suggestions, écrire à:
YAN GEE
Radio - France
60, Rue de Provence — 75009 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

Տիկին ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-ի լոյս տեսած վերջին գիրքին
Ծանօթացում եւ Ձօնագրութիւն
PRESENTATION ET SIGNATURE
de l'Ouvrage:
« LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIX° SIECLE ».
Paru
aux Editions La Pensée Universelle
Par son auteur:
Mme Béatrice KASPARIAN-BRICOUT
Le Vendredi, 30 Octobre, à 21 h.

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

RESTAURANT
EREVAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
ՎԻԳԷՆ
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆի
Ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:
Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՄԱՐՍԷՑԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕԾՄԱՆ 50–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոգեկոչում՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ եւ Բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ս. Պատարագ Հոկտ. 25-ին, Եկեղեցւոյս մէջ, ապա Շիրիմի Այցելութիւն Սէն–Փիէռ Գերեզմանատան մէջ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 50–ամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին Հոկտ. 25-ին, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագով, ոգեկոչելու՝ Եկեղեցւոյս հիմնադիր՝ հոգելոյս ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆԻ, բարերար Ասպետ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆ յիշատակները:

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէն, քառաձայն կատարողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Յետ Պատարագի, այցելութիւն՝ հոգելոյս Սրբազանի շիրիմին, Սէն – Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ իր հողակոյտին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու Պատարագին եւ յարգելու Պալագեան Սրբազանի եւ Վ. Խորասանճեանի անմոռանալի յիշատակները:

Առաւօտեան արարողութիւն :– 8.15
Ս. Պատարագ 10.00
Քարոզ 11.15
Շիրիմի այցելութիւն 12.30

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 OCT.
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.024 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.024

... ՀԱՅ - ՖՐԱՆՍԱՅԻ - ԹՈՒՐՔ ...

ՄՕՌՈՒԱ, ԻՆՉ ԸՍԱԾ Է, ԻՆՉ ՉԷ ԸՍԱԾ՝ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ...

—o—

Հոկտ. 20-ի մեր թիւով, արձագանգ կը հանդիսանայինք Ֆիկարո-ի անդրադարձումին Փարիզի Թրքական դեսպանատան մէկ հաղորդագրութեան, դեսպանին ու նեցած տեսակցութեան առթիւ, նախարարապետ՝ Փիէր Մօռուայի հետ: Հոն կը լսուէր միայն թէ դեսպանը նկատած է, որ ֆրանսական կողմի մեկնաբանութիւնը (Հայերու մասին) չի համապատասխաներ իրողութեան:

Թուրք թերթերը այլ բաներ ալ կ'ըսեն այս մասին եւ Հոկտ. 19-ի Միլլիյէթն է, որ կ'արձագանգէ Ֆրանսական Մամուլի Գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) ըստ որուն Մօռուա ըսած է.— «Մենք չենք բաժներ ձեր (թրքական) տեսակէտը հայկ. հարցին նկատմամբ: 1915-ի դէպքերէն հոգ Ֆրանսա ապաստանած չորս հարիւր հազար Հայերուն իրենց ծագումն ու մշակոյթը փնտռելը շատ հասկնալի կը գտնեմ»:

Այս մասին լուսաբանութիւն ուզուած է դեսպանէն, որ ըսեր է թէ Մօռուա ասանկ բան չէ ըսած...:

Ընդհանրապէս հերքումները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ հաստատումներ: Բացայայտ է, որ ինչ որ Մօռուա ըսած է կամ ... չէ ըսած «խոշին» չեն եկած դեսպանին եւ կարեւորը՝ այդ է:

—×—

«ՀԱՅԿ. ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻ» ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Լիպերասիոն քանի մը տողով կ'արձագանգէ մամուլի ասուլիսի մը, որ տրուած էր Հինգշաբթի առտու, «Հայկ. Ազատագրութեան» կողմէ: Ժ. Փ. Մինեռաւ եւ Ֆրանսիս Թեթիէն փաստաբանները յայտնած են թէ ներկայիս Հ. Գ. Բ.-ի չորս անդամներուն բանտարկութեան պայմանները «աննպաստ» են: Մէթր Թեթիէն ըսած է թէ Յակոբ Յակոբեան, չորսէն մէկը, «նախատուած եւ չարչարուած է» Օթէլ – Տիէօ-էն Ֆրէնի հիւանդանոցը փոխադրուած ատեն: Ուրեմն, բանտերու վարչութիւնը խոստացած է ուսումնասիրել յատուկ կանոնակարգ մը շնորհելու կարելիութիւնը հայկ. քրմանոցին չորս անդամներուն: Ուրեմն, իր հակիրճ լրատուութեան ներքեւ կ'աւելցնէ. – «Հարցապնդուած այս մասին, Փարիզի Թուրք դեսպանը դատած է որ «ծանրակշիռ» կ'ըլլայ Ֆրանքեթերքական յարաբերութեանց համար, որ յատուկ պայմաններ շնորհուին քրմանոցին»:

—×—

«ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ»

Այս խորագրին տակ, Հինգշաբթի Հոկտ. 22-ին, Լը Մաթէն կը պատմէր.–

«Հայկ. հարցը, որ արդէն կը թունաւորէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ դիւանագիտական յարաբերութիւնները, թերեւս օժանդակէ նաեւ քիչ մը աւելի թունաւորելու հեռատեսիլի ընկերութիւններուն միջոցները: Ծանօթ է որ Փիէր Մօռուա խոստացած է Ֆրանսայի Թուրքիոյ դեսպանին դրել հեռատեսիլի երեք կայաններուն տնօրէններուն յանձնարարելու համար, որ ուշադիր ըլլան բոլոր տեսակէտները ներկայացնելու: Իր կողմէ, Արման Ժամօ իր փափաքը յայտնած էր «պատառի թղթածրար» մը կազմակերպելու «Հայկ. ողջակիզում»ին վրայ, պայմանաւ որ համապատասխան ֆիլմ մը գտնէ: Ի լուր այս տեղեկութիւնին, մէկը հակազդած է: Անունն է Արնօ Համըլէն, անկախ լրագրող, կ'աշխատակցի հեռատեսիլին, շուրջ տասը տարի է»:

Թերթը յիշելէ ետք Համըլէնի կարդ մը յայտագրերը հեռատեսիլէն արձագանգ կը հանդիսանայ անոր տուած տեղեկութիւններուն. – Տարի մըն է փաստանկար մը առաջարկեր է բոլորին (հեռատեսիլ) երկու տարբեր խորագրերով «Հայերը՝ նոր Պաղեստինցիներ» կամ «Հայերը՝ տիպար ցեղասպանութիւն մը»: Կարդալ տուեր է Ժ. Մ. Քավատայի եւ Մ. Թուլուզի, Անտրէ Սապասի, Ա. Ժամուրի, անոր օգնական Անն – Մարի Լամոռիի, վերջերս Ժաք Սեկիի եւ Փ. Տիմայէի, ու Համըլէն կը շարունակէ. – «Բոլորը տեսայ: Անդամ մը, նոյնիսկ գրեթէ ստորագրուած էր: Լ. Պեռիօ օքէ ըսած էր, բայց երբ կրկին եկայ 15 օր յետոյ ճամբու դրուած էր էլքապաչին հետ: Ըսին՝ «գնա՛ Քոփէնը տեսիր», երբ ուզեցի տեսնել, ըսին՝ ալ աւելորդ է, կը փոխարինուի եւ Վիռիէօն եկաւ: Գացի Ժաք Սեկին տեսնել եւ Տիմայէն տեսայ, ըսին. – «Ձեր նիւթը շատ լաւ է, ցաւալին այն է Հայերուն հետ, որ բան մը չի պատահիր»: Երկու օր ետք՝ հիւպատոսարանին զրաւումն էր»:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Համըլէնի հայկ. շրջանակներու բարեկամները սկսած են կասկածիլ թէ իսկապէս ինք մարդ կը ճանչնա՞յ հեռատեսիլին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻՊԱՑԻ ազգայնացումին նախօր – եակին, տնօրէն - նախագահը՝ Մուսա, որ հրաժարական ալ տուաւ, յայտնած էր շատ կանոնաւոր գործողութեամբ մը, խումբին զուիցերական մասնաճիւղը օտար հակակշռի տակ անցընել: Մօռուա շատ խիստ կերպով քննադատած է եղածը, մեղադրելով Մուսան որ «արտադաղթողի մտայնութիւն» ունի: Փարիպա անհատական մեծադոյն, գործի դրամատունն էր եւ բաժնեթուղթերու փոխանակումով մը, զուիցերական ճիւղը անցած է Փարժեզայի ձեռքը:

ՔԱՆՔՈՒՆԻ մէջ է որ բացուեցաւ Հիւսիս – Հարաւ ժողովը: Մեքսիքայի այս ամէնէն զեղխ քաղաքին մէջ է, որ հարուստները կը զրաղին աղքատներով: Սպանական այբուբենին կարգով է, որ ղեկավարները յաջորդաբար խօսք առած են, գոնփակ նիստերու ընթացքին: Նախագահ Միթերան չեշտած է այս առթիւ թէ Ֆրանսայի համար կենսականը՝ աւելի միասնականութիւն տալ է աշխարհին, որ մերն է, զանազանութեանց մեծադոյն յարգանքին մէջ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ զինուորական իշխանութիւնները դատական օրինական հետապընդումի ձեռնարկած են նախկին նախարարապետ՝ Պիւլէնա Էճէվիտի դէմ, որ քննադատած էր առջի օրուան որոշումը, քաղաքական կուսակցութիւնները լուծելու: «Հալք»ի պարագլուխը ըսած էր թէ ժողովրդավարութեան իր ըմբռնումով չի կրնար հաւանութիւն տալ Թուրքիան վարելու նման եղանակի մը: Դատախազը մէկէն երեք տարի բանտարկութիւն պահանջած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պաշտպանութեան նախարարը լուծեց զինուորական ապահովութեան տնօրէնութիւնը, եւ զայն փոխարինեց «պաշտպանութեան ապահովութեան եւ խնամակալութեան տնօրէնութիւն»ով մը: Ասոր պաշտօնը այլեւս հսկել պիտի չըլլայ Պաշտպանութեան սպասարկութիւններուն ու անձերուն այլ՝ պաշտպանել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ ՄԵԹՐՕՆ

—o—

Անցեալ տարի հինգ օր մնացի Նիւ - Եորքի մէջ: Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի առասպելական այս քաղաքը: Ցնցող շատ բան տեսայ հոն: Հետաքրքրական ու զարմանահրաշ, սքանչելի կամ սահմռկեցուցիչ շատ բան: Անոնց բոլորն ալ օր մը պիտի մոռնամ անկասկած: Բայց աչքերուս առջեւ պատկեր մը կայ, որ գիտեմ թէ երբեք պիտի չսրբուի: Նիւ - Եորքի մէթրոյին պատկերն է ան: Կէս ժամ անցուցի ես այդ մէթրոյին մէջ: Օր ցերեկով: Բ ա ր ե կ ա մ ի մը ընկերացութեամբ: Բայց ահաւասիկ կը պնդեմ. երբեք պիտի չմոռնամ այդ կէս ժամը: Երբեք պիտի չմոռնամ վախի ու սարսափի այն զգացումը, որ խմս եղաւ այդ ամբողջ կէս ժամուան ընթացքին:

×

Ոչինչ պատահեցաւ, ճիշդ է: Վախզդու մարդիկ չկային մեր շուրջ, ոչ մէկը փորձեց մօտենալ մեզի, ոչ մէկ սեւամորթ ծուռ աչքով նայեցաւ: Ուրեմն ո՞ւրկէ կուգար վախու այդ անտեղիտալի զգացումը:

×

Ըսեմ:

Նիւ – Եորքի մէթրոյին դիմաց սարսափս կանխակալ էր: Առաջին վայրկեանէն՝ արդէն զգուշացուցած էին զիս. որքան ատեն չստիպուիս մէթրո մի՛ նստիր: Եթէ ստիպուիս, քովդ դրամ մի առներ: Ուշ ատենի մի՛ մնար: Սեւամորթերէն կամ հիսպիներէն հեռու կեցիր: Եւ դեռ ի՞նչեր ինչեր ըսած էին: Իմ մէջ՝ սարսափը կը նախորդէր ուրեմն մէթրոյի տեսարանին: Վախը աւելի առաջ կուգար, քան նոյնինքն վախազդու տեսարանը:

×

Եւ կէս ժամուան այդ ճամբորդութիւնը բաւարար եղաւ որպէսզի իրաւունք տամ զիս զգուշացնողներուն: Այո՛, ըսի արդէն, դրամապանակս չկորզեցին, ոչ մէկ սեւամորթ դաշոյն մը խրեց որովայնիս, ոչ մէկ հիսպի խօսք նետեց, բայց ... այդ բոլորը ինծի համար գուշակելի եղան տակաւին մէթրոյի առաջին կայանը՝ կառախումբը սպասելու ատեն: Ի՞նչ տեսարան: Քանի մը վայրկեան առաջ պատերազ՞մ մը պատահած էր արդեօք հոն: Կամ ռո՞ւմբ մը պայթած էր մուտքի դռան առջեւ: Այս կայանը քսան տարիէ ի վեր լքուա՞ծ էր իշխանութիւններու կողմէ: Ամէն ինչ տակնուվրայ, կեղտոտ, գարշելի: Գետինները՝ թուղթ, աղբ, հեղուկ: Պատերը՝ տգեղ, առանց ներկի, կքած՝ խոնաւութեան ու անխնամութեան տակ: Եւ երբ կառախումբը ժամանեց՝ ներսը, դարձեալ կարծես ռազմադաշտ: Աւերակ: Վակոնին բոլոր պատերը ծածկուած՝ գոյնզգոյն ահաւոր վերտառութիւններով եւ ներկերով: Նստարանները մաշած ու փտած: Ամէն կողմ գարշանք, ամէն կողմ նողկանք: Անիշխանութիւնը կը ծփար օդին մէջ: Պետական հեղինակութիւնը վաղուց իր բախտին ձգեր էր կարծես այս կառախումբը: Կրնայի պընդել որ քսան տարիէ ի վեր մաքրութիւն չէր տեսած ան: Այս վակոնը Ամերիկան չէր, կապ չունէր վերի քաղաքին հետ: Վերի քաղաքին որովայնին մէջ փորուած քաղցկեղ մըն էր կարծես: Քաղցկեղ մը, որ իր բախտին լքուած էր բժիշկներու կողմէ ...

×

Ու ես ահա այդ կէս ժամը յիշեցի անցեալ գիշեր, երբ հեռատեսիլէն դիտեցի ահռելի ժապաւէն մը, որ «Դէպքը» կը կոչուէր: Երկու մարդկային ճիւաղներ, ամբողջ մէկուկէս ժամ, Նիւ – Եորքի մէթրոյին մէջ դազաններու պէս դաշնահարեցին, ծեծեցին, հեզնեցին, կողոպտեցին վակոն մը լեցուն ուղեւորները, բռնաբարեցին անոնց մարդկային իրաւունքներն ու արժանապատուութիւնը: Եւ վակոն մը լեցուն այդ ուղեւորները սառեցան անոնց դիմաց, ոչ մէկը մտածեց օգնել իր միւս բախտակիցներուն, ոչ մէկը իր ճկոյթը շարժեց ուրիշին համար, առանց խորհելու որ խոշտանգուելու կարգը իրեն պիտի գար քիչ վերջ: Միայն տարբեր քաղաքէ ժամանած բարի ու անփորձ երիտասարդ զինուոր մը բարձրացուց բողոքի ձայնը եւ իր կեանքին գնովը պարտութեան մատնեց հրէշները: Ան տակաւին չէր վարակուած ընկերային քաղցկեղէն...:

×

«Որքան զօրաւոր ենք, երբ ուրիշին վնաս պիտի հասցնենք» ըսած էր Սենէկա: Եւ Սենէկայի դարաշրջանէն ի վեր անցնող դարերը չեն կրցած տկարացնել չարագործութեան բնազդը մարդուն հոգիին մէջ: Ընդհակառակն, նոր զէնքեր դրած են անոր ձեռքին մէջ: Եւ անկասկած՝ Նիւ – Եորքի մէթրոն խորհրդանիշ մըն է պարզապէս: Ամէնէն զգայնացունց ու ակներեւ տեսակէն խորհրդանիշ մը: Այլապէս, միակը չէ: Աշխարհի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, արդիականութեան ու մաքրութեան, կարգուսարքի ու վայելչութեան քանի մը ոտք տակը աղտեղութիւն եւ անիշխանութիւն թաքնուած է: Կը բաւէ որ անդին հրեա տեսանելին եւ իմնես դէպի ստորերկրեան: Եւ պարագան նոյնն է այդ քաղաքները լեցնող միլիոնաւոր մարդոց համար: Գեղեցիկ ու ժպտուն դէմքերուն քանի մը միլիմեթր ետին լ՞ինչպիսի տգեղութիւն ու բրտութիւն պահուած է արդեօք ...:

×

Բայց վերջին հաշուով գոհ եմ որ տեսայ Նիւ – Եորքի մէթրոն:

Երեւոյթ մըն էր:

Կարծես պտոյտ մը ըրած էի քսաներորդ դարու մարդուն ենթագիտակցութեան մէջ:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 16 – 19)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Սփիւռքի հայ ուսանողներու աւանդական հաւաքոյթը, կազմակերպութեամբ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի եւ արտասահմանի ուսանողութեան գործերու հայկական խորհուրդին: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարար Լիւդվիգ Ղարիբջանեան եւ տուած վիճակագրական կարգ մը տեղեկութիւններ: Այսպէս, Հայաստան երեսուն երկիրներէ ուսանող կ'ընդունի: Վերջին քսան տարիներուն Հայաստանի մէջ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած են արտասահմանէն հազարէ աւելի ուսանողներ, որոնց մեծ մասը՝ Հայեր: Խօսք առած է նաեւ լրագրող Շաքէ Վարսեան: Առաջին տարուան ուսանողներու անունով շնորհակալութեան խօսք արտասանած են Գէորգ Եաղսըզեան, Վահէ Ղազարեան եւ Նելսոն Շիրբիշեան:

—×—

ՍԱՐԱՊԻՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սարապիոնի Հայկական Երգային Խումբը, Հոկտ. 17-ին, Ֆրանսական Մամուլի Գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) ըստ որուն Մօռուա ըսած է.– «Մենք չենք բաժներ ձեր (թրքական) տեսակէտը հայկ. հարցին նկատմամբ: 1915-ի դէպքերէն հոգ Ֆրանսա ապաստանած չորս հարիւր հազար Հայերուն իրենց ծագումն ու մշակոյթը փնտռելը շատ հասկնալի կը գտնեմ»:

Այս մասին լուսաբանութիւն ուզուած է դեսպանէն, որ ըսեր է թէ Մօռուա ասանկ բան չէ ըսած...:

Ընդհանրապէս հերքումները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ հաստատումներ: Բացայայտ է, որ ինչ որ Մօռուա ըսած է կամ ... չէ ըսած «խոշին» չեն եկած դեսպանին եւ կարեւորը՝ այդ է:

—×—

«ՀԱՅԿ. ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻ» ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Լիպերասիոն քանի մը տողով կ'արձագանգէ մամուլի ասուլիսի մը, որ տրուած էր Հինգշաբթի առտու, «Հայկ. Ազատագրութեան» կողմէ: Ժ. Փ. Մինեռաւ եւ Ֆրանսիս Թեթիէն փաստաբանները յայտնած են թէ ներկայիս Հ. Գ. Բ.-ի չորս անդամներուն բանտարկութեան պայմանները «աննպաստ» են: Մէթր Թեթիէն ըսած է թէ Յակոբ Յակոբեան, չորսէն մէկը, «նախատուած եւ չարչարուած է» Օթէլ – Տիէօ-էն Ֆրէնի հիւանդանոցը փոխադրուած ատեն: Ուրեմն, բանտերու վարչութիւնը խոստացած է ուսումնասիրել յատուկ կանոնակարգ մը շնորհելու կարելիութիւնը հայկ. քրմանոցին չորս անդամներուն: Ուրեմն, իր հակիրճ լրատուութեան ներքեւ կ'աւելցնէ. – «Հարցապնդուած այս մասին, Փարիզի Թուրք դեսպանը դատած է որ «ծանրակշիռ» կ'ըլլայ Ֆրանքեթերքական յարաբերութեանց համար, որ յատուկ պայմաններ շնորհուին քրմանոցին»:

—×—

«ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ»

Այս խորագրին տակ, Հինգշաբթի Հոկտ. 22-ին, Լը Մաթէն կը պատմէր.–

«Հայկ. հարցը, որ արդէն կը թունաւորէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ դիւանագիտական յարաբերութիւնները, թերեւս օժանդակէ նաեւ քիչ մը աւելի թունաւորելու հեռատեսիլի ընկերութիւններուն միջոցները: Ծանօթ է որ Փիէր Մօռուա խոստացած է Ֆրանսայի Թուրքիոյ դեսպանին դրել հեռատեսիլի երեք կայաններուն տնօրէններուն յանձնարարելու համար, որ ուշադիր ըլլան բոլոր տեսակէտները ներկայացնելու: Իր կողմէ, Արման Ժամօ իր փափաքը յայտնած էր «պատառի թղթածրար» մը կազմակերպելու «Հայկ. ողջակիզում»ին վրայ, պայմանաւ որ համապատասխան ֆիլմ մը գտնէ: Ի լուր այս տեղեկութիւնին, մէկը հակազդած է: Անունն է Արնօ Համըլէն, անկախ լրագրող, կ'աշխատակցի հեռատեսիլին, շուրջ տասը տարի է»:

Թերթը յիշելէ ետք Համըլէնի կարդ մը յայտագրերը հեռատեսիլէն արձագանգ կը հանդիսանայ անոր տուած տեղեկութիւններուն. – Տարի մըն է փաստանկար մը առաջարկեր է բոլորին (հեռատեսիլ) երկու տարբեր խորագրերով «Հայերը՝ նոր Պաղեստինցիներ» կամ «Հայերը՝ տիպար ցեղասպանութիւն մը»: Կարդալ տուեր է Ժ. Մ. Քավատայի եւ Մ. Թուլուզի, Անտրէ Սապասի, Ա. Ժամուրի, անոր օգնական Անն – Մարի Լամոռիի, վերջերս Ժաք Սեկիի եւ Փ. Տիմայէի, ու Համըլէն կը շարունակէ. – «Բոլորը տեսայ: Անդամ մը, նոյնիսկ գրեթէ ստորագրուած էր: Լ. Պեռիօ օքէ ըսած էր, բայց երբ կրկին եկայ 15 օր յետոյ ճամբու դրուած էր էլքապաչին հետ: Ըսին՝ «գնա՛ Քոփէնը տեսիր», երբ ուզեցի տեսնել, ըսին՝ ալ աւելորդ է, կը փոխարինուի եւ Վիռիէօն եկաւ: Գացի Ժաք Սեկին տեսնել եւ Տիմայէն տեսայ, ըսին. – «Ձեր նիւթը շատ լաւ է, ցաւալին այն է Հայերուն հետ, որ բան մը չի պատահիր»: Երկու օր ետք՝ հիւպատոսարանին զրաւումն էր»:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Համըլէնի հայկ. շրջանակներու բարեկամները սկսած են կասկածիլ թէ իսկապէս ինք մարդ կը ճանչնա՞յ հեռատեսիլին մէջ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

Ա.

Ներկայիս՝ աշխարհի քաղաքական կեանքի բարդ հարցերէն մէկը, եթէ ոչ դլխաւորը, Աֆղանիստանի կացութիւնն է: Նկատի ունենալով, որ դարերու ընթացքին, Հայաստանէն բռնի արտաղաղթի ենթարկուած կամ կամաւոր հոն հաստատուած հայկական դաղութ ունեցած ենք, յարմար դատեցինք, ընթերցող հասարակութեան ներկայացնել նախ երկիրը եւ ապա հայկական դաղութին «պատմութիւնը»:

Կեդրոնական Ասիոյ այս երկրին տարածութիւնը կը գնահատուի 245·000 - 270·000 քառակուսի մղոն: Երկրին բնակչութիւնը քանիկ աւելի տարբեր ցեղերէ կազմուած է, տարբեր լեզուախումբերու բաժանումով: Բնակչութեան հին համբանքները յայտնի չեն: Մեր ունեցած վիճակագրութիւնը կը սկսի 1938ին, ըստ որուն 7,000,000 կը հաշուէ, ապա 1947–ին՝ 12,000,000, իսկ 1953-ին՝ 13,000,000 եւ 1972–ին՝ 17,000,000: Բնակչութիւնը բաղկացած է սիւննիներէ եւ շիիներէ: Մեծամասնութիւնը սիւննի է:

Աֆղանիստան հիւսիսէն սահմանակից է ռուսական - Թիւրքիստանի, արեւմուտքէն՝ Իրանի, արեւելքէն ու հարաւէն Զէթրալին, իսկ հիւսիս – արեւմուտքէն՝ Հնդկաստանի նահանդներուն, նեռառեալ Բելուջիստանը: Աֆղանիստանը եւ այս վերջին շրջանը, ատեն մը կոչուած են Փոքր Հնդկաստան:

Աֆղանիստանի զերիշխող երեւոյթը կեդրոնական մասին գտնուող մեծ լեռնաշղթան է, որ երկիրը կը բաժնէ մօտաւորապէս երկուքի, - արեւելք եւ արեւմուտք: Այս լեռնաշղթան կը կոչուի Հինդուրապէս երկուքի, - արեւելք եւ արեւմուտք: Այս լեռնաշղթան կը կոչուի Հինդու Քուշ: Երկրին երեք չորրորդը լեռնային եւ անմատչելի է:

Երկրին կեդրոնական մասին կազմուածքը կը բաժնուի չորս դլխաւոր մասերու, ըստ չորս դլխաւոր դետերու հոսանքներուն ուղղութեան: Հիւսիսը՝ Պատաշանի բարձր արօտավայրերը կ'իջնեն Օքսիոս դետի հովիտը, որ կը հասնի Աֆղան – Թիւրքիստան, մինչեւ իր դլխաւոր քաղաքը Մազարի – Շէրիֆ: Արեւմուտքը կը գտնուի Հարի – Ռուտ հովիտը: Հոս է Հերադ քաղաքը՝ իր արդասաբեր շրջապատով: Հարաւ – արեւելքը կը գտնուի Հէլմանդի հովիտը: Այս դետին հարկատուները, նուր կը մատակարարեն Գանտահար քաղաքին եւ հիւսիս – արեւելեան շրջաններուն: Կեդրոնը եւ արեւելքը Քապուլ դետն է: Իր հարկատուները կը ջրեն Քապուլի բարձրաւանդակը, Զարդեհին եւ Քօհի – Ցամանի եւ աւելի ցած բարձրութիւն ունեցող հարուստ հովիտներն ու աւելի վարը, արեւելեան նահանգի Ճալալապատի շրջանը:

Աֆղանիստան կլիմայական ծայրայեղութիւն ունեցող երկիր մըն է – հով ու քամի եւ չորութիւն: Սակայն ընդհանուր առմամբ կլիման լաւ է: Ընդհանրապէս խաշնարածութեան երկիր է, երկրին 270,000 քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ: Այս տարածութեան 20,000 քառակուսի մղոնը կը մշակուի: Մնացեալը կը բաղկանայ անապատային շրջանէ: Հարաւ եւ հարաւ - արեւելեան բարձրաւանդակն է, որ արածելու առիթ կուտայ ամբողջ տարուան ընթացքին: Իր ամբողջութեան մէջ հողը արդասաբեր է: Դլխաւոր հունձքերն են՝ ցորեն, բրինձ, դարի, շաքարի ճակնդեղ, հնդկական եգիպտացորեն, եւլն.: Բանջարեղէնները շատ առատ կերպով կը մշակուին, ինչպէս՝ դեղնախնձոր, ստեպղին, սոխ, լոլիկ, շաքարեղէդ, ոլոռն ու կաղամբ:

Պարտիզպանութիւնը մեծ տեղ կը գրաւէ, մասնաւորաբար Քապուլի եւ Գանտահարի շրջանին մէջ, ուր Սարտարի սեխը շատ անուանի է: Բազմատեսակ ու լաւորակ խաղող կ'արտադրէ, որմէ մեծ քանակութեամբ կ'արտածուի Հնդկաստան: Թութը, շատ վայրերու մէջ, բնակչութեան կենսական սնունդը կը կազմէ:

Ընտանի կենդանիներէն դլխաւորն է ոչխարը, որմէ մեծաթիւ հօտեր կը պահուին: Հիւսիսային տեսակը անուանի է իբրեւ արտադրող աֆղան դառնուկի մորթի՝ ատրախան կոչուածը, որմէ մեծաքանակ կ'արտածուի: Արջառ՝ իր բոլոր տեսակներով, մեծ թիւով կը պահուին: Ձիեր, որոնց հիւսիսային տեսակը՝ թիւրքմէն, լաւագոյնն է: Էշերը տարածուն կերպով կը գործածուին թեթեւ փոխադրութեանց համար, իսկ ուղտերը՝ որոնք երկու տեսակ են, կը ծառայեն ծանրը փոխադրութեանց: Կան այծեր եւ հաւազգիներ՝ իրենց տեսակներով: Աֆղանիստանի դլխաւոր հարստութիւնը կը կազմեն հօտերն ու նախիրները:

Աֆղանիստանի ծանօթ հանքային նիւթերն են – հանքածուխ՝ բազմամիլիոն թոնով: Հանքածուխը որակաւոր է իր տեսակին մէջ, սակայն եղածին պէս կը մնայ, որովհետեւ հանքը լեռնային վայրի մէջ է եւ դժուարութիւն ունին փոխադրելու: 1937 – 38–ին, հիւսիսային նահանգներուն մէջ, քարիւղ գտնուեցաւ, սակայն այս ալ դրաւիչ չթուեցաւ քարիւղի ընկերութիւններուն, որովհետեւ ծովէն հեռու է: Հիւսիսային Աֆղանիստանի մէջ մեծաքանակ աղ կը շահագործուի, մինչ հարաւի մէջ՝ մեծ քանակութեամբ աղջուր, Անտուխի եւ Հերադի շրջանին մէջ, որ արեւմտեան մասին պահանջքները կը գոհացնէ: Գանտահարի շրջանին մէջ ոսկիի հետքեր կան, իսկ Հազարաժադի մէջ ալ՝ արծաթ: Հինտուքուշի հարաւային մասին մէջ կը գտնուի երկաթի հանք, ինչպէս նաեւ կապար՝ այլ վայրերու մէջ: Կան նաեւ թանկագին քարեր, ինչպէս բուպի՝ լաջուարթ – լապիսլազուլի, - որոնց հանքերը տարիներէ ի վեր չեն օգտագործուած:

Աֆղանիստանի մասին այսքան ծանօթութենէ ետք, նաեւ թուցիկ ակնարկ մը նետենք աֆղան ժողովուրդի պատմութեան վրայ:

Բ.

Աֆղան ժամանակագիրները, իրենց ժողովուրդը կը կոչեն Պէնի Իսրայէլ (Իսրայէլի զաւակներ): Իրենց ծագումը կը յայտարարեն Սաուղ թագաւորին երեք – միա անուն զաւակէն, որ կ'ըսուի թէ Աֆղանա անուն զաւակ մ'ունէր, որմէ նաեւ Աֆղան անունը: Այս աւանդութիւնը, սակայն, կ'ըսեն ուրիշներ, այնքան բարդութեան եւ անհաւանականութեան կը տանի, որ կարելի է, ապահովաբար, դայն նկատել յետագային հնարուած դիւտ մը: Ըստ դրութեան մը՝ Աֆղանան բնակուած է Սիւլէյմանի (Սողոմոնի) կողմէ՝ Սիւլէյման լեռներուն մէջ: Ըստ ուրիշի մը, որոշապէս կը վերագրուի Իսրայէլի տասը ցեղերու գերեվարութեան, որոնք Պաղեստինէն բերուած էին Նաբուգոդոնոսորի կողմէ եւ կայք հաստատած Հերադ, լեռնային երկիրը: Ուրիշ աւանդութիւն մըն ալ կ'աւանդէ թէ նախկինամական ժամանակներուն, Պիլօ՝ պելուջիներու հայրը, Իօզպէկ՝ Իօզպէկներու հայրը, եւ Աֆղանան՝ եղբայրներ էին: Այլ աւանդաբանում մը աֆղանները դպտի կը ներկայացնէ, որով կը նկատէ փարաւոներու ցեղէն: Այս բոլորով հանդերձ, աֆղան անուան ստուգաբանութիւնը տակաւին անծանօթ կը մնայ:

Աֆղանները իրենք, իրենց մահմետական կրօնքին յարելուն մասին կը պատմեն, որ իբր թէ Մոհամմէտ՝ իր առաքելութիւնը յայտարարելէն ինը տարի ետք, Քախս անունով սուրբ մարդ մը Մեքինէ կը դրկուի յայտարարուած առաքելութեան շուրջ հարց ու փորձ կատարելու: Հոն՝ Քախս կը դառնայ եռանդուն խալամ մը եւ իր վերադարձին, իր երկրացիները կը դարձնէ խալամութեան: Ասկէ կ'աւելցնեն՝ թէ բոլոր ճշմարիտ աֆղանները Քախէն եւ անոր երեք զաւակներէն ծագում առած են անտեսելով Աֆղանայէն ծագում առածները:

Աֆղանիստանի մէջ տիրող ցեղային օրէնքն է, ասպնջականութեան սովորութիւնը: Իրենց կեանքի օրէնքն է վրէժխնդրութիւնը, նոյնիսկ նստակեաց աֆղանը դրեթէ զինուոր է: Տոկուն են եւ յաճախ անօրէն ու մոլեռանդ: Իրենց նը-կարագրին մաս կը կազմէ սրախօսութիւնը, պատրաստաբանութիւնն ու քաղաքավարութիւնը, որոնք հաճելի կը դարձնեն զիրենք: Թէեւ առեւտուրի մէջ, իրենց աղքատութիւնը, զիրենք դարձուցեր է ընչաքաղց ու խիստ սակարկող: Իրենց զեկավարներուն մէջ գտնուած են միշտ լաւ նկարագիրով մարդիկ, որոնք աշխատած են դժուար ժողովուրդ մը քաղաքակրթութեան վարժեցնել:

Դժուար է հոս Աֆղանիստանի պատմութիւնը մանրամասնել, միայն ըսենք թէ Ն. Ք. 500 թուականին, Աֆղանիստան մաս կը կազմէր Աքամէնեան կայսրութեան: Ասկէ ետք կուգայ Մեծն Աղեքսանդրի դրաւումը: Ապա իրարու կը յաջորդեն սելեւկեան իշխանութիւնը, յունականը, խալիֆաներու դրաւումը, Մոնկոլներուն եւ Ճէնկիզ Խանի արշաւանքները, որոնց ընթացքին Պարսկաստանն ու Աֆղանիստանը մեծապէս կը տառապին:

Այս բոլորէն ետք, մեծ դեր կը խաղան արտաքին ազդեցութիւնները Աֆղանիստանի կեանքին մէջ: Ասմէտ Շահ կը վախճանի 1173–ին: Իր որդին՝ Թիմուր իրեն կը յաջորդէ: Թիմուր Գանտահարի բնակչութիւնը կը փոխադրէ Քապուլ: Իր օրերուն Պալխը եւ Աֆղան Թիւրքիստանը կ'անջատուին, իսկ ըմբոստութեան սերմերը կը ցանուին Խորասանի եւ Քաշմիրի մէջ: Թիմուր կը մեռնի 1193-ին, իր ետին ձդելով 23 մանչ զաւակ: Դժուար է հետեւիլ այս զաւակներուն եւ այլոց՝ զահին տիրապետելու մրցակցութեան պայքարին, մինչեւ որ շուրջ 1855–ին, Աֆղանիստանի թագաւորութիւնը մասերու կը բաժնուի ու մէջտեղ կուգայ էմիրութիւն: Այս ատեն է որ Ռուսիա կը յաջորդէ Ցրանսայի իբրեւ մրցակից Անդլիոյ՝ Արեւելքի մէջ: Անդլիա հարաւէն՝ Հնդկաստանէն, Ռուսիա՝ հիւսիսէն, իրենց սադրանքներով, զիրար կը հայածեն միշտ ի վնաս Աֆղանիստանի: Ասոնք չէին բաւեր, Համաշխարհային Առաջին պատերազմէն ետք, ասոնց կը խառնուի նաեւ Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը: Եւ այս հակամարտ պայքարը կը շարունակուի, մինչեւ որ կը հասնին մեր օրերը, Ռուսիոյ ներխուժումով Աֆղանիստան:

Ահա այս այնքան հարուստ երկիրը, սահմանակից Պարսկաստանի, Քապուլը որպէս տարանցիկ կեդրոն՝ բազմած կեդրոնական Ասիոյ կուրծքին վրայ, անհասկած Հայերուն ալ ուշադրութենէն պիտի չվրիպէր, մանաւանդ Նոր Ջուղայի հայ վաճառականներուն:

Հիմա անցնինք մեր բուն նիւթին, ջանալով ներկայացնել Հայերը Աֆղանիստանի մէջ:

(Շար. 1)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑԱՄՔԱԾ ԱՂԲԻՒՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԽԻ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Ուխտաւորի պէս քայլեցինք, քայլեցինք, մինչեւ ճանապարհը մեզ հասցրեց մի բացատի: Կենտրոնում վառվում էր յաւերժական ջահը, քիչ վերեւում՝ մարմարէ տապանաքարերով մեն – մենակ գերեզմանը:

– Նստենք,– յարմար տեղ ցոյց տուի Սարգիս Իվանիչին:

Դերերն, այո, փոխուել էին. նա աշակերտ էր, ես՝ ուսուցիչ, ուրեմն, հարկ էր, որ արդարացնէի կոչումս. դաս պատմէի:

– Սա Անյայտ Զինուորի գերեզմանն է,– ցոյց տալով տապանաքարը, սկսեցի: – Ինչո՞ւ անյայտ, ասեմ: Ամէն մեռնող իր գերեզմանն է ունենում: Բայց դա՝ այստեղ, խաղաղ օրերին: Իսկ պատերազմի ժամանա՞կ: Այնտեղ զոհուածներից շատերն էլ են գերեզման ունենում. գիւղեր կային, քաղաքներ, եւ եղբայրական գերեզմաններ էին առաջանում: Իսկ նը-բանք, որ չգիտես որտե՞ղ ընկան, ո՞ր փոսի մէջ, ո՞ր ծառի ու թփի տակ, ո՞ր դաշտում ու ձորում, անթաղ մնացին, առանց գերեզմանի: Անթաղ մնացին, բայց՝ ոչ առանց գերեզմանի: Ո՞ր հարազատը, մանաւանդ, ո՞ր մայրը կը հանդուրժէր դա. էլ որտե՞ղ պիտի դատարկէին իրենց սրտերում ու աչքերում կուտակուած արցունքը: Հողաթումբ էր հարկաւոր: Բայց ամէն մէկը միայնա՞կ ստեղծէր իր կորստի գերեզմանը: Մարդիկ ուրիշ հնար գտան. միացնենք մեր վշտերը եւ մի գերեզման ստեղծենք: Ի՞նչ անենք, թէ նրա տակը մարդ չի լինի թաղուած. ամէն մէկս մեր հարազատին կը տեսնենք այնտեղ: Գերեզմանը բարձրացաւ: Բայց տապանաքարին վրայ անունն էլ պիտի գրուէր: Սակայն ո՞ր մէկինը, երբ քարի տակ ոչ մի դիակ չկար: Շատ էլ չկար. տապանաքարը առանց անուան թողնել չէր կարելի: Դրա հնարն էլ գտան, եւ մարմարէ քարի վրայ գրուեց. «Անունը քո անյայտ է, սխրանքը՝ անմահ»: Անունը անյայտ է, բայց սէք, թէ յաղթանակի օրը ինչքան մարդ է այս գերեզմանը քաշում դէպի իրեն: Գալիս են նրանք, որոնք անյայտութեան մէջ ամուսիններ, որդիներ, եղբայրներ, սիրածներ են կորցրել, եւ նրանք, որոնք այլեւս չեն ուզում, որ աշխարհում նորից անյայտ զինուորի գերեզման լինի: Գալիս են դրօշակներով, զարնանային վարդերով ու ծաղիկներով:

Ինչ հարկաւոր էր, կարծեմ, ասել, վերջացրել էի: Մնում էր սպասել, թէ ինչ կ'անէր – կ'ասէր պետս: Նա բարձրացաւ տեղից, ձեռքը դրեց ուսիս.

– Ապրես,– խօսեց,- իսկը՝ զոհուածների արժանի ժառանգորդ:

Ցետոյ քայլերը դէպի մարմարէ չիր – մաքարն ուղղեց: Հասաւ, կանգ առաւ, հանեց գլխարկը եւ խոնարհեց գլուխը, մէկ բոպէ լռութեամբ, թուաց, յարգեց այդտեղ թաղուած - չթաղուած զոհերի յիշատակը:

Մեքենայ նստելիս միայն մի բառ ասաց.

– Կոմբինատ:

Այդ օրը գերեզմանատուն գնալու մասին խօսք չեղաւ: Հիմնարկի ճանապարհին էլ՝ ո՛չ նախատինք, ո՛չ կշտամբանք. ինչո՞ւ խախտեցիր սահմանածս կարգը:

Աշխատանքից տուն վերադառնալիս, գլխումս զարմանալի միտք խլրտաց. չբտանե՞լ Սարգիս Իվանիչին Հայաստանով մէկ փոռուած յուշակոթողները, աղբիւր – յուշարձանները. գերեզմաններ չեն, բա ի՞նչ են: Գերեզմանացա՞ւ ունես՝ բոլոր գերեզմանները տես, թէ չէ մէկով՝ կամ տեսած, կամ չտեսած: Բայց այդքան ժամանակ ո՞րտեղից. տարին էլ չէր բաւականացնի: Սակայն կար մի տեղ, ուր, ուզէի – չուզէի, պիտի տանէի: Մի տեղ, որտեղ գուցէ աւելի շատ մարդ էր թաղուած, աւելի շատ Հայ, քան Հայաստանի այսօրուայ գերեզմանոցներում: Ժամանա՞կ: Կը գտնուէր. Երկուշաբթի օրուայ մի ժամը շատից էլ շատ էր: Կը տանէի, յետոյ, ինչքան ուզում էր, թող իրենը շարունակէր:

Ցաջորդ օրուայ առաւօտեան պետս դէմքին տխրութեան ստուեր կար, աչքերում՝ կարմրութիւն: Գիշերը վա՞տ էր քնել: Շուտով, բարեբախտաբար, դէմքը պարզուեց, աչքերի կարմրութիւնն անցաւ: Ես էլ անհամբեր սպասում էի, թէ երբ են անցնելու մնացած երկու – երեք օրերը, որ գար չսիրածս Երկուշաբթին: Շատ էլ չսիրած. անելիք ունէի: Միայն թէ Սարգիս Իվանիչն իր «գերեզմանատուն» հրահանգով չփակէր ճանապարհս:

Եկաւ ուզածս օրը: Սարգիս Իվանիչը նստեց մեքենայ, եւ ոչ մի խօսք: Սիրտս թրթռում էր. ուր որ է ասելու էր իր խօսքը: Բայց նա՝ ո՛չ ձայն, ո՛չ ծպտուն. էլի այն հնազանդ աշակերտն էր: Դէ որ այդպէս է, Արմէն, էլի քեզ տեսնեմ: Ցետոյ, թող հրամայողը նա լինի, ենթական՝ դու:

(Շար. 8)

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԻԼԱՆՈ (Յատուկ). - Հոկտեմբեր 17 եւ 18 Շաբաթ եւ Կիրակի օրերուն Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանոյի մասնաճիւղը ջերմ մթնոլորտի մէջ հանդիսաւոր կերպով նշեց Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հիմնադրութեան 50թնամեակը՝ բարձր հովանաւորութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ի եւ նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի հայրենական պատուիրակ Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի:

Հոկտեմբեր 17, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 7-ին, Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ ողեկոչման հանդիսութիւն մը, որուն կը նախագահէր Սերովբէ Արքեպիսկոպոս: Հանդիսութեան հիւրաբար ներկայ էին Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ նախագահ եւ գլխաւորական իրաւաբանակով պատուակալ վարիչ պատուիրակ Արա Զամքերճեան, իրաւական խորհրդական մեթր Նուարշ Սեյոնքեան, Միութեան Վենետիկի մասնաճիւղի ատենապետ Պ. Ժիրայր Վարդեան:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան, իր խօսքին մէջ ընդգծելով այն իրողութիւնը թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնադրութեան օրերէն սկսեալ միշտ վայելած է հովանաւորութիւնը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ նուիրապետական աթոռներու գահակալներուն, որոնք «օրհնած ու գնահատած են անոր ազգային գործը եւ աղօթած անոր ապագայ իրագործումներու յաջողութեան համար»: Եւ թէ «Բարեգործականը ոչ միայն բարեսիրութեան նուիրուած պատկառելի ինտեսական մի-լոց է այսօր, այլ նաեւ Ազգին ու Եկեղեցիին զերազոյն շահերուն համար գործող բարոյական ազդու ուժ»:

Ապա Միլանոյի մասնաճիւղի ատենապետ Տօքթ. Տիգրան Ալեքսանեան Հ. Բ. Ը. Միութեան պատմութենէն քաղուածներ կատարելով ներկայացուց անոր հիմնադրութիւնը, կեանքը, ներկան եւ ապագան իր տեսիլքներով ու ձգտումներով:

Այնուհետեւ կարդացուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ի հեռագիրը ուղղեալ Միլանոյի մասնաճիւղի վարչութեան, անդամներուն ու բարեկամներուն, եւ ապա ցկեանս նախագահ Արքեպ. Մանուկեանի նամակը եւ Միութեան 75-ամեայ յոբելեանին առթիւ ուղերձը հայ ժողովուրդին: Յետոյ, համայնքի երիտասարդ երիտասարդուհիները կարդացին Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներուն կոնդակները եւ կաթողիկէ Հայոց պատրիարքին օրհնութեան գիրը, սիրիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահութեան նամակը:

Յայտագրի գեղարուեստական բաժինը կ'ընդգրկէր Վ. Թէքէեանի «Հաշուէ-յարդար»ը ու՝ Սարոյեանի ու Զ. Սիւրմէլեանի գրութիւնները Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին, Ֆ. Նանսէնի մէկ նամակը եւ Ա. Սրապեանի «Հայ տղեկի մը» բանաստեղծութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը:

Թէնոր Ժան Անսըրլեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, Սարոյի առիւն Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն, Բ. Կանաչեանի «Ալվարդի Երազը», եւ վերջաւորութեան «Հայաստան Երկիր Դրախտավայր»ը:

Երգուեցաւ նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան քայլերգը՝ Աւետիս Հայեր ալ սուրը մէկդի...

Հանդէսի վերջաւորութեան Սերովբէ Արք. խօսեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ ունեցած առաքելութեան կարեւորութեան մասին:

Ողեկոչման հանդիսութիւնը վերջ դրաւ «Տէր Կեցո» մաղթերգով ու Սրբազան Հօր Պահպանիչով:

Երեկոյեան ժամը 9-ին Ֆօլի Փրեզիտենտ պանդոկի դեղեցիկ սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական ճաշ: Սեղանը օրհնեց Սերովբէ Արք.:

Միլանոյի մասնաճիւղի ատենապետ Պ. Զաւէն Մնտիկեան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր հիւրերուն ու ներկաներուն իրենց մասնակցութեան համար ի մասնաւորի Սերովբէ Արքեպիս-կոպոս Մանուկեանին հանդիսութիւնները սիրով նախագահելու համար եւ համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեանին իր գործօն մասնակցութեան եւ քաջալերանքին համար: Զաւէն Մնտիկեան կոչ ըրաւ երիտասարդ սերունդին, քալելու իրենց հայրերուն ու մայրերու ճամբէն:

Պ. Արա Զամքերճեան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Բարեգործականի առաքելութեան եւ ողեկոչեց յիշատակը Միութեան փոխ նախագահ եւ ազգային բարերար Երուանդ Հիւսիսեանի, որուն աղջիկն ու փեսան Մարի եւ Զաւէն Մնտիկեան արժանաւորապէս կը շարունակեն իրենց հօր բարեսիրական գործը:

Տիգրան Ալեքսանեան խօսեցաւ հայ ըլլալու եւ հայ ապրելու գաղափարին շուրջ:

Սերովբէ Արք. իր բովանդակալից փակման խօսքին մէջ անդրադարձաւ այն դերին զոր Բարեգործականը կատարեց Մեծ Եղեռնէն յետոյ հարիւր հազարաւոր հայ որբերու հաւաքումով ու որբանոցներու հիմնումով: «Հայ Եկեղեցին եթէ հայ ժողովուրդի հոգիի արտայայտութիւնն է, Բարեգործականը հայ ժողովուրդի բարեսիրական զգացումներուն գործնական արտայայտութիւնն է քրիստոնէական առումով» ըսաւ Սերովբէ Արք.:

Ճաշը վերջ գտաւ կէս գիշերին Սերովբէ Արք.-ի «Պահպանիչ»ով ու խմբովին «Հայր Մեր»ով:

Հոկտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10·30-ին Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ մէջ հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան հանդիսաւոր պատարագ մատոյց եւ քարոզեց տալու առաքինութեան մասին բնաբան ունենալով «աւելի լաւ է տալ քան առնել» Յիսուսի խօսքը:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիրներու, բարերարներու ու հանգուցեալ վաստակաւոր անդամներու համար:

Կէսօրէն ետք ժամը 1,30-ին Տէր եւ Տիկին Զաւէն եւ Մարի Մնտիկեան Կալիա պանդոկի մէջ ողջերթի ճաշ մը տուին ի պատիւ Սերովբէ Արք.-ի եւ միւս հիւրերուն, որուն ընթացքին խօսք առին Տօքթ. Օննիկ Մանուկեան, Պ. Արա Զամքերճեան, մէթր Շաւարշ Սեյոնքեան, Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան:

Հ. Բ. Ը. Միութեան 75-ամեայ յոբելեանին նուիրուած հանդիսութիւնները յիշատակելի էջ մը եւս բացին Միլանոյի մասնաճիւղի տարեգրութեան մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՍԱՆ ԱՐԱՔԵԱՆ

ՔՈՌ-ԷՔՍԷՐԹԱՆԻ ՍԱԼԸ

Երկու դաշնակահարներ՝ Ֆիլիպ Քոռ եւ Խուան Էքսէրթան (Էքսէրճեան), հրապարակ հանած են իրենց առաջին սալը, արդիւնք՝ տարիներու համագործակցութեան: Արդարեւ, արուեստագէտներու առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Սէն-Մօռի Երաժշտանոցը, որմէ ետք անոնք նուիրուած են չորս ձեռքի համար դաշնակի երկեր հնչեցնելու գործին: Բազմաթիւ նուագահանդէսներ տուած են ոչ միայն Ֆրանսայի զանազան քաղաքները՝ Փարիզ, Լանժէ, Ավինեոն, Մարսէյլ, Օսէռ, Պլուա, Լիոն, Մոնթբլիէ, Էքս-ան-Փրովանս եւ այլուր, այլեւ Իտալիա եւ Գերմանիա, մեծ ժողովրդականութիւն վայելելով ամենուրեք:

Դաշնակահարներու նուագացանկին առանցքը կը կազմեն Տարիուս Միլիոյի գործերը, յատկապէս՝ «Եզը տանիքին վրայ», «Սքարամուշ» եւ «Բարեկենդան» Նոր-Օրլէանի մէջ», որոնք առնուած են սալի վրայ:

Այս առթիւ, Մարսէյլի «Լը Մէրիտիոնալ» թերթի Հոկտ. 10-ի թիւին մէջ յօդուածով մը Ժորժ Կալիսեան դրուատանքը ըրած է այս արուեստագէտներուն հրապարակ հանած սալին, վեր առնելով անոնց մեկնաբանական արուեստը եւ շեշտելով վայելչութիւնն ու աշխուժութիւնը, գոյներն ու ճառագայթումը, որոնք կը կազմեն յատկանիշները տաղանդաւոր երկու դաշնակահարներուն արուեստին: «Լը Սուար»-ի Սեպտ. 23-ի թիւին մէջ Միշելին Տրվիլ կը շեշտէ արուեստագէտներուն վիրթիւոզիթէն: Իսկ Փիէռ Ռումէլ, «Փրովանսալ»-ի Հոկտ. 18-ի թիւին մէջ իր հիացումը կը յայտնէ սալի մասին, անդրադառնալով նաեւ Միլոյի երաժշտութեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Նիւ-Եորքի Հայ Ազգ. Կրթ. Խորհուրդը, հիմնած է «Սիամանթօ - Հայ Մշակոյթի շաբաթօրեայ դպրոց»ը, որուն նպատակն է, երկրորդական վարժարաններու ուսանողներուն տալ՝ ազգ. մշակոյթի եւ Պատմութեան դասընթացքներ, պատրաստելու համար ապագայի ղեկավար երիտասարդներ: Կը դասաւանդուին՝ ազգային ժամանակակից Պատմութիւն (դասախօս Տօքթ. Սթիվ Զեկովսկի), Հայկ. Թատրոն եւ դրամատիկ արուեստ (դասախօս Տօքթ. Հրանդ Մարգարեան), Հայ Գրականութիւն (Տօքթ. Խաչիկ Թէօլէօլեան) եւ Հայ Երաժշտութիւն (դասախօս Ֆլորանս Մարտիրոսեան): Հայկական պարերու պատմական հիմերու եւ արտայայտչական ձեւերու մասին կը խօսին՝ Կէռի եւ Սիւզան Լինտ Սինանեան, իսկ ժողովրդական երգերու եւ տոհմիկ պարերու ուսուցումը ստանձնած է՝ Տիկին Նորիկ Զեկովսկի: Շաբաթօրեայ դպրոցի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Սեպտ. 19-ին: Տրուած են ծրագրի մասին տեղեկութիւններ եւ ցուցադրուած են՝ հայկ. արուեստէն նմոյշներ:

×

Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան մը - շակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Հոկտ. 4-ին, Միութեան սրբահին մէջ տեղի ունեցած է գրական ցերեկոյթ մը, նուիրուած՝ հայկանոյշ Մառքի: Բացումը կատարած է Գեղամ Շիրվանեան: Պոլսոյ Լսաեան վարժարանի երբեմնի ուսուցչուհիներէն Տիկին Սրաքսի Ազնաւուր, դասախօսութեամբ մը ներկայացուցած է Հայկանոյշ Մառքը (Թոշիկեան), իր կեանքին ու գործերուն ընդմէջէն:

×

Շիբուկոցի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 3-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ճաշ - պարահանդէսը: Յայտագիրը վարած է Սարգիս Աթթարեան: Միութեան Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեալ հատուածի Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ Պետրոս Կարապետեան, անդրադարձած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 63 տարի-ներու աշխատանքներուն: Բանախօսած է Հրանդ Մարգարեան (Պոսթընէն) ներկայացնելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի օգտակար դերը մեր մանուկ, պատանի եւ երիտասարդ սերունդին Ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութիւն ջամբելու մէջ: Խըրախճանական մթնոլորտի մէջ շարունակուած է հանդիսութիւնը:

×

Յաջորդ առաւօտ, պատարագի աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հանգուցեալ անդամներու յիշատակին: Կէսօրէ ետք, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Տօքթ. Հրանդ Մարգարեան լուսապատկերներով տուած է հայկական դիրքերու Ա. Բ. Դ.-ի բացատրութիւնները, Մինաս Մինասեանի վերջին հրատարակած ալպոմէն:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ճրագի լոյսը ինկած էր պառաւի դէմքին վրայ: Թէեւ հանդարտ կը խօսէր, սակայն անոր դէմքին վրայ վախի հետք մնացած փութկոտութիւն մը կար. կարծես մէկէջ մը հալածուած էր եւ կամ ճամբաներուն վրայ կէս մարդ եւ կէս ձի տեսնը իր աչքերով տեսած ըլլար:

Նիզար քթին տակ փնթփնթալով դժկամակութեամբ թոյլ տուաւ, որ պառաւը ներս մտնէ իր զաւկին հետ: Եթէ պառաւի վերջի խօսքերը չըլլային, Նիզար թերեւս դուռը դոցէր անոնց երեսին: Անծանօթ կինը կռնակին ծրար մը կապած՝ զաւկին հետ ներս մտաւ: Նիզար կոնջը դրաւ ետեւ դրաւ: Երբ ճրագին քիթը առաւ, լոյսը աւելի զօրաւոր զարկաւ հիւրերու դէմքերուն ու հասակներուն: Պառաւը մազերը հինայած էր. զաւակն ալ բարակ սիրուն հասակով, դեղին տերեւներուն մէջ մոռցուած շուշանի մը պէս կը դողար կարծես:

Ուստան, երբ երկու օտարականները տեսաւ, զգաց որ իր երեւակայութիւնը ծուխ մը բռնեց բոցի համար: Արդեօք ուրիշ տեղ տեսա՞ծ էր: Կարծես անծանօթներ չէին, կարծես տեսած ըլլար շա՛տ շա՛տ տարիներ առաջ:

Ուստան աչքը պառաւի զաւակէն չկրցաւ հեռացնել: Անոր այնպէս թուեցաւ, թէ հեռաւոր անտառներէն, կանանչ հորիզոններէն նայող մըն էր, որ իր տան այցելութեան եկած էր: Պառաւն ալ կարծես խորհրդաւոր բան մը ունէր իր վրայ: Իր հինայուած մազերով, լայն երեսով ու տոկուն կազմով: Թերեւս իր գիտցած ու լսած հէքեաթներուն մէջ տեսած էր ճիշդ նոյն երեւոյթով երկու օտարականներ, նոյնիսկ ծրար մը պառաւի կռնակին:

Ուստան իրար անցաւ՝ օտարական այցելուները մեծարելու փութկոտութիւնով մը:

– Նիզար, նայէ որ մխաֆիրներուն լաւ անկողին բերես:

Նիզար, յամառ խստութիւն մը դէմքին վրայ, կարծես տակաւին դժգոհ էր քիւրտ օտարականները ներս առած ըլլալուն համար:

Ուստան իր կնոջ չվստահեցաւ: Անկողինները ինք տեղաւորեց հիւրերու յատուկ բաժնին մէջ:

Բայց ո՞ւր տեսած էր այս երկու օտարականները: Զաւակը եղնիկի աչքերուն պէս մանկային բան մը ունէր:

– Թերեւս անօթի էք: Ուրիշ բանի մը պէտք ունէի՞ք, – հարցուց Ուստան:

– Լաւ մարդ կ'երեւիս, ազբերս, լաւ հայու դուռ թակած ենք: Անկողինէն զատ ուրիշ բան չենք ուզեր: Զաւակս յոգնած է, ջերմ ունի. կը տեսնես որ ոտքի վրայ չի կրնար կենալ:

Ուստան իր թափառկոտ երեւակայութեան մէջ այնքան անհանգիստ կը ըզգար, որ կ'ուզէր հարցնել.

«Ո՞վ էք, ո՞ր աշխարհէն կուգաք»: Բայց այդ հարցումներն ընելու համար՝ ան կարծես երեխայի մը պէս անհամարձակ էր դարձեր: Եւ հեռացաւ հիւրերէն, մինչ Նիզար անկողին մտած՝ բաներ մը կ'ըսէր.

– Անկողինները անցեալ շաբթու լուացի, որ դռնէն անցնող Քիւրտեր պառկին հա՞...

– Ձայնդ, Նիզար, ձայնդ...

Ուստան չէր կրնար քնանալ: Փեթակներուն ետեւ հիւրերու ճրագը տակաւին կը վառէր: Նիզարը ամբողջ օրը շատ էր թերսցեր: Ուստան նոյնիսկ կ'ուզէր ըսել կնոջը, թէ տեսա՞ր քրտու կինը ի՞նչ սիրուն զաւակ ունէր, յօնքերը կ'ըսես զալամով քաշուած ըլլային:

Բայց Նիզար քնացեր էր արդէն: Ուստան անհանգիստ կամաց մը ելաւ անկողնէն: Զգաց, որ ծխացող երեւակայութիւնը կը բռնկէր: Փեթակին ետեւէն աղջկան մեղմ ու շատ փափուկ ձայնը իմացեր էր: Այդ անակնկալ պատահարէն ամբողջ մարմինը դողով բռնուած՝ դիտեց ճրագին ձգած շուքը պատին վրայ: Իր մէկը պառաւին գլուխն էր: Նոյն պատին վրայէն երկու անդամ, քակուած մազերով աղջկան մը թեթեւ շուքը երեւցաւ:

(Շար.- 428)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Կարպիս Գարաօղլանեան, Այրի Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փէքմէզեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Գարաօղլանեան եւ զաւակը, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ՝ գրաւոր, ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն, փեսային, հօր եւ մեծհօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

———×———

Փարիզ ուսանող հայ երիտասարդի մը համար, կէս – փանսիոնով (իրիկուան ճաշ) սենեակ մը կը փնտռուի ընտանիքի մը մօտ, բոլոր յարմարութիւններով։

ՀԵՌԱԶԱՅՆԵԼ.– (*իրիկունները*)

361. 42. 89

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կը դասախօսէ, երաժշտագէտ՝

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝

« Արուեստներու Ազդեցութիւնը Երաժշտութեան մէջ »

Ուրբաթ, Հոկ. 30 Ժամը 20·30–ին։

Հայ Մշակոյթի և Արուեստի Կեդրոնին մէջ

6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS

(Métro: République)

Մուտքը ազատ է

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Գազինօ Շառպոնիէռի շքեղ սրահին մէջ

Կազմակերպուած՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Մասնակցութեամբ, Փարիզէն ծանօթ նուագախումբ՝

ՊԷՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով։– 888· 92· 51 — 826· 71· 20

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պահչէճեանի, ինչպէս նաեւ՝ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝ Աւետիս Պահչէճեանի *մահուան առթիւ։ Ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ՝ Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի, ինչպէս նաեւ՝ ընտանեկան պարագաներուն, Տիկին Հրանոյշ Ազատեանի (ծնեալ՝ Սամուէլեան) մահուան առթիւ։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

Տիկին ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-ի լոյս տեսած վերջին գիրքին

Ծանօթացում եւ Ձօնագրութիւն

PRESENTATION ET SIGNATURE

de l'Ouvrage:

« LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIX° SIECLE ».

Paru

aux Editions La Pensée Universelle

Par son auteur:

Mme Béatrice KASPARIAN-BRICOUT

Le Vendredi, 30 Octobre, à 21 h.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հինգէն մինչեւ տասնչորս տարեկան – ներուն համար (Ժամը 14 – 18)։–

– Հայերէնի դասընթացք, ըստ մակարդակներու եւ տարիքի։

Հայկական պար եւ կշռոյթ։

– Հայկական երգ։

– Ձեռային աշխատանքներ։

– Փինկ – փոնկ, խաղ – մրցում։

Les activités du Mercredi ont repris.

Inscription tous les Mercredis.

Cours d'arménien, danses arméniennes, chant, travaux manuels, ping - pong.

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը եւ Հայուհիները, մաս կազմելու եկեղեցւոյ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Գէորգ Եանպէկեանի։ Փորձերը տեղի կ'ունենան՝ ամէն Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 20·30–ին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Սէն - Շամոնի Ժողովրդապետութիւնը, կազմակերպած է՝ ընտանեկան երեկոյթ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ,

13,Rue Asil Alamagny 42400 St. Chamond

Շաբաթ, Հակտ· 31, ժամը 20·30–էն մինչեւ ուշ ատեն, *ի նպաստ՝* ամենօրեայ հայ դպրոցին։

Տաք մթնոլորտ, զոր կ'ապահովէ՝

ՓՕՇԱՑԵԱՆ – ՔԻԶԻՐԵԱՆ տուօն

ԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

«ԱՆԻ» Երգչախումբին փորձերը, ղեկավարութեամբ՝ Հրանդ Աճէմեանի, *տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի, ժամը* 20·30–*ին, Հայց· Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։*

6, *Avenue Bourgain - M° Mairie - d'Issy*

Սիրով կը հրաւիրուին նոր անդամանդամուհիներ, մաս կազմելու երգչախումբին, միասնաբար լծուելու համար հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը տարածելու նուիրական գործին։

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, Rue de Madrid — Alfortville

1. ECOLE ARMENIENNE DE MUSIQUE
   Prof.: Hasmig Surmélian
2. EVEIL A L'IDENTITE ET A LA CULTURE ARMENIENNE
   Animatrices:
   Hasmig Kévonian - Clara Kouyoumdjian
3. ECOLE ARMENIENNE DE DANSE
   Prof: Jirair Madilian
4. EXPRESSION THEATRALE (*)
   Prof.: Martine Hovanessian
5. ATELIER DE MUSIQUE TRADITIONNELLE (*)
   Animateur: Jirair Der- Haroutiounian
6. ATELIER D'ARTS POPULAIRES
   Prof.: Zarouhie Torossian
7. COURS DE CIVILISATION ARMENIENNE
   Animatrice: Hasmig Kévonian
8. ATELIER DE KOTCHARI (*)
   Animatrice: Koharig Margarian
9. ATELIER DE MIME (*)
   Animatrice: Hasmig Papazian
10. ATELIER DE DANSE CONTEMPORAINE (*)
    Animatrice: Hasmig Papazian
11. LABO - PHOTO (*)
    Animateurs:
    Siran Kizirian - Christapol Kouyoumdjian
12. GROUPE DE THEATRE «APELIAN»
    Mise en scène:
    Georges Badolian - Roupen Hovaguimian
13. SAMEDIS M. C. A.
    Animateurs:
    Arto Kouyoumdjian-Edmond Zorapapilian
14. ACCUEIL AUX ANCIENS
    Animatrices:
    Mme. J. Gallon - Hasmig Kévonian

(*) *Nouvelles activités. Début des cours le 7 Octobre* 1981

Pour tout renseignement s'adresser à la Direction de la M. C. A.

— *Tél.:* 376. 55. 89 —

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՎՇՏԱՄԱՏԵԱՆ (1981) ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ՄՈՐՄՈՔՆԵՐ (1979)

Հեղինակ՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Գին։– «Վշտամատեան» 50 Ֆ·

(Թղթատարի ծախքով։– 60·70 Ֆ·

« Պանդուխտի Մորմոքներ» 45 Ֆ·

(Թղթատարի ծախքով։– 55·70 Ֆ·

Դիմել։–

Dachdjian Mardiros;

— *Tél.:* 91. 39. 20. 51

61, *Rue Bernard du Bois*

13001 — *MARSEILLE*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Շաւիղի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս Երկուշաբթի (Հոկտ· 26) ժամը 21–ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

« ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ »

ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

« ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ »

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ· – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ·

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Զեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք յաւագոյն ճաշերը, յաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

ՍԵՒԱՆ SEVAN

Direction :

M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19

Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

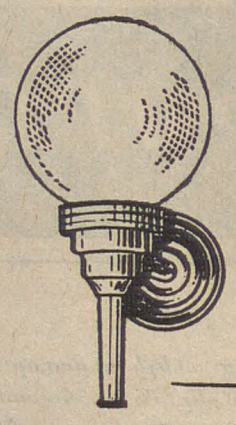

RESTAURANT L'ARARAT

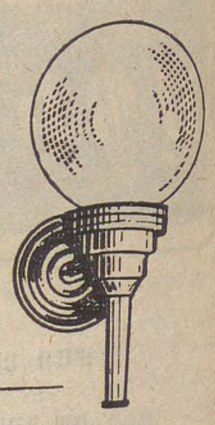

GRILL

SPECIALITES ARMENIENNES

25, Rue Henri-Tasso
13002 MARSEILLE

Place de Lenche (Panier)
au bas des escaliers

POUR RESERVER : 91 - 24 - 99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5–ին, ի նպաստ՝ դպրոցին եւ սաներուն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ – ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մշակութային եւ Գեղարուեստական

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նուիրուած՝ ՍԻՊԻԼԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 8–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
27
MARDI
27 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.025 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.025

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՄԻԱՁՈՒԼԵՑ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ

ՈՒՐԲԱԹԻ՝ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ՄՕՌՈՒԱ
«ՀԱՆԴԱՐՏ ՈՒԺԸ» ՔԱՐՈԶԵՑ

Ուրբաթ օր, Վալանսի համագումարին առաջին ելոյթները շատ բուռն եղան եւ թերեւս ոմանց խօսքը՝ մտածումէն աւելի հեռու գնաց: Փարիզայի դէպքը տաքցուցած էր գլուխները եւ կարգ մը տրիբուններ յիշեցուցին Յեղափոխութեան ճառերը, մանաւանդ երբ Փօլ Քիլէս (ազգ. քարտուղար) յայտարարեց՝ «պէտք չէ ըսել, Ռոպէսփիէռի նման՝ «գլուխ – ներ պիտի իյնան» այլ ըսել թէ՝ որո՞նք եւ արագօրէն»: Այսքանը կը բաւէր անլուր, որ Ազգ. Ժողովի մէջ, ուր կը յարունակուէր ազգայնացումներու նիստը, ընդդիմութեան թեւերներ, իրենց կարգին հակայարձակման անցնին, մէկը ըսելով թէ Քիլէս ինքզինքը «երկու – երեք Ռոպէսփիէռի տեղ դրած է», միւսը «Էօպէլս» որակելու համար՝ Քլօտ Էս – թիէն կամ՝ «Վալանսի Այաթոլլաները»: Ազգ. Ժողովը գրեթէ ռազմադաշտի վերածուելու վրայ եղած էր այնքան բուռն եղած են նախատինքներն ու հայհոյանքները (ստախօ՛ս, ստալինակա՛ն, գրգռի՛չ եւն.) որ քիչ է մնացած որ ձեռք ձեռքի գան: Պարզուած երեւոյթը, այս նստաշրջանի սկիզբէն ի վեր, այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ մէկ կողմը՝ դեռ չ'վարժուած ընդդիմութիւն ըլլալու, 23 տարի տեղաւորուելէ ետք հանդիստ մեծամասնութեան մը մէջ, միւսն ալ՝ դեռ չ'վարժուած կառավարական մեծամասնութիւն ըլլալու, 23 տարուան անհանգիստ ընդդիմութենէ մը ետք:

Վալանսի համագումարը, որ մկրտուած է «յաղթանակի համագումար» բուռն կերպով սկսած Ուրբաթ, խելօքցաւ Շաբաթ, նախարարապետին ելոյթով: Փոփոխութեան ոմանց «աճապարանքին», փ. Մօռուա բերաւ «հանդարտ ուժը», մինչ Նախագահ Միթերան իր ուղերձին մէջ չեշտած էր «տեւողութիւնն ունինք, պէտք է գիտնալ զայն վարել եւ ապահով ըլլալ որ դէպի առաջ նետուած քայլերը ամուր են նախքան՝ շարունակել յառաջանալը»:

Լուի Մերմազի, Փօլ Քիլէսի, Կասթոն Տէֆէռի, Քլօտ Էսթիէի ելոյթները կը բնային նոյնիսկ «մտահոգել» եթէ Մօռուա չյաջողէր քիչ մը խօսք հասկցնել, առնուազն Ֆրանսացին չվախցնելու համար: Գիտակից իր պատասխանատուութեան, նախարարապետը շեշտեց. – «Զգո՛յշ ընկերներ: Փոփոխութիւնը ժամանակի կը կարօտի հասկցուելու եւ ընդունուելու համար: Մեր ամբողջական յառաջխաղացքը պէտք է հետզհետէ կատարուի, մեթոտով եւ խոհեմութեամբ: Երբեք պէտք չէ մոռնալ, որ հանդարտ ուժին կառավարութիւնն ենք»:

Բայց եւ այնպէս նախապէս արտասանուած խօսքերը մէկ ականջէն մտած ու միւսէն ելած չեն, բոլորին համար: Ֆիկարոյի եւ Քոքիտիէնի համար, որոնք ի դէպ ղէկաւոր թիրախը եղան Քլօտ Էսթիէի (թէև ինք ալ լրագրող, շատ անզգոյշ կը թուի մամուլի ազատութեան նկատմամբ), «ատելութեան կոչեր», «սարսափի մթնոլորտ», «վախի սարսուռ» տիրած են այս համագումարին ընթացքին, որքան ալ Նախագահ Միթերան եւ Մօռուա ջանացին հանդարտեցնել ժողովուրդը: Ոմանց մօտ, արդարեւ, տարօրինակ աճապարանք մը կայ, շատ բան ընելու եւ շուտ ընելու, ինչպէս կրնայ պատահիլ մարդոց մօտ, որոնք վստահ չեն թէ երկար պիտի մնան, ու ինչ որ հապճեպով կ'ըլլայ, մանաւանդ երբ հարցը երկիր մը կառավարելու կը վերաբերի, այնքան ալ խելօք գործ չ'ըլլար: Ու բաւեց, որ քանի մը ընկերվարական (որոնց շատ անտարբեր չէր թողուր շարքերու խանդավառութիւնը) քիչ մը շատ յառաջ երթան, որպէսզի ընդդիմութիւնն ալ առիթն օգտագործէ տպաւորող բառամթերք մը գործածելու. – «Ընկերվարական կուսակցութիւնը ջնջեց մահապատիժը ինչ կը վերաբերի յանցաւորներուն բայց այաթոլլաները վերահաստատելու վրայ են, ինչ կը վերաբերի քաղաքացիներուն» (Պերնար Փոնս), մինչ Ռոպէր – Անտրէ Վիվիէն անվայել կը գտնէր կառավարութեան անդամի մը համար Կ. Տէֆէռի խօսքերը (կամ անո՛նք կամ մե՛նք, ըսած էր Ներքին նախարարը):

Ամէն պարագայի մէջ, համագումարը յաջողեցաւ, գտնէ երեւութապէս, միաձուլել զանազան հոսանքները եւ նորընտիր ղեկավարութեան մէջ առնել նաեւ Ռոքարտիէնները: Գալով Լիոնէլ Ժոսփէնի, աւելի քան երբեք ցոյց տուաւ թէ յաջորդն է՝ Միթերանի եւ 1988–ին, կընայ նախագահական թեկնածութիւնը Ռոքարին չթողուլ: Օրէ օր կ'ամրապնդէ իր դիրքը եւ կը ներկայանայ որպէս՝ կուսակցապետ: Ինք ալ փորձեց խօսք հասկցնել, հաւատարիմ մնալով հանդերձ ընկերվարական ծրագրին: Ռոքար կը շեշտէ՝ «Զախողելու իրաւունք չունինք»: Խորքին մէջ այս է կարեւորը եւ չյաջողելու համար «խօսքի ահարեկչութեան» տեղ հարկ է նախ զբաղիլ երկրին բուն վէրքը դարմանելով, եթէ կարելի է՝ գործազրկութիւնը:

× Փոքրիկ միջադէպեր պատահեցան այս համագումարին ընթացքին: Ժոսփէնի ճառին ատեն ծխարեր ռումբեր նետուած էին, որ կարճ խուճապ մը ստեղծեցին, քիչ ետք երիտասարդ ժիս – քարտիէններու պատուիրակութիւն մը կը փորձէր մտնել, բայց մանու միլիքաառի դուրս կը քշուէր կարգուկանոնի սպասարկութեան կողմէ մինչ գրեթէ անշուք անցած է, կը վկայէ Լիպերասիոն, ընկերվարական կիներու ցոյց մը՝ «Վալանսի մոռցուածները», «հինգ վայրկեան կիներուն համար երկուեւկէս օրուան ընթացքին, կ'ըսեն, ե՞րբուան համար չատորը...»:

× Օտար պատուիրակութեանց կարգին սուլուած է խորհրդային պատուիրակութիւնը եւ բուռն ծափահարութեանց արժանացած՝ յունականը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ, իր կարգին խաղաղապաշտներու իր ցոյցն ունեցաւ Կիրակի օր, Լոնտոնէն, Հռոմէն, Պրիւսելէն, Սթոքհոլմէն եւ ք: Հիւլէական զինարշաւի եւ պատերազմի դէմ այս ձեռնարկները յաճախ հակամերիկեան միակողմանի բնոյթ առած են, քանի անոնք կը բողոքեն առաւելաբար Միացեալ – Նահանգներու՝ Եւրոպա զետեղելիք հրթիռներուն դէմ մինչ Խորհ. Միութիւնը, մարդու բան չհարցուցած զետեղած է արդէն: Փարիզի մէջ, ուր ցուցարարներ համախմբուած էին Փանթէն, բազմաթիւ շարժումներ, մէջն ըլլալով ընկերվարական կուսակցութիւնը իրենց մասնակցութիւնը չբերին, տրուած ըլլալով որ ցոյցը գլխաւոր կազմակերպողն էր համայնավար կուսակցութիւնը: Այս իսկ պատճառով, բաներէն մէկն էր Տրապիզոն – Էրզրում – Տոզու Պայազիտ – Իրան – Միջին Ասիա: Եթէ այս ճամբան օգտագործելով իրենց ապրանքները չծախէին, Անգլիացիները կը ստիպուէին փակել իրենց գործարանները: Այս պատճառաւ այդ շրջաններու մէջ բնակող Հայերը իրենց ընկեր դարձուցին եւ ապահովութեան տակ առին իրենց շահերը: Ռուսիա այս աշխատանքներուն դէմ եկաւ: Ան ալ կը ջանար իրենց Քրիստոնէական դաւանանքին դարձնել Հայ Ժողովուրդը: Նոյնիսկ առաջին Հնչակեան կուսակցութիւնը հիմնուեցաւ Ռուսիոյ դէմ: Բայց երբ այս վերջինը հասկցաւ որ Ռուսիայէ պիտի չկարենայ հող առնել, իր ակնարկները դարձուց դէպի Թուրքիա: Այս կերպով հասանք մինչեւ 1870–ական թուականները: Այս շրջանին Ռուսիա եւ Անգլիա այլեւս փոխադարձ մտահոգութիւններ ունին եւ երկուքն ալ իրարմէ կը կասկածէին: Ահա թէ ինչպէս կը սկսի հայկական հարցը: Ռուսերը գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցան Պոլիսի Ներսէս Պատրիարքին հետ: Երբ Նիքոլա Մեծ Դուքսը Եշիլգիւղ եկաւ, Ներսէս Պատրիարք հայկական կարգ մը պահանջներ ներկայացուց անոր:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Այսօրուան կացութիւնը ի՞նչպէս կը բացատրէք:

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ. – Եշիլգիւղի համաձայնութեան մէջ ուրեմն անգոյ հայկական հարց մը դրուեցաւ: Օսմանեան Պետութիւնը երբեք չգործադրեց այդ համաձայնութիւնը: Ուստի կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ ահարեկչութիւններ սկսան:

Այսօր ի ձեռին ունինք Շուրայը Սալթանաթի արձանագրութիւնները: Հոն սա կէտը կը կարդանք. «Կը հասկցուի որ յիշեալ վեց նահանգներու մէջ Իսլամ բընակչութեան թիւը 4 միլիոն է: Քրիստոնեաներուն թիւն ալ 600.000 է: Ասոր մէջ կան նաեւ Սուրիանիներն ու Նեստորիները: Եթէ ասոնք հանենք, 400.000 կը մնայ: Միշտ 1.5 միլիոն Հայերու ըսպաննուած ըլլալը կը յեղյեղուի: Ուրեմն անշուշտ որ խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ 400.000 հոգիի հայրենիք մը տալ: Հայրենիքի մը համար ժողովուրդ մը պայման է»: Օսմանեան Պետութիւնը միշտ այս տեսակէտը պաշտպանած է: Իրեն միշտ պատասխանած են որ «հին շրջաններուն Հայեր նստած են հոն»: ... Այս հարցը վերջապէս Կիւմրիի համաձայնութեամբ փակուած է: Այս համաձայնութեամբ Հայերը իրենց պահանջներէն կը հրաժարէին:

(Շար. – 3)

(*) Սկիզբը տես՝ «Յառաջ» Հոկ. 21 եւ 22

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ» ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՀԱՐԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Ի՞նչպիսի արդիւնք մը կրնայ ըլլալ ատիկա:

ԳԱՐԱՀ. – Ահարեկչութեան ուզած արդիւնքները: Պետութեան հեղինակութիւնը նուազեցնել, պետութիւնը մէջտեղէն վերցնել: Կը կարծեմ որ մէկէ աւելի են այն պետութիւնները, որոնք չեն ուզեր որ Թուրքիա զօրաւոր ըլլայ: Այս պետութիւնները այսպիսի արդիւնքի մը հանիլ կ'ուզե՞ն, չեն ուզե՞ր, ասիկա հարց մըն է որուն մասին պէտք է մտածել:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Ցարդելի Սէրթօղլու, առաջին Հայկական հարցը մինչեւ ո՞ւրտեղեր կրնանք խորացնել: Եւ ո՞ր պատճառները կրնանք տեսնել այդ դէպքերուն մէջ:

ՄԻԹՀԱՏ ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ. – Այսօրը բացատրելու համար պէտք է խորանալ երէկուան մէջ: Օսմանեան շրջանին Թուրքեւհայ սերտ բարեկամութիւն մը հաստատուած էր: Այդ շրջաններուն Հայերը մենաշնորհեալ միակ համայնքն էին: Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ: Խնդիրը հոս է:

1840–ական թուականներուն Հայերը տեղաւորուիլ սկսան Մանչէսթրի մէջ: Այն օրերու կարեւոր առեւտրական ճամբաներէն մէկն էր Տրապիզոն – Էրզրում – Տոզու Պայազիտ – Իրան – Միջին Ասիա: Եթէ այս ճամբան օգտագործելով իրենց ապրանքները չծախէին, Անգլիացիները կը ստիպուէին փակել իրենց գործարանները: Այս պատճառաւ այդ շրջաններու մէջ բնակող Հայերը իրենց ընկեր դարձուցին եւ ապահովութեան տակ առին իրենց շահերը: Ռուսիա այս աշխատանքներուն դէմ եկաւ: Ան ալ կը ջանար իրենց Քրիստոնէական դաւանանքին դարձնել Հայ Ժողովուրդը: Նոյնիսկ առաջին Հնչակեան կուսակցութիւնը հիմնուեցաւ Ռուսիոյ դէմ: Բայց երբ այս վերջինը հասկցաւ որ Ռուսիայէ պիտի չկարենայ հող առնել, իր ակնարկները դարձուց դէպի Թուրքիա: Այս կերպով հասանք մինչեւ 1870–ական թուականները: Այս շրջանին Ռուսիա եւ Անգլիա այլեւս փոխադարձ մտահոգութիւններ ունին եւ երկուքն ալ իրարմէ կը կասկածէին: Ահա թէ ինչպէս կը սկսի հայկական հարցը: Ռուսերը գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցան Պոլիսի Ներսէս Պատրիարքին հետ: Երբ Նիքոլա Մեծ Դուքսը Եշիլգիւղ եկաւ, Ներսէս Պատրիարք հայկական կարգ մը պահանջներ ներկայացուց անոր:

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Այսօրուան կացութիւնը ի՞նչպէս կը բացատրէք:

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ. – Եշիլգիւղի համաձայնութեան մէջ ուրեմն անգոյ հայկական հարց մը դրուեցաւ: Օսմանեան Պետութիւնը երբեք չգործադրեց այդ համաձայնութիւնը: Ուստի կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ ահարեկչութիւններ սկսան:

Այսօր ի ձեռին ունինք Շուրայը Սալթանաթի արձանագրութիւնները: Հոն սա կէտը կը կարդանք. «Կը հասկցուի որ յիշեալ վեց նահանգներու մէջ Իսլամ բընակչութեան թիւը 4 միլիոն է: Քրիստոնեաներուն թիւն ալ 600.000 է: Ասոր մէջ կան նաեւ Սուրիանիներն ու Նեստորիները: Եթէ ասոնք հանենք, 400.000 կը մնայ: Միշտ 1.5 միլիոն Հայերու ըսպաննուած ըլլալը կը յեղյեղուի: Ուրեմն անշուշտ որ խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ 400.000 հոգիի հայրենիք մը տալ: Հայրենիքի մը համար ժողովուրդ մը պայման է»: Օսմանեան Պետութիւնը միշտ այս տեսակէտը պաշտպանած է: Իրեն միշտ պատասխանած են որ «հին շրջաններուն Հայեր նստած են հոն»: ... Այս հարցը վերջապէս Կիւմրիի համաձայնութեամբ փակուած է: Այս համաձայնութեամբ Հայերը իրենց պահանջներէն կը հրաժարէին:

(Շար. – 3)

(*) Սկիզբը տես՝ «Յառաջ» Հոկ. 21 եւ 22

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ Ի ՆՊԱՍՏ՝ 4 ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Բազմահարիւր Հայեր հաւաքուած էին, Շաբաթ կէսօրէ ետք, Ֆրանսուա Ա.ի հրապարակը, ի պատասխան «Հայկ. Ազատագրումի» եւ «Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Մարմնին» հրաւէրին:

Ցոյցին, որ ոչ մէկ միջադէպի առիթ տուաւ, արձագանգ հանդիսացան, նոյն իրիկուան հեռատեսիլի կայանները, առաջին առթիւ՝ ժամը 19.20–ին, իլ տը Ֆրանսի լրատուութեան ընթացքին տեսարաններ ալ ներկայացնելով տողանցքէն, մինչ ժամը 20–ի Անթէն 2–ի լուրերու ատեն Անվերսի առթիւ, Քրիսթին Օքռէն կ'ըսէր թէ կայ ուրիշ ժողովուրդ մըն ալ որ չի մոռնար իր ցեղասպանութիւնը՝ Հայերը, յիշելով օրուան ցոյցը: Աւելի ուշ, ժամը 22–ին, էֆ – էռ 3–ն ալ կ'արձագանգէր:

Մեծ պաստառներու վրայ կը պահանջուէր «չորս Փեռայիներուն ազատ արձակումը» եւ կը ճաղկուէր «Թուրք Փաշիստ վարչակարգը»:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

Դէպի Աֆղանիստան Հայոց գաղթի պատմութիւնը հին է։ Անիկա սկիզբ կ՚առնէ Արշակունի թագաւորներու ժամանակաշրջանէն, 260 թուականներուն, երբ Պարսկաստան խորթ աչքով պիտի դիտէր Հայաստանի ներքին անցուդարձերը։ Երկու կարեւոր երեւոյթներ պատճառ դարձան Հայաստանի քանդումին ու բռնագաղթին։ Ասոնցմէ առաջինը, ըստ Պարսիկներուն, Հայաստան կը հովանաւորէր Պարսկաստանի գահին հակառակորդները. իսկ երկրորդը, որ ասոր վրայ աւելցաւ, ամբողջական Հայաստանի քրիստոնէութեան դարձն էր։ Այս վերջինը աւելի շեշտուած կերպով Պարսկաստանը պիտի անհանգստացնէր, որովհետեւ տրամաբանական դիծով, Հայաստանը պիտի հակէր դէպի Արեւմուտք։ Այս երեւոյթները բաւական էին, որ Պարսկաստան որոշէր հարուածել Հայաստանը, երբ անոնք տակաւին իրենց սկզբնական շրջանը կը բոլորէին։

Պարսիկը, ինչպէս կը բնորոշէ Խորենացի, նենգ է։ Երբ չէ կրցած բաց դաշտին մէջ թշնամին հարուածել, դիմած է նենգութեան։ Այսպէս է որ Արշակ թագաւորը կը բանտարկուի Անյուշ բերդին մէջ։ Պարսկական բանակը կ՚արշաւէ Հայաստան։ Արտաշէս բերդը կը գրաւուի։ Հայոց ողբերգութիւնը ծայր կ՚առնէ։ Քաղաքներ հիմնայատակ կը կործանին։ Բերդեր եւ ամրոցներ կ՚իյնան։ Ժողովուրդը կը ջարդուի, իսկ ողջերն ալ գերի կը տարուին դէպի Պարսկաստան։

Ըստ Փաւստոս Բիւզանդի գերի տարուածներուն բնակավայրերուն եւ համրանքի ցանկը հետեւեալն է.

	Հայ տուն	Հրեայ տուն
Արտաշատ	40·000	9·000
Վաղարշապատ	19·000	——
Երուանդաշատ	20·000	30·000
Զարեհաւան	5·000	8·000
Զարիշատ	10·000	14·000
Վան	5·000	18·000
Նախճաւան	2·000	16·000
Գումար	101·000	86·000

Ասոր վրայ կարելի է աւելցնել Տիգրանակերտէն տարուած 40,000 տուն բնակչութիւն, առանց պատկանելիութիւնը բնորոշելու։

Առաջին ակնարկով՝ անկասկած զարմանալի պիտի թուի հրեաներու այսքան շատ գոյութիւնը Հայաստանի մէջ։ Բոլոր պատմաբաններն ալ համաձայն են, որ ասոնք սերունդներն են այն Հրեաներուն, որոնք Մեծն Տիգրան Հայաստան փոխադրեց։ Հաւանաբար զարմանք պատճառէ նաեւ բռնագաղթի ենթարկուած Հայերուն թիւը։ Այս թիւը, շատեր չափազանցուած կը գտնեն, առանց նկատի առնելու, որ շատ հաւանաբար, քաղաքներու բնակչութեանց թիւերուն վրայ աւելցած կրնայ ըլլալ նաեւ տուեալ քաղաքին գիւղերուն կամ շրջանի բնակչութիւնը։

Հիմա հետեւինք բռնագաղթի ենթարկուած կէս միլիոնէ աւելի հայ ժողովուրդին հետքերուն։ Այս ժողովուրդէն մեծ մաս մը քշուեցաւ Խուժաստան, ներկայիս՝ Խուզիստան։ Այն ժամանակուան Խուժաստանը, սակայն ներկայի Խուզիստանէն շատ աւելի ընդարձակ տարածութիւն կը գրաւէր։ Ասոնք հոն տարուեցան արքունական հողերը մշակելու եւ շատ հաւանաբար այն ընդարձակ դաշտագետինը, որ կը տարածուի Գարուն գետին ափերուն, Ահվազէն Շօշ եւ Շօշէն արեւելք մինչեւ Տիզֆուլ, որ էր Անյուշ բերդին վայրը։ Բռնագաղթի ենթարկուած Հայերուն մէկ մեծ մասն ալ քշուեցաւ Սաղաստան, Խորասան, Նիւշապուր, Մարվ, Պալխ, եւայլն – Կասպից ծովու հարաւն ու հարաւ-արեւելքը։ Այս շրջանը այն օրերուն, մէջը ըլլալով նաեւ Աֆղանիստանը, կը պատկանէր Սասանեան Պարսկաստանին։ Այս շրջանը քշուած Հայերը ընդհանրապէս զինուորական ծառայութեան ենթարկուեցան, որոնք հետզհետէ թափանցելով Աֆղանիստանի խորերը, կտրուած ըլլալով հայկական զանգուածէն, դարերու ընթացքին ձուլուեցան անհատապէս կամ հաւաքաբար, կազմելով աֆղան ցեղախումբեր՝ այս կամ այն տեղական անուններով։

Շապուհեան կամ Սասանեան բռնագաղթէն շուրջ հազար տարի ետք, ԺԴ. դարուն, աշխարհի սարսափը հանդիսացող Լէնկթիմուրը, մեր պատմութեան ծանօթ Ազուանէն կը դերեւարէ մեծ թիւով ազուաններ եւ որոնց հետ նաեւ բազմաթիւ Հայեր։ Աւանդութիւն մը կայ թէ դերի տարուած ազուաններուն թիւը այնքան մեծ եղած է, որ ժամանակի ընթացքին, երկիրը իրենց անունով Աֆղանիստան կոչուած է եղեր։ Եթէ այս աւանդութիւնը ճիշդ իսկ չէ, զոնէ գաղափար մը կուտայ թէ իսկապէս մեծ եղած է բռնագաղթի ենթարկուածներուն թիւը։ Ասոնց բնակութեան վայր կը նշանակուի Քապուլ ու Ղանտահար քաղաքները եւ մաս մըն ալ երկրին հիւսիսը կը տեղաւորուի։

Ղանտահարի մէջ հաստատուած Հայերուն մասին, ԺԸ. դարուն, Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսը յիշատակութիւն ունի, յայտնելով թէ Ղանտահարի Հայերը գերեւարուած են Լէնկթիմուրի օրով։ Ասիկա արդեօք ըսե՞լ է թէ մինչեւ այդ թուականը Ղանտահարի հայ գաղութ գոյութիւն ունէր։ Այս տեղեկութիւնը որոշ չափով, կը լրացուի այլ աղբիւրներու տուեալներով։ ԺԹ. դարու կէսերուն, համաշխարհային մամուլի մէջ տարածուեցաւ տեղեկութիւն մը, որ կուգայ լրացնելու Սիմէոն կաթողիկոսի հաղորդածը՝ Աֆղանիստանի հայ գաղթականութեան մասին։

«Վերջին աղուանական խռովութիւններէն ամէնէն հզօր խռովութիւնը, ինչպէս յայտնի է, եղեր է Ղզլայ ռազմատենչ ցեղի ապստամբութիւնը, որուն նպատակը եղած է տապալել Էմիր Աբդուլ Ռահման խանը եւ զինք փոխարինել Էուբ խանով։ Եւրոպական թերթերու թղթակիցները, որոնք անձամբ եղեր են դէպքերուն. միաբերան կը պնդեն, որ ղզլայները, որոնք բաղկացած են 10,000 ընտանիքներէ, ունին բուն հայկական ծագում։ Անգլիական թերթերէն մէկուն թղթակիցը, որպէս հաւաստի ապացոյց, ղզլայներու ազգագրական կենցաղի բազմաթիւ սովորութիւններ, որոնք իրենց վրայ կը կրեն հայկական դրոշմ – հիւանդներու եւ խմորի վրայ խաչակնքելու սովորութիւնը. ուխտատեղիներու կամ խաչով նշանները դնելը, եւայլն. լրագրողի պընդումով, իրենք ղզլայները կ՚ընդունին, որ իրենց նախնիքը Հայեր եղած են։

«Մեզի աւանդութիւն մըն է հասեր, որ իբր թէ Լէնկթիմուրի տարած հայ գաղթականները կ՚ապրէին Աֆղանիստանի լեռնադաշտային շրջանները եւ կը ըզբաղէին խաշնարածութեամբ՝ հիմնական սնունդ ունենալով կաթնեղէն եւ մսեղէն։ Տարի մը երբ անոնց հոգեւոր հովիւը մեծ պահիին կ՚արգիլէ կաթնեղէն եւ մսեղէն ուտել, ժողովուրդը դժգոհութիւն կը բարձրացնէ եւ մահմետականութիւն կ՚ընդունի։ Անոնք կը կազմեն առանձին ցեղ մը եւ կը կոչուին Ղզլայի»։

Այս աւանդական եւ քիչ մըն ալ առասպելական տեղեկութիւններով դժուար է հաստատել թէ իրապէս Ղզլայի ցեղը նախապէս հայ եղած է։ Այսուամենայնիւ, որքան ալ առասպել անուանենք այս զրոյցները, պատմական հիմ մ՚ունենալու են։ Այս բոլորէն, սակայն, կարելի է հետեւցնել, որ ԺԴ. դարուն Աֆղանիստանի հողերուն վրայ հայկական գաղութներ գոյութիւն ունեցած են։

Հիմա աւելի լայն չափով հետեւինք Փրոֆ. Ա. Աբրահամեանի Համառօտ ուրուագիծ հայ գաղթականութեան պատմութեան գործին եւ Արմինիզ ին Ինտիա Մ. Սէթի ծանօթ գիրքին, որ տպուած է 1937-ին։

Երրորդ շրջանի գաղթականութիւնը դէպի Աֆղանիստան տեղի կ՚ունենայ ԺԷ. դարու երկրորդ կէսին եւ այդ առանց բռնագաղթի, որովհետեւ, Քապուլ եւ Գանտահար, ուր արդէն Հայեր կային, կը դառնան առեւտուրի կեդրոններ եւ մանաւանդ տարանցիկ ապրանքներու ճամբայ։ Հայ առեւտրականին, մանաւանդ Հին եւ Նոր Զուղայի հայ առեւտրականին, ուշադրութենէն պիտի չվրիպէր այս պարագան, մանաւանդ որ երկու Զուղաներն ալ աւելի մօտ էին Աֆղանիստանին քան այլ գաղութներու հայրենիքը։ 1722-ին աֆղան Մէր Մահմուտ՝ Սպահանը գրաւելէ եւ քանդելէ ետք, իր հետ կը տանի 60 հայ արհեստաւորներ իրենց ընտանիքներով։ Ատկէ քանի մը տարի ետք, Նատիր Շահը դարձեալ կը գրաւէ Սպահանը եւ իր հետ կը տանի 200 հայ ընտանիք ու կը բնակեցնէ Քապուլի մէջ։ Նոյն Նատիր Շահը, յետագային, հազարաւոր Հայեր եւ Վրացիներ կը քշէ ու կը տանի Աֆղանիստան, որոնք բնակութիւն կը հաստատեն զիւղական շրջաններու մէջ։ 1750-ին անոնք գոյութիւն ունէին, բայց արդէն ձուլման վտանգի ենթարկուած էին։

Սբր Էտուարտ Մաքլական, որ անուանի հեղինակութիւն մըն է Ցիսուսեանների Առաքելութիւնը Հնդկաստանի մէջ պատմութեան շուրջ, իր Ցիսուսեանները եւ Մեծ Մօկուլ (Մոնղոլ) գիրքին մէջ կ՚ըսէ. «Պենետիկ Կոզ երբ այս երկրին սահմանը կ՚անցնի – Քաֆարիստան – 1603-ին, Քաֆարիստանի մասին լսած կ՚ըլլայ, որ կարող էր հոն քրիստոնեաներ գտնուած ըլլան, եւ իր այս մտածումը կը վերահաստատուի Հայր Քիրչերին Ջայնա իլլիւզրաթա գործին մէջ, որ լոյս տեսած է 1667-ին։ Քանի մը տարի ետք, Մոկոր գտնուող կրօնաւոր հայրեր կը լսեն կարգ մը Հայերէ, որոնք Քապուլէ Ագրա եկած էին, թէ Քաֆարիստանի բնակիչները – որոնք իսլամ չէին, – իրենց գլխուն վրայ խաչի նշան կը կրէին եւ շատ հաւանական է, որ ժամանակին քրիստոնեայ եղած ըլլան, Ներշնչուած իրենց ապագայ ակնկալութենէն, Ագրայի Ցիսուսեանները հրաման ձեռք կը ձգեն առաքելական գործի սկսելու Քաֆարիստանի մէջ եւ այս գործը կը վստահուի Հայր Կրիկորիս Բօգին, որ Ագրա կը գտնուէր»։ Ասկէ կը պարզուի որ Քաֆարիստանի մէջ Հայեր կային, կանխագոյն քան Նատիր Շահ կամ Ահմէտ Շահ։

«Այս կղզիացած գաղութին պատմութեան մասին, կ՚ըսէ Մ. Սէթ, քիչ տեղեկութիւն ունինք։ Թէեւ Քապուլ, Հնդկաստանի եւ Արեւելքի այլ քաղաքներուն նման, Իրանա – Հնդկաստանի թեմին ենթակայ էր եւ որուն կեդրոնն էր ու է Նոր Զուղան։ Կը թուի թէ մինչեւ անցեալ դարու 30-ական թուականներուն, կանոնաւորապէս քահանաներ կը զրկուէին Նոր Զուղայէն Քապուլ, բայց կարապետ Արքեպիսկոպոսին յաջորդող առաջնորդներուն հետաքրքրութեան պակասը պատճառ կ՚ըլլայ, որ հոն քահանայ չզրկուի։ Թերեւս մոլեռանդ ժողովուրդի մէջ ապրող գաղութի մը հոգեւոր կարիքները բաւարար կարեւորութեան արժանի չեն նկատած Նոր Զուղայի Մայր Տաճարին – վանքին – մէջ նստած բարձրաստիճանները։ Իրրեւ արդիւնք, փոքր հօտը, որուն թիւը իջած էր 30 ընտանիքի, առանց հովիւի թողուած էր, զրկելով իրենց ննջեցեալները քրիստոնեայ թաղումէ եւ փոքրիկները՝ մկրտութենէ»։ Մեսրոպ Սէթի այս արձանագրութեան դէմ ունինք Փրոֆ. Աբրահամեանի արձանագրութիւնը, որ հակասութիւն մը ցոյց կուտայ։*

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԼ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Եւ աւտօն որոշածս ուղղութիւնը բռնեց։ Փողոց փողոցի եռեւից կտրեցինք, պողոտայ պողոտայի եռեւից, հազար ու մի խաչմերուկից անցանք, եւ մեր առաջ բացուեց քաղաքի ամենամեծ կամուրջը։ Դա անցնէինք, տեղ կը հասնէինք։

Սարգիս Իվանիչը աչքի տակով նայեց ինձ, դէմքին մեղմ ժպիտ երեւաց. միտքը հասկացել էր։ Թող հասկանար։ Գաղտնիք չունէի։

Երբ կամուրջը մնաց եռեւում, մեքենան թեքեցի դէպի ձախ եւ անջատեցի շարժիչը։

Սարգիս Իվանիչն ինձնից շուտ իջաւ մեքենայից։ Զսպասեց էլ, որ առաջ գընալու առաջարկութիւն անեմ. քայլեց դէպի տարիներ առաջ քաղաքամերձ բլրի վրայ գցուած անտառը։

Ես միացայ նրան։

Սա Ծիծեռնակաբերդն էր։ Այստեղ էլ կար Ցաղթանակի այգու լռութիւնը։ Միայն թէ չէր խախտում երբեք, առաւօտ վաղ ինչպէս, թէ կէսօր, երեկոյ լինէր, թէ գիշեր, մարդ լինէր թէ չլինէր։ Լռութեան և յիշատակի վայր էր սա, յաւերժական լռութեան եւ յաւերժական յիշատակի վայր։ Միակ ձայնը, որ հանում էր մարդու ականջին, ձորով հոսող գետի մեղմ խշխշոցն էր։

Սա Ծիծեռնակաբերդն էր, եւ այստեղ եկողը վշտով համակուելու համար էր պտլիս, վիշտը ապրելու համար էր դալիս։ Իսկ որտեղ վիշտ, այնտեղ՝ ի՞նչ աղմուկ։ Եկողը դանդաղ եւ լուռ շարժւում էր առաջ, նայում զաղթականները երկինք մխրճած Մասիսներին, աշխարհի պէս ու աշխարհի չափ թեւերն աջ ու ձախ, եռ ու առաջ փռած Երեւանին, հառնում, կանգ առնում վեր խոյացող յուշաձողի մօտ։ Ցեռոյ մօտենում էր յաւերժական ջահին։

Թէպէտ Ծիծեռնակաբերդ այցելողը ոչինչ չի խօսում, չհամբերեցի, մի բան ասացի.

– Ի՞նչ լաւ է, որ ժողովուրդն իր կրուսաների յիշատակը յարգելու օրեր է սահմանել. Եղեռնի զոհերինը՝ Ապրիլի 24-ին, պատերազմի դաշտում ընկածներինը՝ Մայիսի 9-ին,, իրենց մահով աշխարհը թողածներինը՝ տարին մէկ։ Թէ չէ՝ ո՞ւր կը հասնէր, եթէ մարդ իրեն միշտ դերեզմանին տար։ Իսկ կեա՞նքը։ Ո՞վ պիտի շարունակէր զոհուածների, ընկածների, մեռածների գործը։

Սարգիս Իվանիչը՝ ոնց որ առաջուայ հնազանդ աշակերտը։ Աւտօ նստելիս էլի միայն մի խօսք ասաց.

– Կոմբինատ։

Եւ կրկին՝ ո՛չ նախատինք, ո՛չ կշտամբանք։

Ինչ արել – պրծել էի. սրանից դէնը դրութեան տէրը Սարգիս Իվանիչն էր։ Կ՚ասէր՝ մեքենան սարը քշիր, դէպի սարը կը քշէի, կ՚ասէր՝ ձորը քշիր, դէպի ձորը կը քշէի։

Ցաղորդ օրը պեսիս դէմքը՝ էլի տըխո՛ւր – տխուր, աչքերը՝ կարմրից էլ կարմիր։ Աչքերինը հասկացանք. անքուն դիշերներից էր։ Իսկ տխրութի՞ւնը։ Զըլինի՞ երկուսի պատճառը ես էի. օրը ցերեկով մարդուն, իր կամքին հակառակ, Ցաղթանակի այգի տարայ, Ծիծեռնակաբերդ։ Չէ, ես լինէի, հասկացնել կը տար։ Գաղտնիքը իր մէջ էր։ Զորեքշաբթի օրը մինիստրութիւնում մի ժամից աւել մնաց ու, երբ դուրս եկաւ, աչքերը մանկան աչքերի պէս զուլալ էին։ Սիրտս թեթեւացաւ, դժուար էր Սարգիս Իվանիչի պէս մարդուն այդ վիճակում տեսնելը։

Ուրբաթ օրն էլ մինիստրութիւն գնացինք։ Այս անգամ մի քանի բոպէով։ Այս անգամ իմ առաջ ուրիշ մարդ էր կանգնած. ջահելացած, աշխուժացած։ Աւտօն քշել տուեց, իջնելիս՝ դարձաւ ինձ.

– Արմէն ջան, վաղը տասի մօտերքը կարո՞ղ ես անցնել ինձ մօտ։

– Ինչո՞ւ չէ,– արագ վրայ բերեցի ես։

– Մեքենայո՞վ,– հարկ համարեցի հարցնել։

– Ի՞նչ մեքենայ,– շտապեց նա,– վաղը աշխատանքային օր չէ։

Զմտածեցի էլ, թէ ինչի համար էր հրաւէրքը։ Թէ վերջին արարմունքներս երեսիս պիտի տար՝ հիմնարկ կար։ Ցարմար տե՞ղ չէր, աւտօ կար, մենք էլ միւս համարեա երկուսով։ Ցետոյ, խօսքը որ ժամանակին չասացիր, նոյնն է, թէ տաքցրած երկաթը սառեցնես, մուրճը նոր միայն ձեռքդ առնես։ Իսկ Ցաղթանակի այգի, Ծիծեռնակաբերդ գնալ – գալուց շատ ժամանակ էին անցել։

Առաւօտեան պեսիս մօտ էի։ Ի հարկէ, ոչ նրա տանը. իր սովորութեան համաձայն, մայթին կանգնած, ինձ էր սպասում։ Կողքին էլ, չդիտեմ ինչու, մի տաքսի։ Բարեւս առնելով, բաց արեց աւտոյի դուռը.

– Նստենք,– ասաց։

Նստեցինք։

(Շար. 9)

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ (ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ)

Բնաւորութեամբ մելամաղձոտ, յոռետես նկարագիրով եւ կեանքէն յուսախաբ էր:

Այսպէս ալ ճակատագրական զուգադիպութեամբ աշնանային մռայլ օրով մը հողին յանձնեցինք այս մէկն ալ:

Մանկութենէն սկսեալ ճաշակած ըլլալով կեանքի դառն կողմերը, աքսոր, որբանոց եւ աննեցուկ, տարագիր երկրէ երկիր, մշտնջենաւոր դաստիարակչական աշխատանքի, մինչեւ հասնիլը Ֆրանսա, ուր շատեր օգտուեցան իր յուշմունքներէն, Լիոն քաղաքին մէջ ստացաւ իր երաժշտական ուսումը:

Մեր բարեկամութիւնը կէս դարու պատմութիւն ունի: 1931 թուականին երբ հրատարակած էի իմ երգերուս առաջին երկու պրակները, հետաքրքիր էի գիտնալու թէ ինչ տպաւորութիւն պիտի թողին այդ գործերը եւ թէ որքան պիտի գնահատուէին:

Եւ ահա օր մը երկար նամակ մը ըստացայ իրմէ, որուն մէջ վերլուծումի ենթարկուած էր ամէն մի երգ, սուր ակնարկով եւ խորթափանց ուսումնասիրութեամբ: Գոհունակութիւն ստացայ տեսնելով որ յետագային Մեսումենց մակերեսային երաժիշտ մը պիտի չըլլար:

Այսպէս ալ եղաւ: Բծախնդիր էր իր արուեստին հանդէպ:

Տարագիր Հայու զգացումները, տոհմիկ երգերու հրապոյրը իր ստեղծագործութիւններուն հիմը կը կազմեն:

Իր յօրինող երաժիշտ, իր թողած անունը համապատասխան չեղաւ իր վաստակին որ աւելի քան բեղուն էր, վաստակ մը որ մեծ մասամբ անծանօթ մնաց հասարակութեան, այն պատճառով որ իր գործերուն շատերը ոչ գործադրուեցան հրապարակաւ եւ ոչ ալ հրատարակուեցան:

Գաղութահայ արուեստագէտի դառն ճակատագիրն է այդ:

Ցուսախաբ էր տեսնելով ժողովուրդին անտարբերութիւնը հանդէպ հայ մշակոյթին, տեսնելով մանաւանդ մեր դաղութին այդ մարզին մէջ օր ըստ օրէ նահանջը:

Եւ սակայն երբեք չընկրկելով տարուած էր լուրջ եւ լուռ աշխատանքի, քաշուած կեանք մը ապրելով. իր գոհունակութիւնն էր արտադրել արուեստը արուեստին համար, հոգ չէ թէ անոնք հաւանաբար պիտի չծանօթացուէին:

Բարեբախտութիւն էր որ Երեւանի մէջ հրատարակուեցաւ իր երգերէն մէկ քանին, ինչպէս Ծիծառնիկը (Խորէն Աբգ. Նար Պէյ), Կակաչի երգը (Մարօ Մարգարեան): Բայց շատ աւելի ծանր կը կշռեն իր ձեռագիրները:

Հեղինակ էր կարգ մը օրէրգներու, ինչպէս՝ Ոսկի Հէրեաք (Աւ. Ահարոնեան), Ղարաբաղի մելիքներ, Տէր Քօճեակ (զուարճալի գործ), համանուագներ՝ որոնցմէ մէկը վերջապէս գործադրուեցաւ վերջերս Ալեք Սիրանոսեանի ղեկավարութեամբ Երեւանի մէջ, եւ ասիկա նախ քան մահը, անհուն երջանկութիւն պատճառեց իրեն, յուսալով որ մօտ ապագային պիտի կրնար այցելել հայրենիք, անձամբ ծանօթացնելու համար այլ աշխատանքներ:

Այս հակիրճ տողերը կը նուիրեմ իր յիշատակին իբր յարգանք, բայց մանաւանդ իբր պարտականութիւն, եւ այս պարտականութեան մասնակից պէտք է ըլլան մեր երգչուհիները, լսելի ընելով իր երգերը ի վարձատրութիւն իր յիշատակին, փոխան քանի մը կաթիլ արցունքի:

Ա. Մ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՅԱՓՇՏԱԿԻՉ ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

ՕԴԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Առաջին առթիւ, այս խորագիրը կրնայ տարօրինակ նկատուիլ: Այսուհանդերձ, հետաքրքրական փորձեր կը կատարուին ժամանակէ մը ի վեր երկու զինուորական օդակայաններու վերեւ. մէկը՝ Իսթրը, Պուշ - տիւ - Ռոն, միւսը՝ Սթրասպուրկ - Ինձհայմ, Գա Ռէն:

Ի՞նչն է պատճառը: Ճամբորդական թէ զինուորական օդանաւեր բախումներ կ'ունենան թռչուններու հետ՝ ներծծուած շարժիչներու, ինքնամուղներու ուժգին հոսանքին հետեւանքով: Նիւթական վնասները միլիոններու կը հասնին: Ահա թէ ինչու մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն վերոյիշեալ փորձերը: Աւելացնենք, որ այսօրինակ փորձեր արդէն իսկ կատարուեցան Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգներ:

– Փորձերուն նպատակը թռչուններուն սպանութիւնը չէ: Պարզօրէն կ'ուզենք անապահով վիճակ մը ստեղծել ասոնց համար՝ գիշատիչ - յօշոտիչ թռչուններուն միջոցաւ, կ'ըսէ օդանաւորդ մը: Ապա կ'աւելցնէ՝ մեզմէ իւրաքանչիւրը պէտք է ըմբռնէ, թէ իր թռիչքին նը բանցքն ունի:

Երկու տարբեր գիշատիչներ կ'օգտագործուին, երկուքն ալ տարբեր իրենց առանձնայատկութիւններով եւ կազմախօսութեամբ. - բազէներ եւ սակրեր: Բազէները բարձրաթռիչ են եւ կը զննեն իրենց որսաղաշտը. գտնելէ ետք իրենց որսը, ժամը 300 քիլոմէթր արագութեամբ կը սուրան իրենց որսին վրայ: Սակրը, ընդհակառակն, կը յարձակի յարաբերաբար ցած բարձրութիւններու վրայ: Կը նախընտրէ լարել թակարդներ, օձապտոյտ թռիչքներ կատարել յարձակելէ առաջ:

2ին ալ թիրախը ընդհանրապէս գլուխը որորներն են: Ցայսօր ձեռք ձգուած արդիւնքները դրական կը նկատուին:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 11-ին, նշուած է Յակոբ Պատրիարք Նալեանի ծննդեան 275-ամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք, ներկայացնելով Յակոբ Պատրիարքի արդիւնաւէտ գործունէութիւնը: Պատարագի ընթացքին կարդացուած է Վազգէն Ա.ի կոնդակը:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 11-ին, տեղի ունեցած է Պէյրութի «Նշան Փալանճեան» ճեմարանին նիւթապէս օժանդակելու նպատակով կազմակերպուած ճաշ - հաւաքոյթ մը, որուն մասնակցած են աւելի քան հարիւր նախկին ճեմարանականներ եւ բարեկամներ: Բացումը կատարած է Լեւոն Գասպարեան: Խօսք առնելով ճեմարանին տնօրէնը՝ Հրաչ Տասնապետեան, անդրադարձած է Լիբանանի աննպաստ պայմաններու հետեւանքով հայկական վարժարաններու, այդ կարգին՝ ճեմարանի համար ստեղծուած նիւթական դժուարութիւններուն: Սուրէն Շանթ, իր կարգին, շեշտած է ճեմարանին դերը հայեցի դաստիարակութեամբ սերունդներու պատրաստութեան մէջ: Ճեմարանականներու կողմէ խօսք առնելով Տոքթ. Կարօ Զալեան դիտել տուած է, թէ «մեզմէ ըսպասուածը անձնազոհութիւն չէ. այդ պարտականութիւնը կատարեցին ու կը կատարեն պատնէշի վրայ կանգնած Լիբանանի մեր ընկերները: Մեզմէ սպասուածը միայն նիւթական օգնութիւն է: Սիրով պէտք է կատարենք»: Վերջին խօսքը արուած է Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Շաւարշ Թորիկեանի, որ նշած է, թէ «ճեմարանականները եւ ճեմարանը անհատներ կամ հաստատութիւն մը չեն, այլ՝ ճեմարանը կը պատկանի Համազգայինի, որ երկրորդ մը Մարսէյլի մէջ բանալէ ետք, դեռ պէտք է մտածէ ճեմարաններ բանալ հայաշատ այլ կեդրոններու մէջ եւս: Որովհետեւ կը հաւատանք, որ ճեմարանը միայն հայերէն լեզու սորվեցնող չէ, այլ ուղի բացող, մեր գերազոյն նպատակներուն ջահակիր սերունդներ դաստիարակող հիմնարկ է»: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք եղած նուէրներէ գոյացած է շուրջ տասը հազար տոլար:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Կոմպոզիտոր. – Դուք լսեցի՞ք իմ մշակած. – Կոմիտասը

Երաժշտասէր. – Այո՛:

Կոմպոզիտոր. – Եւ ի՞նչ տպաւորութիւն ստացաք:

Երաժշտասէր. – Մինչեւ ձեր մշակումը, ես կը կարծէի թէ Կոմիտաս անմահ է:

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Խնդրակատար Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ տօնը նշուած է Հոկտ. 4-ին: Հանդիսութեանց նախագահած է Շնորհք Պատրիարք, որ պատարագի ընթացքին քարոզած է նաեւ հաւատքի մասին: Ցաւարտ պատարագի կատարուած մատաղօրհնութենէ ու հոգեհանգստեան պաշտօնէ ետք, եկեղեցւոյ սրահին մէջ սիրոյ սեղան սարքուած է, որու ընթացքին Թաղական Խորհուրդի ատենապետը՝ Ռուբէն Քէօսէօղլու, կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը: Գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութենէն ետք փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

×

ԼՍ. ՎԸՐՆ (Քալիֆորնիա) Համալսարանի մէկ սրահին մէջ, Սեպտ. 8-ին, տեղի ունեցած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի տնօրէնութեան մամլոյ ասուլիսը, Քալիֆորնիոյ հայկական թերթերու խմբագիրներուն հետ: Ընթրիքէն ետք, Համալսարանի Մամլոյ Գրասենեակի ներկայացուցիչը՝ Ռիչըրտ Քիլըր, խօսք առնելով յայտնած է հաւաքոյթին նպատակը, այն է՝ շրջանի հայ մամուլին ընդմէջէն՝ Քալիֆորնիոյ թէ այլ շրջաններու գաղութներուն պարզել Ա. Մ. Գ.ի մէջ կատարուող բարեփոխութիւնները: Գոլէժին տնօրէնը՝ Տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան, ներկայացնելէ ետք այս տարեշրջանի ուսուցչական կազմը, անդրադարձած է հաստատութեան գրադարանը ճոխացնելու անհրաժեշտութեան եւ աւելցուցած. «Գոլէժին ուսանողները ինչ ճիւղի ալ հետեւող ըլլան, պէտք է տարեկան ութ վարկանիշ հայագիտական դասեր առնեն հայերէն կամ անգլերէն լեզուներով»: Ցառաջիկայ տարիներու ծրագիրներու անդրադառնալով տնօրէնը յայտնած է, թէ «արդէն պատրաստ է յառաջիկայ հինգ տարիներու ծրագիրը, որուն հիման վրայ Գոլէժի ուսանողներուն թիւը 300-ի պիտի բարձրանայ. պիտի հաստատուին երկրաչափութեան, Միջին Արեւելեան ուսումնասիրութեանց, ատամաբուժական, արուեստաբանութեան, ուսուցչական դասաւանդութեան եւ հիւանդապահութեան բաժինները: Այս աշխատանքներու կողքին, 1982 Մայիսին պիտի դիմենք համալսարաններուն անկախ ճանաչում տուող Մարմնին, պետական ճանաչումի թեկնածութիւն ստանալու համար, բնականաբար միշտ գործակցելով Լս Վըրն Համալսարանին հետ»: Համալսարանին նախագահը՝ Տոքթ. Արմէն Սարգսեան, իր խօսքին մէջ շեշտը դրած է հայ մամուլի դերին վրայ Գոլէժի յառաջիմութեան մէջ, աւելցնելով որ հաստատութիւնը պէտք ունի գաղութի աջակցութեան: Ասուլիսի աւարտին խմբագիրները այցելած են Համալսարանի գանազան բաժինները եւ Գոլէժի համար գնուելիք հողամասը:

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

– Բա՛, ինչպէ՛ս չէր հասկցեր: Եւ Ուստայի ծիսացող երեւակայութիւնը կարծես յանկարծ բոց առաւ: Հաճի Մուսայի սպառնալիքը, դրացի Եաղուպին խօսքերը, Նիգարի դրդրուքը խելք ձգած չէին գլուխը: Ուստան, ուրախութենէն յուզուած, ինքնիրեն խօսելու անդիմադրելի պահանջ մը զգաց. կ'ուզէր պառաւի ծպտուած զաւկին անունը տալ, կ'ուզէր ըսել Նիգարին.

– Նիգար, Նիգար ...

– Ի՞նչ է, չես ձգեր որ աչքերս գոցեմ, – ըսաւ կինը հերսոտ:

– Նիգար, չգիտե՞ս թէ ո՛վ եկած է մեր տունը: Փախստականներ են: Հաճի Մուսան էդ պառաւի զաւկին համար կռուի դաշտ իջած՝ լեռը կրակի մէջ առած է: Սպիտակ Զիաւորի հոգին մեր տունն է մտեր, Նիգար, էնտեղ փեթակներուն եւեւ:

– Ի՞նչ կը գրուցես, տնաւեր:

– Էն է, էն – յուզուած կը խօսէր Ուստան ու չէր համարձակեր անունը տալ: Այո, այո, պառաւի փսփսուքին մէջ նոյնիսկ իմացեր էր անուն մը – Զէյնապ:

– Ուսէփ, տնաւեր, մենք մեր գլխին կրակ կը մաղենք: Եթէ Հաճի Մուսան իմանայ, որ Զէյնապը Ուստա Ուսէփի տան մէջ է ապաստաներ ...

– Զէնդ, Նիգար, խենթ մի՛ ըլլար. Հաճի Մուսան ո՞ր տեղէն պիտի իմանայ:

– Որ իմանայ, մեր տունը մեր գլխին կը փլի, մեզ ողջ ողջ թոնիրի մէջ կը ձգէ:

– Նիգար, քանի գլուխս ողջ է, էնոնց բան չի պատահիր, – ըսաւ Ուստան՝ ձայնին մէջ առանձին շեշտ մը դնելով:

– Ես քու գլուխդ հոգեմ: Զըլա՞յ որ Հաճի Մուսայի դէմ կանգնիս:

– Զէնդ, կնիկ:

– Զէ, չեմ ուզեր: Առտու չեղած, կանուխ տունէն դուրս պիտի ընեմ:

Այս խօսքերուն վրայ Ուստան զգաց, որ յուզումէն կարծես աչքերը պիտի պայթէին: Զայնը ակամայ աւելի բարձրացուց.

– Լեզուդ քեզ քաշէ, չան ձագ: Որ էդպէս խօսիս, իմ կնիկը չես: Հասկցա՞ր ... Տունը իմն է, իմը: Ուստա Ուսէփ նամուսով ապրող մարդ եղած է: Մէկին գէշութիւն ըրած չէ: Որ էդպէս խօսիս ...

Ուստան լերան բարկացած էր եւ կը խօսէր Նիգարին բոլորովին անծանօթ շեշտով ու բառերով:

Նիգար անակնկալի եկաւ: Քսան տարի էր որ ամուսինին վրայ տիրական եղած էր, Ուստայի տկարութենէն միշտ դժգոհ: Այդ պահուն միայն Նիգար յանկարծ իր պարտութեան վտանգը զգաց ու անմիջապէս ինքնապաշտպանութեան դիմեց:

– Վաղը որ դուրս չելլեն տունէն, կոշիկս կը ժրեմ, Վարդաձոր կ'իջնամ, լուր կուտամ արար աշխարհին, որ Զէյնապը մեր տան մէջ է:

Երկու ամուսիններու ձայնէն կարծես արթնցան Ուստայի հիւրերը: Փեթակներուն շարժում մը կար:

Պառաւ Խատճէն երկու ամուսիններու հայեվար խօսքերէն Հաճի Մուսայի ու Զէյնապի անունները լսած եւ անորոշ սարսափով մը բռնուած էր: Զէր գիտեր, թէ ո՞ւր ինկած էին, միայն ուրախ էր որ հայու տան մէջ էին: Երկու ամուսիններու խօսքերը, հեռզհեռէ խստացած, կարծես կռուի կը մօտենային: Անտարակոյս, տանտէրը լաւ մարդ կ'երեւէր: Խատճէն անոր ձայնին, շարժումներուն մէջ, մանաւանդ անոր վարդապետի նման լաւ դէմքին վրայ վստահելի բան մը գտած էր: Անոր վստահած էր նաեւ Զէյնապը, որ յոգնած, երեխայի մը պէս գլուխը բարձին՝ քնացեր էր վարսերու առատ սեւութեան մէջ:

(Շար.- 429)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Պայծառ Քիւրէճեան, զաւակ – ներն ու թոռները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՑԱԿՈԲ ՔԻՒՐԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս, Իսկուհի Քիւրէճեանի, Վարդան, Պետրոս եւ Միսաք Քիւրէճեանի, եւ համայն Քիւրէճեան, Կիրակոսեան եւ Համբարձումեան գերդաստաններու ննջեցեալոց, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի:

Ի գիտութիւն՝ ննջեցեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1,

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Քամբանեը – Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ «Ամենայն Սրբոց» տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ Ժամերգութեան.– 8·30
Պատարագ 10·00

Յաւարտ պատարագի, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս բարերարներուն, ազգայիններուն եւ հաւատացելոց յիշատակին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարերարներուն Յիշատակին

Նոյեմբեր 1–ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներու յիշատակին:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը հրաւիրուին մեր ազն հաւատացեալ ժողովուրդն ու բարերարները, ներկայ գտնուելու այն յիշատակի օրուան, որու ընթացքին կը յիշուին բոլոր անոնք, որոնք սատար հանդիսացած են եկեղեցւոյս պայծառութեան:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի ամբողջական կազմով, Եկմալեան քառաձայն եղանակաւ, ղեկավար Խաչիկ Եըլմազեանի առաջնորդութեամբ:

Սկիզբ Արարողութեանց.– 8·30
Պատարագ.– 10·00
Քարոզ.– 11·00

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԿԱՄ

ՀԱՆԴԷՍ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ

...ԿԱՄ կը ներկայացնէ նախ ինքզինք իբրեւ գրական – եւ ընդհանուր կերպով՝ գրականութեան իրողութեան անդրադարձող – հանդէս մը:

...Հանդէսին լեզուն հայերէնն է:

...ԿԱՄ պարբերական հանդէս մըն է, առանց կանխորոշ պարբերականութեան:

Առաջին թիւին պարունակութիւնը հետեւեալն է.–

– «Իբրեւ Յառաջաբան» Կ Ա Մ
– «Մահազդ» Զարեհ Որբունի
– «Կախարդանքը Գրութեան» Գ. Պըլտեան
– «Թովմաս Մթաղինը» (գլուխ 1, 2, 4, 5) թարգմանուած Ֆրանսերէնէ: Մ. Պանշօ
– «Թարգմանիչին Պարտականութիւնը» (թարգմանուած գերմաներէնէ) Վ. Պէնիամին
– «Վ. Թէքէեան, կամ՝ Անկարելի Անցքը» Մ. Նշանեան

Այս թիւը ունի մօտաւորապէս 300 էջ:

Գինը՝ 100 Ֆ. – 18 տոլար

Խմբագրական և այլ հարցերու համար գրել հետեւեալ հասցէին.–

Revue GAM
3, Rue Philippe Hecht - 75019 Paris

Tous réglements par chèque ou mandat-lettre international au nom de: Marc Nichanian, Revue GAM

Հանդէսին պատասխանատուն է՝ Մ. Նշանեան

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

Ա Յ Ց

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, յարգանքի եւ ոգեկոչման այց մը պիտի տայ մտաւորականներու շիրիմին, Պանեէօի գերեզմանատունը: Փորթ – տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 օթոպիւսը եւ իջնել՝ Սիմբրիէռ Փարիզիէն: Հաւաքոյթ՝ մեծ դրան առջեւ, ժամը 15–ին: Կը հրաւիրուի՝ Փարիզի հայ հասարակութիւնը:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

ՏԻԿԻՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-ի լոյս տեսած վերջին գիրքին Ծանօթացում եւ Ջօնագրութիւն

PRESENTATION ET SIGNATURE
de l'Ouvrage:
« LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIX° SIECLE ».
Paru
aux Editions La Pensée Universelle
Par son auteur:
Mme Béatrice KASPARIAN-BRICOUT
Le Vendredi, 30 Octobre, à 21 h.

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 NOVEMBRE AU 4 DECEMBRE

JOUR DE L'AN ET NOEL
à Erévan

du 26 Décembre au 8 Janvier

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Գազինօ Շառպոնիէռի շքեղ սրահին մէջ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

Մասնակցութեամբ, Փարիզէն ծանօթ նուագախումբ՝
ՊԷՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով.– 888· 92· 51 — 826· 71· 20

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Սէն – Շամոնի Ժողովրդապետութիւնը, կազմակերպած է՝ ընտանեկան երեկոյթ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
13,Rue Asil Alamagny 42400 St. Chamond

Շաբաթ, Հակտ. 31, ժամը 20·30–էն մինչեւ ուշ ատեն, ի նպաստ՝ ամենօրեայ հայ դպրոցին:

Տաք մթնոլորտ, զոր կ'ապահովէ՝ ՓՕՇԱՑԵԱՆ – ՔԻԶԻՐԵԱՆ տուօն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հինգէն մինչեւ տասնչորս տարեկան – ներուն համար (ժամը 14 – 18).–

– Հայերէնի դասընթացք, ըստ մակարդակներու եւ տարիքի:
– Հայկական պար եւ կշռոյթ:
– Հայկական երգ:
– Ձեռային աշխատանքներ:
– Փինկ – փոնկ, խաղ – մրցում:

Les activités du Mercredi ont repris.
Inscription tous les Mercredis.
Cours d'arménien, danses arméniennes, chant, travaux manuels, ping - pong.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան եւ զաւակները 250 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հայերէնի դասընթացքներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Տիկին Հրանոյշ Ազատեանի (ծնեալ Սամուէլեան) մահուան առթիւ: Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Զարուհի Պապիկեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Յարութիւն Անանիկեանի յիշատակին, Տիկին Զարուհի Պապիկեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանին (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, կը նուիրեն՝ 500 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, ի գնահատութիւն՝ «Մշակոյթի Օր»ուան նուիրուած ձեռնարկին:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
կը դասախօսէ, երաժշտագէտ՝
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝
« Արուեստներու Ազդեցութիւնը երաժշտութեան մէջ »
Ուրբաթ, Հոկ. 30 Ժամը 20·30–ին:
Հայ Մշակոյթի և Արուեստի Կեդրոնին մէջ
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)
Մուտքը ազատ է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, մեծ պատրաստութեամբ, կը կազմակերպէ իր Տարեկան Պարահանդէսը, Շաբաթ իրիկուն, Դեկտ 5–ին, ի նպաստ՝ դպրոցին եւ սաներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ — ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ
«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
28
MERCREDI
28 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՏՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնաւ՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2 Ֆ. 50

57Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.026
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.026

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ արեւելեան (քրիստոնեայ) զօտիին մէջ նոր եղեռնափորձ մը կա – տարուած է առջի օր, ականուած կառ – ի մը պայթումով։ Մէկ մեռեալ կայ եւ քան վիրաւոր։ Արարքին ոչ ոք տէր ե– ղած էր, բայց «օտարներէ Լիբանանը ազատագրելու ճակատի» կողմէ անծա – նօթ մը հեռաձայնելով Ռոյթերի, ըսած է թէ ճակատը վրէժը պիտի լուծէ Լիբա– նանի դրաւեալ շրջաններուն մէջ։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ երկար նիստերէ ետք, 154–ի դէմ 332 ձայնով վերջնապէս քուէ– արկեց ազգայնացումներու օրինագիծը։ Կարգը՝ Ծերակոյտինն է, ուր ընդդի – մութիւնը մեծամասնութիւն է, բայց, անուշտ վճռական դեր չունի։ Միւս կող– մէ, Լոնտոն հաւաքուած 16 օտար դրա– մատուներու եւ դրամական ընկերու – թիւններու ներկայացուցիչները մերժե– ցին Ֆրանսական կառավարութեան առա– ջարկած հատուցման ձեւը։ Ընդունելով որ Ֆրանսայի իրաւունքն է ազգայնա – ցումի քաղաքականութիւնը, ժողովա – կանները, որոնք բաժնեթուղթեր ունին, ազգայնացուելիք դրամատուներու մէջ, համաձայն չեն հատուցման եղանակին։

ՍԷՐԱՔ, գործատէրերու գործատէրը, ինչպէս մկրտուած է «Ֆրանսական գոր– ծատիրութեան ազգային Խորհուրդ»ի նախագահը, որոշած է այլեւս թեկնա – ծու չըլլալ, երբ իր ժամանակաշրջանը վերջ գտնէ 1981 Դեկտ. 31–ին։

ՓԱՓԱՆՏՐԻՈՒ իշխանութեան գլուխ գա– լէն իվեր Ա.անդամ պարզեց իր տեսակէտը Յունաստանի անդամակցութեան մասին Աղանտեան Ուխտին եւ իր յարաբերու – թիւններուն «աւանդական թշնամիին»՝ Թուրքիոյ հետ։ Յայտնեց նաեւ թէ Ա– թէնք բնաւ միտք չունի միակողմանի մի– ջոցներ ձեռք առնել ամերիկեան կայան – ներուն մասին, ընդհակառակն աւելի օ– ժանդակութիւն կ'ուզէ Ուաշինկթընէն։ Կը ցաւի նաեւ որ աղանտեան Ուխտը մերժած է երաշխաւորել իր արեւելեան (Թուրքիոյ հետ) սահմանները։ Փափան – արէու կը յիշեցնէ թէ Թուրքիա «1974–ին Կիպրոսի վրայ յարձակած է ամերիկեան զէնքերով եւ թէ աղանտեան Ուխտը բան չէ ըրած։ Ամերիկացիները ներկայս զինուորական հսկայ մեքենայ մը ոտքի կը հանեն Թուրքիոյ մէջ, կազմուած 120 հազար հոգիէ եւ ցամաքահանումի 150 նաւէ եւ այդ մեքենան դէպի հիւսիս չի նայիր այլ՝ դէպի Եղէական»։ Յոյն նա– խարարապետին եզրակացութիւնը այն է, որ Միացեալ – Նահանգները պէտք է Յունաստանի տան զինուորական նոյն օ– ժանդակութիւնը ինչ որ կուտան Թուր – քիոյ։

ՄՅԽԵՏԱՑԻ (Վրաստան) մէջ, Հոկտ. 12–ին ցոյց մը տեղի ունեցած է խորհ. իշխանութեանց ռուսացման քաղաքակա– նութեան դէմ։ Արգելքներ դրուած են վրացերէնի եւ վրաց մշակոյթի ու – սուցման։ Քիչ ետք, այլախոհ կը – րգէտ՝ Զվիադ Կամսակուրտիա ձերբա– կալուած է։

«ԹԷՐՃԻՒՄԱՆ» ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՅՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ զինուորական իշխանութիւն– ները, երկուշաբթի օր, արգիլած են ա– ջակողմեան «Թէրճիւման» օրաթերթի հրատարակութիւնը, ցնոր տնօրինու – թիւն։ Թերթը, կարեւորութեամբ երրորդն է Թուրքիոյ մէջ, 540 հազար տպաքանակով։ Զինուորական իշխանու – թեանց բանբերը պատճառը չէ տուած, բայց մամուլի շրջանակներու համա – ձայն, Շաբաթ եւ Կիրակի օր, լոյս տե – սած խմբագրականներու հետեւանքն է։ Սորագրողը՝ Նազը Ըլըճաք, թերթին տիրոջ կինը, կը քննադատէր քաղաքա – կան կուսակցութեանց ջնջումը տասը օր առաջ։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՀՈԿՏ. 20 – 22)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած հեռատե– սիլի 9–րդ համամիութենական փառա – տօնը վերջ գտած է։ Շաբաթ մը ցու – ցադրուած են շուրջ 120 գեղարուեստա – կան, փաստագրական, երաժշտական եւ մանկական ժապաւէններ, որոնք պատ – րաստուած են 60 արուեստանոցներու մէջ։ Փառատօնի դափնեկիրներու կարգին են նաեւ Հայաստանի շարժարուեստա – գէտները, որոնց պատրաստած կարգ մը ժապաւէնները գրաւած են դատական կազմի ուշադրութիւնը։ Մասնաւոր գը – նահատանքի արժանացած է Մուշեղ Գալ– շոյեանի «Ձորի Միրօն» վիպակի հիման վրայ պատրաստուած ժապաւէնը («Երե– ւան» արուեստանոց), որուն գլխաւոր դերասանը եւս՝ Սօս Սարգսեան, պար – գեւատրուած է «Սովետական Արուեստ» հանդէսի մրցանակով։ Պարգեւատրուած է նաեւ «Թռիչքն սկսում է գետնից» ժա– պաւէնը («Հայֆիլմ» արուեստանոց)։ Փառատանկարներէն մրցանակի արժանա – ցած են «Նախադահի պատմութիւնը» եւ «Երկխօսութիւն կեանքի տեւողութեամբ ժապաւէնները, իսկ երաժշտական կալ – ուածին մէջ՝ «Երգի վերադարձը» ժապա– ւէնը։

×

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Լիտերատուր– նայա Գազետա» («Գրական Թերթ») շա– բաթաթերթը լոյս ընծայած է Սիլվա Կապուտիկեանի «Հոգու Խաչմերուկ» յօդուածը, որ կը խօսի արուեստագէտի եւ ժամանակի, հայրենասիրութեան մա– սին ու կը շօշափէ ժամանակակից ստեղ– ծագործութեան հրատապ հարցեր։ Սիլ – վա Կապուտիկեան կը շեշտէ, որ գրողը կ'ապրի ու կը զգայ, ոչ թէ յաւերժա – կան տարածութեան մէջ, այլ իր հողի վրայ, իր ժամանակին մէջ։ Հայրենիքը իրեն համար միայն աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, մեծերու անուններ եւ կողքին ապրող մարդիկ չէ, այլ է նաեւ ժամանակ, ժողովուրդի բազմադարեան կենսագրութեան այն հատուածը, որ կը համապատասխանէ գրողի կենսագրու – թեան։ Այնուհետեւ Սիլվա Կապուտիկ – եան անդրադառնալէ ետք հայ մշակոյթի ներկայ վիճակին, դիտել կուտայ, թէ հայ մշակոյթը այժմ վերածնունդի նոր դարաշրջան մը կ'ապրի։ Ռուսերէն թարգմանութիւններու շնորհիւ աշխար – հին ծանօթ կը դառնան հին բանաստեղծ– ներու, փիլիսոփաներու, պատմիչներու, ուսողագէտներու դարերու խորերէն մե– զի հասած երկերը։ Շեշտելով լեզուի կա– րեւորութիւնը յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ լեզուն այն պորտալարն է, որ Սփիւռքի Հայը կը կապէ իր ժողովուրդին։ Զկայ հող, չկայ ընդհանուր տնտեսական հիմք։ միակ բանը, որ կարելի է պահպանել, յանուն որու կարելի է պայքարիլ ազգա– յին գիծերը պահպանելու համար՝ մայ – րենի լեզուն է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՒՄԱՆ» ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Հիմա ուրեմն այս նոր ահաբեկչութիւնը ի՞նչպէս կը սկսի։ Ա– սոր ետին Խորհ. Միութիւնը կայ։ Սո – վետ Միութիւնը մեր Արեւելեան Անա – տոլուի կարգ մը մասերը Սովետական Հայաստանի կցելու եւ այդ կերպով դէ– պի Հարաւ իջնելու ցանկութիւններ ու – նի։ Ասիկա անոր անդանցառելի քաղա – քականութիւնն է։ Ահա թէ ինչու գրգը– ռութիւններ կը յարուցանէ շարունակ։ Այնքան որ, այսօր կը գտնուին ահաբե – կիչներ որոնք կը հաւատան թէ հայկա – կան եկեղեցիներուն մէջ էշեր կը կապ – ուին։։։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Այս ահաբեկիչները իրենց կողմէ ստեղծուած նպատակ մը չու – նի՞ն։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Ասոնք իրենց համար Հայոց հայրենիք մը հիմնել կ'ուզեն։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Արդէն Հայաստան մը գո– յութիւն ունի։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Բայց այդ Հայաստանը երթալ չեն ուզեր։ Ամբողջ խնդիրն ալ հոս է։ Հրապարակին վրայ կան լաւ մար– զուած ահաբեկիչներ եւ ուղեղները լը – ւացուած մարդամէքենաներ։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Հոս կարեւոր հարց մը կայ։ Հայկական ահաբեկչական խմբակ– ներուն մեծամասնութիւնը դրեթէ Մարք– սական խառնուածք ունին։ Այս պայման– ներու մէջ ինչո՞ւ Խորհ. Հայաստանէն չեն օգտուիր եւ ուրիշ հայրենիք մը կը պահանջեն։

ՍԷՐԹՕՂԼՕՒ։ – Հայկական հայրենիքի մը վերադառնալ ուզողներուն բոլորն ալ Մարքսեան չեն։ Միայն ահաբեկիչները Մարքսեան են։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Ահաբեկիչները Մարքսեան ծագում չունի՞ն։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Ոչ, անոնք Մարքսեան են։ Բայց աշխարհացրիւ Հայոց միջեւ կան նաեւ որ Մարքսեան չեն։ Աթլան – թայի մէջ Հայ մը ինծի սապէս ըսած էր։ «Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Հալէպի, Պէյրութի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ բնակող Հայերը դրամ կուտան այս կազ– մակերպութեան»։ Այսինքն ահաբեկչա – կան կազմակերպութեան եւ միւս հայկա– կան համայնքներուն։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Միւս հայկական հա – մայնքները որո՞նք են։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Ահաբեկչական չեզոք– ները։ Որովհետեւ ահաբեկչական կազ – մակերպութիւնը նոր ծնունդ առած է։ Մինչդեռ Հայկական Դատը նախապէս ալ կար։ Աթլանթայի մէջ ինծի ծանօթ Հայը սապէս ըսած էր։ «Բայց ասոնք բան մըն ալ պիտի չկարենան ընել։ Պիտի չը– նեն ալ։ Ասոնք, իրենց հաւաքած դրամ– ներով միհրաճէներու նման իրենց կեան– քը պիտի ապրին եւ իրենք զիրենք պար – տադրելու համար բաներ մը ընել պիտի ձեւացնեն»։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Ձեր կարծիքը ի՞նչ է այս ահաբեկչական եւ ոչ – ահաբեկչական խմբակներուն մասին։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Երբ հայկական հարց կ'ըսենք, առաջին կարգի վրայ մեզի հա– մար կազմակերպուած ահաբեկչական խմբակները կուգան։ Ձեմ կարծեր սա – կայն որ ասոնց մէջ գտնուողները իսկա– պէս Թուրքիայէ հող մը կորզել եւ հայ – կական հայրենիք մը հիմնելու համար ջուրին մակերեսը ելածներ ըլլան։ Ամե – րիկայի մէջ շատ ու շատ Հայերու հետ բարեկամութիւն ըրած եմ։ Ասոնց բոլորն ալ Թուրքիան իրենց հայրենիքը կը նկա – տեն։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Այս հայրենիք բառը ի՞նչ իմաստով կը գործածուի։

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ։ – Ի՞նչ իմաստով կը գործածեն, չեմ գիտեր։ Միայն թէ ո– մանք բարի կամեցողութիւն ունին եւ Թուրքիոյ կապուած են։ Այն կարծիքը ունիմ որ անոնք Օսմանեան շրջանի Հա– յերուն նման կը խորհին։ Միայն սա ալ ըսեմ որ այսօր չի տեսնուիր հայկական Պետութիւն մը հիմնելու գործօն աշխա – տանք մը տանողներ։ Հայկական եկեղե– ցիներուն եւ կարգ մը հայ մեծահա – րուստներուն սրտին մէջ թերեւս առիւծ մը կը պառկի եւ կը փորձեն շահագոր – ծել նմանօրինակ զգացումներ։ Հօճային պատմութեան նման, թթխմոր մը նետե– լու կը նմանի։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Յարգելի Մանուկեան, այս հարցերուն եւ տեսակէտներուն մա– սին ձեր տեսակէտը ի՞նչ է։

ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։ – Յարգելի Ար– մաօղլուի վերջին ըսածներուն նոյնու – թեամբ կը ձայնակցիմ։ Ահաբեկչութիւնը վերջերս միջազգային հանդամանք առած է։ Ես ալ որպէս Թուրք հայրենակից մը, միշտ հետեւեալը հարց տուած եմ ին – ծի։ ահաբեկիչները ինչո՞ւ կը սպաննեն մեր ներկայացուցիչները, ոճիրներ դոր – ծելով մինչեւ իսկ ամէնէն հեռաւոր վայ– րերը։ Ի՞նչ է բուն պատճառը։ Հո՞ղ կ'ու– զեն։ Վրէ՞ժ լուծել կ'ուզեն արդեօք։ Այս երկու հարցումին ալ դրական պատաս – խան մը չեմ կրնար գտնել։ Եթէ վրիժա– ռութիւն է, առաջ ինչո՞ւ չկար այս բա– նը։ Կարելի՞ բան է որ յանկարծ բոցա – վառի այսպիսի զգացում մը։ Եթէ հողա– յին պահանջք է, յարգելի Սօրկուն, դուք քիչ առաջ լաւ ըսիք։ «Սովետական Հա – յաստան մը կայ, ինչո՞ւ հոն չեն երթար» ըսիք։ Ես ալ տասը տարի առաջ քննական շրջապտոյտ մը ըրած էի դէպի Ռուսիա։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Փակագիծ մը բանալ կ'ու– զեմ։ Կը հաճի՞ք ըսել որ ինչպիսի պայ– մաններու մէջ կ'ապրին այնտեղի Հա – յերը։

(Շար. 4)

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ՄԷՋ, ԷՎՐԷՆ ԿԸ ԿՐԿՆԷ՝

«Մեւիք Հայկ. Հարց չուենիք, պիտի չուենեւաք...»

Հոկտ. 19–ին, Թուրքիոյ զինուորական իշխանութեան պետը եւ կառավարու – թեան անդամներ շրջապտոյտի մը ձեռ – նարկած են արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Նախ՝ Մալաթիա, ուր զօր. Էվրէն ճառ մը խօսած է, որու վերջաւորու – թեան անդրադառնալով հայկ. հարցին, ըսած է. –

«Մ ե ր յաջողութիւնները անհան – գիստ կ'ընեն կարգ մը արտաքին շրջանակներ, այս շրջանակ – ները հիմա ալ սկսած են հայկական հարց մը ստեղծել։ Հայկական հարցէ խեր կը սպասեն։ Մենք հայկական հարց մը չու– նինք։ Ոչ ունեցած ենք, ոչ ալ պիտի ու– նենանք հայկական հարց մը։ Թուրքիա ոչ մէկ հայկական Պետութենէ հող առած է։ Ինչ մեղք որ նորահաս հայ սերունդ – ներուն ուղեղը կը լուան եւ զանոնք կը հասցնեն որպէս Թուրքի թշնամի։ Այն ատիճան որ, այս վերջիններն ալ կը հա– ւատան որ հայկական եկեղեցիներուն մէջ անասուն կը պահուի, եւլն.։ Իսկ այն Հայերը որոնք կուգան ու իրողութիւնը կը տեսնեն, զարմանքներու մէջ կը մնան։ Մենք որեւէ երկրի մը տարիք թիզ մը հող չունինք։ Եթէ իրենց ուժին կը վստահին եւ առնել աշխատին, այն ատեն իրենց չափը կ'առնեն։ Ամէն պարագայի սխալ դուռ մըն է որ կը զարնեն։ Եւ ինչ որ ամէնէն ցաւալին է, այն է որ մեր դաշնակից երկիրներն ալ արդար կը գըտ– նեն մեր անմեղ ներկայացուցիչներուն ոճրագործները»։

Էվրէն աւելի վերջ յիշեցուց որ այս բոլորը մէջտեղէն պիտի վերնան, քանի Թուրքիա պիտի յաղթահարէ ամէն մար– զի մէջ իր դժուարութիւնները։ Մեր հայ– րենակիցները, ըսաւ ան, շատ դիւրազգած են, բայց պիտի խուսափինք բարկու – թեամբ սխալ որոշումներ տալէ։ Իսկ երբ ատենը գայ, գիտենք թէ ինչ միջոց– ներու կրնանք դիմել անոնց դէմ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԱՊՈՒԱԾ ԵՆ

Թուրքիոյ կապուած են։ Այն կարծիքը ունիմ որ անոնք Օսմանեան շրջանի Հա– յերուն նման կը խորհին։ Միայն սա ալ ըսեմ որ այսօր չի տեսնուիր հայկական Պետութիւն մը հիմնելու գործօն աշխա – տանք մը տանողներ։ Հայկական եկեղե– ցիներուն եւ կարգ մը հայ մեծահա – րուստներուն սրտին մէջ թերեւս առիւծ մը կը պառկի եւ կը փորձեն շահագոր – ծել նմանօրինակ զգացումներ։ Հօճային պատմութեան նման, թթխմոր մը նետե– լու կը նմանի։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Յարգելի Մանուկեան, այս հարցերուն եւ տեսակէտներուն մա– սին ձեր տեսակէտը ի՞նչ է։

ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։ – Յարգելի Ար– մաօղլուի վերջին ըսածներուն նոյնու – թեամբ կը ձայնակցիմ։ Ահաբեկչութիւնը վերջերս միջազգային հանդամանք առած է։ Ես ալ որպէս Թուրք հայրենակից մը, միշտ հետեւեալը հարց տուած եմ ին – ծի։ ահաբեկիչները ինչո՞ւ կը սպաննեն մեր ներկայացուցիչները, ոճիրներ դոր – ծելով մինչեւ իսկ ամէնէն հեռաւոր վայ– րերը։ Ի՞նչ է բուն պատճառը։ Հո՞ղ կ'ու– զեն։ Վրէ՞ժ լուծել կ'ուզեն արդեօք։ Այս երկու հարցումին ալ դրական պատաս – խան մը չեմ կրնար գտնել։ Եթէ վրիժա– ռութիւն է, առաջ ինչո՞ւ չկար այս բա– նը։ Կարելի՞ բան է որ յանկարծ բոցա – վառի այսպիսի զգացում մը։ Եթէ հողա– յին պահանջք է, յարգելի Սօրկուն, դուք քիչ առաջ լաւ ըսիք։ «Սովետական Հա – յաստան մը կայ, ինչո՞ւ հոն չեն երթար» ըսիք։ Ես ալ տասը տարի առաջ քննական շրջապտոյտ մը ըրած էի դէպի Ռուսիա։

ՍՕՐԿՈՒՆ։ – Փակագիծ մը բանալ կ'ու– զեմ։ Կը հաճի՞ք ըսել որ ինչպիսի պայ– մաններու մէջ կ'ապրին այնտեղի Հա – յերը։

(Շար. 4)

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսը կը հաղորդէ, որ Հայերը ենթարկուին Աղուանից կաթողիկոսին: Թէեւ այս ալ ձեւականութեան սահմանը չանցնիր ու ժողովուրդը կը մնայ առանց հովիւի, առանց եկեղեցւոյ եւ միշտ ենթակայ ձուլուելու: Քաղաքներու մէջ անգամ տիրած է նոյն վիճակը եւ Հայերը ստիպուած են եղեր իրենց հոգեւոր կարիքներուն համար դիմելու միսիոնարներուն: Մասամբ միսիթարական եղած է Քապուլի հայութեան վիճակը, ուր վաճառականներուն հետ նաեւ արհեստաւորներ կայք հաստատած են: 1757-ին կը շինեն իրենց եկեղեցին: Հայերը այդ ժամանակ կը վայելեն եղեր կրօնական ազատութիւն ու շատերը պետական բարձր պաշտօններու կը տիրանան ու շատեր ալ բանակներու գլուխ կ'անցնին:

Խոջա Մկրտում Թիֆլիսեցին, 1763ին, կաթողիկոսին կը գրէ թէ Գանտահարի (Ղանդահար), Քապուլի եւ Բուխարիայի մէջ հայ բնակչութիւն տեսած է:

1763-ին Աֆղանիստան կը ղրկուի Անանիա վարդապետը: Ասոր նպատակը եղած է այդ խուլ եւ անածնօթ երկրին մէջ մանուկներուն մայրենի լեզուն սորվեցնել եւ համախմբել Հայերը եւ հաւաքական կեանք ստեղծել: Անանիա վարդապետ կը վախճանի Քապուլի ճամբուն վրայ: Յաջորդ տարին կը ղրկուի Գրիգոր վարդապետ Սանահնեցին:

Աֆղանիստանի այդ տեւնուան Հայերուն թիւին մասին տեղեկութիւն չկայ: Սակայն, ինչպէս կ'երեւի, բաւական թիւով Հայեր ըլլալու էին, որ Անանիա վարդապետ նպատակ ունէր եկեղեցիներ շինել, դպրոց հաստատել, քահանայ ձեռնադրել: Չենք ալ դիտեր թէ Գրիգոր Սանահնեցին յաջողութիւն ունեցա՞ւ. թէեւ կ'ըսեն թէ երկու եկեղեցի կառուցեր է եւ ապա մեկներ է դէպի Բուխարիա, ուր չհասած՝ վախճաներ է: Եւ այսպէսով կը վերջանայ Էջմիածնի եւ Աֆղանիստանի Հայերու միջեւ եղած կապը:

Քաղաքական դէպքերը կուգան խանգարել Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի հաղորդակցութիւնը, ճամբաները դարձընելով անապահով եւ այդ երեւոյթին իբրեւ արդիւնք Աֆղանիստանի մէջ ապրող Հայերու գոյութիւնն իսկ մոռացութեան կը տրուի: Սակայն, բարեբախտաբար, շատ չանցած, Միջին Ասիոյ մէջ, Աֆղանիստան տանող ճամբան կամ ճամբաները ամէնէն ապահովը կը նկատուին եւ ասոր իբրեւ հետեւանք, հայ առեւտրականներ դարձեալ կը սկսին երեւիլ առեւտրական հրապարակին վրայ ու իրենց նամակները կը սկսին տեղեկութիւններ հաղորդել հոն ապրող Հայերու մասին:

Քապուլի մէջ ապրող 150 տուն հայութիւնը, նաեւ այլ վայրերու մէջ ապրողները, զրկուած հայրենիքէ կամ հայ զանգուածէն ձուլուելու վտանգին մէջ էին: Մահմեդական դառնալէ բացի, ուրիշ ելք չունէին: Ասոր վրայ աւելցնենք նաեւ կաթոլիկ միսիոնարները, որոնք չէին քնանար: Օգտուելով հայ հոգեւորականներու չգոյութենէն՝ հայ «հոգիներ կ'որսային»:

Պատահարներու զուգադիպութիւն թէ Նախախնամական կարգադրութիւն, ո՛րն ալ եղած ըլլայ, իրականութիւնը այն է որ Աֆղանիստանի հայ գաղութին կեանքի մասին յայտնի դարձաւ Յովսէփ Արք. Արղութեանին, որ Բուխարիա վախճանած մեծահարուստի մը կտակին կարգադրութեան առեն, հետաքրքրուեցաւ այդ շրջանի հայ գաղթավայրերով ու Քապուլով: «Եռանդուն Յովսէփ Արղութեանը կը ձեռնարկէ ամենագործօն միջոցառումներուն Քապուլի գաղութի հետ կապերը վերականգնելու համար: Էջմիածին ուղարկած նամակներուն մէջ ան կաթողիկոսէն կը խնդրէ մտահոգուիլ Աֆղանիստանի Հայերու վիճակով եւ ձեռնարկելու միջոցներու՝ զիրենք փրկելու ձուլումէ»:

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսին փորձերը ինչպէս տեսանք անյաջող անցան: Կաթողիկոսը, կը փորձէ Նոր Զուղայի առաջնորդի կողմէն մարդ ղրկել: Այդ եւս անյաջող կ'անցնի: Արղութեան ինք՝ Աստրախանի վրայով երկու հոգեւորական կը ղրկէ Քապուլ: Ասոնց դոր ծունէութեան մասին այլ տեղեկութիւններ կը պակսին:

1755-ին, ըստ Հ. Թիֆանտալերի, Ահմէտ Շահը Լահօրէն մեծ թիւով հայ հրացանաձիգ կամ թնդանօթաձիգ կը տանի Քապուլ: Ասոնց ճակատագիրն ալ շատ պիտի չտարբերէր նախորդներէն:

1870 – 71-ին Փեշավարի կաթոլիկ միսիոնի տեղեկագիրը՝ «Քանի մը տեղեկութիւններ Քապուլի հայ Քրիստոնեաներուն մասին» կ'ըսէ.

«Հիմա տասնեւութ հայ քրիստոնեաներ կան Քապուլի մէջ, վեցը արական են, իսկ տասնեւերկուքը՝ իգական: Ասոնցմէ մէկը դաստիարակուած է Փեշավարի միսիոնարական մեր դպրոցին մէջ եւ քաջածանօթ է անգլերէնի: Կիներէն մէկը, կինը դարձաւ վախճանած Ամիր Ազիմ Խանին, մայր՝ Սարտար Իշագ Խանին, որուն անունը յանախ կը յիշուի Քապուլի վերջին խռովութեանց առիթով: Ան, – Սարտար Իշագի մայրը – այժմ բանտարկեալ մըն է Կիւրզի բերդին մէջ»:

Պատուելի կամ քարոզիչ Ժոզէֆ Ուլֆը 1832-ին, «երբ Քապուլ կը գտնուէր Հայերուն քարոզած է եւ իր օրագրութեան մէջ կը պատմէ, որ ան պարսկերէն քարոզեց իրենց եկեղեցիին մէջ: Կային չորս այր մարդիկ եւ տասնեւիինը կիներ ու փոքրիկներ: 1839-ին երբ Լորտ Քինը Քապուլի վրայ քալեց, բանակին հոգեւոր հովիւ Պատ. Կ. Փիկոթ, փոքրիկներէն երկուքը մկրտեց: Եւ 1842-ին Պատ. Ժ. Ն. Ալէն, քարոզիչը Զօր. Նօթի բանակին, երեք ուրիշներ մկրտեց: Ասոնցմէ մէկը Փեշավարի մեր եկեղեցւոյ անդամներէն է: Ասկէ ի վեր երկու երիտասարդներ ալ եկան Փեշավարի 'միսիոնը' մկրտուեցան ու Քապուլ վերադարձան:

«Այս փոքրաթիւ քրիստոնեայ համայնքը, տարիներէ ի վեր, արտօնուած էր Քապուլի կառավարութեան կողմէ, պաշտելու Աստուած իրենց փոքր եկեղեցւոյ մէջ: Բայց յանախ տառապած են քաղաքական փոփոխութիւններու հետեւանքով, որոնք տեղի ունեցած են բռնակալութեան եւ արիւնահեղութեան այդ երկրին մէջ: Միայն անցեալ տարի անոնցմէ բազմաթիւներ բանտարկուած էին Ամիրի կողմէ, եւ վերջապէս ազատ արձակուեցան շնորհիւ Փեշավարի միսիոնարութեան միջնորդութեան»:

Փեշավարի միսիոնարները անկասկած որ այս ամէնը չէին ըներ Հայերուն սեւ աչքերուն համար, այլ իրենց նպատակը եղած է որքան կարելի է մկրտութիւնով, դպրոցով եւ Հայերու պաշտպանութեամբ՝ զանոնք «փարախ» առաջնորդել: Այս պայմաններուն տակ, առանց նոյնիսկ պարզ քահանայի մը, գաղութ պահել ու զարգացնել զրեթէ անկարելի պիտի ըլլար: Մ. Թաղիաթեանն ալ, որ Աֆղաններուն մասին տեղեկութիւններ հաւաքեր է, 1840-ական թուականներուն շատ տը – խուր կը նկարագրէ անոնց վիճակը եւ կը յայտնէ որ 30 տուն Հայեր մնացեր են: Եօթը – ութ տարի ետք Ազգասէրը Տելհիի թերթերէն մէջբերում կ'ընէ, որուն թղթակիցը կ'աւելցնէ «Ցարդ եւս անխնամ մնացեալ է, որ ցրուեցան եւ է, որ ուրացեալ խառնեցան յայլազգիս»:

Այս անստոյգ պայմաններուն տակ, աւելորդ պիտի ըլլար խօսիլ Հայոց Ջանքի մասին քրիստոնէութիւնը տարածելու իրենց շրջապատէն ներս: Թէպէտեւ երկու աւիթներով անոնք Փեշավար մարդիկ ղրկեր են հետաքրքրուելու համար այդ ուղղութեամբ: Ասոնք կը մկրտուին: Անոնց անունները տակաւին կը կարդացուին Փեշավարի մկրտութեանց տոմարին մէջ: Հայերու կողմէ կը պատմուի թէ անոնք անգամ մը մահմեդական մը մկրտած են հետեւեալ պարագաներու տակ:

«Աֆղան գող մը, Հայոց եկեղեցւոյ տանիքը ծակելով, կ'իջնէ եւ կը հաւաքէ արծաթեայ ամբողջ ամանները, անշուշտ գողնալու մտօք: Բայց երբ կը փորձէ բարձրանալ տանիք, ան երբեք անգամ կը փորձէ եւ երբեք անգամին ալ կ'իյնայ: Հաւատալով որ Ամենակարողը զինքը ձերբակալած էր, գողութեան գործողութեան ընթացքին, այս աֆղան գողը ինքզինք կը յանձնէ Հայոց եկեղեցին խնդրելով զինք մկրտել: Այս դարձի եկող աֆղանը կը հանդիսանայ Աֆղանիստանի առաջին պտուղը, որ քանի մը տարի առաջ մեռաւ»:

Քարոզիչ Ալէնը կը նկարագրէ իր այցելութիւնը Քապուլի Հայոց եկեղեցին՝ 1842-ին: Իր մասնաւոր շահեկանութեան համար, ստորեւ կուտանք, ցոյց տալու համար թէ հակառակ մահմեդական մոլեռանդ միջավայրի մը, բազմաթիւ սերունդներ, յաջորդաբար, կրցած են պահել քրիստոնէութիւնը:

«1842 Հոկտ. 1-ին, քաղաք գացի ընկերակցութեամբ հարիւրապետ Պոսուէլի եւ հարցուփորձեցինք հայ քրիստոնեաներու գաղութին մասին. որուն մասին եսլսած էի իմ բարեկամ Պատ. Փիկոթէն, որ 1839ին երբ Քապուլ այցելած էր՝ անոնց երկու փոքրիկները մկրտած էր:

«Կարգ մը հարցուփորձէ ետք, մենք զանոնք գտանք Պալա Հիսար փողոցին մէջ, որ կ'երկարէր Ժալալապատ Դրան: Իրենց տուները փողոցին հիւսիսային կողմն էին: Մենք անցքէ մը բարձրացանք եւ մտանք ձախին պզտիկ բակ մը, որ շրաջպատուած էր շէնքերով եւ լեցուած էր իրենց արհեստին վերաբերեալ գործիքներով: Այս բակէն պզտիկ դուռ մը մեզ տարաւ իրենց եկեղեցին: Մութ շէնք մըն էր՝ բայց լոյսերով ապահովուած: Կարպետով ծածկուած էր: Մաքուր պահուած էր ակներեւ հոգածութեամբ: Եկեղեցւոյ դիրքը արեւելք-արեւմուտք էր: Արեւելեան կողմը խորան մը կար, Ս. Ընտանիքին մէկ պատկերով, որ աւելի մթագնած էր ծուխի ու փոշիի հետեւանքով: Խորանին վրայ վեց մոմակալ կային, երկու փոքր խաչ եւ երկու օրինակ Աւետարան: Խորանին առջեւ գրակալ մը, որուն վրայ հայերէն աղօթքի գիրք մը կար: Խորանը պատին փակած չէր. այլ ետեւը պարապ տեղ մը ունէր: Խորանը բարձր դիրքի վրայ էր: Մեր ուղեցոյցները հայերէն Աւետարան մը ցոյց տուին, ինչպէս նաեւ Գործք Առաքելոց մը, նաեւ անգլերէն գրպանի Ս. Գիրք մը, Օքսֆորտի տպագրութիւն, որ՝ ինչպէս ըսին, հաւանաբար, գտուած էր հինդուստանիէ մը: Անոնք ըսին թէ երբ Նատիր Շահի օրով Հայեր Աֆղանիստան եկան, այն ատեն իրենք 200 ընտանիք էին, բայց հիմա չորս ընտանիք են, ամբողջը՝ 35 շունչ – այր, կին, պզտիկներ: Անոնց ապրուստի միջոցն է Շիրազի գինի եւ օղի հանել: Ըսին թէ իրենք շատ ենչուած են Աֆղաններու կողմէ եւ յաճախ ենթարկուած են ծանր տուրքերու:

«Թէ անոնք հարստութիւն ունին կամ ոչ, անկարելի է ըսել: Տեղը աղքատութեան երեւոյթ ունէր, բայց մարդիկն ու կիները՝ զորս ես տեսայ, լաւ հագուած էին:: Եթէ անոնք հարուստ են, որ կը խորհիմ թէ հաւանական է, իմաստուն պիտի չըլլային ցուցադրել: Շատ ազդուած էի գտնելով քրիստոնէութեան այս աղօտ կայծը այս չափազանց խաւարին մէջ: Ջերմեռանդօրէն աղօթեցի որ Ս. Հոգւոյն շունչով հովահարուի եւ վերածուի պայծառ ու մաքուր բոցի, որ*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Վարորդն անմիջապէս գործի դրեց մեքենան. հաւանաբար, դիտէր ուր գնալը: Շատ չանցած, ես էլ իմացայ. պետս երկու շաբաթ չէր եղել կենտրոնական գերեզմանատանը, հիմա յաղեցնել էր ուզում «ծարաւ»ը: Երկու օր չէ՞ր կարող սպասել: Իր գործն էր, ինձ ինչո՞ւ էր տանում:

Տաքսիից որ իջանք, Սարգիս Իվանիչը մտաւ թեւս.

– Հիմի էլ դու հետեւիր ինձ,– ասաց եւ գերեզմանատան մուտքից ներս տարաւ:

Ապրողների աշխարհից, կեանքումս առաջին անգամ, ոտք դրի մեռածների աշխարհը: Սարսուռ անցաւ մարմնովս. շուրջս միայն՝ գերեզմաններ, գերեզմաններ, գերեզմաններ: Բոլորի վրայ էլ՝ ի՜նչ քարեր, ի՜նչ ծանրութիւններ: Մարդիկ ինչո՞ւ էին այդքան շուտ մոռանում հանգուցեալների հացէին ուղղած իրենց վերջին խօսքը. «Հողը թող թեթեւ լինի քեզ վրայ»: Մէկի վրայ որ ժայռաբեկոր դնես, երկրորդի վրայ՝ քարէ արձան, երրորդի վրայ՝ վշտահար կնոջ պղնձաձոյլ դիմաքանդակ, նրայ վրայի հողը ի՞նչպէս կարող էր թեթեւ լինել:

Քայլեցինք առաջ, ծառուղուց ծառուղի անցանք, վերջը կանգ առանք համեստ մի գերեզմանի մօտ:

– Նստենք,– մի քանի մետր հեռաւորութեան վրայ, գետնին ամրացուած նստարանը ցոյց տալով, դարձաւ պետս:

Տեղ գրաւեցի նրա կողքին, մտածելով, թէ հիմի էլ նա է ուզում այս գերեզմանատան պատմութիւնն անել ինձ: Որ եկել եմ, թող անի: Մարդը կարդաց միտքս:

–Արմէն ջան,– խօսեց,– չկարծես թէ էս գերեզմանատան պատմութիւնն անելու համար եմ քեզ էստեղ բերել: Սա ոչ մի պատմութիւն էլ չունի. քաղաք է, մեռելներին թաղելու տեղ պիտի ունենայ. էսքանն է սրա պատմութիւնը: Յաղթանակի այգին, Ծիծեռնակաբերդը՝ ուրիշ: Դրանք մի երկու դիշեր անքուն թողեցին ինձ, բայց շատ բան էլ տուեցին. հասկացայ, որ գերեզմանատուն գալով՝ շարիքի դէմ կռուել չի լինի: Ուրիշ միջոց պիտի փնտռել: Փնտռեցի ու գտայ:

Սարգիս Իվանիչի ասածներն ինձ չէին հասնում, եւ ես հարցական նայում էի նրան: Ուշք չդարձնելով դրան, նա իրենը շարունակեց.

– Ով գիտի՝ մտքովդ անցած լինի, որ ես գերեզմանացաւ ունեմ. իմ տարիքում էլ մարդ շաբաթը մէկ գերեզմանատուն գայ: Չէ, ոչ մի նման ցաւ չունեմ: – Գլուխը մօտի գերեզմանին մեկնեց: – Սրա համար եմ ես էդպէս շուտ – շուտ գալիս էստեղ: Էն էլ՝ վերջերս սկսուեց:

Նոր միայն աչքս մօտիկ շիրմաքարին դցեցի ու կարդացի վրան գրուածը. «Յովհաննէս Սողոմոնի Մարգարեան»: Շունչս կտրուէր պիտի:

– Ձեր հա՞յրն է,– հազիւ կարողացայ ձայն հանել:

– Այո, – ասաց Սարգիս Իվանիչը:

Ոտքի կանգնեցի, հանեցի գլխարկս, խոնարհեցի գլուխս: Պետս այստեղ գալու առաջին բոպէին էր արել դա. ո՞նց չէի հետեւել նրա օրինակին:

– Բանուոր մարդ էր՝ աշխատանքային առաջին օրուանից մինչեւ վերջին շունչը փչելը,– ականջս պետիս վրայ էր, աչքս՝ գերեզմանի: – Բանուո՞ր: Հասկանալ է պէտք էդ խօսքը: Հաւատ, ազնուութիւն, նուիրուածութիւն, վաղուայ օրն էլ է – օրուայ պէս մաքուր տեսնելու ցանկութիւն. էդ ամէնը կը գտնես «բանուոր» բառի մէջ: Մեռնելիս ունեցածը կտակեց ինձ. «Սարգիս,– ասաց,– ինչ գիրքի էլ հանես, ինչ պաշտօն էլ ունենաս, քեզ միշտ բանուորի պէս պահիր»: Կեանքն ուրիշ ճանապարհով տարաւ ինձ. ուսում առայ, մասնագիտութիւն ձեռք բերեցի՝ ոչ բանուորի, բայց հոգով – սրտով մը-նացի բանուոր: Ի՞նչն է նորածնին ոտքի կանգնեցնողը. մօր կաթը: Հօրս կանքը մօր կաթ եղաւ ինձ համար:

Զգիտեմ ինչու՝ խոր, շատ խոր հառաչեց:

– Ափսոս, որ կեանքում ոչ բոլորին է ծանօթ ասածս էդ կաթը,– խօսքը շարունակեց Սարգիս Իվանիչը: – Տեսած կը լինես. պողոտայ ենք բաց անում՝ ուղիղ ու հարթ: Փողոց ենք գցում՝ ուղիղ ու հարթ: Գլխաւոր մայրուղի ենք կառուցում՝ ուղիղ ու հարթ: Իսկ շուրջդ որ նայում ես՝ ամէն տեղ, թիւն ինչ նշանակութիւն ունի, ծուռ հոգու տէր մարդիկ: Ո՞րտեղից ծլեցին դրանք: Երբ կոմբինատում աշխատանքի անցայ, մինիստրութեան վարչութեան պետը էնպիսի խօսքեր ասաց, որ հոգիս դրախտը գնաց: Հոգատար եղէք մարդկանց, մանաւանդ արտաքաղրամասի պետերի նկատմամբ: Աղատութիւն տուէք նրանց ինքնուրոյնութիւն, անկախութիւն, համարէք թէ դուք նրանց համար չկաք, նրանք էլ՝ ձեզ համար:

(Շար. 10)

կարողանայ լուսաւորել շուրջի ազգերը : Երբ անոնք հասկցան, որ ես բրիստոնեայ քահանայ եմ, կինը ինքզինք գետին փռեց եւ կ'ուզէր ոտքերս համբուրել : Ես ջանացի արգիլել եւ եթէ կարենայի խօսիլ իր մայրենի լեզուով, իրեն պիտի ուղղէի Ս. Պետրոսի բառերով Գորնէլիոսին «կանգնի՛ր, ե՛ս ալ մարդ եմ» :

«Մարդը, որուն ափղան անունը թեմուր էր, նուազ խանդավառ էր : Ան իմ ձեռքս իր երկու ձեռքերուն մէջ սեղմեց եւ ծռելով նախ շրթունքին տարաւ եւ ապա իր ճակտին : Անոնք ըսին, որ տասնեւերեք տարիէ ի վեր քահանայ ունեցած չեն : Մէկը Հինտուստանէն եկած էր եւ հասած էր մինչեւ Փեշաւար, բայց վախցած էր աւելի հեռուները յառաջանալ :

«Գերազանցապէս հետաքրքրական էր լսել արեւելքի այս բրիստոնեաներուն շրթներէն մեր Փրկչին անունը եւ իր սուրբ աւետարանիչներուն ու առաքեալներուն անունները :

«Հոկտ. 3, ժամադրութեամբ քաղաքացի, մկրտելու քանի մը հայ փոքրիկներ, որոնք ուրախութեամբ պատրաստ էին օգտուելու այս առիթէն եւ ընդունելու բրիստոնեայ եկեղեցիէն Ս. Խորհուրդը : Այս առիթով ինծի ընկերացան Մէյերը Սթոփֆորտ եւ հարիւրապետ Մաքուփ եւ Ատամսըն նաեւ հարիւրապետ Գուրոն : Հայոց եկեղեցին հասնելով, գտայ որ անոնք արդէն պատրաստ էին եւ մեծ տաշտով գաղջ ջուր դրուած էր խորանին առջեւ : – Մկրտութենէն վերջ – նկատեցի որ ջուրը փոխադրուեցաւ, մեծ յարգանքով, մեծ կուժի մը մէջ : Ես կ'ենթադրեմ որ պիտի պահուի որպէս սուրբ ջուր : Արարողութենէն ետք, իմ բարեկամներս փափաքեցան քննելու պատկերը, խաչերը եւլն. որոնք խորանին վրայ էին եւ հարցուցին թէ կ'արտօնուէ՞ն քննելու պատկերները խորան երթալով : Անոնց ըսուեցաւ թէ կրնային եթէ իրենց սուրբերէն մերկանային : Անմիջապէս սուրբերը Թեմուրին կողմէ տարուեցան եւ գետեղուեցան եկեղեցւոյ դրան դուրսը : Ես շմեցայ իրենց խոր յարգանքին ու սիրոյն Աստուծոյ տան նկատմամբ : Իմ բարեկամս, Պ. Փիկօքը, ինծի ըսաւ թէ երբ ինքն անոնց հարցուցած էր թէ ինչո՞ւ Քաբուլի մէջ կը մնան ընկնուած դրութեամբ, անոնք կը պատասխանեն. «Ի՞նչպէս կրնանք մեր եկեղեցին թողուլ» : Մկրտութենէն ետք, թէյով եւ կարկանդակով պզտիկ հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցաւ վերի սենեակին մէջ : Հոս ես տեսայ Սերբուհիները եւ Միրիամը, երկու փոքրիկները որոնք Պ. Փիկօքին կողմէ մկրտուեր էին : Անոնք նկատելի կերպով ազնուրիկ էին եւ շատ ազնուական գոյն ունէին, իրապէս երկու փոքրիկները եւ մեծերը շատ գեղեցիկ էին եւ ուշեցնող տպաւորիչ դէմքեր :

«Մնաք բարով, խորհեցայ երբ ձի հեծայ, մնաք բարով Քրիստոսով եղբայրներ, տգիտութեամբ ու նախապաշարումով ապրողներ, յամենայնդէպս յարած քրիստոնեայ օրէնքներուն եւ որ յարգանք պահած քրիստոնեայ ուսուցիչներու հանդէպ : Ասոնք կը քաջալերեն զիս յուսալու որ գոյութիւն ունի սէր դէպի Տէրը, ինչպէս նաեւ եկեղեցիին ու ծառայողներուն : Մենք շատ հաւանաբար երկրի վրայ այլեւս իրարու չհանդիպինք, բայց ես կ'ուզեմ փայփայել այն յոյսը, որ պիտի հանդիպինք հոն ու պիտի ճանչնանք զիրար իբրեւ ծանօթներ : Թող մեր Տէրը, որուն մէկ հաւատքի եւ մէկ մկրտութեան մէջ մենք միացեր ենք, պահպանէ ձեզ եւ ըլլայ պահպանիչը խաչի թշնամիներուն մէջ ապրողներուդ եւ օրհնեալ դրօշը, որուն ներքեւ դուք եւ ես արձանագրուած ենք, արագօրէն պարզուի եւ որուն շնորհիւ այս աշխարհին թագաւորութիւնները ենթարկուին եւ դառնան Աստուծոյ թագաւորութիւններ եւ Իր Քրիստոսին, որ կը թենայ տիրել յաւիտեանս յաւիտենից» :

(Շար. 3)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՏԱԾԵԼ՝ ՄՏԱԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Երբ կը կարդանք մեծ վիպագիրներու գործերը, մեծ իմաստասէրներու երկերը, երբ կը դիտենք մեծ թատերագիրներու թատերախաղերը, կրնանք թերեւս զարմանալ թէ մարդ մը ի՞նչպէս կրցեր է իր մտքին մէջ հաւաքել այսքան գեղեցիկ բաներ, ի՞նչպէս կրցեր է մտածել այսքան շատ բանի մասին :

Ամէն ստեղծագործութիւն երկար մը – տածումի ու խորհրդածութեան արդիւնք է : Վերլուծական փիլիսոփայութեան ամէնէն ծանր դիրքէն մինչեւ հասարակ ոստիկանական վէպ, մինչեւ նկարչութիւն կամ քանդակագործութիւն, մինչեւ ճարտարագիտութիւն եւ գիտական ամէն տեսակ հետազօտութիւն, մտածումն է որ կ'առաջնորդէ մարդը :

Եւ մենք կը հիանանք ստեղծագործ մարդոց մտածելու կարողութեան վրայ, յաճախ երանի ալ կուտանք անոնց :

Զենք անդրադառնար սակայն որ աշխարհի վրայ չկայ մէկը որ մտածելու կարողութիւն չունենայ, չկայ մէկը որ օրուան մէջ քանի մը երկվայրկեան իսկ կարենայ անցընել առանց մտածելու : Մարդուն ուղեղը պարապութիւն չընդունիր, նոյնիսկ քունի ընթացքին : Մը – տածելը չէ ուրեմն որ դժուար է, այլ ընդհակառակն՝ չմտածելը :

Փորձեցէք անդամ մը ձեր միտքը պարպել ամէն բանէ, այն ատեն պիտի տեսնէք թէ ինչ կը նշանակէ չմտածել :

Կը մտածենք նախաճաշելու ատեն, կը մտածենք մեր գործին երթալու ատեն, կը մտածենք մեր գործին վրայ, կը մտածենք բարեկամի մը հետ խօսելու ատեն, վերջապէս անդադար կը մտածենք : Մարդը դատապարտուած է մտածելու : Կը մտածէ առանց դիտնալու, ինչպէս Մոլիէրի հերոսը չափածոյ կը խօսէր առանց անդրադառնալու :

Սակայն ոմանք գտած են իրենց մտածումները կարգապահութեան ենթարկելու միջոցը : Մտածումը իրենց մօտ ապսպրուած, կանչուած գործողութիւն մըն է : Կը մտածեն ու կը հետեւին իրենց մտածումներուն : Ուղղութիւն կուտան իրենց մտածումներուն, կամ ուղղութիւն կ'առնեն անոնցմէ : Ընտրութիւններ կ'ընեն իրենց մտածումներուն մէջէն, նոյնիսկ կ'արձանագրեն զանոնք : «Այսօր պիտի մտածեմ սա հարցին մասին» կ'ըսեն առաւօտ մը, ճիշդ այնպէս ինչպէս ուրիշ մը կ'ըսէ. «Այսօր նամակ պիտի գրեմ բարեկամիս» : Մտածելը անոնց համար արդէն գործել է, ինչպէս կ'ըսէր Ժոզէֆ Ժուպէր :

Իսկ ուրիշներ, առհասարակ անոնք՝ որ կը զարմանան մտածելու կարողութիւն ունեցողներուն վրայ, չեն նշմարեր նոյնիսկ թէ իրենք ալ կը մտածեն ամէն րոպէ : Իրենց մօտ մտածումը կը սահի ու կ'երթայ առանց հետք մը ձգելու, ինչպէս գիշերուան ընթացքին անհետ կը կորսուի երազը... : Ասոնք անոնք են որ չեն մտածեր իրենց մտածումները ձեր – բակալելու, զանոնք մշակելու կամ խնամելու մասին, անոնք են՝ որ մտածելը կը շփոթեն տեսնելու, լսելու, շօշափելու, հոտոտելու գործողութեան հետ, որոնք չեն գիտեր թէ իրենց ուղեղին ամէն վայրկեան արտադրածն ալ կրնայ այնքան արժեւորուիլ, որքան կ'արժեւորուի իրենց ձեռքին արտադրածը... :

×

Վերջին հաշուով մտածումի աշխարհը քարիւղի հանք մըն է որ կ'եռեւեփի իւրաքանչիւր անհատի ներաշխարհին մէջ : Ոմանք գիտեն ուրեմն հոր մը բանալ եւ դուրս ժայթքեցնել այդ քարիւղը, զայն դնել ուրիշներու տրամադրութեան տակ, զայն ուժանիթի վերածել եւ նոյնիսկ ցնցել ամբողջ աշխարհը : Ոմանք ալ չեն անդրադառնար իրենց մէջ այդպիսի հանքի մը գոյութեան : Կը թողուն որ այդ հանքը յումպէտս եռեւեփի իրենց մէջ, ինքզինք ուտէ, սպառի առանց դուրս ելլելու եւ ուժանիթ դառնալու... :

Եթէ ամբողջ օր մը մեզի ընկերանար ելեքտրական դործիք մը, որ կարենար արձանագրել մեր բոլոր մտածումները, եւ եթէ իրիկունը զայն ետ դարձնելով ուզէինք վերյիշել թէ ինչեր մտածած ենք մէկ օրուան ընթացքին, ամբողջ օրուան մը եւս պէտք պիտի ունենայինք ունկընդրելու համար մեր այդ մտածումները... : Այնքան շատ են անոնք... :

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հ. Ց. Դ. «Սեպուհ» կոմիտէի կազմակերպութեամբ, Հոկտ. 3–ին նշուած է Դաշնակցութեան Օրը : Ճաշէն ետք դրծադրուած է յայտագիրը, զոր վարած է ընկ. Գուրգէն Ասատուրեան : Բացումը կատարած է ընկ. Կարպիս Մուրատեան : Հ. Ե. Դաշնակցութեան Ուխտին կողմէ խօսք առած է ընկ. Հրաչ Փախչանեան : Բանախօսած է «Հայրենիք»ի խմբագիրը՝ ընկ. Գէորգ Տօնապետեան (Պոսթընէն) : Հանդիսութիւնը վերջ դտած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ :

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 3–ին, տեղի ունեցած է դեղարուեստական երեկոյթ մը՝ Թարգմանչաց տօնին առթիւ : Բացումը կատարած է Մկրտիչ Ղազարեան : Թարգմանիչներու դործերէն հատուածներ կարդացած է Սոնա Մաթոսեան : Բանախօսած են Տոքթ. Յարութիւն Էսէկիլեան եւ Վեր. Յովհաննէս Ակնէրեան : Առաջինին նիւթը եղած է «Թարգմանչաց պատմական կարեւորութիւնը», երկրորդի – նը՝ «Թարգմանչաց նպաստը հայ քրիստոնէութեան» : Ապա, երգչուհի Յասմիկ Ինճէճիկեան մեկնարանած է Սահակ Պարթեւի շարականներէն նմոյշներ :

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Մամիկոնեան Մշակ. Ցանձնախումբի եւ Պարոյր Սեւակ Մշակ. Միութեան կազմակերպութեամբ, Սեպտեմբեր 27–ին, տեղի ունեցած է դեղարուեստական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Պարոյր Սեւակի : Բացումը կատարած է Անդրանիկ Թովմասեան : Բանաստեղծին կենսագրական նշմարները ներկայացուցած են եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ վարժարանի աշակերտները : Արտասանութիւն – ներէ եւ պարերէ բաղկացած դեղարուեստական յայտագրի դործադրութենէն ետք Պարոյր Սեւակի դրական վաստակը ներկայացուցած են Ռուզաննա Սարգիսեան եւ Մկրտիչ Ղազարեան : Փակման խօսքը արտասանած են Նուրհան Ուզունեան եւ Բարթող Ա. քհնյ. Խրքաճեան :

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտ. 8–ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչի Դաստիարակչական Ցանձնախումբի կազմակերպած դասախօսութեանց շարքի հինգերորդը : Դասախօսած է Լօրա Գուլումճեան՝ «Թարգմանիչները եւ դիրերու գիւտը» նիւթին շուրջ, անդրադառնալով Ե. դարու ընկերա – քաղաքական պայմաններուն եւ ծանրանալով Մեսրոպ Մաշտոցի կեանքին ու գործին վրայ :

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Խատճէն երկու ամուսիններու խօսքերէն անհանդիստ՝ ձեռքը մի քանի անդամ Զէյնապի ճակատին տարած էր : Զէյնապ ջերմ ունէր եւ անկողնին մէջ ինկած էր լուսնկայի շողի մը պէս ժպտուն ու թափանցիկ : Խատճէն ամբողջ դուրգուրանք էր դարձեր : Խեղճ աղջիկը ի՞նչ մեծ քաղութիւնով տարած էր բոլոր զրկանքները, յոգնութիւնը, հոգմն ու անձրեւը, Սպիտակ Ձիաւորին հասնելու տենդով բռնուած :

Գարատաղի արօտատեղիներուն մէջ բարի չոպանէ մը իմացած էին, որ Համի Մուսան ճամբաները զրաւեր ձգած էր ու Զէյնապը կը հետապնդէր : Խատճէն այլեւս չվստահեցաւ ո՛չ գիւղերու եւ ո՛չ հովիւներու վրաններուն : Ցորեկները հովիւներուն մէջ կ'ապաստանէին : Գիշերը մըն ալ քիւրտ քոչուորներուն հետ միացած՝ քալեցին մինչեւ Շէյխ Ճէլալի շրջանը :

Քիւրտ քոչուորներուն մէջ ինկած էր այն յամառ լուրը, թէ Զէյնապ փախած է Համի Մուսայի տունէն : Խատճէ ինքն ալ միացաւ անոնց զրոյցներուն եւ ըսպասեց, մինչեւ որ առիթ մը գտնէր քոչուորներէն հեռանալու, մանաւանդ որ սկսած էին ծուռ նայիլ իր սիրուն ու ճահիլ տղուն : Խատճէ, եղած զրոյցներն ու քոչուորներէն պաշտպանուելու աչալուրջ մտահոգութեամբ, հասաւ Ախուռ :

Սպիտակ Ձիաւորը այրած էր Շէյթանի կամուրջը, զօրքը մեծ դժուարութիւնով դեռէն կ'անցնէր, երբ Խատճէ վճարուած ախուռցի քիւրտ մը ճարեց ու իր զաւակը տկաւոր լաստով մը դետին միւս ափը անցուց :

Խատճէն ժիր կին էր : Ցոզնած ու հիւանդ Զէյնապը յաճախ իր կռնակին վրայ առած՝ ան կ'անցնէր առուներէն ու վտանգաւոր մթութիւններէն : Երբեմն դայլի մը ոռնուկի ու անորոշ աղմուկի մէջ մթութիւնները վտանգաւոր խորութիւններ կը ստանային : Զէյնապ թեթեւ էր անոր կռնակին, մանաւանդ որ շատ էր նիհարցեր ու աչքերը աւելի խաս գոյն մըն էին առեր :

Զէյնապ այնքան աղուոր տղայ մը եղած էր, որ Խատճէն ինքն ալ կը հիանար : Անոր վարսերը դոցելու համար, գլխին փաթթած էր պարսկական ձեւի գլխարկ մը : Զէյնապ այդ տարազին մէջ շատ նման էր պարսկական հին նկարի մը, ուր ազնուական ճահիլ տղայ մը ձիու վրայ հեծած՝ որսի դաշտին վրայ բաց կը ձդէ ձեռքի բազէն :

Երեք գիշեր անոնք անցուցին Վարդաձորէն ոչ շատ հեռու անտառի մը մէջ : Զէյնապ այլեւս չէր կրնար քալել, մարմինը ջերմ ունէր :

– Զէյնապ, աղջիկս ...

Զէյնապ քանի մը գիշերներ էր որ հանդիստ քնացած չէր : Անոր այնպէս կը թուէր, որ Համի Մուսան վիշապի մը պէս կրկնոխ կը հալածէր զինքը : Իր մարմնին մէջ կը զգար կարծես հեռաւոր ձիերու դոփիւնները : Միայն թէ չրռնուէին համբաներուն վրայ ու ինք ջարդուած թեւերով հանէր Սպիտակ Ձիաւորին : Զէյնապի հասակը, դէմքի աղուոր ժպտունութիւնը ամբողջ կարօտ էր : Այնպէս կը զգար, որ այդ կարօտէն հեղհեղէ կը մաշէին ոսկորները : Ու կարօտէն աւելի կը մաշուէր, երբ կը զգար որ Մարտիկը վտանգներու մէջ էր :

– Խատճէ, ես չպիտի մեռնիմ, այնպէս չէ՞, – հարցուց Զէյնապ, երբ ճակատին վրայ զգաց Խատճէին ձեռքը :

– Չէ, աղջիկս, կ'անցնի, բան չկայ, – ըսաւ Խատճէն ու չէր դիտեր՝ ինչպէ՞ս պէտք էր խօսիլ Զէյնապին :

Երկու ամուսինները, Ուսէփ ու Նիգար, իրեց ձայներն աւելի բարձրացուցած էին :

– Բնաւ հանդիստ քնացած չեմ, Խատճէ : Տնեցիներուն ձայները հանդիստ չձդեցին զիս : Համի Մուսայի ու իմ անունը լսեցի : Կը վախնամ պիտի վտանգեն մեզ : Կինը չար մէկը կ'երեւէր, Խաչէ : Վախնամ՝ ճանչցած են մեզ : Յեռոյ, թնդանօթի ձայնը ականջներուս մէջ է կարծես : Կը վախնամ, Խատճէ, կը վախնամ, որ Մարտիկը վտանգի մէջ է, – ըսաւ Զէյնապ մեղմ ձայնով ու արցունքներով ողողուած երեսը բարձին մէջ թաղեց :

(Շար. 430)

Տէր եւ Տիկին Համբարձում Երեպա – քանեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Ա-բրամ Երեպաքանեան, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Երեպաքանեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ նանիին՝

Այրի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ԵՐԵՊԱՔԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ժամկոչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 25-ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հոգեբաշաբթի Հոկտ. 28, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նուազի – լը – Կռանի Նոր Գերեզմանատունը ժամը 12.30-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանս. – Այրի Տիկին Երանուհի Ճեբանեան, իր սիրելի ամուսնոյն՝

ՆՇԱՆ ՃԵՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, նաեւ եղբօր՝ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեանի, հօրեղբօրորդիներուն՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեանի, Լեւոն Ճերանեանի եւ իր բոլոր հարազատներուն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Նոյ. 1-ին, ինչպէս նաեւ՝ Ճերանեան գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակին, եւ այս տխուր առթիւ, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 31,
Տօն է ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ
Հնոց եւ Նորից, Յայտից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի:

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարեբարներուն Յիշատակին

Նոյեմբեր 1-ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարեբարներու յիշատակին:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը հրաւիրուին մեր աղն հաւատացեալ ժողովուրդն ու բարեբարները, ներկայ գըտնուելու այն յիշատակի օրուան, որու ընթացքին կը յիշուին բոլոր անոնք, որոնք սատար հանդիսացած են Եկեղեցւոյս պայծառութեան:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի ամբողջական կազմով, Եկմալեան քառաձայն եղանակաւ, ղեկավար Խաչիկ Եըլմազեանի առաջնորդութեամբ:

Սկիզբ Արարողութեանց.–	8.30
Պատարագ.–	10.00
Քարոզ.–	11.00

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1,
ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Քամբանը – Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ «Ամենայն Սրբոց» տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 1-ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ Ժամերգութեան.– 8.30
Պատարագ 10.00

Յաւարտ պատարագի, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, Եկեղեցւոյս բարեբարներուն, ազգայիններուն եւ հաւատացելոց յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փօլատեան, Տօնիկեան եւ Ֆուսար ընտանիքները, Լուսիկ Մուշմուլեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆ. նուիրած են Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ վերաշինութեան, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը, շընորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Այրի Տիկին Տրժանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Օգսէն Խարբութեան 300, Տիկին Մարքէզ 100 Ֆ.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Ա Յ Ց

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 1-ին, յարգանքի եւ ոգեկոչման այց մը պիտի տայ մատուռականներու շիրիմին, Պանեէօի գերեզմանատունը: Փորթ – տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 օթոպիւսը եւ իջնել՝ Սիմբիդիէռ Փարիզիէն: Հաւաքոյթ՝ մեծ դրան առջեւ, ժամը 15-ին: Կը հրաւիրուի՝ Փարիզի հայ հասարակութիւնը:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
կը դասախօսէ, երաժշտագէտ՝
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝
« Արուեստներու Ազդեցութիւնը Երաժշտութեան մէջ »
Ուրբաթ, Հոկ. 30 ժամը 20.30-ին:
Հայ Մշակոյթի և Արուեստի Կեդրոնին մէջ
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)
Մուտքը ազատ է

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

Radio - Paris

Tous les Mardis, de 20h.30 à 21h. une émission est destinée aux communautés arméniennes de la région.

Sur M.F. 102 Mghz.

Pour toutes suggestions, écrire à:
YAN GEE
Radio - France
60, Rue de Provence — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն.– Օր. Ազատուհի Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Մեզպուրեան, M. et Mme Roger Guilluy et leurs enfants, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մեզպուրեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով եւ հեռախօսով, մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց հոր, փեսայի, մեծ – հօր եւ աղգականին՝

ԺԻՒՏԵՔՍ – ՍԱՐԳԻՍ ՁՈՒԼՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ՝ Հոկտ. 16ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին:

U. G. A. B.

75° ANNIVERSAIRE A VALENCE
7 et 8 Novembre

Sous le Haut Patronage de:
Monseigneur SEROBE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence de:
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB

Samedi, 7 Novembre — 20h.30
DINER d'ANNIVERSAIRE
Salle Yervant Hussissian
6, Rue Faventines — Valence

Dimanche, 8 Novembre:
— 10h.30: MESSE SOLENNELLE
En l'Eglise Apostolique Arménienne
St. Grégoire l'Illuminateur
13, Rue Ambroise Paré — Valence

— 15h.30: Au Théâtre Municipal de Valence
Chorale SAHAK-MESROB
de Marseille
Avec ses 90 participants
Sous la direction de:
KHATCHIG YALMAZIAN

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Սէն – Շամոնի Ժողովրդապետութիւնը, կազմակերպած է՝ ընտանեկան երեկոյթ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
13,Rue Asil Alamagny 42400 St. Chamond
Շաբաթ, Հոկտ. 31, ժամը 20.30-էն մինչեւ ուշ ատեն, ի նպաստ՝ ամենօրեայ հայ դպրոցին:

Տաք մթնոլորտ, զոր կ'ապահովէ՝
ՓՕՇԱՑԵԱՆ – ՔԻԶԻՐԵԱՆ տուօն

RESTAURANT L'ARARAT
GRILL
SPECIALITES ARMENIENNES

25, Rue Henri-Tasso
13002 MARSEILLE

Place de Lenche (Panier)
au bas des escaliers

POUR RESERVER : 91 - 24 - 99

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ — ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ
«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

Տիկին ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-ի լոյս տեսած վերջին գիրքին Ծանօթացում եւ Ձօնագրութիւն

PRESENTATION ET SIGNATURE
de l'Ouvrage:
« LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIX° SIECLE ».

Paru
aux Editions La Pensée Universelle
Par son auteur:
Mme Béatrice KASPARIAN-BRICOUT
Le Vendredi, 30 Octobre, à 21 h.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
29
JEUDI
29 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՐԱՉ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2 Ֆ. 50

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.027 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 57e ANNÉE — No 15.027

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ՝

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ»Ի ՀԻՆԳՇԱԲԹԻԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԿԸ ԽՈՐԱԳՐՈՒԻ

"Les rapports franco - turcs malades de l'Arménie"

—o—

Ըստ երեւոյթին, Թուրքիա ջանք թափած է վերջերս որպէսզի «զօրակոչի» ենթարկուին Ֆրանսական մեդիաները եւ դէմ դնելու համար Հայերու ցեղասպանութեան «չինծու» պատմութիւններուն, իրենք պատմեն պատմութիւնը, լրագրողներուն :

Առաջին առթիւ, հեռատեսիլի թէ-ֆի· 1-ի (Ա· կայան) խումբ մըն է, որ Պոլիս գնաց (հրաւիրուած էր նաեւ եւ մանաւանդ արեւելեան Թուրքիա պտըտելու) ու Հոկտ· 19-ին ալ այցելեց «Մարմարա»յի խմբագրատունը եւ հարցումներ ալ ըրաւ թերթին պատասխանատուներուն : Այս հարց - պատասխանը արդէն լոյս տեսած է Հոկտ· 20-ի «Մարմարա»ի մէջ եւ հոնկէ կը պարզուի մէկ բան, այն է, որ Ֆրանսացի լրագրողները կ'ուզեն անպայման առարկայական ըլլալ եւ չեն վարանիր նոյնիսկ հայ խմբագիրները նեղը դնող հարցումներ ընել: Սակէ զատ, եթէ «Մոնտ»ի մէջ Ար - թուն Ինսալի թղթակցութիւնները նորութիւն չեն, «Ֆիկարո» եւ «Քոթիտիէն» յատուկ թղթակիցներ ղրկած են աւելի մօտէն նկարագրելու համար Թուրքիան : «Ֆիկարո» իր յօդուածաշարքը սկսած էր երեքշաբթի եւ չէր վրաներ նոյնիսկ կառքը հիւսելու զինուորական իշխանութեան, որու ժամանումով «Թուրքիա, ինչպէս իր մտաւորականները կը շեշտեն»..., ասիկա կը գրուի իբրեւ անուղղակի պատասխան Թուրք գրագէտի մը, որ «Ֆիկարո»յի թղթակցին մեկնումին նախօրեակին ըսեր է իրեն· – «Պիտի տեսնէք, Պոլսոյ մտաւորականները այլեւս քաղաքականութեամբ չեն զբաղիր, ողի կը խմեն..»:

«Ֆիկարո» կը պատմէ ինչ որ իրեն պատմեր են», բանտարկութեանց եւ շարշարանքներու մասին: Գալով «Քոթիտիէն»ի, իր շարքը կը սկսէր Զորեքշաբթի օր, հաստատելով նախ թէ «զինուորականները որոնք աւելի քան մէկ տարի կը ստանձնեն բոլոր իշխանութիւնները յաջողած են զեղչելու ահաբեկչութիւնը, Եւրոպայի կարեւորագոյններէն մին եւ կը պատրաստեն, թերեւս շատ երկչոտ կերպով, ժողովրդավարութեան հետզհետէ վերադարձ մը», կը յայտնէ յաջորդ օրուան յօդուածին խորագիրը, որ կը վերաբերի Ֆրանքեւթրքական յարաբերութեանց, որոնք «Հայաստանով հիւանդ են...»: Կ'ըսէ թէ - պաշտօնապէս - 25 հազար բանտարկեալ կայ բայց եւ այնպէս ընդհանուր կարծիքն այն է որ բանակին միջամտութիւնը անհրաժեշտ էր քանի քաղաքայինները փաստած էին իրենց անկարողութիւնը ահաբեկչութիւնը մարելու :

×

Գալով «Մոնտ»ի, յիշելէ եաք «Թէրքիւման»ի դադրեցումը (որու անդրադարձած էինք երէկ) կարճ մէջբերում - ներ կ'ընէ թերթին խմբագրականէն ու կը վերյիշէ Էճէվիտի պարագան: Հալէի պարագլուխը իր քննադատութիւններուն իբրեւ հետեւանք, հարցապնդուած էր Անգարայի զինուորական դատախազին կողմէ, այն ամբաստանութեամբ թէ դէմ գործած է զինուորական խորհուրդի թիւ 52 զեկոյցին, որ կ'արգիլէ նախքին պատասխանատուներուն որեւէ քաղաքական յայտարարութիւն ընել եւ կրկին պիտի ներկայանայ զինուորական դատարանին առջեւ, Նոյ· 3-ին :

Կայ նաեւ «հետաքրքրական» պարագայ մը: Զախ բեմադիր (սինեմայի) Եըլմազ Կիւնէյ որ բանտարկութեան 19 տարուան պատիժը կը քաւէր կէս - բաց բանտի մը մէջ (1976-ին դատաւոր մը սպաննած էր) եւ որ ազատ պիտի արձակուէր 1984-ին իր լաւ ընթացքին համար, բանտ չէ վերադարձած անցեալ շաբթու «արձակուրդէ» մը ետք: Կ'ըսուի թէ Եւրոպա է եւ քաղաքական ապաստան կ'ուզէ Զուիցերիայէն: Թուրքիա կը պատրաստուի յանձնումը պահանջել : Կիւնէյ Թուրք մեծագոյն բեմադիրը կը նկատուի, հեղինակն է «Ցոյսը» եւ մանաւանդ «Հօտը» ֆիլմերուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ (համայնավար) նախարարը՝ Շառլ Ֆիթերման շատ դժգոհ է գործադուլի զանազան շարժումներէն, որոնք կը խանգարեն երկաթուղիի երթեւեկը: Նախարարը չվարանեցաւ ձաղկելէ Սէ - Էֆ - Տէ - Տէ-ի եւ Էֆ - Օ-ի ուղեվարներուն խափանարարական գործունէութիւնը Վիլնէօվ - Սէն - Ժորժ-ի կայարանը: Գործադուլի այս շարժումները՝ «անընդունելի են, կը վնասեն բանակցութեանց եւ փոքրամասնութեանց նման շարժումներ չեն կրնար շարունակուիլ», կ'ըսէ Ֆիթերման (համ՞է)...:

ԻՐԱՆԻ նախարարապետ առաջարկուեցաւ Մուսավի, որ նախկին խմբագրապետն էր «իսլամական Հանրապետութիւն» օրաթերթին: Ինչպէս ծանօթ է Խորհրդարանը մերժած էր նախորդը՝ Վելայաթի:

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ

ՀՌՈՄ

Հ· Գ· Բ·Ը ՏԷՐ ԿԸԼԼԱՑ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

Փարիզեան մամուլին մէջ, միայն «Քոթիտիէն»ն էր, որ Երեքշաբթի առտու քանի մը տողով, արձագանգ կը հանդիսանար ահաբեկչական արարքի մը, որ գործուած էր Կիրակի կէսօրէ ետք, Հռոմի մէկ բանուկ փողոցին վրայ:

ՔՈՌԻԷՌԻ ՏԻԼԼԱ ՍԵՌԱ կը գրէր եր - կուշաբթի օր թէ թրքական դեսպանատան մէկ պաշտօնատարը՝ Կէօքպէրկ Իրկէնէքոն, 28 տարեկան, թեթեւօրէն վիրաւորուած է ձեռքերէն: Թուրք դիւանագէտը վիա տէյ Նոռմանիի վրայ է որ գրած է իր կառքը եւ կը պատրաստուէր մտնել երբ կասկածելի մէկը տեսած է հայելիին մէջ: Հաւանական կը նկատուի որ յարձակողը հետեւած էր Իրկէնէքոնի, այն վայրկեանէն երբ տունէն կ'ելլէր (վիա Սան Ճովաննի ին Լաթերանօ) եւ ծրագրած էր զարնել երբ ան կառքը մտնէր: Դիւանագէտը ինք ալ անմիջապէս ատրճանակը կը հանէ ու կը կրակէ եւ յարձակողը կը փախի: Սան Ճիովաննի հիւանդանոցը փոխադրուած Թուրք դիւանագէտը երկու գնդակ կերած է ձախ թեւը եւ մէկ ալ՝ աջ: Ըսած է թէ լաւ տեսած է յարձակողը եւ կրնայ ճանչնալ:

«Քոռիէռէ» կ'ըսէ թէ արարքին տէր եղած է, Փարիզէն՝ Հայ Գաղտնի Բանակը, որու անունով խօսողը աւելցուցած է թէ «մահափորձը գործած է 24 Սեպտեմբեր 81 ինքնասպան - զօրագունդը»:

ՔՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ» Եւ ՀԱՅԿ· ԱՀԱԲԵԿՁՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ· – 1936-էն վերջ երբ կ'ըսէք, անձերո՞ւ կ'ակնարկէք, թէ հաստատութիւններու :

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Ասոնք հաստատութիւններու ուրիշ անձերէ կտակի ճամբով ստացած կալուածներն են: Ակադեմականներ մարզի մէջ ալ վարժարաններու կապակցութեամբ փոքր ինչ դժուարութիւններ գոյութիւն ունին: Առաջ շատ աւելի դիւրին էր վարժարաններու արձանագրութեան գործողութիւնը: Իսկ այսօր դժուարութիւններ կը տեսնուին: Բաւական ձեւակերպութեան կը կարօտի օտար տեղերէ ժամանած Հայերու Հայ վարժարան արձանագրութիւնը, բան մը երկու երեք օր ժամանակ կ'առնէ: Ասոնք պիւրօքրաթիֆ դժուարութիւններ են: Կայ նաեւ տնօրէններու վաւերացման խնդիր մը: Տնօրէններու նշանակումը շատ կ'երկարի, ատկէ զատ, քննութեան նպատակով, հայ ուսուցիչներու վաւերացումն ալ բաւական ժամանակի կը կարօտի: Ասկէ զատ ուրիշ հարց մըն ալ կայ, զոր անցեալները լսեցի Ամենապատիւ Պատրիարքէն: Անատոլուի մէջ կարգ մը մարդիկ ատենօք իրենց անձնագիրներուն մէջ որպէս իսլամ արձանագրուեր են: Ասոնք երբ Պոլիս կուգան եւ իրենց զաւակները հայկական վարժարան մը արձանագրել կը փափաքին, կը մերժուին, որովհետեւ տղոց հօրը անձնագրին մէջ իսլամ գրուած է: Ամենապատիւ Պատրիարքը քանի մը անգամ Անգարա հաղորդեց այս կէտը, դրական պատասխան ստացաւ, բայց դեռ արդիւնք մը չստացուեցաւ: Մէկ մըն ալ, աշակերտներուն համար իրենց գտնուած թաղին դպրոցը երթալու ստիպողութիւն մը կայ, այդ ալ դժուարութիւններ կը ստեղծէ, մասնաւորաբար աղքատ ընտանիքներու համար: Անլուծելի հարց մը չէ:*

ՍՕՐԿՈՒՆ· – *Այսօր Թուրքիոյ մէջ կրօնական ճնշում մը խնդրոյ առարկա՞յ է: Օրինակի համար իսլամ կրօնքի մէջ կարգ մը աղանդներ արգիլուած են, ձեր մօտ ալ կա՞ն այդպիսի բաներ :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Ոչ: Մեր մօտ կրօնական որեւէ ճնշում չկայ :*

ՍՕՐԿՈՒՆ· – *Դուք եւրոպական ու այլ երկիրներ գացած էք: Կրօնական մարդի մէջ Թուրքիայէ տարբեր վիճակ մը կա՞յ այդ տեղերը: Միւս մարդերուն մէջ ալ տարբերութիւն մը խնդրոյ առարկա՞յ է: Աշխատանքի պայմաններն ալ ներառեալ :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Ոչ մէկ տարբերութիւն:*

Անմիջապէս ըսեմ: Ամերիկայի մէջ հայ վարժարաններու թիւը աւելի քիչ է քան Թուրքիոյ մէջ: Որովհետեւ հոն ամէն բան ամերիկանացած է: Նոյնիսկ հոսկէ գացողները Ամերիկահայերու հետ վէճի կը բռնուին: «Ինչո՞ւ ձեր զաւակներուն չէք սորվեցներ ձեր լեզուն, ձեր կրօնքը» կ'ըսեն: Ամերիկայի մէջ Ցակոբին զաւակը, բացի հայերէն չգիտնալէ, ձօն կը կոչուի: Եթէ պատճառը հարցնէք, կը պատասխանեն որ հոն շրջանակը յարմար չէ :

ՍՕՐԿՈՒՆ· – *Շրջանակը յարմար չէ կ'ըսէ, այո՞ :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Այո, հոն ամէն բան ամերիկանացած է: Բայց վերջերս Գանատայի մէջ, Տիթրօյթի մէջ մէկմէկ վարժարան բացուեցաւ :*

ՍՕՐԿՈՒՆ· – *Մեծայարգ Մանուկեան, Թուրքիոյ մէջ Հայերը իրենց օրաթերթերը ունին: Նոյնիսկ պետական ծանուցում կը ստանան: Այս հրատարակութիւններուն վրայ որեւէ ճնշում խնդրոյ առարկա՞յ է :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Բացարձակապէս չկայ այդպիսի բան մը: Եւ այս թերթերը թրքական թղթատարութեամբ աշխարհի ամէն կողմը կը ղրկուին դիւրութեամբ : Ասոնց օրական տպաքանակը 4·000 – 5·000-ի շուրջ է: Օտար երկիրներու հայերէն թերթերուն տպաքանակը աւելի քիչ է: Այս թերթերուն մէջ վերջերս Աթաթիւրքի մասին ահագին հրատարակութիւններ լոյս տեսան :*

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ· – *Հարցում մը ուղղել կ'ուզեմ: Վերջին դէպքէն ետք հայ համայնքի ներկայացուցիչները այցելեցին Կուսակալին եւ իրենց բողոքները ներկայացուցին: Ինչո՞ւ այս բոլորը արտասահմանի մէջ չեն ըներ: Օրինակի համար Կիպրոսի Ցոյները իրենց հարցերը դրեցին Լոնտոն «Թայմզ»ի մէջ: Այստեղի Հայերը ինչո՞ւ չեն ըներ: Ինչո՞ւ կարգ մը սխալ պնդումները արտասահմանի մամուլի մէջ չեն ճշդեր :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Հայերէն հրատարակուող մեր երկու թերթերը կ'ընեն արդէն այս բանը :*

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ· – *Կարեւորը Ֆրանսացիին, Անգլիացիին այս բաները իմանալն է: Մինչեւ ամէն Ֆրանսացի կամ Անգլիացի հայերէն չի գիտեր :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Այո, հոս իրաւունք ունիք: Ֆրանսացի մը պիտի չհասկնայ, բայց ահաբեկիչ մը պիտի իմանայ հոս-տեղի Հայոց վիճակը :*

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ· – *Ֆրանսացին Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ կը կարդայ ահաբեկիչներու յայտարարութիւնները, նոյնը Ամերիկայի կամ Անգլիոյ մէջ: Ահաւասիկ այս երկիրներու մարդիկն ալ ահաբեկիչներուն ըսածէն տարբեր բան մը չեն գիտեր : Անոր համար ըսած էի որ հայ համայնքը արտասահմանի մամուլին մէջ լուսաբանութիւններ պէտք է ընէ :Ֆրանսացի ժողովուրդը, լսելով ահաբեկիչներուն պնդումները, պիտի կարծեն որ Թուրքերը կը խոշտանգեն Թուրքիոյ Հայերը :*

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Շատ լաւ: Ասիկա հարց մըն է որ որուն վրայ կ'արժէ կանգ առնել: Ես 1975-ին ԹՈՒՍԻԱՏ-ի պատգամաւորութեան հետ Ամերիկա գացած էի: Մեր նպատակն էր բողոքել Թուրքիոյ դէմ դրուած արգելքին դէմ: Այն ատեն Կիպրոսի մասին ծանուցում մը տուած էինք թերթի մը: Կը կարծեմ որ օգտակար եղաւ այդ ծանուցումը: Թուրքիոյ մէջ այսպիսի բան մը ո՞վ կրնայ ընել: Կը կարծեմ որ միայն Պատրիարքարանը կրնայ ընել: 1923-էն մինչեւ 1960 հայ համայնքը ներկայացնող կեդրոնական վարչութիւն մը կար: Յետոյ վերցուեցաւ այդ վարչութիւնը: Որու հետ խօսիմ, կը պատասխանէ որ եթէ Կեդրոնական Վարչութիւն մը ըլլայ, այդ գործը լաւագոյն կերպով կը կատարէ : Երկրորդ կէտ մըն ալ կայ· Թուրքիոյ Հայերը իրենք զիրենք Թուրքէ մը տարբեր չեն նկատեր: Դուք չէք կրնար զգալ որ այս դէպքերը որքան անհանդիստ կ'ընեն մեզ: Ես համալսարանի մէջ դասախօս եմ, կինս ալ Պոլիսի Օփէրային մէջ գլխաւոր մենակատարուհի: Բժշկական Ֆաքիւլթէի մէջ հայ բժիշկներ կան: Անոնք կը յայտնեն թէ իրենց ընկերներուն երեսը չեն կրնար նայիլ, ծայր աստիճան անհանդիստ են :*

ՍԷՐԹՕՂԼՈՒ· – *Հայ ահաբեկչութեան եռին մարքսեան դրդռութիւն կայ: Բայց ինչո՞ւ Մարքսեանութեան դէմ եղող պետութիւններն ալ ձայն չեն հաներ : Ցեղասպանութեան պնդում մը կայ: Ասիկա իրականութեան մէջ տեղահանութեան հարց մըն է: Ողբացեալ Թալաթ փաշային մէկ հրահանգն ալ կայ, որ պէտք ոչ մէկուն քիթը արիւնի : Այս հրահանգը գոյութիւն ունի պետական արխիւներու մէջ: Պալքանեան պատերազմէն մինչեւ Անկախութեան պատերազմն 10 միլիոն Թուրք սպաննուած է: Ինչո՞ւ նկատի չեն առներ այս կէտը :*

(Շար·– 5)

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

Քապուլի Հայերը ըսին Պատ. Ալէնին 1842–ին՝ որ իրենք 13 տարիէ ի վեր քահանայ չեն ունեցած, ինչ որ ճշմարիտ էր, նոյն բանը ըսած է Թաղիադեան՝ թէ 1830 թուականէն ասդին Քապուլ քահանայ ղրկուած չէ: Այս իրողութիւնը պարզելէ ետք, Մեսրոպ Սէթ կ'ըսէ.

«Այս խնդրոյն կապակցութեամբ դի – տելի է, որ մինչ տասնեակներով քահանաներ տարեկան կը ղրկուին Հնդկաստան եւ Արեւելք, Քապուլ ապրող Հայերը պարզապէս անտեսուած էին եւ զրկուած հոգեւոր մխիթարութենէ եւ ասոր պատճառը շատ հեռուները պէտք չէ փնտռել, որովհետեւ անոնք այնքան հարուստ ու փարթամ չէին իրենցմէ աւելի բախտաւոր եղբայրներէն, որոնք կ'ապրէին Պոմպէյ, Սուրաթ, Կալկաթա, Դաքքա, Մատրաս, Բանկուն, Սինկափուր եւ Պաթավիա»:

Այս տխուր երեւոյթը աւելի կը պարզաբանուի երբ կը կարդանք Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկչեան վանքի թեմերուն մասին – Տես Պատմութիւն Նոր Զուղայի (*Բ. հատոր, էջ* 111, *տպ.* 1881–*ին*):

«ԲԱԲՕԼ: Անուամբ միայն նշանակի վիճակ կամ թեմ Ամենափրկչեան վանի, այլ ոչ ժողովուրդց այնր եւ ոչ զհան – գամանաց նորա կայ տեղեկութիւն ինչ»:

Այդ կղզեցած ու լքուած համայնքին կեանքին մէջ 1842 – 1896 *ո՛չ մէկ նշանակալից դէպք կ'երեւի պատահած է:* 1896–*ին, էմիր Ապտուր Բահման խան, պաշտօնական հրաւէր կը ղրկէ Կալկաթայի հայ համայնքին, որ երթան ու ապրին Քապուլի մէջ, որպէսզի* «ամոքեն տառանձնութիւնը» իրենց հեռաւոր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որոնք ինքզինքնին «ապերջանիկ կը զգան, որովհետեւ իրենց ազգակիցներէն բաղկացած հաւաքակցութիւն մը չունին»:

Էմիրին հրաւէր նամակը կը ղրկուի վստահելի հայ պաշտօնեայի մը ձեռքով, Սերվուրտին Խան անուանեալ, ընիկ քաղուլցի, որուն անգլիական անունն է Վուքաս, Ա. Ժոզէֆ, իսկ հայկականը՝ Ղուկաս Ա. Յովսէփեան, որ էր Ժալալապատի վառօդարանի գործարաններուն վարիչը:

Էմիրին նամակը, որ պարսկերէն ծաղկալի ոճով գրուած էր, թարգմանուած ու շրջաբերութեան դրուած էր 1896–*ին առ ի տեղեկութիւն Կալկաթայի հայ համայնքին:*

———×———

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ

Հետեւեալը թարգմանութիւնն է Ն. Բ. Քապուլի էմիրին նամակին, ուղղուած Կալկաթայի Հայ Համայնքին, որ մեզ հասած է եւ կը հրապարակուի առ ի տեղեկութիւն մեր համայնքին: Նամակաբերը կը կոչուի Պ. Լուքաս Ա. Ժոզէֆ, աֆղանիստանցի հայ մըն է, որ բարձր պաշտօն ունի էմիրին ծառայութեան մէջ: Այս պարոնը ներկայիս կը բնակի 6 *Օլտ Զայնա Պազար փողոցը, ուր ան ուրախ պիտի ըլլայ ընդունելու ոեւէ մէկը, որ հետաքրքրուած է Ն. Բ. հրաւիրագրով:*

Հ. Ժ. ՇԻՐՔՈՐ
Գ. Մ. ԱՐԱԹՈՒՆ
Խնամակալներ Կալկաթայի եւ Չինսուրայի Եկեղեցիներուն

———×———

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Բազմաթիւ շնորհիքներէ եւ ազնուութենէ ետք, – թող լաւապէս յայտնի ըլլայ Կալկաթայի Հայ Համայնքին, որ վախճանեալ վերջին թագաւորին ժամանակ, Նատիր Շահին, որը Աստուած խաղաղութեան մէջ պահէ, էմնի մը ընտանիքներ, բաղկացած մօտաւորապէս հինգ հարիւր անձերէ, բոլորն ալ հայ ազգէն, այս երկիրը եկան եւ իրենց օրերը անցուցին հանգստաւէտ պայմաններով: Ներկայիս միայն մէկ ընտանիք կայ, 21 հոգիներէ բաղկացած, մեծ ու պզտիկ, արական եւ իգական, որ կը վերապրին: Անոնք ինքզինքնին շատ ապերջանիկ կը զգան իրենց ազգակիցներուն պակասէն կամ ընկերութենէն զրկուած ըլլալուն համար: Թէեւ մեր նախորդներուն գերիշխանութեան ժամանակ եւ ներկայիս մեր իշխանութեան ներքեւ, անոնք դժուարութեանց ենթարկուած չեն եւ ո՛չ ալ պիտի ենթարկուին որեւէ վնասի կամ նեղութեան, ընդհակառակն, բոլորն ալ, փոքր ու մեծ գրաւած են եւ տակաւին կը գրաւեն պաշտօն ու թոշակ, Աֆղանիստանի գերիշխանութեան ներքեւ, այնպէս որ անոնք ապրուստի տեսակէտով բարեկեցիկ են:

Փափաքելի է, որ ձեր ազգային եւ կրօնական զգացումներէն ու համակրութենէն մղուած, դուք մեզի ղրկէք տասը կամ տասնեւերկու ընտանիք, դաստիարակուած եւ որոշ զբաղում ունեցող մարդիկ, ապրելու Աֆղանիստանի գերիշխանութեան ներքեւ եւ ամոքեն առանձնութիւնը հոս ապրողներուն եւ իրենք ալ իրենց օրերը անցընեն հանգստաւէտ պայմաններով:

Ներկայիս, անոնցմէ մէկը, որ մեր գնահատութեան արժանացած է, Սերվուրտին Խանը, որ ժալալապատի վառօդարանի վարիչն է, ձեր կողմերը կուգայ ամուսնութեան համար: Այս հոչակաւոր արքունիքէն իրեն տասը հազար ռուփի (բրիտանական դրամ) տրուած է որպէս հարսանեկան նուէր:

Ձեր հոս գալուն վերաբերմամբ, մենք զինք ամէն տեսակէտով լիազօրած ենք – թոյլտուութիւն, բնակավայրի յարմարութիւն ըստ իւրաքանչիւրին պաշտօնին եւ հանգամանքին, եւ որ դուք պիտի ապրիք ապահովութեան մէջ: Վերոյիշեալ անձը ձեզի ապահովութիւն պիտի տայ եւ նաեւ պիտի նկարագրէ ձեզի մեր ազնուութիւնը եւ իր ապրելակերպը:

Տրուած Երկուշաբթի, 13–*րդ Բաճապ ամսուն* 1313.

Գրած է
ՄԻՐԶԱ ԱՊՏՈՒԼԼԱ
Բնաղրին կնիքը եւեւը
ԷՄԻՐ ԱՊՏՈՒՐ ՐԱՀՄԱՆ ԽԱՆ
Եւն., եւն.:

(Շար.– 4)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՏԱԾԵԼ՝ ՄՏԱԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. և վերջին Մաս)

Անդամ մը կը պատրաստուէի մեկնելու ժամադրութեան մը: Հաւանական էր որ երկար սպասէի ժամադրութիւն տուողին: Բարեկամ մը կատակեց.

– Հետդ թուղթ եւ մատիտ առ, սպասելու ատեն բաներ մը կը դրես:

Ու ես պատասխանեցի.

– Գրելու համար մատիտի եւ թուղթի պէտք չունիմ: Մտածելով ալ կրնամ գրել:

Կարդ մը հեղինակներ երբեմն իրենց ամբողջ մէկ դիրքը իրենց միտքէն գրած կ'ըլլան նախ քան զայն թուղթին յանձնելը:

Բայց մտածումը յաճախ որքան տարբեր է թուղթին տրուածէն: Մտածումին թռիչքը հոյակապ է: Քեզ կ'առնէ ու կը տանի այնքան արագ, որ հազիւ կրնաս հասնիլ եւեւէն: Մարդ մէկ ժամուան մէջ թերեւս կրնայ չորսհազար բառ գրել: Բայց մէկ ժամուան մէջ քանի՞ բառ կրնայ մտածել: Տասնապատի՞կը: Հարիւրապատի՞կը: Զենք գիտեր: Մէկ բան միայն գիտենք. մարդ կրնայ օր մը արագիլուիլ խօսելէ, լսելէ, գրելէ, կարդալէ, ամէն բանէ, բացի մտածելէ: Ո՛չ ոք կրնայ արգիլել որ մտածենք: Եւ մենք օր մը պիտի կարենանք պարզապէս մտածելով իսկ այնքան երջանկանալ, որքան կ'երջանկանանք սքանչելի զոնչէրթօ մը լսելով:

×

Ուրեմն երբեք պիտի չճայնակցիմ Ժան տը լա Պրիւյէրի, որ կը գրէր թէ «Ամէն բան ըսուած է եւ այն օրէն ասդին, երբ մարդը մտածել սկսաւ, մենք եօթը հազար տարի ուշ մնացած ենք: Մեզի կը մնայ հասկաքաղ մը ընել հիներուն մտածումներուն մէջէն»: Ոչ: Եօթանասուն հազար տարի ալ եթէ անցնի մտածող առաջին մարդուն վրայէն, մենք նոր մտածումի մը փայլատակումը պիտի կարենանք ունենալ մեր ուղեղին մէջ: Երեւակայե՛լ որ երաժշտական աշխարհի մէջ ընդամէնը եօթը ձայնանիշ կայ եւ այդ եօթը ձայնանիշով երաժիշտները հազարաւոր տարիներէ ի վեր ամէն վայրկեան նոր մեղեդիներ կը ստեղծեն: Մարդիկ մեր վրայ կը խնդան եթէ ըսենք որ ամէն տեսակ երաժշտութիւն գրուած է եւ այլեւս կարելի պիտի չըլլայ նորը գրել ու նուագել: Եթէ եօթը ձայնանիշեր այսքան անսպառ պտուղ տան, տասնըեօթը հազար բառեր ի՞նչեր չեն կրնար տալ յաւիտեան...:

×

Եւ եթէ ընկերութիւններ անվերջ կը փոխուին ու կը զարգանան, կը յառաջադիմեն, պատճառը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այն՝ թէ նոր մտածումներ կը ծնին հին բառերէ: Այդ մտածումները երբեմն կը ընան շատ ցնցող ըլլալ: Ցեղնուած չէ՞ որ մէկ հոգիի մտածումը հիմնովին փոխէ միլիոնաւոր մարդոց կեանքը: «Մեր ընկերային անհատականութիւնը ուրիշներու մտածումին ստեղծագործութիւնն է» ըսած էր Մարսէլ Փրուսթ: Մեր հագած հագուստը, մեր կրած կօշիկը ուրիշի մը մտածումին արդիւնքն է: Նոյնը պիտի ըսենք մեր ստացած դաստիարակութեան համար: Ցաճախ մեր արտայայտած մը – տածումներն անդամ ուրիշներէ փոխառնուած մտածումներ են: Տուրք կը վճարենք, փոխադրամիջոցի տոմսան վարձք կը վճարենք միշտ ենթարկուելով ուրիշներու մտածումներուն: Երբեմն նոյնիսկ յուսահատօրէն կրնանք կարծել որ մենք ուրիշներու մտածումներուն բանտարկեալը կամ խամաճիկն ենք: Բայց պէտք չէ մոռնալ երբեք սա իրողութիւնը. եթէ մեր ընկերային անհատականութիւնը ուրիշի մը մտածումին ստեղծագործութիւնն է, մենք ալ փոխադարձաբար մեր մտածումներով կրնանք օր մը ստեղծագործը հանդիսանալ ուրիշներու կամ յաջորդներու ընկերային անհատականութեան: Ատոր համար ալ մէկ բանի միայն կը կարօտինք. մտածել ոչ մեր եսին մասին, այլ ուրիշին մասին: Մենք մեր ընկերային անհատականութիւնը կը պարտինք անոնց՝ որոնք մտածեցին մեր մասին: Մենք ալ պէտք է յաճախ մտածենք ուրիշներու մասին, եթէ կ'ուզենք միայն բանտարկեալ մը չըլլալ ուրիշներու մտածումներէն չինուած վանդակի մը մէջ: Կա՞յ աւելի մեծ երջանկութիւն մը, քան այն զոր կը ըզգանք երբ մեր մտածումներով կը լուսաւորենք ուրիշները:

Այս բոլորէն վերջ կը յիշեմ մտածումի մեծ վարպետ, Ֆրանսացի Ալէնին մէկ դիտողութիւնը. «Աշխարհի ամէնէն դժուար բանն է մտածելէ վերջ ըսել այն ինչ որ ուրիշներ կ'ըսեն առանց մտածելու:

Դժուար է, այո՛, բայց այդ է որ մարդը կը զատորոշէ ու կը դերադասէ նոյն բանը ըսող հազարաւոր մարդոցմէ:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

———o———

Արդիւնքն սպասեցնել չի տար ամիսը կ'անցնի, ուրախութիւնը կը գայ ձեզ ու մեզ: Կոմբինատ վերադարձայ, ինչպէս ասացի, հոգիս դրախտում. ի՞նչ լաւ մարդկանցով եմ շրջապատուած: Վերեւից՝ վարչութեան պետը, ներքեւից՝ արտադրամասի պետերը: Սրանց հետ սարեր կարելի է շուռ տալ: Անհասկանալին էն էր, որ էսպիսի մարդիկ պլանի եօթանասուն – ութսուն տոկոսից էն կողմ չէին անցնում: Շուտով գլխի ինկայ, թէ ուր եմ ընկել: Մի ամիս անց մօտս եկաւ արտադրամասի պետերից մէկը: Բարեւեց, իր ձեռքով բաց արեց դրասեղանիս դարակը, գրպնաի ծրարը դրեց էնտեղ, յետոյ. «Գրութիւն է, կը կարդաք, երբ ժամանակ կ'ունենաք»: Ուզում էր գնալ, ետ պահեցի. «Ժամանակ հիմա էլ ունեմ, ինչո՞ւ յետադայինն թողնեմ: Էս բոպէիս կը կարդամ»: Բաց արի ծրարը, մէջը՝ ոչ մի գրութիւն: Դրա փոխարէն՝ հարիւրանոց, յիսունանոց, քսանհինգանոց, տասանոց: Ծրարը ձեռքը տուի, դուրս արի առանձնասենեակից: Նոյն օրն էլ հեռացրի աշխատանքից: Մի երկու էլ սրա բախտին արժանացան: Վախի՞ց, թէ՞ սրանց նմաններ էլ չկային, ոչ ոք էլ ոտք չդրեց կոմբինատ: Ես էլ որոշեցի մի կողմ դնել մինիստրութեան վարչութեան պետի տուած խորհուրդը ու աշխատողների սանձը ձեռքս առայ: Թէ չէ նրա ասած ազատութիւնով, ինքնուրոյնութիւնով, անկախութիւնով կոմբինատն էլ ձեռքից կը գնար, ես էլ: Մէկ էլ էն տեսնեմ՝ պետս շտապ կանչում է ինձ. ի՞նչ էք անում: Հանդստացրի նրան. կոմբինատը թէ ինձ էք վստահել, թողէք անեմ էն, ինչ պէտք է: Սխա՞լ կը լինեմ, աթոռս ուրիշին կը տաք: Ոչինչ չասաց: Ես էլ կոմբինատ եկայ եւ արտադրամասերը մաքրելուն անցայ: Բարեբախտաբար, աշխարհը լիքը ազնիւ մարդ. մէկը թէ անազնիւ է, տասը ազնիւ է, հարիւրը ազնիւ է: Առաջին օրուանից Գէորգն էլ աչքիս մաքուր չերեւաց, մի քանի անգամ բռնեցի երեկոյեան ժամերին մեքենան օգտագործելիս: Հետը խօսեցի, ըզգուշացրի: Խօսքս բանի տեղ չդրեց՝ «Ընտանիք պիտի պահեմ»: Նրան էլ պիտի հեռացնէի, լաւ է, ինքը հասկացաւ ու պոչը հաւաքեց: Կոմբինատը կամաց – կամաց ուշքի եկաւ. եթէ արտադրամասերի նախկին պետերից շատերը երկուսն իրենց համար էին անում, մէկը՝ Պետութեան համար, նորերը պետական պլանից դուրս բան չէին տեսնում: Հարիւր տոկոսը սովորական բան դարձաւ մեզ համար: Մինիստրութեան պետս, որ մի քանի ամիս մոռացել էր ինձ, յանկարծ յիշեց: Ուրախ – ուրախ գնացի. բա որ ասո՞ւմ էի: Պետս սառը ջուր լցրեց գլխիս: Պլան կատարելը, ասաց, զորձի կէսն է, միւս կէսը մարդկանց ապրելն է: Իսկ դուք քանի՛-քանի մարդու բերանի հացը խլեցիք: Կաղրերի հետ էդպէս չի կարելի վարուել: Գնացէք ու մտածէք ասածներիս մասին: Եկայ, նրա ասածը մոռացած, որոշեցի շարունակել իմը: Որպէսզի խօսքս չխախտեմ, աշխատանքային շաբաթս հօրս դերեզմանին այցելելով սկսեցի: Երդւում եմ, հայր, ոչ ոք չի շեղի ինձ իմ ճանապարհից, համարիր, որ քո կեանքը, որ մօր կաթի պէս ինձ միշտ ոգի վրայ էր պահում, միշտ էլ կը շարունակի պահել:

Մի պահ լռեց. երեւի յոգնել էր:

Աչքս նրա հօր դերեզմանից չէր կը – տրուում:

(Շար.– 11)

Բացառիկ

ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ

Նիսի մէջ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

—o—

ՆԻՍ. – Սակաւաթիւ Հայեր միայն բախտաւորութիւնը ունեցան վայելելու Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին Հոկտեմբեր 11–ի համերգը, մինչ շատեր նախընտրած էին ըմբոշխնել չվերջացող ամառուան մը այդ արեւոտ յեմիկիօրէն, կամ դրաւուած էին նարտախաղով, և թերևս ալ պարզապէս յանձնուած՝ կենարար տիւանդորին:

Մենք եղանք բախտաւորներէն:

Երգչախումբը, հրաշալի կերպով մարզուած՝ Խաչիկ Եըլմազեանի ղեկավարութեան տակ, նոյնքան անթերի կերպով երգեց հայկական տոհմիկ կամ ժողովրդական երգեր, ինչպէս նաեւ մերօրեայ հեղինակութիւններ, չմոռնալով անուշտ արեւմտեան դասական գործեր ալ, ինչպէս՝ Շուպէրթի «Գերմանական Պարարգ»ը, Ռամոյի «Զօն Գիշերուան»ը եւ Մոցարթի «Ավէ Վերում»ը:

Խաչիկ Եըլմազեան, որ Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքին նախկին սաներէն է, երաժշտական իր ուսումը կատարելագործած է Գերմանիա, Տորդմունտի Երաժշտանոցին մէջ, հետեւելով երգի ու գործիական երաժշտութեան եւ մասնագիտանալով՝ իբր խմբավար: Որոշ տաղանդ մը Գերմանիոյ մէջ համերգներ վարելէ վերջ, հրաւիրուած է Մարսէյլ, ուր երեք տարիէ ի վեր ստանձնած է Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի երգչախումբին խմբավարի պաշտօնը:

Դիտելի է թէ Խ. Եըլմազեան յաջողած է այդ երգչախումբն ալ մարզել գերմանական բծախնդիր ճշդրտութեամբ եւ հանրութեան ներկայացնել միաձոյլ խումբ մը որ ոչինչով ետ կը մնայ անդրշրջանեան երգչախումբերու կատարելութենէն:

Հոկտ. 11–ի համերգին, Խ. Եըլմազեան նորութիւն մը փորձած էր բեմին վրայ քովէ քով շարելով իգական եւ արական ձայները իրենց ստորաբաժանումներուն համեմատ, փոխանակ առաջինները ետեւ դնելու երկրորդներով, ինչ որ սովորութիւն է առ հասարակ: Այս նոր դասաւորումը ունի անշուշտ իր անմիջական առաւելութիւնները, որոնք կրնան սակայն ակնկալուած արդիւնքը չտալ մեծ մասամբ դատարկ սրահի մը մէջ:

Այսուհանդերձ գեղանի մը վրայ Խաչիկ Եըլմազեան հետեւած ըլլալ կը թուէր հայկական երգչախումբերու աւանդութեան, յայտագիրը վերածելով տարաշխարհիկ ծաղկեփունջի մը, ուր առանց որոշ դասաւորումի իրարու կը յաջորդեն այլազան հեղինակներէ երգեր, արտայայտուած՝ այլեւայլ լեզուներով: Այս սովորութիւնը յատուկ է հայ երգիչներու, որոնք կ'ուզեն ա՛նպայման ցոյց տալ իրենց բազմակողմանի հմտութիւնը, մինչ մեծ երգիչները կը բաւականանան պարզ եւ միօրինակ, այսինքն՝ ներդաշնակ երգացանկերով: Զենք դիտեր թէ Խաչիկ Եըլմազեան ի՞նչ կազմած էր յայտագիրը, թէ ո՛չ հետեւած՝ խումբին անդամներուն կամ վարչական մարմնին ցանկութեան: Ամէն պարագայի մէջ գեղարուեստական գեղանի վրայ շատ բան պիտի չահէր որոշ դասաւորումի մը ենթարկելով երգացանկը համերգին:

Հոս հարց կը ներկայանայ թէ պէ՞տք է ժողովուրդին ճաշակին հետեւիլ, թէ ո՛չ փորձել այդ ճաշակը զարգացնել: Եթէ սրահին մէջ դնենք ապլոտիմէթր մը (ծափաչա՞փ...), կը տեսնենք թէ ամէնէն աւելի կը ծափահարուին ժողովրդական կամ տոհմիկ հանրածանօթ երգերը եւ մէյ մըն ալ այն նոր հեղինակութիւնները որոնք կամովին կը նոյնանան ժողովրդականներուն հետ: Կան նաեւ մերօրեայ ստեղծագործութիւններ, որոնք հանդիսական ու վեհապանծ ընոյթ կը կրեն, ձօնուած ըլլալով պատմական դէպքի մը պանծացման եւ իբր այդ կը դտնեն չերմ ընդունելութիւն: Մոնիւմանդալ (կոթողային) երաժշտութիւնն է այդ, որուն ծանօթ օրինակներն են Իսկար Յովհաննիսեանի «Երեւան – Էրէբունի»ին եւ «Արփա – Սեւան»ը, որոնց ստեղծած խանդավառութիւնը անմիջական է:

Բացի այս վիճելի կէտերէն, կրնանք հաստատել թէ Խ. Եըլմազեանի մարզած երգչախումբը շատ լա՛ւ կ'երգէ, ի՛նչ որ կ'երգէ: Խումբը բաղկացած է գեղաձայն երգիչներէ, որոնցմէ շատեր մեներգիչի իրենց անվիճելի շնորհները ի յայտ կը բերեն այլեւայլ առիթներով: Անոնք կը կոչուին Արթինեան, Խեչեան, Շամոեան, Մինասեան (քոյր եւ եղբայր), Սիմոնեան, Գասպարեան, եւայլն.: Ուշադրութիւն կը դրաւէ մասնաւորաբար Օր. Վարդուհի Մինասեան մեծծօսորոանոյի իր թաւշային ձայնին տաք ու հաղորդական բացառիկ թէմպրով:

Պէտք է մատնանշել նաեւ շատ կարեւոր դերը Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, որ դաշնակով կ'ընկերանայ երգչախումբին, ամէն գեղանի վրայ օժանդակ հանդիսանալով խմբավար իր ամուսնոյն:

Իսկ լիակատար գաղափար մը տալու համար յայտագրին մասին, ըսենք թէ վերեւ յիշուած երգերէն զատ ընտրուած էին մասնաւորաբար ժողովրդական եւ տոհմիկ գործեր, ինչպէս Կոմիտասէ՝ Տէր կեցո՛ դու զհայս, Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու, Սարերի վրո՛վ գնաց եւ է՛ս գիշեր լուսը տեսայ, Կարա – Մուրզայէ՝ Ալագեազ, եւ Թ. Ալթունեանէ՝ Մալուլօ, Տուլ – Տուլ, Զոլակ Զան եւ Հո՛յ իմ նազանի եարը: Ասոնց կողքին պէտք է յիշել Տիգրանեանի Անոյշ օրերայէն երեք երգ (Ամպի Տակից, Ափսո՜ս Անոյշ եւ Ծառ ու Ծաղիկ) Դ. Ալէմշահէ՝ Իմ հեռաւոր հայրենիք եւ Արա Պարթեւեանէ Հայրենիքի կենացը եւ Իրիկուն:

Այս վերջինը, յօրինուած՝ Միսաք Մեծարենցի ծանօթ քերթուածին վրայ (Սա իրիկո՞ւնն ըլլայի ես...) կուգայ անդամ մըն ալ ապացուցանել թէ չափազանց վրանգաւոր է երգի վերածել քերթուած մը որ ինքնին համակ երաժշտութիւն է: Ջուլահեռը որ կը ստեղծուի երգին եւ բանաստեղծութեան միջեւ, կը վերածուի դժուարին մրցակցութեան մը ի հեճուկս առաջինին, երբ մանաւանդ Մեծարենցն է քերթողը: Թէեւ գօտեմարտիլ տիտան – քերթողին հետ պատիւ միայն կը բերէ երգահանին:

Եզրակացնելով կրնանք անվարան ըսել թէ Հոկտ. 11–ի համերգը եղաւ մեծ յաջողութիւն մը երգչախումբին հաշուոյն, եւ նաեւ իրական յայտնութիւն մը՝ Նիսի Հայոց համար, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով է որ կը լսէին հայկական երգաչախումբ մը:

Յանկալի պիտի ըլլար որ ոչ – հայ ունկընդիրներ ալ եկած ըլլային այդ օր: Բարձրորակ հայկական խմբերգի մը ծանօթանալու լաւագոյն առիթը պիտի ըլլար այդ անտարակոյս:

×

Երգահանդէսը կազմակերպուած էր նախաձեռնութեամբ Նիսի Հայ Մշակութային Օճախին եւ դրուած՝ պատուոյ նախագահութեան տակ Նիսի հոգեւոր հովիւ Տարօն Ծ. վրդ. Ճէրէճեանի որ փակման խօսքը ըսաւ, դրուատելով արժանիքները Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, վարիչներուն եւ խմբավարին:

Հայ Մշակութային Օճախը օգտաշատ գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ, տարեգլխէն ի վեր կազմակերպելով բանախօսութիւններ, թատերական ներկայացումներ, երաժշտահանդէսներ եւ ընկերա – համակրական հաւաքոյթներ: Նիսի հայկ. պատմութեան մէջ նորութիւն մըն է այս եւ փափաքելի է որ շարունակուի, հակառակ զատ չափաւոր ընդունելութեան: Տարիներ շարունակ մշակութային ամէն գործունէութենէ հեռու մնացած համայնք մը իր թմբիրէն արթնցնել ժամանակի կը կարօտի: Միութեան վարիչները պարտին գիտակցիլ այս ճշմարտութեան եւ ջանան իրենց ճիգերը կրկնապատկել, փոխանակ վհատելու:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ «Թերխանեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 3–ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 91–րդ տարեդարձը, ճաշ – պարահանդէսով, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն կոմիտէութեան: Հանդէսը վարած է ընկ. Վահէ Յակոբեան: Խօսք առնելով կոմիտէի փոխ – ատենապետուհին՝ ընկերուհի Արսինէ Օշական, շեշտած է «Դաշնակցական անձի մը պարզ հասարակութենէն տարբեր ըլլալու պարտականութեան», յայտնելով, որ «Դաշնակցական մը ճշմարտապէս կը հաւատայ իր կուսակցութեան տեսլականին եւ գիտէ զոհել ու զոհուիլ անոր իրականացման համար»: Օրուան բանախօսը՝ ընկ. Յարութիւն Մըսըրլեան (Նիս Ճըրգիէն), շեշտած է կարեւորութիւնը հետեւելու միջազգային անցուդարձերուն, հետեւողական կերպով հետապնդելու մեր Դատին յաջող լուծման տանող աշխատանքները: Գեղարուեստական յայտագրի զորածդրութենէն ետք փակման խօսքը արտասանած է ընկ. Վահէ Յակոբեան: Ապա, հանդիսութիւնը շարունակուած է պարերով եւ խրախճանական մթնոլորտի մէջ:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեան, որ երկու տարի է կ'ուսանէր Պիրմինկհամի (Անգլիա) Համալսարանին մէջ, վերադարձած է վանք: Սեպուհ Վրդ. հետեւելով իսլամական եւ քրիստոնէական յարաբերութեանց ուսման՝ Մագիստրոս Արուեստի տիտղոս ստացած է, իբրեւ ատենախօսութիւն ներկայացնելով «Քարապալայի պատմական դէպքը» նիւթը:

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Ամէնք) Յունաց առաջնորդարանիստ Այ Նիքոլա Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 4–ին, ոգեկոչուած է Փոքր Ասիոյ ազէտին 59–ամեակը, նախաձեռնութեամբ հելլէն ուժ հայրենակցական միութիւններու եւ Գոքինիոյ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդի: Յաւարտ արարողութեան, խօսք առնելով Պ. Քսիրէաս անդրադարձած է 1922–ի ահաւոր աղէտին, անոր ծալքերուն եւ յոյն ու հայ ժողովուրդներու մարտիրոսութեան: Ապա, թափօրը քաղաքապետարանի նուագախումբի առաջնորդութեամբ ուղղուած է Օսիա Քոչնի հրապարակը, ուր ծաղկեպսակներ դրուած են: Նախորդ օրն ալ, Երմանիքայի գերեզմանատան յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած է ոգեկոչման արարողութիւն մը: Հանդիսութեանց ներկայ եղած են Գոքինիոյ Մետրոպոլիտը, քաղաքապետը, երեսփոխանական թեկնածուներ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Թէաթրօ Քոմիքօ»ի մէջ, Սեպտ. 21–ին, տեղի ունեցած է «Գայեանէ» պարախումբի տարեկան երեկոյթը, նախաձեռնութեամբ Արժանի – թինահայ Մշակութային Միութեան: Իւրաքանչիւր պարի մեկնաբանութենէն առաջ Խուան Մէնէշեան մէջբերումներ կատարած է հայ բանաստեղծներէ: Պարախումբը, ղեկավարութեամբ Ալիսիա Անդրէասեանի, ներկայացուցած է հայկական տոհմիկ, ժողովրդական եւ ազգային պարեր, գնահատուելով ներկաներէն:

ԱՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ամբողջ փախուստի ընթացքին Խատճէն այդքան տկար ու շուար զգացած չէր: Այո՛, այո՛, երկու ամուսինները հանչցած էին իրենց ո՛վ ըլլալը:

– Հէյ, չան ցկնած, հեղ մըն ալ որ էդ տեսակ բաներ խօսիս, ձէնդ փորիդ մէջ կը խեղդեմ, – պոռաց Ուստա Ուսէփ:

Ուստայի ձեռքն ու ոտքը դող եկած էին, արիւնը գլխին զարկած էր: Քսան տարի համբերանքով տարած էր կնոջ չար դէրդուքները, սակայն այս մէկին այլեւս չկրցաւ համբերել:

Կինը, Նիգար, այս անգամ ամուսինը իր բարկութեան մէջ զինաթափ ընելու համար, զայրոյթէն սկսած էր լալ: Ուրիշ անգամներ ալ Նիգար յաճախ այդ գէնքին դիմած էր, եւ իրաւ ալ Ուստան անոր լացէն զինաթափ եղած՝ ուզած էր սիրտը առնել:

Այս անգամ սակայն անոր լացէն Ուստան աւելի բորբոքեցաւ, կարծես այդ պահուն աւելի լաւ հասկցաւ կնոջ արցունքներուն վտանգաւոր իմաստը:

– Հիմա աւելի լաց, ես քու հօր, ... – պոռաց Ուստան ու բարկութենէն անկողնի մօտի ճրագդիրը բռնելով՝ կնոջ գլխին նետեց:

Կինը վէրք ստացող կենդանիի մը պէս ճչաց յանկարծ եւ բնազդօրէն փեթակներուն կողմը վազեց՝ օտարականներէն օգնութիւն խնդրելու համար:

Խատճէն վառեց ճրագը: Զէյնապ փրրցուած ծաղիկի մը պէս անկողնին վրայ ինկած էր:

– Ի՞նչ պատահեցաւ, քուրիկ, – Խատճէն հարցուց Նիգարին:

– Ամուսինս զիս կը սպաննէ: Վա՛յ, չորնան ձեռքերդ, Ուսէփ, – ըսաւ Նիգար լալով՝ գլուխը Խատճէին ցոյց տալով:

Ուսէփ ճրագդիրը այնքան ուժեղ նետած էր, որ Նիգարի գլուխը գնտած էր:

– Մի՛ լար քուրիկ, քեզ ծեծողը ամուսինդ է, ուրիշ մէկը չէ, – խօսեցաւ Խատճէն, երբ Ուստա Ուսէփ զայրոյթով մը վրայ հասաւ:

– Եթէ պէտք ըլլայ, էս չան որդին կը սատկեցնեմ ու ձեզի վտանգ մը չի պատահիր, – ըսաւ Ուստա Ուսէփ:

Գլխէն ստացած հարուածէն յետոյ, Նիգար կը կարծէր, որ Ուսէփ պիտի զղջար, պիտի խղճահարէր, բայց երբ տեսաւ անոր աւելի խիստ սպառնալիքը, ինքզինքը բոլորովին անօգնական զգաց: Խիղճը արթնցնելու համար, Ուսէփին նայեցաւ եւ կարծես այդ պահուն միայն անոր մէջ տեսաւ ուժը: Էդքան տարիներ ինչպէ՞ս չէր հասկցած ու անոր համբերանքը չարաչար գործածած էր: Ուստայի աչքերէն կ'ըսես կրակ դուրս կուգային: Նիգար կ'ուզէր խօսիլ անոր հետ՝ կարծես ճանչնալու համար իր նոր ամուսինը: Ուսէփ թող չներէր, միայն թէ խօսէր իր հետ:

– Ուսէփ, տնաշէն, քիչ մնաց գլուխս կոտրէիր: Ինպէ՞ս կը ցաւի...

Ուսէփ ուրիշ անգամներ ալ գործածած էր վերջի բառերը ներողամիտ ձեւով: Նիգար իր յոյսը Ուսէփի այդ բառերուն կապեց ու անոնց մէջ ուզեց տեսնել իր բարի ամուսինը: Եւ, սակայն, անոր ձայնը աններող էր: Նիգար իր ամուսնին վրայ այդ տեսակ խիստ դէմք մը բնաւ երեւակայած չէր:

– Աղբերս, մենք անցորդ ենք, վաղը դիշեր կը հեռանանք էստեղէն, միայն թէ զաւակս մի քիչ հիւանդ կը զգայ, – ըսաւ Խատճէն եւ սակայն զգաց, որ ի զուր կը ծածկէր իր զաւկին ինքնութիւնը, մանաւանդ որ Զէյնապ ճրագին լոյսին տակ էր, ուսերուն վրայ թափուած վարսերով:

Ուստան տեսաւ Զէյնապը ու զգաց, որ նոյնիսկ յանցանք է անոր առջեւ բարկացող երեւնալ:

(Շար. – 431)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՑՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, հոգե – հանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, Փարիզի Ս. Յով–հաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, հանգուցեալին հարազատներուն ու բարեկամնե – րուն փափաքով:

× Այս առթիւ, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին կը նուիրեն.– Տիկին Աստղիկ Աչըքկէօզեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աչըքկէօզեան 300, Տիկին Վերժին Պо – յաճեան 100 Ֆ.: Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին կը նուիրեն. – Զուքուրեան եւ Նասիպեան ընտանիքները 200-ական Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն):

———×———

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւ–ղը, կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Պողոս–Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, իրենց մահացած ընկե–րուհիներուն համար:

Ի դիտութիւն՝ անոնց յիշատակը յար – գողներուն:

Պատարագէն անմիջապէս յետոյ՝ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մը–շակոյթի Տան մէջ, 9, ռիւ Մատրիտ:

ՊԱՆԱՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Le Samedi, 14 Novembre, à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարիամ Ֆէրէշէբեանի մահ – ուան տարելիցին ի յիշատակ, Զուլհակ–եան ընտանիքը կը նուիրէ՝ 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ 250 Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան Վար – ժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվառ – Օտտոյի Վարչ.ը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւի–րէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Հոկտ. 31, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին ընկե–րուհի Հելքօ Մկրտիչեանի բնակարանը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներ–կայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Noël et Jour de l'An

A
ALEP - DAMAS - BEYROUTH
2.800 F.

Prix spéciaux pour Enfants et Jeunes de moins de 30 ans.

A PARIS:
SABERATOURS
Levon BAGHDASSARIAN
31, Rue d'Argenteuil
75001 — PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

à Lyon
au Casino de Charbonnières

Le Samedi, 31 Octobre, à 21 h.

Nuitée Dansante

au profit de la rénovation de l'église

GRAND ORCHESTRE ANDRE RYAN de France - Inter
Orchestre Folklorique «SAYAT - NOVA»

Invité d'Honneur de la Soirée: HENRI VERNEUIL

Réservation: de 19h.30 à 20h.30— du Lundi au Vendredi
Tél.: (7) 854. 99. 13

GALA et BANQUET

Des ANCIENS COMBATTANTS d'ORIGINE ARMENIENNE des Hauts-de-Seine

Sous le Patronage de: Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur des Anciens Combattants)
Et la présence de Hautes Personnalités

Le 31 Octobre, à 20 h. 30 précises
Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor Cresson
Réservations: Tél.: 770. 07. 25 — 642. 73. 10 — 642. 45. 25

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 31,
ՏՕՆ Է ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ
Հնոց եւ Նորից, Ցայտից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին Պատարագ կը մատուցուի:

ՄԱՐՍԷՅԼ
Լ. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ
Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարերարներուն Յիշատակին

Նոյեմբեր 1–ին, Կիրակի օր, Եկեղեց–ւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերար–ներու յիշատակին:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը հրաւիրուին մեր ազն հաւատացեալ ժողո–վուրդն ու բարերարները, ներկայ գըտ–նուելու այն յիշատակի օրուան, որու ընթացքին կը յիշուին բոլոր անոնք, ո–րոնք սատար հանդիսացած են եկեղեց – ւոյս պայծառութեան:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի ամբող–ջական կազմով, Եկմալեան քառաձայն եղանակաւ, ղեկավար Խաչիկ Եըլմազեա–նի առաջնորդութեամբ:

Սկիզբ Արարողութեանց.– 8.30
Պատարագ.– 10.00
Քարոզ.– 11.00

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1,
ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Քամբանը – Ֆրէզի Ս. Կարապետ Ե–կեղեցւոյ Վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ «Ամենայն Սրբոց» տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ Ժամերգութեան.– 8.30
Պատարագ 10.00

Յաւարտ պատարագի, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, Ե–կեղեցւոյս բարերարներուն, ազգայիններ–ուն եւ հաւատացելոց յիշատակին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

ՏԻԿԻՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ-ի լոյս տեսած վերջին գիրքին
Ծանօթացում եւ Ձօնագրութիւն
PRESENTATION ET SIGNATURE
de l'Ouvrage:
« LA SOCIETE ARMENIENNE AU XIX° SIECLE ».
Paru
aux Editions La Pensée Universelle
Par son auteur:
Mme Béatrice KASPARIAN-BRICOUT
Le Vendredi, 30 Octobre, à 21 h.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միու – թիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Քնար Կէրէնէ 100 Ֆ., Աւետիս Մեսումեանցի (Մելքոնեան) մահուան առ–թիւ:

×

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թա–ղականութիւնը, ստացած է հետեւեալ նուէրները, Սերովբէ Հայրապետեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ղազարոսեան 100–ական, Յա–րութիւն Տէրոյեան 20, Յակոբ Հայրա – պետեան, Այրի Տիկին Սահակեան 50–ական, Կարօ Կօնոյեան, Տիկին Կոթիէ, Այրի Տիկին Կօնոյեան 10–ական Ֆ.:

Մարիամ Յովսէփեանի թաղման առթիւ.– Ալպէռ Միրաքեան, Կարապետ Գոգայ – եան, Խանիկեան 100–ական, Անոյշ Գոր–գոյեան 50, Սիրանոյշ Քաջունեան, Թըր–փանտա Ալեքսանեան 30–ական, Պայծառ Տիրանեան 25, Մելինէ Գանթարճեան 20 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ա. Յ Ս

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

———o———

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու – թիւնը, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, յարգանքի եւ ոգեկոչման այց մը պիտի տայ մտաւո–րականներու շիրիմին, Պանեէօի գերեզ – մանատունը: Փորթ – տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 օթոպիւսը եւ իջնել՝ Սիմքիէր Փարիզիէն: Հաւաքոյթ՝ մեծ դրան առ – ջեւ, ժամը 15–ին: Կը հրաւիրուի՝ Փա–րիզի հայ հասարակութիւնը:

U. G. A. B.

75° ANNIVERSAIRE A VALENCE
7 et 8 Novembre

Sous le Haut Patronage de:
Monseigneur SEROBE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence de:
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB

Samedi, 7 Novembre — 20h.30
DINER d'ANNIVERSAIRE
Salle Yervant Hussissian
6, Rue Faventines — Valence

Dimanche, 8 Novembre:
— 10h.30: MESSE SOLENNELLE
En l'Eglise Apostolique Arménienne
St. Grégoire l'Illuminateur
13, Rue Ambroise Paré — Valence

— 15h.30: Au Théâtre Municipal de Valence
Chorale SAHAK-MESROB
de Marseille
Avec ses 90 participants
Sous la direction de:
KHATCHIG YALMAZIAN

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

———o———

Սէն – Շամոնի Ժողովրդապետութիւնը, կազմակերպած է՝ ընտանեկան երեկոյթ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ,
13,Rue Asil Alamagny 42400 St. Chamond
Շաբաթ, Հոկտ. 31, ժամը 20.30–էն մինչեւ ուշ ատեն, ի նպաստ՝ ամենօրեայ հայ դպրոցին:

Տաք մթնոլորտ, զոր կ'ապահովէ՝
ՓՕՇԱՑԵԱՆ – ՔԻԶԻՐԵԱՆ տուօր

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Զեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

SEVAN

Direction: M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi — *Ouvert tout l'été*

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
30
VENDREDI
30 OCTOBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.028 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.028

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

"Les rapports avec Paris malades de l'Arménie"

—o—

Ինչպէս կը գրէինք երէկ, «Քոթիտիէն տը Փարի» Թուրքիոյ նուիրած իր երկրորդ յօդուածը (որ լոյս տեսաւ Հինգշաբթի, Հոկտ. 29-ին) կը խորագրէր «Փարիզի հետ յարաբերութիւնները հիւանդ՝ Հայաստանով»։ Իվ Քոնիւ իր այս գրութիւնը կը նուիրէ «հայկ. ահաբեկչութեան» ու կը սկսի նախ յիշելով Սեպտ. 24-ի Թրքական հիւպատոսարանի գրաւումը եւ արձագանգ կը հանդիսանայ Թրքական անգլիագիր «առաջին եւ միակ» օրաթերթին՝ «Թըրքիշ Տէյլի Նիուզ»ի Սեպտ. 25-ին լոյս ընծայած խմբագրականին։ Հակառակ Թուականին (Սեպտ. 25) երբ օրաթերթը լոյս կը տեսնէր դեռ հիւպատոսարանը պարպուած չէր ու խմբագրականը կը խորագրէր՝

'Mitterrand au pied du mur,

ու կը գրէր. – «անգամ մը եւս, հայ ահաբեկիչները մարդասպանութեան դիմեցին եւ այս առիթը թոյլ պիտի տայ փորձել Միթերանի կառավարութեան կամքը ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու համար (...)։ Այսօր, շուրջ քառասուն Թուրք պատանդ բռնուեցան հայկ. խմբակի մը կողմէ եւ անձկութեամբ կը սպասենք տեսնելու համար թէ ի՞նչ պիտի ընեն ապահովութեան ֆրանսական ուժերը (...)։ Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ մը, ծանօթ իր պարկեշտութեան համար Թուրք Հանրապետութեան հանդէպ վերջերս յայտարարած է թէ շշմած էր հաստատելով որ կապեր կան հայկ. խումբերուն եւ ֆրանսական ոստիկանութեան միջեւ։ Ֆրանսացիք միշտ նպաստաւորած են Ցունաստանը, միշտ զօրավիդ կեցած են Հայերուն...։ Նախագահ Ֆ. Միթերան չափաւորութիւն ցոյց տըւաւ բայց նախկին նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի դիրքը ուղղակի գայթակղեցուցիչ էր (...)։ Ֆրանսա պարտակցութիւնն ունի յարգելու Թուրք դիւանագէտներն եւ մարմինները պաշտպանելու իր խոստումը, հակառակ պարագային կը տարուինք մտածելու որ մի այն ուրուական Պետութեան մը հետ է մեր գործը»։

×

«Քոթիտիէն»ի Թղթակիցը կը շարունակէ յայտնելով թէ նոյն ձեւով արտայայտուած են, յաջորդող օրերը, մամուլ, հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ, ըստ գացական, սիրտ «տակնուվրայ ընող» վիշտակումներով, շեշտելով թէ զոհը՝ ձեմալ Իօզէն, սպաննուելէն քանի մը վայրկեան առաջ, Թուրքիա մնացած իր կնոջը հեռաձայնած էր որոշելու համար երեք օր առաջ ծնած, իր մանչուն անունը։

Հանրային կարծիքին մէջ ալ, բարկութիւնը բացայայտ է եւ Ֆրանսայի դէմ ամբաստանութիւնները՝ շատ բուռն։ Իզմիր եւ Անգարա, ուր Թուրքերու հանդիպեր է, նոյն խօսքերը լսեր է. – «Այդ մարդիկը ոչինչ եւ ոչ ոք կը ներկայացնեն, Պէյրութի ծնած են և երբեք ոտք չեն կոխած Թուրքիա, ի՞նչ իրաւունքով հայ ժողովուրդի անունով կը խօսին երբ հայ ժողովուրդն ինքն իսկ կը դատապարտէ իրենց եղեռնափորձերը։ Թոյլ տալով, որ արտայայտուին ձեր հեռատեսիլին առջեւ, իրենց խաղը կը խաղաք, մեղսակցութիւն է։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ Ֆրանսա գործուած նախորդ արարքներուն հեղինակները միշտ փախստական են»։

Հիւպատոսարանին գրաւման յաջորդող Կիրակին, ԱՍՍԱՀԱՅԷՆ աւելի, Ֆրանսայի դէմ ցոյցեր տեղի ունեցած են Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, 25 հազար եղած են Անգարա։ Թուրքերու բարկութիւնը ալ աւելի սաստկացած է անկարողութեան արդարացի զգացումով մը։ Էվրէն որ, քանի մը ամիսէն յաջողած է ցայտուն կերպով նահանջել տալ իր երկրին քաղաքական ահաբեկչութիւնը, ոչինչ կրնայ ընել արտասահման, օրինակ Լիբանան, գտնուող խումբերու դէմ եւ որոնք Թուրքիա չեն գործեր։ Կը մնայ, կ'ըսէ Քոնիւ, դիւանագիտական ճնշումը, Թանէր Պայթոք ըսեր է որ Թուրքիա կ'ակնկալէ Ֆրանսայէն, որ քաղաքական ապաստան չտայ հիւպատոսարանը գրաւողներուն։ Փետրուարին Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը Փարիզ եկած էր եւ «յստակ խօսակցութիւններ» ունեցած ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մասին եւ քանի մը շաբաթ յետոյ երկու դիւանագէտ սպաննուած էին, հայ ահաբեկիչներուն կողմէ, որոնք չգտնուեցան։ Ուրեմն Ֆրանսա կ'ամբաստանուի իր մեղկութեան համար եւ այն ատեն Թուրքիոյ Ֆրանսացիներուն ալ սպառնալիք եղած էր, որ մէկ սպաննուած Թուրքի դէմ, երկու Ֆրանսացի պիտի սպաննուի։ Թուրքիա կը տառապի, որ չէ սիրուած Եւրոպացիներէն։ Եւ վերջապէս, Թերթին աշխատակիցը կը վերադառնայ Էռնիւի յայտարարութեան, որու «կափ»ը կը վերհրատարակուի (երրորդ անգամն է, այս թերթին մէջ, որու հետապնդած նպատակը կապ չունի Հայերուն հետ, ինչպէս կը կարծեն մեր դիւրազգած հայրենակիցները, այլ պարզապէս քաղաքական ներքին հաշուեյարդար է) առանձին շրջանակի մը մէջ։

×

Գալով «Ֆիկարօ»ի աշխատակիցին, իր երրորդ յօդուածին մէջ, կը յիշէ նախ «Միլլիյէթ»ի խմբագիր Միւմթազ Սօյսալի սա պարբերութիւնը «Թուրք ընկերութիւնը արդեօք փառանոյայի (տեսակ մը հալածախտ) ծանրակշիռ տպաւորութիւն մը կը տառապի։ Արդեո՞ք հիւանդագին յուսահատութեան մը ծոցը իյնալու վրայ ենք, կարծելով թէ աշխարհ մեր վրայ կը յարձակի եւ կը փորձէ մեզ ճզմել» բացատրելու համար Թուրքիոյ ներկայ հոգեբանութիւնը։ Նոյնիսկ ճարտարարուեստի պատասխանատու մը «արեւմտեան աշխարհը կծծի է մեզի հետ» ըսեր է, ինչ որ «Ֆիկարօ»ն իսկ կը զարմացնէ...

× Լոնտոն գտնուող մամուլի միջազգային հիմնարկը բողոքած է «Թէրմիւ-ման»ի փակման դէմ եւ ընկերվարական Միջազգայինն ալ, իր կարգին, քաղաքական կուսակցութեանց լուծարքին առթիւ։

× Ցունաստանի նոր վարչապետը երբեք տեսակցութիւն մը չնորհած է «Մոնտ»ի, ուր զանազան հարցերու կարգին, Փափանդրէու շեշտը կը դնէ սա հարցին վրայ. – «Այդ հարցը հետեւեալն է, անդամ ենք զինակցութեան մը, որու միւս մէկ անդամը՝ Թուրքիան մեզի համար կարողական վտանգ մը կը ներկայացնէ։ Արդ, ՕԹԱՆ-ը ոչ միայն կը մերժէ, ներկայիս, երաշխաւորել մեր սահմանները՝ Արեւելք, այլեւ անհամեմատ զինուորական օժանդակութիւն մը կը չնորհէ Անգարայի։ Այդ օժանդակութիւնը, այլ հետեւանքներու կարգին, կրնայ խախտել Եգէականի ուժերու հաւասարակշռութիւնը»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹԷՐՃԻՄԱՆ» ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ԽՄԲ. – Տպագրական թեքնիք ցաւալի թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, «Թէրճիման»ի ասուլիսին շարունակական հրատարակութիւնը ենթարկուեցաւ վերիվայրումի։ Այլ խօսքով այսօր մեր հրատարակածը շարունակութիւնն է Հոկ. 28-ի մեր թիւին (թիւ 4-ին) եւ երէկ, Հոկ. 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսածը պէտք է կարդալ այսօրուան մեր հրատարակածէն ետք, ու վաղուան վերջին մասն ալ կը հետեւի Հոկ. 29-ի թիւին։ Մեր ընթերցողներէն կը խնդրենք որ ներողամիտ գտնուին եւ բարի ըլլան կարգը վերահաստատելու։

×

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. – Արտաքնապէս եւ ներքնապէս կարեւոր տարբերութիւններ կան։ Արտաքնապէս ստիպողական զգացականութիւն, ներքնապէս անկեղծ ըզգացականութիւն։ Իրենց ակադեմական ու կրօնական աշխատանքներուն մէջ բաւական ազատութիւն կը վայելեն, բայց միշտ ալ ենթակայ են վերէն եկող ճընշումի մը։ Անշուշտ իբրեւ վարչաձեւի պահանջ, ակնկալութիւն մը կայ որ ամէն մարդ դոհունակութիւն արտայայտէ։ Զարտայայտողներ ալ կան։ Ինչպէս ըսինք ուրեմն, եթէ հայ ահաբեկիչները հոդ կ'ուզեն, իրենց հայրենիքը եղող Հայաստան մը կայ, Հոն 3 - 3.5 միլիոն Հայեր կը բնակին։ Ատկէ դուրս այլեւս Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը վնասելու կոչուած հողային պահանջ մը խնդրոյ առարկայ չի կրնար դառնալ։ Լաւ ուրեմն, ի՞նչ դրդապատճառի պէտք է վերագրել այս ահաբեկչութիւնը։ Վրիժառութիւն չէ, հողային պահանջ չէ։ Հաւատացէք որ ես ոչ մէկ պատճառ կը յաջողիմ գտնել։

Միայն սա կայ որ միջազգային ահաբեկչութիւնը այլեւս գիտութիւն մը դարձած է եւ վերածուած է միջազգային էնսթիթիւի մը։ Անոր տեւական ճնշումին տակ անդորրութիւնը կը խանգարուի, տնտեսական շահեր ալ կ'ապահովուին շատ անգամ։ Իմ ալ կարծիքով այս բոլորին ետին Սովետական Ռուսիան կրնայ գտնուիլ։ Թերեւս ուրիշ անծանօթ բաներ ալ կան։ Բայց Թուրքիոյ Հայոց վիճակը սա է եղեր, եկեղեցիներուն էշ կը կապեն եղեր, այս բոլորը մէկմէկ անգոյ պատրուակներ են։

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Շահեկան կէտ մը կայ այստեղ։ Կ'ըսէք որ Խորհ. Հայաստանի մէջ վերէն եկող ճնշում մը կայ։ Միւս կողմէ ահաբեկիչներուն բոլորն ալ մարքսեան ածգում ունին։ Հակասութիւն մը չկա՞յ այստեղ։

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. – Ղեկը մէկ հոգիի ձեռքն է...։

ՍՕՐԿՈՒՆ. – Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ, ամէն խմբակ կարգ մը հարցեր ունի։ Թրքահայերը ի՞նչպիսի հարցեր ունին, կրնա՞ք սրտաբացօրէն ըսել։

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. – Պատասխանելէ առաջ կ'ուզեմ ճշդել թէ Թուրքիոյ բոլոր Հայերը, որոնցմէ մէկն ալ ես եմ, կապուած են իրենց երկրին եւ հայրենիքին։ Ասոնք շատ հաւատարիմ են իրենց երկրին։ Եթէ չեմ սխալիր, Հանրապետութեան շրջանէն ասդին քաղաքական եւ այլ որեւէ մարդի մէջ հայրենիքին դէմ շարժած մէկ հատ իսկ Հայ գոյութիւն չունի։ Ամէն հայ ամէն մարդի մէջ առանց որեւէ խըտրականութեան, հայրենակցական իրաւունքներէ կ'օգտուի։ Քաղաքականութենէ մինչեւ գիտութիւն կամ առեւտուր, ամէն մարդի մէջ ազատութիւն կը վայելէ։ Հայերը տնտեսական շատ լաւ վիճակ ունին։ Աշխատասէր եւ հաւատարիմ համայնք մը կը կազմեն։ Բայց ինչպէս ըսիք դուք ալ, ամէն հաւաքականութիւն հարցեր կրնայ ունենալ։ Նոյնպէս Հայերն ալ ունին հարցեր, որոնց լուծումը դժուար չէ։ Զեւակերպութեան հարց մըն է պարզապէս։

Սապէս կրնանք շարայարել այս խընդիրները. Թուրքիոյ մէջ մօտաւորապէս 33 եկեղեցի, բազմաթիւ հայկական հիւանդանոցներ, շուրջ 28 վարժարաններ կան։ Այս դպրոցներուն կապուած միութիւններ եւ եկեղեցիներուն կապուած երգչախումբեր կան։ Բոլոր այս ոչ-քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ 1964 ղեկավարուած էին Միւթէվէլլի Հէյէթներու կողմէ։ Այս վերջինները ամէն նիւթի վրայ պաշտօնական շփումներու եւ առուծախի լիազօրութիւն ունէին։ 1964-ին այս դրութիւնը փոխուեցաւ եւ Միւթէվէլլի Հէյէթի տեղ հաստատուեցան Թաղական Խորհուրդներ։

Երկրորդ խնդիրը էվգաֆի կապակցութեամբ երեւան ելած, թափուի կարգ մը դժուարութիւններու կը վերաբերի։ Մինչեւ 1936, տրուած յայտարարագրի մը համաձայն, անշարժ կալուածները արձանագրուած էին թափուին։ 1936-էն վերջ առնուած կալուածներու թափուի արձանագրութիւնը կը մերժուի այսօր։ Անշուշտ որ ասիկա կը դժուարացնէ մեր եկեղեցիներուն եւ հիւանդանոցներուն գործը։ Հայ հայրենակիցներն ալ կտակելու տեղ կը նախընտրեն ծախել իրենց կալուածները եւ անոնց փոխարժէքները նուիրել բարենպատակ հաստատութիւններու։

ԱՐՄԱՕՂԼՈՒ. – Ես հոս հարցում մը ուղղել կ'ուզեմ։ Մէկ կէտ մը չկրցայ հասկնալ։ 1936-էն վերջ գնուած կալուածները թափուի չե՞ն արձանագրուիր։

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. – Այո։ Այս հարցին մէջ դժուարութիւններ երեւան կ'ելլեն։ Մէկ 1936-էն առաջուան թափու ունեցող կալուածները կան, մէկ մըն ալ 1936-էն վերջուան կալուածները, որոնց արձանագրութիւնը կատարուած է, որոնք սակայն թափուի մէջ չեն առնուած։

(Շար. 4 ՊԻՍ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՏ հաւանաբար, բոլորովին Լիբիոյ ուժերուն ձեռքն անցած է։ Արդարեւ ոչ մէկ հետք կար Կուքունիէ, որ ըստ ոմանց փախած է, ըստ ուրիշներու դիմադրական շարժումի մը գլուխն անցած է։ Ն' ձամենայի իշխանութեան գլուխն անցած է արտաքին նախարարը, մինչ լիբիական զօրքը կը գրաւէ զանազան ռազմագիտական կէտեր։ Ինչպէս միշտ, կրկին ժողովուրդն է տառապողը եւ դէպի Քամբոուն աքսորը սկսած է։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԷԿԸՆ յաղթանակ մը տարաւ ամերիկեան Ծերակոյտին վրայ, որ 48-ի դէմ 52 ձայնով իր հաւանութիւնը տուաւ Ասուֆս օդանաւեր ծախելու Սաուտի Արաբիոյ։

ՓԱՐԻԶԻ Պերլից սինեմային մէջ ռումբ մը պայթեցաւ եւ երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Արաբին տէր եղան առջի օրուան ֆանաֆ ազատագրութեան Բանակը (Նոր - Քալեստոնիոյ ազատագրումը կ'ուզէ) եւ նոր բուսած, ուրիշ անծանօթ շարժում մը՝ «Սեպտեմբեր - Ֆրանսա»։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ եկեղեցւոյ նոր պետն է՝ ժան եպիսկոպոս Վիլնէ, որ կը յաջորդէ Ռոժէ եպիսկ. Էչէկառայի, որու պաշտօնը վերանորոգելի չէր այլեւս։ Ֆրանսական եպիսկոպոսներու նոր նախագահը 59 տարեկան է, եւ Սէն - Տիէի հոգեւոր հովիւ։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

1896 *Մայիսին, Կալկաթայի Հայ Համայնքը, Հայ Եկեղեցիներու Խնամակալներու անունով, յարմար պատասխան մը կը ղրկէ Էմիրին, հետեւեալ բովանդակութեամբ:*

×

ՆՈՐԻՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ ԷՄԻՐ ԱՊՏՈՒՐ ԲԱՀՄԱՆ ԽԱՆ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԻԱԿ ԷՄԻՐԸ

ՆՈՐԻՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ

Գնահատանքի արժանի բարձր պատիւ մը շնորհած էք մեզ *Կալկաթայի Հայերս*: *Ձեր Շնորհալի Ցերմանին* ստացումը կը հաստատենք, ղրկուած ձեռամբ յարգելի Սերվուրտին Խանին, – Պրն. Լուքաս Ա. Ժոզէփ, – որ է *Ձերդ Բարձրութեան* ծառան: Չիքնք մեր մէջ ունենալու համար չափազանց երջանիկ ենք: *Ձերդ Բարձրութեան Ազնուութեան* մասին, մեր ազգակիցներուն հանդէպ, որոնք հաստատուած են *Ձերդ Գերիշխանութեան* ներքեւ, մենք տեղեակ էինք, որը այժմ կը հաստատուի այսպիսի օգոստոսափառ հեղինակութեամբ, որ մեզ աւելի երախտապարտ կը թողու, մասնաւորապէս երբ կ'ապահովուի անոր բարւոք շարունակութիւնը եւ *Ձերդ Բարձրութեան* հետամբրբութիւնը այն ճիշդ բուն հանդէպ, որոնք տակաւին կը վայելեն *Ձերդ Բարձրութեան* բարեբարութիւնը եւ այն աստիճան, որ *Ձերդ Բարձրութեան* բարեսրտութիւնը կը ձգտի Ձեր ազնուութեամբ ու վեհանձնութեամբ մեզ եւս, *Կալկաթայի Հայերս* ներգրաւել *Ձերդ Բարձրութեան* ազնիւ զգացումներուն սահմաններուն մէջ: Մենք իսկապէս կ'ըմբռնենք մեր եղբայրներուն կրդցիացած վիճակը եւ անկեղծօրէն իրենց կը ցաւակցինք իրենց առանձնութեան համար: Իրենց հայրենակիցներուն ներկայութիւնը իրապէս պիտի ամոքէ այս առանձնութիւնը եւ պիտի շնորհէ ընկերային զոհունակութիւն եւ երջանկութիւն:

Մեր ջանքը պիտի ըլլայ քաջալերել Հայերը, որ երբեմն *Ձերդ Բարձրութեան Գերիշխանութեան* տակ եւ հոն հաստատուին որպէս հաւատարիմ եւ արժանի հպատակներ, որոնք անկասկած պիտի ծառայեն, *Ձերդ Բարձրութեան* եւ որոնց բարելաւ վիճակը, մղում պիտի տայ որ ոչ միայն Կալկաթայէն, այլ ամէն կողմէ ուր իրենց հայրենակիցները կը բնակին *Ձերդ Վեհանձնութեան* հռչակը պիտի հասնի իրենց հայրենակիցներուն հանդէպ – *Հայաստանէն, Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն*, մեծ թիւով ժիր ու ժրաջան եւ տոկուն ծառաներ պիտի հաւաքուին *Ձերդ Բարձրութեան* գահին շուրջ, զոր թող Աստուած յաւիտեան պահէ: Յամենայն դէպս, շատ կը ցաւինք, որ անմիջականօրէն ընտանիքներ չկան, որ ասկէ հեռանան, պարզ այն պատճառով որ անոնք լաւապէս հաստատուած են, առեւտուրի մէջ են եւ կը կիրարկեն բազմատեսակ արհեստներ, նաեւ բոլորը իրարու կապուած են ազգականական կապերով, որոնց իրարմէ բաժանումը դժուար պիտի ըլլայ: Յամենայնդէպս, մենք տակաւին յարաբերութեան մէջ ենք ժողովուրդին հետ: Մենք յուսալից ենք որ այս դժուարութիւնները պիտի յաղթահարուին եւ ազատ յարաբերութիւն ստեղծուի *Ձերդ Բարձրութեան Գերիշխանութեան* հետ: Նոյն ատեն մենք կ'աղերսենք *Ձերդ Բարձրութեան*, որ արտօնութիւն շնորհէք Աֆղանիստանի բոլոր Հայերուն, ունենալու համար առանձնաշնորհում իրենց եկեղեցւոյն ու կրօնքին, որոնցմէ արտակարգ պարագաներու բերումով, զրկուած են: Մենք ներկայիս կ'առաջարկենք *Ձերդ Բարձրութեան* սոյն արտօնութեան հետ, ապաստելու Հայերուն անմիջական կարիքներուն: Այս առընչութեամբ մենք կը ղրկենք մեր քահանաներէն մէկը, անոնց հանդիպելու Փեշաւարի մէջ եւ կատարելու մկրտութիւն եւ այլ խորհուրդներ, նոյն ատեն անոնց կրօնական ուղղութիւն տալու, ինչ որ իրենց հոգեւոր բարւոք կեանքին համար կենսական է: Այս նպատակին համար *Ձերդ Բարձրութիւնը* կրնայ հրամայել անոնց, որ Փեշաւար գան: Մենք պարտաւոր ենք յիշեցնել հոս, որ քահանաները չեն կրնար թողուլ իրենց օրինական իշխանութիւնը, այսինքն, Բրիտանական Հնդկաստանէն դուրս գալ, առանց դիմելու եւ վաւերացում ստանալու Պարսկաստան գտնուող Նոր Ջուղայի մեր եպիսկոպոսէն:

Մենք պիտի աղերսենք նաեւ *Ձերդ Բարձրութենէն* արտօնութիւն եւ նկատառում, որ Աֆղանիստանի Հայոց փոքրիկները ղրկուին *Ձերդ Բարձրութեան* կողմէ Հնդկաստան – կարելի է այդ ըլլայ Կալկաթա – իրենց ընդհանուր դաստիարակութեան եւ արհեստի ուսուցման համար: Իրենց շրջանը աւարտելէ ետք, անոնք պիտի վերադառնան իրենց տուները, իրենց հաւատարիմ ծառայութիւնները մատուցանելու իրենց Գերիշխողին:

Ինչ կը վերաբերի մեր գնահատելի եւ յարգելի բարեկամին, Ձեր ծառային, *Սերվուրտի Խանին*, – Պ. Լուքաս Ա. Ժոզէփին, – մենք մեր լաւագոյնը պիտի ընենք իրեն օգնելու, իր յոյսերուն իրականացման համար: *Ձերդ Բարձրութիւնը* անկասկած պիտի ներէ անյօժարութիւնը մեր աղջիկներուն կողմէ, բաժնուելու իրենց ընտանիքներէն, այսքան հեռաւորութեան համար եւ այս պարագան շատ բնական եւ շատ դժուար է յաղթահարել. նաեւ դժբախտաբար այս հարցը արծարծուեցաւ մեր Մեծ Պահքի սկզբնաւորութեանը, որուն ընթացքին եւ մօտաւորապէս երկու ամիս Զատկուան տօնախմբութենէն ետք – Ապրիլ 5 – ո՛չ մէկ հանդիսաւոր ամուսնութիւն չի կատարուիր մեր եկեղեցւոյ մէջ:

Մենք պէտք է յայտնենք մեր ցաւը յապաղումին համար, որ պատահեցաւ պատասխանելու մեզի ուղղուած *Ձերդ Բարձրութեան Ցերմանին*: Եւ այս յապաղումը առանց պատճառի չէր: Մենք ջանացինք ծանօթացնել մեր համայնքին անդամներուն, գրեթէ մէկ առ մէկ, *Ձերդ Բարձրութեան բարի նպատակը մեզի հանդէպ*: Մենք պէտք էր որ բազմաթիւ ժողովներ գումարէինք տեսակէտներու փոխանակութեան համար, որոնք անհրաժեշտօրէն շատ ժամանակ առին:

Իրրեւ եզրակացութիւն, մենք պարտինք յայտնել մեր սրտագգած շնորհակալութիւնը *Գերիշխան Ձերդ Բարձրութեան* զօրութեան եւ լուսամտութեան ցուցաբերած ազնուութեան մեզի հանդէպ իբրեւ ազգի մը եւ մասնաւորաբար անոնց հանդէպ որոնք տակաւին կ'ապրին ապահով, Ձեր հայրական բազուկին հովանիին ներքեւ: Աւելին, մեր վստահութիւնը *Ձերդ Բարձրութեան* ազատական ու պաշտպանող զգացումներուն դէպի ժողովուրդի մը, որ եղած է հաւատարիմ իր հաւատին ու պատուին, միշտ խաղաղասէր ու հաւատարիմ նաեւ կառավարութեանց՝ որոնց ներքեւ կ'ապրին: Թող Աստուած Իր Տիեզերական բարութեամբ շնորհէ Ձեզի խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն բոլոր օրերուն եւ թող երկարաձգուի այդ ժամանակը, այս է մեր աղօթքը *Ձերդ Բարձրութեան համար*, խոնարհ եւ շնորհապարտ ծառաներ, Կալկաթայի Հայեր, որոնց կողմէ կը ստորագրեմ:

Կալկաթա, Մայիս 25, 1896:

Մեսրոպ Սէթէն այս մէջբերումէն եւք, շարունակենք հետեւիլ նոյն աղբիւրին:

«Քապուլցի հայ պաշտօնեան, որ այրի էր մայրակորուստ երեք փոքրիկներով, – երկու մանչ եւ մէկ աղջիկ – հակառակ իր ակնկալութեանց եւ իր օգոստոսափառ տիրոջ փափաքին, չկրցաւ յաջողիլ հայ հարսնցու մը ապահովել Կալկաթայի մէջ, թէեւ շատ շնորհալի անձ մը, սակայն, ո՛չ ոք ուզեց երթալ ու բնակիլ բարբարոս երկրի մը մէջ, որպիսին է Աֆղանիստանը եւ ասոր համար ալ սնոնք չուզեցին թողուլ իրենց հանգըստաւէտ տուները եւ ապա, տարի մը ետք ամուսնանալու, ինչպէս ստորեւ պիտի տեսնենք:

«Էմիրին գործակալը անկարող կ'ըլլայ նաեւ, Կալկաթայի մէջ, համոզելու ռեւէ հայ՝ որ դրապէս պատասխանէր Էմիրին հրաւէրին, որուն հրապոյրը բաւարար չէր անոնց համար, որոնք կը վայելէին բարգաւաճ վիճակ մը ու Բրիտանական Իշխանութեան օրինութիւնները: Անոնք չուզեցին շօշափելին ձգել եւ շուքի ետեւէն երթալ:

«Երկար փնտտտուքներէ ետք, պատրանաթափ գործակալը կը յաջողի համոզել, չունեւոր դասակարգէն, երկու տարիքոտ Հայեր, հետեւելու իրեն նոր Քանանու Երկիր մը, ուր կը յորդի եղեր կաթ ու մեղր:

«Ասոնցմէ մէկը արկածախնդիր մը էր, որ Թուրքիայէն Կալկաթա եկած էր, իսկ միւսը՝ Կալկաթայի Հայերէն, Ճոն Սարգիս անունով, որ անգլերէնի ուսուցիչ եղած էր տեղական Հայ Գոլէնին մէջ կարճ ժամանակով եւ ազատ արձակուած էր իր բուռն բնաւորութեան համար: Քապուլ հասնելուն, կշիռքի զարնուած Կալկաթայէն այս երկու ներգաղթողները ու պակաս գտնուած էին, որովհետեւ Աֆղանիստանի ինքնակալութիւնը արժանիք ունեցող մարդիկ կ'ուզէր և ո՛չ թէ անարժէք բրածոներ: Անոնք Էմիրին ծախսով անմիջապէս ճամբու դրուած էին: Բայց որովհետեւ հրաշքները երբեք չեն դադրիր եւ անակնկալները միշտ կը պատահին, Էմիրը որ իր հոգատարութեան առարկան դարձուցած էր իր սիրած հրպատակ Հայերուն բարգաւաճումը եւ բուռն փափաք տածած աւելցնելու Քապուլի մէջ, արագօրէն պակսող Հայ համայնքը, իր սրտագին հրաւէրին, Կալկաթայի Հայոց, ուղիղ տարի մը ետք, բոլոր Հայերը կը վտարէ իր Գերիշխանութեան սահմաններէն: Այդ դժբախտ մնացորդները երբեմնի ծաղկեալ գաղութին ստիպուած էին լքելու իրենց եկեղեցին, իրենց պապենական տուները ու բաժնուիլ իրենց պապերուն գերեզմաններէն եւ ապաստանիլ Փեշաւար, քրիստանական դրօշին տակ, իրենց հետ տանելով, իրենց սրբազան ու նուիրական գրքերը, գրեթէ բոլորն ալ ձեռագիր:

«Պատճառը զանգուածային տեղահանութեան այս դժբախտ Հայերուն – այրեր, կիներ, փոքրիկներ, որոնց տարիքները 5 – 65, էր Էմիրին լաւ բարեկամ, Թուրքիոյ ամբաստանեալ Սուլթան Ապտիւլ – Համիտը. ծանօթ որպէս *«Մեծ Մարդասպան»*, իր հնինակալ ու բռնկալ եղբօր գրած էր ու խնդրած, իր ափղան կրօնակիցէն վտարելու իր երկրէն բոլոր Հայերը իբրեւ վտանգաւոր ժողովուրդ – շինողներն ու գործածողները մահացու ռումբերու, որմէ հայտնոս Սուլթանը անձնական փորձառութիւն ունէր իր մայրաքաղաքին մէջ:

«Կարմիր Սուլթանը նոյն ժամանակ գրած էր Պարսկաստանի Նասր – ի – Տին Շահին, որ իր հաւատարիմ հպատակ Հայերը հայրական սիրով կը սիրէր, իր օրինակին հետեւելով հալածէ իր իշխանութեան ներքեւ գտնուող Հայերը, բայց բարի եւ Աստուածավախ Շահը, որ բազմած էր պատմական գահին վրայ Անուշիրվան Արդարին, կարճ ու կտրուկ պատասխանեց եւ ըսաւ արիւնածարաւ Սուլթանին՝ թէ Իրանի Հայերը իր ամենահին ու ամենատարէց զաւակներն էին:

«Կալկաթայի հարուստ հայ համայնքը ոչինչ ըրաւ ամոքելու տառապանքը Քապուլի ապերջանիկ գաղթականներուն, որոնք ապաստան գտած էին Փեշաւարի մէջ 1897-ին, ուր անոնք այդ թուականէն ի վեր ապրեցան կատարեալ խաղաղ ու ազատ՝ մոլեռանդ ափղան հալածանքներէն ու նեղութիւններէն:

«Այս ժողովուրդը շատաւիղն է այն բաղ Հայերուն, որոնք երկու դար վառ պահեցին Քրիստոնեայ հաւատքին ջահը Աֆղանիստանի խաւարին մէջ, տառապանքի անպատմելի հալածանքներ կրելով եւ տակաւին իրենց կը հարցուի Անգլիացի կղերականին կողմէ 1841-ին՝ թէ ինչո՞ւ Քապուլի մէջ կը մնային ճնշուած վիճակի մէջ, անոնք սրտառուչ կերպով պատասխանած էին, – Ի՞նչպէս կրնանք լքել մեր եկեղեցին»:

Եւ սակայն Հայու դժբախտ ճակատագիրով՝ անոնք լքեցին իրենց հոգեւոր տունը, եկեղեցին ու ապաստան դտան Փեշաւար, իրենց հետ տանելով պապենական ժառանգ իրենց միակ հարստութիւնը – ձեռագիր մատեանները: Արդ ի՞նչ եղան իրենց ձեռագիր մատեանները, որքա՞ն ատեն տոկաց Փեշաւարի պարագարձա՞ն Քապուլ: Իսկ մեր օրերուն՝ երբ Ռուսերը ներխուժեցին Աֆղանիստան, արդեօք երկրին տարածքին վրայ Հայեր կայի՞ն, կամ Աֆղանիստանի մէջ կուռող Հայեր կա՞ն: Հարցումներ են, որոնց մէկ քանիին կարելի է պատասխանել:

(Շար. 5 եւ վերջ)

(Շար. 12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՕՐ ԿԱԹԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Զղիտեմ, այդտեղ թաղուած մարդու մասին ժամանակին մահախօսական եղե՞լ էր, թէ ոչ, բայց ինձ թուաց, որ եթէ չէր եղել, եղած պիտի համարել: Եւ գրողը հէնց ինքն էր եղել, հողի տակ պառկած էդ բանուորը: Գրել էր իր գործով, վարքով-բարքով, ունեցած ամբողջ կեանքով: Եւ դա համարեցի կեանքումս կարդացած առաջին մահախօսականը:

– Պետս նորից մոռացութեան տուեց ինձ, – խօսքը վերսկսեց Իվանիչը, – ոչ մինինտարութիւն կանչել, ոչ զանգել: Ու – բախացայ, երեւի, հասկացել է ճիշդ լինելս եւ իր ասածի պէս ազատութիւն, անկախութիւն, ինքնուրոյնութիւն է տուել ինձ: Երկար չտեւեց դա. ամիս, ամիսուկէս: Զորեքշաբթի օրը՝ յանկարծ զանգ: Առաջներում ինքն էր անձամբ կապւում հետս: Էս անգամ զանգողը քարտուղարուհին էր, էն էլ. «Ընկեր Մարգարեան, ժամը տասներկուսին լինէք Սեդրակ Մարկիչի մօտ»: Քարտուղարուհին որ, Սարգիս Իվանիչը թողած, Մարգարեանով զարձաւ ինձ, հասկացայ՝ իմ ու պետիս հանդիպումը լաւ բան չի խոստանում: Հերն էլ անիծած: Գնացի: Քարտուղարուհուն կարգադրեց՝ ոչ մարդու թողնել իրեն մօտ, ոչ հեռախօս միացնել: Ու սկսեց գլխիս գայլի աւետարան կարդալ. «Դուք ոչ միայն մարդկանց, իմ հանդիսան էլ խանգարեցիք: Մինչեւ հիմա անգործ թափառում են: Օր չի լի – նում, որ մէկը, երկուսը չգան մօտս: Ուրիշ ի՞նչ անեն: Տուն ունեն, կին, երեխայ. դրանց պահել պէ՞տք է, թէ չէ: Ո՞նց պահեն, երբ դեղին թուղթ էք տուել ձեռքները»: Չհամբերեցի: «Սեդրակ Մարկիչ, – ասացի, – թող դոհ լինեն, որ դատի չեմ տուել»: «Դատի՞, – քմծիծաղեց պետս: – Ինչի՞ համար: Որ տասը – քսան ռուբլի՞ են առաջարկել ձեզ: Երեւի ուզեցեր են ռեստորան հրաւիրել, մատծել – տեսել են՝ անյարմար է, սաղական չի, որ ստորադասն ու վերադասը միասին ռեստորան գնան»: Ինչ ասէի. մարդը, որ հարիւրանոցը, յիսունանոցը, քսանհինգանոցը, տասանոցը իրար հետ վերցրած տասը – քսան ռուբլի է համարում, ռեստորան հրաւիրելու պէս բան, արժէ՞ր նրա հետ գլուխ գնել: «Հիմի դուք, – էլի խօսեց նա, – խօսքի օրինակ, որ ինձ ռեստորան հրաւիրէիք կամ էդ փողերից տասը – քսան ռուբլի տայիք, վեր կենայի ու ձեզ աշխատանքից հեռացընէի՞»: Էս խօսքից յետոյ էդ Սեդրակ Մարկիչի հոգին բացուած գրքի պէս փռուեց առաջս: Խայտառակ, վառելու արժանի գիրք էր դա, որի միտքը, առանց կարդալու, երեխան էլ կը հասկանար. թող արտադրամասերի պետերը քեզ տեսնեն, դու էլ՝ ինձ: Շրխկոցով փակեցի էդ գիրքը եւ դէն շպրտեցի. դա իմ կարդալու բանը չէր: Երկար չէի կարող մնալ նրա առանձնասենեակում. ընչելու օդ չկար: «Ասելիքներդ ասէք», – դարձայ նրան: Ասելիքը միայն մի խօսք էր. «Մը – տածէք»: «Մտածելու բան չունեմ, – վրայ բերի ես, – ինչպէս սկսել եմ, էնպէս էլ շարունակելու եմ»: «Էդ մասին չեմ ա – սում, – չուշացրեց պետս, – մտածէք աշխատանքի նոր տեղի մասին: Ես էն մարդկանց անգործ թողնողը չեմ, դուք էլ նրանց հետ լեզու չէք գտնում: Աւելի լաւ է մէկից ազատուել, քան տասնը – մէկից»: «Հաշուէք, որ մտածել եմ. վաղը դիմումս ձեր սեղանին վրայ կը լինի»:

ԱՒՍՏՐԻԱ

ԿԱՅՈՒՆ ԳՈՅԱՎԻՃԱԿ

Անվիճելի իրողութիւնն այն է, որ աւստրիացի ժողովուրդը, որ ներկայ դարուն երկու աւերիչ պատերազմներ կորսնցուցած է, Հիթլէրի համա – դերման լարժումին միացած եւ օտար զրաւման ուժերուն ենթարկուած է, ներկայիս աւելի այսքան կայուն եւ բարգաւաճ գոյավիճակ չէ ունեցած: Երբեմնի Հապսպուրկեան կայսրութենէն, որ իր սահմաններուն մէջ ընդգրկած է Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, հողամասեր՝ Լեհաստանէ, Ռումանիայէ եւ Իտալիայէ. նաեւ՝ Եուկոսլաւիայէ մինչեւ Քարատաղ, Աւստրիա այսօր ութ միլիոնէ նուազ բնակչութեամբ փոքր երկիր մը կը ներկայացնէ:

Յատկանշականն այն է, որ այս ոչ մեծ երկիրը յաջողած է տպաւորիչ կերպով դէմ դնել աշխարհը յուզող հարցերուն, լուծել խնդիրներ եւ իր ժողովուրդը հասցնել նախանձելի մակարդակի՝ առողջ, բարգաւաճ եւ չէն:

Որոշ իմաստով հակապատկերը ներկայացուցած է Մեծն Բրիտանիոյ, որ առաւել տարածուն կայսրութիւն մը կորսնցնելէ ետք, ներկայիս դէմ յանդիման կը գտնուի տնտեսական լուրջ տագնապներու, աշխատաւոր – դրամագլուխ հակամարտութեան խնդրին, ցեղային, անձատողական եւ ահաբեկչական շարժումներուն:

Ինչպէս Աւստրիացիներուն թիւը քիչ փոփոխութիւն կրած է ներկայ դարաշրջանին: 1919–ին կայսրութեան ժամանակաշրջանին, առանց թիւը 6·400·000 էր. այժմ կը ներկայացնեն մօտ 7,5 միլիոն:

Արտաքին եւ Դաշնակից զրաւման բանակները հեռացած են երկրէն 1955–ի Պետական Դաշնագիրի մը հիման վրայ եւ, Աւստրիա վերադարձած է իր զերիշխան իրաւասութիւնները իր հողամասին վրայ: Այդ թուականէն ցայսօր երկրին բոլոր արտադրութիւններուն դրամական արժէքը՝ Կրոս Տոմեսթիք Փրոտուքթը երեք ու կէս անգամով բազմապատկուած է: Տուեալ ժամանակաշրջանին Պետութեան պիւտճէն մեծ համեմատութեամբ բարձրացած է՝ 20 անգամի հաշուով, այսուհանդերձ, անգործութիւնը, աշխարհի մղձաւանջը, 1955ի 5,4 տոկոսէն այս տարուան համար նախատեսուած 2,2 տոկոսին հասած է: Աւրստրիոյ համար դրամահոսութեան ներկայ տարեշրջանին նախատեսութիւնը բարձր է՝ 7 տոկոս, սակայն իր առեւտուրին հաւասարակշռութիւնը կայուն է, մասամբ շնորհիւ արտաքին զբօսաշրջիկութեան: Աւստրիոյ արտաքին առեւտուրին աւելի քան 70 տոկոսը կը կատարուի Արեւմտեան երկիրներուն եւ առանց միայն մօտ մէկ վեցերորդը Արեւելեան Պետութիւններուն հետ: Զարգացած է առեւտրական կապը Երրորդ Աշխարհի հետ, յատկապէս ապահովելու համար երկրին անհրաժեշտ վառելանիւթը:

Աւստրիա պարտադրաբար «մնայուն կերպով չէզոք» երկիր մըն է, բայց ի տարբերութիւն Զուիցերիոյ, մաս կը կազմէ ՄԱԿ-ի: Ամէն ճիգ կը թափէ, որպէսզի լաւ յարաբերութիւններ պահպանէ Արեւելեան Ճակատին հետ, միւս կողմէ, սակայն, մեծ թիւով քաղաքական ապաստանեալներ կ'ընդունի այդ գօտիէն: Զինուորական իր ուժը 50·000–ի բանակ մը կը ներկայացնէ Արեւմտեան հակումներով:

Անծանօթ իրողութիւն թերեւս, բայց կ'արժէ մատնանշել, թէ Մեծն Բրիտանիա, որ երկու յաղթական պատերազմներ ապահոված է, մինչ Աւստրիա զանոնք կորսնցուցած է, առաջինը աշխատող ձեռքերու 12,5 տոկոս անգործ կ'արձանագրէ, որուն 900·000–ը Թին էյճըրներ:

Աւստրիոյ վարչապետը՝ Պրիւնօ Կրէյսքի հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ իր երկրին այժմու գոյավիճակին մասին. – Յարաբերաբար ալեւոր մարդ եմ. երիտասարդութեանս տպաւորուած եմ զանգուածային անգործութիւնով եւ ասոր քաղաքական հետեւանքներով: Հետեւաբար, միշտ ձգտումն ունեցած եմ արգելք հանդիսանալու անգործութեան, ասոր տարածումին: Առաւել ծախք կը պահանջէ 100·000 անգործ ձեռքերու յանձնումը, քան առանց աշխատանքի վարձքը: 1974–ին՝ իբրեւ ընկերվարական կառավարութիւն, կարգ մը որոշումներ տուինք ընկերային կարգ ու սարքի ապահովութեան ուղղութեամբ: Դժկամութիւններու հանդիպեցանք, բայց յաջողեցանք: Ընկերային լուրջ տագնապներ չունինք, եղածը մանր – մունր հարցեր են: Մասնագիտական դպրոցներ հիմնեցինք, որպէսզի երիտասարդութիւնը ձեռքի աշխատանքին մէջ մասնագիտանայ: Այս ձեւով, – պատճառներէն մէկը, – լուծեցինք մեր աշխատաւորական հարցերը ապագային նկատմամբ: Լաւատես եմ: Աւստրիա կայուն, բարգաւաճ երկիր մըն է:

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇ ՄԸ

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ

ԿԵԱՆՔԷՆ

«Յառաջ», Հոկտ. 14–ի իր թիւով, պուժելով մահուան լուրը Աւետիս Մեսումենցի, անդրադառնած էր ողբացեալին գրական ու երաժշտական գործունէութեան: Իմ կարգիս, գրի կ'առնեմ աքսորականի իր կեանքէն յուշ մը, զոր Մեսումենց պատմած էր ինծի:

«Արաբկիրի գաղթականութիւնը ճամբայ հանուելով Մալաթիոյ մօտերը Գըրբ-կէօզ կոչուած վայրն էինք, երբ եկան ու մեզի մօտեցան Խարբերդէն եկող գաղթականները, հոնտեղէն ճամբայ հանուելով անցանք Մալաթիոյ եզերքէն ու կանգ առինք Ֆըրընճըլար կոչուած վայրի մը մէջ, հոն հրաման ստացանք սպասելու որովհետեւ Սեբաստիայէն եկող գաղթականութիւնն ալ պէտք է գար ու միանար մեզի:

«Քանի մը օր վերջ Սեբաստիոյ գաղթականութիւնն ալ եկաւ ու միացաւ հիներուն: Մարդկային հսկայ զանգուածին շարժումները ծովի մակընթացութեան տպաւորութիւնը կը ձգէին նայողին վրայ:

«Իրարու փոխադարձ հարցումներ, յոյսի եւ լոյսի նշոյլներ կը փնտռէին իրարմէ, ո՞ւր պիտի երթայինք, ի՞նչ պիտի ըլլայինք, ոչ ոք բան գիտէր:

«Ոստիկանութիւնը ազդարարութիւն մը կ'ընէ ըսելով, որ բոլոր կառք ունեցողները պէտք է ձգեն, որովհետեւ ճամբան շատ լեռնային է, կարելի չէ կառքով ճամբորդել:

Կառք ունեցողները մտահոգութեան մատնուեցան. ծախէին՝ առնող չկար, հապա գոյքերնի՞ն, ինչպէ՞ս պիտի փոխադրէին. ուզէիր կամ ոչ, ունեցածդ պէտք է ձգէիր երեսի վրայ, կողոպուտի քաղաքավարի ձեւն էր ասիկա:

Շարունակելով իրենց ճամբան հետզհետէ կը սկսին հանդիպիլ դիակներու, պահ մը կը հաշտուին մահուան գաղափարին. բայց ինչո՞ւ պէտք էր մահանային այսպիսի եղերական պայմաններու մէջ:

«Գաղթականութիւնը կանգ կ'առնէ ձորի մը մէջ: Հոգ՝ 15–էն վեր եղող բոլոր պատանի տղաքը հաւաքելով կը յանձնեն Քիւրտերուն, որոնք այդ պահուն զինուած ու դիմամբ հոգ էին եկած իրենց տխուր պաշտօնը կատարելու համար ... Քիւրտերը մասնաւոր հաճոյքով իրենց յանձնուած պատանիները դիմացի սարալանջին վրայ տանելով ոչնչացուցին, արդեօք իրենց միտքէն կ'անցնէ՞ը, որ օր մը իրենք ալ պիտի ենթարկուէին այդ տխուր վիճակին:

«Կարաւանը իր պատանի տղաքը զոհ տալէ վերջ կրկին ճամբայ ինկաւ: Քանի մը օր վերջ կանգ կ'առնեն Եփրատի եզերքը. հոգ իրենց վերջնական կայանը կը կարծէին. դիակներ ամէն կողմ: Առաւօտուն զրոյց կը շրջի որ բոլորն ալ նաւակներով պէտք է անցնին միւս կողմը: Յոռետեսութիւն բոլորին վրայ, արդեօք մեզ նաւակներով ջո՞ւրը պիտի թափեն: Բայց ով գիտէ, ինչ նպատակով բոլորս ալ անցուցին միւս կողմը: Երբ փոխադրութիւնը վերջացաւ, հրաման ստացանք շարունակելու ճամբան: Ողբերգութիւնը նոր պիտի սկսէր, հազիւ կէս ժամուան ճամբայ քալած, յանկարծ ամէն տարիքի ու ձեւի մարդիկ, զինուած կամ անզէն, խառնուելով կարաւանին սկսան առեւանգել բոլոր գեղեցիկ հարսերն ու աղջիկները, կատարեալ խառնարան մը: Երիտասարդ կիներ եւ աղջիկներ իրենք զիրենք տգեղ ցուցնելու համար սկսան ցեխով երեսնին սուցնել, շատեր խուսափելով վազեցին Եփրատի կողմը, փոխանակ ստրկութեան ենթարկուելու վերջ տուին իրենց կեանքին:

Ողջ մնացողները հասան քրտական դիւղ մը, երեկոյեան վեց կամ եօթը տարեկանէն վեր տղաքը հաւաքելով ազդարարեցին ծնողքներուն, թէ ով որ դրամ տայ, զաւակը պիտի վերադարձուի: Շարժում մը սկսած էր կարաւանին մէջ, դրամ ունեցողները քսակնին լայն բացած կուտային չունեցողին զաւակ մը աւելի փրկելու յոյսով, մարդակերպ հրէշները քովերնին մնացած քանի մը աղեկ տարին ու թափեցին մօտակայ գետը:

Յաջորդ օրը կարաւանը տարին Ռաս իւլ Այնի մօտերը, պարտէզներով, կանաչութիւնով տափարակ տեղ մը, երբ մթնեց, ոստիկանապետը մունետիկ կանչել տուաւ ըսելով. թէ ան՝ որ մարդ գըլուխ երկու ոսկի տայ, պիտի տանին Ուրֆայի կողմը, իսկ մնացեալները պիտի զրկեն Տէր էլ Զօր:

Նորէն կողոպուտ, Ուրֆա տանելու խոստումով ոստիկանները կորսնցուցին իրենց հետքը: Երբ լուսինը դուրս ելաւ սարի կատարէն կարաւանը պաշարուած էր խառնիճաղանճ զանգուածներով, հազիւ արշալոյսը ծագած սկսաւ իրական ջարդը, դոռում – գոչում ամէն կողմ, ո՞ւր փոխէին, որմէ օգնութիւն ու գութ հայցէին, կատղած հրէշները զինուած ամէն տեսակի զէնքերով, սուրերով բահ բրիջներով, նոյն իսկ վրանի ցիցերովը սկսած էին գործի, մինչեւ կէսօր գործերնին աւարտած էր:

. . . . . .

«Սպաննուածները փռուած էին գետին, իսկ ողջ մնացողները ադամական մերկութեամբ աջ ձախ կը թափառէին, կարաւանը անհացած էր, հատ ու կենտ վերապրողները ցրուեցան Միջագետքի տափաստաններու մէջ»...:

Մեսումենց ուղղութիւն մը բռնելով կը վազէ՝ տեղ մը հասնելու միտումով, ամէն կողմ աւազ, երկինքն ու գետինը իրար փակած, ծառաւութենէն շատ կը նեղուի, աչքերը կը մթագնին, գլուխը կը դառնայ, կեցած տեղը կ'իյնայ, մը – նացեալը չի յիշեր:

Բախտի բերումով շրջանի ցեղապետներէն մէկը այդ շրջանէն անցած միջոցին կը նշմարէ իրեն պէս քանիներ, կը խղճայ վրանին ու կը տանի իրենց գիւղը, մէկը կը պահէ իրեն, միւսներն ալ կը յանձնէ ծանօթներու: Քանի մը տարի վերջ պատանիները գաղտնօրէն խոյս տալով կ'անցնին Հալէպ:

Լիոնի մէջ Կիրակի օր մըն էր, մէկը դուռը կը զարնէ, ներս կը մտնէ երիտասարդ մը, Լիոն նոր է եկած, ինքզինքը կը ծանօթացնէ, Աւետիս Մելքոնեան – Մեսումենց, ես ձեր հօրը երաժշտութեան ուսուցիչ Մկրտիչ Տէր – Պետրոսեանի աշակերտն եմ կ'ըսէ: Մեսումենց Տէսինի մէջ կազմած էր երգչախումբ մը, քանի մը տարի շարունակուեցաւ: Զայնագրած է հօրս՝ հովուերգ վերտառութեամբ մէկ բանաստեղծութիւնը:

Մ. Տէր – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

– Աստուած Սպիտակ Ձիաւորին ու անոնման Զէյնապին արեւը պահէ, պաճի ճան, – ըսաւ Ուստան՝ դէմքին վրայ կասկածութիւն մը առնելով. – Դուք փա – խըստականներ էք ու Հաճի Մուսան կը հալածէ ձեզ: Էդ, Ուստա Ուսէփ թուր չի կրնար վերցնել Հաճի Մուսայի դէմ ձեզ պաշտպանելու համար: Աստուած Սպիտակ Ձիաւորի սուրը թող կտրուկ ընէ: Կը մնար էստեղ, պաճի ճան. Ուստա Ուսէփի տունը իր հեղինին պէս բաց է ձեր առջեւ: Տունը ձերն է, մեր անոնման խանումին՝ Զէյնապինն է:

– Որ Հաճի Մուսան իմանայ, ազիզս, մեզ երկուքս ալ ձիու պոչին կը կապէ: Զէյնապը թեւ է առեր իր մուրազին հասնելու: Էսօր յոգնած թեւերով ձեր տունն է իջեր: Մէկ շաբաթ յետոյ առաջին անգամն է որ անկողնի երես կը տեսնէ: Զէյնապը հիւանդ է, ջերմ ունի, քուրիկ, – ըսաւ Խատճէն երկու ամուսիններուն. – Զէյնապ, աղջիկս, մի՛ վախնար, – աւելցուց ան, – լաւ հայու տուն ենք թակեր. անոնք պիտի օգնեն մեզի:

– Հէյլպէթ, հէյլպէթ, քանի Ուստան ողջ է: Եթէ Սպիտակ Ձիաւորն իմանայ, որ իր անոնման Զէյնապը մեր տունն է, էն ժամանակ Աստուած իսկ կը ներէ Ուստա Ուսէփի բոլոր մեղքերը, – ըսաւ Ուսէփ:

– Ուստան լաւ մարդ է, մի՛ լար, քուրիկ: Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, որ ես ալ Մարտիկի մօտ ըլլայի ու օր մըն ալ ուզէր ծեծել զիս, – ըսաւ Զէյնապ՝ Նիգարին ձեռքը բռնելով:

Նիգար, հակառակ չար կին մը ըլլալուն, կարծես ըմբռնեց Զէյնապի խօսքերուն իմաստը: Անոր այնպէս թուեցաւ, որ իրեն հետ խօսողը նկարէ մը վար իջած հրեշտակ մըն էր: Ինչքա՜ն անմեղ էր անոր դէմքին արտայայտութիւնը: Նիգար կարծես զղջաց իր չար մտածումներուն համար եւ Զէյնապի ձեռքը իր ափին մէջ պահելու ակամայ բաղձանք ունեցաւ:

– Ուսէփ, Զէյնապն հիւանդ է, էնպէս տաք է ձեռքը, – ըսաւ Նիգար այնքան հանդարտ ձայնով մը, որ կարծես ոչինչ պատահած էր:

Ուստան ուրախ եղաւ Նիգարի այդ վերաբերումին համար ու Զէյնապի հիւանդութեան մասին աւելի շատ մտահոգուած, մտածեց վայրի անանուխ պատրաստել: Ամէն անգամ որ ինք գլխացաւ ու ջերմ կ'ունենար, թէյի նման վայրի անանուխ կը պատրաստէր, ոտքերը տաք ջուրի մէջ կը դնէր, յետոյ գլուխը լաւ մը փաթթուած՝ կը մտնէր անկողին: Ուստան անանուխին վրայ այնքան մեծ հաւատք ունէր, որ անմիջապէս մտածեց պատրաստել զայն Զէյնապին համար: Ճրագը ձեռքին՝ տան անկիւնները անանուխ փնտռեց: Անտարակոյս Նիգար դիտէր տեղը: Ուսէփ տակաւին ներած չէր կնոջ. անունը չկրցաւ կանչել՝ անանուխին տեղը հարցնելու համար, մինչեւ որ Նիգար ինք մօտեցաւ ու հարցուց.

– Ի՞նչ կը փնտռես, արիմարդ:

Նիգարի ձայնին մէջ այս անգամ Ուսէփին համար հաճելի այնտեսակ հպատակութիւն մը կար, որ Ուսէփ այլեւս չդիմացաւ:

– Անանուխը, Նիգար:

– Էդ լաւ մտածեցիր, արիմարդ, ես այ ոտքերուն համար տաք ջուր պատրաստեմ: Միայն թէ, կը վախնամ Ուսէփ, որ առաջին անգամ դրացի Եաղուպենց դուռը թակեր են: Եթէ ասորի Եաղուպը իմանայ ...

– Էնոնց բախտն է, Նիգար, երկնուց հրեշտակը, կ'ըսես Զէյնապին հետ կը քալէ զանազան վտանգներէն պահելու համար: Դուռը բացողը Եաղուպին էն փոքրիկ աղջիկն է եղած:

Խատճէ ու Նիգար կատարեցին Ուսէփի բժշկական թելադրութիւնները: Զէյնապ կարծես աչքերը գոցած էր քնանալու համար:

(Շար.– 432)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս եւ Արմենուհի Քէշիշեան, Թամար, Մանուկ, Անահիտ, Կատուշ, Անտրէ, Ազատ, Արամ եւ Արմէն Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Նոյ. 1, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ԵՂԻԱ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Մարի – Նուպար հաստատութեան բարեկամական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Նոյ. 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իր հիմնադիր անդամուհիներէն՝ –

Տոքթ. ԱՐՏԵՄԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը, կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Պօղոս–Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, իրենց մահացած ընկերուհիներուն համար:

Ի գիտութիւն՝ անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Պատարագէն անմիջապէս յետոյ՝ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մըշակոյթի Տան մէջ, 9, ռիւ Մատրիտ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 31,

ՏՕՆ Է ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ

Հնոց եւ Նորից, Յայտից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին Պատարագ կը մատուցուի:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ

Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարեբարներուն Յիշատակին

Նոյեմբեր 1–ին, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարեբարներու յիշատակին:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը հրաւիրուին մերազն հաւատացեալ ժողովուրդն ու բարեբարները, ներկայ գըտնուելու այն յիշատակի օրուան, որու ընթացքին կը յիշուին բոլոր անոնք, որոնք սատար հանդիսացած են եկեղեցւոյս պայծառութեան:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի ամբողջական կազմով, Եկմալեան քառաձայն եղանակաւ, ղեկավար Խաչիկ Եըլմազեանի առաջնորդութեամբ:

Սկիզբ Արարողութեանց.–	8·30
Պատարագ.–	10·00
Քարոզ.–	11·00

×

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1,

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ

Քամբաները – Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ «Ամենայն Սրբոց» տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան.–	8·30
Պատարագ	10·00

Յաւարտ պատարագի, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս բարեբարներուն, ազգայիններուն եւ հաւատացելոց յիշատակին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ'Ի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

———o———

Մոնմորանսի'ի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ Ամենայն սրբոց տօնին առթիւ Ս. Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 31, ժամը 10·30–ին:

կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներու ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Գազինօ Շառպոնիէռի շքեղ սրահին մէջ

Կազմակերպուած՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

Մասնակցութեամբ, Փարիզէն ծանօթ նուագախումբ՝

ՊԷՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ

Տոմսերը պատուիրել, հեռաձայնելով.– 888·92·51 — 826·71·20

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

DU 21 NOVEMBRE AU 4 DECEMBRE

JOUR DE L'AN ET NOEL
à Erévan

du 26 Décembre au 8 Janvier

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN

SABERATOURS

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Լորիս Պապանեան, Մեռելոցի առթիւ, Բալուեան եւ Պապանեան ընտանիքներու ննջեցեալներուն յիշատակին, կը նուիրեն՝ 100 Ֆ. Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Ողբերու Օգն. Մարմնին եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին (սանալ «Ցառաջ»էն):

×

Տիկին Հրանոյշ Ազատեանի յիշատակին՝ Տիկին Եւգինէ Պողոսեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

Ա Յ Ց

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին, յարգանքի եւ ոգեկոչման այց մը պիտի տայ մտաւորականներու շիրիմին, Պանեէօի գերեզմանատունը: Փորթ – տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 օթոպիւսը եւ իջնել՝ Սիմրքիէռ Փարիզիէն: Հաւաքոյթ՝ մեծ դրան առջեւ, ժամը 15–ին: Կը հրաւիրուի՝ Փարիզի հայ հասարակութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվառ – Օտտոյի Վարչ.ը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Հոկտ. 31, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին ընկերուհի Հելքօ Մկրտիչեանի բնակարանը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

U. G. A. B.

75° ANNIVERSAIRE A VALENCE
7 et 8 Novembre

Sous le Haut Patronage de:
Monseigneur SEROBE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence de:
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de
France de l'UGAB

Samedi, 7 Novembre — 20h.30

DINER d'ANNIVERSAIRE

Salle Yervant Hussissian
6, Rue Faventines — Valence

Dimanche, 8 Novembre:
— 10h.30: MESSE SOLENNELLE
En l'Eglise Apostolique Arménienne
St. Grégoire l'Illuminateur
13, Rue Ambroise Paré — Valence

— 15h.30: Au Théâtre Municipal
de Valence

Chorale SAHAK-MESROB
de Marseille
Avec ses 90 participants
Sous la direction de:
KHATCHIG YALMAZIAN

RESTAURANT EREVAN — ՀԱՑԱՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝

Վ Ի Գ Է Դ

Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ

Ժամը 21·30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Եղբ. Սուրէն Մուրատեանի մահուան եւ քառասունքին առիթներով, ՀՄԸՄ–ի Փարիզի մասնաճիւղի Վարչ.ը, ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Վահան Տատոյեան եւ զաւակները 100 $, «Վիրժինի» աշխատանոցի աշխատաւորներ 1·300, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սարհատեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ճիպօղլեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ճիպօղլեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տէր–Մովսէսեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Քօսէեան 500-ական, ՊՊ. Յակոբ Գուլումճեան 300, Անարէ Գալֆայեան, Գէորգ Շահինեան 200–ական, Կարապետ Թորոսեան, եղբ. Հայկ Վարդապետեան 100–ական Ֆ.

×

Եղբ. Յակոբ Գնտոյեան, կը նուիրէ 200 Ֆ ՀՄԸՄ–ի Փարիզի մասնաճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.– Կապոյտ Խաչի Պուլվառ – Օտտոյի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, հանգուցեալ Սիմոն Սիմոնեանի թաղման առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան 100, Իշխան Մալխասեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան 50, Սերովբէ Հայրապետեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեան 50, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սահակեան եւ զաւակը 50, Այրի Տիկին Արմենուհի Գասպարեան 60, Այրի Տիկին Փարիզ Արմաղանեան 30, Այրի Տիկին Ովսաննա Կօնոյեան 25, Տիկին Ժիւլիա Կօթիյէ 35, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կօնոյեան 20: Նմանապէս ստացած է. – Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուլումճեանէ 1·000, Կապոյտ Խաչի Մշ. Տուն յանախող աղջկերտներու մէկ տարուան ծախքը:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէոֆաշանի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի, Կարպիս Գարաօղլանեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Զաքարեան, Տիկին Մուսէեան Վարդուհի 300–ական, Տէր եւ Տիկին Պէնար, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմիսեան 150ական, Տէր և Տիկին Կիրմուսէեան, Տէր և Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Տէր և Տիկին Հրայր Թորոսեան, Տիկին Արփինէ Փափազեան, Տիկին Վարդուհի Հաքիմեան 100–ական, Տիկին Անոյշ Այվազեան 50 Ֆ.: Նոյն տխուր առթիւ, մասնաճիւղս կը նուիրէ.– Պանեէոֆաշանի Նոր Սերունդին 200 Ֆ. «Ազատամարտ» շաբաթաթերթին եւ «Ցառաջ»ին 100–ական Ֆ.: